



Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

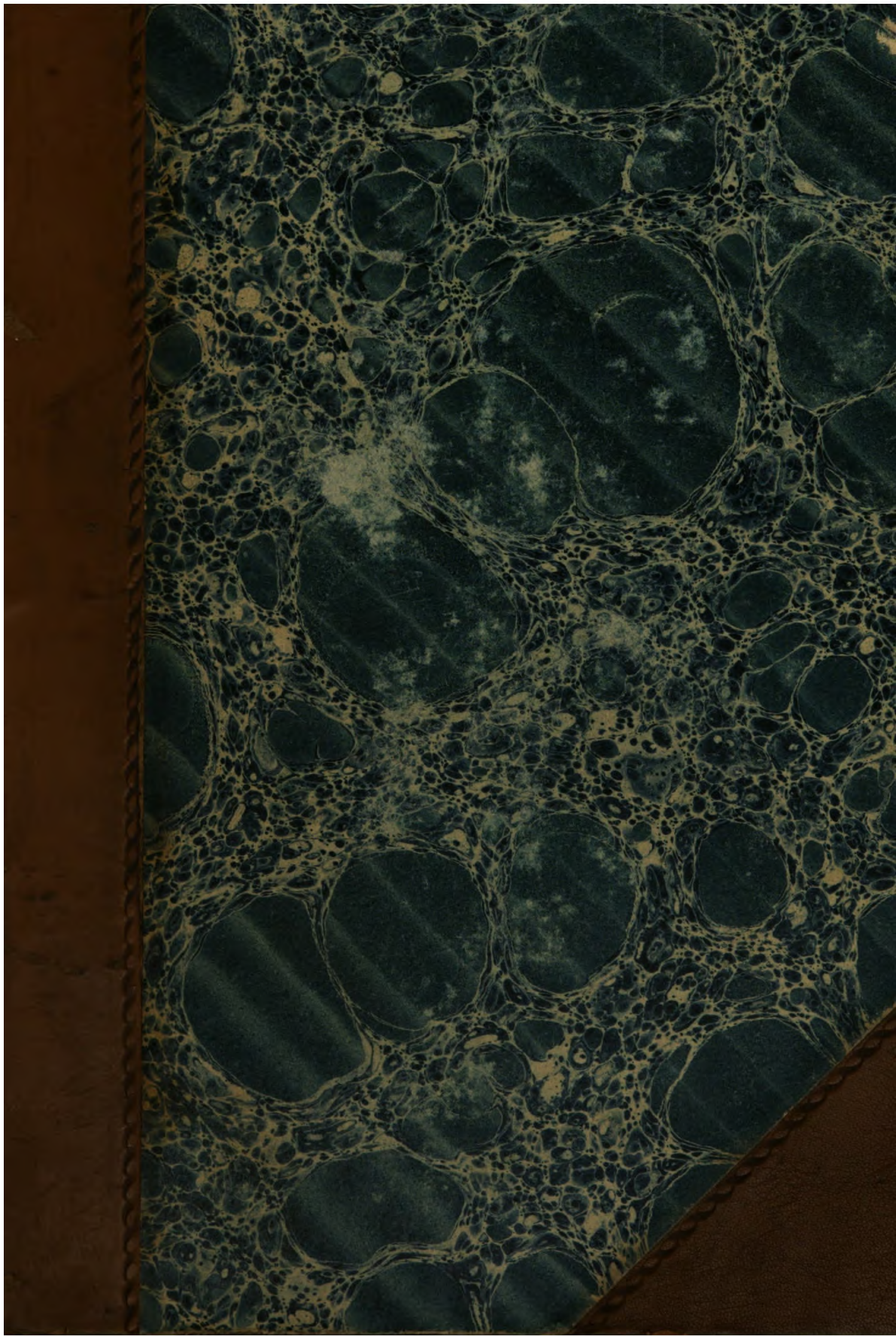
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks>



This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.



Mason
Q. 79.





•

**S. JUSTINI
PHILOSOPHI ET MARTYRIS
O P E R A.**

RECENSUIT

PROLEGOMENIS ADNOTATIONE AC VERSIONE

INSTRUXIT

INDICESQUE ADJECIT

JOANN. CAROL. THEOD. OTTO

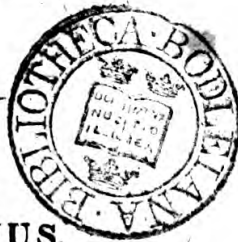
J E N E N S I S

PHILOSOPHIAE DOCTOR THEOLOGIAE CANDIDATUS
SOCIETATIS LATINAE JENENSIS ET HISTORICO-THEOLOGICAE
LIPSIENSIS SODALIS ORDINARIUS.

PRAEFATUS EST

L. F. O. BAUMGARTEN-CRUSIUS

PROFESSOR JENENSIS.



TOMUS PRIMUS.

J E N A E

PROSTAT APUD FRIDER. MAUKE.

M D C C C X L I I I .

Ἐγὼ δέ, τῇ μὲν ἑμαυτοῦ δυνάμει τόδε τὸ ἔργον
σταθμώμενος, τὴν ἐγγείρησιν ὀρθῶδῶ· θαρσύνων δὲ
τῷ φιλοτίμῳ δοτῆρι τῶν ἀγαθῶν, μίλζοσιν ἢ κατ'
ἑμαυτὸν ἐγγειρῶ.

Theodoretus in praefat. ad. histor. eccl.

VIRIS SUMME VENERABILIBUS ET CLARISSIMIS

ANDRAE THEOPHILO HOFFMANNO

PHILOSOPHIAE ET THEOLOGIAE DOCTORI MAGNI DUCIS SAXONIAE VIMARIENSIS A CONSILIIS SACRIS THEOLOGIAE IN ACADEMIA JENENSI PROFESSORI PUBLICO ORDINARIO SEMINARII THEOLOGICI ALTERI DIRECTORI SOCIETATIS HISTORICO - THEOLOGICAE LIPSIENSIS SODALI ORDINARIO

CAROLO AUGUSTO HASIO

ARTIUM LIBERALIUM MAGISTRO PHILOSOPHIAE ET THEOLOGIAE DOCTORI DUCI SAXONIAE ALTENBURGENSIS A CONSILIIS SACRIS THEOLOGIAE IN ACADEMIA JENENSI PROFESSORI PUBLICO ORDINARIO SOCIETATIS HISTORICO - THEOLOGICAE LIPSIENSIS AC SOCIETATIS LITERARUM LUSATIAE SUPERIORIS SODALI ORDINARIO

EDUARDO REUSSIO

THEOLOGIAE LICENTIATO EJUSQUE IN ARGENTORATENSI ACADEMIA PROFESSORI PUBLICO ORDINARIO SOCIETATIS ASIATICAE PARISIENSIS ET HISTORICO - THEOLOGICAE LIPSIENSIS SODALI ORDINARIO

EDUARDO CUNITZIO

THEOLOGIAE DOCTORI EAMQUE IN ACADEMIA ARGENTORATENSI PRIVATIM DOCENTI SOCIETATIS HISTORICO - THEOLOGICAE LIPSIENSIS SODALI ORDINARIO

HANC NOVAM
OPERUM JUSTINIANORUM
EDITIONEM

PIETATIS GRATAEQUE MENTIS TESTIMONIUM

D. D. D.

CAR. OTTO.

LECTORIBUS

S.

D. L. F. O. BAUMGARTEN-CRUSIUS.

Qui hanc Justini Martyris operum parabilem editionem instituit, humanissimus juvenis, J. C. T. Otto Jenensis, cum primum sui consilii me conscius faceret, admodum ego laetabar, et propter egregium virum, quem amplam hinc commendationem consecuturum esse augurabar, et optimarum literarum causa. Certe dignissimum agunt nostrates studiisque aequalium accommodatissimum, qui in hoc ecclesiasticorum scriptorum negotium se immittunt interpretes atque editores. Atque illud quidem cuncti perspiciunt, quantum hodie mereantur, qui absolvendam dogmatum historiam suis studiis adjuvent, cujus rei summa pars his curis absolvitur: hoc est eam disciplinam, quae plurimis nostrae theologiae malis una mederi possit: at eruditi hodie omnes reputaverunt, ad communes etiam literas ista scriptorum ecclesiasticorum causa quantopere attineat.

Scilicet, ut a rei christianae principiis insecutorum temporum mens exstitit atque ingenium, ita literis etiam nova illinc aetas illuxit. Vetustam enim formam novis rebus aptavere priscae ecclesiae scriptores, et qui phi-

losophi inter eos habiti sunt, quorum princeps et tempore et eruditione Justinus ille exstitit, inter fidos certe ecclesiae alumnos (orthodoxos dicunt), philosophicam ii disciplinam, quam accepissent, nova forma induere conati sunt et recenti admovere argumento: quod cum continuo studio inter seculorum decursum agerent in ecclesia, effectum est ut philosophica *διαδοχή* servaretur in temporum inscitia, et nova mens informaretur quaestionibus philosophicis. Unde exoptatissima nuper exstitit opera Henrici Ritteri, ecclesiasticorum etiam scriptorum historia pereruditi, qui luculento opere describere instituit, quam illi bene in colendis literis philosophicis meruerint.

Sed quibus malis hoc studiorum genus opprimatur, exploratum arbitramur omnibus, has qui res penitus curaverunt. Nam, ut ecclesiae patres commemoremus, dici vix potest, quam negligenter olim egerint in critico negotio, illorum qui scripta edidere, viri egregie ceterum docti summaeque in literis atque in ecclesia auctoritatis: nempe quos deficeret nostrae aetatis peritia et critica et grammatica, et qui tantum non unice intenti essent in theologicam operam. At plurimum jam in his hodie effectum novimus et nostratum ope et exterorum, virorum etiam in philologica disciplina clarissimorum, e quibus J. F. Boissonadium honoris causa nominamus. Quodsi effectum olim fuerit, quod dudum aliqui meditati sunt, ut, quae historici argumenti exstant in celebratis patrum editionibus, quas superius aevum tulit, peculiaribus scriptis

comprehendantur, facto tamen delectu et circumspecte, sed ipsa patrum scripta nostrorum temporum modo et arte recenseantur, librariorum autem nostrorum animi ad consilia ista honestissima commoveantur: eveniet, opinor, ut facillime careamus, quorum gravior semper evadet penuria, amplissimis illis patrum thesauris majorum memoria conditis, relinquendis posthac illis, quos maxima cura et ingentibus sumtibus nobis illos praeripere accepimus, doctis viris apud exteros.

Sed ut ad humanissimum hujus libri editorem redeamus, non unam is hanc patrum antiquissimorum editionem meditatatur, modo ne ipsum deficiat idoneorum bonorumque arbitrorum voluntas: qua ipsum dignissimum esse arbitror, neque commendatione, mea praecipue, opus habere. Et rari sunt juvenes qui theologiam disciplinam ita colant, ut partem ejus nullam neglegant, deinde animi christianae causae amantissimi, recti, sobrii: quae cuncta in hoc juvene diligimus.

At summa is diligentia et insigni paratu rem aggressus est, et, quoad ego vidi, licet perquam lubricum et disputabile istud negotium sit, perite egit et feliciter. Nam, ut hinc exordiar, recte fecit, quod eos solos libros huc cogendos arbitratus est, qui aliqua cum auctoritate ad Justinum Martyrem referuntur: nimirum orationem, cohortationem, de monarchia nescimus an fragmentum, utramque apologiam, dialogum, fragmenta: licet minime contemnenda sint scripta philosophici argumenti, Justini quae nomen perperam tulere. Summo etiam jure epistolam recepit Diogneto in-

scriptam, egregium antiquissimae mentis christianae monumentum: quod an Justini sit, etiam hodie aliquos ambigere novimus. Sed quam sibi editor de singulorum librorum auctoritate sententiam informaverit, licet prolegomenis exponere animus non sit, declaravit dudum laudato libello de Justino Martyre, quem biennio abhinc apud nos edidit. Criticam annotationem, ego quod judicare possem, adjecit idoneam, neque audacius versatus in fingenda oratione neque veritus, quando opus esset, liberio rem sententiam. Interpretem sui auctoris quod rarius egerit, non reprehendam: in maxima eum opportunitate temperare sibi oportebat. Ergo, ille quod faustum suae operae omen agnovit, hoc ipso quem agimus anno seculum decurrisset a clarissima P. r. Marani editione, admodum velim id ratum esse; denique summum in votis habeo hoc, optimarum literarum studium idque christiana mente illustratum, ut ubique et his quoque Ottonis nostri studiis praesidia capiat amplissima. Scrib. in Jenensi Academia M. Aug. A. CIOCCCCXLII.

PROLEGOMENA.

I. DE JUSTINI CODICIBUS EDITIS.

S. Justini Philosophi et Martyris scripta multo post renatas literas artemque typographicam introductam lucem videre. Etenim demum a. 1539. (in 4°) emissus est: **D.** Justini admonitorius ad gentes liber, graece, Parisiis in aedibus Carolae Quillard; excudebat **JOANNES LODOICUS.** Quem librum ut ipsi nancisceremur, nobis non contigit.

Fere omnia autem Justini opera (genuina et supposita) ex bibliotheca regia et regiis typis graece primus edidit **ROBERTUS STEPHANUS**, typographus regius, Lutetiae a. 1551. Fol.: ΤΟΤ ΑΓΙΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ, ΖΗΝΑ καὶ Σερήνω. ΛΟΓΟΣ παραινετικὸς πρὸς Ἕλληνας. ΠΡΟΣ ΤΡΥΨΩΝΑ Ἰουδαῖον διάλογος. ΑΠΟΛΟΓΙΑ ὑπὲρ Χριστιανῶν πρὸς τὴν Ῥωμαίων Σύγκλητον. ΑΠΟΛΟΓΙΑ Β' ὑπὲρ Χριστιανῶν πρὸς Ἀντωνῖνον τὸν εὐσεβῆ. ΠΕΡΙ Θεοῦ μοναρχίας. ΕΚΘΕΣΙΣ πίστεως περὶ τῆς ὁρθῆς ὁμολογίας, ἥτοι περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. ἈΝΑΤΡΟΠΗ δογμάτων τινῶν Ἀριστοτελικῶν. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Χριστιανικαὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ Ἑλληνικαὶ ἀποκρίσεις, καὶ τῶν αὐτῶν ἀποκρίσεων ἔλεγχος. ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ πρὸς τοὺς ὁρθοδόξους περὶ τινῶν ἀναγκαιῶν ζητημάτων. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ Ἑλληνικαὶ πρὸς τοὺς Χριστιανούς περὶ τοῦ ἄσωμάτου, καὶ περὶ

τοῦ Θεοῦ, καὶ περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, καὶ πρὸς τὰς αὐτὰς ἐρωτήσεις ἀποκρίσεις Χριστιανικαί. Illo enim ordine disposita sunt opera in bibliothecae regiae codice msto nunc numero 450. notato, quem, ut jam Nic. le Nourry (Apparatus ad bibliothecam maximam vett. Patrum etc. Paris. 1703. Fol. P. I. p. 468.) observavit, Stephanus egregia diligentia curavit exscribendum; pauca tantum aliter, atque in codice msto exstabant, partim consulto partim imprudenter excudit. Praeterea in editi operis fine adjecit „locorum, qui aliter, quam impressi sunt, in aliis codicibus leguntur aut legi videntur, annotationes.“ Hujus editionis principis et nitidae symbolum: Βασιλεῖ τ' ἀγαθῶ κρατερῶ τ' αἰχμητῆ *).

Quum vero vir ille celeberrimus omisisset Orationem ad Graecos et Epistolam ad Diognetum, eas cum versione latina et annotationibus HENRICUS STEPHANUS, Roberti filius, Parisiis a. 1592 **). (in 4°) excudit. Idem addidit Joannis Jacobi Beureri de quorundam locorum partim interpretatione partim emendatione judicium; insuper adnexit Tatiani quaedam. Codex autem mstus, quem typis describendum curavit, nunc Lugduni Batavorum asservatur. Editio quidem jam e prelo exierat, tamen nondum prodierat in publicum, quia il-

*) Jo. Alb. Fabricius (Biblioth. graec. cur. Harles. Voll. VII. Hamb. 1801. 4. p. 61.) utramque refert apologiam graecè pridem Romae (in 8°) impressam esse a Zannero una cum Gregorii Thaumaturgi, Athanasii, Basilii M., Gregorii Naz. et Jo. Chrysostomi nonnullis, curante HIERONYMO BUNELLO, S. J.. At vero de hac editione valde dubitandum est.

**) De alia éditione a. 1595. jam Mich. Maittaire (Annal. typograph. Hagae Comit. 1725. 4. Tom. III. P. 2. p. 810. not. b.) dubitavit.

lius theologi Friburgensis interpretatio et emendationes diu expectatae nondum in Stephani manus venerant. „Et quoniam — inquit p. 97. sq. — illum quosdam difficiles locos aliter interpretatum esse videbam, ac praesertim diversas a meis conjecturas illius inveniebam, cum alibi, tum vero ubi lacunae aut lacunulae aut saltem literae ἐξίτηλοι et oculos fugientes in nostro exemplari erant (uno enim eodemque usi sumus: sed ego ante illum), et te lector tanti viri fraudandum iudicio non censebam: annotationes aliquot, in quibus vel diversas a meis ejus emendationes vel diversam interpretationem tibi proponerem, superioribus adjicere decrevi, atque id ut decreveram effectum reddidi.“ Sed Stephanus doctissimus grammaticus in scriptis illis emendandis sic versatur, quasi Platonis essent aut Demosthenis opera; quapropter interdum non tam sanandi quam ornandi textus partes sustinet.

Omnia illa S. Justini opera, ab utroque Stephano in lucem prolata, graece cum versione Jo. Langi passim emendata, notis et indicibus copiosis edidit FRIDERICUS SYLBURGIUS, Heidelbergae ex typographeio Hieron. Commelini a. 1593. Fol. Tom. III in uno volumine. Libros ita collocavit: Tom. I. p. 1. — 167.: Cohortatio ad Graecos, Oratio ad Graecos, Utraque apologia, De monarchia liber, Aristotelicorum quorundam dogmatum eversio, Quaestiones Christianorum ad Graecos cum Graecorum responsione et responsionis illius confutatione, Appendix ad Graecos, qua et Aristotelis et aliorum philosophorum dogmata quaedam confutantur, Quaestiones Graecorum ad Christianos de incorporeo etc.; Tom. II. p. 167. — 291.: Dialogus cum

Tryphone; Tom. III. p. 292. — 398.: Expositio rectae fidei, Responsiones ad Orthodoxos de quibusdam necessariis quaestionibus, Epistola ad Diognetum, Epistola ad Zenam et Serenum. Textus est Stephanianus. „Ad hanc editionem — inquit (p. 401.) vir ille diligentissimus, Henrici Stephani discipulus — contribuerunt Joann. Arcerius, e Belgio, et Dav. Hoeschelius, e Vindelicorum Augusta. Idem hic Hoeschelius ultra suam symbolam addidit etiam Hieron. Wolfii annotationes, e libro ejus sua manu excerptas, ut eo pacto et boni praeceptoris memoriam propagaret et rei literariae commoda plenius adjuvaret.“ Insuper apposuit (p. 432. sqq.) selectas Joach. Perionii notas una cum iis, quae Jacob. Billius in Observationum sacrarum (Paris. 1585. Fol.) lib. II. cap. 6. ad Justini Apologiam I. notayerat. Adjecit denique quae R. Stephanus in editionis calce atque H. Stephanus et Beurerus de textu Orationis ad Graecos et Epistolae ad Diognetum emendando monuerant.

Haec Sylburgii editio recusa est cur. FED. MORELLO, professore regio, Lutetiae Paris. apud Michael. Sonnum (alia exempl. inscripta sunt: apud Claud. Morellum), via Jacobaea sub scuto Basiliensi a. 1615. Fol., et dehinc apud Claud. Sonnum (in aliis exempl.: apud Carol. Morellum), via Jacob. ad insigne scuti Basiliensis a. 1636. Fol. (Tom. III in I vol.). Adjuncta est in utraque editione Petri Lansselii, Gravelingani, Soc. Jesu presbyteri, disjunctio animadversionum in Justinum, quas Isaac. Casaubonus Exercitationibus suis adversus Baronium inseruit. Praeterea accedunt tamquam corollaria Athenagorae, Theophili, Ta-

tiani et Hermiae tractatus. Praefixa est quaedam Justiniani effigies cum hoc lemmate: 'Ηνίδ' Ἰουστίνου διττοῖς στέφεσιν κἀρα κασθέν, Οὐρανίης σοφίης μαρτυρίου θ' ὀσίου. Repraesentatur aetate in senium vergente, sed robusto corporis habitu; digitis micat in modum disputantis, ita tamen, ut unius Dei veritatem, quam index sinistrae extentus significat, demonstratione evincat syllogistica, per tres priores dextrae digitos denotata. Aut vetus ille pictor unum in essentia, in personis trinum deum exprimere voluit.

Exemplar Parisiense a. 1636. foras emissum ex asse exprimit editio, quae COLONIAE, vel potius Vitebergae *) apud Jerem. Schrey et Henr. Jo. Meyerum a. 1686. Fol. Tom. III in I vol. prodiit. Prioribus auctorior est Christ. Kortholti, professoris Kiloniensis, in Justinum, Athenagoram, Theophilum Antiochenum, Tatianum commentario, primum separatim publici juris facto Kiloniae a. 1675. Fol. Pervagatissima haec editio Coloniensis innumerabilibus scatet mendis, lacunis mutilisque periodis.

Et haec quidem de iis Justinianorum operum editionibus, quae lectionem Stephanianam secutae sunt.

Novam recensionem exhibet splendida editio Benedictina, cui titulus hic praescriptus est: S. P. N. Justiniani Philosophi et Martyris opera quae exstant omnia. Necnon Tatiani adversus Graecos Oratio, Athenagorae philosophi Atheniensis Legatio pro Christianis, S. Theophili Antiocheni tres ad Autolyicum libri, Hermiae philosophi Irrisio gentilium philosophorum; item in Ap-

*) Vid. Wilh. Ern. Tentzel: Miscellann. ecclesiast. (Lips. 1708. 4.) P. I. p. 165..

pendice supposita Justino opera cum Actis illius martyrii et Excerptis operum deperditorum ejusdem Justini et Tatiani et Theophili. Cum Mss. Codicibus collata ac novis interpretationibus, notis, admonitionibus et praefatione illustrata, cum indicibus copiosis. Opera et studio unius ex monachis Congregationis S. Mauri. Parisiis, sumptibus Caroli Osmont; via San-Jacobaea a. 1742. Fol. maj.. Aliorum quidem exemplorum titulus prodiisse ait hoc volumen Hagae Comitum apud Petrum de Hondt; sed hunc mendacii arguit non modo charta, verum etiam literarum formae, non Batavae, sed prorsus Gallicae et Parisienses. Itaque Moshemius (Dissertatt. ad historiam ecclesiast. pertinent. Vol. II. Alton. et Flensb. 1743. 4. Praef. p. VII. not.; coll. Nova acta eruditorum a. 1750. publicata Lipsiae p. 626.) suspicatur, „imminentis belli metum suasisse Gallo mercatori, ut bonam exemplarium partem Batavo venderet, huncque forte gloriae et rei augendae studio, forte aliis etiam de causis coëmtis exemplaribus insigne Batavum affixisse et editi tam egregii scriptoris laudem sibi arrogasse.“ Ille e Congregatione S. Mauri, familiae Benedictinae, monachus, qui editionem adornavit, fuit PRUDENTIUS MARANUS*). Solebant Benedictini ordinis socii, qui monumenta Patrum ornata et emendatiora in lucem revocabant, longas doctasque dissertationes praemittere. Nec id Maranus respuit; nam in praefatione primum (p. I. — VIII.) de superioribus Justini, Tatiani, Athenagorae et Theophili

*) Hoc praeter alios testatur Phil. le Cerf: Bibliothèque historique et critique des auteurs de la congrégation de S. Maur (Hag. 1726. 8.) p. 293..

editionibus et versionibus, tum (p. X. — LXII.) de eorundem patrum doctrina, denique (p. LXIII. — CXXV.) de eorum rebus gestis et scriptis exposuit. „Usui — breviter inquit p. IX. — fuere duo recentes mss. codices, quibus omnia Justini tam genuina quam supposita opera continentur, alter e Regia Bibliotheca olim 270. (scribendum erat Marano 2270.) nunc 450., alter ex Claromontana. Praeterea ad Cohortationem adhibiti Regii codices perantiqui, nunc 451. et 174. (diligenter explorando persuasi mihi, priorem in notis Maraneis ad Cohortationem per notam Reg. 1. indicari, alterum vocari Reg. 2. ita, ut Cod. 450. ibidem sit Reg. 3.) olim 2271. et 2929. (verius scripsisset Maranus 2919.) et Colbertinus, qui nunc Regius est 19.“

Diversas scripturas vir laboriosus et eruditus animadvertit cum judicio, feliciter haud raro textum emendavit atque locos obscuriores, non tamen ubique, recte interpretatus est. Sed saepenumero accidit, ut scripturas et in Cohortatione ad Graecos optimis codicibus mstis firmatas, et in ceteris scriptis Justinianis ipsi aliisque jam antea probatas in adnotationem dumtaxat rejiceret; quo fit, ut, quemadmodum in prioribus editionibus, interdum aperta librariorum menda deprehendantur. Novam versionem praecipue desiderabant tractatus de monarchia, Apologiae et Dialogus. Libros autem hoc ordine (p. 1. — 240.) collocavit: Oratio ad Graecos, Cohortatio ad Graecos, De monarchia libellus, Utraque apologia, Dialogus cum Tryphone, Epistola ad Diognetum; Append. P. I. (p. 407. — 583.) complectitur spuria Justini opera, P. II. (p. 585. — 600.) Acta martyrii et fragmenta. — Symbola critica ad hanc

editionem dedit C. A. Heumannus in *Miscellann. Lipsiens. nov. Vol. III. P. 2. (Lips. 1744. 8.) p. 222. sqq.*

Maraniana editio paginis paulisper mutatis est repetita VENETIIS apud Augustin. Savioli a. 1747. Fol. maj. Sed permulti hoc in libro inveniuntur errores typographici. Ad idem illud exemplar recusa sunt opera graece et latine in *Opp. Patrum graecorum [cura FRID. OBERTHÜR] Vol. I. — III. Wirceburgi ex officina libraria Staheliana 1777. — 1779. 8.,* ita quidem, ut Vol. I. Orationem ad Graecos, Cohortationem ad Graecos, Librum de monarchia, Utramque apologiam, Vol. II. Dialogum cum Tryphone et Vol. III. p. 2. — 23. Epistolam ad Diognetum contineat.

Ex illo Marani tempore per centum annos Justinus noster caruit novo editore. Fuere tantum, qui, ut ante illud tempus a nonnullis factum est, sic et postea singulos ederent ejus libros vel junctim plures ex omnibus selectos. Quos editores nunc recenseamus.

S. Justini Phil. et Mart. Apologia prima pro Christianis ad Antoninum Pium, cum latina Joannis Langi versione quamplurimis in locis correctis; subjunctis emendationibus et notis Roberti et Henrici Stephanorum, Perionii, Billii, Sylburgii, Scalligeri, Halloixii, Casauboni, Montacutii, Grotii, Salmasii, Valesii, Cotelerii, pluribusque novis additis; annexis insuper ad calcem annotationibus Langi et Kortholti, praemissa vero Langi praefatione, qua summam hujus apologiae enarravit; edita a JOANNE ERNESTO GRABE. Oxoniae, e theatro Sheldoniano a. dom. 1700. 8. Prostant venales apud Henr. Clements. Alter titulus: Τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου

Ἀπολογία πρώτη ὑπὲρ Χριστιανῶν πρὸς Ἀντωνῖνον τὸν Εὐσεβῆ. Ἐκ Θεάτρου ἐν Ὁξονίᾳ, ἔτει Θεογονίας αψ'. In praefatione dolet vir ille clarissimus, mstos praesto non fuisse codices, quorum paucissima supersint exemplaria. Quapropter textum Stephanianum curavit exprimendum; ipse ad scriptoris intelligentiam pro viribus contulit. — Nonnullas observationes ad hanc editionem dedit Jo. Alb. Fabricius in Bibliotheca graeca, cur. Harles. Vol. VII. (Hamb. 1801. 4.) p. 59. sq..

Ad editionem Grabianam in omnibus conformata est haecce: S. Justini Phil. et Mart. Apologia secunda pro Christianis, Oratio cohortatoria, Oratio ad Graecos et de monarchia liber: cum latina Jo. Langi versione quamplurimis in locis correctis; subjunctis emendationibus et notis Roberti et Henrici Stephanorum, Perionii, Billii, Sylburgii, Jo. Ern. Grabii, Jo. Potteri, pluribusque aliis additis; annexis insuper ad calcem annotationibus Langi et Kortholti, praemissis vero Langi praefationibus, quibus summam eorum, quae in hoc volumine continentur, enarravit: edita ab H. HUTCHIN, A. M. ex aede Christi. Oxoniae, e theatro Sheldon. 1703. 8. Alter titulus: Τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου Ἀπολογία δευτέρα ὑπὲρ Χριστιανῶν, Λόγος παραινετικὸς πρὸς Ἕλληνας, Λόγος πρὸς Ἕλληνας, Περὶ μοναρχίας. Ἐκ Θεάτρου ἐν Ὁξονίᾳ, ἔτει Θεογονίας αψγ'. Impensis Tho. Bennet, ad insigne Lunae Falcatae in Coemeterio D. Pauli, Londini. Plurima ad hunc librum contulit Grabius, editor suo Marte pauca dedit. Ad Paraenesin, ut in praefatione refert, duo bibliothecae regiae Parisiensis codices msti (hodie, ut accurate inquirendo cognovi, num. 451. et 174. insigniti; illum vo-

cat MS. Reg. 1., hunc designat. verbis MS. Reg. 2.) lectiones praeberunt, quas Michael Lequien transmisserat Thomae Creech, editionem Justini Martyris paranti: post cujus mortem quum in manus Roberti Bartholomaei, collegii Lincolniensis socii, venissent, easdem ille cum Hutchino communicavit. Hic vero tantum aberat, ut codicum antiquissimorum lectiones ad textum adhiberet emendandum, ut in adnotationem eas relegaret.

Justini operibus Oxoniae prelo commissis haec quoque editio conformis est: S. Justini Phil. et Mart. cum Tryphone Judaeo Dialogus, cum latina Joannis Langi versione quamplurimis in locis correctis; subjunctis emendationibus et notis Roberti Stephani, Perionii, Sylburgii, Halloixii, Montacutii, Drusii, Colomesii, Cavii, Bulli, Grabii, pluribusque novis additis; annexis insuper ad calcem annotationibus Langi et Kortholti; praemissis vero Langi praefatione, qua summam hujus Dialogi enarravit, Actisque martyrii S. Justini et Sociorum. Edita a SAMUELE JEBB. Londini: impensis Gul. et Joh. Innys, bibliopolarum Londinensium. 1719. 8. Vir doctus in edendo hoc Dialogo Grabii et Hutchini viam ingressus est; in eo tantum ab illis differt, quod paucissimas notas easque fere semper ex Sylburgio depromptas adjecit. In praefatione de tempore, quo dialogus habitus sit, breviter disserit, in calcem vero (p. 405. sqq.) fragmenta deperditorum ex Grabii Spicilegio SS. Patrum seculi secundi (Oxon. 1700. 8.) p. 171. sqq. transtulit, omisso tamen fragmento de resurrectione.

Novo posthac vestitu prodierunt Justini Phil. et Mart. Apologiae duae et Dialogus cum Tryphone Ju-

daeo. Cum notis et emendationibus **STYANI THIRLBII.** Londini, impensis Richardi Sare, juxta portam australem Hospitii Greiani, in vico dicto Holbourn. 1722. Fol. maj. . Ut ipsissima illius verba huc reducam: „Codices MSS. — inquit in praefatione — horum scriptorum Justini in Anglia nulli sunt, neque alibi gentium usquam, quod quidem sciam, praeterquam in Gallia, ubi duo sunt, quorum utriusque accuratam collationem mihi desponderam; alioqui nunquam sane huic operi manum admovissem. Verum accidit, duorum doctissimorum hominum, quorum opera ad eam rem usus eram, alterius immatura morte, alterius temporis angustiis, ut nihil obtineri posset amplius, quam ut loci quidam selecti cum uno eorum conferrentur. In quo ipso hoc insuper accessit infortunii, ut is unus (quo casu vel errore nescio, nisi agnosco fortunam meam) ille esset, unde Roberti Stephani editio expressa est, ut minime mirum sit, si ista collatio non ita multum nobis profuit *). Destituti itaque sperato codicum auxilio, editionem Stephani summa fide et diligentia exhibendam duximus.“ Addidit vir doctus versionem Joann. Langi, sed multum mutatam. Magnum porro laborem impendit in conferendis locis Scripturae cum editionibus Bibliorum et Patribus. Praeterea textui subjunxit aliorum notas, adnexis insuper ad calcem adnotationibus Pearsoni et Joann. Davisii; illae Pearsonianae nunc primum ex bibliotheca regia Cantabrigiensi prodierunt, hae (in Apologiam primam) a Davisio erant ultro missae,

*) Codex ille mistus, quem V. D. consulendum curavit, fuit Claromantanus, Regio a Stephano typis descripto consimillimus. Vid. v. c. quae observavimus ad Apol. I. c. 55. not. 7. et e. 61. not. 6.

simul ut ederentur. Thirlbius autem, ceteros editores Justini Anglicanos supereminens, in sua editione multa praeclara praestitit doctrinaeque haud vulgaris prodidit documenta; qui etsi nullis instructus codicibus mstis ad rem accessit, tamen ingeniose interdum emendavit sustulitque vitia exempli Stephaniani: sed nimia sanandi cupiditate abductus, saepenumero etiam locos integros tentavit, quos, anteaquam sanos esse eos intellexit, veluti corruptos ausus sit emendare. Controversias vero theologicas optimo jure nusquam attigit. Sunt teste Harlesio in Fabricii Biblioth. gr. l. c. p. 58., qui sub Thirlbii nomine Marklandum, philologum celeberrimum, putent latuisse. — Animadversiones in Justini Mart. Apologiam I. et Dialogum c. Tryph. ex editione Thirlbiana dat anonymus scriptor in Miscellann. observationn. in auctores veteres et recentiores Vol. I. Tom. 3. (Amstelaedami 1732. 8.) p. 363. sqq.. Coll. T. Row: Critique on Thirlby's Justin Martyr in: Gentleman's Magazine for the year 1783. m. Sept. p. 750. sqq..

In ANDREAE GALLANDII Bibliotheca veterum Patrum antiquorumque Scriptorum ecclesiasticorum continet Tom. I. (Venetiis 1765. Fol. maj.; ex typographia Jo. Bapt. Albritii Hieron. Fil.) p. 411. sqq. Justini Apologias, Dialogum et Fragmenta graece et latine cum Marani adnotationibus, quibus doctus ille presbyter congregationis Oratorii paucas alias, praesertim Thirlbianas, adpersit.

• Commodae sunt et compendiariae Apologiarum editiones haec:

S. Justini Mart. Apologiae e recensione Grabiana, var. lect. et conjecturas VV. DD. et suas addidit CHRIS-

STIANUS GUIL. THALEMANNUS, A. M. et s. theol. Baccal. Lipsiae apud Jo. Chr. Langenhemium 1755. 8. In lectionum usum hanc editionem curavit; quare notas praebuit paucissimas. „Grabianum exemplar propterea praeplacebat, quod in minores sectiones erat divisum atque adeo lectionibus magis accommodatum. Visum autem est nudum textum graecum sine versione exhibere, tum ut parabilius opusculum esset, tum ut diligentia acueretur atque excitaretur iis, qui lectioni et explicationi ejus vellent interesse.“ Praefixit argumenta utriusque Apologiae, ex editione monachi Benedictini deprompta, brevemque vocum et phrasium indicem addidit. Ferraro V. D. discessit a lectione vulgata.

S. Justinii Phil. et Mart. Apologiae duae pro Christianis. Graece et latine, interpretationem lat. ad graeca aptius accommodavit et annotationes adjecit CAROLUS ASHTON. Cantabrig. 1768. 8. Hanc vero editionem prorsus non licuit adsciscere; quocirca non habeo, quae de ea referam.

Justinus des Märtyrers zweite Apologie und Beweis der Alleinherrschaft Gottes. Griech. u. teutsch mit erläuternden Anmerkungen. Nebst einem Anhang über das Leben, die Schriften und Lehren dieses Kirchenvaters für junge Freunde der Theologie von JOH. ADAM GÖZ, Conrektor der Sebalder Schule zu Nürnberg. Nürnberg. u. Altdorf bei J. C. Monath u. J. F. Kussler 1796. 8. Refert (Praefat. p. IV. sq.), se in exscribendo Apologiae II. textu Thirlbianam editionem, Stephanianam in libro de monarchia secutum esse. Quod autem ad Apologiam attinet, nonnullas recepit Thirlbii et Marani conjecturas.

S. Justini Mart. et Phil. Apologiae. Edidit Jo. WIL. JOS. BRAUNIUS, in univers. Fridericia Wilhelma Rhenana professor publicus extraordinarius, s. theologiae et philos. D. In usum praelectionum. Bonnae ad Rhenum, impensis T. Habichti. 1830. 8. Eruditae hujus editionis textus ad Marani exemplum expressus est; adjectae sunt Braunii aliorumque animadversiones, lectionum varietas et index rerum, praemissa vero Prud. Marani summaria. — Haec potissimum editio respicitur in Animadversionibus in primam S. Justini M. Apologiam, quas Jo. Ign. Ritter, novi rectoris solemnem inaugurationem indicens, Vratislaviae typis Universitatis 1836. 4. publici juris fecit.

Haec de editionibus dicta sunt. Liceat jam nonnulla addere de epistola ad Diognetum, de prolixo *περὶ ἀναστάσεως* fragmento et de martyrologio Justini.

Epistola ad Diognetum ex Marani editione in BIBLIOTHECAM GALLANDIANAM Tom. I. p. 320. sqq. transit, nec non exstat brevi adnotatione instructa in *Opuscc. Patrum selectt.* [edid. GEORG. BÖHL] P. I. (Berolini 1826. 8., venditur ab E. Franclino) p. 124. sqq. atque in *Patrum apostolicorum Opp.*, edid. CAROLUS JOSEPHUS HEFELE, theologiae doctor ejusdemque in acad. Tubing. P. P. extr., (Tubingae in bibliopolio Henr. Laupp 1839. 8.) p. 125. sqq..

De resurrectione carnis fragmentum, a S. Joanne Damasceno in *Parallelis sacris* servatum, primum latine lucem vidit in *Damasceni operibus* ex editione JACOBI BILLII Parisiis a. 1619. Fol.. Haud ita multo post PETRUS HALLOIXIUS in *S. Justini Phil. et Mart. vita et documentis* (Duaci 1622. Fol.), rec. in *Illu-*

strium ecclesiae orientalis Scriptorum, qui sanctitate juxta et eruditione secundo Christi saeculo floruerunt, vitis et documentis (ibid. ex officina typographica Petri Bogardi 1636. Fol.) p. 299. sqq., ex Parallelorum codice msto, quem Cardinalis Franciscus Rupefucaldus bibliothecae Collegii Parisiensis Societatis Jesu dono dederat, fragmentum illud graece cum latina versione typis describendum curavit. Proxime ab hoc repetiit Jo. ERN. GRABIUS in Spicilegio SS. Patrum seculi II. (Oxon. 1700. 8.) p. 177. sqq.. Inde ex illo codice Rupefucaldino graece ac latine edidit inter cetera Parallela MICHAELIS LEQUIEN: Joannis Damasc. Opp. Tom. II. (Paris. 1712. Fol.) p. 756. sqq.. Graece et anglice notisque evulgavit DAV. HUMPHREYS (A curious Fragment of Justin Martyr on the Resurrection, not published in his Works, with the original Greek, done into English, with Notes) una cum versione sua Athenagorae. Londini 1714. 8. In EDITIONE BENEDICTINA legitur in Append. P. II. p. 588. sqq.. Usui fuit Marano — ut ipse p. 588. not. b. dicit — „antiquissimus codex Coislinianus,“ nisi egregie fallor, numero 276. insignitus: is est membranaceus, decimi saeculi circiter, foliorum 278; fuit Laurae S. Athanasii in monte Atho, in catechumenis ibi repositus per Sophronium monachum, ut dicitur fol. 271. verso. Cf. Bernardus de Montfaucon: Bibliotheca Coisliniana olim Segueriana, sive MSS. omnium graecorum, quae in ea continentur, accurata descriptio etc. (Parisiis 1715. Fol.) p. 389. sq.. Separatim cum versione latina prodiit: Justin Mart. ἀπόδειξις resurrectionis carnis. Fragmentum in solenni-

tate paschali a. C. 1766. editum cum observationibus historico-criticis a **GUIL. ABRAH. TELLER.** Helmstadii in typograph. acad. vid. Schnorriae; apud **J. D. G. Schnorrium.** Textum Maranianum dedit, Grabianum in tribus aut quatuor tantum retinens locis. Denique dumtaxat graece invenitur illud fragmentum in: **Chrestomathia patristica ad usus eorum qui historiam dogmatum christianorum accuratius discere cupiunt adornata a Jo. CHRIST. GUIL. AUGUSTI.** Vol. I. (Lips. apud **Jo. Theoph. Dykium** 1812. 8.) p. 3. sqq. .

Acta martyrii Justini et Sociorum ex latina Cardinalis **Guilielmi Sirleti** interpretatione primus ad diem 12. Junii evulgavit **ALOYS. LIPOMANUS** in **Vitt. Sancti. Patrum Tom. VII. P. 2.** (Rom. 1558. 4.) p. 184.; editor vitas omnes, quae illius tomi parte II. continentur, refert per **Simeonem Metaphrasten** partim descriptas partim collectas in monasterio **Cryptae Ferratae** *) inventas fuisse. Sirletiana Actorum Justinianorum versio posthac repetita est in **LAUR. SURII** Sanctorum vitis ad diem 12. Junii jam supra memoratum, quo die illa habet **Metaphrastes**, (Colon. Agripp. 1618. Fol.) p. 182. sq., in **CAES. BARONII** Annalibus ecclesiasticis ad ann. 165., Tom. II. (edit. noviss. Colon. Agr. 1685. Fol.) p. 163. sqq. et liberius in **PETRI HALLOIXII** S. Justini Phil. et Mart. vita et documentis l. c. p. 181. sqq. . Ex illo autem **Cryptae Ferratae** msto codice beneficio **Emmanuelis Schellstratii**, bibliothecae istius praefecti, *Acta* passionis **Justini ad Kalend. Jun.** graece cum adnotationibus pri-

*) De hujus monasterii (Ordinis S. Basilii) bibliotheca vid. **Frider. Blume**: *Iter italicum*, Tom. II. (Hal. 1827. 8.) p. 191. sq. .

mus edidit DAN. PAPEBROCHIUS in Actis Sanctorum Junii, illustr. a God. Henschenio, Dan. Papebrochio, Franc. Baertio et Conr. Janningo, Tom. I. (Antverp. 1695. Fol.) p. 20. sq., ista translatione Sirletiana e regione posita. Quam, in paucis diversam, etiam THEODORICUS RUINARTUS in sua Acta primorum martyrum sincera et selecta (Amstelaed. 1713. Fol.) p. 58. sqq. intulit. Ex Baronii Annalibus desumsit ac Dialogo cum Tryphone Londini, a. 1719. edito praemisit SAM. JEBB. In EDITIONE BENEDICTINA exstant in Append. P. II. p. 585. sqq.. „Haec Acta — ait Maranus p. 584. — non nunc primum graece prodeunt, sed tamen accurate eruditi sodalis manu, Domini Petri Maloët, congregationis nostrae in curia Romana olim procuratoris, e codice Vaticano 655. fuere descripta.“ Est haud dubie idem ille codex mstus, qui in bibliotheca Cryptae Ferratae quondam servabatur*). Ex editione Benedictina transiit martyrium in ANDR. GALLANDII Bibliothecam vett. Patrum etc. Tom. I. p. 624. sqq.. Optime vero illud edidit ALEXIUS SYMMACHUS MAZUCHIUS: Commentar. in vetus marmoreum Neapolitanae ecclesiae calendarium (Neapol. 1763.) Tom. II. p. 443. sqq. (rec. in Gallandii Biblioth. l. c. p. 711. sqq.). Hic graecum Bollandianorum exemplar, unde etiam J. A. Göz (Justin. d. Mär. zweite Apol. etc. p. 143. sqq.) textum repetiit versionem adjiciens germanicam, secutus, vetus (Sirleti) interpretatio quum plerumque sententias venetur magis quam verba, novam castiorem ac simpliciore interpretationem exhibuit, quam in per-

*) Cf. Fr. Blume l. c. Tom. III. (Hal. 1830. 8.) p. 72.

paucis tantum mutatam nos quoque transtulimus; praeterea martyrium prolixis notis et disquisitionibus illustrare conatus est.

Excerpta ex Justinii scriptis sunt in Jo. FR. BURGII Chrestomath. patrist. graec. Fasc. I. (Vratisl. 1756. 8.) p. 1. sqq.; plura, sed latine, reperiuntur in FRANCISCI ROUS Mella Patrum etc. (Lond. 1650. 8.) p. 21. sqq..

III. DE JUSTINII CODICIBUS IN ALIAS LINGUAS VERSIS.

Paulo post editionem Stephani principem, graece nescientes ut Justinum adire possent, prodierunt latinae operum Justinianorum interpretationes, auctoribus JOACHIMO PERONIO, Benedictino Cormoeriacensi, qui observationes quoque ad textum illustrandum addidit, Lutetiae Paris. apud Jac. Dupuys 1554. Fol. Tom. II in I vol. (rec. in Biblioth. magna vett. Patrum, Colon. 1618. Fol. Tom. II. p. 1. sqq.); SIGISMUNDO GELENIO, Bojemo, Basileae apud Hier. Frobenium 1555. Fol. atque inde Parisiis apud Guil. Julianum 1575. 8. *) et JOANNE LANGO, Silesio, qui etiam commentarios indicesque adjecit, Basil. per Ambrosium et Aurelium, Frobenios fratres, 1565. Fol. Tom. III in I vol. (rec. sine commentt. in Max. Biblioth. vett. Patrum. Lugd. 1677. Fol. Tom. II. P. 2. p. 5. sqq.). Haec versio licet duobus ceteris, elegantibus magis quam accuratis, longe praestantior sit, tamen ipsa vitiis cujuslibet ge-

*) Huic editioni Parisiensi adjuncta est B. Hippolyti Oratio de consummatione mundi et antichristo et secundo adventu domini Jesu Christi ex interpretatione JOANNIS PICI.

neris scatet; quorum haud pauca Langus evitasset, si Perionii et Gelenii elucubrationes cum sua diligenter contulisset. Sed — ut narrat in epist. nuncupat. p. 26. — opus ante absolverat, quam illae in ipsius manus venerunt.

Jam vero ante tres illos interpretes, textum Stephanianum secutos, Cohortationem ad Graecos latine (ex antiquo quodam codice msto) vertit JOANN. FRANCISC. PICUS Mirandulanus; quae interpretatio edita est in Pici Opp. Argentor. 1507. atque iterum Basil. 1601. Fol., in Joann. Sichardi Antidoto contra diversas omnium fere saeculorum haereses etc. (Basil. 1528. Fol.) p. 112. sqq., in *Μικροπροσβυτικῶν* vett. quorundam theologorum (Basil. 1550. Fol.) p. 31. sqq. et in Joann. Jac. Grynæi Monumentis SS, Patrum orthodoxographis h. e. theologiae sacrae ac fidei doctt. LXXXV. etc. (Basil. 1569. Fol.) p. 1947. sqq. Separatim: Justini Phil. et Mart. admonitorius gentium liber, latine, Jo. Fr. Pico, Mirandulae domino, interprete, nunc denuo ad exemplar graecum collatus et qua licuit fide recognitus. Parisiis in aedibus Carolae Guillardae 1538. 4.

Haec monenda erant de translationibus latinis*); praeterea exstant:

Gallicae: Les Oeuvres de S. Justin, Philosophe

*) Restant tantummodo haec Pseudo-Justini scripta: Justini Epistola [ad Zenam et Serenum] de vita christiana, latine, in CLAUDII CHANTELOU, Mon. Bened., Bibliotheca Patrum ascetica etc. Tom. I. (Paris. 1661. 4.) p. 1. sqq., atque: S. Justini Mart. Eversio falsorum Aristotelis dogmatum, latine, GUIL. POSTELLO, in tenebrarum Babylonicarum dispulsionem, interprete. Paris. apud Sebast. Nivelium 1552. 16.

et Martyr, mises de grec en françois par JEAN DE MAUMONT; avec brièves annotations et emendations de fautes. 'A Paris, de l'imprimerie de Michel de Vascosan 1554. Fol.. Haec interpretatio emendatior apud eundem anno 1559. denuo excusa est.

Exhortation aux Grecs — traduite en françois par MARTIN DUPIN. 'A Paris 1580. 8.

Seconde Apologie de S. Justin pour les Chrétiens; traduite en françois par PIERRE FONDET. 'A Paris, chez veuve Charl. Savreux 1670. 12. Sub illius nomine quum CHANUTUS delituisset, iterum haec interpretatio typis est anno 1686. descripta sub vero interpretis nomine.

Epître à Diognet, attribuée à S. Justin, dans laquelle l'auteur sur les ruines de l'idololatrie et du Judaïsme établit les fondemens de la religion chrétienne; traduite de l'original grec [par P. LE GRAS]. 'A Paris, chez Nic. Pierre Armand 1725. 12.

Non tam intégram versionem quam excerpta praebet hocce opus: Les Pères de l'église, traduits en françois, ouvrage publié par M. DE GENOUDE et dédié à Monseigneur l'archevêque de Paris. Tom. I. (A Paris, chez Sapia, libraire - éditeur, rues de Sèvres 16., et du Doyenné 12. 1837. 8.) p. 305. sqq.

Anglicae: The Apologies of Justin Martyr, Tertullian and Minucius Felix in defense of the christian religion, with the Commonary of Vincentius Lirinensis, concerning the primitive rule of faith, translated from their originals with notes for the advantage chiefly of english readers and a preliminary discourse upon each author. Together with a prefatory disser-

tation about the right use of the Fathers. By **WILLIAM REEVER**, M. A. Rector of Craneford in Middlesex. London, printed for A. and J. Churchill at the Black-Swan in Pater-Noster-Row. 1710. 8. Voll. II. Eadem interpretatio ibid. a. 1716. recusa est.

Justin Martyr's Dialogue with Trypho the Jew; translated from the greek into english, with notes, chiefly for the advantage of english readers, a preliminary dissertation and a short analysis. By **H. BROWN**, M. A. Vicar of ther-swell in Gloucestershire. Rivington 1755. 8. Voll. II.

St. Justin, the Philosopher and Martyr, his Exhortations to the gentiles; translated from the greek by the Rev. **THOM. MOSES**. London, Hitch. 1757. 8.

Germanicae: Das Büch Justini, eins Philosophi und Martyrs, an die Heiden. In welchem er ermanet, dieweil sy den waren Gotsdienst von irn Poeten und Philosophen nit lernen mögen, das sy Mosi, den Propheten und Christo glauben sollen, in: Chronica der alten Christlichen Kirchen auss Eusebio, Rufino, Sozomeno, Theodoreto, Tertulliano, Justino, Cypriano und Plinio durch **D. CASPAR HEDIO** verteutscht (Strasb. 1529. Fol.) p. CCLXXXIII. b. sqq. . Uti non Eusebium, sed Rufinum germanice illustravit, sic in Cohortatione reddenda haud dubie Pici est interpretationem secutus.

S. Justini zwey Briefe an Diognetum, Zenam und Serenum, verteutscht durch **JOH. OTTO GLÜSING**, in ejusdem: Briefe und Schriften der Apostol. Männer (Hamb. 1723. 8.) p. 425. sqq. .

S. Justini Brief an den Diognet, aus dem Griechi-

schen übersetzt durch AUGUSTIN GABRIEL GEHLEN, in: Bremer und Verdensche Biblioth. Vol. I. P. 2. (Hamb. 1753. 8.) p. 221. sqq..

Eamdem epistolam vertit J. M. SAILER: Briefe aus allen Jahrhunderten der christl. Zeitrechnung Fasc. I. (Monac. 1800. 8.) p. 39. sqq..

Justins des Märtyrers, eines christl. Philosophen aus dem Anfang des zweiten Jahrhunderts, Gespräch von der Wahrheit und Göttlichkeit der christl. Religion mit dem Juden Tryphon. Aus dem Griech. übersetzt und mit einer Vorrede nebst dem Leben Justins begleitet von N. von BRUNN, Pfarrer zu St. Martin. Basel 1822. 8. — Fere nihil nisi titulum Dialogus praebuit huic libro: Tryphon und Justin oder vom Judentum. Mit einer Vorrede an Herrn Moses Mendelssohn von FRANZ GÜSSMANN. Wien 1785. 8.

Des heiligen Weisen und Blutzengen Justinus (I.) Schutzschrift für die Christen, in: Denkmale der christl. Glaubens- u. Sittenlehre aus allen Jahrhunderten gewählt und übersetzt von J. M. DENIS Tom. I. Fasc. 2. (Vindob. 1795. 8.) p. 21. sqq..

Justinus des Märtyrers zweite Apologie und Beweis der Alleinherrschaft Gottes. Griech. u. teutsch — von JOH. ADAM GÖZ. Vid. supra p. XXI..

Excerpta ex Apologia utraque, Dialogo cum Tryph. et fragmento de resurrectione germanice dedit notisque illustravit CHRIST. FRID. RÖSSLER: Bibliothek der Kirchen-Väter in Übersetzungen und Auszügen. Tom. I. (Lips. 1776. 8.) p. 101. sqq..

Italica: S. Giustino Mart. tradotto con alcune

riflessione dal GIOV. BAPT. GALLICCIOLI. Venezia 1799.

8. Voll. II.

III. DE JUSTINI CODICIBUS MANU SCRIPTIS.

Valde est dolendum, quod pauci tantum supersunt in bibliothecis codices operum Justinianorum manu scripti; quorum plerique vel Cohortationem ad Graecos vel suppositos tractatus continent. Referam autem de iis genuinorum Justini librorum codicibus mstis*), quos diligentissime inquirendo reperi.

In FRANCIA et Parisiis quidem in Bibliotheca Regia plurimi asservantur, ut praeter Maranum, qui (vid. supra p. XV.) justo brevius de iis exposuit, Catalogorum Bibliothecae Regiae pars secunda complectens codices manu scriptos graecos (ex typographia Regia 1740. Fol.) testatur. Jam his in Catalogis observata afferam, ita tamen, ut passim addam, quae Carolus Benedictus Hase, Instituti Regii Franciae socius, in schola Regia Polytechnica Regiaque speciali linguarum orientalium professor, in Bibliothecae Regiae parte codd. mstos complectente conservator, mecum benignissime communicavit. Facere non possum, quin insignem Viri Clarissimi in me adjuvando humanitatem grato animo commemorem.

I. *Codex Regius CDL.*, olim numero 1428., postea 2270. notatus, chartaceus in fol. min., foliorum 461, quo (vid. Catalogg. p. 63., coll. Nic. le Nourry l. c. p. 467.) continentur: 1°. Sancti Justini, Philosophi et Martyris, Epistola ad Zenam et Serenum (in-

*) De suppositorum Justino librorum codicibus mstis adeas Fabricium l. c. p. 68. sq.

incipit fol. 6. b verbis: Ἐκ παρασκευῆς ἀνδραγαθεῖν· ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ νῦν αἰῶνος [p. 408. C. ed. Maran.], unde apparet, eam minime integram esse, ut jam vidit scriba, unam paginam dimidiatam literis non implens; finitur autem fol. 16. b: εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.). Praemittuntur (fol. 1. — 5. b) Excerpta e Photii Myriobiblo de scriptis sancti Justini, et ex Eusebii Historia ecclesiastica de sanctis Justino, Polycarpo et Irenaeo. 2°. Ejusdem Sermo paraeneticus ad Graecos (fol. 17. — 50.). 3°. Ejusdem Dialogus cum Tryphone Judaeo de veritate religionis christianae (fol. 50. — 193.). 4°. Ejusdem Apologiae duae pro Christianis, una brevior ad Senatum Romanum (fol. 193. — 201.); altera prolixior ad Antoninum Pium (fol. 201. — 238. b). Sequuntur Epistolae tres, eadem quae in editis (fol. 238. b — 241.). 5°. Ejusdem liber de monarchia sive de Dei unitate (fol. 241. — 247.). 6°. Ejusdem Expositio orthodoxae fidei (fol. 247. — 261.). 7°. Ejusdem Confutatio dogmatum quorundam Aristotelicorum (fol. 261. — 300. b. Explicit: καὶ γίνονται ἐξ ἀλλήλων [p. 583. E. ed. Maran.]; statim autem sequuntur in cod. msto: β'. Ἡ φύσις ἢ πρῶτα σα τὰ φυσικὰ etc. [p. 533. B. ed. Maran.] usque ad fol. 302. b: ἀγένητα [sic] ἐν τῷ ἐνιαυτῷ [p. 535. D. ed. Maran.]). 8°. Ejusdem Quaesita et responsa ad Graecos (fol. 302. b — 433., ubi quemadmodum apud Maranum p. 547. E. desinunt in verba: τῆς ἀλόγου αὐτῶν ἀπιστίας). Haec excipit Athenagorae liber Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, cujus initium: Παντὶ δόγματι καὶ λόγῳ etc., et finis: τιμῆς ἢ δίκης, ut apud Maranum ed. Opp. Just. p. 315. A. et 336. E. — Is Codex anno 1364. exaratus est; clauditur enim, ut etiam Bernard.

de Montfaucon in Palaeograph. gr. (Paris. 1708. Fol.) p. 71. observavit, hac nota: Ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον ἐπὶ ἔτους ,ϛωοβ. ἰνδ. β. ἐν μηνὶ Σεπτεβρίῳ ια. h. e. Absolutus est hic liber a. 6872. (Christi 1364.), indictione secunda, mensis Septembris die 11.. Idem est hic codex, quem perpaucis tantum immutatis Robertus Stephanus in principe sua operum Justinianorum editione „ex Bibliotheca Regia“ typis describendum curavit. Ut brevitate solito more utamur, cum Marano eum in Cohortatione ad Graecos per notam compendiarium Cod. Reg. 3., in ceteris vero scriptis κατ' ἐξοχήν per notam Cod. Reg. indicavimus.

II. *Codex Regius CDLI.*, olim sub numeris 1169. et 2271., membranaceus in Fol., foliis constans 403, quo (vid. Catalogg. l. c.) continentur: 1°. Clementis Alexandrini Liber adhortatorius ad Graecos. Accedunt scholia marginalia, eaque non contemnenda, cum in huncce tractatum tum in alios qui sequuntur (fol. 1. — 56. b). 2°. Ejusdem Paedagogus, in tres libros divisus. Libri primi decem capita priora et undecimi initium desiderantur (fol. 57. — 154. b). 3°. Justiniani ad Zenam et Serenum fratres epistola (fol. 155. — 163. b: ἡ χάρις μετὰ πάντων ὑμῶν). 4°. Ejusdem Oratio paraenetica ad Graecos (fol. 163. b — 187. b. Ultima verba: οἱ δὲ μετ' αὐτόν [p. 100. E. meae edit.]; desunt enim in codice msto quatuor quaterniones [τετράδια] h. e. triginta duo folia sive sexaginta quatuor paginae, quae jam saeculo decimo quarto desiderabantur, ut liquet ex verbis illo tempore subscriptis: Ἐντεῦθεν ἐλλείπουσι τετράδια δ). 5°. Eusebii Pamphili Evangelicae praeparationis libri quinque priores (Liber I. est

principio mutilus: ἡμῶν ἢ [deficiunt igitur tria vocabula] μετὰ χειρᾶς [sic] ἐκπονεῖται πρόθεσις etc., vid. edit. Viger. Colon. 1688. Fol. p. 7. A.; finitur fol. 322. eadem ratione, qua apud Viger. p. 234. C.). 6°. Athenagorae Atheniensis Legatio pro Christianis (fol. 322. b — 348.). 7°. Idem de resurrectione mortuorum (fol. 348. b — 367. b). 8°. Eusebii Pamphili adversus Hieroclem liber (fol. 368. — 401. b). 9°. Anonymi fragmentum de loco, unde accersivit asinum Servator (Addidit hoc fragmentum [fol. 402. sq.] literis uncialibus minoribus exaratum alius scriba, qui ex Hasii, veteris rei diplomaticae peritissimi, conjectura saeculo decimo vixit*). — Is codex manu Baanis, notarii Aretae Caesareae archiepiscopi, anno Christi 914. exaratus est; etenim ad calcem (f. 401. b) habet: Ἐγράφη χειρὶ Βαάνου, νοταρίου Ἀρέτα ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, ἔτει κόσμου, ςυκβ' (a. 6422. h. e. Christi 914.). Quidam VV. DD., ut Hutchinus (in praefat. ad edit. apolog. sec. etc.) et Nourrius (l. c. p. 468.), perperam legerunt Βαάνου νότου, id quod jam Bern. de Montfaucon (l. c. p. 275. coll. p. 35. et 43.) vituperavit. Idem ex hoc eximiae notae codice msto, eodem quo scriptus est elegantissimo caractere exemplum proposuit (l. c. p. 274. N. III.). Videtur Hasio observante ille νοτάριος h. e. calligraphus linguam graecam probe cognitam habuisse ita, ut vitia passim obvia codici sint imputandi, quem transscripsit. Egregio autem hoc libro msto, cujus auctoritati prae ceteris, ut par est, obsequendum

*) Montefalconius autem (Palaeogr. gr. p. 276.) ista duo folia integra a Baane exercitii et animi causa unciali caractere opinatur descripta esse.

censuimus, jam antea in Paraenesin usi sunt Hutchinus et Maranus, quibuscum Cod. Reg. 1. appellavimus.

III. *Codex Regius CLXXIV.*, olim 1358., tum 2919., membranaceus formae quadratae, Fonteblandensis h. e. ex Regia Bibliotheca olim in arce Fonteblandensi asservata originem trahens. Folia sunt 190. Ibi (vid. Catalogg. p. 27. sq.) continentur: 1°. Olympiodori Commentarius in Ecclesiasten. 2°. Scholia in Proverbia Salomonis, e Basilii, Diadecti, Didymi, Evagrii, Hippolyti et Palladii scriptis excerpta. Laudatur etiam Aristoteles. 3°. Athanasii locus de Psalmis. 4°. Decem veteris legis mandata. 5°. Maximi Confessoris Quaestiones, interrogationes et responsiones breviores; item diversorum capitum difficilium selecta explicatio. 6°. Scholia in Ezechielem prophetam, ex Apollinarii, Gregorii Nysseni, Origenis, Polychronii et Theodoretii scriptis excerpta. 7°. Scholia in Daniele; ibi saepenumero laudantur Africanus, Ammonius, Chrysostomus, Cyrillus, Hippolytus et Polychronius. 8°. Excerpta e Theodoretii dialogis tribus, ἐραριστήν inter et orthodoxum. 9°. Sancti Justini Martyris ad Zenam et Serenum epistola (fol. 85.—92.; prima et extrema verba leguntur uti apud Maranum p. 408. A.—417. B.). 10°. Ejusdem Oratio paraenetica ad Graecos. Conjecta ad marginem brevia quaedam scholia hactenus inedita (fol. 92. b — 112.). Ea autem Hasio judice, quum fere nihil nisi rubricas h. e. indices rerum, de quibus in textu agitur, vel breves notas grammatico-asceticas contineant, vix ac ne vix quidem digna sunt, quae nostro tempore typis de-

scribantur: Ut exemplum afferam, quod haud scio an sit instar omnium, fol. 108. ad verba (Cohort. c. 31. p. 92. B. meae edit.) Καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὶμ adnotatur: Καὶ τό, Ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη· ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμου· ἄρ' οὐ σαφέστερον; Et paulo post (l. c. C.): Οὐκ ἐν τῷ πνεύματι Κύριος] Τοῦτο ἐν τῇ καθ' Ἡλίαν γέγραπται θεοπτία· ὡς οὐκ ἐν τῷ πνεύματι Θεοῦ ἐμφανιζομένου ἀνθρώποις, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ, οὐκ ἐν τῷ πυρὶ. Ψυχὴ γὰρ ἀνθρώπου, τῇ περὶ Θεὸν ἐνασχολεῖσθαι ἀρξάμενη θεωρία, πρὸς τοῦτον μὲν οἶά τι βιαίῳ πνεύματι αἴρεται, ἀπὸ τῶν χαμαιέρχουμένων ἀπάντων. 11°. Tatiani Oratio ad Graecos. Accedunt scholia paulo uberiora, nec indigna omnino quae lucem publicam aspiciant. Varias autem codicis illius Orationis lectiones in editione Oxoniensi anni 1700. repraesentatae sunt. 12°. Athenagorae, Atheniensis philosophi, Legatio pro Christianis, cum similibus scholiis. 13°. Eiusdem tractatus de mortuorum resurrectione. 14°. Eusebii Pamphili liber adversus Hieroclem. — Is codex, cujus specimen dedit Bernard. de Montfaucon (l. c. p. 279. N. I.), saeculo undecimo exaratus videtur*) a diversis quidem manibus, quae tamen omnes ejusdem fere temporis sunt. In fine (fol. 190. b) reperitur haec possessoris nota inferiorem aetatem prodens: ✠ Ἡ βιβλος αὕτη εὐτελοῦς χαρτοφύλακος πέλει Γεωργίου τοῦ Σκληράτου διακόνου τῆς Πάφου ✠ Id est enim signum crucis, quod, ut

*) Idem Montefalconius (l. c. p. 277. sq.) decimo hunc codicem saeculo judicat-scriptum esse. „Nam, inquit, in aliquot ejusdem formae codices incidi, anni notam ferentes, qui omnes eodem saeculo exarati sunt. Hic dativo ἰ adscribitur, ut in ἐπιστολῇ, quod in aliquot exemplaribus observatur; in pluribus omittitur. Accentus non ita accurate ubique notantur, sed haud raro negliguntur, et spiritus similiter, qui prisca forma plerumque describuntur.“

Hasius abhinc quatuor annos in Graecia vidit, nostris quoque temporibus homines natu grandes atque pii ponunt, quotiescunque aliquid sunt scripturi; nuncupant τὸ Σταυρὲ Βοήθει. Codicem autem illum Orationis paraeneticae haud contemnendum, qui, ut ex mirifica consensione patescit, ejusdem familiae est atque Reg. 1. (n. 451.), Hutchini et Marani siglo Cod. Reg. 2. designavimus.

IV. *Codex Regius XIX.*, olim Colbertinus 3581.; inde ab anno 1732., quum Colberti nepos, Comes de Seignelay, mstos libros hereditate acceptos Ludovico XV. vendidisset, Regius 2854., chartaceus formae quadratae.

Ibi (vid. Catalogg. p. 9.) continentur: 1°. Job. 2°. Justini Philosophi et Martyris Cohortatio ad Graecos. 3°. Apocalypsis. — Is codex, cujus folia non numerata sunt, saeculo decimo sexto exaratus videtur idque Hasio admonente ab aliquo Europaeo h. e. occidentalis terrae, sive Italiae sive Galliae, incola, qui hoc fortasse modo quamdam in graecis literis exercitationem sibi voluit parare; adhibuit autem pennam, non calamum scriptorium, quo solo aut pennis aeneis Graeci usque ad imperii occasum utebantur. Hunc codicem, qui, licet proprias lectiones multas habeat, haud dubie tamen ex eodem fluxit fonte ac Reg. 2. (n. 174.), non ut Maranus Colbertinum, sed Cod. Reg. 4. vocavi.

V. *Codex Regius CXC.* (vid. Supplément grec, quod supplementum eos continet codices mstos, qui post annum 1740. in Bibliothecam Regiam pervenerunt) saeculo decimo septimo in charta vulgari papyrea ex-

ratus foliisque constans 340. Qui octonariae formae liber mstus, excerpta ex Epiphanio, Clemente Alexandrino, Origene aliisque patribus ecclesiasticis continens, paucas praebet (fol. 286. — 304. b) Collectiones ex Scto Justino additis brevibus latinis adnotationibus; sed istum nihil, quod operae pretium esset, ad textum emendandum praesidii afferre posse, Hasius fidem fecit. — Statim adjiciatur

VI. *Codex Claromontanus*, ita a Marano appellatus, quod Bibliotheca Collegii Parisiensis Societatis Jesu eum subministravit. Ejectis autem e Gallia Jesuitis (a. 1764.) quum illius bibliothecae libri publice venderentur, codex ille mstus in Meermani manus pervenit. Quo mortuo cum aliis scriptis (a. 1824.) in Angliam transiit, ut Illustrissimi Thomae Phillipps bibliothecae in villa Middlehill ad oppidum Broadway (in comitatu Worcestr. situm) institutae adjungeretur. Vid. Catalog. mstorum codicum collegii Claromontani (Paris. 1764. 8.) p. 25. sq. num. LXXXII. et Bibliothec. Meerman. sive catalog. librorum impressorum et codicum mstorum, quos — morte dereliquit Joannes Meerman, Tom. IV. (Hagae Comit. 1824. 8.) p. 7. num. LVII.; coll. Gust. Hänel: Catalogi librorum mstorum etc. (Lips. 1830. 4.) p. 894. . Hic codex chartaceus in fol., complectens folia 377, saeculo decimo sexto exaratus est *) eoque continentur: 1^o. Justini Philosophi et Martyris Epistola ad Zenam et Serenum fratres. Praemittuntur nonnulla de Ju-

*) At Nic. le Nourry (Apparat. ad biblioth. max. vett. PP. etc. P. I. p. 467.) hunc certe non inelegantem codicem saeculo opinatur decimo quarto conscriptum esse.

stino ex Suida, Photio aliis. 2°. Paraeneticus ad gentes. 3°. Dialogus cum Tryphone. 4°. Apologia utraque pro Christianis cum epistolis Antonini et Marci imperatorum. 5°. De monarchia. 6°. Expositio fidei seu de sancta trinitate. 7°. Refutatio dogmatum Aristotelis. 8°. Quaestiones christianae ad gentiles. 9°. Responsiones ad orthodoxos de quaestionibus necessariis et pertractatio adv. gentiles. 10°. Quaestiones graecanicae ad Christianos de incorporeo, de Deo et de resurrectione mortuorum. 11°. Responsiones christianae ad praedictas Quaestiones ex pietate naturalium rationum. 12°. Athenagoras De resurrectione mortuorum. 13°. Justinii Epistola (eadem quae supra) ad Zenam et Serenum. 14°. Expositio (eadem quae supra) confessionis orthodoxae. — Is codex mstus Regio numero 450. insignito simillimus est; etenim non tantum opera eodem ordine complectitur, sed et epistola ad Zenam et Serenum, primo loco collocata, initio detruncata est. Huc accedit, quod ejus lectiones plerumque cum Regio ita conveniunt, eodem ex codice ut uterque descriptus videatur vel alter ex altero. Sirmondus narrante Nourrio (l. c. p. 468.) summa diligentia Claromontanum codicem pervolutavit eique manu sua et initium epistolae ad Zenam et Serenum mutilum supplevit praefixitque omnium quae continet operum elenchum. Idem est ille codex, quocum selectos quosdam locos conferendos Thirlbius curavit.

In Gallia praeter codices mstos supra nominatos unus tantum reperitur, quo equidem primus usus sum; est enim

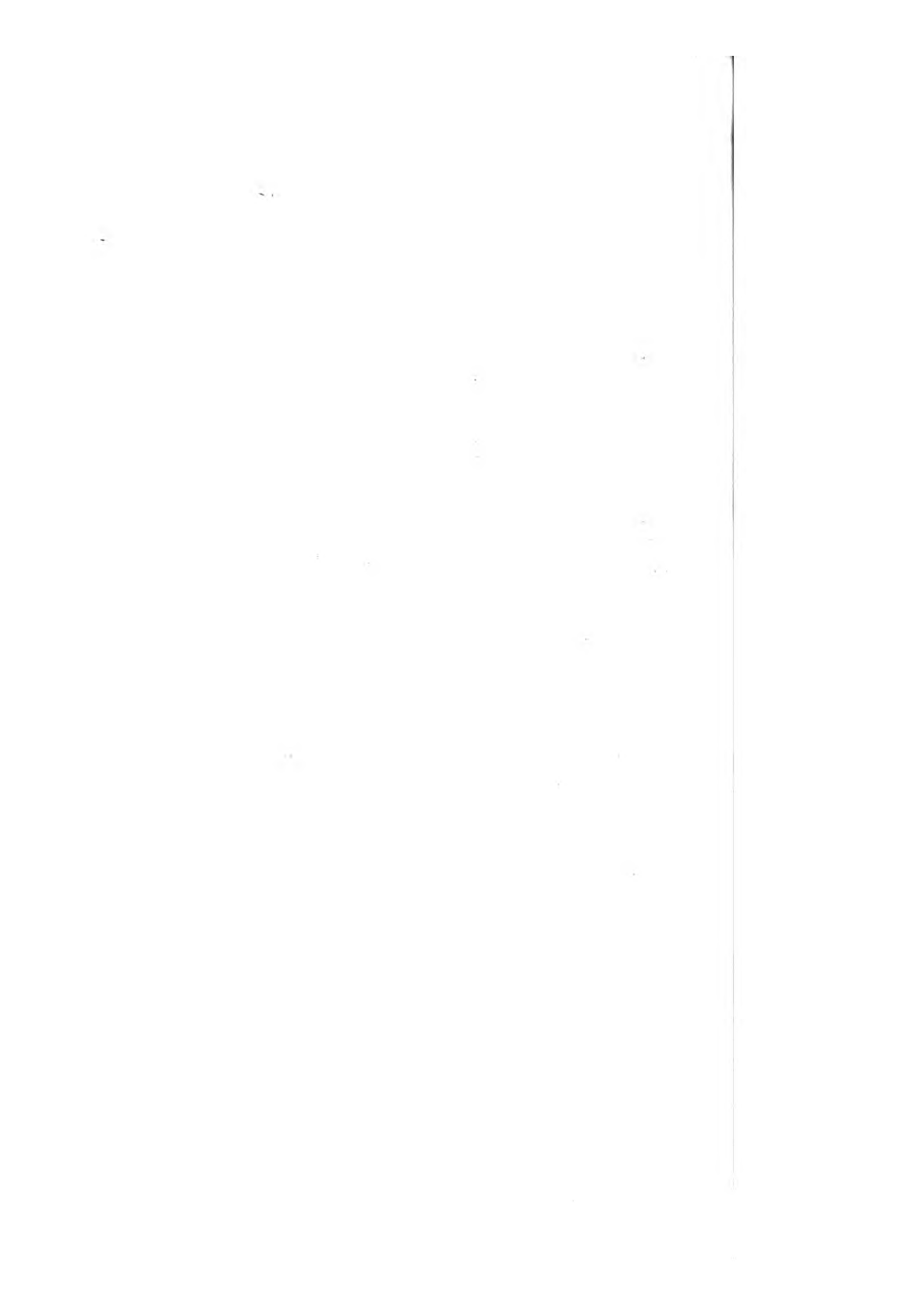
VII. *Codex Argentoratensis*, bombycinus (ex

charta gossympina: vid. Haenel. l. c. p. 466.) in Fol. minimo, cujus folia recentiori tempore 260 numerata sunt. Fuit quondam Joann. Reuchlini, quod inscriptio indicat manu illius in aversa parte involucri lignei facta (*Liber graecus Johannis Reuchlin phorcēn*); postea in Maurimonsasterium (Maursmünster) situm in Alsatia superiore (*Ex libb. Abb. Maurimonast. 1560*), denique violenta Francici regni conversione in publicam Argentorati bibliothecam pervenit. A muribus autem nitum sibi in eo parantibus admodum corrosus est*), sed tantummodo altera ejus pars detrimentum cepit. Hoc codice complectuntur: 1^o. Τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου Φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Περὶ μοναρχίας. 2^o. Λόγος παραινετικὸς πρὸς Ἕλληνας. 3^o. Ἐκθεσις πίστεως περὶ τῆς ὀρθῆς ὁμολογίας, ἧτοι περὶ τριάδος. 4^o. Πρὸς Ἕλληνας. 5^o. Πρὸς Διόγνητον. Ab alia eaque recentiori manu adjectae sunt: 6^o. Τῆς Σιβύλλης ἔρυθρ. στοῖχοι (tres tantum paginas continentes). 7^o. Χρησμοὶ τῶν ἑλληνικῶν θεῶν. A priori autem manu est: 8^o. Athenagorae Πρεσβεία et 9^o. Ejusdem liber περὶ ἀναστάσεως. Quae denique sequuntur scripta Cyrilli Alexandrini atque posterioris aetatis tractatus contra Armenios, Ismaelitas alios aperte recentiorem manum produunt. Pars codicis antiquior saeculo decimo tertio quartove exaratus est**). Illas observationes Vir Summe Venerabilis Eduardus Cunitz, theologiae doctor Argentoraten-

*) Hoc jam Gust. Haenel. adnotavit: Catalogg. librorum mstorum etc. p. 466..

**) Hic codex mstus quidem passim habet lectiones deteriores, veras tamen plurimis locis conservavit; idem, ut ex multis potest concludi, non ad Codd. Reg. 3. et Clarom. familiam, sed ad egregiam Codd. Regg. 1., 2. et 4. pertinet maximeque convenit cum Reg. 2..

Ad pag XL.



sis, benevole mecum communicavit. Jam quae praeterea de hoc codice mihi perscripsit, ipsissimis ejus verbis afferam: „Die Zeilen, in dem Theile der Justin enthält, sind vorgezeichnet durch in das starke Baumwollenpapier eingeritzte Linien, unter welche die Buchstaben geschrieben sind. Die Verschränkungen und Zusammenziehungen der Buchstaben sind meistens dieselben wie in den Stephanischen Drucken (u. a. fehlt z. B. das in letzteren so häufige $\pi\delta$ oder $\mu\delta$), aber bei Weitem nicht durchgängig angewandt; dasselbe ist der Fall mit den eigentlichen Abkürzungen, die auch ganz die bei Stephanus eingeführten sind (von einigen jedoch erinnere ich mich nicht, ob sie bei Stephanus vorkommen: $\text{f} = \alpha\varsigma$ und $\text{y} = \text{ous}$; erstere wird von unserm Scriba besonders oft gebraucht. Beinahe durchweg bedient er sich auch der bekannten $\acute{\alpha}\rho\omicron\varsigma = \acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron\varsigma$, $\acute{\omicron}\omega\omega\omicron\varsigma = \omicron\upsilon\theta\rho\alpha\nu\acute{\omicron}\varsigma$, $\pi\pi\lambda$, $\pi\pi\zeta = \pi\nu\epsilon\upsilon\mu\alpha$ etc., $\theta\upsilon = \theta\epsilon\omicron\upsilon$; letzteres findet sich nur ausnahmsweise). Übrigens hat bei dem Allem die Schrift nichts weniger als ein currentes Aussehen wegen ihres gedehnten, ins Breite gezogenen, immer noch alterthümlichen Charakters. Was andere Merkzeichen betrifft, so wenig genau Bestimmtes sich auch daraus ziehen lässt, so mag das Hauptsächlichste Folgendes sein: Die Schrift ist durchweg ziemlich gleichförmig und sorgfältig gehalten; auffallend sind die unleserlichen Stellen, die gerade mit den in dem gedruckten Texte vorkommenden Lücken zusammenfallen, obgleich meistens sich noch erkennen lässt, dass sie ursprünglich beschrieben waren; doch sind, im Allgemeinen, besonders die ersten Blätter sehr verblichen und auch auf manchen folgenden die Schlusswörter der

Zeilen und auch die oberen Ecken der Seiten oft sowohl durch Feuchtigkeit als auch durch Reibung sehr verwischt. Die Randglossen, die übrigens in unsern Büchern nicht sehr häufig vorkommen, sind von der Hand des ursprünglichen Librarius, aber mit rother Dinte, wie auch die Titel. Das α , wo es nicht angehängt ist, hat gewöhnlich die Gestalt ω . Das β wird oft durch υ ersetzt. Das ι subscriptum fehlt durchweg. Meistens wird die Form θ , seltener ϑ gebraucht. Für κ findet sich öfters auch λ . — Die sehr auffallende Übereinstimmung unseres Strasburg. Codex mit den Lesarten des Beurerischen Apographon, welche in den Notizen Sylburgs angegeben sind, liessen mich anfangs glauben, unsere Handschrift sey dieses Apographon selbst, da es sich leicht denken liess, dass der Freiburger Professor von dem Codex zu Maursmünster Kenntniss hatte; aber es finden sich doch auch manche ausdrückliche Abweichungen, die wohl hinreichen, die Verschiedenheit dieser Handschriften zu beweisen. Übrigens wurde unser Codex oder wenigstens die drei ersten darin enthaltenen Bücher (de Monarchia, der Paraeneticus und die Ekthesis) schon früher verglichen, wie daraus erhellt, dass bei diesen Schriften die Varianten des gedruckten Textes ziemlich sorgfältig am Rande angegeben sind (im $\Lambda\acute{o}\gamma.$ $\pi\rho\acute{o}s$ Ἑλλ. und im Brief an Diognet ist diess nicht der Fall). Jedoch scheint diese frühere Collation nicht zu etwas Weiterem gedient zu haben oder das Resultat davon bekannt gemacht worden zu seyn.“ Nunc Viri Plurimum Reverendi Cunitzius Cohortationem et Orationem ad Graecos Epistolamque ad Diognetum, Eduardus Reuss vero, theologiae

professor Argentoratensis, de monarchia tractatum summa diligentia cum illo codice msto contulerunt, omnes scripturas ab editionis Benedictinae textu diversas quam fieri poterat accuratissime descripserunt mihi que edendas concesserunt. Qua de re quid mihi jucundius esse potest, quam his Viris de re literaria optime meritis iustas ac debitas agere gratias?

Subjungam quae praeterea ad Galliam pertinent:

VIII. *Manuscriptus Stephani* a me appellatur variarum ad *Cohortationem ad Graecos* et librum de monarchia lectionum farrago, quam Rob. Stephanus editionis suae (Lutet. 1551.) calci adjecit. Pleraque fere omnes ex codicibus Parisinis desumtae sunt. — Ad Apologias et Dialogum interdum lectiones affert Codicis Regii orae marginali adscriptas.

IX. *Manuscriptus Pici* a me *Cohortationis ad Graecos* translatio vocatur, quam Pico Mirandulano debemus. Adhibuit procul dubio mstum quemdam codicem ad conficiendam illam, quippe quae jam prius, quam editio Stephani princeps, Argentorati (a. 1507.) lucem viderit. Cf. supra XXVII.. Tales vero versiones critico respiciendas esse constat. Ac Picus quamvis interdum summo verterit arbitrio, tamen saepe efficit, de genuina Justini lectione ut queat recte judicari. Codex autem mstus, quem usurpavit, ad antiquiores eosdemque meliores referendus est; pertinet nimirum ad familiam Codd. Reg. 1., 2., 4. et Argentor..

In GERMANIA et HELVETIA frustra inquisivi in permultas easque copiosissimas bibliothecas. Reperitur tantum

X. *Codex Vimariensis*, membranaceus formae

quadratae, saeculo decimo quinto sextove eleganter exaratus, cujus folia, numeris a scriba non insignita, a me numerantur 59. Fuit olim cujusdam Antonii Maucclercy, posthac Cornelii á Maersche, Lugd. Bat. (a. 1673.), ut cognoscitur ex nota in fronte libri collocata. Ibidem aureo caractere scriptum est: *Divi Justini Philosophi et Martyris Oratio ad Graecos. Ejusdem de monarchia dei liber. Atramento adjungitur: Dominicus Lampsonus vertit. Uterque enim liber, et Cohortatio ad Gr. (fol. 1.—40. b) et de monarchia tractatus (fol. 41.—50. a), haud dubie ex graeco quodam msto codice in linguam latinam conversus est. Quare codicem contuli ex eoque scripturae dedi discrepantiam, in quantum fieri poterat; nam versio ipsa, elegans et oratoria, interdum liberior est, ut, quae exemplaris graeci verba fuerint, neutiquam possis divinare. Ceterum codex mstus, quo Lampsonus usus est, ad recentiorem videtur familiam pertinere, cujus sunt Codd. Regius 3. et Claromontanus bonitate Regius 1., 2., 4. et Argentoratensi cedentes.*

Ad **BATAVIAM** quod attinet, invenitur

XI. Codex Leidensis, chartaceus formae quadratae, qui olim penes Isaacum Vossium fuit (in Anglia), postea vero Lugdunum Batavorum pervenit. In eo quum testibus Catalogis librorum MSS. Angliae et Hiberniae (Oxon. 1697. Fol. Tom. II. P. 1. p. 60. N. 2205.), quibus adstipulatur Catalogus librorum tam impressorum quam mstorum bibliothecae publicae universitatis Lugduno-Batavae (Lugd. apud Batav. 1716. Fol. p. 396. N. 30.; coll. Bern. de Montfaucon: Biblioth. bibliothecae-

carum mstorum nov. Paris. 1739. Fol. Tom. I. p. 676.), epistola ad Diognetum insit, per literas rogavi praestantissimum bibliothecae Leidensis praefectum Jacobum Geelium, varias mihi lectiones ex illo codice msto excerptas mitteret. Vir Doctissimus, cujus praedicanda est erga me benevolentia, inter alia respondit: „Diligenter explorando persuasi mihi, Justini M. Epistolam ad Diognetum, quam cum multis aliis scriptis continet Cod. Vossian. 30. (Catal. p. 396.), ipsum esse exemplum, quod Henr. Stephanus ex nescio quo Codice descripsit, quodque editioni primae (1592.) inserviit. Stephani manus est, nisi vehementer fallor; in margine adscriptae sunt eadem conjecturae, quas Stephanus fecisse recentiores Justini editores testantur (ipsam enim editionem a. 1592. ad manum non habeo); quod autem rem conficit: in Codice post Epistolam ad Diognetum sequitur Adhortatio ad Graecos, quam Stephanus una cum Ep. ad Diogn. separatim vulgavit. Partim contuli cum edit. Paris. 1742. — nihil discriminis. Itaque non video, quid tibi scripti exempli inspectio prodesse possit.“

In ANGLIA quoque ad Justinum adjuvandum nihil est. Exstat quidem praeter Cod. Clarom. (cf. p. XXXVIII.)

XII. *Codex Glascoviensis*, membranaceus formae quadratae et anno 1453. exaratus, qui teste Haenelio (l. c. p. 790.) Justini Orationes continet, sed quum nuntium de eo adhuc acceperim nullum, nescio equidem, quaenam Justini scripta voce Orationum significentur. Certe in codicibus mstis etiam Epistola ad Zenam et Serenum Orationis nomine appellatur.

Ex ITALIA aliquid praesidii exspectabam. Etenim

magnam mihi spem injiciebat Friedericus Blume, referens (cfr. *Bibliotheca librorum mstorum italica*, Gotting. 1834. 8. p. 137.) Romae in *Bibliotheca Angelica* (S. Agostino) *) haberi Justinum et Athenagoram: fol. B. 1. 10. Statim commendante Goettlingio, praeceptore carissimo, Emiliu Braunium, Instituti Archaeologici quod Romae est Secretarium, per epistolam adii, benigne ut curaret illum codicem diligenter conferendum. Doctissimus vir, cujus in me voluntas celebranda est, se rescribit inspexisse dictum codicem, at eo contineri tantummodo spuriam Epistolam ad Zenam et Serenum. In *Bibliotheca Vaticana* se reperisse quidem codices quinque manu exaratos, eos autem minime ad genuina Martyris opera pertinere. Sola *Bibliotheca Reginae* praeberi codicem mstum (35. f. 232. a. t.), ἀποσπάσματα ἐν τῇ δογματικῇ πανοπλίᾳ Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβηνοῦ complectentem; ea vero exigui esse momenti.

Tres omnino in Italia veri Justini exstant codices msti iique nonnisi ad *Cohortationem* pertinentes, quorum tamen lectiones aut emendationes inde forte colligendas arcessere nondum licuit. Sunt enim

XIII. *Codex Florentinus* XXXII. n. IX. plut. X. in *Bibliotheca Laurentiana Medicea*: *Sermo exhortatorius ad gentiles*. Cfr. Ang. Mar. Bandinius: *Catal. Codd. MSS. Bibliothecae Med. Laurent. varia continens opera* Tom. I. (Florent. 1764. Fol.) p. 496..

XIV. *Codex Bononiensis* in *Bibliotheca Cano-*

*) De egregia hac bibliotheca vide sis Fr. Blume: *Iter italicum*, Tom. III. p. 122. sqq..

nicorum regularium S. Augustini, quo continentur: 1°. Athenagorae Legatio. 2°. Ejusdem de resurrectione corporum. 3°. Justini Martyris moralis oratio: *Περὶ μὲν τῆς κατὰ πρόβλημα τινῶν ἀλογίστου* etc. (= Epistola ad Zenam et Seren.). 4°. Ejusdem Paraenesis ad Graecos. 5°. Ejusdem de recta fide. 6°. Origenis Epistola ad Africanum. 7°. Cleomedis *κυκλικῆς θεωρίας μετεώρων*. 8°. Heron de machinis bellicis: amanuense Valeriano Albino. Codex melioris notae videtur esse. Cfr. Joann. Mabillon: *Museum italicum seu collectio vett. scriptt. ex biblioth. italicis* Tom. I. P. I. (Lutet. Par. 1687. 4.) p. 196.; add. Bern. de Montfaucon: *Diarium italicum sive monumentt. vett., bibliothecarum, musaeorum etc. notitiae* (Paris. 1702. 4.) p. 407. sq..

XV. *Codex Mutinensis* in Bibliotheca Ducali: 1°. Clementis Alexandrini *προτρεπτικός*. 2°. Ejusdem *παιδαγωγικός* et Hymnus, ut in editis. 3°. Justini ad Zenam. 4°. Ejusdem contra Graecos. 5°. Athenagorae Legatio. 6°. Tatiani Oratio. 7°. De Sibyllis. Codex mstus elegantissimus decimi saeculi membranaceus, cui consimillimus est codex in Bibliotheca Regia Parisiensi numero 451. insignitus, auctore Montefalconio l. c. p. 31..

De codicibus denique mstis ad fragmentum de resurrectione et ad Acta martyrii Justini pertinentibus adeas supra p. XXIII. sqq. a me exposita.

IV. DE HUIUS EDITIONIS ADORNANDAE CONSILIO ET RATIONE.

Ad me transeo operamque quam in novam hanc

editionem contuli; qua si Deo Optimo Benignissimo adjuvante feci, ut legantur rectius Justiniani libri meliusque intelligantur, effeci id quod mihi proposueram.

Ac primum quidem ad operum designationem quod attinet, servatis Marani sectionibus additisque ad marginem paginarum numeris ac literis B—E usitatissimae editionis Coloniensis, quae Parisiensem anno 1636. in lucem emissam ex asse exprimit, sic ea disposui, ut *Tomus I.* Orationem ad Graecos, Cohortationem ad Graecos, De monarchia tractatum, Apologiam I. ad Antoninum Pium, Apologiam II. ad Senatum Romanum et *Tomus II.* Dialogum cum Tryphone, Epistolam ad Diognetum, Fragmenta deperditorum Actaque martyrii complectatur.

In textu qui dicitur constituendo codicum manuum scriptorum, ut par est, potissimum rationem habui; quodsi probabiliorem quam vulgaris est offerrent lectionem, eam in textum recepi. Unde factum est, ut saepenumero a scriptura recederem per Robertum et Henricum Stephanos propagata, cui ipse Prudentius Maranus plerumque nimis anxie adhaesit; hic scilicet quamquam optime est de Justino Martyre promeritus, quod scriptos codices diligenter contulit, raro tamen, id quod ceteris quoque hujus Patris accidit editoribus, vel propter timiditatem quamdam vel nonnunquam propter non satis cognitam graecam consuetudinem, proinde ac codices postulabant optimi corruptos locos emendare ausus est et conformare ideoque saepe falsas lectiones contra certas auctoritates retinuit ac meliores ipsique probatas in annotationem relegavit. Interdum vero destitutus codicum

manu scriptorum auxilio — hoc maxime accidit in Apologiis et in Dialogo, quorum, quod sane dolendum, non exstant nisi duo codices scripti iique recentiores ac sibimetipsis consimillimi — ubi conjecturam aliquam sive ab aliis propositam sive a me ipso excogitatam tantum non pro certa lectione habere liceret, eam textui inserere non dubitavi. Nec sane ullus hoc nomine audaciae me insimulabit; etenim lectionem aperte vitiosam loco, quem immerito occupavit, eiecisse aliamque quum linguae tum scriptoris ingenio accommodatam pro ista substituisse, quae est audacia? Porro interpunctionem, quae praecipua recognitionis pars jure habetur, diligenter emendavi; in universum enim studui rarius quam vulgo fit distinguendi signa ponere, quam in rem praeclara jam a summis philologis monita sunt.

In adnotatione critica sum hoc modo versatus, ut non solum scripturae discrepantiam in codicibus manu exaratis obviam respicerem, verum et omnes eorum, qui in Justini scriptis emendandis elaboraverunt, textui subjicerem conjecturas, etsi non semper approbari possint: sic sane licet cuique quasi historiam *κρίσεως* Justinianae clare perspicere.

In interpretatione eam viam tenui, difficilioribus de locis ut meas qualescunque et aliorum observationes adnotarem: virorum enim doctorum animadversiones ubi minus probabiles erant, paucis refutavi, recepi tamen libenter, ubi videbantur amplectendae; plerumque autem illas in brevius coegi*), summaque si-

*) Interdum sufficiebat lectores revocare ad librum meum: De Justini Martyris scriptis et doctrina, Jenae 1841. 8., atque ad Carol. Semisch.: *Justin der Märtyrer*, Partt. II Vratisl. 1840. et 1842. 8.

mul fide curavi, ut debita quisquam laude ne privaretur. Fastidium vero ne mihi pariter ac legentibus crearem, Marani exemplum secutus omittendos censui prolixos Perionii, Langi et Kortholti commentarios, in quibus permulta ad superiorum temporum magis quam ad nostrorum consuetudinem dicta sunt. In illustrandis rebus ecclesiasticis et profanis delectu opus esse duxi atque respui, quidquid a Scriptura sacra discriminis habent laudata a Martyre testimonia, colligere, quo luculentius jam otium a C. A. Crednero hîc factum esse videmus*). Quo autem commodior redderetur curae nostrae usus, diligenter scriptorum tum sacrorum tum profanorum locos in notis indicavimus a Martyre aut aperte excitatos aut obscure significatos.

Versio est Maranea. Quum vero interdum vel esset obscurior vel sensum Justini male redderet passimque desideraretur politior scribendi ratio, in transscribenda ea permulta optimo jure immutavi. Haud procul abfuit, quin illam adderem. At enimvero quid facerem? Certe saepenumero commentarii locum obtinet. Atque „liber graecus, ut Thirlbius (vid. praefat. ad edit. Apologg. et Dial.) in simili causa ait, sine versione editus quam cito vel in magnorum Doctorum bibliothecis situm ducat, nemo nescit. Et quis vermeribus et araneis scribere velit?“ Editioni librorum Justinianorum argumenta praefixa a Benedictino conscripta et a me in paucis tantum mutata. Denique necessarium visum est, ut priores editores imitatus indices et verbo-

*) Cf. viri docti: *Beiträge zur Einleitung in die biblischen Schriften* Tom. I. (Hal. 1832. 8.) p. 151. — 258. et Tom. II. (ibid. 1838. 8.) p. 17. — 98., 104. — 133., 157. — 311..

rum notatu digniorum et rerum memorabilium et locorum a Martyre excitatorum adjicerem.

Ceterum ut ab erroribus typographicis immunis esset haec editio, licet cum ea qua par est curatione ac diligentia studuerim, accidit tamen, minuta quaedam ut relinquerentur vitia, quae in Tomi secundi calce indicavi.

V. ARGUMENTA LIBRORUM JUSTINIANORUM*).

ANALYSIS ORATIONIS AD GRAECOS.

Oratio S. Justinii ad Graecos brevis est expositio rationum, quibus adductus Gentiles missos fecit et Christianus factus est. Fastidium ei moverunt gentilia instituta, quae nihil prorsus habeant quod Deo placere possit, dii scelerum notis inusti apud Homerum (c. 1.) et Hesiodum (c. 2.), heroes effeminati (c. 3.), solemnes conventus, in quibus luxuria, tibiae, unctiones, bacchanalia, maximorum flagitiorum vigeant irritamenta (c. 4.). Conjunxit Justinus cum hoc superstitionum fastidio amorem et admirationem rei christianae. Hortatur inde Gentiles, ut accedant ipsique fiant Christiani. Se quoque captum fuisse declarat doctrinae vi

*) Accuratiores librorum Justinianorum summaria praeter Maranum conscripserunt Jo. Langus: *D. Justinii Opp. in Lat. serm. verss.* Tom. I. p. 37. sqq., 82. sqq., 101. sqq., 202. sq., Tom. II. p. 3. sqq. — Nic. le Nourry: l. c. p. 351. sqq., 353. sq., 354. sqq., 370. sqq., 381. — P. Gottfr. Lumper: *Historia theologico-critica de vita, scriptis atque doctrina SS. Patrum etc.* P. II. (August. Vindel. 1784. 8.) p. 64. sqq., 82. sqq., 91. sqq., 102. sqq., 105. sqq., 109. sq., 111. — J. A. Möhler: *Patrologie od. christl. Literärgesch.* edid. F. X. Reithmayr. Tom. I. (Ratisb. 1840. 8.) p. 192. sqq. et 208. sqq. — Mich. Permaneder: *Biblioth. patrist.* Tom. II. (Landshut. 1842. 8.) p. 107. sqq., 117. sq., 121. sqq., 126. sq., 130. sqq..

divina et efficacia Logi, qui sedatis vitiosis affectibus tranquillitatem animo affert (c. 5.).

ANALYSIS COHORTATIONIS AD GRAECOS.

Constat Cohortatio ad Graecos duabus potissimum partibus, quarum in prima S. Martyr demonstrat nihil de vera religione ex scriptoribus graecis cognosci posse: in altera autem, si quid veri dixerint, id ad commendationem christianae religionis valere utpote haustum ex Christianorum sacris libris.

In prima parte S. Martyr inquit, quosnam et quales religionis suae magistros habuerint Ethnici et Christiani quibusque exstiterint temporibus (c. 1.). Probat veritatem neque ex poetis, quorum absurda refert commenta (c. 2.), neque ex philosophis, quorum absurdiores recenset opiniones (c. 3. 4.), disci posse. Imo ne Platonem quidem et Aristotelem excipit; non enim solum inter se (c. 5. 6.), verum etiam secum ipsi (c. 7.) pugnant. Longe dissimiles prophetae, qui veritatem dono divinitus accepto cognoverunt (c. 8.). Horum primus Moses, cujus antiquitas pluribus testimoniis probatur, ac ceteri deinceps coeleste illud donum acceperunt (c. 9. 10.). Quodsi relictis philosophis ad oracula Graeci confugiant, ea favent Christianis (c. 11.). Huc accedit, quod recentes admodum Graecorum magistri; nihil enim accurate scriptum ante Olympiades, nondum inventae erant graecae literae, quum Moses scriberet (c. 12.). Quodsi hujus aliorumque prophetarum libri graece exstant, id ortum per Ptolemaeum regem Aegypti, cujus rogatu in graecum sermonem conversi fuere (c. 13.).

In altera parte Ethnicos hortatur, ut adjungant ad usum suos, si quid veri eorum magistri dixerint. Divina enim providentia factum, ut multa cum Christianis facientia vel inviti dicerent, ii praesertim, qui in Aegypto versati sunt et ibi asservatas Mosis doctrinae reliquias collegerunt (c. 14.). In hunc usum citantur Orphei de uno Deo ejusque Logo testimonia (c. 15.), Sibyllae etiam (c. 16.), Homeri (c. 17.), Sophoclis (c. 18.) et Pythagorae (c. 19.) de uno et singulari Deo sententiae. Platonem, si plures deos admitat, ob metum Atheniensium id fecisse testatur; ceterum videtur in Aegypto cognovisse illud Dei dictum: Ἐγὼ εἶμι ὁ ὢν (c. 20.). Quibus ex verbis patet nullum Deo esse nomen, ac error refellitur a serpente insinuatus primis hominibus (c. 21.). Nec absimile illud Platonis: Τὸ ὄν μὲν αἰεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον (c. 22.). De diis autem contraria stantem inducit Deum opificem (c. 23.); unde immerito vituperat Homerum, qui et ipse in Aegypto cognovit de singulari Deo (c. 24.). In metum Atheniensium rejicitur haec sententiae Platonicae varietas (c. 25.). Multa alia ex Mose mutuatus Plato, scilicet de prophetis a Deo afflatis (c. 26.), de judicio et resurrectione (c. 27.). Sic etiam Homerus ex eodem fonte delibavit testimonia sua de anima in inferis cum corpore cruciata, de creatione, de Paradiso, de turri Babylonica, de diabolo e coelis praecipitato (c. 28.). Nec secus ideae Platonis ex Mose minus belle intellecto ortum habuere (c. 29. 30.). His adde currum Jovis et igneam essentiam, in qua Deum esse dicit (c. 31.). Videtur etiam aliquid cognovisse de dono coelitus

descendente in sanctos homines (c. 32.). Ex Mose desumptum quod ait tempus cum mundo creatum (c. 33.). Ipsi etiam auctores simulacrorum videntur aliquid audivisse de divina historia, illud nempe: Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν (c. 34.). Hortatur ergo Justinus, ut ad sacros Christianorum libros Ethnici confugiant (c. 35.), quum philosophi ipsi nihil se scire fateantur, aut saltem Orpheum audiant (c. 36.) et ex parte veram religionem ex Sibylla discant et antiquos philosophos Mercurium et Acmonem consulant (c. 36. 37.).

ANALYSIS LIBRI DE MONARCHIA.

Postquam de origine idololatriæ nonnulla præfatus est Justinus (c. 1.), unum esse Deum probat ex Aeschyli, Sophoclis, Philemonis, Orphei, Pythagoræ testimoniis (c. 2.). Hunc Deum solum esse judicem, qui libationibus et incensis malorum placari nequeat, productis iterum Sophoclis, Philemonis, Euripidis et Platonis locis ostendit (c. 3. 4.). Deinde ad Menandrum et Euripidem provocans de Gentilium diis ita disserit, eos ut minime inter deos probet reputandos esse, quos quidam vana traditione tamquam deos receperint (c. 5.). Ex his concludit, soli vero et immutabili Deo adhaerendum esse (c. 6.).

ANALYSIS APOLOGIAE PRIMAE *).

Haec Apologia dividi potest in tres partes, qua-

*) Cf. Petr. Tamburini: *Analisi delle Apologie di S. Justino Mart. con alcune riflessioni*, Paviae 1792. 8. et Sam. Gottl. Lange: *Dissert. hist.-crit., in qua Justinus Mart. Apologia I. pro Christianis sub examen vocatur*, Jenae 1795. 8. P. I. p. 8. sqq.

rum in prima Justinus Christianos indicta causa non debere condemnari demonstrat eorumque innocentiam exponit; in altera probat religionem christianam certissimis argumentis niti; in tertia quid in conventibus Christianorum peragatur edisserit.

Declarat initio S. Martyr, unum se esse ex Christianis (c. 1.). Summa cum libertate postulat ab imperatoribus, ut aequitatem servant (c. 2.) et Christianos aliorum reorum more jubeant judicari (c. 3.); periniquum enim esse, solum nomen indicta causa damnari (c. 4.). Hujus rei causam daemone tribuit (c. 5.). Si de his daemone agatur, fatetur atheos esse Christianos; at id vituperari posse negat, quum Deum patrem, ejus Filium, bonorum Angelorum exercitum et Spiritum sanctum colant (c. 6.). Si qui forte ex hominibus ita credentibus convicti fuerint sceleris, id nocere non debet aliis (c. 7.), quorum eo illustrior innocentia, quod negare possent, si vellent; sed confitentur libenter, ut mendacium vitent et ad Deum suum citius perveniant (c. 8.). Neque etiam vituperari debent Christiani, quod simulacra non colant, quum hoc cultu nihil absurdus sit (c. 9.), nec quod putent donis Deum non egere, quippe a quo omnia sint creata (c. 10.). Neque enim humanum regnum expectant Christiani: nihil ejusmodi ab eis metuendum (c. 11.); quin etiam eorum principia ad pacem et reipublicae tranquillitatem maxime conducunt (c. 12.). — Rursus aggreditur Martyr ad innocentiam Christianorum defendendam eosque atheos non esse demonstrat et ex purissimo cultu, quem exhibent Patri et Filio et Spiritui sancto (c. 13.), et ex mirabili morum mutatione,

quam prae se tulerunt, postquam a daemonibus discesserunt (c. 14.). Atque ut res certo constet, in medio ponit eximia Christi praecepta a Christianis religiose observata de castitate, de caritate in omnes, de liberalitate in pauperes (c. 15.), de patientia, de vitando jurejurando (c. 16.), de obedientia regibus praestanda et solvendis vectigalibus (c. 17.). Tam bene affectos cives si spernant imperatores, minatur eis Justinus futurum post mortem judicium, quod ipsi gentiles scriptores agnoscunt, Christiani vero multo magis, qui et corporum resurrectionem sperant (c. 18.) eamque non difficiliorem Deo esse putant, quam ipsam creationem (c. 19.). Huic dogmati nonnulla affinia dixerunt Gentiles; quare aequum non est, ut soli Christiani vexentur (c. 20.). Sic etiam quae de Filio Dei ejusque in coelum ascensione (c. 21.), generatione, incarnatione et morte docent, absurda videri non debent, quum tam multa poetae de filiis Jovis nugati fuerint (c. 22.).

In secunda parte pollicetur se tria probaturum: Veritatem a solis Christianis doceri; Filium Dei vere esse incarnatum; fabulas opera daemonum inventas, ut Christi adventus fabula videretur esse (c. 23.).

Et veritatem quidem a solis Christianis doceri eosque eapropter vexari probat, primum quia illis solis non licet quod aliis omnibus permittitur (c. 24.); tum quia solus veritatis amor adducere eos potuit, ut cultum Dei morte proposita amplecterentur (c. 25.); quia denique si quis veritatem religionis christianae erroribus corrumpat, hunc persecutio non attinget saltem ob haeresin (c. 26.). Non audet asserere

Justinus haereticos nefanda illa scelera committere; sed Christianos ita ab eis abhorrere declarat, ut ne pueros quidem exponere fas esse putent (c. 27.). Sibi ipsis nocent qui Christianos calumniantur et cum diabolo in ignem mittentur (c. 28.). Quanta sit castitas apud Christianos, ostendit cujusdam adolescentis facto, cui opponit Antinoum (c. 29.). — Tum Filium Dei vere incarnatum esse demonstrat ex pluribus prophetarum oraculis (c. 30.—35.), in quibus recensendis regulas tradit ad Scripturae intelligentiam (c. 36.), exempla struens, ubi Deus pater loquatur (c. 37.), ubi Filius (c. 38.), ubi Spiritus sanctus (c. 39.); addit vaticinia de apostolis (c. 40.) et de regno Christi (c. 41.), observans obiter, in libris prophetis non raro futura ut jam facta narrari (c. 42.). Fatum ex his praedictionibus minime sequi declarat (c. 43.); imo liberum arbitrium in homine esse probat (c. 44.). Loquitur deinde de Christi ascensione a prophetis praenuntiata (c. 45.) eosque minime innocuos esse monet, qui ante Christi incarnationem vixerunt, si a veritate aberraverunt, cujus semina insunt omnibus hominibus (c. 46.). Pergit inde ad vaticinia de Hierosolymorum expugnatione (c. 47.), de Christo (c. 48.), conversione Gentium Judaeorumque reprobatione (c. 49.), de Christi morte (c. 50.) et generatione inenarrabili (c. 51.). Ex his autem prophetiis jam adimpletis concludit ea quoque confirmari, quae nondum evenerunt (c. 52.); sub omnium enim oculis versari, quod adimpleta sint, quae olim praedicta erant de conversione Gentium et reprobatione Judaeorum (c. 53.). — Probat denique fabulas de filiis Jovis inspiratione daemo-

num inventas fuisse, ut Filii Dei adventus fabula videretur (c. 54.). Nihil tamen de cruce suspicati sunt, cujus potentiam et utilitatem Justinus ex rebus sub aspectum cadentibus et magni apud Ethnicos momenti commendat (c. 55.). Eodem consilio daemones induxere Simonem et Marcionem (c. 56. 58.); sed nihil aliud perficere potuerunt, nisi ut Christiani ab improbis odio haberentur (c. 57.). Ipse etiam Plato quae de mundi creatione (c. 59.) et de Filii decussatione et tertiis circa tertium dixit (c. 60.), ea ex Mose derivavit.

In tertia parte Justinus exponit, quomodo sese Christiani Deo consecrent in Baptismo (c. 61.), de quo quum aliquid audissent daemones, aspersiones et lavacra Ethnicorum induxerunt. Sic etiam ex his, quae Christus Mosi dixerat, instituerunt, ut calceos solverent qui templa ingrediebantur (c. 62.). Non enim Deus Pater apparuit Mosi, sed Filius; Judaei autem, qui Patrem apparuisse volunt, nec Patrem nec Filium norunt (c. 63.). Eidem daemonum artificio tribuuntur fabulae de Proserpina et Minerva (c. 64.). Redit ad propositum Justinus: quomodo celebretur Eucharistia (c. 65.), et quid sit (c. 66.) et quae tota series eorum, quae in Synaxibus agebantur (c. 67.), exponit. In conclusione imperatores admonet, ut, si ea quae hactenus dixerat nugae videantur, saltem capitali supplicio digna non videantur (c. 68.). Subjungit Apologiae epistolam Hadriani in gratiam Christianorum datam.

ANALYSIS APOLOGIAE SECUNDAE.

Declarat Justinus in hujus Apologiae primordio

homines improbos et daemones operam conjungere ad occidendos Christianos (c. 1.) atque hujus rei manifestum argumentum profert ex historia trium hominum, qui paucis ante diebus ob solam Christi nominis confessionem supplicio traditi fuerant (c. 2.). Quinetiam se quoque exspectare testatur, ut a Crescente Cynico, viro improbo et indocto, in judicium vocatus ad crucem affigatur (c. 3.). Deinde rationem reddit, cur Christiani sua sibi manu mortem non inferant nec interrogati negent (c. 4.).

Deinde quod Ethnici objiciebant, nimirum Deum, si esset adjutor Christianorum, non passurum illos occidi ab improbis, id quoque ita expedit Justinus, ut Dei justitiam et fratrum innocentiam defendat.

Ac Dei justitiam sic probat: Hominum curam Deus angelis commiserat; sed hi in vitia lapsi scelerum et flagitiorum omne genus in humanum genus sparserunt (c. 5.). Malis ex eorum nequitia profluentibus opposuit Deus potentissimum remedium, Logi incarnationem, quod quidem Justinus argumento probat et ad eam rem quae agebatur et ad totam religionem defendendam aptissimo, nempe auctoritate et imperio Christianorum in daemones, quos ubique terrarum per nomen Jesu ex corporibus hominum expellunt (c. 6.). Sane Dei justitia in puniendis daemonibus aliquando elucebit; tanta vero quum sint Christi incarnationis beneficia, aequum est, ut mundus propter Christianos conservetur. Quare nondum Deus de daemonibus, tot malorum auctoribus, sumit supplicium; sed in ignem aeternum mittentur, quum fiet conflagratio, quae tamen ex fato non eveniet, quia fatum

nec libertati nec virtuti locum relinquit (c. 7.). — Christianorum autem virtutem et innocentiam ex ipsis persecutionibus commendari probat: Si enim semper opera daemonum invisi fuere, qui aliquam veritatis scintillam assecuti sunt, quanto majora daemonum odia esse debent in Christianos, qui totam veritatem ac totum Logon incarnatum complectuntur ac daemonibus aeterna supplicia denuntiant (c. 8.), quae profecto negari non possunt, nisi aut Deus negetur aut providentia (c. 9.). Non in hoc solum invisi daemonibus Christiani, quod veritatem, cujus scintillae tantum ad oculos philosophorum fulserant, ac totum Logon agnoverint, sed in eo etiam, quod Christus sua ipsius potestate praestiterit, ut homines etiam imperiti et operarii gloriam et metum et mortem contemnant (c. 10.). Tum Christianorum in persecutionibus constantia declarat, eos vera et aeterna bona sectari ac virtutis solidam et expressam effigiem assecutos esse (c. 11.). Nihil denique aptius persecutionibus ad propulsandam criminum suspicionem. Quomodo enim tam libenter mortem opteterent Christiani, si ita viverent, ut eos vivere Ethnici dicitant? Illorum innocentiam Justinus ex hac animi fortitudine perspexit (c. 12.) et a Platonis doctrina ad christianam longe praestantiolem transiit (c. 13.).

Postremo rogat imperatores, hunc libellum publica ut comprobent auctoritate (c. 14.) et aequum iudicium ipsorum causa ferant (c. 15.).

ANALYSIS DIALOGI CUM TRYPHONE JUDAEO.

Justino (Ephesi) ambulanti mane in Xysti spatiis occurrit quidam Judaeus, Trypho nomine, cum sex

aliis ejusdem instituti, qui philosophiae studio-
sum se esse indicat ac veste Justini invitatum, ejus con-
gressum ut appeteret. Justinus ubi Judaeum esse
cognovit, miratur hominem Mosi et prophetis addictum
non missos facere philosophos (c. 1.), eique narrat,
quomodo ipse pluribus gustatis philosophis Platoni-
cos adamasset (c. 2.), postea autem veritate ex cujusdam
senis sermone cognita religionem christianam
amplexus esset. Senex enim ille demonstravit, quam sit
inanis scientia philosophorum (c. 3.); animam non posse
videre Deum sine Spiritu sancto (c. 4.) neque sua natura
immortalem esse (c. 5.), quod quidem Plato ac ceteri phi-
losophi ignorassent (c. 6.). Veritatis cognitionem a so-
lis prophetis petendam esse (c. 7.). Ex hoc igitur cum
sene colloquio Justinus ad amorem Christi accensum se
esse fatetur (c. 8.). Rident socii Tryphonis; dolet ipse
Trypho sortem Justini: quo spondente se demonstratu-
rum religionem christianam certissimis argumentis [niti,
iterum risus et clamores indecori. Discedere quaerit
Justinus, sed pallio retinetur a Tryphone, hac tamen
lege, ut ejus socii aut abeant aut silentio audiant. Ac-
cepta conditione veniunt in medium Xysti stadium, ubi
lapidea erant sedilia ex utraque parte; consident in al-
tera Justinus et Trypho, in altera quatuor socii Try-
phonis, quum jam duo jocantes abiissent (c. 9.). Tum
Justinus orditur hunc Dialogum, qui nocte interpella-
tus postridie Tryphone cum sociis et aliis nonnullis,
qui pridie non adfuerant, redeunte repetitus est et ad
vesperam productus.

Hunc Dialogum in tres partes distribuemus, qua-
rum in prima S. Martyr praejudicatas Judaeorum de

lege opiniones refellit; in altera verum et aeternum Filium a Deo genitum esse eumque nostra causa incarnatum et crucifixum demonstrat; in tertia denique vocationem Gentium et ecclesiam, quae a Christo constituta est, prophetarum oraculis ac veteris Testamenti figuris praedictam fuisse.

Pars I. Quaerenti Tryphoni, cur legem non observent Christiani (c. 10.), respondet Justinus: 1°. Praedictam fuisse veteris legis abrogationem et novae institutionem: idque jam factum esse probat ex conversione Gentium hanc legem per Christi gratiam observantium (c. 11.), dum illam Judaei prorsus dedecorant (c. 12.). 2°. Peccatorum remissionem apud Jesaiam per sanguinem Christi, minime vero per lustrationes Judaeorum promitti (c. 13.). 3°. Justitiam ab eodem propheta non in ritibus externis reponi, sed in conversione cordis, quam Christus donat. Hanc esse veram circumcisionem (c. 14. 15.). 4°. Judaica enim circumcisio in signum data (c. 16.), ut punirentur ob scelera in Christum et Christianos commissa (c. 17.). 5°. Hanc merito a Christianis rejici; siquidem veteribus ignota, in signum data Abrahamo fuit. Lex autem sub Mose ob duritiam cordis instituta (c. 18. 19.): ciborum delectum quemdam institutum, ut etiam inter edendum et bibendum Deum ante oculos haberent (c. 20.); sabbata introducta esse ob peccata populi, non ut opus justitiae (c. 21.), similiter sacrificia et oblationes (c. 22.). 6°. Judaica de lege sententia calumniis adversus Deum ansam praebet (c. 23.). 7°. Longe praestantior circumcisio Christianorum (c. 24. 25.), sine qua Judaei salvari non possunt (c. 26.). Quodsi

prophetae eadem docent ac Moses, id fecere propter eandem cordis duritiam (c. 27.). At vera justitia per Christum comparatur (c. 28.), ac proinde lex Christianis inutilis (c. 29.), quum aeternam legem per Christi gratiam observent (c. 30.). 8°. Quum tanta fuerit potentia Christi primo ejus adventu, secundum multo gloriosorem futurum probat ex Daniele (c. 31.), ac duos esse Christi adventus eumque Dominum et Deum et adorandum dici ex pluribus Psalmis demonstrat (c. 32. 33.), quos in Salomonem negat convenire, quum is non modo hos titulos sustinere non possit, sed etiam vitiosus fuerit et longe dissimilis Christianis (c. 34.), inter quos tamen fatetur natas esse haereses, sed quae Catholicos in fide confirmant, utpote a Christo praedictae (c. 35.—39.). 9°. Legem ostendit figuram fuisse eorum quae ad Christum pertinent (c. 40.—42.), et finem habuisse in Christo (c. 43.), sine quo Judaei frustra salutem sibi promittunt (c. 44.). Fatetur justos, qui ante legem et sub lege fuerunt, per Christum salvari (c. 45.), nec negat salutem adepturos, si qui legem cum fide in Christum conjungant (c. 46.), quamvis aliter Catholici multi sentiant (c. 47.).

Pars II. Quae hactenus de Christi divinitate dixit Justinus, ea strictim disseruerat ad refellendas Judaeorum opiniones de lege Mosaica. Nunc rogatu Tryphonis probat Christum (Logon) ante mundum conditum Deum fuisse et postea hominem fieri voluisse. Anteaquam disputationem ingreditur, monet Tryphonem, ut fixum et ratum maneat, quod jam demonstratum est, nempe Jesum esse Christum (c. 48.), ac

objiciente Judaeo nondum advenisse Eliam, respondet Joannem esse Eliam primi adventus praecurso-rem (c. 49.) idque ex Jesaiae prophetia confirmat (c. 50. 51.), et ab ipso Jacobo duos adventus praedictos fuisse ostendit (c. 52. — 54.). Tum rogante Tryphone ne in probanda Christi divinitate adhibeat illa testi- monia, in quibus Dei nomen non sine metaphora usur- patur, promittit Justinus se his testimoniis non usu- rum (c. 55.), ac Deum, qui Abrahamo et Jacobo et Mosi apparuit, a Deo Patre distinctum esse probat (c. 56. — 59.); Judaicasque de eo, qui apparuit in ru- bo, opiniones refellit (c. 60.), et sapientiam a Deo ut ignem ex igne genitam demonstrat ex verbis Salomo- nis (c. 61.), quibus consentaneum esse ostendit illud Mosis: Ποιήσωμεν ἄνθρωπον etc. (c. 62.).

Cedens his argumentis Judaeus Justinum rogat, ut et Filii Dei incarnationem, passionem, re- surrectionem et in coelum ascensionem probe- t.

Tum Justinus multa profert testimonia, quibus Christus ut Deus et homo laudatur et Gentium conversio praedicitur (c. 63.). Consentit Trypho Christum Gentium esse Deum, at eo negat Judaeos indigere. Castigat ergo Justinus hanc impietatem et prosequitur susceptam de Deo homine facto de- monstrationem (c. 64.). Objicit Trypho Deum alteri gloriam suam non dare. Locum explicat Justinus ac deinde refert prophetiam Jesaiae: Ἴδοὺ ἡ παρθένος etc. (c. 65.). Sed multa quum hac de prophetia di- cere pararet (c. 66.), interpellat Trypho atque objicit: 1°. Scripturam non dicere: Ἴδοὺ ἡ παρθένος, sed: Ἴδοὺ ἡ νεᾶνις. 2°. Hanc ex virgine generationem fabula e

Persei non absimilem esse. 3^o. Satius fuisse Jesum hominem ex hominibus natum fateri, eumque, si modo Christus sit, hanc dignitatem accurata legis observatione consecutum existimare. His tribus respondens **1^o.** Judaicas de lege (c. 67.) et de Christo, quem hominem ex hominibus sibi fingeant, opiniones refellit (c. 68.). **2^o.** In his quae poetae de Baccho, Hercule, Aesculapio ac Perseo mentiti sunt, artificia diaboli ostendit, quem oracula prophetarum imitatum esse existimabat (c. 69. 70.). **3^o.** Quum Judaei rejecta septuaginta virorum versione scriptum esse dicerent: Ἴδοὺ ἡ νεᾶνις, exagitat iniquum illorum de hac versione iudicium, ex qua etiam multa illos testimonia sustulisse dicit (c. 71.). Horum nonnulla Tryphonis rogatu profert (c. 72. 73.) et alia colligit loca, in quibus majestas divinitatis cum carnis humilitate conjungitur (c. 74. — 76.). His expeditis Jesaiae prophetiam: Ἴδοὺ ἡ παρθένος etc. demonstrat in Christo adimpletam fuisse (c. 77. 78.), et interpositas a Judaeo de angelis (c. 79.), de instauratione Hierosolymorum et de regno mille annorum quaestiones explicat (c. 80.), ac nata occasione ex Apocalypsis testimonio (c. 81.), nonnulla disserit de donis propheticis apud Christianos et de praedictis a Christo persecutionibus et haeresibus; tum vero Judaeos hortatur, ut ne Christo maledicant et Scripturam prave interpretentur (c. 82.): nam Psalm. CX. 1. (c. 83.), Jesai. VII. 14. (c. 84.) et Psalm. XXIII. 7. minime ad Ezechiam, sed ad Christum pertinere ostendit, seque caritate adduci declarat, ut multa pridie disputata repetat in gratiam eorum qui non adfuerant (c. 85.).

Novus autem Justino nascebatur labor in Christi cruce similiter defendenda. Multa ergo colligit, quae lignum crucis in veteri Testamento praesignificaverunt (c. 86.); quumque Trypho ex his verbis: Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ etc., quae Justinus citaverat, occasionem cepisset quaerendi, cur Christus, quum Deus sit, opus habuerit Spiritu sancto, Justinus huic quaestioni respondet (c. 87. 88.). Negat Trypho adduci se posse, ut ignominiam crucis agnoscat, propterea quod ἐπικατάρατος ὁ σταυρούμενος (c. 89.). Tum Justinus quanta sit crucis potentia ex manibus Mosis extensis (c. 90.), ex benedictione data Josepho et serpente exaltato demonstrat (c. 91.), et nonnullis de interpretanda Scriptura obiter monitis (c. 92. 93.) tandem locum a Tryphone objectum explicat (c. 94.) addens alia quoque testimonia (c. 95. — 105.).

Resurrectionem Christi probat ex Psalmo XXII. 22. sq. (c. 106.) et ex Jonae historia (c. 107.), quam Judaei non modo respuerunt, sed et per totum orbem miserunt, qui Christum et Christianos teterrimis calumniis in invidiam vocarent (c. 108.).

Pars III. Ninivitarum conversio, quam Judaei non imitati sunt, opportunum Justino introitum dedit in tertiam partem hujus Dialogi. Probat conversionem Gentium praedictam esse a Michaea (c. 109.), ac multa alia colligit, quibus Gentium per Christi sanguinem liberatio praesignificata fuit (c. 110. 111.). Exiles et jejunas Judaeorum interpretationes refellit (c. 112.), ac Josuam figuram Christi fuisse, et Gentes per Christum in terram sanctam introductum iri (c. 113.) ab eoque secundam circumcisionem longe Judaica

praestantiozem accepisse (c. 114.) ostendit. Idem dogma confirmat ex Zachariae visione (c. 115.) et Malachiae de sacrificio Christianorum praedictione (c. 116. 117.), quam ex Christi sacerdotio confirmat aliisque ejus titulis (c. 118.). Eisdem Christianos populum esse et populum longe sanctiorem Judaeis demonstrat (c. 119.) ac genus Abrahami ejusque filio et nepoti promissum (c. 120.). Benedictionem autem in ipso Christo promissam (c. 121.) non ad proselytos Judaeorum, sed ad Christianos spectare (c. 122.), qui verus Israel sunt (c. 123.) et filii Dei (c. 124.), quod Christus est Filius Dei et Israel et Deus, qui apparuit antiquis (c. 125. — 129.); et laetantur cum populo Dei, ut prophetae praedixerunt (c. 130.), ac vocationem suam morum sanctitate comprobant (c. 131.), quum Judaei summa semper impietate Deum offenderint et offendant (c. 132. 133.).

Ecclesiae etiam figuras et praedictiones ostendit in connubiis Jacobi (c. 134.), cui aliud semen promissum (c. 135.), Judaeis reprobis successurum (c. 136. 137.), et in arca Noachi (c. 138.) et benedictionibus, quas Noachus filiis dedit (c. 139.). In hac ecclesia nulum dari discrimen servorum et liberorum ac frustra Judaei filios se esse Abrahami gloriantur (c. 140.), quos quidem sua culpa cecidisse probat (c. 141.). — Hac peracta disputatione gratias Trypho agit vicissimque Justinus salutatur, nec quidquam illis melius precari posse ait, quam ut ad Christi cognitionem perveniant (c. 142.).

ANALYSIS EPISTOLAE AD DIOGNETUM.

Hujus epistolae scribendae ea fuit occasio. Dio-

gnetus quidam, vir *κράτιστος*, homo quidem gentilis, sed christianae religionis cognoscendae cupidus, duo potissimum quaesiverat: primum cur homines christiani et Gentilium et Judaeorum sacris abjectis novam religionem amplectantur et summo amore se prosequantur, tum cur tam sero hoc institutum in orbem terrarum inductum fuerit (c. 1.).

Exponit auctor epistolae, Christianos simulacra Graecorum non colere, quippe quae manu facta sint (c. 2.). Ipsos etiam Judaeos negat a superstitione puros esse, quod iis Deum indigere putant, quae Ethnici rebus sensu carentibus donabant (c. 3.). Cetera illorum instituta pariter exagitantur (c. 4.). Tum depingit mores Christianorum (c. 5.), quos in mundo, velut in corpore animam, versari probat (c. 6.). Haec enim religio a Deo instituta, qui non rem creatam, sed proprium Filium misit, ut homines salvaret (c. 7.). Horum miserrimus erat status ante Filii adventum (c. 8.). Sero enim advenit, quia oportebat ut homines ex peccatis suis cognoscerent se vita indignos esse nec in alio quam in Filio Dei justificari posse (c. 9.). Denique Diogneto ostenditur, quot et quanta ad eum ventura sint bona, si fidem suscipiat (c. 10.), atque quanti sit momenti ea cognoscere, quae Logos incarnatus docuit (c. 11.), et veram scientiam percipere, quae in ecclesia non sine vita et caritate comparatur (c. 12.).

JUSTINI MARTYRIS

O P E R A.

T O M. I.

**ORATIO ET COHORTATIO AD GRAECOS
DE MONARCHIA LIBER ET UTRAQUE APOLOGIA.**

ΤΟΤ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

Ι Ο Τ Σ Τ Ι Ν Ο Τ

ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

1. Μὴ ὑπολάβητε, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ἄλογον ἢ ἀνεπίκριτον **P.** εἶναι μου τὸν ἐκ τῶν ¹ ὑμετέρων ἔθων χωρισμόν· οὐδὲν γὰρ ἐν ⁵⁷ αὐτοῖς εὖρον ὄσιον ἢ θεοφιλές. Αὐτὰ γὰρ τὰ τῶν ποιητῶν ὑμῶν ^{Col.} συνθέματα λύσσης καὶ ἀκρασίας ἐστὶ μνημεῖα· τῷ γὰρ ἐν παιδείᾳ παρ' **D** ὑμῖν προὔχοντι φοιτῶν τις, πάντων ἀνθρώπων ἐστὶν ἀργαλεώτατος. Πρώτιστα μὲν γὰρ ² φασὶ τὸν Ἀγαμέμνονα τῇ τοῦ ἀδελφοῦ ἀκρασία, ἐπιτεταμένη λύσση καὶ ἀκατασκέτῳ ἐπιθυμίᾳ συνεργοῦντα, καὶ τὴν θυγατέρα πρὸς θυσίαν εὐδοκήσαντα δοῦναι καὶ πᾶσαν ταράξαι τὴν Ἑλλάδα, ἵνα ῥύσῃται τὴν Ἑλένην ³ ἀπὸ λεπροῦ ποιμένος ἠρπασμένην· ὁπότε δὲ καὶ τοῦ πολέμου· ⁴ κατασχόντος **E** αἰχμαλώτους ἤγαγον, αὐτὸς Ἀγαμέμνων ὑπὸ Χρυσήϊδος αἰχμάλωτος ἤγετο, ⁵ πρὸς τὸν Θέτιδος παῖδα Βρισηΐδος ἕνεκεν ἔχθραν ἤρατο. Αὐτὸς δὲ Πηληϊάδης, ⁶ ὁ ποταμὸν πηδήσας, Τροίαν καταστρέψας, Ἐκτορα χειρωσάμενος, Πολυξένης δ' ἤρωος ὑμῶν δοῦλος ἦν, ὑπ' Ἀμαζόνος νεκρᾶς νενίκητο· τὰ θεότευκτα ὄπλα ³⁸ ἀποδυσάμενος, νυμφικὴν στολὴν ἐνδυσάμενος φίλτρων θῦμα ἐγί-

1. ὑμετέρων] Hutchinus errore scripsit ἡμετέρων.

2. φασὶ] Vern. heisst es. Similiter c. 2. p. 38. B. Mallet Henr. Stephanus φησὶ scil. Homerus; si φασὶ scribatur, antea legendum censet τῷ γὰρ ἐν ὑμῖν προὔχοντι καὶ τοῖς ἄλλοις φοιτῶν

τις. Quod autem de Iphigenia sequitur, non exstat apud Homerum.

3. ἀπὸ λεπροῦ] Ita non modo Ms. Stephani, verum etiam Cod. Argentor., in quo tamen puncta litterae λ supposita sunt, quibus scriba fortasse indicat lectionem dubiam videri. Conjecit Casaubonus ἀπ' ὀλέ-

S. P. N. J U S T I N I

PHILOSOPHI ET MARTYRIS

ORATIO AD GRAECOS.

1. Ne existimate, Graeci, me sine ratione atque iudicio a vestris ritibus descivisse; nihil enim in illis sanctum aut Deo acceptum inveni. Siquidem ipsa poëtarum vestrorum scripta rabiei et petulantiae sunt monumenta. Nam si quis ad eum, qui apud vos doctrina excellit, discendi gratia accesserit, omnium hominum miserrimus est. Primum enim dicunt, Agamemnonem, fratris petulantiae, magnae rabiei effrenaeque cupiditati auxiliantem, filiam ad sacrificium haud gravate dedisse et totam turbasse Graeciam, ut Helenam recuperaret a scabioso pastore raptam. Quum autem bello etiam superveniente captivos abduxerunt, ipse Agamemnon a Chryseide captivus abductus est et adversus Thetidis filium propter Briseidem inimicitias suscepit. Ipse autem Pelides, qui fluvium saltu transiit, qui Trojam evertit, qui Hectorem in potestatem redegit, vester ille heros Polyxenae servitutem serviebat, ab Amazone mortua superatus erat; quum arma a deo fabricata exuisset et vestem qualem sponsi ge-

θρον nec improbat Stephanus, modo *ὑπ' ὀλέθρον* legatur. Potterus vult *λιπαροῦ*, quo denotetur Paridis molities. Sed tolerari potest illa Codd. mstorum lectio, quia, ut praeceunte Sylburgio observat Maranus, adeo inculti solent esse pastores, ut scabiosi non illepide appellentur. Pro

ἀπό conjunctum cum *ἠρπασμένην* exspectaveris *ὑπό*.

4. *κατασχόντος*] Cod. Argentinor. *κατασχόντες*.

5. *πρός τὸν Θέτ.*] Stephanus praepositioni voculam *καί* praefigendam existimat.

6. *ὁ ποταμὸν πηδήσας*] Cf.

νετο ἐν τῷ τοῦ Ἀπόλλωνος νηῶ. Ὁ γὰρ Ἴθακήσιος Λαερτιάδης ἐκ κακίας ἀρετὴν ἐνεπορεύσατο· ὅτι δὲ ἀγαθῆς φρονήσεως ἄμοιρος ἦν, ὁ κατὰ ⁷ τὰς Σειρήνας διάπλους ἐδήλωσεν, ὅτι μὴ ἠδυνήθη ⁸ φρονήσει ἐμφράξει τὴν ἀκοήν. Ὁ Τελαμώνιος Αἴας, ὁ τὸ ἐπταβόειον φέρων σάκος, διὰ τὴν πρὸς Ὀδυσσεά περὶ τῶν ὄπλων κρίσιν ἠττηθεὶς, ὑπὸ μανίας ἠλίσκετο. Ταῦτα παιδεύεσθαι οὐ θέλω· οὐ γὰρ τοιαύτης ἀρετῆς ἐπιδικάζομαι, ἵνα τοῖς ^B Ὀμήρου μύθοις πείθωμαι· ἔστι γὰρ ἡ πᾶσα βαρβαρία, Ἰλιάδος τε καὶ Ὀδυσσεΐας ἀρχὴ καὶ τέλος, γυνή.

2. Ἄλλ' ἐπεὶ Ἡσίοδος ¹ μεθ' Ὀμηρον ἔργα τε καὶ ἡμέρας συνέγραψε, τίς αὐτοῦ τῇ ² λήρῃ θεογονία συνθήσεται; Φασί ³ γὰρ Κρόνον τὸν Οὐρανοῦ παῖδα τῆς ἀρχῆς καθελεῖν τὸν πατέρα καὶ τῶν σκήπτρων λαβέσθαι, καὶ διευλαβηθέντα τὸ ^C ὄμοιον παθεῖν, τεκνοφαγεῖν ἐλέσθαι, τῇ δὲ τῶν Κουρήτων ἐπινοίᾳ τὸν Δία κλαπέντα καὶ λαθόντα δεσμοῖς καθειρῆσαι τὸν πατέρα, καὶ διανειμασθαι, ὡς λόγος, Δία μὲν τὸν αἰθέρα, Ποσειδῶνα δὲ τὸν βυθὸν καὶ Πλουτέα τὴν καθ' ἄδου μοῖραν λαχεῖν. Ἄλλ' ὁ μὲν Πλουτεὺς τὴν Κόρην ἤσπασε, καὶ ἡ Δήμητρα, ἀλωμένη κατὰ τὰς ἐρήμους, τὸ τέκνον ἐξήτει· καὶ τοῦτον τὸν μῦθον εἰς ὕψος ἤγαγε τὸ ἐν Ἐλευσίनि πύρ. Πάλιν ὁ Ποσειδῶν Μελανίπτην μὲν ἤσχυενεν ὑδροεομένην, ὅλῳ δὲ Νηρηϊδῶν ⁴ οὐκ ὀλίγων κατε- ^D χρήσατο, ὧν τὰ ὀνόματα ἐὰν διηγώμεθα, πολὺ πλῆθος λόγων κατατρίψομεν. Ὁ μὲν οὖν Ζεὺς μοιχὸς πολλαχῇ· ἐπ' Ἀντιόπη μὲν ὡς σάτυρος ⁵ καὶ Δανάη χρυσὸς καὶ ⁶ ἐπ' Εὐρώπη ταῦρος ἦν· ἐπτεροῦτο δὲ παρὰ Δήδα· ὁ γὰρ Σεμέλης ἔρως καὶ αὐτοῦ

Πiad. XXI. 233. sq. et infra c. 3. p. 39. B.: ὄρη πηδήσας. Maranus a scriptore contendit fabulam attingi in Lycophronis Alexandra v. 245. sqq. exstantem; inde coactus est legere πιδύσας: qui fluvium ex-civit.

7. τὰς] Haec vox Codd. mstis probata ab Hutchino et Marano omit-titur.

8. φρονήσει] Sic scribo cum Stephano pro φρονῆσαι, quod in Codd. mstis reperitur. Nec male Maranus: ὅτι μὴ ἠδυνήθη φρο-νησαι, ἐνέφραξε τὴν ἀκοήν.

1. μεθ' Ὀμηρον] Addendum opinatur Stephanus ἐγένετο s. ἦν, ὅς. Prava sane emendatio; nam scribendum fuisset: ἐπεὶ μεθ' Ὀμ. Ἡσίοδος ἦν, ὅς.

runt induisset, amoris conciliatrix victima in Apollinis templo fuit. At Ithacensis Laertiades ex improbitate famam virtutis lucratus est; fuisse autem bonae prudentiae expertem, illa circa locum ubi Sirenes erant navigatio declaravit, quum prudentia aures obturare non potuerit. Telamonius ille Ajax, septemplex clypei gestator, iudicio quod de armis Achillis adversus Ulyssem intenderat superatus, furore corripiebatur. Haec doceri nolo. Non enim talem virtutem appeto, ut Homeri fabulis fidem praebeam. Etenim tota rhapsodia, Iliadis et Odysseae principium ac finis, est mulier.

2. Sed quoniam post Homerum Hesiodus Opera et Dies conscripsit, quis nugaci ejus Theogoniae assentietur? Ajunt Saturnum Coeli filium imperium patri abrogasse et sceptrum cepisse, quumque ortus ei metus esset ne similia pateretur, in animum induxisse liberos comedere; sed Jovem, qui Curetum solertia furto sublatus esset et latuisset, vinculis patrem constrinxisse: ac partitione, ut ajunt, facta Jovem quidem aethere potitum esse, Neptunum autem profundo, at Plutonium inferos pro sua portione sortitum esse. Verum Pluto quidem Proserpinam rapuit: et Ceres per deserta errans filiam quaerebat. Atque hanc fabulam in altum ignis Eleusiniis extulit. Alia autem ex parte Neptunus Melanippae pudorem rapuit, dum illa aquaretur; quinetiam turba Nereidum non paucarum abusus est, quarum nomina si commemoremus, magnam verborum multitudinem consumeremus. Ad Jovem autem quod attinet, is multis modis adulter: in Antiope ut satyrus, in Danae ut aurum, in Eu-

2. *λήρω*] Hoc restitui ex Codd. mstis pro *ληρώδει*, quod in omnes editiones excepta Sylburgiana irrepsit. Aut *θεογονία* appositionis locum obtinet aut *λήρω* adjective sumendum.

3. *γάρ*] Hanc voculam, quam frustra quaeris in editis libris, Beureri apographon et Cod. Argenter. praebent.

4. *οὐκ ὀλίγων*] Non opus est Sylburgii conjectura: *οὐκ ὀλίγω*.

5. *καὶ Δανάη*] Immerito Stephanus et Sylburgius commendant *ἐπὶ Δανάη δέ*. Sequitur enim mox *ἐπετροῦτο δέ*, quod jam Maranus monuit.

6, *ἐπ' Εὐρ.*] Cod. Argenter. *ὕπ' Εὐρ.*

τὴν ἀκρασίαν ἤλεγξε ⁷ καὶ τῆς Ἥρας τὸν ζῆλον· τὸν γὰρ Φρύγα Γανυμήδην, φασίν, εἰς τὸ οἶνοχοεῖν ἀνήρπασε. Καὶ ταῦτα μὲν οἱ Κρονίδαι ἐποίησαν. Ὁ γὰρ μεγαλώνυμος ὑμῶν ὁ Αἰητοῖδης, ὁ μαντικὴν ἐπαγγειλάμενος, ἑαυτὸν ἤλεγξεν ὅτι ψεύδεται. Δάφνην ⁸ ἐδίωξεν, ἣν οὐ κατέλαβε· καὶ τῷ ἐρομένῳ αὐτὸν Αἰακίδῃ ⁹ σκεύωντι τὸν αὐτοῦ θάνατον οὐκ ἔμαντεύσατο. Ἀθηναῖς γὰρ τὸ ἀνδρικόν σιγῶ καὶ Διονύσου τὸ θηλυκὸν καὶ Ἀφροδίτης τὸ πορνικόν. Ἀνάγνωτε τῷ Διὶ, ἄνδρες Ἕλληνες, τὸν κατὰ ¹⁰ πατραλοῖων νόμον καὶ τὸ μοιχείας πρόστιμον καὶ τὴν ¹¹ παιδευαστίας αἰσχρότητα. Διδάξατε Ἀθηναῖν καὶ Ἀρτεμιν τὰ τῶν γυναικῶν ἔργα καὶ Διόνυσον τὰ ἀνδρῶν. Τί σεμνὸν ἐπιδείκνυται γυνὴ ὅπλοις κεκοσμημένη, ἀνὴρ δὲ κυμβάλοις καὶ στέμμασι καὶ ἐσθῆτι γυναικείᾳ καλλωπιζόμενος καὶ ὄργιων σὺν ἀγέλῃ γυναικῶν;

3. Τὸν γὰρ τριέσπερον ¹ Αἰακίδην, τῶν ἀγώνων ² ἡγήτορα τὸν δι' ἀνδρείαν ἀδόμενον, τὸν τοῦ Διὸς ³ υἱόν, ⁴ ὃς βριαρὸν κατέπεφνε λέοντα καὶ πολύκρανον ὤλεσεν ὕδραν· ὃν δ' ἄγριον ἀκάματον ὁ νεκρώσας, ὄρνιθας δ' ἀνδροβόρους ἵπταμένας καθελεῖν ὁ δυνηθεὶς, B καὶ κῦνα τρικάρηνον ἐξ ἄδου ἀναγαγών, ⁵ Αὐγείου δ' ὄχυρὸν τεῖχος

7. καὶ τῆς Ἥρας τὸν ζῆλον] Sic Beurerus legit eandemque lectionem Stephano probatam videtur innuere Cod. Argentor.: καὶ τῆς σεμέλης ηρας τὸν ζῆλον. Ferri nequit vulgaris scriptura τῆς Σεμέλης τὸν ζῆλον, quum praecedat proxime ὁ γὰρ Σεμ. ἔρωσ. Haec verba librario fortasse errandi ansam dederunt, ut legendum sit ἤλεγξε καὶ τὸν ζῆλον.

8. ἐδίωξεν] Hoc pro vulgata ἐδίωκεν restitui ex Beureri apographo et Cod. Argentor. .

9. σκεύωντι] Hutchinus σκεύονται. Emendare studet Sylburgius: ἐρ. α. Αἰακ. περὶ τῶν σκευωρούντων αὐτῷ θάνατον h. e. quaerenti

ex ipso Aeacidae de iis qui mortem sibi struerent. Atque Maranus: ἐρομένῳ αὐτοῦ Τακίνθῳ h. e. amasio suo Hyacintho mortem ipsius non praedixit. Quid si ex levi conjectura legamus θρησκεύονται? Etenim Pottero observante in ipso Apollinis templo preces offerens interfectus est Aeacides.

10. πατραλοῖων] Beur. apogr. corrupte πατρολῶν, Cod. Argentor. πατρολῶν.

11. παιδευαστίας αἰσχρότητα] Cod. Argent. παιδαραστίας. Praeter necessitatem Stephanus vocabulo αἰσχρ. addendum putat διδάξατε, cujus repetitio in causa fuerit, cur hic omittatur.

ropa taurus erat; apud Ledam vero alas sumebat. Nam Semeles amor et illius petulantiam et Junonis zelotypiam coarguit. At Ganymedem Phrygem, ceu ferunt, ut pincernae officio fungeretur, rapuit. Ac Saturnii quidem ita se gesserunt. Porro vester ille magni nominis Latoides licet se artis vaticinandi peritum professus esset, se ipsum mendacii convictum reddidit. Daphnen enim quum persequeretur, eam non est assequutus: et Aeacidae illum sciscitato mortem vacitatus non est. Nam Minervae masculeos mores, Bacchi femineos, Veneris meretricios taceo. Legite Jovi, Graeci, legem adversus eos latam qui parentem pulsant et poenam adultério irrogatam et paedicationis turpitudinem. Docete Minervam et Dianam, quae sint mulierum opera, et Dionysum, quae sint virorum. Quid majestate aliqua dignum praestat mulier armis ornata? quid vir cymbala et corollas ac muliebrem vestem pro suo culto habens et cum mulierum grege orgia celebrans?

3. Taceo trivesperum Alcidem, certaminum ducem ob fortitudinem clarum, Jovis filium, qui occidit leonem et capitum multorum hydram stravit. Verum is qui aprum robore infatigabili praeditum morti dedit, qui aves hominum voratrices potuit volantes deturbare, qui canem tricipitem ex inferis

1. *Ἀλκείδην*] Cod. Argentor. *ἀλκίδην*.

2. *ἡγήτορα... ἀδόμενον*] Editiones *ἡγήτορα ἀδόμενον*. Priorem vocem Stephanus conjecerat idemque articulum addi posse judicaverat, ut esset *ἡγητ. τὸν ἀδομ.*. In codice Argentor. nominis *ἡγήτορα* duae priores syllabae et *α* exstant; sequuntur *τὸν* et duo verba non quidem satis perspicua, sed haud dubie δι' ἀνδρείαν legenda. Ibidem *ἀδόμενον* subscripto *υ* in *ἀυδόμενον* mutatum est.

3. *υἱόν*] Omissum censet Maranus verbum *σιγῶ* aut aliud simile.

4. *ὄς βριαρόν*] Conjecerat Stephanus *σθεναρὸν* aut *βριαρόν* idque, licet nonnullae literae aliquantulum expunctae sint, codice Argentor. probari videtur. Simili ratione legitur in Anthologia graeca ed. Jacobs. Tom. III. (Lips. 1794. 8.) p. 179. Male igitur *στεναρόν* et Sylburgii *βλοσυρόν*.

5. *Ἀυγείου*] Cod. Argentor. *αυγέου*.

σκυβάλων καθελεῖν ὁ δυνηθεῖς, ⁶ ταύρους δὲ καὶ ἔλαφον ἀνελοῶν
 ὧν μυξωτῆρες ἔπνεον πῦρ, καὶ καρπὸν χρύσειον ⁷ στελέχους ἔλα-
 βεν, ἐρπετὸν λοβόλον ἀνελῶν (καὶ Ἀχελῶον τίνος ἔνεκεν ἔκτα-
 νεν, οὐ θέμις εἰπεῖν, καὶ τὸν ξενοκτόνον Βούσιριν), καὶ ὄρη
⁸ πηδήσας, ἵνα λάβῃ ὕδωρ ⁹ ἔναρθρον φωνὴν ἀποδιδόν, ὡς λόγος· **C**
 ὁ τὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα καὶ τηλικαῦτα δρᾶσαι δυνηθεῖς, ὡς νῆ-
 πιος ὑπὸ σατύρων κατακυμβαλισθεῖς καὶ ὑπὸ γυναικείου ἔρωτος ἠττη-
 θεῖς ὑπὸ ¹⁰ Λυδῆς γελώσης κατὰ γλουτῶν τυπτόμενος ἦδετο· καὶ τέ-
 λος, τὸν ¹¹ Νέσσειον χιτῶνα ἀποδύσασθαι μὴ δυνηθεῖς, πυρὰν ¹² κατ'
 αὐτοῦ αὐτὸς ποιήσας τέλος ἔλαβε τοῦ βίου. Θέτω τὸ ζῆλος Ἡφαι-
 στος καὶ μὴ φθονεῖτω, εἰ πρεσβύτης ὧν καὶ κυλλὸς τὸν πόδα μεμί-
 σητο, Ἄρης δὲ περιήλητο νέος ὧν καὶ ὠραῖος. ¹³ Ἐπεὶ οὖν,
 ἄνδρες Ἕλληνες, οἱ μὲν θεοὶ ὑμῶν ¹⁴ ὑπ' ἀκρασίας ἠλέγχθησαν, **D**
 ἄναρδοὶ δὲ οἱ ἥρωες ὑμῶν, ὡς αἱ παρ' ὑμῖν δραματοῦργοι ἱστο-
 ρίαι ἐδήλωσαν, τὰ μὲν Ἀτρώως ἄγη, Θυέστου λέχη, καὶ Πελοπι-
 δῶν μύση, καὶ Δαναὸν φθόνῳ φονεύοντα, καὶ ¹⁵ ἀτεκνοῦντα
 μεμεθυμένον· καὶ τὰ Θυέστεια ¹⁶ δεῖπνα Ἐριννύες ἤρτυον· καὶ
 Πρόκνη μέχρι νῦν ἐπτερωμένη γοᾷ, καὶ ταύτης ἀδελφὴ γλωσσο- **E**
 τόμητος τέτριγεν ἢ Κερροπίς. Τὰ γὰρ ¹⁷ Οἰδίποδος κέντρα
 τί δεῖ καὶ λέγειν, καὶ τὸν Λαῖτου φόνον καὶ μητρὸς γάμον
 καὶ τὴν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ τέκνων ἅμα ἀλληλοκτονίαν;

4. Καὶ τὰς πανηγύρεις ὑμῶν μεμίσηκα· ἄμετροι γὰρ ἐκεῖ

6. ταύρους δὲ καὶ ἔλαφον] Transpositis nominibus malit Sylburgius ἔλαφ. δ. κ. ταύρ., quoniam non cervae sed tauri naribus ignem spirabant.

7. στελέχους] Stephanus et Sylburgius censent legendum ἀπὸ στελέχους.

8. πηδήσας] Maranus conjicit πιδύσας: qui montes fontem efficit. Tum vero haud scio an ὄρος exspectaveris. Cf. c. 1. not. 6..

9. ἔναρθρον] Cod. Argentor. vitiose ἔνανθρον. Pro ἀποδιδόν idem habet ἀποδιδόντα.

10. Λυδῆς] Cod. Argentor. λυδοῦ et mox γλουτόν pro γλουτῶν.

11. Νέσσειον] In Codd. mstis ἔστιον, sed, uti jam Stephanus vidit, manifesto mendo pro Νέσσειον; accidit enim, ut sequens litera (ν) a praecedente quae eadem erat absorberetur.

12. κατ'] Hanc praepositionem, quam Stephanus conjecit, Cod. Argentor. confirmavit. Aberat a Beureri apographo. Mox scribit Hutchinus τὸν ζῆλον, quod etiam a Marano commendatur.

sursum abduxit, qui Augiae validum murum purgare ster-
coribus potuit, qui tauros et cervam interfecit naribus ignem
spirantes et fructum aureum ab ipso trunco accepit, qui ser-
pentem venenum jaculantem confecit (et Acheloum quapropter
occiderit, fas non est dicere, et hospitem interfectorem Bu-
sirin), qui montes saltu transiit, ut aquam acciperet quae
vocem articulatam edebat, sicut fama est: qui tam multa
et talia tantaque facere potuit, is tamquam puerulus a saty-
ris cymbalis delusus et muliebri amore superatus se a Lyde
ridente in nates caedi laetabatur; ac tandem, quum Nesseam
tunicam exuere non potuisset, ipse sibi rogum construxit vi-
taeque finem statuit. Deponat zelotypiam Vulcanus, et ne
invideat si quippe senex et claudus odio habitus est, at
Mars carus fuit quippe juvenis ac formosus. Vestri igitur
dii, Graeci, in libidine convicti sunt, vestri autem heroes
effeminati, ut declararunt vestrae historiae tragoediis argumenta
suppeditantes, Atrei piacula, Thyestae concubitus, et Pelopi-
darum scelera, et Danaum invidia caedes perpetrantem et filii
carentem ebrium, et Thyesteas coenas Erinnyes struebant.
Ac Procne ad hunc usque diem pennata gemit et hujus so-
ror Atheniensis post abscissam linguam stridorem quemdam
edit. Nam Oedipodis transfixos fibulis pedes quid attinet re-
ferre et Laji caedem et cum matre initas nuptias et quomodo
fratres ejus simul ac filii mutuis vulneribus occubuerint?

4. Vestros etiam conventus panegyricos odio prosequor.

13. Ἐπεὶ οὖν] Aliquid deesse
putat Stephanus, quod huic voci
respondeat. Sed saepe alias Justi-
nus, dum vehemens est in dicendo,
longiores periodos devolvit, quae
aut imperfectae sint aut parenthesi
distinguendae. Parenthesis huic
loco apponi posset ab his ver-
bis τὰ μὲν Ἀργείως usque ad ista
εἰώθατε μίξεσιν. Maranus.

14. ὑπ' ἀνρασίας] Frustra ali-

quod nomen deesse putat Stephanus.

15. ἀτεννοῦντα] Existimat Ste-
phanus ante hanc vocem vel post
desiderari Ἀγγυπτον.

16. δειπνα] Scriptum fortasse
fuit observante Stephano δειπνα ἃ
Ἐριννύες.

17. Οἰδίποδος] Pro vulgata
Οἰδιπόδον scribendum Οἰδίποδος,
quod etiam est in Cod. Argentor., vel
Οἰδιπόδεια jam Stephanus docuit.

πλησμοναί, καὶ ἀύλοὶ γλαφυροὶ ἐκκαλούμενοι πρὸς οἰστρώδεις
κινήσεις, καὶ μύρων περιεργοὶ χρίσεις, καὶ στεφάνων περι- 4C
θέσεις. Καὶ ¹ τῷ τοσούτῳ σωρῶ τῶν κακῶν τὴν αἰδῶ περιγράφετε
καὶ νοῦν πληροῦσθε, ὑπὲρ ἀκρασίας ἐκβακχευόμενοι· καὶ ταῖς ἀνο-
σίαις καὶ λυσσώδεσι χρᾶσθαι εἰώθατε μίξεσιν. Εἴποισι δ' ἂν ὑμῖν
ἔτι καὶ τοῦτο· τί ἀγανακτεῖς Ἕλληνας ὧν πρὸς τὸ τέκνον σου,
εἰ τὸν Δία μιμούμενος ἐπιβουλεύει σοὶ ² καὶ σοῦ τὸν γάμον σε-
σύληκε; τί τοῦτον ἐχθρὸν ἡγήῃ, τὸν δὲ ὅμοιον αὐτῷ σέβῃ;
τί δὲ μέμφῃ σοῦ τὴν γυναῖκα ἀκολάστως ζῶσαν, τὴν
δὲ Ἀφροδίτην ναοῖς τετίμηκας; Καὶ εἰ μὲν ταῦτα ὑφ' B
ἑτέρων ἦν εἰρημένα, κατηγορία ἔδοξεν εἶναι ψιλή καὶ οὐκ ἀλή-
θεια· νῦν δὲ ταῦτα οἱ ὑμέτεροι ἄδουσι ποιηταί, καὶ αἱ παρ'
ὑμῖν κεκράγασιν ἱστορίαι.

5. Ἐλθετε λοιπόν, ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ σοφίαν ἀπαραιμιλλήτως
κοινωνήσατε καὶ θείῳ λόγῳ παιδεύθητε καὶ μάθετε βασιλέα ἄφθαρτον
¹ καὶ τοὺς τούτου ἡρώας ἐπίγινωτε οὐχ ὅτε λαοῖς φόνον ἐργαζομένους·
αὐτὸς γὰρ ² ἡμῶν ὁ στρατηγὸς οὐ βούλεται σωματῶν ἀλκήν καὶ τύπων C
εὐμορφίαν οὐδ' εὐγενείας φρύαγμα, ἀλλὰ ψυχὴν τε καθαρὰν,
³ ὁσιότητι τετειχισμένην, ἥδη δὲ διηνεκῶς ἐπιστατῶν ἡμῖν ὁ
θεῖος λόγος, καὶ τὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν συνθήματα ⁴, πράξεις
θείας, ⁵ ὡς διὰ λόγου δυνάμεως εἰς ψυχὴν διῖκνουμένης
(⁶ ὦ σάλπιγξ εἰρηνικῆ ψυχῆς πολεμουμένης! ὦ παθῶν δει-
νῶν φυγαδευτήριον! ὦ πυρὸς ἐμφύχου σβεστικὸν διδασκά-
λιον!), ἥτις οὐ ποιητὰς ποιεῖ, οὐ φιλοσόφους κατασκευάζει D
οὐδὲ ρήτορας δεινούς· ἀλλὰ παιδεύουσα ποιεῖ τοὺς θνητούς ἀθα-

1. τῷ] Hunc articulum Codd. mstis firmatum nescio cur omiserit Maranus.

2. καὶ σοῦ τὸν γάμον] Beureri apogr. et Cod. Argent. καὶ ἐπὶ σοῦ. Itaque in textum recipiendum putat Sylburgius ἐπίσου: pariter, eodem modo ut ille.

1. καὶ τοὺς τούτου] Vulgo καὶ τούτους τοὺς. Lectio illa jure a nobis praelata exstat in Beureri exemplari et in codice Argentor. eamque jam indicaverat Stephanus, le-

gendum docens τούτου (scil. τ. στρατηγοῦ) τοὺς ἡρώας. Eidem suspectum est adverbium ὅτε et aliquid deesse judicat vel saltem scribendum: οὐ τοὺς ἐν λαοῖς. Equidem censeo illud ὅτε in τοῖς mutantum.

2. ἡμῶν ὁ στρατηγός] Vocabulum ὁ στρατηγός, cujus in Ms. Stephaniano pauca tantum supererant vestigia, ex codice Argentor. textui inserui.

3. ὁσιότητι] Nemo non, ait

Ibi enim luxui immensum in modum et multo plus quam ad satietatem indulgetur; ibi sunt artificio exquisito factae tibiae, quae ad furiosos motus incitant, et unctiones curiosae ac supervacaneae quae unguentis fiunt, quod et de corollis dici potest quibus capita redimiuntur. Ac tanto malorum acervo verecundiam circumscribitis impleturque vobis mens, dum prae intemperantia et petulantia in Bacchicum quemdam furorem prorumpitis; unde etiam rabiosis uti concubitibus soliti estis. Dixerim autem vobis hoc quoque: Quid tu, quum Graecus sis, filio tuo succenses, si Jovem imitans tibi insidiatur et nuptias tuas furatus est? Cur hunc esse inimicum censes, at illi similia perpetrantem veneraris? Cur item de uxore tua expostulas petulanter viventem, at Venerem templis honorasti? Ac siquidem ista ab aliis dicta essent, accusatio mera esse visa fuissent, neque veritas: sed contra poetae vestri haec canunt et clamant quae apud vos sunt historiae.

5. Accedite in posterum, Graeci, et sapientiae incomparabilis participes estote ac divinis sermonibus docemini et regis corruptioni non obnoxii notitiam capite atque hujus heroes agnoscite minime populis caedes patrantes. Noster enim ille imperator, Logos divinus qui nobis assidue praeest, non vult corporis strenuitatem et neque faciei pulchritudinem neque nobilitatis elatos spiritus, sed animam puram, sanctimonia munitam, et regis nostri tesseras, divinas actiones; quippe quum per Logon vis quaedam in animam pervadat (o tibia pacifica animae bello appetitae! o affectuum gravium refugium! o ignis animae insiti extincitorium magisterium!), quae non efficit poetas, non philosophos reddit neque oratores excellentes: sed docens ex morti obnoxiiis immortales facit, ex mor-

Stephanus, requirat voculam καὶ λόγου.

ante ὁσιότητι.

4. πράξεις] Cod. Argentor. καὶ πράξεις.

5. ὡς διὰ λόγου] Frustra Stephanus legendum putat ὡς δὲ

6. ὦ σάλπιγξ εἰρηνικῆ] In editis ὡς σάλπιγξ εἰρηνικῆς. Illud conjecit Maranus, neque in textum recipere dubitavi. Εἰρηνικῆ jam Stephanus suaserat.

νάτους, τοὺς βροτούς θεούς· ἐκ γῆς δὲ μετάγει εἰς τοὺς ὑπὲρ
 Ὀλυμπον ὄρους. Ἔλθετε, παιδεύθητε· ⁷ γίνεσθε ὡς ἐγώ, ὅτι
 κἀγὼ ἤμην ὡς ὑμεῖς. Ταῦτά με εἶλε, τό τε τῆς παιδείας ἔνθεον
 καὶ τὸ τοῦ λόγου δυνατόν· ὅτι καθάπερ ἐπαιδὸς ἀγαθὸς ἐκ φωλεοῦ
 ἐξερπύσαι ποιήσας φυγαδεύει δεινὸν ἐρπετόν, οὕτως ὁ λόγος ἐξ αὐ-
 τῶν τῶν τῆς ψυχῆς μυχῶν τὰ δεινὰ τῆς αἰσθήσεως ἀπελαύνει πάθη· ⁸
⁸ πρῶτον ἐπιθυμίαν, δι' ἧς πᾶν δεινὸν φύεται, ἔχθραι, ἕρεις,
 ζῆλος, ἐριθειᾶι, θυμοὶ καὶ τὰ ὅμοια τούτοις. Ἐπιθυμίας οὖν
 ἀπελαθείσης εὐδιδος ἡ ψυχὴ καὶ γαληνιώσα γίνεται· ⁹ περιλυθείσα
 δὲ τῶν περὶ τὸν τράχηλον αὐτῆς κακῶν περιῶρέοντων ἀπέρ-
 χεται πρὸς τὸν ποιήσαντα αὐτήν· δεῖ γὰρ ἀποκατασταθῆναι
 ὅθεν ἀπέστη, ὅθεν τις ἐγένετο ἢ ἔστιν.

Τ Ο Τ Α Υ Τ Ο Υ Ι Ο Υ Σ Τ Ι Ν Ο Υ

ΛΟΓΟΣ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

1. ¹ Ἀρχόμενος τῆς πρὸς ὑμᾶς παραινέσεως, ὧ ἄνδρες Ἑλ- ¹
 ληνες, εὐχομαι τῷ θεῷ ἐμοὶ μὲν ὑπάρξαι τὰ δέοντα πρὸς
 ὑμᾶς εἰπεῖν, ὑμᾶς δὲ τῆς προτέρας ἀφεμένους φιλονεικίας ^B
 καὶ τῆς τῶν προγόνων πλάνης ἀπαλλαγέντας ἐλέσθαι τὰ λυσι-
 τελοῦντα ² νῦν, οὐδὲ οἰομένους περὶ τοὺς προγόνους ὑμῶν ἔσε-

7. γίνεσθε... ὑμεῖς] Ep. ad inquit Stephanus, mutandum esse
 Galat. IV. 12.. in παραλυθείσα ausim acriter con-

8. πρῶτον... τούτοις] Ep. ad tendere. Deest vocula δὲ in codice
 Galat. V. 20. sq.. Argentor..

9. περιλυθείσα δὲ] περιλυθείσα,

talibus deos; e terra autem in ea loca transfert, quorum termini sunt ultra Olympum. Accedite, docemini; estote ut ego, quoniam et ego eram ut vos. Haec me ceperunt, et doctrinae vis enthea et Logi efficacia; etenim sicut incantator peritus formidabilem serpentem fugat, postquam fecit ut e suo latibulo ereperet, sic Logos ex intimis animi penetralibus formidabiles sensuum affectus expellit: imprimis cupiditatem, ex qua quidquid formidabile est nascitur, inimicitiae, rixae, invidia, aemulationes, irae, atque his similia. Cupiditate igitur expulsa tranquillitatem anima et serenitatem consequitur. Soluta autem malis quae cervicem ejus circumfluunt ad eum abit qui ipsam condidit; in eum enim locum oportet restitui unde abscessit, unde quisvis originem habet vel est.

E J U S D E M J U S T I N I

COHORTATIO AD GRAECOS.

1. Cohortationem apud vos, Graeci, instituens Deum precor, ut mihi quidem apud vos, ut par est, dicere contingat, vos autem pristinam pertinaciam relinquentes et a majorum discedentes errore, quae utilia sunt nunc eligatis; nec quidquam a vobis in majores vestros peccatum iri existimetis, si quae

1. In codice Argentor. margini adscripta est nota, cujus tamen paucis tantum literis murium dentes pepercere. Videtur autem Justinus exordium imitari Demosthe-

nicae orationis de corona.

2. *v̄v̄*] Cod. Reg. 3. et Clarom. *v̄v̄i* idque editores servarunt optimorum Codd. mstorum auctoritati resistentes.

σθαι ³ παρ' ὑμῶν πλημμελές, εἰ τάναντία νυνὶ ⁴ τῶν πρότερον μὴ καλῶς δοξάντων αὐτοῖς χρήσιμα ⁵ φαίνοιτο παρ' ὑμῖν. Ἡ γὰρ τῶν πραγμάτων ἀκριβῆς ἐξέτασις καὶ ⁶ τὰ δόξαντα πολλάκις καλῶς ἔχειν ἀλλοιότερα δείκνυσιν, ἀκριβεστέρῃ πείρᾳ τάληθῆς βασανίσασα. Ἐπεὶ τοίνυν ⁷ ἡμῖν ὁ περὶ τῆς ἀληθοῦς θεοσεβείας πρόκειται λό- **C** γος, (⁸ ἧς οὐδέν, οἶμαι, προτιμότερον τοῖς ἀκινδύνως βιοῦν προηρημένοις εἶναι ⁹ νενομίσται διὰ τὴν μέλλουσαν μετὰ τὴν τελευταίην τοῦδε τοῦ βίου ἔσεσθαι κρίσιν, ἣν οὐ μόνον οἱ ἡμέτεροι κατὰ θεὸν ¹⁰ προκηρύττουσι πρόγονοι, προφητῶν τε καὶ νομοθέται, ἀλλὰ καὶ **2** οἱ ¹¹ παρ' ὑμῖν νομισθέντες εἶναι σοφοί, οὐ ποιητῶν μόνον, ἀλλὰ ¹² καὶ οἱ φιλόσοφοι οἱ τὴν ἀληθῆ καὶ θείαν εἰδέναι παρ' ὑμῖν ἐπαγγελλόμενοι γινῶσιν) ἔδοξέ μοι καλῶς ἔχειν, πρῶτον μὲν τοὺς ¹³ τῆς θεοσεβείας ἡμῶν τε καὶ ὑμῶν ἐξετάσαι διδασκάλους, οἷτινες καὶ ὅσοι, καὶ καθ' οὓς γέγονασι χρόνους, ἵν' οἱ μὲν πρότερον τὴν ψευδῶνυμον θεοσεβείαν παρὰ τῶν προγόνων παρελιηφότες, νῦν γοῦν αἰσθόμενοι, τῆς παλαιᾶς ἐκείνης ἀπαλλαγῶσι πλάνης, ἡμεῖς **B** δὲ σαφῶς καὶ φανερῶς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀποδείξωμεν τῇ τῶν κατὰ θεὸν προγόνων ἐπομένους θεοσεβεῖα.

2. Τίνας ¹ τοίνυν, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, τῆς θεοσεβείας ὑμῶν διδασκάλους εἶναι φατε; Τοὺς ποιητάς; Ἄλλ' οὐ συνοίσει ὑμῖν πρὸς ἄνδρας τὰ τῶν ποιητῶν εἰδότας λέγειν. Ἴσασι γὰρ τὴν ὑπ' αὐτῶν γελοιοτάτην περὶ θεῶν ² θεογονίαν λεγομένην, ὡς ἔστιν ἡμῖν ³ ἀπὸ τοῦ κορυφαιοτάτου παρ' ὑμῖν καὶ πρῶτου τῶν ποιητῶν Ὀμήρου μανθάνειν· οὗτος γὰρ πρῶτον μὲν τὴν τῶν θεῶν γένε- **C**

3. παρ' ὑμῶν πλημμελές] Libri editi cum Cod. Reg. 3. et Clarom. πλημμελές παρ' ὑμῶν.

4. τῶν πρότερον] Cod. Reg. 2. et 4. τῶν προτέρων.

5. φαίνοιτο] Cod. Clarom. φαίνοιτο, Reg. 4. φαίνοιτο.

6. τὰ δόξαντα... ἀλλοιότερα] Hoc probant omnes Codd. msti(etiam Ms. Pici: quae saepenumero recte se habere visa sunt, alia omnino quam prius etc.) exceptis Reg. 3. et Clarom. (Cod. Vimar.: Etenim fieri quidem

saepesolet, ut, quae recta videbantur prius, de iis si paulo modo diligentius inquiratur, multo esse alia cognoscantur), quorum lectionem τὰ δόξαντα καλῶς ἔχειν, πολλάκις ἀλλοιότερα editores perperam receperunt.

7. ἡμῖν] Cod. Reg. 2. ὑμῖν.

8. ἧς οὐδέν] Cod. Reg. 3. et Clarom. οἷς οὐδέν.

9. νενομίσται] Perionius mavult νενομίσθαι. At monente Sylburgio vulgata scriptura nihil offen-

pugnant nunc cum iis, quae illi minus belle opinati sunt, ea vobis utilia videantur. Accurata enim rerum investigatio ea etiam, quae saepe numero visa sunt praeclare se habere, alia esse demonstrat, postquam accuratiore trutina verum exploravit. Itaque quum propositum nobis sit de vera religione disserere (qua quidem nihil iis, qui vivere extra periculum volunt, antiquius esse arbitror propter futurum post finem huius vitae iudicium, quod quidem non nostri solum in Dei cultu progenitores praedicant, prophetae et legislatores, sed ii etiam qui apud vos sapientiae opinionem habuere, tum poetae, tum veram ac divinam apud vos scientiam assecutos se esse profitentes philosophi), praeclarum factu iudicavi, primo quidem de religionis nostrae simul atque vestrae magistris inquirere, qui et quales quibusque temporibus fuerint, quum quidem ut, qui prius falso appellatam religionem a majoribus accepere, nunc re cognita inveterato illo liberentur errore, tum vero nosmetipsos clare et aperte demonstremus eorum religionem sequi, quos in Dei cultu progenitores habuimus.

2. Quosnam igitur, Graeci, religionis vestrae magistros dicitis? Poetas? At id vobis dicere non proderit apud eos qui in poetis versati sunt. Norunt enim illorum perridiculum de deorum origine sententiam, quemadmodum ex celeberrimo apud vos et principe poetarum Homero discere possumus. Primo enim ille generationem deorum ex aqua ini-

sionis habet, si οἶμαι absolute capiatur.

10. προκηρύττουσι] Cod. Reg. 3. et Clarom. itemque libri editi κηρύττουσι.

11. παρ' ὑμῖν] Hutchinus scribit παρ' ὑμῶν.

12. καὶ οἱ φιλόσοφοι... γινῶσιν] Sic restitui ex antiquissimis Codd. Reg. 1. et 2. aequae ac egregio Argentor.. Vulgo: καὶ φιλόσοφοι οἱ τὴν ἀληθῆ καὶ θεῖαν ἐπαγ-

γελλόμενοι παρ' ὑμῖν εἰδέναι γινῶσιν.

13. τῆς θεοσεβείας] Deest articulus in Cod. Reg. 4.; legitur supra lineam θεολογίας in Reg. 3. et Clarom..

1. τοίνυν] Deest haec vox in Cod. Argentor..

2. θεογονίαν] Ms. Rob. Stephani θεολογίαν.

3. ἀπὸ τοῦ] Sic cum Marano emendavimus Codicis Reg. 4. auxilio. Male in editis ἀπὸ τῶν τοῦ.

σιν ἐξ ὕδατος τὴν ἀρχὴν ἐσχηκέναι φησίν. Οὕτω γὰρ γέγραφεν·

⁴ Ὠκεανόν τε, θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα Τηθύν.

Ἐπειτα δὲ καὶ ἃ περὶ τοῦ πρώτου παρ' αὐτοῖς νομιζομένου θεοῦ λέγει, ὃν καὶ πατέρα ὀνομάζει πολλάκις ἀνδρῶν τε θεῶν τε, ἀναγκαῖον ὑπομῆσαι. Ἐφη γάρ·

⁵ Ζεὺς ὅστ' ἀνθρώπων ταμίης πολέμοιο τέτυκται.

Αὐτὸν τοίνυν οὐ πολέμου ταμίαν μόνον τῷ στρατεύματι, ἀλλὰ καὶ ⁶ ἐπιτορκίας Τρωσὶ διὰ τῆς αὐτοῦ θυγατρὸς αἴτιον γεγενῆσθαι φησι· ⁷ καὶ τοῦτον ἐρῶντα καὶ σχετλιάζοντα καὶ ὀλοφυρόμενον D καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων θεῶν ἐπιβουλευόμενον Ὅμηρος εἰσάγει καὶ ποτὲ μὲν ⁸ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ παιδὸς λέγοντα·

⁹ Ὡμοὶ ἐγών, ὅτε μοι Σαρπηδόνα φίλτατον ἀνδρῶν,

Μοῖρ' ὑπὸ Πατρόκλοιο Μενoitιάδαο δαμῆναι!

ποτὲ δὲ ὑπὲρ τοῦ Ἐκτορος·

¹⁰ Ὡ πόποι, ἧ φίλον ἄνδρα διωκόμενον περὶ τείχος

Ὀφθαλμοῖσιν ὄρωμαι, ἐμὸν δ' ὀλοφύρεται ἦτορ. E

Τίνα δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων θεῶν ¹¹ κατὰ τῆς τοῦ Διὸς ἐπιβουλῆς λέγει, ἴσασιν οἱ ἐντυγχάνοντες ¹² τοῖς ἔπεσι τούτοις·

¹³ Ὅππότε μιν ξυνδῆσαι Ὀλύμπιοι ἤθελον ἄλλοι,

Ἦρη τ' ἠδὲ Ποσειδάων καὶ Παλλὰς Ἀθήνη.

Καὶ εἰ μὴ ¹⁴ τόν, ὃν Βριάρεων καλέουσι, ὑπέδεισαν οἱ μάκαρες θεοί, ἐδέδετο ἂν ὑπ' αὐτῶν ὁ Ζεὺς. Ὅσα δὲ καὶ περὶ τῆς ἐρωτικῆς τοῦ Διὸς ἀκολασίας Ὅμηρος λέγει, ἀναγκαῖον ¹⁵ δι'

4. Ὠκεανόν... Τηθύν] Hom. II. XIV. 302..

5. Ζεὺς... τέτυκται] Hom. II. XIX. 224..

6. ἐπιτορκίας] In Cod. Reg. 4. alia manu ad marginem scriptum est πολιορκίας.

7. καὶ] Deest haec vocula in Cod. Reg. 2..

8. ἐπὶ] Περὶ pro ἐπὶ cum Wolfio reponere, non est opus, ut frequentia declarant exempla. Sylburgius.

9. Ὡ... δαμῆναι] Hom. II. XVI. 433. sq..

10. Ὡ... ἦτορ] Hom. II. XXII. 168. sq..

11. κατὰ τῆς τοῦ Δ. ἐπιβ.] Sylburgius mavult transposita praepositione legere τῆς κατὰ τοῦ Δ. ἐπιβ..

12. τοῖς ἔπεσι τούτοις] Cod. Argentor. τοῖς ἐπὶ τούτοις. Positum est ἔπεσι ad marginem et a manu recentiori.

tium habuisse dicit; ita enim scribit:

Oceanumque, deorum originem, et matrem Tethym.

Deinde vero et quid de primo apud eos opinato dicat Deo, quem etiam saepe *patrem* appellat *hominumque deumque*, necessarium est subicere; inquit enim:

Jupiter qui hominum dispensator belli est.

Hunc sane non tantum copiis militaribus auctorem belli, sed Trojanis etiam per ipsius filiam perjurii causam fuisse dicit; eundemque amantem et lamentantem et insidiis ab aliis diis appetitum Homerus inducit et nunc quidem de suo filio dicentem:

*Hei mihi, quod mihi Sarpedonem, carissimum virorum,
Fatale est a Patroclo Menoetiade interfici!*

nunc autem de Hectore:

*Pro malum, certe dilectum virum fugatum circa murum
Oculis video: meum autem angitur cor.*

Quae vero de aliorum deorum adversus Jovem insidiis memoret, intelligunt qui in versus hosce incidunt:

*Quo tempore eum colligare coelites voluerunt ceteri,
Junoque et Neptunus et Pallas Minerva.*

Ac nisi eum, quem *Briarea* vocant, extimuissent beata illa numina, vinctus ab eis fuisset Jupiter. Enimvero quae etiam de impotentibus Jovis amoribus Homerus canat, necesse est

13. Ὀππότῃ... Ἀθήνη] Hom. II. 399. sq..

14. τὸν... καλέουσι.] Articulum τὸν addito καὶ Perionius in sequens membrum transfert legens τὸν καὶ ὑπέδεισαν μάκαρες θεοί, ut eo modo et poetica articuli abusus evitetur. Sed mutatio non est necessaria (coll. Dial. c. 47. p. 266. B.), praesertim quum observante Gratio Justinus fabulas poeticas recensens poetico stilo uti potuerit. Ex-

stat in editis quemadmodum apud Hom. II. I. 403. ὃν Βρ. καὶ θεοί, sed ejiciendum censeo θεοί vocabulum, quippe quod in optimis Codd. Reg. 1. et 2. non legatur, in Cod. Argentor. tantum margini adscriptum sit a recentiori manu neque in Pici Ms. videatur fuisse.

15. δι' αὐτῶν ὑμᾶς] Cod. Clarom. ἀναγκαῖον ὑμᾶς ὑπομνησαί, δι' ὧν εἴρηκε δῆτῶν. Reg. 1. ἡμᾶς pro ὑμᾶς.

αὐτῶν ὑμᾶς ὑπομῆσαι ὧν εἴρηκε φητῶν. Ἐφη γὰρ αὐτὸν
 16 οὕτω πρὸς τὴν Ἥραν λέγειν·

17 Οὐ γὰρ πάποτε μ' ᾧδε θεᾶς ἕρος οὐδὲ γυναικὸς
 Θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσεν·
 Οὐδ' ὁπότ' ἠρασάμην Ἴξιονίης ἀλόχοιο, B
 Οὐδ' ὅτε περ Δανάης καλλισφύρου Ἀκρισιῶνης,
 Οὐδ' ὅτε Φοίνικος κούρης 18 τηλεκλειτοῖο,
 Οὐδ' ὅτε περ Σεμέλης, οὐδ' Ἀλκμήνης ἐνὶ Θήβῃ,
 Οὐδ' ὅτε Δήμητρος καλλιπλοκάμοιο ἀνάσσης,
 Οὐδ' ὁπότε Λητοῦς ἐρικυδέος, οὐδὲ σεῦ αὐτῆς.

Τίνα δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων θεῶν ἐκ τῆς Ὀμήρου ποιήσεως ἔξεστι
 μανθάνειν, καὶ ὅσα ὑπ' ἀνθρώπων πεπόνθασιν, ἀκόλουθόν ἐστιν
 ὑπομῆσαι νυνί. Ἄρεα μὲν γὰρ καὶ Ἀφροδίτην 19 ὑπὸ Διομήδους C
 τετρωσθαι λέγει, πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων θεῶν διηγεῖται πάθη. Οὐ-
 τω γὰρ ἐστιν ἡμῖν ἀπὸ τῆς παραμυθουμένης τὴν θυγατέρα Διώνης
 μανθάνειν. Ἐφη γὰρ πρὸς αὐτήν·

20 Τέτλαθι, τέκνον ἐμόν, καὶ ἀνάσχεο, κηδομένη περ.
 Πολλοὶ γὰρ δὴ τλήμεν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.
 Ἐξ ἀνδρῶν, χαλέπ' ἄλγε' ἐπ' ἀλλήλοισι τιθέντες.
 Τλή μὲν Ἄρης, ὅτε μιν Ἔωτος κρατερός τ' 21 Ἐφιάλτης,
 Παιῖδες Ἀλωῆος, δῆσαν κρατερῶ ἐνὶ δεσμῶ,
 Χαλκῆω δ' ἐν κεράμῳ δέδετο τρισκαίδεκα μῆνας.
 Τλή δ' Ἥρη, ὅτε μιν κρατερός παῖς Ἀμφιτρυώνος,
 Δεξιτερόν κατὰ μασθὸν οἷστῶ τριγλώχιμι
 Βεβλήκει· τότε 22 κέν μιν ἀνήκεστον λάβεν ἄλγος.
 Τλή δ' Αἴδης ἐν τοῖσι πελώριος ὤκον οἷστόν,
 Εὐτέ μιν αὐτὸς ἀνὴρ, υἱὸς Διὸς αἰγιόχοιο,
 Ἐν πύλῳ ἐν νεκύεσσι βαλὼν ὀδύνησιν ἔδωκεν.
 Αὐτὰρ 23 ἔβη πρὸς δῶμα Διὸς καὶ μακρὸν Ὀλυμπον,
 Κῆρ ἀχέων, ὀδύνησι πεπαρμένος· αὐτὰρ οἷστός
 Ὄμῳ ἐνὶ στιβαρῶ ἠλήλατο, κῆδε δὲ θυμόν. E

16. οὕτω] Cod. Clarom. οὕτως.

18. τηλεκλειτοῖο] Cod. Reg. 3.

17. Οὐ γὰρ... αὐτῆς] Hom. et Clarom. τηλεκλειτοῖο.
 II. XIV. 315. — 317. 319. 321. 323.
 326. sq.

19. ὑπὸ] Hutchinus scribit ἀπὸ.

20. Τέτλαθι... θυμόν.] Hom.

vobis totidem illius verbis referendis exponere; sic enim illum ait cum Junone loqui:

*Non enim unquam mihi sic deae amor neque mulieris
Animum in pectoribus circumfusus domuit:
Neque quando captus fui amore Ixioniae uxoris,
Neque quando Danaes formosae Acrisii filiae,
Neque quando captus fui amore Phoenicis filiae inclyti,
Neque quando Semeles, neque Alcmenes in Thebis,
Neque quando Cereris pulchricomae reginae,
Neque quando Latonae valde illustris, neque tui ipsius.*

Quae porro de aliis ibidem diis ex Homeri poemate cognoscere liceat, et quanta ab hominibus pertulerint, consentaneum est nunc commemorare. Nam Martem et Venerem a Diomede vulnera accepisse ait et praeterea multorum aliorum deorum aerumnas recenset. Sic enim licet nobis ex Dione filiam consolante discere. Ait enim ad illam:

*Perfer, filia mea, et tolera, angaris licet.
Multi enim jam pertulimus coelestes domos habitantes
Ab hominibus, gravibus malis invicem illatis.
Passus est quidem Mars, quando ipsum Otus fortisque
Ephialtes,
Filii Aloeï, ligaverunt validis vinculis;
Aereo autem in carcere ligatus fuit tredecim menses.
Passa est et Juno, quando eam fortis filius Amphitryonis
Dextram ad papillam sagitta tricuspede
Vulneravit; tunc ipsam immedicabilis cepit dolor.
Passus est et Pluto inter hos ingens velocem sagittam,
Quando ipsum idem vir, filius Jovis aegiochi,
Ad portam apud inferos assecutus doloribus tradidit:
Sed ivit ad domum Jovis magnumque Olympum
Corde dolens, doloribus cruciatus; nam sagitta
Humerum per fortem adacta erat et angebat animum.*

II. V. 382. — 387. et 392. — 400. . et Argentor. κέν περ.

21. Ἐφιάτης] Cod. Argentor.

23. ἔβη] Homeri editiones habent ὁ βῆ. Cod. Argentor. ἀτάρ pro

ἐπιάλτης.

22. κέν μιν] Cod. Reg. 2., 4. αὐτάρ.

Εἰ δὲ καὶ τῆς τῶν λοιπῶν θεῶν ἐξ ἐναντίας μάχης ὑπομνησθῆναι ὑμᾶς προσήκει, αὐτὸς ὑμᾶς δ' ὑμέτερος ποιητῆς ὑπομνήσει λέγων·

²⁴ Τόσσος ἄρα κτύπος ὦρτο θεῶν ἔριδι ξυνιόντων.

Ἦτοι μὲν γὰρ ἔναντα Ποσειδάωνος ἄνακτος

Ἴστατ' Ἀπόλλων Φοῖβος, ἔχων ἰὰ πτερόεντα·

Ἄντα δ' Ἐνναλίιο θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη·

Ἦρη δ' ἀντέστη χρυσηλάκατος, κελαδινή,

Ἄρτεμις ἰοχέαιρα, κασιγνήτη Ἐκάτοιο·

Ἀητοῖ δ' ἀντέστη σῶκος ἐριούνιος Ἐρμῆς.

Ταῦτα ²⁵ καὶ τοιαῦτα περὶ θεῶν ἐδίδαξεν ²⁶ ὑμᾶς Ὅμηρος, καὶ οὐχ Ὅμηρος μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἡσίοδος· ὥστε εἰ μὲν πιστεύετε τοῖς κορυφαιότατοις ὑμῶν ποιηταῖς, τοῖς ²⁷ καὶ γενεαλογήσασι τοὺς θεοὺς ὑμῶν, ἀνάγκη ὑμᾶς ἢ τοιούτους αὐτοὺς εἶναι νομίζειν, ἢ ²⁸ μηδ' ὅλως θεοὺς αὐτοὺς εἶναι πιστεύειν.

3. Εἰ δὲ τοὺς ποιητὰς παραιτεῖσθε λέγειν, ἐπειδὴ μύθους τε B αὐτοῖς πλάττειν ἐξεῖναι φατε καὶ πολλὰ πόρρω τῆς ἀληθείας περὶ θεῶν μυθωδῶς διεξίεναι, τίνας ἑτέρους τῆς θεοσεβείας ὑμῶν διδασκάλους ἔχειν οἴεσθε, ἢ πῶς ¹ ταύτην αὐτοὺς μεμαθηκέναι φατέ; Ἀδύνατον γὰρ τοὺς μὴ πρότερον παρὰ τῶν εἰδότεων μεμαθηκότας τὰ οὕτω μεγάλα καὶ θεῖα πράγματα γινώσκειν. Τοὺς σοφοὺς πάντως δῆπου ² καὶ φιλοσόφους λέξετε· ἐπὶ τούτους γὰρ, ὥσπερ ἐπὶ C τεῖχος ὄχυρόν, καταφεύγειν εἰώθατε, ἐπειδὴν τις ὑμῖν τὰς τῶν ποιητῶν περὶ θεῶν ³ ἀπαγγέλλῃ δόξας. ⁴ Οὐκοῦν ἐπειδήπερ ἀπὸ τῶν παλαιῶν καὶ πρώτων ἄρξασθαι προσήκει, ἐντεῦθεν ἄρξάμενος τὴν ἐκάστου ⁵ δόξαν ἐκθήσομαι, πολλῶν γελοιοτέραν τῆς τῶν ποιητῶν θεολογίας οὖσαν. ⁶ Θαλῆς μὲν γὰρ ὁ Μιλήσιος, ὁ πρῶτος τῆς φυ-

24. Τόσσος... Ἐρμῆς] Hom. II. XX. 66.—72..

25. καὶ τοιαῦτα] Cod. Argentinor. καὶ τὰ τοιαῦτα.

26. ὑμᾶς] Cod. Reg. 4. ἡμᾶς.

27. καὶ] Haec particula non reperitur in Cod. Reg. 2., 4. et Ms. Pici. Eadem omisit Maranus.

28. μηδ' ὅλως θεοὺς] Cod. Argentinor. μηδ' ὅλως θεοὺς, Reg. 2.

et 4. μηδ' ὅλως τοὺς θεοὺς. — Is est Justini sensus: Necessè est, ut deos vitiosos a vobis coli fateamini, vel, si fabulas ad physiologiam revocatis, ne deos quidem illos esse dicatis. Sic Tertullianus ad nation. II. c. 12. demonstrat Saturnum ne hominem quidem esse, si tempus dicatur. Maranus.

1. ταύτην αὐτοὺς] Hutchinus

Si vero ceterorum quoque deorum commissam inter ipsos pugnam referre vobis oporteat, ipse vos poeta vester edocebit, dum ait:

Tantus adeo sonitus ortus est deorum contentione con-
gredientium.

Etenim contra Neptunum regem

Stabat Apollo Phoebus, habens sagittas pennatas;

Contra Martem dea caesia Minerva;

Contra Junonem stabat aurea tela gerens, sonora,

Diana sagittis gaudens, soror procul jaculantis Apollinis;

Contra Latonam stabat servator perutilis Mercurius.

Haec vos de diis et alia ejusmodi docuit Homerus, nec Homerus solum, sed etiam Hesiodus. Quapropter si creditis poetarum vestrorum praestantissimis, qui et genealogias deorum vestrorum scripsere, necesse est ut eos vel tales existimetis esse, vel ne deos quidem omnino esse credatis.

3. Sin autem poetas refugitis allegare propterea, quod licere illis fingere dicitis et multa a vero remota de diis fabulose disserere: quos tandem alios religionis vestrae magistros habere vobis videmini et quomodo eam illos dicitis accepisse? Fieri enim non potest, ut tam magna et divina cognoscant, nisi qui prius a scientibus didicerint. Sapientes profecto et philosophos dicetis. Ad hos enim tamquam ad murum communitum confugere soletis, si quis vobis poetarum de diis objiciat opiniones. Itaque quum a veteribus et primis ordiri conveniat, inde incipiam et cujusque opinionem, multo sane poetarum theologia magis ridiculam, exponam. Thales quidem Milesius,

scribit *αὐτοὺς τὰ τετην.*

2. *καὶ φιλοσόφους*] Ms. Steph. *καὶ διδασκάλους φιλοσόφους.* Sic etiam ad marginem Cod. Reg. 3. et Clarom., nisi quod habent *τοὺς φιλοσόφους.* Qua in scriptura momente Sylburgio *διδασκάλους* non male postposueris.

3. *ἀπαγγέλλη*] Cod. Argentor.

προτείνηται, Vimar. *ob oculos ponat*, Ms. Pici *ingesserit.*

4. *Οὐκοῦν . . . παλαιῶν*] Deest in Cod. Argentor..

5. *δόξαν*] Cod. Reg. 4. *γνώμην.*

6. *Θαλῆς μὲν* etc.] Quae de philosophorum principiis Justinus exponit, ea fere ad verbum desu-

σικῆς φιλοσοφίας ἄρχας; ἀρχὴν εἶναι τῶν ὄντων ἀπάντων ἢ τὸ ὕδωρ ἀπεφήνατο· ἐξ ὕδατος γὰρ φησι τὰ πάντα εἶναι καὶ εἰς ὕδωρ D τὰ πάντα ὁ ἀναλύεσθαι. Ἀναξίμανδρος δὲ μετὰ τοῦτον, ἀπὸ τῆς αὐτῆς ὁρμώμενος Μιλήτου, τὸ ἄπειρον ἀρχὴν ἀπάντων ἔφησεν εἶναι· ἐκ τούτου γὰρ δὴ τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς τοῦτο τὰ πάν- τα φθίρεσθαι. Τρίτος Ἀναξιμένης, καὶ οὗτος ἐκ τῆς Μιλήτου ὑπάρχων, ἄερα τοῦ παντὸς ἀρχὴν εἶναι λέγει· ἐκ γὰρ τούτου τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς τοῦτον ὅλα ἀναλύεσθαι φησιν. E 10 Ἡράκλειτος ὁ Μεταπόντιος ἀρχὴν τῶν πάντων τὸ πῦρ εἶναι λέγει· ἐκ τοῦ πυρὸς γὰρ τὰ πάντα γίνεσθαι καὶ εἰς τὸ πῦρ τὰ πάντα τελευτᾶν. Ἀναξαγόρας ὁ Κλαζομένιος ἀρχὰς τῶν πάντων τὰς ὁμοιομερείας εἶναι 11 φησιν. Ἀρχέλαος ὁ Ἀπολλοδώρου Ἀθη- ναῖος ἄερα ἄπειρον καὶ τὴν περὶ αὐτὸν πυκνότητα καὶ μάνωσιν ἀρχὴν ἀπάντων εἶναι λέγει. Οὗτοι πάντες, ἀπὸ Θαλοῦ τὰς 12 δια- 5 δοχὰς ἐσχηκότες, τὴν φυσικὴν ὑπὸ αὐτῶν καλουμένην μετῆλθον φι- λосоφίαν.

4. Εἰδ' ἐξῆς. ἀφ' ἐτέρας ἀρχῆς Πυθαγόρας Μνησάρχου Σάμιος ἀρχὰς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς συμμετρίας καὶ τὰς ἐν αὐ- τοῖς ἀρμονίας καλεῖ, τὰ τ' ἐξ ἀμφοτέρων σύνθετα στοιχεῖα· ἔτι μέντοι μονάδα καὶ τὴν ἀόριστον δυάδα. Ἐπίκουρος Νεοκλέους Ἀθηναῖος ἀρχὰς τῶν ὄντων 1 σώματα λόγῳ θεωρητὰ εἶναι λέγει, ἀμέτοχα κενοῦ, 2 ἀγέννητα, 3 ἄφθαρτα, οὔτε θραυσθῆναι δυ- B νάμενα οὔτε διάπλασιν ἐκ τῶν μερῶν λαβεῖν οὔτε ἀλλοιωθῆναι· διὰ τοῦτο καὶ λόγῳ θεωρητὰ. Ἐμπεδοκλῆς 4 Μέτωνος ὁ Ἀκραγαντίνος τέσσαρα στοιχεῖα, πῦρ, ἄερα, ὕδωρ, γῆν· δύο δὲ ἀρχικὰς δυνά-

mit ex Plutarchi (?) libro de placitis philosophor. I. c. 3. (Opp. Vol. IX. p. 471. sqq. ed. Reisk.), ubi paulo fusius recensentur. Sed inde a c. 6. p. 7. quae afferuntur, differunt multum a Plutarcho.

7. τὸ ὕδωρ ἀπεφήνατο] In Cod. Argentor. ut apud Plutarchum transpositis verbis legitur ἀπεφ. τὸ ὕδωρ.

8. ἀναλύεσθαι] Cod. Reg. 3. et Clarom. itemque Ms. Steph. δια-

λύεσθαι.

9. πάντα] Justinus scripsisse videtur cum Plutarcho πάλιν. Cod. Argentor. et Reg. 4. τὰ πάντα.

10. Ἡράκλειτος . . . τελευτᾶν] Maranus refragantibus prorsus omnibus Codd. mstis ex Plutarcho in textum recepit: Ἡρακλ. καὶ Ἰππασος ὁ Μεταπ. . . εἶναι· ἐκ . . . τελευτᾶν λέγουσι. Nonne Justinus ipse errorem committere potuit? Pro ἐκ τοῦ πυρὸς est in Cod. Ar-

qui naturalis philosophiae pertractandae princeps exstitit, rerum omnium principium aquam esse pronuntiavit; ex aqua enim ait omnia fieri et in aquam omnia resolvi. Post hunc Anaximander ex eadem Mileto infinitum principium omnium constituit; ex eo enim fieri omnia et in illud redire omnia. Tertius Anaximenes, Milesius et ipse, aerem omnium principium esse decernit; ex eo enim omnia fieri et in illud resolvi. Heraclitus Metapontinus principium omnium ignem esse pronuntiat; ex igne enim nasci omnia et in ignem omnia desinere. Anaxagoras Clazomenius similes partes principia omnium statuit. Archelaus Atheniensis, Apollodori filius, aerem infinitum illiusque densitatem et raritatem omnium principium esse dicit. Hi omnes a Thalete orti eam philosophiam persecuti sunt, quam ipsi naturalem vocant.

4. Rursus ab alio initio Pythagoras Samius, Mnesarchi filius, principia numeros vocat eorumque proportionem et contentum et composita ex utrisque elementa, tum etiam monadem et infinitam dyadem. Epicurus Atheniensis, filius Neoclis, rerum principia esse statuit corpuscula ratione percepta, vacui expertia, ingenita, corruptionis secreta, quaeque nec frangi possunt nec ex partibus conformari aut immutari, ac propterea ratione percipiuntur. Empedocles Agrigentinus, Metonis filius, quatuor dicit elementa, ignem, aerem, aquam,

gentor. quemadmodum apud Plutarchum ἐκ πυχρός. Mox exstat in Cod. Reg. 3. et Clarom. καὶ εἰς τοῦτο τὰ πάντα ἀναλύεσθαι φησίν. Sic etiam in Ms. Steph..

11. φησιν] Cod. Reg. 3., Clarom. et Argentor. ἔφη. Ita editi quoque habent.

12. διαδοχὰς . . . φιλοσοφίαν] Cod. Argentor. διδοχὰς . . . σοφίαν.

1. σώματα] Ante hoc vocabulum in Cod. Argentor. recentior

manus supra lineam parenthetice scripsit τὰ ἅτομα.

2. ἀγέννητα] Cod. Reg. 1. ἀγέννητα et sic deinceps.

3. ἀφθαρτα] Cod. Argentor. καὶ ἀφθαρτα καὶ οὔτε. Cod. Vimar. (neque orta unquam neque interitura, quae neque) et Ms. Pici (et incorrupta tum nec frangi posse) suffragari videntur.

4. Μέτωνος] In Cod. Argentor. antiqua manus superaddidit λι, ut Μελίτωνος esset.

μεις, φιλαν τε και νεϊκος, ὧν ἡ μὲν ἐστιν ἐνωτικὴ, τὸ δὲ διαιρετικόν. Ὅρατε ⁵ τοίνυν τὴν ἀταξίαν τῶν παρ' ὑμῖν νομισθέντων γεγενῆσθαι σοφῶν, οὓς διδασκάλους ὑμῶν τῆς θεοσεβείας γεγενῆσθαι φατε, **C** τῶν μὲν ὕδωρ ἀποφηναμένων ἀρχὴν ἀπάντων εἶναι, ⁶ τῶν δὲ ἀέρα, τῶν δὲ πῦρ, τῶν δὲ ἄλλο τι τῶν προειρημένων, και πάντων τούτων πιθανοῖς τισὶ λόγοις πρὸς κατασκευὴν τῶν μὴ καλῶς δοξάντων αὐτοῖς χρωμένων και τὸ ἴδιον δόγμα προτιμότερον ἐπιχειρούντων δεικνύναι. Ταῦθ' ὑπ' αὐτῶν εἴρηται. Πῶς οὖν ἀσφαλές, ὡς ἄνδρες Ἕλληνες, ⁷ τοῖς σώζεσθαι βουλομένοις, παρὰ τούτων οἶεσθαι δύνασθαι τὴν ἀληθῆ θεοσεβείαν μαθάνειν, τῶν ⁸ μηδὲ αὐτοὺς πείσαι δυνηθέντων τὸ μὴ πρὸς ἀλλήλους στασιάζειν μηδ' ἐναντίοι **D** τῆς ἀλλήλων φαίνεσθαι δόξης;

5. Ἄλλ' ἴσως οἱ τῆς ἀρχαίας και παλαιᾶς ἐκείνης ἀποστῆναι μὴ βουλόμενοι πλάνης οὐ φασι παρὰ τῶν προειρημένων, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων και τελειοτάτων ἐν ἀρετῇ νομισθέντων εἶναι παρ' αὐτοῖς φιλοσόφων τὸν περὶ τῆς θεοσεβείας ¹ παρειληφέναι λόγον, ² Πλάτωνός τε και Ἀριστοτέλους· τούτους γὰρ τὴν **E** τελείαν και ἀληθῆ φασὶ μεμαθημένοι θεοσεβείαν. Ἐγὼ δὲ πρῶτον μὲν ἠδέως ἂν πυθοίμην τῶν ταῦτα λεγόντων, παρὰ τίνων αὐτοὺς μεμαθηκότας εἰδέναι φασίν· ³ ἀδύνατον γὰρ τοὺς τὰ οὕτω μεγάλα και θεῖα μὴ παρὰ τινῶν εἰδόντων μεμαθηκότας ἢ αὐτοὺς ⁶ εἰδέναι, ἢ ἑτέροισι δύνασθαι διδάσκειν ὀρθῶς. Δεύτερον δὲ οἶμαι δεῖν και τὰς τούτων ἐξετάσαι δόξας· εἰσόμεθα γὰρ ⁴ εἰ μὴ και τούτων ἐκάτερος τὰναντία ⁵ θατέρῳ φανήσεται λέγων. Εἰ δὲ και τούτους μὴ συμφωνοῦντας ἀλλήλοις εὔροιμεν, ῥάδιον οἶμαι και τὴν τούτων ἄγνοιαν γινώσκειν σαφῶς. Πλάτων μὲν γὰρ, ὡς ἄνωθεν κατεληλυθὼς και τὰ ἐν οὐρανοῖς ἅπαντα ⁶ ἀκριβῶς ἐωρακώς, τὸν ἄνω- **B**

5. τοίνυν] Deest haec vox in Cod. Argentor. .

6. τῶν δὲ ἀέρα] Haec desunt in Cod. Reg. 4. .

7. τοῖς σώζεσθαι βουλομένοις] Cod. Reg. 3., Clarom. et editiones excerpta Benedictina τοὺς σωζ. βου- λόμενος.

8. μηδὲ αὐτοὺς] Cod. Reg. 3.,

Clarom. et Argentor. sicut editi ante Maranum μηδ' αὐτούς.

1. παρειληφέναι] Cod. Reg. 4. ελληφέναι.

2. Πλάτωνός τε] Praeunte Marano particulam ex Cod. Reg. 1., 2. et 4. addidi.

3. ἀδύνατον ... ὀρθῶς] Hanc sententiam, c. 11. p. 11. E. repe-

terram, duas autem vires principales, amicitiam et discordiam, quarum altera copulet, altera separet. Videtis igitur perturbationem eorum, qui apud vos sapientes habiti sunt, quos vobis magistros religionis fuisse dicitis, aliis aquam omnium principium esse pronuntiantibus, aliis aerem, aliis ignem, aliis aliud quidpiam eorum quae praediximus, omnibus autem vendibili quadam oratione ad eorum quae non belle statuerunt confirmationem utentibus ac, ut propria opinio praestantior videatur, enitentibus. Haec ab illis dicta. Quomodo igitur, Graeci, salutem adipisci cupientibus tutum est existimare, se veram religionem ab his posse perdiscere, qui ne sibi ipsis quidem persuadere potuerunt, ut ne inter se litigarent neve a suis invicem opinionibus dissidere viderentur?

5. Sed forte qui ab antiquo, illo et inveterato discedere nolunt errore, non ab istis quos recensuimus religionis doctrinam sese accepisse dicunt, sed a celeberrimis apud ipsos et perfectissimae virtutis opinionem adeptis philosophis, Platone et Aristotele; hos enim perfectam et veram ajunt didicisse religionem. Equidem primo ex iis qui ita dicunt libenter quaesiverim, quibus illos magistris usos haec cognovisse dicant. Fieri enim non potest, ut, qui tam magna et divina a peritis non didicerunt, ea aut sciant ipsi aut alios recte valeant edocere. Deinde vero eorum quoque opiniones expendi arbitror oportere. Videbimus enim, an non horum etiam uterque cum altero pugnare videatur. Quod si ne hos quidem inter se consentire reperimus, non difficile, arbitror, erit eorum quoque ignorationem manifeste deprehendere. Plato igitur, tamquam e supernis descendisset et quae in coelo sunt

titam, citavit Joannes Damasc. Sac. Parall. (Opp. ed. Lequien. Tom. II.) p. 518. (Cod. Vatic.), coll. p. 781. (Cod. Rupel.).

4. εἰ μὴ] Deest prior vocula in Cod. Reg. 4..

5. θατέρω] In Cod. Reg. 2. haec vox ad marginem relata est.

6. ἀριβῶς ἑωρακῶς] Cod. Reg. 3. et Clarom. ἀρ. μεμαθηκῶς καὶ ἑωρ.; sic etiam Cod. Vimar. (contemplatus fuerit, didicerit, inspererit) et editi. Ceterum idem pronuntiat Martyr c. 31. p. 30. C., sed Platonis sententiam non satis intellexit forte eo deceptus, quod

τάτω θεὸν ἐν τῇ πυρώδει οὐσίᾳ εἶναι λέγει. Ἀριστοτέλης δέ, ἐν τῷ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα λόγῳ σύντομόν τινα τῆς ἑαυτοῦ φιλοσοφίας ἐκτιθέμενος ὄρον, σαφῶς καὶ φανερῶς τὴν Πλάτωνος ἀναιρεῖ δόξαν, οὐκ ἐν τῇ πυρώδει οὐσίᾳ τὸν θεὸν εἶναι λέγων· ἀλλὰ πέμπτον αἰθεριὸν τι καὶ ἀμετάβλητον ἀναπλάττων σῶμα, ἐν τούτῳ αὐτὸν εἶναι φησι. Γέγραφε γοῦν οὕτως·⁷ Οὐχ ὡς ἔνιοι τῶν περὶ τὸ θεῖον πλημμυλούντων ἐν τῇ πυρώδει οὐσίᾳ τὸν θεὸν εἶναι φασιν. Εἶτα, ὥσπερ μὴ ἀρκούμενος ἐπὶ τῇ κατὰ Πλάτωνος βλασφημίᾳ, καὶ τὸν ὑπ' αὐτοῦ τῆς πολιτείας ἐκβληθέντα ὡς ψεύστην καὶ τρίτον τῶν ἀπὸ τῆς ἀληθείας εἰδώλων,⁸ ὡς αὐτὸς ἔφη, μιμητὴν ὄντα Ὅμηρον εἰς ἀπόδειξιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ περὶ τοῦ αἰθερίου σώματος λεγομένων καλεῖ μάρτυρα. Γέγραφε γάρ·⁹ Οὕτω γοῦν καὶ Ὅμηρος ἔφη·

Zeὺς δ' ἔλαχ' οὐρανὸν εὐρὺν ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσι. D

βουλόμενος ἐκ τῆς Ὅμηρου μαρτυρίας ἀξιόπιστον τὴν ἑαυτοῦ δεικνύναι δόξαν, ἀγνοῶν ὅτι, εἰ Ὅμηρος πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἀληθοῦ ἑαυτὸν λέγειν μάρτυρι χρῶτο, πολλὰ τῶν αὐτῷ δοξάντων οὐκ ἀληθῆ φανήσεται ὄντα. Θαλῆς γάρ ὁ Μιλήσιος, ὁ πρῶτος παρ' αὐτοῖς τῆς φιλοσοφίας ἄρχας, τὴν πρόφασιν¹⁰ παρ' αὐτοῦ λαβὼν τὰς πρώτας αὐτοῦ Ε περὶ ἀρχῶν ἀθετήσει δόξας. Αὐτοῦ γὰρ Ἀριστοτέλους θεὸν καὶ ἕλην ἀρχὰς εἶναι τῶν πάντων εἰρηκότος ὁ πρεσβύτατος τῶν κατ' αὐτοὺς ἀπάντων Θαλῆς ἀρχὴν τῶν ὄντων ὕδωρ εἶναι λέγει· ἐξ ὕδατος γάρ φησι τὰ πάντα εἶναι καὶ εἰς ὕδωρ ἀναλύεσθαι τὰ πάντα. Στοχάζεται δὲ πρῶτον μὲν ἀπὸ τοῦ πάντων τῶν ζώων τὴν γονὴν, ἀρχὴν οὔσαν, ὑγρὰν εἶναι· δεύτερον δὲ ὅτι πάντα τὰ φυτὰ ὑγρῶ⁷ τρέφεται καὶ καρποφορεῖ, ἀμοιροῦντα δὲ τοῦ ὑγροῦ¹¹ ξηραίνεται.

solis imagine naturam Dei beneficam symbolice alicubi (de republ. VI. p. 509. B. ed. Steph. [Opp. ed. Bip. Vol. VII. p. 120.] illustratam vidit.

7. Οὐχ... φασίν] Justinus videtur liberius allegare locum in Aristotelis libro de mundo c. 2. (p. 28. ed. Kapp.) obvium. In Cod. Argentor. supra φασίν posuit haud dubie

ipse scriba μέν, ut φασμέν esset legendum.

8. ὡς αὐτὸς ἔφη] De republ. X. p. 599. D. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. VII. p. 292.).

9. οὕτω] Cod. Argentor. οὕτως. Versus Homeri (Il. XV. 192.) ab Aristotele l. 1. c. 6. (p. 280.) excitatur. Cod. Reg. 1., 3. et Argentor. ἔλαχεν pro ἔλαχ'; minus recte Ste-

accurate omnia vidisset, summum Deum in ignea substantia esse dicit. Aristoteles autem, in libro ad Alexandrum Macedonem compendiarium quamdam philosophiae suae sententiam exponens, clare et aperte Platonis evertit sententiam, Deum in ignea substantia esse negans; sed quintum quoddam aethereum et immutabile effingens corpus, in eo ipsum versari pronuntiat. Sic quippe scribit: *Non ut quidam circa res divinas hallucinati Deum in ignea substantia esse docent.* Deinde, quasi hoc in Platonem maledicto parum contentus esset, illum etiam ab eo ejectum civitate ut mendacem et tertium veritatis imaginum (ita enim appellat Plato) imitatore, Homerum, ad ea quae de corpore aethero dicit demonstranda testem advocat; scribit enim: *Ad hunc ergo modum et Homerus ait:*

Jupiter sortitus est latum coelum in aethere et nubibus.

In quo quidem ex Homeri testimonio auctoritatem opinioni suae arcessere conatur; sed non videt, si Homero, ut verum a se dici demonstrat, teste utatur, futurum ut multae ipsius opiniones non verae esse videantur. Thales enim Milesius, qui primus apud eos philosophari coepit, ansa ab eo accepta primas ejus de principiis opiniones evertet. Nam quum Aristoteles Deum et materiam omnium principia esse dicat, antiquissimus omnium apud eos philosophorum Thales principium rerum aquam constituit; ex aqua enim omnia fieri dicit et in aquam omnia resolvi. Duplici autem conjectura ducitur, prima quod principium omnium animalium semen humidum sit, altera quod plantae omnes humore alantur et fructus ferant eodemque destitutae exarescant. Deinde, quasi parum contentus

phanus quoque illud recepit.

10. παρ' αὐτοῦ ... δόξας] Supra παρ' αὐτοῦ in Cod. Reg. 4. exstat Ὁμήρου et paulo post supra πρώτας αὐτοῦ reperitur Ἀριστοτέλους. Pius vertit: occasione de Homero sumpta suas de principiis opiniones commentus est. Inde ali-

ter eum legisse intelligimus. Ma-

ranus: Quum, inquit, obscura sit futura oratio, si primum illud αὐτοῦ ad Homerum, alterum referamus ad Aristotelem, satis satius videtur utrumque ad Aristotelem referre.

11. ξηραίνεται] Ms. Steph. ξηραίνεσθαι.

Εἶθ' ὡςπερ μὴ ἀρκούμενος οἷς στοχάζεται, καὶ τὸν Ὅμηρον ὡς ἀξιόπιστον μαρτύρεται οὕτως λέγοντα·

¹² Ὁκεανός, ὅσπερ γένεσις πάντεσσι τέτυκται.

Πῶς οὖν οὐκ εἰκότως ¹³ ὁ Θαλῆς πρὸς αὐτὸν φησι· Δι' ἣν αἰτίαν, ὡς Ἀριστοτέλης, τὰς μὲν Πλάτωνος ἀναιρεῖν ¹⁴ ἐθέλων δόξας ὡς ἀληθεύοντι προσέχεις Ὅμηρον, ἡμῶν δὲ τὴν ἐναντίαν ¹⁵ ἀποφηνάμενος δόξαν οὐκ ἀληθεύειν Ὅμηρον οἶει;

6. Ὅτι τοίνυν οἱ σφόδρα θαυμάστοι καθ' ὑμᾶς σοφοὶ οὐδ' ἐν τοῖς ἄλλοις συμφωνοῦντες φαίνονται, καὶ ἀπὸ τούτων γινῶναι δάδιον. ¹ Τοῦ γὰρ Πλάτωνος τρεῖς ἀρχὰς τοῦ παντός εἶναι λέγοντος, θεὸν καὶ ὕλην καὶ εἶδος· θεὸν μὲν ² τὸν πάντων προηγμένην, ὕλην δὲ τὴν ὑποκειμένην τῇ πρώτῃ τῶν γενομένων γενέσει καὶ τὴν πρόφασιν αὐτῷ τῆς δημιουργίας παρέχουσαν, εἶδος δὲ τὸ ἐκάστου τῶν ³ γινομένων παράδειγμα· Ἀριστοτέλης τοῦ μὲν εἶδους ⁴ ὡς ἀρχῆς οὐδαμῶς μέμνηται, δύο δὲ ἀρχὰς θεὸν καὶ ὕλην εἶναι φησι. Καὶ αὖθις τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ πρώτῃ ⁵ τοῦ ἀνωτάτω C τοῦ οὐρανοῦ ἀπλανεῖ σφαίρᾳ τὸν τε πρώτον θεὸν καὶ τὰς ἰδέας εἶναι λέγοντος, Ἀριστοτέλης μετὰ τὸν πρώτον θεὸν οὐ τὰς ἰδέας, ἀλλὰ τινὰς νοητοὺς θεοὺς εἶναι λέγει. Οὕτω μὲν οὖν περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς πρὸς ἀλλήλους διαφέρονται πραγμάτων· ὥστε εἰδέναι προσήκει, ὅτι οἱ μὴδὲ ⁶ τὰ παρ' ἡμῖν ἐνταῦθα γινῶναι δυνηθέν- D τες, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντες οὐκ ἀξιόπιστοι φανήσονται περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς διηγούμενοι. Ὅτι τοίνυν οὐδὲ ὁ περὶ τῆς ἐνταῦθα ἀνθρωπίνης ψυχῆς αὐτοῖς συμφωνήσει λόγος, δῆλον ἀπὸ τῶν ὑφ' ἐκατέρου αὐτῶν περὶ αὐτῆς λεχθέντων. Πλάτων μὲν ⁷ γὰρ τριμερῆ αὐτὴν εἶναι φησι, καὶ τὸ μὲν λογικὸν αὐτῆς, τὸ δὲ θυμικόν, τὸ δὲ ⁸ ἐπιθυμητικὸν εἶναι λέγει· Ἀριστοτέλης δὲ οὐ κοι-

12. Ὁκεανός... τέτυκται] Hom. Π. XIV. 246.. Ὁκεανοῦ rectius, uti est in omnibus Homeri editionibus. Quinimo hanc lectionem et sensus poetae et carminis mensura postulant. Hutchinus. Cod. Reg. 1. et 2. πάντεσι.

13. ὁ Θαλῆς... φησι] Cod. Argentor. φήσει. At Reg. 3. et Clarom. verbis aliter collocatis πρὸς αὐτὸν

ὁ Θαλῆς φήσει, quae est lectio vulgaris.

14. ἐθέλων] Cod. Argentor. θέλων.

15. ἀποφηνάμενος] Cod. Reg. 3. et Clarom. ad marginem habent ἀποφηνάμενων itemque Ms. Steph., quam lectionem Langus interpretatus est.

1. τοῦ γὰρ... ὕλην εἶναι φησι]

his conjecturis, Homerum insuper ut idoneum testem citat ita dicentem:

Oceanus qui origo omnibus exstitit.

Quomodo igitur non eum merito sic Thales alloquatur: Quae de causa, Aristoteles, dum Platonis sententias evertere vis Homero, ut vera dicenti, plurimum tribuis; dum autem sententiam nostrae contrariam statuis, vera illum dicere non putas?

6. Porro nec ceteris in rebus vestros illos valde admirabiles sapientes inter se consentire, etiam ex his facile perspicitur. Nam quum Plato tria universorum principia esse dicat, Deum et materiam et ideas — Deum quidem omnium creatorem, materiam vero primae rerum generationi subjectam et Deo unde creet suppeditantem, ideas autem cujusque rerum creaturarum exemplar: Aristoteles nusquam idearum ut principii meminit, sed duo principia esse ait, Deum et materiam. Rursus quum Plato primum Deum et ideas in prima summi coeli et immobili sphaera esse doceat, Aristoteles post primum Deum non ideas, sed deos quosdam mente perceptos collocat. Sic igitur illi de rebus coelestibus inter se dissident. Sed in promptu esse debet, qui ne haec quidem nostra cognoscere poterint, sed de his quoque inter se dissentiant, eos parum idoneos visum iri coelestium narratores. Porro nec de humana quae hic versatur anima inter eos convenire, ex utriusque dictis perspicitur. Illam enim Plato tripartitam esse ait, sic quidem, ut ejus una in parte rationis, in altera irae, in tertia appetentiae sit sedes; Aristoteles vero non tam late patere ani-

Fere ad literam hunc locum descripsit Cyrillus Alex. adv. Julian. II. (Opp. ed. Aubert. Tom. VI.) p. 48. B. C.

2. τὸν] Cod. Argentor. praebet genitivum τῶν.

3. γινόμενων] Hutchinus γενομένων scripsit.

4. ὡς ἀρχῆς] Cod. Reg. 4. τῆς ἀρχῆς.

5. τοῦ ἀνωτάτω τοῦ οὐρανοῦ] Sylburgius mallet τοῦ ἀνωτάτω οὐρανοῦ.

6. τὰ παρ' ἡμῖν] Cod. Reg. 2. et 4. τὰ παρ' ὑμῖν.

7. γὰρ] Deest haec particula in Cod. Reg. 4. .

8. ἐπιθυμητικόν] Cod. Argentor. mendose ἐπιθυμη.

νοτέραν τὴν ψυχὴν εἶναι φησιν, ⁹ ἐν ᾧ περιείληπται καὶ τὰ φθα- ^E
 τὰ μόρια, ἀλλὰ τὸ λογικὸν μόνον. Καὶ ὁ μὲν Πλάτων, ψυχὴ πᾶσα
 ἀθάνατος, κέκραγε λέγων· Ἀριστοτέλης δέ, ἐντελέχειαν αὐτὴν ὀνο-
 μάζων, οὐκ ἀθάνατον, ἀλλὰ θνητὴν αὐτὴν ¹⁰ εἶναι βούλεται.
 Καὶ ὁ μὲν ἀκίνητον αὐτὴν εἶναι λέγει· Ἀριστοτέλης δὲ ἀκίνητον ⁸
 αὐτὴν εἶναι φησιν ἀπάσης κινήσεως προηγουμένην.

7. Ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν ὑπεναντία φρονοῦντες ἀλλήλοις ἐλέγ-
 χονται. Εἰ δέ τις ἀκριβῶς τὰ κατ' αὐτοῦς ¹ σκοπεῖν ἐθέλοι, οὐδὲ
 ταῖς ἑαυτῶν δόξαις ἐμμένειν προήρηται. ² Ὁ γοῦν Πλάτων ποτὲ
 μὲν τρεῖς ἀρχὰς τοῦ παντός εἶναι λέγει, θεὸν καὶ ὕλην καὶ εἶδος,
 ποτὲ δὲ τέσσαρας· προστίθησι γὰρ καὶ τὴν καθόλου ψυχὴν. Καὶ
 αὐτὸς τὴν ὕλην ἀγέννητον πρότερον εἰρηκῶς, ὕστερον γεννητὴν
 αὐτὴν εἶναι λέγει καὶ τῷ εἶδει δὲ ἀρχὴν ἰδίαν πρότερον δεδω- ^B
 κῶς καὶ καθ' ἑαυτὸ οὐσιῶσθαι ³ ἀποφήσας, ὕστερον ἐν τοῖς νοήμα-
 σιν αὐτὸ τοῦτ' εἶναι λέγει. Ἔτι μέντοι γε καὶ πᾶν τὸ γενόμενον
 φθαρτὸν πρότερον ἀποφηνάμενος εἶναι, ὕστερον ἕνα τῶν γινομέ-
 νων ἅλута καὶ ἀφθαρτα δύνασθαι εἶναι φησι. Τί τοίνυν αἴτιον
 τοῦ μὴ πρὸς ἀλλήλους μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς στασιάζειν
 τοὺς παρ' ὑμῖν νομισθέντας γεγενῆσθαι σοφούς; Τὸ μὴ βουλευθῆ-
 ναι δηλονότι παρὰ τῶν εἰδότην μανθάνειν, ἀλλ' ἑαυτοὺς οἶε- ^C
 σθαι τῇ ἀνθρωπίνῃ αὐτῶν περινοίᾳ τὰ ἐν οὐρανοῖς δύνασθαι γι-
 νῶσκειν σαφῶς, καὶ τοίγε μηδὲ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς γινῶναι δυνηθέντες.
 Τὴν γοῦν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἕνιοι μὲν τῶν παρ' ὑμῖν φιλοσόφων
 ἐν ἡμῖν, ἕτεροι δὲ περὶ ἡμᾶς εἶναι φασί· οὐδὲ γὰρ ἐν τούτῳ συμ-
 φωνεῖν ἀλλήλοις προήρηται, ἀλλ' ὥσπερ τὴν ἄγνοιαν διαφόρως
 μερισάμενοι, καὶ περὶ ψυχῆς φιλονεικεῖν καὶ στασιάζειν πρὸς ἀλ-
 λήλους προήρηται. ⁴ Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν φασὶ πῦρ εἶναι τὴν ψυ-
 χὴν, οἱ δὲ τὸν ἀέρα, ⁵ οἱ δὲ τὸν νοῦν, οἱ δὲ τὴν κίνησιν, οἱ δὲ ^D
 τὴν ἀναθυμίασιν, ἄλλοι δὲ τινες δύνάμιν ἀπὸ τῶν ἀστρῶν ῥέου-
 σαν, οἱ δὲ ἀριθμὸν κινήτικόν, ἕτεροι δὲ ὕδωρ γονοποιόν. Καὶ ὅλως

9. ἐν ᾧ περιείληπται] Legi vult Perionius οὐ περιείληπται.

10. εἶναι βούλεται] Cod. Argentor. βούλεται εἶναι.

1. σκοπεῖν] Ms. Steph. γινῶναι.

2. Ὁ γοῦν Πλάτων... τοῦτ' εἶναι λέγει] Hic quoque imitatur Justinum Cyrillus Alex. loco citato; sed, quod pace utriusque dixerim, nusquam Plato ideam ut ens aliquod

mam docet, ut partes etiam corruptioni obnoxias comprehendat, **sed** id tantum quod rationis est particeps. Ac Plato quidem, **animam** omnem immortalem clara voce testatur; Aristoteles **vero**, licet actum illam appellet, non immortalem, sed mortalem esse decernit. Ille continenter eam moveri; Aristoteles **vero** **immobilem** esse dicit, licet omni motioni antecedit.

7. Atque in his quidem dissentire a se invicem deprehenduntur. Quodsi quis accurate illorum scripta expendere velit, **ne** in suis quidem ipsi opinionibus permanendum sibi esse statuerunt. Nunc enim Plato tria universi principia docet, Deum, **materiam** et ideas, nunc quatuor; addit enim illam omnia permeantem animam. Rursus qui prius materiam non factam dixit, factam deinceps asserit: et qui prius ideis proprium principium attribuit easque per semet subsistere pronuntiat, postea illas in mentis notionibus esse affirmat. Quinetiam postquam quidquid factum est corruptioni obnoxium esse decrevit, deinceps nonnulla quae facta sunt dissolutionem et corruptionem effugere posse declarat. Quid igitur causae est, cur non solum inter se, sed etiam secum ipsi pugnent qui apud vos habiti sunt sapientes? Nimirum quod a peritis discere noluerint, sed sese existimaverint mentis humanae solertia claram coelestium rerum cognitionem assequi posse, licet ne terrestrium quidem potuerint. Quidam enim ex vestris philosophis animam humanam in nobis, alii circa nos esse dicunt. Nam nec ea de re consentire inter se voluerunt, sed, quasi ignorationem variis modis partiti essent, etiam de anima litigare inter se et digladiari statuerunt. Horum enim alii animam ignem esse dicunt, alii aerem, alii mentem, alii motionem, alii exhalationem, quidam vim ex astris fluentem, nonnulli numerum motivum, alii denique aquam genitalem. Ac omnino incondita apud eos et discors quaedam inve-

a Deo separatum describit. *Maranus.*

3. ἀποφύσας] Ms. Steph. ἀποφύνας idque textui inseruit Hutchinsonus.

4. Οἱ μὲν γὰρ... γονοποιόν]

Similia his exstant in Hermiae irris. gentil. philosoph. c. 1. p. 175. B. ed. Colon..

5. οἱ δὲ τὸν νοῦν] Haec verba desiderantur in Cod. Argentor..

ἄτακτός τις καὶ ἀσύμφωνος ἢ παρ' αὐτοῖς κεκράτηκε δόξα, ἐνὶ μόνῳ E
τοῖς ὀρθῶς κρίνειν δυναμένοις ἐπαίνου ἀξία φαινομένη, ὅτι ⁶ πλα-
νωμένους καὶ μὴ τἀληθῆ λέγοντας ἀλλήλους ἐλέγχειν προήρηνται.

8. Οὐκοῦν ἐπειδήπερ οὐδὲν ἀληθὲς περὶ θεοσεβείας παρὰ
τῶν ὑμετέρων διδασκάλων μανθάνειν ἐστὶ δυνατόν, ἱκανῆν ὑμῖν
ἀπόδειξιν τῆς ἑαυτῶν ἀγνοίας διὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους στάσεως πα-
ρασεχηκότων, ἀκόλουθον ἡγοῦμαι ἀνελθεῖν ἐπὶ τοὺς ἡμετέρους προ-
γόνους, τοὺς καὶ τοὺς χρόνους τῶν παρ' ὑμῖν διδασκάλων πολλῶ
προειληφότας καὶ μηδὲν ἀπὸ τῆς ἰδίας ¹ αὐτῶν φαντασίας διδάξαν-
τας ἡμᾶς, μηδὲ πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας ἢ τὰ ἀλλήλων ἀνα-
τρέπειν πειρωμένους, ἀλλ' ἀφιλονείκως καὶ ἀστασιάστως τὴν ² παρὰ
θεοῦ δεξαμένους γνῶσιν καὶ ταύτην διδάσκοντας ἡμᾶς. Οὔτε γὰρ
φύσει οὔτ' ἀνθρωπίνῃ ἐννοίᾳ οὔτω μεγάλα καὶ θεῖα γινώσκειν ἀν-
θρώποις δυνατόν, ἀλλὰ τῇ ἄνωθεν ἐπὶ τοὺς ἀγίους ἄνδρας τηρικαῦ- B
τα κατελθούσῃ δωρεᾷ, οἷς οὐ λόγων ἐδέησε τέχνης οὐδὲ τοῦ ἐριστι-
κῶς τι καὶ φιλονείκως εἰπεῖν, ἀλλὰ καθαρὸς ἑαυτοὺς τῇ τοῦ θείου
πνεύματος παρασχεῖν ἐνεργείᾳ, ἵν' αὐτὸ τὸ θεῖον ἐξ οὐρανοῦ ³ κα-
τιὸν πλήκτρον, ὥσπερ ὄργανον κινῆσθαι τινὸς ἢ λύρας τοῖς δικαίοις
ἀνδράσι χρώμενον, τὴν τῶν θείων ἡμῖν καὶ οὐρανίων ἀποκαλύψῃ
γνῶσιν· διὰ τοῦτο τοίνυν ὥσπερ ἐξ ἑνὸς στόματος καὶ μιᾶς γλώτ-
της καὶ περὶ θεοῦ καὶ περὶ κόσμου κτίσεως καὶ περὶ πλάσεως ἀν- C
θρώπου καὶ περὶ ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀθανασίας καὶ τῆς μετὰ τὸν
βίον τοῦτον μελλούσης ἕσεσθαι κρίσεως καὶ περὶ πάντων ὧν
ἀναγκαῖον ⁴ ἡμῖν ἐστὶν εἰδέναι ἀκολουθῶς καὶ συμφώνως ἀλλήλοις
ἐδίδαξαν ἡμᾶς, καὶ ταῦτα ἐν διαφόροις τόποις τε καὶ χρόνοις τὴν
θεῖαν ἡμῖν διδασκαλίαν παρεσεχηκότες.

9. Ἄρξομαι τοίνυν ἀπὸ τοῦ πρώτου παρ' ἡμῖν προφήτου τε
καὶ νομοθέτου Μωσέως, πρότερον τοὺς χρόνους, καθ' οὓς γέγονε,
μετὰ πάσης ἀξιοπίστου παρ' ὑμῖν μαρτυρίας ἐκθέμενος· οὐ γὰρ
ἀπὸ τῶν θείων καὶ παρ' ἡμῖν ἱστοριῶν μόνον ταῦτα ἀποδείξαι D
¹ πειρωῶμαι, αἷς ὑμεῖς οὐδέπω διὰ τὴν παλαιὰν τῶν προγόνων
ὑμῶν πλάνην πιστεύειν βούλεσθε, ἀλλ' ἀπὸ τῶν ² ὑμετέρων καὶ

6. πλανωμένους] Ms. Steph.
πεπλανημένους.

1. αὐτῶν] Cod. Argentor. αὐ-
τῶν.

teravit sententia, quae hac una re aequis iudicibus laudanda videatur, quod sese invicem conati sint erroris et ignoratae veritatis crimine premere.

8. Igitur quum nihil veri ex magistris vestris de religione disci possit, ut qui vobis idonea suae inscitiae documenta mutuis dissensionibus praeberint, sequi mihi videtur, ut ad majores nostros recurramus, qui et multo antiquiores vestris fuere et nihil quidquam proprio Marte excogitatum nos docuerunt; nec inter se digladiati aut suas invicem opiniones evertere conati sunt, sed sine ullo contentionis et partium studio scientiam a Deo acceperunt eamque nos docuerunt. Neque enim natura aut humani ingenii acie res tam magnae ac divinae cognosci ab hominibus possunt, sed eo quod tum in sanctos homines descendebat dono, quibus quidem nec verborum artificio opus fuit nec pugnaciter quidquam et rixandi studio dicere, sed puros seipsos divini Spiritus operationi praebere, ut divinum illud coelitus delapsum plectrum, velut citharae cujusdam vel lyrae instrumento justis hominibus utens, divinarum nobis et coelestium rerum cognitionem recluderet. Quapropter veluti uno ore linguaque una et de Deo et de mundi origine et de hominis creatione et de animae humanae immortalitate et de futuro post hanc vitam iudicio et de omnibus rebus, quarum nobis necessaria cognitio est, summa secum ipsis constantia ac inter se consensione nos docuerunt, idque quum variis locis et temporibus divinam nobis doctrinam traderent.

9. Ducam igitur initium a primo apud nos propheta et legislatore Mose. Ac prius quidem, quibus temporibus fuerit, ex gravissimis apud vos testimoniis exponam. Neque enim ex divinis apud nos tantum historiis, quibus nondum ob veterem majorum errorem assentiri vultis, haec demonstrare tentaverim, sed ex

2. πρῶτα] Cod. Reg. 4. περί. Ita et Picus videtur legisse: *dei* ἐστὶν ἡμῖν. cognitionem suscipere.
 3. κατιόν] Cod. Reg. 3, Clarom. et Ms. Steph. κατελθόν.
 4. ἡμῖν ἐστὶν] Cod. Argenter.
 1. πειρώμαι] Cod. Argenter.
 2. ὑμετέρων] In Cod. Argenter.

μηδὲν τῆ ἡμετέρα θρησκεία διαφερουσῶν ἱστοριῶν, ἵνα γνῶτε, ὅτι πάντων τῶν παρ' ὑμῖν εἴτε σοφῶν εἴτε ποιητῶν εἴτε ἱστοριογράφων ³ ἢ φιλοσόφων ἢ νομοθετῶν πολλῶ πρεσβύτατος γέγονεν ὁ πρῶτος τῆς θεοσεβείας διδάσκαλος ἡμῶν Μωσῆς γεγονώς, ὡς δηλοῦσιν ἡμῖν αἱ τῶν Ἑλλήνων ἱστορίαι. Ἐν γὰρ τοῖς χρόνοις Ὠγύγου τε καὶ Ἰνάχου, οὓς καὶ γηγενεῖς τινὲς τῶν παρ' ὑμῖν ὑπελήφασιν γεγενῆσθαι, Μωσέως μέμνηται ὡς ἡγεμόνος τε καὶ ἄρχοντος τοῦ τῶν Ἰουδαίων γένους. Οὕτω γὰρ ⁴ Πολέμων τε ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Ἑλληνικῶν ⁵ ἱστοριῶν μέμνηται, καὶ ⁶ Ἀππίων ὁ Πισειδανίου ἐν τῇ κατὰ Ἰουδαίων βίβλῳ καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἱστοριῶν λέγων, κατ' Ἰναχον Ἀργους βασιλέα Ἀμασίδος Αἰγυπτίων βασιλεύοντος ἀποστῆναι Ἰουδαίους, ὧν ἠγεῖσθαι Μωσέα. Καὶ Πτολεμαῖος δὲ ὁ Μενδήσιος, τὰ Αἰγυπτίων ἱστοριῶν, ἅπασιν τούτοις συντρέχει. Καὶ οἱ τὰ Ἀθηναίων δὲ ἱστοροῦντες, Ἑλλάνκος τε καὶ Φιλόχορος ὁ τὰς Ἀτθίδας, Κάστωρ τε καὶ ⁷ Θαλλὸς καὶ Ἀλέξανδρος ὁ πολυῖστωρ, ἔτι δὲ καὶ οἱ σοφώτατοι Φίλων τε καὶ ⁸ Ἰώσηπος, οἱ τὰ κατὰ Ἰουδαίους ἱστορήσαντες, ὡς σφόδρα ἀρχαίου καὶ παλαιοῦ τῶν Ἰουδαίων ἄρχοντος ⁹ Μωσέως μέμνηται. Ὁ γοῦν Ἰώσηπος, τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ παλαιὸν τῆς ἱστορίας καὶ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν βιβλίων σημεῖναι βουλόμενος, ἀρχόμενος τῆς ἱστορίας οὕτω γέγραφε· Φλαβίου Ἰωσήπου Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας, τὸ παλαιὸν τῆς ἱστορίας ¹⁰ ἀρχαιολογίαν ὀνομάζων. Καὶ ὁ ἐνδοξότατος ¹¹ δὲ παρ' ὑμῖν τῶν ἱστοριογράφων Διόδωρος, ὁ τὰς βιβλιοθήκας ¹² ἐπιτεμὼν ἐν τριάκοντα ὅλοις ἔτεσιν, Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην, ὡς αὐτὸς ¹³ γέγραφε, διὰ πολλὴν ἀκρίβειαν περιελθὼν καὶ αὐτόπτης τῶν πλείστων γεγονώς, τεσσαράκοντα ὅλα τῆς ἑαυτοῦ ἱστορίας βιβλία γέγραπεν. Ὅς ἐν τῇ πρώτῃ βίβλῳ, φήσας

recentior manus mutavit in ἡμετέρων. Ad marginem vero ab antiquiore scriba notatum est ὑμετέρων.

3. ἢ φιλοσόφων] Desunt haec verba in Cod. Argentor. .

4. Πολέμων etc.] De historicis a Justino deinceps laudatis plura dabit G. I. Vossius de historicis graecis ed. A. Westermann (Lips. 1838.

8.) p. 28. sqq., 154. sqq., 202. sqq. 234. sq. al. .

5. ἱστοριῶν] Abest a Cod. Reg. 4. cumque Maranus secutus est.

6. Ἀππίων] Ita Codd. msti; editi vero praeter Stephanianum et Maranianum Ἀπίων.

7. Θαλλὸς] Cod. Argentor. θαλός.

vestris ac nihil ad religionem nostram pertinentibus, ut intelligatis omnibus apud vos sive sapientibus sive poetis sive historiae scriptoribus sive philosophis sive legislatoribus multo antiquiorem fuisse primum religionis nostrae magistrum Mosem, quemadmodum nobis declarant historiae Graecorum. Illae enim Ogygis et Inachi temporibus, quos etiam nonnulli ex vestris terram genitos crediderunt, Mosem ut ducem et principem nationis Judaeorum commemorant. Ita enim Polemo in primo Graecarum historiarum libro, et Apio Posidonii, qui in suo adversus Judaeos opere et in quarto historiarum libro scribit, regnante Argis Inacho Judaeos ab Amaside Aegyptiorum rege defecisse eorumque ducem fuisse Mosem. Ptolemaeus quoque Mendesius res gestas Aegyptiorum scribens his omnibus assentitur. Et qui res Atheniensium literis mandarunt, Hellenicus et Atticorum auctor Philochorus, Castor et Thallus et Alexander Polyhistor, tum etiam sapientissimi Judaicarum rerum scriptores, Philo et Josephus, Mosis ut antiquissimi et vetustissimi Judaeorum ducis meminerunt. Ac Josephus quidem, quum antiquitatem historiae ex ipsa librorum inscriptione declarare vellet, ita in primordio historiae scripsit: *Flavii Josephi Judaicarum Antiquitatum libri*, vetustatem historiae antiquitatum nomine designans. Huc accedit celeberrimus vestrorum historiae scriptorum Diodorus, qui Bibliothecas in compendium redegit per triginta ipsos annos, et quum Asiam et Europam, ut ipse scribit, ob summam in explorandis rebus diligentiam peragrasset plurimaque oculis suis vidisset, quadraginta totos historiae suae libros posteris reliquit. Is in primo libro, post-

8. Ἰώσηπος] Cod. Argenter. Ἰώσηπος et sic ceteris quoque locis in hoc codice scriptum.

9. Μωσείως] Cod. Argenter. Μωυσείως et sic postea fere semper ubi occurrit. Restitui formam meliorem Μωσῆς, Μωσείως etc., quae eodem in codice ut in aliis passim invenitur.

10. ἀρχαιολογίαν] Non legitur in Cod. Reg. 4.

11. δὲ] Desideratur in Cod. Argenter..

12. ἐπιτεμών] Cod. Reg. 4. ὑποτεμών.

13. γέγραφε] Cf. Diodori Sic. Biblioth. histor. I. c. 4. (Opp. ed. Wesseling. Tom. I.) p. 7. sq.

παρὰ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερέων μεμαθημένοι, ὅτι ¹⁴ ὁ ἀρχαῖος καὶ
 πρῶτος νομοθέτης Μωσῆς γέγονεν, αὐταῖς λέξεσι οὕτω περὶ
 αὐτοῦ γέγραφε. ¹⁵ Μετὰ γὰρ τὴν παλαιὰν τοῦ κατ' Αἴγυπτον βίου
 κατάστασιν, τὴν μυθολογουμένην ¹⁶ γενέσθαι ἐπὶ θεῶν καὶ ἡ-
 ρῶων, πείσαι φασὶ ἐγγράφοις νόμοις πρῶτον χρῆσθαι ¹⁷ τὰ
 πλήθη, ἄνδρα καὶ τῆ ψυχῆ μέγαν καὶ τῷ βίῳ ¹⁸ ἰκανώτατον
 μνημονευόμενον. Εἶτα βραχὺ τι προελθὼν καὶ τῶν παλαιῶν νο-
 μοθετῶν μνησθῆναι βουλόμενος, πρῶτου Μωσέως μέμνηται. Ἔφη
 γὰρ αὐταῖς λέξεσιν οὕτως. ¹⁹ Παρὰ μὲν τοῖς Ἰουδαίοις Μωσῆν
²⁰ τὸν καλούμενον θεόν, εἴτε θαυμαστήν καὶ θεῖαν ὅπως ἔννοιαν
 εἶναι ²¹ κρίναντας τὴν μέλλουσαν ²² ὠφελῆσειν ἀνθρώπων πλήθος, E
²³ εἴτε πρὸς τῶν ὑπεροχὴν καὶ δύναμιν τῶν εὐρεῖν λεγομένων τοὺς
 νόμους ἀποβλέψαντα τὸν ὄχλον μᾶλλον ²⁴ ὑπακούεσθαι διαλαβόντας.
 Δεύτερον δὲ νομοθέτην ²⁵ Αἰγύπτιον γεγονέναι φασὶ Σάουριν,
 ἄνδρα συνέσει διαφέροντα. Τρίτον δὲ λέγουσι ²⁶ Σεσόγχεσιν τὸν

14. ὁ ἀρχ.] Articulus deest in
 Cod. Reg. 3. et Clarom. .

15. Μετὰ γὰρ... καλούμ. θεόν] Cf. Diodor. l. l. c. 94. p. 105. . Ju-
 stini autem vestigia premit Cyril-
 lus Alex. adv. Julian. I. (Opp. ed.
 Aubert. Tom. VI.) p. 15. E.

16. γενέσθαι... χρῆσθαι] Si-
 milititer Cyrillus, nisi quod χρῆσα-
 σθαι scribit. Diodor. γεγονέναι ἐπὶ
 τε τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων,
 πείσαι φασὶ πρῶτον ἐγγράφοις
 νόμοις χρῆσασθαι.

17. τὰ... ἄνδρα] In libris Ju-
 stini editis legitur τὰ πλ. καὶ
 βιοῦν Μωσῆν ἄνδρα. Exponxi
 voces καὶ et Μωσῆν, quippe quae
 neque in Cod. Reg. 1., 2. et Argen-
 tor. legantur (dumtaxat in ora Cod.
 Reg. 2. marginali a Latino quodam
 sero Μωσῆν adscriptum est) ne-
 que apud Cyrillum exstant; etiam
 in Diodori Codd. mstis omnibus
 illud καὶ, quod Wesselingius ex

editione Justini Sylburgiana rece-
 pit, omittitur et pro Μωσῆν repe-
 ritur Μνεύην. Vocabulum βιοῦν
 ejicere idcirco non dubitavi, quod
 nihil facit ad sententiam et inter-
 pretamentum sapit; haud dubie
 enim Marano jam monente scriba
 quidam ad marginem βοῦν appo-
 suit, ut admoneret Mnevem dici bo-
 vem Osiridi sacrum, qui Heliopoli
 nutriebatur: inde in textum Dio-
 dori et Justini βιοῦν istud irrep-
 sit, quod locum penitus deformat.
 Βοῦν autem in βιοῦν mutatum esse
 videtur ob antecedens βίου et se-
 quens βίω. Ceterum Rhodomanus
 lectionem κατὰ βίον proponit.

18. ἰκαν. μνημον.] Diodor.
 κοινώτατον (Cyrill. καινότηατον)
 τῶν μνημονευομένων.

19. Παρὰ μὲν... τῶν Αἰγυπ-
 τίων] Cf. Diodor. l. l. c. 94. sq.
 p. 105. sq. .

20. τὸν καλούμενον θεόν] Ne-

quam se ex sacerdotibus Aegyptiis accepisse dixit antiquum et primum legislatorem fuisse Mosem, sic de illo totidem verbis scribit: *Nam post antiquum vitae statum, quem fabulae sub diis et heroibus traductum fingunt, primus populis persuasisse fertur, ut scriptis legibus uterentur, vir et magnitudine animi et utilitatibus vitae hominum allatis celeberrimus. Deinde paululum progressus ac veteres legislatores recensere volens, primum commemorat Mosem. Sic enim totidem verbis loquitur: Ferunt etiam apud Judaeos Mosem Deum illum (qui vocatur Iao legum suarum auctorem finxisse) sive quod animi cogitationem, quae utilis hominum multitudini futura esset, admirabilem et divinam judicarent, sive quod plebem, dum eorum praestantiam et potestatem considerat qui leges invenisse dicerentur, magis dicto audientem fore existimarent. Secundum Aegypti legislatorem Sauchnin fuisse memorant, virum prudentia praestantem. Tertium ferunt Se-*

mo est qui haec legens non prima specie existimet Mosem appellatum Deum fuisse. Hinc deceptus Cyrillus haec ad Mosem refert et cum superiore testimonio conjungit, quamvis Justinus aliquid interjectum esse moneat inter utrumque testimonium. *Maranus.* Apud Diodorum enim legitur τὸν Ἰαῶ ἐπικαλ. θεόν ita, ut huic Deo Moses leges suas adscribere dicatur. S. Martyr utrum consulto an ob vitium libri quo usus est illam omiserit vocem, equidem nescio; non tamen potest Cyrillus excusari, qui ex Justino (nam Diodorum non adiit) transscribens, quae is bene distinxit, connectit male, nimirum ut Juliano fortius instaret.

21. κρίναντας] Cod. Reg. 3., 4., Clarom. et ab altera manu Argentinor. κρίναντα. Etiam in Cod. Vimar. et MS. Pici est singularis numerus. Editiones praeter Mara-

nianam κρίναντος. Margini Reg. 2. a manu non admodum recenti adscriptum est: κρίναντας, ἡγουν Ζάμολξιν καὶ Μωϋσῆν καὶ ἄλλους νομοθέτας, περὶ ὧν Διόδωρος ἐν τέλει τοῦ α'. βιβλίου μνημονεύει.

22. ἀφελῆσει] MS. Steph. ἀφελῆσαι (ex Diodoro).

23. εἴτε πρὸς] Sylburgius scribit εἴτε [καὶ] πρὸς, ut est apud Diodorum.

24. ὑπακούεσθαι διαλαβόντας] Diodor. ὑπακούσεσθαι διαλαβόντας. Alterum vero vocabulum, pro quo editores Marano excepto habent διαλαβόντος (ita etiam Cod. Argentor.), Cod. Reg. 1., 2. et 4. firmatur.

25. Αἰγύπτιον . . . Σάουχιν] Diodor. Αἰγύπτου φασὶ γενέσθαι Σασύχην.

26. Σεσόχωσιν] Diodor. Σεσόωσιν. Pici scribit Sesochosia.

βασιλέα μὴ μόνον πολεμικὰς πράξεις ἐπιφανεστάτας ²⁷ κατεργάσασθαι τῶν κατ' Αἴγυπτον, ἀλλὰ ²⁸ καὶ τὸ μάχιμον ἔθνος νομοθεσίαις στήσασθαι. Τέταρτον δέ φρασι ²⁹ νομοθέτην γεγενῆσθαι Βόκχοριν τὸν βασιλέα, σοφὸν τινα καὶ πανουργία διαφέροντα. Μετὰ δὲ τοῦτον προσελθεῖν λέγεται τοῖς νόμοις Ἄμασιν τὸν βασιλέα, ὃν ἱστοροῦσι τὰ περὶ τοὺς νομάρχας ³⁰ διατάξαι καὶ τὰ περὶ τὴν σύμπασαν οἰκονομίαν τῆς Αἰγύπτου. Ἐκτον δὲ λέγεται τὸν Ξέρξου πατέρα Δαρεῖον τοῖς νόμοις ἐπιστῆναι τοῖς τῶν Αἰγυπτίων.

10. Ταῦτα, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, ¹ οἱ ἕξωθεν τῆς ἡμετέρας θεοσεβείας περὶ τῆς ἀρχαιότητος Μωσέως ἱστοροῦντες γεγράφασιν, καὶ ταῦτα πάντα παρ' Αἰγυπτίων ἱερέων μεμαθηκέναι φήσαντες, παρ' οἷς οὐκ ἐτέχθη Μωσῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ² πάσης τῆς Αἰγυπτίων παιδείσεως μετασχεῖν ἠξιώθη, διὰ τὸ ὑπὸ θυγατρὸς βασιλέως εἰς παιδὸς ³ ὤκειῶσθαι χώραν καὶ διὰ τὴν προειρημένην πρόφασιν πολλῆς ἠξιῶσθαι σπουδῆς, ὡς ἱστοροῦσιν οἱ σοφώτατοι τῶν ἱστοριογράφων, οἱ καὶ τὸν βίον αὐτοῦ καὶ τὰς πράξεις καὶ τὸ τοῦ γένους ἀξίωμα ἀναγράψασθαι προελόμενοι, Φίλων τε καὶ Ἰώσηπος. Οὗτοι γὰρ τὰς Ἰουδαίων ἱστοροῦντες πράξεις, ἀπὸ μὲν τοῦ Χαλδαίων γένους τὸν Μωσέα γεγενῆσθαι φασίν, τῶν δὲ προγόνων αὐτοῦ διὰ λιμοῦ πρόφασιν ἀπὸ τῆς Φοινίκης ἐπὶ τὴν Αἴγυπτον μεταναστάντων ἐκεῖ τὸν ἄνδρα τετέχθαι φασίν, ὃν δι' ὑπερβάλλουσαν ἀρετὴν ὁ θεὸς τιμῆσαι προὔθετο, καὶ ἀρχοντα καὶ στρατηγὸν καὶ νομοθέτην γενέσθαι τοῦ ἑαυτοῦ γένους ἠξίωσεν, ⁴ ὅπηνίκα ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου τὸ τῶν Ἑβραίων ⁵ πλῆθος ἐπὶ τὴν οἰκίαν χώραν ἐπανελθεῖν ἐδικαίωσε. Τούτῳ πρῶτον ὁ θεὸς καὶ τὴν ἄνωθεν ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἄνδρας θείαν καὶ προφητικὴν τηρικαῦτα κατιοῦσαν ⁶ παρέσχε δωρεάν, καὶ πρῶτον τῆς θεοσεβείας ἡμῶν διδάσκαλον γενέσθαι παρεσκεύασεν· εἶτα μετ' αὐτὸν τοὺς λοιποὺς προφήτας, τοὺς καὶ αὐτοὺς τῆς αὐτῆς

27. κατεργάσασθαι] Cod. Argentor. mendose καὶ ἐργάσασθαι.

28. καὶ τὸ... στήσασθαι] Diodor. καὶ περὶ τὸ... νομοθεσίαν συστήσασθαι.

29. νομοθέτην γεγενῆσθαι] Diodor. γενέσθαι νομοθέτην.

30. διατάξαι] Cod. Argentor. διατάξασθαι.

1. οἱ] Deest in Cod. Argentor..

sonchosin regem non solum rebus bello gestis celeberrimum omnium Aegyptiorum fuisse, sed etiam bellicosam gentem legibus temperasse. Quartum Buthorin regem leges instituisse perhibent, sapientem quemdam et apprime versutum. Post hunc rex Amasis ad leges accessit, quem nomarcharum munia et universam Aegypti administrationem in ordinem redegisse referunt. Sextus tandem legibus Aegyptiorum praefuisse dicitur Xerxis pater Darius.

10. Haec, Graeci, scriptores a nostra religione alieni de Mosis antiquitate literis mandarunt seque omnia ex sacerdotibus Aegyptiis accepisse dixerunt, apud quos Moses non solum in lucem editus, sed etiam omni Aegyptiorum disciplina eruditus est, quod a regis filia in filii haberetur loco ob eamque causam summa in eum cura impenderetur, quemadmodum perhibent sapientissimi historiae scriptores, qui ejus vitam et res gestas et generis splendorem data opera memoriae mandarunt, Philo et Josephus. Hi enim, dum de rebus gestis Judaeorum scribunt, ex Chaldaeorum genere Mosem oriundum esse narrant; quum autem ejus majores fame adducti ex Phoenicia in Aegyptum transiissent, ibi virum illum natum esse, quem Deus ob exsuperantem virtutem ornare voluit, ac genti suae principem et ducem et legislatorem praefecit, quum ex Aegypto Hebraeorum multitudinem in propriam regionem redire aequum judicavit. Hunc Deus divino illo et prophetico dono, quod tum in sanctos homines sursum descendebat, primum impertivit, hunc primum religionis nostrae magistrum instituit, ac deinde ceteros post eum prophetas, qui et idem ac ille donum consecuti sunt et nos eadem iisdem de rebus docuere.

2. πάσης... ἡξιώθη] Coll. Act. apost. VII. 22.

3. ὠκειώσθαι] Quod in Cod. Argentor. primum scriptum erat οἰκειώσθαι, id antiqua manus mutavit in ὠκειώσθαι.

4. ὀπηνίκα ἀπό] Cod. Argen-

tor. ὀπηνίκα ἀπὸ ἀπό.

5. πλήθος] Cod. Reg. 3. et Clarom. πλήθος γένος. Inde Ms. Steph. γένος.

6. παρέσχε] Cod. Reg. 2. et 4. παρέσχετο, quod editores receperunt.

αὐτῶ τυχόντας δωρεᾶς καὶ τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν διδάξαν-
τας ἡμᾶς. Τούτους ἡμεῖς τῆς ἡμετέρας θρησκείας διδασκάλους
γεγενῆσθαι φαμεν, μηδὲν ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης αὐτῶν διανοίας
διδάξαντας ἡμᾶς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἄνωθεν αὐτοῖς παρὰ θεοῦ ἑ-
δοθείσης δωρεᾶς.

11. Ὑμεῖς δέ, ἐπειδὴ διὰ τὴν προτέραν τῶν πατέρων ὑ-
μῶν πλάνην τούτοις πείθεσθαι οὐκ οἴεσθε δεῖν, τίνας διδασκά-
λους ὑμῶν ἀξιοπίστους τῆς θεοσεβείας γεγενῆσθαι φατε; ¹ Ἀδύ-
νατον γάρ, ὥσπερ πολλάκις ἔφην, τὰ οὕτω μεγάλα καὶ θεῖα
² τοὺς μὴ πρότερον παρὰ τῶν εἰδότεν μεμαθηκότας ἢ αὐτοὺς
εἰδέναι ἢ ἐτέρους ³ δύνασθαι διδάσκειν ὀρθῶς. Οὐκοῦν ἐπειδή-
περ ἰκανῶς ἐκ τῶν προειρημένων τὰ τῶν φιλοσόφων ὑμῶν ἐλή-
λεγκται πράγματα πάσης ἀγνοίας καὶ ἀπάτης φανέντα πλήρη,
ἀφόμενοί που λοιπὸν πάντως τῶν φιλοσόφων, ὥσπερ πρότερον
τῶν ποιητῶν, ἐπὶ τὴν τῶν χρηστηρίων ἀπάτην τραπήσεσθε·
οὕτω γὰρ ἀκήκοα λεγόντων τινῶν. Οὐκοῦν ἀκόλουθον ἡγοῦμαι,
ἂ παρ' ὑμῖν πρότερον περὶ αὐτῶν ἀκήκοα λεγόντων, ταῦτα ἐν
καιρῶ νυνὶ πρὸς ὑμᾶς εἰπεῖν. Ἐρομένου γάρ τινος, ὡς αὐτοὶ Β
φατε, ⁴ τοῦ παρ' ὑμῖν χρηστηρίου, τίνας συνέβη θεοσεβεῖς ἄν-
δρας γεγενῆσθαι ποτε, οὕτω τὸ χρηστήριον εἰρηκέναι φατέ·

Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίην λάχον, ἢ δ' ἄρ' Ἑβραῖοι,

Αὐτογένητον ἄνακτα σεβαζόμενοι ⁵ θεὸν ἀγνῶς.

Οὐκοῦν ἐπειδήπερ οἴεσθε παρὰ τῶν χρηστηρίων ὑμῶν δύνασθαι
τάληθῆ μανθάνειν, ἐντυχόντες ταῖς ἱστορίαις καὶ τοῖς περὶ τοῦ
βίου Μωσέως γραφεῖσιν ὑπὸ τῶν ἔξωθεν τῆς ἡμετέρας θρη-

7. δοθείσης] Cod. Reg. 4. πα-
ραδοθείσης.

1. Ἀδύνατον... ὀρθῶς] Eam-
dem sententiam iisdem fere ver-
bis, a Iōanne Damasc. repetitis,
pronuntiavit Justinus c. 5. p. 5. E.
(vid. ibid. not. 3.), coll. c. 3. p. 4.
B. et c. 8. p. 9. A.

2. τοὺς μὴ] Deest articulus in
Cod. Reg. 4..

3. δύνασθαι διδάσκειν] Non
legitur δύνασθαι in textu Cod.
Reg. 4., sed ad marginem apposi-
tum est. Reg. 3. et Clarom. δι-
δάξαι pro διδάσκειν.

4. τοῦ... χρηστηρίου] Editi
ante Marani tempora ad fidem Cod.
Reg. 3. et Clarom. τὸ... χρηστή-
ριον. Iidem vero Codd. msti al-
teram lectionem in margine habent.

5. θεὸν ἀγνῶς] Scribit Mara-

Hos religionis nostrae magistros fuisse dicimus, qui non ex humana cogitatione nos docuerunt, sed ex dono, quod sursum a Deo accepere.

11. Vos autem quia ob priorem patrum vestrorum errorem his assentiendum esse non putatis, quos tandem dignos fide religionis vestrae magistros dicitis exstitisse? Fieri enim non potest, ut jam saepe dixi, ut qui tam magna et divina prius a peritis non didicerint, ea vel ipsi sciant vel recte alios edocere possint. Igitur ex his quae diximus quum satis exploratum sit, quam sint philosophorum vestrorum opiniones ignorationis omnis et fraudis plenae, relictis deinceps omnino philosophis, quemadmodum antea poetis, ad oraculorum praestigias confugietis; audivi enim qui ita dicerent. Quamobrem consentaneum duco nunc vobis in tempore proferre, quae prius apud vos his de rebus audivi. Consulenti enim cuidam, ut ipsi narretis, oraculum vestrum, quibus tandem hominibus piis esse ac religiosis aliquando contigisset, sic oraculum dicitis respondisse:

Soli Chaldaei sapientiam sortiti sunt et Hebraei

Per se genitum regem sancte colentes Deum.

Quoniam ergo vobis videmini ex oraculis vestris verum posse discere, dum historias legitis et quae de Mosis vita homines nostrae religioni alieni scripsere, atque ex Chaldaeorum

nus θεὸν αὐτόν, quod nemini puto probatum iri. Haec enim scriptura non reperitur nisi in ora Cod. Reg. 4. marginali; male αὐτόν a librario additum est in Cod. Argentor.: θεὸν ἄγνωσ αὐτόν. Ceteroquin lectionem ἄγνωσ codicibus probatam firmant quoque tamquam genuinam Porphyrius in suo περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας libro apud Eusebium Praeparat. evang. IX. c. 10. p. 413. ed. Viger. Colon. et is ipse in Demonstrat. evang. III. p. 104. ed. Colon.. Qui in eo

tantum differunt a Justino, quod αὐτογένεθλον pro αὐτογένητον scribunt. At vero c. 24. p. 23. A. recte exstat αὐτόν, unde Cyrillus Alex. adv. Julian. V. (Opp. ed. Aubert. Tom. VI.) p. 180. absque dubitatione repetiit. Fieri interdum solet, ut optimae notae scriptores vel ex lapsu memoriae et attentionis vitio vel ex quadam animi fluctuatione et studio sententiam suam magis probandi unum idemque effatum alio loco ratione alia allegent.

σκείας, καὶ γνόντες ὅτι ἐκ τοῦ τῶν Χαλδαίων καὶ Ἑβραίων γένους ὠρμητο Μωσῆς καὶ οἱ λοιποὶ προφηταί, μηδὲν παράδοξον γεγενῆσθαι ⁶ νομίζετε, εἰ ἐκ γένους ὄντα θεοσεβῶν τὸν ἄνδρα καὶ ἀξίως τῆς τῶν προγόνων θεοσεβείας βεβιωκότα ὁ θεὸς τῇ μεγάλῃ ταύτῃ δωρεᾷ τιμῆσαι προὔθετο καὶ πρῶτον ἀπάντων ἀποφῆναι τῶν προφητῶν.

12. Ἀναγκαῖον ¹ δὲ οἶμαι καὶ τοὺς χρόνους σκοπεῖν, καθ' οὓς οἱ καθ' ὑμᾶς γεγόνασι φιλόσοφοι, ὅπως γνῶτε ὅτι ² νέος σφόδρα καὶ βραχύς ἐστιν ὁ τούτους ὑμῖν ἐνεγκῶν χρόνος· οὕτω δ' γὰρ ὑμῖν ἔσται δυνατόν καὶ τὴν Μωσέως ἀρχαιότητα ῥαδίως γνῶναι. Ἴνα δὲ μὴ περὶ τῶν χρόνων διεξιῶν παρέλξειν δόξω, πλείοσιν ἀποδείξεισι χρώμενος, ἀποχρώντως οἶμαι καὶ ἀπὸ τούτων δεικνύμαι. Σωκράτης μὲν γὰρ Πλάτωνος, Πλάτων δὲ Ἀριστοτέλους διδάσκαλος γέγονεν. Οὗτοι δὲ κατὰ τοὺς Φιλίππου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα ἤκμασαν χρόνους, καθ' οὓς καὶ οἱ Ἐϋθηναίων ῥήτορες, ὡς δηλοῦσιν ἡμῖν σαφῶς καὶ οἱ Δημοσθένει κατὰ Φιλίππου γραφέντες λόγοι· ὅτι δὲ καὶ Ἀριστοτέλης Ἀλεξάνδρῳ συνῆν ἐν τῷ τῆς βασιλείας χρόνῳ, ³ ἱκανῶς δηλοῦσιν οἱ τὰς Ἀλεξάνδρου ἱστορήσαντες πράξεις. Πανταχόθεν οὖν γινώσκειν ῥαδίον, ὅτι πολλῶ ἀρχαιοτάτην πασῶν τῶν ἔξωθεν ἱστοριῶν τὴν Μωσέως ἱστορίαν εἶναι συμβαίνει. Ἄλλως τε οὐδὲ τοῦτο ἀγνοεῖν ὑμᾶς προσήκει, ὅτι οὐδὲν Ἑλλησι πρὸ τῶν Ὀλυμπιάδων ¹³ ⁴ ἀκριβὲς ἱστόρηται, οὐδ' ἐστὶ τι σύγγραμμα παλαιόν, Ἑλλήνων ἢ βαρβάρων σημαῖνον πράξιν· μόνη δὲ ἡ ⁵ τοῦ προφήτου Μωσέως προὔπηρχεν ἱστορία, ἣν ⁶ ἐκ τῆς θείας ἐπιπνοίας Μωσῆς γέγραφε τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασι. Τὰ γὰρ τῶν Ἑλλήνων οὐδέπω ἦν, ὡς δηλοῦσι καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν γραμμάτων διδάσκαλοι, φάσκοντες Κάδμον πρῶτον ἐκ Φοινίκης αὐτὰ κομίσαντα Ἑλλησι μεταδοῦναι. Καὶ ὁ πρῶτος δὲ τῶν παρ' ὑμῖν φιλοσόφων ⁷ μαρτυρεῖ Β Πλάτων, ὕστερον ⁸ εὗρίσκειν αὐτά. Γέγραφε γὰρ ἐν τῷ Τιμαίῳ τὸν τῶν σοφῶν σοφώτατον Σόλωνα, ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐπανελ-

6. νομίζετε] Cod. Argenter. νομίζητε.

1. δὲ] Desideratur in Cod. Argenter..

2. νέος σφόδρα] Cod. Argenter. legit σφόδρα νέος.

3. ἱκανῶς δηλοῦσι... πράξεις] Ita antiquissimus Cod. Reg. 1. et

et Hebraeorum genere ortum esse Mosem ac ceteros prophetas perspicitis, minime mirum et incredibile existimate, si ortum ex pio genere hominem et digne majorum pietate viventem magno illo dono Deus ornare voluit ac primum omnium prophetarum designare.

12. Illud etiam inquirere necessarium arbitror, quibus temporibus vestri exstiterint philosophi, ut aetatem, quae vobis illos extulit, recentem admodum ac brevem esse cognoscatis. Sic enim et Mosis antiquitatem facilius poteritis perspicere. Sed ne tempora percurrens longius facere videar, si pluribus utar argumentis, satis arbitror vel ex his demonstrare. Socrates enim Platonis, Plato Aristotelis fuit praeceptor. Hi autem Philippi et Alexandri Macedonis florere temporibus, quibus etiam Atheniensium rhetores, ut nobis aperte demonstrant ipsius Demosthenis scriptae in Philippum orationes. Aristotelem autem cum Alexandro regnante versatum esse, scriptores rerum ab Alexandro gestarum satis declarant. Undequaque igitur facile cognoscitur multo omnibus externis historiis antiquiorem esse Mosis historiam. Praeterea nec illud vos decet ignorare, nihil a Graecis ante Olympiades accurate scriptum, neque ullum esse vetus monumentum, quod rem a Graecis aut barbaris gestam perhibeat. Sola ante illud tempus exstabat prophetae Mosis historia, quam divino afflatu literis Hebraeorum commendavit. Nondum enim erant literae Graecorum, ut ipsi declarant literarum magistri, qui Cadmum ex Phoenicia literas primum attulisse et cum Graecis communicasse dicunt. Illud etiam testatur princeps vestrorum philosophorum Plato sero inventas literas fuisse. Scripsit enim in Timaeo sapientum sapientissimum Solonem, ex Aegypto reversum, haec

Argentor. Edd. οἱ τὰς Ἰστ. πράξι. ἰκ. δηλοῦσι.

4. ἀκριβῆς] Ms. Steph. ἀκριβῶς.

5. τοῦ προφήτου] Cod. Reg. 2. τοῦ α'. προφήτου.

6. ἐκ τῆς θείας] Omittitur articulus in Cod. Reg. 2. et Argentor..

7. μαρτυρεῖ] Cod. Reg. 3. et Clarom. ἱστορεῖ καὶ μαρτυρεῖ. Inde idem habet Ms. Steph..

8. εὐρίσκειν] Cod. Reg. 2. et Argentor. εὐρήσειν.

θόντα, Κριτία λέγειν ταῦτα, ἀκηκοέναι Αἰγυπτίου τινὸς ἱερέως
 9 οὐ μάλα παλαιοῦ πρὸς αὐτὸν λέγοντος· 10 Ὡ Σόλων, Σόλων,
 Ἕλληνες 11 παῖδες ἐστε αἰεὶ, γέρον δὲ Ἕλλην οὐκ ἔστιν. 12 Εἴτ'
 αὐθις· Νέοι, ἔφη, ἐστὲ τὰς ψυχὰς πάντες· οὐδεμίαν γὰρ 13 ἐν αὐ-
 ταῖς ἔχετε παλαιὰν δόξαν, οὐδὲ μακροῦ χρόνου παλαιὸν οὐδέν. Ἀλλ'
 ὑμᾶς 14 λέληθε διὰ τὸ τοὺς περιγενομένους ἐπὶ πολλὰς γενεάς
 γράμμασι τελευτᾶν ἀφώνους. Εἰδέναι τοίνυν προσήκει, ὅτι πᾶσαν
 ἱστορίαν τοῖς τῶν Ἑλλήνων ὕστερον εὑρεθεῖσι γράμμασι γεγρα-
 φθαι συμβαίνει, καὶ εἴτε ποιητῶν τις 15 ἀρχαίων εἴτε νομοθετῶν
 εἴτε ἱστοριογράφων εἴτε φιλοσόφων ἢ δητόρων μνημονεῦσαι βού-
 λοιτο, εὑρήσει τούτους τὰ ἑαυτῶν συγγραμματα τοῖς τῶν Ἑλλήνων
 γεγραφότας γράμμασιν.

13. Εἰ δὲ τις φάσκοι καὶ τὴν Μωσέως καὶ τῶν ἄλλων προ-
 φητῶν τοῖς Ἑλλήνων γεγράφθαι γράμμασι, γνώτω ταῖς ἕξωθεν
 ἐντυχῶν ἱστορίας, ὅτι Πτολεμαῖος, ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, βι-
 βλιοθήκην ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ κατασκευάσας καὶ πανταχόθεν συνα-
 γαγῶν βιβλία καὶ πληρώσας αὐτήν, ἔπειτα μαθὼν ὅτι ἀρχαίας
 1 ἱστορίας τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασι γεγραμμένας σώζεσθαι
 ἀκριβῶς 2 συμβαίνει, γινῶναι τὰ γεγραμμένα βουλόμενος, σοφοῦς
 ἄνδρας ἑβδομήκοντα, τοὺς καὶ 3 τὴν Ἑλλήνων καὶ Ἑβραίων διά-

9. οὐ μάλα παλαιοῦ] Contra omnium Codd. auctoritatem (etiam Ms. Pici: *nec sane vetusto*; Cod. Vimar.: *aetatis non ita devexae*) scripsit Maranus εὖ μάλα παλ., fretus videlicet Cod. Reg. 2. margini, cui εὖ adscriptum est ex Platonis textu: *τινὰ τῶν ἱερέων εὖ μάλα παλαιῶν*. In aliorum scriptorum verbis referendis minime solet Martyr anxia diligentia singulas syllabas ad calculos vocare, ea potissimum afferens, quae magis ad rem faciunt.

10. Ὡ Σόλων . . . ἀφώνους] Locus exstat in Platonis Timaeo p. 22. B. et 23. C. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IX. p. 290. et 293.).

11. παῖδες ἐστε αἰεὶ] In Cod.

Argentor. quemadmodum apud Cyrillum Alex., qui adv. Julian. I. (Opp. ed. Aubert. Tom. VI.) p. 15. B. C. totum hunc Justini locum transscripsit, alio verborum posito invenitur *ἐστὲ παῖδες αἰεὶ*. MS. Pici *semper pueri estis*, ut Platonis *π. ἐ.*

12. Εἴτ' αὐθις] Cod. Reg. 1. et 2. εἴτ' αὐθι. Pro eo quod sequitur *Νέοι, ἔφη, ἐστὲ* est in Cod. Argentor. verbis aliter positus *Νέοι ἐστὲ ἔφη*.

13. ἐν αὐταῖς . . . οὐδέν] Ita Codd. msti. Etiam MS. Pici: *neque antiquam ullam opinionem aut quicquam longaevis temporis in illis habetis*. Atque ex parte consentit Cyrillus. Quamquam praeter ne-

Critiae narrasse, quae ex quodam sacerdote Aegyptio non admodum sene ita eum alloquente audiverat: *O Solon, Solon, Graeci pueri semper estis, nec quisquam inter Graecos senex.* - Et rursus: *Adolescentes, inquit, animis semper estis; nullam enim in iis priscam opinionem habetis nec quidquam longo tempore antiquum. Sed ignoratione laboratis, quod, qui superstites fuere, multis aetatibus muti a literis obierunt.* Illud porro sciendum est, historiam omnem literis Graecorum, quae sero inventae sunt, esse conscriptam, ac sive poetarum quis antiquorum sive legislatorum sive historicorum sive philosophorum aut rhetorum meminisse voluerit, eos reperiet ingenii sui monumenta literis graecis consignasse.

13. Quodsi quis dicat Mosis quoque et aliorum prophetarum libros graecis scriptos esse literis, discat is, externa legens historiae monumenta, Ptolemaeum, Aegypti regem, quum bibliothecam Alexandriae construxisset eaque libris undique comportatis repleta postea didicisset, antiquas historias hebraicis literis scriptas diligenter asservari: cupidum haec scripta cognoscendi, septuaginta sapientibus viris graece et hebraice scientibus, quos Hierosolymis accersiverat, hos libros

cessitatem Stephanns consentientibus ceteris editoribus ex Platone l. c. Justiniano textui haec inseruit: *ἐν αὐταῖς δι' ἀρχαίαν ἀκοήν... οὐδὲ μάθῃμα χρόνῳ πολίον οὐδέν.* Ex eodem fonte Platonicō simul videtur hausisse Lampsonus vertens: *Nullam enim in ea (sc. mente) clausam tenetis priscam sententiam, nullam vetustati canam doctrinam.*

14. *λέληθε... ἀφώνους]* Cod. Argentor. *λέληθε πολλά.* Idem codex cum Reg. 2. et Clarom. corrupte *διὰ τὸ ἐπὶ πολλὰς γενεὰς ἐνδεισθαι γράμμασι τελ. ἀφώνους* (MS. Pici: *nescitis autem multa secula mutis vobis peracta esse, ob id*

quod literis caruistis). Simili ratione Reg. 4., nisi quod *ἐνδεισθαι γράμμασι* praetermittit. Cod. Vimar.: *cujus quidem gravissimi incommodi illa vobis causa fuit, quod qui vos multis seculis antecessere, muti sunt sine ullo literarum usu extincti.*

15. *ἀρχαίων]* Cod. Reg. 1., 2. et Argentor. *ἀρχαῖος.*

1. *ἱστορίας]* Adjicitur in Cod. Reg. 3. et Clarom. *ἐχούσας βιβλους* et sic Ms. Steph..

2. *συμβαίνει]* In Cod. Argentor. a recentiori manu male in *συμβαίνεσθαι* mutatum.

3. *τὴν Ἑλλ.]* Cod. Argentor. *τῶν* pro *τὴν.*

λεκτον εἰδόμενος, ἐρμηνεύσαι αὐτοῖς τὰς βίβλους προσέταξεν, ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ μεταστειλάμενος· καὶ ἵνα πάσης ὀχλήσεως ἐκτὸς ὄντες θαύτων ἐρμηνεύσωσι, προσέταξεν αὐτοῖς μὴ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, ἀλλ' ἀπὸ ἐπτὰ σταδίων, ἔνθα ⁴ τὸν φάρον ᾠκοδομηθεῖν συμβαίνει, Ἰσαρίθιμους τῶν ἐρμηνεύοντων οἰκίσκους γενέσθαι μικρούς, ἐπὶ τῷ ἑκαστῷ ἰδίᾳ καθ' ἑαυτὸν τὴν ἐρμηνείαν πληρῶσαι, προσ- ¹¹ τάξας τοῖς ἐφροσῶσιν ⁵ ὑπηρέταις, πάσης μὲν αὐτοῦς θεραπείας τυγχάνειν, εἴργεσθαι δὲ τῆς πρὸς ἀλλήλους ὀμιλίας, ἵνα τὸ τῆς ἐρμηνείας ἀκριβὲς ⁶ καὶ διὰ τῆς τούτων συμφωνίας γνωσθῆναι δυναθῆ. Ἐπεὶ δὲ ἔγνω τοὺς ἐβδομήκοντα ἄνδρας μὴ μόνον τῇ αὐτῇ διανοίᾳ, ἀλλὰ καὶ ταῖς αὐταῖς λέξεσι χρησαμένους, καὶ μηδὲ ἄχρι μιᾶς λέξεως τῆς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίας διημαρτηκότας, ^B ἀλλὰ τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν γεγραφότας, ἐκπλαγεῖς καὶ θείᾳ δυνάμει τὴν ἐρμηνείαν γεγράφθαι πιστεύσας, πάσης μὲν τιμῆς ⁷ ἀξίους αὐτούς, ὡς θεοφιλεῖς ἄνδρας, διέγνω, μετὰ πολλῶν δὲ δώρων αὐτοὺς εἰς τὴν ἑαυτῶν πατρίδα ἐπανελθεῖν προσέταξε· τὰς δὲ ⁸ βίβλους ἐκθειάσας, ὡς εἰκός, ἐκεῖσεν ἀνέθηκε. Ταῦτα οὐ ⁹ μύθους ὑμῖν, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, οὐδὲ πεπλασμένους ἱστορίας ^C ¹⁰ ἀπαγγέλλομεν· ἀλλ' αὐτοὶ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ γενόμενοι καὶ τὰ ἔχνη τῶν οἰκίσκων ἐν τῇ Φάρῳ ἐωρακότες ἔτι σωζόμενα καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ, ὡς τὰ πάτρια παρεληφόντων, ἀκηκοότες, ταῦτα ἀπαγγέλλομεν, ἃ καὶ παρ' ἐτέρων ἔξεστιν ὑμῖν μαρθάνειν, καὶ μάλιστα παρ' αὐτῶν τῶν περὶ τούτων ἱστορησάντων σοφῶν καὶ δοκίμων ἀνδρῶν, ¹¹ Φίλωνός τε καὶ Ἰωσήπου, καὶ ἐτέρων πλειόνων. Εἰ δὲ τις φάσκει τῶν προχείρως ἀντιλέγειν εἰδισμένων, μὴ ἡμῖν τὰς ^D βίβλους ταύτας, ἀλλ' Ἰουδαίοις προσήκειν, διὰ τὸ ἔτι καὶ νῦν ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν σώζεσθαι, καὶ μάτην ἡμᾶς ἐκ τούτων

4. τὸν φάρον] Ita *empendavi-* mus optimorum ope Codd. mstorum; Reg. 3. et Clarom. falso τῆν. Non enim hic sermo est de insula, sed de turre (φ. καιομένη). Recte igitur paulo infra p. 14. C. ἐν τῇ Φάρῳ.

5. ὑπηρέταις] Cod. Reg. 4. οἰκέταις.

6. καὶ διὰ] Maranus καὶν διὰ

legendum opinatur. Picus vertit: *ut et interpretatio exactior, et consonantia simul comprehendi possit.*

7. ἀξίους αὐτούς] Cod. Argentor. αὐτοὺς ἀξίους.

8. βίβλους... ἀνέθηκε] Haec scriptura a me recepta firmatur Cod. Reg. 1., 2., 4., Argentor., Vimar. et Ms. Pici. Legebatur βίβλους

interpretandos demandasse, atque, ut ab omni interpellatione liberi citius interpretationem conficerent, jussisse illis non in ipsa quidem urbe, sed septem ab ea stadiis, ubi Pharos aedificata est, tot cellulas, quot erant interpretes, exstrui, ut pro se quisque separatim interpretationem absolveret, dato praepositis huic rei ministris mandato, ut omnem illis quidem humanitatem exhiberent, sed mutuo prohiberent congressu, quo facilius accurata interpretationis diligentia ex ipsorum consensu cognosci posset. Postquam autem cognovit septuaginta illos viros non solum eadem sententia, sed iisdem etiam verbis usos esse, ac ne una quidem in vocula a mutuo consensu aberrasse, sed eadem iisdem de rebus scripsisse: tum stupore perculsum ac pro certo tenentem non sine vi divina interpretationem confectam esse, omni illos quidem honore dignos, ut homines Deo caros, iudicasse et cum plurimis donis in patriam redire jussisse, libros autem divinos existimantem, ut par erat, ibidem consecrasset. Haec vobis, Graeci, non fabulae nec fictae historiae instar afferimus; sed qui Alexandriae versati sumus et vestigia cellularum vidimus in Pharo adhuc exstantia ac rem ex incolis, qui eam a majoribus ut patriae suae propriam acceperant, audivimus, ea vobis nuntiamus, quae etiam ex aliis discere potestis, praesertim ex iis, qui his de rebus historias scripserunt, sapientibus et spectatis viris, Philone et Josepho ac pluribus aliis. Quodsi quis ex iis, qui libenter contradicere solent, non nostros hos libros, sed Judaeorum, quod etiam nunc in eorum synagogis asserventur, proprios esse dicat ac

θανμάσας, ὡς εἰκός, καὶ ἐκθειάσας, ἐκεῖσε ἀνέθηκε.

9. μύθους] Vulgo ut in Cod. Reg. 3., 4. et Clarom. μῦθος, quam lectionem etiam Cod. Vimar. et Ms. Pici respuunt.

10. ἀπαγγέλλομεν] Maranus contra Codd. auctoritatem ἐπαγγέλλομεν.

11. Φιλωνός τε καὶ Ἰωσήπου]

Diversas Philonis de vita Mosis II. c. 6. sq. (Opp. ed. Richter. Tom. IV.) p. 191. sqq. et Josephi Antiqq. jud. XII. c. 2. §. 1. sqq. (Opp. ed. Richter. Tom. III.) p. 59. sqq. narrationes Justinus quodam modo in unam confundit; vid. Eichhorn in *Repertorium für biblische und morgenländische Litteratur*. Erst. Th. (Leipz. 1777. 8.) p. 279. coll. 271. sqq..

φάσκειν τὴν θεοσεβειαν μεμαθηκέναι λέγοι, γνώτω ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς βίβλοις γεγραμμένων, ὅτι οὐκ αὐτοῖς, ἀλλ' ἡμῖν ἢ ἐκ τούτων διαφέρει διδασκαλία. Τὸ δὲ παρ' Ἰουδαίους ἔτι καὶ νῦν τὰς τῆ ἡμετέρας θεοσεβείας διαφερούσας σώζεσθαι βίβλους, θείας προνοίας ἔργον ὑπὲρ ἡμῶν γέγονεν· ἵνα γὰρ μὴ ἐκ τῆς ἐκκλησίας προκομίζοντες πρόφασιν βλασφημίας τοῖς ¹² βουλομένοις βλασφημεῖν ἡμᾶς παράσχωμεν, ἀπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς ταύτας ἀξιοῦμεν ¹³ προκομίζεσθαι, ἵνα ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔτι παρ' αὐτοῖς σωζομένων βιβλίων, ὡς ἡμῖν τὰ πρὸς διδασκαλίαν ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν γραφέντα ¹⁴ δίκαια σαφῶς καὶ φανερῶς ¹⁵ προσήκει, φανῆ.

14. Δεῖ τοίνυν ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, τὰ μέλλοντα προορωμένους καὶ εἰς τὴν ὑπὸ πάντων, οὐ μόνον θεοσεβῶν, ἀλλὰ ¹⁵ καὶ τῶν ἔξωθεν κηρυττομένην ἀφορῶντας κρίσιν, μὴ τῆ τῶν προγόνων ¹ ὑμῶν ἀβασανίστῳ προσέχειν πλάνη, μηδ' εἴ τι σφαλέντες αὐτοὶ παρέδοσαν ὑμῖν, τοῦτ' ἀληθὲς εἶναι νομίζειν, ἀλλ' εἰς τὸν τῆς οὕτω ² δεινῆς ἀποτυχίας ἀφορῶντας κίνδυνον, ζητεῖν καὶ ἐρευνᾶν ἀκριβῶς καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν τῶν ὑμετέρων, ὡς αὐτοὶ φατε, διδασκάλων εἰρημένα· πολλὰ γὰρ καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τῆς θείας ³ τῶν ἀνθρώπων προνοίας καὶ ἄκοντες ὑπὲρ ἡμῶν εἰπεῖν ἠναγκάσθησαν, καὶ μάλιστα οἱ ἐν Αἰγύπτῳ γενόμενοι καὶ ἀπὸ τῆς Μωσέως ^Β καὶ τῶν προγόνων αὐτοῦ θεοσεβείας ὠφεληθέντες. Οὐ γὰρ λανθάνειν ἐνίοις ὑμῶν οἶμαι, ἐντυχόντας ⁴ πάντως που τῆ τε Διοδώρου ἱστορίᾳ καὶ ⁵ ταῖς τῶν λοιπῶν τῶν περὶ τούτων ἱστορησάντων, ὅτι καὶ Ὀρφεὺς καὶ Ὀμηρος καὶ Σόλων, ὁ τοὺς νόμους Ἀθηναίοις γεγραφώς, καὶ Πυθαγόρας καὶ Πλάτων καὶ ἄλλοι τινές, ἐν τῇ Αἰγύπτῳ γενόμενοι καὶ ἐκ τῆς Μωσέως ἱστορίας ὠφεληθέντες, ὕστερον ἐναντία ⁶ τῶν πρότερον μὴ καλῶς περὶ θεῶν δοξάντων αὐτοῖς ἀπεφήναντο.

12. βουλ. βλασφ. ἡμᾶς] Cod. Argentor. βλασφ. ἡμᾶς βουλ.

13. προκομίζεσθαι] Cod. Reg. 4. κομίζεσθαι.

14. δίκαια] Philo quoque et Josephus leges appellant libros a LXX interpretibus graece redditos.

15. προσήκει] Cod. Reg. 3., Clarom. et Argentor. προσήκειν.

Ita quoque Ms. Steph..

1. ὑμῶν] Steph. et Syllb. vitiose ἡμῶν.

2. δεινῆς ἀποτυχίας] Cod. Reg.

2. inversis verbis ἀποτ. δεινῆς.

frustra religionem his libris acceptam a nobis referri: noverit ille **ex** iis ipsis, quae his in libris scripta sunt, non Judaeorum, **sed** nostram esse horum librorum doctrinae possessionem. **Quod** autem hi libri, qui religionis nostrae proprii sunt, etiamnunc **apud** Judaeos asservantur, id providentiae divinae nobis consulentis opus existit. Nam ne ex ecclesia proferentes locum suspicandae fraudis praebeamus hominibus nobis obtrectandi cupidis, ex Judaeorum synagogis eos proferri postulamus, **ut** **ex** ipsis adhuc apud eos conservatis libris clare et aperte nostras esse pateat leges a sanctis viris ad doctrinam scriptas.

14. Necessarium ergo est, Graeci, ut futura prospicientes ac illud non a piis solum, sed etiam ab externis praedicatum iudicium intuentes, non jam majorum vestrorum errori citra examen adhaereatis, nec si quid illi vobis hallucinantes tradiderint, id verum esse existimetis; sed periculum offendendi in re tanti momenti respicientes, ea etiam quaeratis et accurate investigetis, quae a vestris, ut ipsi dicitis, magistris dicta sunt. Nam et ipsi divina rerum humanarum providentia coacti sunt multa nobiscum facientia vel inviti dicere, ii praesertim qui in Aegypto versati sunt et ex Mosis ejusque majorum religione utilitatem perceperunt. Neque enim vestrum quemquam latere arbitror, ut qui profecto Diodori et aliorum, qui his de rebus scripserunt, historiae monumenta legeritis, Orpheum et Homerum et Solonem, qui leges Atheniensibus descripsit, et Pythagoram et Platonem et nonnullos alios, quum venissent in Aegyptum et Mosis historiam ad usus suos adjunxissent, postea iis, quae prius non belle de diis opinati fuerant, contraria statuisse.

3. τῶν ἀνδρ.] Cod. Reg. 3. et Clarom. ad marginem ὕπὲρ τῶν ἀνδρ.; idem Ms. Steph. .

4. πάντως που] Haec desunt in Cod. Reg. 4. .

5. ταῖς τῶν λοιπῶν] Cod. Argentor. ταῖς λοιπαῖς et supra lineam τῶν.

6. τῶν πρότερον... ἀπεφήναντο] Cod. Reg. 2. et 4. τῶν προτέρων μὴ δοξάντων καλῶς αὐτοῖς ἀπεφήναντο. Neque περὶ θεῶν Picus videtur legisse vertens: illis ipsis contraria definitivè, quae prius amplexati fuerant.

15. Ὁρφεύς ¹ γ' οὖν, ὁ τῆς πολυθεότητος ὑμῶν, ὡς ἂν εἴποι τις, πρῶτος διδάσκαλος γεγονώς, οἷα πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μουσαῖον καὶ τοὺς λοιποὺς γνησίους ἀκροατὰς ὕστερον περὶ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ κηρύττει λέγων, ἀναγκαῖον ὑπομνήσαι ὑμᾶς. Ἐφη δὲ οὕτως·

² Φθέγγομαι οἷς θέμις ἐστί, θύρας δ' ἐπίθεσθε ³ βέβηλοι
 Πάντες ὁμῶς. Σὺ δ' ἄκουε, φραεσφόρου ἔκγονε Μήνης
 Μουσαί· ἐξερέω γὰρ ἀληθεῖα, μηδέ σε τὰ πρὶν
 Ἐν στήθεσσι φανέντα φίλης αἰῶνος ἀμέρση.
 Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρουε
 Ἰθύνων κραδίης ⁴ νοερὸν κύτος, εὖ τ' ἐπίβαινε
 Ἀτραπιτοῦ, μῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα.
 Εἰς ἔστ' αὐτογενής, ⁵ ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται,
 Ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς ⁶ περιγίγνεται· οὐδέ τις αὐτὸν
 Εἰσοράα θνητῶν, αὐτὸς δὲ γε πάντας ⁷ ὁρᾶται.
 Οὗτος δ' ἐξ ἀγαθοῖο ⁸ κακὸν θνητοῖσι δίδωσι
 Καὶ πόλεμον κρυόνετα καὶ ἄλγεα δακρυόνετα.
 Οὐδέ τις ἔσθ' ἕτερος χωρὶς ⁹ μεγάλου βασιλῆος.
 Αὐτὸν δ' οὐχ ὁρώω· περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται,
 Πᾶσιν γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις,

1. γ' οὖν] Cod. Clarom. et Ms. Steph. τοίνυν.

2. Φθέγγομαι . . . θαλάσσης] Hunc locum, passim mutatum ut in diversis ejusdem libri recensione solet fieri, exhibent etiam Clemens Alex. Protrept. c. 7. §. 74. (Opp. ed. Klotz. Tom. I.) p. 63. coll. Strom. V. c. 12. §. 79. (Tom. III.) p. 56. sq. et c. 14. §. 125. sqq. p. 85. sq., Eusebius ex Aristobulo Praeparat. evang. XIII. c. 12. p. 664. coll. III. c. 7. p. 97. et c. 13. p. 685. ed. Viger. Colon., Cyrillus Alex. adv. Julian. I. (Opp. ed. Aubert. Tom. VI.) p. 26., Theodoretus de curandis Graec. affectt. Serm. I. (Opp. ed. Sirmond. Tom. IV.) p. 478. et 483.; coll. Tatianus Orat. adv. Graec.

c. 8. p. 148. A. ed. Colon. et Sibyll. orac. proem. v. 55. (Galland. Bibl. vett. PP. Tom. I. p. 337. A.). De diversa horum Pseudo-Orphicorum versuum scriptura quum bene disputaverit Lobeckius in libro: Aglaophamus sive de theologiae mysticae Graecorum causis (Regiom. 1829. 8.) Tom. I. p. 438. sqq. (comp. Orphica recens. Hermannus p. 447. sqq.), ea tantum afferemus, quae ad ipsum Justinum pertinent. Vid. praeterea quae adnotabimus ad librum de monarchia c. 2. p. 104. E. 105. A. B., ubi ejusdem fragmenti plerique omnes versus repetuntur. Lobeckio iudice fragmentum Justinianum omnium brevissimum primitivam hujus carminis formam re-

15. Orpheus igitur, qui vestrae, ut ita dicam, plurimae divinitatis primus magister exstitit, quid postea filio suo Musaeo ceterisque germanis auditoribus de uno ac singulari Deo praedicaverit, necesse est ut vos submoneam. Ad hunc enim modum cecinit:

*Loquar quibus fas est; portas occludite profani
Omnes simul. Tu vero audi, luciferae filii Lunae
Musaeae; dicam enim vera. Nec te, quae prius
In corde meo animadvertisti, privent beata vita.
Ad Logon divinum respiciens, ei asside
Dirigens cordis intelligens profundum, et rectam incede
Viam et solum respice mundi regem.
Unus est ex se genitus: ab uno, quaecumque sunt genita,
creata sunt:*

*Inque his ipse versatur; nec quisquam eum
Videt mortalium, ipse autem omnes videt.
Hic post bonum hominibus dat malum
Et bellum horribile et dolores lacrimosos.
Nec ullus est alius praeter magnum regem.
Eum autem non video: Nam circa eum nubes posita est,
Et omnibus mortalibus mortales sunt pupillae in oculis,*

praesentat; novae interpolationis specimen praebet exemplum Clementis, quod Justiniano copiosius est, Aristobuleo adstrictius; novissimae auctor est Aristobulus ille, quem Eusebius introduxit, homo sive Judaeus sive Christianus, Clementis certe temporibus posterior.

3. βέβηλοι πάντες] Cod. Reg.
4. βεβήλοις πᾶσιν. Idem videtur fuisse in Ms. Pici vertentis: *portis exclude profanos. Cod. Vimar.: procul esse jubete profanos.*

4. νοερόν] In Cod. Argentor. post *νοερόν* inter duo verba erasa positum est *φέγγος*, ut legeretur *νοερόν φέγγος, ἐπίβαινε.*

5. ἐνὸς ἕκγονα] Prior vox sine dubio etiam in Cod. Argentor. legebatur, sed male mutata est postea in *ἐν*.

6. περιγίγνεται] Ita etiam Cyrillus, qui Justinum imitari solet. Cod. Argentor. *περιγίγνεται.*

7. ὁράται] In Cod. Argentor. praeposita ε̄ litera fortasse ab ipso librario legitur *ἐοράται.*

8. κακόν] Aliquis ob sententiam prima specie incommodam in Cod. Argentor. *κακόν* perverse mutavit in *νοῦν*.

9. μεγάλου βασιλῆος] Cod. Reg. S. et Clarom. ad marginem et Ms. Steph. *μεγάλιο ἀνακτος.*

Ἀσθενέες δ' ἰδέειν ¹⁰ Δία τὸν πάντων μεδέοντα·

Οὗτος γὰρ χάλκειον ¹¹ ἐς οὐρανὸν ἐστήρικται

Χρυσέῳ ἐνὶ θρόνῳ, γαίης δ' ἐπὶ ποσσὶ βέβηκε,

Χειρὰ τε δεξιτερὴν ἐπὶ τέρματος ἁκεανοῖο

Πάντοθεν ἐκτέτακεν· περὶ γὰρ τρέμει οὔρεα μακρὰ

Καὶ ποταμοὶ πολιῆς τε βάθος χαροποῖο θαλάσσης.

Καὶ αὐτίς ἀλλαχοῦ ¹² που οὕτως λέγει·

¹³ Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἀΐδης, εἰς Ἥλιος, εἰς ¹⁴ Διόνυσος,

Εἰς θεὸς ἐν πάντεσσι. Τί σοὶ δίχα ταῦτ' ἀγορεύω ;

Καὶ ἐν τοῖς ὄρκοις δὲ οὕτως·

¹⁵ Οὐρανὸν ὀρκίζω σε θεοῦ μεγάλου ¹⁶ σοφὸν ἔργον,

Αὐδὴν ¹⁷ ὀρκίζω σε πατρὸς τὴν ¹⁸ φθέγγατο πρῶτον,

Ἦνίκα κόσμον ¹⁹ ἅπαντα ἑαῖς στηρίξατο βουλαῖς.

Τί βούλεται τὸ λέγειν αὐτόν·

Αὐδὴν ὀρκίζω σε πατρὸς τὴν φθέγγατο πρῶτον ;

Αὐδὴν ἐνταῦθα τὸν τοῦ θεοῦ ὀνομάζει λόγον, ²⁰ δι' οὗ οὐρανὸς

καὶ γῆ καὶ ἡ πᾶσα ἐγένετο κτίσις, ὡς διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ θεῖαι C

τῶν ἀγίων ἀνδρῶν προφητεῖαι, αἷς ἐν μέρει καὶ αὐτὸς ἐν τῇ Α-

γύπτῳ προσχῶν ἔγνω, ὅτι τῷ λόγῳ ²¹ τοῦ θεοῦ πᾶσα ἐγένετο

²² ἡ κτίσις. Διὸ καὶ μετὰ τὸ φῆσαι·

Αὐδὴν ὀρκίζω σε πατρὸς ²³ ἣν φθέγγατο πρῶτον

παρ' αὐτὰ συνάπτει λέγων·

Ἦνίκα κόσμον ἅπαντα ἑαῖς στηρίξατο βουλαῖς.

Ἐνταῦθα τὸν λόγον αὐδὴν διὰ τὸ ποιητικὸν ὀνομάζει μέτρον. "Οτι

δὲ τοῦθ' οὕτως ἔχει, δῆλον ἀπὸ τοῦ μικροῦ πρόσθεν τοῦ μέτρον

συγχαροῦντος αὐτῷ λόγον αὐτὸν ὀνομάζειν. "Εφη γάρ· D

Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας τούτῳ προσέδραυε.

10. Δία τὸν] Cod. Argenter. mann. p. 455.
τὸν διὰ habet.

11. ἐς οὐρ.] Cod. Argenter.
εἰς οὐρ..

12. που] Omittitur in Cod. Ar-
genter..

13. Εἰς Ζεὺς... ἀγορεύω] De
hoc Orphei fragmento (Macrob. Sa-
turn. I. 18.) vid. Lobeck. l. c. p.
460. sqq., coll. Orphica rec. Her-

14. Διόνυσος] Cod. Argenter.
διόνυσος.

15. Οὐρανὸν... βουλαῖς] Hoc
fragmentum reperitur etiam apud
Cyrillum l. c. p. 33.. Plura dabit
Lobeck. l. c. p. 737. sqq., coll. Or-
phica p. 455. sq..

16. σοφὸν] Sic scribo pro σο-
φοῦ, quod est in Cod. Reg. 3.,

*Infirmæ videre Jovem omnium rectorem;
Hic enim aereo in coelo constitutus est
Aurato in solio ac terram pedibus calcat,
Manum autem dextram ad terminos oceani
Undique extendit. Circum enim tremunt montes magni
Et fluvii et cani profundum caerulei maris.*

Et rursus alicubi sic ait:

*Unus Jupiter, unus Pluto, unus Phoebus, unus Bacchus,
Unus Deus in omnibus. Quid haec tibi seorsum praedico?*

Et rursus in Juramentis:

*Per coelum te adjuro Dei magni sapiens opus,
Adjuro te per vocem Patris, quam primum pronuntiavit,
Quum mundum universum suis condidit consiliis.*

Quid sibi vult verbis:

Adjuro te per vocem Patris, quam primum pronuntiavit?

Vocem hoc loco appellat Dei Logon, per quem coelum et terra et universa condita est creatura, ut nos docent divina sanctorum hominum oracula, quibus et ipse aliqua ex parte in Aegypto animadversis cognovit Logo Dei omnem creaturam conditam esse. Quapropter postquam dixit:

Adjuro te per vocem Patris, quam primum pronuntiavit
protinus subjungit:

Quum mundum universum suis condidit consiliis.

Hic Logon appellat vocem propter poeticam mensuram: ac rem ita se habere ex eo perspicitur, quod paulo antea versu concedente Logon appellet. Dixit enim:

Ad Logon divinum respiciens ei asside.

Clarom. et Vimar. Illud σοφὸν
Cyrillus quoque legit.

17. ὀρκίζω] Cod. Reg. 4. etiam
paulo post habet ὀρκίω.

18. φθέγγατο] Cod. Reg. 1. et
2. ἐφθέγγατο. Eandem formam
praebent illi Codd. et Argentor. in
versu infra bis repetito.

19. ἅπαντα] Cod. Reg. 2. πάντα.

20. δι' οὐ... κτίσις] Coll. ep.

ad Coloss. I. 16.. Ceterum articu-
lum restitui inter καὶ et πᾶσα col-
locatum in Cod. mstis, sed a Ma-
rano neglectum.

21. τοῦ θεοῦ] Non praefigitur
articulus in Cod. Argentor..

22. ἡ κτίσις] Deest articulus
in Cod. Reg. 4. et Argentor..

23. ἦν] Hutchinus τήν.

16. Τίνα δὲ καὶ τὴν ἀρχαίαν καὶ σφόδρα παλαιὰν Σίβυλλαν, ἧς καὶ Πλάτων καὶ Ἀριστοφάνης καὶ ἕτεροι πλείους ὡς χρησμοφοῦ μέμνηται, διὰ χρησμῶν ὑμᾶς διδάσκειν περὶ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ συμβαίνει, ἀναγκαῖον ὑπομνήσαι. Λέγει δὲ οὕτως·

¹ Εἷς ² δὲ θεὸς μόνος ἐστίν, ³ ὑπερμεγέθης, ἀγέννητος, Παντοκράτωρ, ἀόρατος, ⁴ ὁρώμενος αὐτὸς ἅπαντα, Αὐτὸς δ' οὐ βλέπεται θνητῆς ὑπὸ σαρκὸς ἀπάσης.

Εἶτα ἀλλαχοῦ που οὕτως·

⁵ Ἡμεῖς δ' ἀθανάτοιο ⁶ τρίβους πεπλανημένοι ἦμεν, ⁷ Ἔργα δὲ χειροποίητα γεραίρομεν ἄφρονι ⁸ θυμῷ, ⁹ Εἶδωλα ξοάνων τε ¹⁰ καταφθιμένων ἀνθρώπων.

Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ που οὕτως·

¹¹ Ὀλβιοι ¹² ἀνθρώποι κεῖνοι κατὰ γαῖαν ἔσονται, Ὅσοι δὲ στέρξουσι μέγαν θεόν, εὐλογέοντες Πρὶν φαγέειν πιέειν τε, πεποιθότες εὐσεβίῃσιν· Οἱ ¹³ νηοὺς μὲν ἅπαντας, ¹⁴ ἀπαρνήσονται ἰδόντες Καὶ βωμοὺς, ¹⁵ εἰκαῖα λίθων ¹⁶ ἀφιδρύματα κωφῶν, ¹⁷ Αἵμασιν ἐμψύχων μεμιασμένα καὶ ¹⁸ θυσίαισι Τετραπόδων, ¹⁹ βλέψουσι δ' ἑνὸς θεοῦ ἐς μέγα κῦδος.

Ταῦτα μὲν οὖν ἡ Σίβυλλα.

17. Ὁ δὲ ποιητὴς Ὅμηρος, τῇ τῆς ποιήσεως ἀποχωρῶμενος

1. Εἷς δὲ... ἀπάσης] Exstant hi versus in Theophili (ad Autol. II. c. 36. p. 112. ed. Colon.) prooemio ad Sibyllina orac. v. 7.—9. (Gal-land. Bibl. vett. PP. Tom. I. p. 335. A.). Coll. Sibyll. I. v. 1. (p. 338. A.), II. v. 358. sq. (p. 354. B.) et Lactantius Divin. institt. I. c. 6. (Opp. ed. le Brun et Dufresnoy Tom. I.) p. 28..

2. δὲ θεὸς μόνος] Maranus contra Codd. mstorum (tantummodo in Cod. Reg. 1. et Argentor. vocula δὲ omittitur ob versum restituenda) auctoritatem ut apud Theophilum et Lactantium εἷς θεὸς ὃς μόνος scripsit. Ille habet ἄρχει pro ἐστίν.

3. ὑπερμεγέθης] Cod. Argen- tor. supra lineam ἀναρχος.

4. ὁρώμενος] Theoph. ὁρῶν μόνος.

5. Ἡμεῖς... ἀνθρώπων] Orac. Sibyll. III. v. 659.—661. (p. 368. B.).

6. τρίβους] Sibyll. τρίβου.

7. Ἔργα... γεραίρομεν] Scri- bendum fortasse Ἔ. τε χειροποίητ' ἐγεραίρομεν propter antecedens πεπλ. ἦμεν. Sibyll. σεβάσμεθα.

8. θυμῷ] Hanc vocem, in Si- byll. quoque exstantem, Cod. Ar- gentor. ope pro μύθῳ restituimus.

9. εἶδωλα ξοάνων] Maranus εἶδ. ξόανα opinatur legendum. Si- byll. εἰδώλων.

16. Quid autem per vaticinia de uno et singulari Deo doceat antiqua illa et admodum vetus Sibylla, quam Plato et Aristophanes aliique complures ut vatem commemorant, necesse est referre. Sic autem ait:

*Unus Deus est, solus, ingens, increatus,
Omnipotens, invisibilis, ipse videns omnia,
Ipse autem a nulla cernitur carne mortali.*

Sic etiam alicubi:

*Nos autem ab immortalis viis aberravimus,
Ac opera manu facta colimus stulta mente:
Simulacra deorum et pereuntium hominum.*

Et rursus sic alicubi:

*Felices homines super terram erunt,
Quicumque diligent magnum Deum, benedicentes
Antequam comedant et bibant, confidentes pietate:
Qui omnia quidem templa abnegabunt videndo
Et altaria, inanes lapidum sedes surdorum,
Cruoribus animalium contaminata et victimis
Quadrupedum, respicient vero ad unius Dei magnum
decus.*

Atque haec quidem Sibylla.

17. Homerus autem poeta, poetica abusus licentia et Or-

10. καταφθ. ἀνθρ.] Ante Maranum edebatur καταφθ. τ' ἀνθρ., sed non reperitur particula in Cod. Reg. 1., 2., Clarom. et Argentor., in quo ita supra lineam scripta est, ut legeretur perverse κατάτεφθεμένων.

11. Ὀλβιοι... κῦδος] Oraç. Sibyll. IV. v. 24. — 30. (p. 371. C.). Postremos quatuor versus (Ὀὶ νηοὺς etc.) refert etiam Clemens Alex. Protrept. c. 4. §. 62. (Opp. ed. Klotz, Tom. I.) p. 53. uno tamen auctos et aliquantum diversos.

12. ἀνθρῶποι] Sibyll. melius ἀνθρῶπων.

13. νηοὺς μὲν ἅπαντας] Clem. ναοὺς. Idem et Sibyll. πάντας.

14. ἀπαρνήσονται] Sibyll. ἀποστρέψουσιν.

15. εἰκαῖα] Hoc vocabulo eraso in Cod. Argentor. partim supra lineam scriptum est καὶ πρὸς γε.

16. ἀφιδρῦματα] Sibyll. et Clem. ἰδρῦματα.

17. αἵματιν ἐμψ.] Clem. αἵματι ἐμψύχῳ.

18. θυσίαισι] Cod. Argentor. θυσίαισι et Sibyll. θυσίησι.

19. βλέψουσι... κῦδος] Clem. διπόδων, πτηνῶν θηρῶν τε φύνοισι.

ἐξουσία καὶ τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς πολυθεότητος Ὀρφέως ζηλώσας δόξαν, μυθωδῶς μὲν πλειόνων θεῶν μέμνηται, ἵνα μὴ δόξη τῆς Ὀρφέως ἀπάδειν ποιήσεως, ἣν οὕτως ζηλωῶσαι προὔθετο, ὡς καὶ διὰ τοῦ πρώτου τῆς ποιήσεως ἔπους τὴν πρὸς αὐτὸν σημηῆναι σχέσιν· τοῦ γὰρ Ὀρφέως

¹ Μῆνιν ἄειδε, θεά, Δημήτερος ἀγλαοκάρπου
ἐν ἀρχῇ τῆς ποιήσεως εἰρηκότος, αὐτὸς

Μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλλῆος
γέγραφεν, ² ἐλόμενος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἐν ἀρχῇ καὶ τοῦ κατὰ τὴν
ποίησιν ἐκπεσεῖν μέτρου, ³ ἵνα μὴ δόξη τοῦ τῶν θεῶν ὀνόματος
⁴ μὴ μεμνησθαι πρώτον. Μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ τὴν ἑαυτοῦ
περὶ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ σαφῶς καὶ φανερῶς ἐκτίθεται δόξαν,
πῆ μὲν διὰ τοῦ Φοίνικος πρὸς Ἀχιλλέα λέγων·

⁵ Οὐδ' εἴ κέν μοι ὑποσταίη θεὸς αὐτὸς

Γῆρας ἀποξύσας ⁶ θήσειν νέον ἠβώοντα,
⁷ διὰ τῆς ἀντανυμίας τὸν ὄντως ὄντα σημαίνων θεόν· πῆ δὲ διὰ D
τοῦ Ὀδυσσεύς πρὸς τὸ τῶν Ἑλλήνων πλῆθος οὕτω λέγων·

⁸ Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω.
"Οτι δὲ οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, ἀλλὰ τούναντίον κακόν, ἔργω
δηλωῶσαι προὔθετο, πολέμους τε αὐτῶν διὰ τὸ πλῆθος καὶ μάχας
καὶ στάσεις καὶ κατ' ἀλλήλων ἐπιβουλάς διηγούμενος· τὴν γὰρ E
μοναρχίαν ἀμαχον εἶναι ⁹ συμβαίνει. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ ποιητῆς
Ὅμηρος.

18. Εἰ δὲ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σκηνῆς περὶ ἑνὸς θεοῦ μαρτυρίας
ἡμᾶς ¹ προσθεῖναι δεοί, ἀκούσατε καὶ Σοφοκλέους οὕτω λέγοντος·

² Εἷς ταῖς ἀληθείαισιν, εἷς ἔστιν θεός,

1. Μῆνιν... ἀγλαοκ.] Cf. Clemens Alex. Protrept. c. 2. §. 15. (Opp. ed. Klotz. Tom. I.) p. 15. Praeterea de hoc versu, quem Homerus Il. I. 1. imitatus esse dicitur, vid. Orphica recens. Hermann, p. 478. et 511..

2. ἐλόμενος... μέτρον] Innuit eos primi Iliados carminis errores, quos notat etiam Eustathius interpres. Picus.

3. ἵνα] Deest in Cod. Reg. 4..

4. μὴ μεμνησθαι πρώτον] Sic Cod. Clarom., cujus auxilio emendavit Maranus corruptam scripturam, quae erat in Codd. mstis et editis: ὀνόμ. μεμνησθαι πρώτος (Argentor. tamen πρώτον).

5. Οὐδ'... ἠβώοντα] Hom. Il. IX. 445. sq..

6. θήσειν] Cod. Argentor. θήσει.

Orphei opinionem de deorum multitudine in ipso carminis exordio aemulatus, fabulose quidem plures deos commemorat, ne discrepare videatur ab Orphei poesi, quam ita sibi imitandam proposuit, ut suum erga illum studium ipso etiam carminis primo versu declaraverit; nam quum Orpheus

Iram cane, Dea, Cereris frugiferae
in exordio carminis dixisset, ipse

Iram cane, Dea, Pelidae Achillis

scripsit: in quo quidem maluit, ut mihi videtur, etiam legitima carminis mensura in ipso primordio excidere, ne deorum nominis non statim meminisse videretur. At paulo post suam ipsius de uno et singulari Deo clare et aperte exponit sententiam, nunc per Phoenicem sic Achillem alloquens:

Nec si mihi promitteret Deus ipse,

Senecta abstersa me facturum juvenem pubescentem
per pronomen eum qui vere est Deum indicans; nunc per Ulyssem sic ad Graecorum multitudinem verba faciens:

Non bonum est multorum principatus: unus princeps esto.

Neque bonum esse multorum principatum sed potius malum, opere demonstrandum sibi proposuit, eorum bella ob multitudinem et pugnas et seditiones et mutuas insidias enarrans; monarchiam enim inexpugnabilem esse contingit. Haec quidem Homerus poeta.

18. Quod si et eorum qui ex scena sunt adjicere oportet de uno Deo testimonia, audite Sophoclem sic dicentem:

Unus profecto est, unus est Deus,

7. διὰ... θεόν] Eodem modo interpretatus est hunc Homeri locum Cyrillus Alex. adv. Julian. I. (Opp. ed. Aubert. Tom. VI.) p. 27. D. E.

8. Οὐκ... ἔστω] Hom. II. II. 204.

9. συμβαίνει] Ms. Steph. ἐμπαίνει.

1. προσθεῖναι] Cod. Reg. 4.,

Clarom. et Argenter. προσθεῖναι.

2. Εἰς ταῖς... νομίζομεν] Hunc Pseudo-Sophoclis locum (vid. Boeckhii: Graecae tragoediae principum Aeschyli, Sophoclis, Euripidis num ea quae supersunt et genuina omnia sint etc. Heidelb. 1808. 8. p. 148. sq.) recitant etiam Clemens Alex. Protrept. c. 7. §. 74. (Opp. ed. Klotz. Tom. I.) p. 63. et

Ὅς οὐρανὸν ³ τέτευχε καὶ γαῖαν ⁴ μακράν,
 Πόντον τε χαροπὸν οἶδμα ⁵ κἀνέμων βίας·
 Θνητοὶ δὲ ⁶ πολλοὶ καρδίᾳ πλανώμενοι
 Ἰδρυσάμεσθα ⁷ πημάτων παραψυχὴν
 Θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθων ⁸ τε καὶ ξύλων,
 Ἡ χρυσοτεύκτων ἢ ⁹ λεφαντίνων τύπους·
 Θυσίας τε τούτοις καὶ ¹⁰ καλὰς πανηγύρεις
¹¹ Τεύχοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν.

Ταῦτα μὲν οὖν ὁ Σοφοκλῆς.

19. Ὁ δὲ τοῦ Μνησάρχου Πυθαγόρας, ὁ τὰ δόγματα τῆς ^B
 ἑαυτοῦ φιλοσοφίας ¹ διὰ συμβόλων μυστικῶς ἐκθέμενος, ὡς δηλοῦ-
 σιν οἱ τὸν βίον αὐτοῦ γεγραφότες, ἄξια καὶ αὐτὸς τῆς εἰς Αἴγυπ-
 τον ἀποδημίας περὶ ἑνὸς θεοῦ φρονῶν φαίνεται. Τὴν γὰρ μονάδα
 ἀρχὴν ἀπάντων λέγων καὶ ταύτην τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων αἰτίαν
 εἶναι, δι' ἀλληγορίας ἓνα τε καὶ μόνον διδάσκει θεὸν εἶναι. Ὅτι δὲ
 τοῦθ' οὕτως ἔχει, δῆλον ἀφ' ὧν μονάδα καὶ ἐν πολλῷ διαφέρειν ^C
 ἀλλήλων ἔφη. ² τὴν μὲν γὰρ μονάδα ἐν τοῖς νοητοῖς εἶναι λέγει,
 τὸ δὲ ἐν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς. Εἰ δὲ καὶ σαφεστέρην ἀπόδειξιν περὶ
 ἑνὸς θεοῦ τῆς Πυθαγόρου δόξης ποθεῖτε γινῶναι, ³ ἀκούσατε καὶ
 τῆς αὐτοῦ δόξης. Οὕτω γὰρ ἔφη. ⁴ Ὁ μὲν θεὸς εἷς, ⁵ αὐτὸς δὲ
 οὐχ ὡς τινες ὑπονοοῦσιν ἐκτὸς ⁶ τᾶς διακοσμῆσις, ἀλλ' ⁷ ἐν αὐτᾷ

Strom. V. c. 14. §. 114. (Tom. III.)
 p. 79., Eusebius Praeparat. evang.
 XIII. c. 13. p. 680. ed. Viger. Colou.,
 Cyrillus Alex. adv. Julian. I. (Opp.
 ed. Aubert. Tom. VI.) p. 32., Theo-
 doretus de curandis Graec. affectt.
 Serm. VII. (Opp. ed. Sirmond. Tom.
 IV.) p. 590.; coll. Athenagoras Le-
 gat. p. Christ. c. 5. p. 6. ed. Colon..
 Adeas praeterea, quae observabi-
 mus ad librum de monarchia c. 2.
 p. 104., ubi iidem versus depre-
 henduntur.

3. τέτευχε] Athenag., Clem. et
 Cyrill. τ' ἔτευξε. Paulo ante Cy-
 rill. ἐν ταῖς ἀληθείαις pro εἷς τ.
 ἀληθείαισιν.

4. μακράν] Euseb. μακρὴν et
 sic vulgo in Clementis Protr..

5. κἀνέμων βίας] Cyrill. et
 Euseb. καὶ ἀνέμων β.. Clem. Strom.
 κἀν. βίαν.

6. πολλοὶ καρδίᾳ] Cod. Argen-
 tor. πολυκερδίᾳ et sic (πουλυκερ-
 δίᾳ) vulgo Clemens in Protr.; idem
 in Strom. cum Eusebio et Theodo-
 reto π. καρδίαν, Cyrill. π. καρδίᾳ.
 Pro πολλοί, ait Sylburgius, aptius
 aut πολλὸν legeremus aut πολὺ.

7. πημάτων] Cod. Argentor.
 πεμμάτων.

8. τε καὶ ξύλων] Clem. et Eu-
 seb. ἢ χαλκίων.

*Qui coelum fabricatus est et terram magnam,
Vadumque ponti caeruleum et ventorum vim:
At ducta caeco errore gens mortalium
Commenta est in suae cladis solatium
Simulacra deorum saxeas et ligneas
Vel inauratās vel eburneas formas;
His victimarum sanguinem et festos dies
Facientes esse nos putamus pios.*

Haec igitur Sophocles.

19. Pythagoras autem, Mnesarchi filius, qui philosophiae suae decreta symbolis arcane exposuit, ut demonstrant qui illius vitam scripsere, videtur et ipse de uno Deo ea sentire, quae digna sint Aegyptiaca peregrinatione. Nam dum unitatem principium omnium esse dicit ipsamque omnium bonorum esse causam, unum esse ac singularem Deum per allegoriam docet. Idque ita se habere inde patet, quod unitatem et unum inter se multum differre dicat; unitatem enim iis esse statuit, quae mente percipiuntur, unum autem in numeris. Quodsi Pythagorae de singulari Deo sententiam clarius perspicere vultis, audite haec illius verba: *Deus unus est, nequaquam autem, ut quidam suspicantur, extra mundum*

9. ἑλεφαντίνων] Editi ἑλεφαντίνων.

10. καλᾶς] Clem. Protr. et Cyrill. κενᾶς.

11. τεύχοντες] Clem. Protr. νέμοντες. Idem in Strom. cum Eusebio et Theodoro στεφοντες.

1. διὰ συμβόλων] Cod. Reg. 4. διὰ συμβόλου.

2. τὴν μὲν... ἀριθμοῖς] Haec Marano jam observante totidem verbis leguntur in vita Pythagorae apud Photium Cod. 249..

3. ἀκούσατε... οὕτω] Cod. Reg. 3. et Clarom. ἀκούσ. ταύτην οὕτω. Et sic Ms. Steph..

4. Ὁ μὲν... κίνασις] Eudem locum afferunt Clemens Alex. Pro-

trept. c. 6. §. 72. (Opp. ed. Klotz. Tom. I.) p. 62. et Cyrillus Alex. adv. Julian. I. (Opp. ed. Aubert. Tom. VI.) p. 30.; coll. Minucius Felix Octav. c. 19. p. 178. ed. Gronov., Lactantius Divin. institt. I. c. 5. (Opp. ed. le Brun et Dufresnoy Tom. I.) p. 18. et Salvianus de gubernat. Dei I. p. 3. ed. Baluz..

5. αὐτὸς] Clem. χούτος.

6. τᾶς διακοσμήσιος] Cod. Reg. 2., 4. et Clarom. τῆς διακοσμήσιος. In Cod. Argentor. τῆς διακοσμήσιος (ut in Reg. 1.) a prima manu scriptum erat, sed eadem mutavit in τ. διακοσμήσεως.

7. ἐν αὐτῷ] Sic emendavit Maranus ex Clemente. Et recte qui-

ὅλος ἐν ὅλῳ τῷ κύκλῳ⁸ ἐπισκοπῶν πάσας τὰς γενέσιās ἐστι, κρᾶσις⁹ ἐὼν τῶν ὅλων αἰώνων καὶ ἐργάτας τῶν αὐτοῦ δυνάμιων¹⁰ καὶ ἔργων, ἀρχὰ πάντων,¹¹ ἐν οὐρανῷ φωστὴρ καὶ πάντων πατήρ, νοῦς καὶ ψύχωσης¹² τῶν ὅλων, κύκλων ἀπάντων κίναςις. Οὕτω μὲν οὖν ὁ Πυθαγόρας.

20. Πλάτων δὲ ἀποδεξάμενος μὲν, ὡς ἔδικε, τὴν περὶ ἑνὸς καὶ μόνου θεοῦ Μωσέως καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν διδασκαλίαν, ἦν ἐν Αἰγύπτῳ γενόμενος ἔγνω, διὰ δὲ τὰ συμβεβηκότα Σωκράτει δεδιώς,¹ μήπως καὶ "αὐτὸς" Ἄνυτόν τινα ἢ καὶ² Μέλητον καθ' ἑαυτοῦ γενέσθαι³ παρασκευάσῃ κατηγοροῦντα αὐτοῦ παρ' Ἀθηναίοις καὶ λέγοντα. Πλάτων ἀδικεῖ καὶ περιεργάζεται, θεοὺς οὐς ἢ πόλις νομίζει οὐ⁴ νομίζων, φόβῳ τοῦ κωνείου ποικίλον τινα καὶ ἐσχηματισμένον τὸν περὶ θεῶν γυμνάζει λόγον, εἶναί τε⁵ θεοὺς τοῖς βουλομένοις καὶ μὴ εἶναι, οἷς τάναντία δοκεῖ, τῷ λόγῳ κατασκευάζων, ὡς ἔσται ῥάδιον ἀπ' αὐτῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντων γινῶναι. Πᾶν γὰρ τὸ γενόμενον θνητὸν προαποφηνάμενος εἶναι, ὕστερον θεοὺς γεγενῆσθαι λέγει. Εἰ τοίνυν ἀρχὴν ἀπάντων τὸν θεὸν καὶ τὴν ὕλην εἶναι βούλεται,⁶ δῆλον ὅτι ἀνάγκη¹⁹ πᾶσα ἐξ ὕλης τοὺς θεοὺς γεγενῆσθαι⁷ λέγειν. Εἰ δὲ ἐξ ὕλης, ἐξ ἧς καὶ τὸ κακὸν ὠρμησθαι ἔφη, οἷους εἶναι τοὺς θεοὺς τοὺς ἐξ ὕλης γενομένους οἴεσθαι προσήκει, τοῖς εὐφρονοῦσι παρῆκε σκοπεῖν. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀγέννητον τὴν ὕλην ἔφησεν εἶναι, ἵνα μὴ⁸ δόξη τὸν θεὸν τοῦ κακοῦ ποιητὴν εἶναι λέγειν. Καὶ περὶ μὲν

dem; nam Pythagoras versibus in libro de monarch. c. 2. p. 105. C. recitatis verum Deum non modo fecisse mundum, sed etiam κατοικεῖν αὐτὸς ἐν ᾧ πεποίηκε dicit. Codd. msti et editi ἐν ἑαυτῷ. Cyrill. ἐν αὐτῷ.

8. ἐπισκοπῶν... αἰώνων] Articululus τὰς in Cod. Argentor. omititur; in eodem a secunda manu, non tamen valde recenti, κρᾶσις ἐὼν permutatum est in κρᾶτῶν. Cod. Clarom. ἐπισκοπῶν, πάσας τὰς γενέσιός ἐστι κρᾶσις, αἰῶν τῶν ὅλων αἰώνων. Reg. 2. et 4. ...

ἐτῶν τῶν ὅλων. Atque hanc utramque lectionem Ms. Steph. habet. Clem. ἐπίσκοπος πάσας γενέσιος, κρᾶσις τῶν ὅλων ἀεὶ ὦν. Cyrill. ἐπ. πάσας γενεᾶς ἐστί, κρᾶσις (sic scribo) ὦν τ. ὅλ. αἰώνων.

9. ἐργάτας] Cyrill. φῶς.

10. ἔργων... πάντων] Clem. ἔργ. ἀπάντων.

11. ἐν οὐρ.] Codd. msti et editi ἐν, ἐν οὐρ.; deest ἐν apud Clementem et Cyrillum. Quare, inquit Maranus, expungere non dubitavi, quum praesertim repugnet observationi Pythagorae, qui Deum

sed in ipso, totus in toto circulo inspiciens omnes generationes; temperatio est omnium saeculorum atque opifex virtutum et operum suorum, principium omnium, in coelo lumen et omnium pater, mens et animatio universorum, circularum omnium motio. Ita igitur Pythagoras.

20. Plato autem etsi probavisse videtur Mosis et aliorum prophetarum de uno et singulari Deo sententiam, quam in Aegypto cognoverat, quum tamen ob ea quae acciderant Socrati timeret, ne quem ipse Anytum aut Meletum in se concitaret apud Athenienses accusatorem qui diceret: Plato injuste et curiose se gerit, quos civitas agnoscit deos, nullos ipse agnoscens, metu cicutae variam quamdam et simulatam de diis disputationem instituit, artificio quodam consequens, ut deos esse his, qui ita sentiunt, quibus autem secus videtur, nullos esse dicat, id quod perfacile est ex illius dictis cognoscere. Postquam enim quidquid factum est mortale esse pronuntiavit, deos deinceps factos fuisse dicit. Igitur si principium omnium Deum et materiam esse vult, liquet omnino necessarium esse, ut ex materia deos factos dicat. Quodsi facti ex materia, ex qua malum ortum esse dixit, quales existimandi sint dii ex materia facti, sanis mentibus considerandum relinquit. Nam idcirco materiam ipsam increatam esse dixit, ne Deum mali conditorem dicere videretur. Ac de diis quidem a Deo conditis haec ab

esse *μονάδα*, non vero *ἓν* dicebat. Neque reperitur in Cod. Vimar. et Ms. Pici.

12. *τῶν ὅλων...κίνασις*] Clem. *τῶ ὅλω κύκλω, πάντων κίνασις.* Cyrill. *πάντων* pro *ἀπάντων*. In Cod. Reg. 1. et 2. *κύκλων* ad marginem tantum legitur.

1. *μήπω*] Cod. Argentor. *μήπω*. Hanc Platonis timiditatem (c. 22. p. 20. D., c. 25. p. 23. D. E.) iisdem fere verbis memorat Cyrillus Alex. adv. Julian. I. (Opp. ed. Aubert. Tom. VI.) p. 34. E.; coll. Eusebius Praeparat. evang. II. c. 6.

p. 75. ed. Viger. Colon. al.:

2. *Μέλητον*] Hanc Cod. Reg. 1., 2., 4., Argentor. et Ms. Pici firmatam scripturam revocavi; vulgata enim, *Μέλιτον*, debetur Iotacismo.

3. *παρασκευάση*] Cod. Clarom. *παρασκευάσειε*.

4. *νομίζων*] Cod. Argentor. *νομίζει*.

5. *θεοῦς*] Ms. Steph. *θεοῖς*.

6. *δηλον ὅτι*] Cod. Reg. 2. et 4. *δηλονότι*.

7. *λέγειν*] Cod. Reg. 4. *λέγει*.

8. *δόξη*] Cod. Argentor. *δείξη*.

τῶν ὑπὸ ⁹ τοῦ θεοῦ δημιουργηθέντων θεῶν ταῦτ' εἰρηκῶς φαίνεται·
¹⁰ Θεοὶ θεῶν ὧν ἐγὼ δημιουργός. Περὶ δὲ τοῦ ὄντως ὄντος θεοῦ
 τὴν ὀρθὴν ἔχων φαίνεται δόξαν. Ἀκηκῶς γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ τὸν **B**
 θεὸν τῷ ¹¹ Μωσεῖ εἰρηκέναι. ¹² Ἐγὼ εἰμι ὁ ὧν, ὀπηνίκα πρὸς
 τοὺς Ἑβραίους αὐτὸν ἀποστέλλειν ἔμελλεν, ἔγνω ὅτι οὐ κύριον
 ὄνομα ἑαυτοῦ ὁ θεὸς πρὸς αὐτὸν ἔφη.

21. Οὐδὲν γὰρ ὄνομα ἐπὶ θεοῦ κυριολογεῖσθαι δυνατόν· τὰ
 γὰρ ὀνόματα εἰς δῆλωσιν καὶ διάγνωσιν τῶν ὑποκειμένων κεῖται
 πραγμάτων, πολλῶν καὶ διαφόρων ὄντων. Θεῶ δὲ οὔτε ὁ τιθεὶς **C**
 ὄνομα προὔπηρχεν, οὔτε αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζειν ᾤηθη δεῖν, εἰς
 καὶ μόνος ὑπάρχων, ¹ ὡς αὐτὸς διὰ τῶν ἑαυτοῦ προφητῶν μαρ-
 τυρεῖ λέγων· ² Ἐγὼ θεὸς πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα καὶ πλήν
 ἔμοῦ θεὸς ἕτερος οὐκ ἔστι. Διὰ τοῦτο τοίνυν, ὡς καὶ πρότερον
 ἔφην, οὐδὲ ὀνόματος τινος ὁ θεὸς ἀποστέλλων πρὸς τοὺς Ἑβραίους
 τὸν Μωσέα μέμνηται, ἀλλὰ διὰ τινος μετοχῆς ἓνα καὶ μόνον θεὸν **D**
³ ἑαυτὸν εἶναι μυστικῶς διδάσκει. Ἐγὼ γάρ, φησὶν, εἰμὶ ὁ ὧν,
 ἀντιδιαστέλλων ἑαυτὸν δηλονότι ὁ τῶν τοῖς μὴ οὔσιν, ἵνα γνῶσιν
 οἱ πρότερον ἀπατηθέντες, ὅτι οὐχὶ τοῖς οὔσιν, ἀλλὰ τοῖς μὴ
 οὔσι προσέσχον. Ἐπεὶ τοίνυν ὁ θεὸς ἠπίστατο ⁴ τοὺς πρώτους
 ἀνθρώπους τῆς παλαιᾶς τῶν προγόνων μεμνημένους ἀπάτης, ἣν
 ἀπατήσαι αὐτοὺς ὁ μισάνθρωπος δαίμων ἠβουλήθη φήσας πρὸς

9. τοῦ θεοῦ] Deest articulus in Cod. Reg. 4..

10. θεοὶ... δημιουργός] Verba exstant in Platonis Timaeo p. 41. A. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IX. p. 325.). Maranus pro ὧν male ὧν habet.

11. Μωσεῖ] Cod. Reg. 3. et Clarom. Μωσῆ. Illam formam semper servavimus.

12. Ἐγὼ... ὧν] Exod. III. 14..

1. ὡς αὐτὸς] Maranus ex Cod. Reg. 4. praeter necessitatem scripsit ὡς καὶ αὐτός.

2. Ἐγὼ... οὐκ ἔστι] Jesai.

XLIV. 6.. In Cod. Reg. 4. in verbis καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα perperam ἐγὼ praetermissum est, quasi, observante Marano, haec verba non sint ex Scriptura, sed tantum indicent ea quae sequuntur ex eodem quidem loco sed pluribus omissis desumpta esse.

3. ἑαυτὸν] Cod. Clarom. αὐτόν.

4. τοὺς πρώτους ἀνθρώπους] Idem paulo post appellantur οἱ ἐξ αὐτῶν γενόμενοι h. e. protoplastarum (τῶν προγόνων) posterii. Opponit Justinus τοὺς πρώτους ἀνθρ. plurium deorum memores iis, qui Mosis tempore vivebant, He-

eo dicta esse liquet; *Dii deorum, quorum ego sum conditor.* De eo autem qui vere est Deo rectam videtur habere sententiam; nam quum audisset in Aegypto Deum dixisse Mosi tum, quando eum ad Hebraeos missurus erat: *Ego sum existens ille,* intellexit Deum nequaquam suum illi proprium nomen dixisse.

21. Nullo enim proprio nomine Deus appellari potest; sunt quippe nomina ad designationem ac distinctionem subjectarum rerum, quae et multae et variae sunt, instituta. At nemo praexistit qui Deo nomen imponeret, nec se ipse nominandum esse duxit, quum unus et solus sit, quemadmodum ipse per suos prophetas testatur dicens: *Ego Deus primus et ego postea et praeter me Deus alius non est.* Propterea igitur, ut jam dixi, nullius nominis meminit Deus, quum Mosem ad Hebraeos mitteret, sed per quoddam participium unum et solum se esse Deum arcane docet. *Ego enim,* inquit, *sum existens ille,* seipsum existentem non existentibus opponens, ut qui prius decepti fuere, non iis qui existunt, sed iis qui non existunt adhaesisse se intelligant. Siquidem quum Deus sciret priores homines meminisse antiquae illius fraudis, qua majores decipere voluit humani generis hostis daemon, eos

braeis potissimum, quos Deus tandem per Mosem de uno Deo edocuit. Igitur *πρώτους* hic dictum pro *προτέρους* (Act. apost. I. 1., ep. ad Hebr. VIII. 7. al.): priores homines, qui in memoria habebant antiquam illam protoplastarum seductionem; haec falsa de diis opinio veluti morbus propagata est eamque Deus, ut Martyr sententiam repetens paulo infra p. 20. B. C. ait, tollere volens Mosi dixit: *Ἐγὼ εἶμι ὁ ὄν.* Ceterum quum participium *μνησθέντος* ab *ἡπίστατο* pendeat, incipit (id quod sententia quoque requirit) apodosis inde a verbis *διὰ τοῦτο* etc. Haec monere

volui contra Maranum. Haud male omissum est illud *πρώτους* in Cod. Vimar.: *Sciebat scilicet inveteratum hunc primorum parentum errorem homini nondum etiam e memoria excidisse, in quem illi ut se praecipites darent, humani generis osor Genius eis autor fuisset.* Pergitur recte ita: *Nam hic cum primis parentibus si ab interdicto divino vellet deflectere, spem faceret fore, uti diis pares fierent; deorum inane ac falsum nomen est commentus, ut miseri mortales alios etiam deos, praeter unum illum ac solum, esse rati, tales scilicet posse se quoque fieri confiderent.*

αυτοῦς· ⁵ *Εἰ πεισθείητέ μοι τὴν τοῦ Θεοῦ παρελθεῖν ἐντολήν, ἕσε-*
σθε ὡς θεοί, θεοὺς ὀνομάζων τοὺς μὴ ὄντας, ἵνα οἱ ἄνθρωποι
οἰηθέντες καὶ ἑτέρους εἶναι θεοὺς καὶ ἑαυτοὺς δύνασθαι γενέσθαι
θεοὺς πιστεύσωσι, διὰ τοῦτο πρὸς τὸν Μωσέα ἔφη· Ἐγὼ εἰμι ὁ
ὢν, ἵνα διὰ τῆς μετοχῆς ὄντος τοῦ Θεοῦ ⁶ ὄντος καὶ μὴ ὄντων
διαφορὰν διδάξῃ. Πεισθέντες τοίνυν οἱ ἄνθρωποι τῷ ἡπατηκότι
δαίμονι καὶ Θεοῦ παρακοῦσαι τολμήσαντες, ἐξῆλθον τοῦ παραδεί-
σου, τοῦ μὲν ὀνόματος ⁷ τῶν Θεῶν μεμνημένοι, μηκέτι δὲ παρὰ
Θεοῦ μὴ εἶναι θεοὺς ἑτέρους διδαχθέντες· οὐ γὰρ δίκαιον ἦν
τοὺς τὴν πρώτην ἐντολήν μὴ φυλάξαντας, ἦν φυλάξαι ῥάδιον ἦν,
διδάσκειν ἔτι, ἀλλὰ τιμωρίαν αὐτοῖς ἐπάγειν δικαίαν. Ἐκβλη-
θέντες τοίνυν τοῦ παραδείσου καὶ οἰόμενοι διὰ τὴν παρακοήν ⁸
ἐκβεβλήσθαι μόνην, οὐ μὴν εἰδότες διότι καὶ θεοὺς μὴ ὄντας
ἐπίσθησαν εἶναι, τὸ τῶν Θεῶν ὄνομα καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα ἐξ
αὐτῶν γενομένοις ἀνθρώποις παρέδοσαν. Αὕτη τοίνυν ⁹ πρώτη
περὶ Θεῶν ψευδῆς φαντασία, ἀπὸ ⁹ τοῦ ψεύστου πατρὸς τὴν
ἀρχὴν ἐσχηκυῖα. Εἰδὼς τοίνυν ὁ Θεὸς τὴν τῆς πολυθεότητος μὴ
ἀληθῆ δόξαν, ὥσπερ τινὰ νόσον τῇ τῶν ἀνθρώπων ἐνοχλοῦσαν
ψυχῇ, ἀνελεῖν καὶ ἀνατρέψαι βουλόμενος, πρῶτον μὲν τῷ Μωσεί ¹⁰
φανείς ἔφη πρὸς αὐτόν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. ¹⁰ Ἐδει γάρ, οἶμαι, τὸν
ἄρχοντα καὶ στρατηγὸν τοῦ τῶν Ἑβραίων γένους ἕσεσθαι μέλλοντα
πρῶτον ἀπάντων τὸν ὄντα γινώσκειν θεόν. Διὸ καὶ τούτῳ πρῶ-
τῳ φανείς, ὡς ἦν δυνατὸν ἀνθρώπῳ φανῆναι Θεοῦ, ἔφη πρὸς
αὐτόν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Εἴτ' ἀποστέλλειν αὐτόν πρὸς τοὺς Ἑβραί-
ους μέλλων, κἀκείνοις ¹¹ αὐτῷ τὰ αὐτὰ προστάττει λέγειν· ¹² Ὁ
ὢν ἀπέσταλκέ με πρὸς ὑμᾶς.

22. Ταῦτα τοίνυν ἐν Αἰγύπτῳ μαθὼν ὁ Πλάτων καὶ σφόδρα ἀρεσθεὶς τοῖς περὶ ἑνὸς Θεοῦ εἰρημένοις, τοῦ μὲν ὀνόματος Μωσέως, διὰ τὸ ἕνα καὶ μόνον διδάσκειν θεόν, μνημονεῦσαι παρ' Ἀθηναίοις οὐκ ἀσφαλὲς ἠγεῖτο, δεδιὼς τὸν Ἄρειον πάγον,

5. *Εἰ πεισθ... θεοί]* Coll. Genes. III. 5..

6. *ὄντος]* Cod. Argenter. et Ms. Steph. ὄντων.

7. *τῶν Θεῶν]* In Cod. Reg. 4. supra lineam τοῦ Θεοῦ.

8. *πρώτη περὶ Θεῶν]* Cod. Argenter. περὶ Θεῶν πρώτη. Reg. 2. πρ. περὶ Θεοῦ.

9. *τοῦ ψεύστου... ἀρχὴν]* Respexit forte Justinus verbis τ. ψεύστ.

sic allocutus: *Si obsecuti mihi fueritis mandatum Dei transgredientes, eritis sicut dii*, deos appellans eos qui non erant, ut homines, arbitrati alios etiam deos esse, se quoque deos fieri posse crederent: propterea Mosis dixit: *Ego sum existens ille*, ut per participium *existens* Dei existentis et non existentium discrimen doceret. Obsecuti autem fraudulento daemone homines ac Dei praeceptum violare ausi e paradiso exierunt, nominis quidem deorum non obliti, sed non jam amplius a Deo nullos esse deos edocti; non enim aequum erat, ut qui primum praeceptum non servassent, quod tamen erat ad servandum facile, ii amplius docerentur, sed potius ut debitam poenam persolverent. Ejecti igitur paradiso seque ob eam tantum causam ejectos rati, quod Deo non paruisent, minime vero ob illam etiam, quod deos esse qui nulli prorsus sunt credidissent, nomen deorum genitis ex se postea hominibus tradiderunt. Haec igitur prima fuit falsa de diis informatio, a mendaci patre ortum habens. Quum vero videret Deus falsam de diis opinionem veluti quemdam morbum in animos hominum grassari, eam tollere et eruere volens quum primum Mosis visus est ei dixit: *Ego sum existens ille*. Oportebat enim, ut equidem arbitrator, ut qui princeps et dux Hebraeae gentis futurus erat, omnium primus existentem cognosceret Deum. Unde etiam quum illi omnium primo visus est, quantum fas erat homini Deum apparere, dixit ad eum: *Ego sum existens ille*. Deinde illum ad Hebraeos missurus, eadem illis iussit dicere: *Existens ille misit me ad vos*.

22. Haec igitur Plato quum in Aegypto didicisset ac vehementer delectaretur his de uno Deo dictis, nomen quidem Mosis, quod unum is et singularem doceret Deum, memorare apud Athenienses tutum esse non duxit, Areopagum metuens,

πατρ. ad ev. Joann. VIII. 44.. Articulum ad ἀρχὴν ex Cod. Reg. 1.,

2. et Argentor. praemisi.

10. Ἐδει γὰρ] Cod. Reg. 4. ἔδει γὰρ οὖν.

11. αὐτῶ] Cod. Reg. 3. et Clavicul. sicut editi αὐτόν.

12. Ὁ ὢν... ὑμᾶς] Exod. III.

14..

τὸ δὲ καλῶς εἰρημένον ὑπ' αὐτοῦ οὐχ ὡς πῶς ἐκείνου μαθῶν, ἀλλ' ὡς ἑαυτοῦ ἐπιθέμενος δόξαν ἐν τῷ ἐσπουδασμένῳ αὐτοῦ λόγῳ Τιμαίῳ, ἐν ᾧ καὶ θεολογεῖν ¹ ἐπεχείρει, τὸ αὐτὸ ὃ καὶ περὶ θεοῦ Μωσῆς γέγραπεν. Ἔφη γάρ· ² Ἔστιν οὖν κατ' ἐμὴν δόξαν διαιρετέον πρῶτον, τί τὸ ³ ὄν μὲν αἰεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γινόμενον ⁴ μὲν, ὄν δὲ οὐδέποτε. Τοῦτο, ᾧ ἄνδρες Ἕλλη- νες, τοῖς νοεῖν δυναμένοις οὐ δοκεῖ ἐν καὶ ταῦτ' εἶναι, τῷ ἄρθῳ μόνῳ διαλλάττον; Ὁ μὲν γὰρ Μωσῆς ὁ ὢν ἔφη, ὁ δὲ Πλάτων τὸ ὄν. Ἐκάτερον δὲ τῶν εἰρημένων τῷ αἰεὶ ὄντι θεῶ προσήκει φαίνεται· αὐτὸς γάρ ⁵ ἐστὶ μόνος ὁ αἰεὶ ὢν, γένεσιν δὲ ⁶ μὴ ἔχων. Τί τοίνυν ἐστὶν ἕτερον τὸ τῷ αἰεὶ ὄντι ἀντιδιαστελλόμενον, περὶ οὗ αὐτὸς ἔφη. Καὶ τί τὸ γινόμενον ⁷ μὲν αἰεὶ, ὄν δὲ οὐδέποτε, ἀκριβῶς ⁸ προσήκει σκοπεῖν. Εὐρήσομεν γὰρ αὐτὸν σαφῶς καὶ φανερωῶς τὸν μὲν ⁹ ἀγέννητον αἰδίου εἶναι λέγοντα, τοὺς δὲ γεννη- τοὺς ἢ δημιουργητοὺς (ὡς αὐτὸς περὶ τῶν αὐτῶν εἰρησθαι ἔφη· ¹⁰ Θεοὶ θεῶν ὢν ἐγὼ δημιουργός) γινόμενους καὶ ἀπολλυμένους. ¹¹ Οὕτω τοῦτο γὰρ αὐτὸς λέγει· ¹² Ἔστι γ' οὖν κατ' ἐμὴν δόξαν πρῶτον διαιρετέον, τί τὸ ¹³ ὄν μὲν αἰεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ ¹⁴ γινόμενον μὲν, ὄν δὲ οὐδέποτε. Τὸ μὲν ¹⁵ οὖν νοήσει μετὰ τοῦ λόγου περιληπτόν, αἰεὶ κατὰ ταῦτ' ὄν, τὸ δ' αὖ δόξῃ μετὰ αἰσθήσεως ἀλόγου δοξαστόν, γινόμενον καὶ ἀπολλύμενον, ¹⁶ ὄν

1. ἐπεχείρει] Cod. Argentor. ἐπιχειρεῖ.

2. Ἔστιν οὖν... οὐδέποτε]

Locus paulo infra repetitus invenitur in Platonis Timaeo p. 27. D. et 28. A. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IX. p. 301. sq.). Maranus: Ad exemplum, inquit, Justini Cyrillus adv. Julian. I. p. 23. A. B. eandem similitudinem demonstrat inesse huic Platonis loco cum his Scripturae verbis: *Ego sum qui sum*. Idem ante Cyrillum praestiterat Eusebius Praeparat. evang. XI. c. 9. — Ceterum Plato hic et paulo infra scribit: "E. ο. δὴ κ. ε. δ. πρῶτον

διαίρ. τάδε· τί etc..

3. ὄν μὲν αἰεὶ] Desideratur μὲν in Cod. Argentor..

4. μὲν, ὄν] Ita Codd. msti et Plato; Maranus vero μὲν αἰεὶ, ὄν. Cyrill. γινόμεν., ὄν etc..

5. ἐστὶ] Deest in Cod. Reg. 4..

6. μὴ ἔχων] Cod. Reg. 2. οὐκ ἔχων.

7. μὲν αἰεὶ, ὄν] Hoc loco Cod. Reg. 1., 2., Clarom. et Argentor. αἰεὶ exhibent ab editoribus excepto Marano omissum. Exstat quoque apud Eusebium.

8. προσήκει σκοπεῖν] Cod. Argentor. σκοπεῖν προσήκει.

sed quod praeclare ab eo dictum fuerat, id non tamquam ab eo acceptum, sed ut suam ipsius sententiam exponens in illo diligenter elaborato opere, Timaeo, in quo etiam de rebus divinis disputare instituit, idem de Deo scripsit ac Moses. Ait enim: *Primum meo quidem iudicio distinguendum, quid sit illud, quod semper quidem existit, factum autem non est, et quid illud, quod fit quidem, nunquam autem existit.* An non hoc, Graeci, iis, qui intelligere possunt, unum et idem videbitur, solo articulo diversum? Dixit enim Moses: *Exsistens ille*, Plato autem: *Exsistens illud*. Utrumque autem semper existenti Deo congruere manifestum est; ipse enim solus est, qui semper existat nec factus sit. Quid autem alterum illud sit, quod semper existenti opponitur, de quo ipse dixit: *Et quid illud, quod fit quidem semper, nunquam autem existit*, attente considerandum. Reperiemus enim clare et aperte ab eo dici ingenitum quidem esse aeternum, factos autem vel conditos (quemadmodum ipse dictum esse de illis ait: *Dii deorum quorum ego opifex*) nasci et perire. Hoc siquidem ille sic ait: *Primum igitur meo quidem iudicio distinguendum, quid sit illud, quod semper quidem existit, factum autem non est, et quid illud, quod fit quidem, nunquam vero existit. Alterum intellectu per rationem percipi potest, eodem semper modo se habens, alterum opinione per sensum rationis expertem conjicitur, na-*

9. ἀγέννητον — γεννητούς] In Cod. Argentor. (eraso ν) ἀγέννητον et γενητούς. Et sic deinceps.

10. θεοὶ... δημιουργός] Plat. l. c. p. 41. A. (p. 325.). Deest ὧν in Cod. Reg. 2. et 4..

11. Οὕτω τοῦτο γὰρ] Cod. Argentor. ἀπολλυμ. οὕτως. τοῦτο γὰρ. Cod. Vimar. sicut nascantur, ita etiam interire. Maranus ut in Cod. Reg. 4. οὕτω γὰρ.

12. Ἔστι γ' οὗν] Cod. Reg. 4. ἐστὶ τοίνυν.

13. ὃν μὲν ἀεὶ] Desideratur μὲν in Cod. Argentor..

14. γινόμενον μὲν, ὃν] Codd. manu exarati et editi ut apud Cyrillum γινόμεν., ὃν. Retinui μὲν ob sequens δέ; insuper Maranus ἀεὶ adjecit.

15. οὗν... λόγου] Plato et Theodoretus δὴ ν. μ. λόγου. Cyrill. γνώσει μ. λόγου.

16. ὃν δὲ οὐδ.] Plato et Theodoretus ὄντως δὲ οὐδ. atque illud ὄντως Hutchinus censet addendum.

δὲ οὐδέποτε. Ταῦτα ¹⁷ τὰ ῥητὰ τοῖς ὀρθῶς νοεῖν δυναμένοις ἀναί-
 ρεσιν καὶ ἀπώλειαν τῶν γενομένων κηρύττει θεῶν. Ἀναγκαῖος
 δὲ οἶμαι καὶ τούτῳ προσέχειν τὸν νοῦν, ὅτι οὐδὲ ποιητὴν ¹⁸ αὐτὸν
 ὁ Πλάτων, ἀλλὰ δημιουργὸν ὀνομάζει θεῶν, καίτοι πολλῆς δια-
 φοραῆς ἐν τούτοις οὔσης κατὰ τὴν αὐτοῦ Πλάτωνος δόξαν· ὁ μὲν
 γὰρ ποιητής, οὐδενὸς ἑτέρου προσδεόμενος, ἐκ τῆς ἑαυτοῦ δυνά-
 μεως καὶ ἐξουσίας ποιεῖ τὸ ποιούμενον, ὁ δὲ δημιουργός, τὴν τῆς
 δημιουργίας ¹⁹ δύναμιν ἐκ τῆς ὕλης εἰληφώς, κατασκευάζει τὸ
 γινόμενον.

23. Ἄλλ' ἴσως τινὲς τῶν τῆς πολυθεότητος δογμάτων ἀπο-
 στῆναι μὴ βουλόμενοι αὐτὸν τὸν δημιουργὸν τοῖς δημιουργηθεῖσι
¹ θεοῖς ταῦτ' εἰρηκέναι φήσουσιν· ² Ἐπειπερ ³ γεγέννησθε, ἀθάνατοι
 μὲν οὐκ ἔστε οὐδ' ἄλλοι ⁴ τὸ παράπαν· ⁵ οὔτε μὲν δὴ λυθήσεσθε
 γε οὔτε τεύξεσθε θανάτου μοίρας, τῆς ἐμῆς βουλήσεως, ⁶ μείζονος
 ἔστι δεσμοῦ καὶ ἰσχυροτέρου, λαχόντες. Ἐνταῦθα ὁ Πλάτων τοὺς
 τὴν πολυθεότητα ἀσπάζομένους δεδιώς, ἐναντία ἑαυτῶ τὸν κατ'
 αὐτὸν δημιουργὸν εἰσάγει λέγοντα. ⁷ Πᾶν γὰρ τὸ γενόμενον φθα-
 ρτὸν πρότερον εἰρηκέναι αὐτὸν φήσας, νῦν τάναντία αὐτὸν εἰσάγει
 λέγοντα, ἀγνοῶν ὅτι οὐδαμῶς οὕτω δυνατὸν τὸ τῆς ψευδολογίας
 ἐκφυγεῖν ἔγκλημα· ἢ γὰρ τὸ πρότερον εἰρηκῶς πᾶν τὸ γενόμενον
 φθαρτὸν ψεύδεται, ἢ νῦν τάναντία τοῖς πρότερον περὶ αὐτῶν
 εἰρηκέναι ἀπαγγελλόμενος. Εἰ γὰρ ἀνάγκη πᾶσα τὸ γεννητὸν
 φθαρτὸν εἶναι κατὰ τὸν πρότερον αὐτοῦ ὅρον, πῶς ⁸ συγχωρεῖ
 τὸ κατ' ἀνάγκην ἀδύνατον γενέσθαι δυνατὸν; Ὡστε μάτην ἔστι
 κεν ὁ Πλάτων ἀδύνατα χαρίζεσθαι τῶ κατ' αὐτὸν δημιουργῶ, τοὺς

17. τὰ ῥητὰ] Cod. Reg. 4. τὰ Biblioth. Cod. 232. (ed. Becker. Tom. II.) p. 290.

18. αὐτὸν ὁ Πλάτων] Cod. Argentor. ὁ πλ. αὐτόν. 3. γεγέννησθε] Plato et Photius ἐγένεσθε.

19. δύναμιν] Deest ea vox in Cod. Argentor.. 4. τὸ παράπαν] Cod. Argentor. ut Plato τὸ πᾶμπαν eademque lectionem praebet Reg. 2., in quo tamen supra lineam atramento a manu recenti notatum est: Ἐπὶ τὸ παράπαν. Photius πᾶμπαν.

1. θεοῖς] Non est in Cod. Argentor.. 5. οὔτε... οὔτε] Cod. Argentor. μὴν πρὸ μὲν, Plato οὔτι...

2. Ἐπειπερ... λαχόντες] Cf. Plat. Timaeus p. 41. B. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IX. p. 325.); locum ex Justino affert Photius

scens et periens nec umquam existens. Haec profecto verbis, qui recte intelligere possunt, interitum et exitium factorum praedicant deorum. Atque illud etiam necessario animadvertendum mihi videtur, non creatorem illum a Platone, sed opificem appellari deorum, quum inter utrumque plurimum sit ipsius Platonis iudicio discriminis; creator enim nulla re alia indigens sua virtute et potestate id quod fit efficit, opifex vero accepta ex materia condendi facultate opus suum construit.

23. Sed forte nonnulli, qui ab opinione multitudinis deorum nolunt discedere, opificem ipsum haec diis conditis dixisse objicient: *Quandoquidem facti estis, immortales quidem non estis neque omnino indissolubiles; non tamen dissolvemini neque in mortis necessitatem incurretis, majus adhuc et fortius vinculum meam voluntatem sortiti.* Hoc loco Plato, multitudinis deorum cultores metuens, opificem suum contraria inter se loquentem induxit. Nam quem antea pronuntiasse dixit, quidquid factum est corruptioni obnoxium esse, eundem nunc contraria asserentem inducit, non animadvertens se in hac disputandi ratione mendacii crimen nullo pacto effugere posse; etenim vel prius mentitus est, quidquid factum est corruptioni obnoxium esse dicens, vel nunc, contraria pronuntians his quae prius dixerat de diis. Si enim necesse omnino est, ut quidquid factum est corruptioni obnoxium sit secundum priorem ejus definitionem, qui quadrat ut fieri possit, quod necesse est fieri non posse? Videtur igitur Plato frustra opifici suo quae fieri non possint largiri, dum eos, qui semel corru-

οὐδέ, Photius οὐτοι γε μὴν λ. ουδέ.

6. μείζ. ε. δ. κ. λσχνρ.] Sic et Plato, nisi quod κρηιωτέρου pro λσχνρ. habet. Photius magis ad Justinum accedens scribit λσχνρ. δέσμον.

7. Πᾶν γὰρ τὸ γινόμενον φθαρόν] Stephanus Gobarus teste Photio l. c. utebatur hoc Justiani loco,

ut quidquid natura corruptibile est, id ne Deo quidem volente incorruptibile fieri posse ostenderet. At haereticus ille Tritheita non animadvertibat S. Martyrem non ex sua propria, sed ex Platonis sententia argumentum depromere adversus ipsum Platonem. Maranus.

8. συγχωρεῖ] Cod. Argentor. ἐγχωρεῖ.

ἅπαξ διὰ τὸ ἐξ ὕλης γεγενῆσθαι φθαρτοὺς καὶ αὐτοὺς γενομένους, αὐθις δι' αὐτοῦ ἀφθάρτους καὶ ⁹ ἀλύτους ἐπαγγελλόμενος ἔσεσθαι. Τὴν γὰρ τῆς ὕλης δύναμιν, ἀγέννητον καὶ ἰσόχρονον καὶ ἡλικιω-
τιν κατὰ τὴν αὐτοῦ δόξαν τοῦ δημιουργοῦ οὐσαν, ἀντιστατεῖν ε-
κὸς τῇ αὐτοῦ βουλήσει· τῷ γὰρ μὴ πεποιηκότι οὐδεμία ἐξουσία πρὸς
τὸ ¹⁰ μὴ γεγονός, ὥστε οὐδὲ βιασθῆναι αὐτὴν δυνατὸν τῆς ἕξου-
θεν πάσης ἀνάγκης ἐλευθέραν οὐσαν. Διὰ τοῦτο τοίνυν καὶ
αὐτὸς ὁ Πλάτων εἰς ταυτ' ἀφορῶν, οὕτω γέγραφεν· ¹¹ Ἀνάγκη
δὲ οὐδὲ θεὸν λέγεσθαι δυνατὸν βιάζεσθαι.

24. Πῶς οὖν Ὁμηρον τῆς ἑαυτοῦ πολιτείας ἐκβάλλει Πλά-
των, ἐπειδὴ ἐν τῇ πρὸς Ἀχιλλέα πρεσβείᾳ τὸν Φοίνικα πεποίηκε
τῷ Ἀχιλλεῖ λέγοντα·

¹ Στρεπτοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοὶ

καίτοι Ὁμήρου οὐ περὶ τοῦ βασιλέως καὶ κατὰ Πλάτωνα δημιουρ-
γοῦ τῶν θεῶν τοῦτ' εἰρηκότος, ἀλλὰ περὶ τινῶν θεῶν τῶν παρ' Ἑλ-
λησι πολλῶν εἶναι νομιζομένων, ὡς ἔστιν ἡμῖν καὶ ² παρὰ τοῦ Πλά-
τωνος μανθάνειν, θεοὶ θεῶν λέγοντος; Τῷ γὰρ ἐνὶ καὶ πρώτῳ θεῷ
τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸ κράτος ἀπάντων ³ Ὁμηρος διὰ τῆς χρυσῆς
ἐκείνης ἀναφέρει σειρᾶς, τοὺς δὲ λοιποὺς θεοὺς ⁴ τοσοῦτ' ἀπέχειν
ἔφη τῆς ἐκείνου θεότητος, ὥστε αὐτοὺς καὶ μετ' ἀνθρώπων ὄνο-
μάζειν ἀξιοῦν. Τὸν γ' οὖν Ὀδυσσεῖα κατὰ τοῦ Ἐκτορος πρὸς τὸν
Ἀχιλλέα εἰσάγει λέγοντα·

⁵ Μαίνεται ἐκπάγλως πίσυνος Διὶ, οὐδέ τι τίει

Ἀνέρας οὐδὲ θεοὺς.

Ἐνταῦθά μοι Ὁμηρος δοκεῖ πάντως πού καὶ αὐτὸς ὥσπερ ὁ Πλά-
των ἐν Αἰγύπτῳ μαθὼν περὶ ἑνὸς θεοῦ σαφῶς καὶ φανερῶς τοιαῖ
ἐμφαίνειν, ὅτι ὁ τῷ ὄντι πεποιητῶς θεῷ τῶν μὴ ὄντων ἀμελεῖ.
⁶ Οὕτω γὰρ ὁ ποιητὴς καὶ ἀλλαχοῦ πού δι' ἑτέρας λέξεως ἰσοδυνα-
μοῦσης, ⁷ τῆς ἀντωνυμίας, ταύτῃ τῇ ὑπὸ Πλάτωνος εἰρημένῃ
μετοχῇ κέχρηται, τὸν ὄντα θεὸν ἀπαγγελλούσῃ, περὶ οὗ ὁ Πλά-

9. ἀλύτους] Hutchinus αὐτούς. θεὸς εἶναι λέγεται δυνατὸς βιά-
10. μὴ γεγ.] Deest μὴ in Cod. ζεσθαι.

Argentor. .

11. Ἀνάγκη... βιάζεσθαι] Ali-
ter Plato de legib. p. 741. A. (Vol.
VIII. p. 232.): Ἀνάγκην δὲ οὐδὲ

1. Στρεπτοὶ... αὐτοὶ] Hom.
II. IX. 497.. Maranus καὶ vocalam
jam ob versum necessariam omisit.
2. παρὰ τοῦ] Cod. Argentor. et

Ptioni, utpote facti ex materia, obnoxii sunt, rursus illius beneficio a corruptione et dissolutione immunes fore pronuntiat. Nam materiae vim, utpote ingenitam et, ut ipse opinatur Plato, aequalem opifici et coevam, oblectari par est ipsius voluntati; ei enim qui non creavit nulla est in id quod est increatum potestas, unde nec vis ulla ei inferri potest, quum ab omni externa necessitate libera sit. Ad haec respiciens Plato sic scripsit: *Necesse est, ut vim Deo inferri non posse dicamus.*

24. Quomodo ergo Homerum civitate sua ejicit Plato, quod Phoenicem suscepta ad Achillem legatione haec Achilli dicentem induxerit:

Mutabiles et ipsi sunt dii

quum Homerus non de rege et deorum secundum Platonem opifice id dixerit, sed de diis quibusdam, quos Graeci plures esse existimant, ut discere est ex ipso Platone, *Dii deorum dicente?* Uni enim et primo Deo potestatem et imperium omnium Homerus per auream illam defert catenam, ceteros autem deos tantum ab illius divinitate abesse putat, ut eos una cum ipsis hominibus nominare non dubitet. Ulyssem enim inducit haec de Hectore Achilli dicentem:

*Furit terribiliter Jove confidens, nec quicquam veretur
Homines neque deos.*

Omnino mihi videtur hoc loco Homerus, quum in Aegypto non secus ac Plato de singulari Deo cognovisset, clare id et aperte significare, si quis ei qui est Deo confidat, illum eorum qui non sunt rationem nullam habere. Sic enim et alibi poeta per aliam vocem ejusdem ponderis, id est per pronomen, allato utitur a Platone participio eum qui est Deum designante, de

Vimar. παρ' αὐτοῦ.

3. Ὀμηρος] Iliad. VIII. 18. sqq..

4. τοσοῦτ' ἀπέχ.] Editi sicut
Cod. Reg. 3. et Clarom. τοσοῦτον
ἀπέχ..

5. Μαίνεται... θεός] Hom.
Il. IX. 238. sq.. Cod. Argentor.

temere ἐκπάγλως.

6. Οὕτω] Cod. Argentor. οὐ-
τως et sic postea ubi occurrit.

7. τῆς ἀντωννμίας] Ita Cod.
Reg. 2. et 4.. Ante Maranum τῆ
ἀντωννμίας et ταύτῃ pro ταύτῃ
edebatur.



των ἔφη· ⁸ Τί ὄν αἰεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον. Οὐ γὰρ ἀπλῶς εἰ-
ρησθαί μοι δοκεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ Φοίνικος εἰρημένον·

⁹ Οὐδ' εἰ κέν μοι ὑποσταίη θεὸς αὐτὸς

Γῆρας ἀποξύσας θήσειν νέον ἠβώοντα.

Ἡ γὰρ αὐτὸς ἀντωνυμία τὸν ¹⁰ ὄντως ὄντα σημαίνει θεόν. Οὕτω ²³
γὰρ καὶ ὁ περὶ τῶν Χαλδαίων ὑμῖν καὶ Ἑβραίων εἰρημένος ση-
μαίνει χρησμός· πυθομένου γὰρ τινος, τίνας πώποτε θεοσεβεῖς
ἄνδρας γεγενῆσθαι συνέβη, οὕτως εἰρηκέναι αὐτόν φατε·

Μοῦνοι Χαλδαῖοι ¹¹ σοφίην λάχον, ἢ δ' ἄρ' Ἑβραῖοι,

Αὐτογένητον ἄνακτα σεβασζόμενοι θεὸν αὐτόν.

25. Πῶς οὖν ὁ Πλάτων Ὀμήρῳ μέμφεται τοὺς θεοὺς ¹ στρε- **B**
πτοὺς εἶναι λέγοντι, καίτοι Ὀμήρου διὰ τὸ χρήσιμον τοῦτ' εἰρηκό-
τος, ὡς ἔστι δῆλον ἀπ' αὐτῶν τῶν εἰρημένων; Ἴδιον γὰρ τῶν δι'
εὐχῆς καὶ θυσιῶν φιλανθρωπίας τυγχάνειν ἀξιούντων τὸ παύε-
σθαι καὶ μεταγινώσκειν ἐφ' οἷς ἤμαρτον· οἱ γὰρ ἀνεπιστρεφῆς τὸ
θεῖον οἰόμενοι εἶναι, οὐδαμῶς ἀφίστασθαι τῶν ἀμαρτημάτων
προήρηνται, οὐδὲν ὄφελος ἐκ τῆς μετανοίας ἔξιν οἰόμενοι. Πῶς
² οὖν Ὀμήρου τοῦ ποιητοῦ καταγνοὺς ὁ φιλόσοφος Πλάτων **C**

Στρεπτοὶ δέ τε καὶ θεοὶ αὐτοὶ

³ εἰρηκότος αὐτὸς τὸν τῶν θεῶν δημιουργὸν εἰσάγει οὕτω βραδύως
τρεπόμενον, ὡς ποτὲ μὲν θεοὺς θνητούς, ποτὲ δὲ τοὺς αὐτοὺς
ἀθανάτους εἶναι λέγειν; Καὶ οὐ μόνον περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ
τῆς ὕλης, ἀφ' ἧς καὶ τοὺς δημιουργηθέντας θεοὺς, ὡς αὐτὸς φησι,
γεγενῆσθαι ἀνάγκη, ποτὲ μὲν ἀγέννητον ποτὲ δὲ γεννητὴν εἶναι
λέγει, ἀγνοῶν ὅτι, οἷς Ὀμήρῳ μέμφεται, τούτοις αὐτὸς περιπί- **D**
πτων ἐλέγχεται, τὸν τῶν θεῶν δημιουργὸν οὕτω βραδύως τρέπε-
σθαι λέγων, καίτοι Ὀμήρου περὶ αὐτοῦ ἐναντία εἰρηκότος. Ἐφη
γὰρ αὐτόν οὕτω περὶ ⁴ αὐτοῦ λέγειν·

8. Τί... ἔχον] Vid. c. 22. not. 2.. Clarom. et inde Ms. Steph. σοφίης.

9. Οὐδ' ἠβώοντα] Vid. c. 17. Lampsonus, ut assolet, nimis libere
not. 5.. In eundem usum monente vertens post illos ex Homero lauda-
jam Marano citantur hi versus a tos versus nihil praebet nisi haec:
Cyrillo Alex. adv. Julian. I. p. 27.. Uti ne illud quidem, quod est in ora-

10. ὄντως] Deest in Cod. culo illo Chaldaeensi cujus ante me-
mini: solis sese deus ipse reclusit,

Reg. 4.. esse ἀνεμφαιτικῶς dictum pu-

11. σοφίην] Cod. Reg. 8. et

quo dixit Plato: *Quid sit illud quod semper est, ortum autem non habet.* Neque enim temere mihi dictum videtur a Phoenice:

Nec si mihi promitteret Deus ipse

Senecta abstersa me facturum juvenem pubescentem.

Nam pronomen *ipse* eum qui vere est designat Deum. Idem enim et illud de Chaldaeis et Hebraeis editum vobis oraculum declarat; consulenti enim cuidam, quibusnam hominibus piis esse contigisset, ita oraculum respondisse dicitis:

Soli Chaldaei sapientiam sortiti sunt et Hebraei,

Per se genitum regem colentes Deum ipsum.

25. Quomodo igitur Homerum vituperat Plato, quod deos flexibiles esse dixerit, quum id Homerus non sine utili ratione dixerit, ut ex ipsis verbis perspicitur? Proprium enim est eorum, qui precibus et victimis misericordiam consequi volunt, desinere et poenitentia eluere quae peccarunt; qui autem divinum numen flexibile non esse existimant, nequaquam a peccatis discedere volunt, ut qui poenitentiam nihil sibi profuturam putent. Quomodo igitur philosophus Plato, quum poetam Homerum

Mutabiles et ipsi sunt dii

dicentem condemnaverit, ipse opificem deorum tam facile mutabilem inducit, ut nunc deos mortales, nunc eosdem immortales esse dicat? Nec deos solum, sed etiam materiam, ex qua necesse est factos esse quos conditos deos appellat, nunc genitam nunc ingenitam esse dicit non advertens, se ipsis illis, quae in Homero reprehendit, implicatum teneri, ut qui opificem deorum tam facile dicat immutari, quum de eo Homerus contraria dixerit. Illum enim inducit haec de seipso dicentem:

tem, sicque existimem utroque loco illam vocem ipse verum deum declarare. Quae ergo Platoni causa fuit etc.. Videsis c. 11. not. 5..

1. στρεπτούς] Cod. Reg. 1. et Argenter. τρεπτούς.

2. οὐν] Deest in Cod. Reg. 4.. De versu Homericis vid. c. 24. not.

1.; nostro autem loco pro στρεπτοὶ in Cod. Reg. 1. et Argenter. τρεπτοὶ exstat.

3. εἰρηκότος] Cod. Argenter. αὐτοῦ εἰρηκότος.

4. αὐτοῦ] Cod. Reg. 3. et Clarom. ἐαυτοῦ. Ita editi quoque.

⁵ Οὐ γὰρ ἕμὸν παλινάγρετον οὐδ' ἀπατηλόν,
Οὐδ' ⁶ ἀτελεύτητον, ὅ τι κεν κεφαλῇ κατανεύσω.

Ἄλλα ταῦτα μὲν ⁷ ἕκων, ὡς ἔοικεν, ὁ Πλάτων, τοὺς τὴν πολυθεότητα ἀσπαζομένους δεδιώς, ἀλλόκοτα περὶ θεῶν διεξιέναι φαίνεται. ⁸ Ὅσα δὲ παρὰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν περὶ ἑνὸς θεοῦ μαθητικῶς οἴεται δεῖν λέγειν, ταῦτα μυστικῶς προήρηται λέγειν, τοῖς θεοσεβεῖν βουλομένοις τὴν ἑαυτοῦ σημαίνων δόξαν. Ἀρεσθεῖς γὰρ τῷ ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν Μωσέα εἰρημένῳ· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, καὶ τὴν βραχεῖαν διὰ τῆς μετοχῆς εἰρημένην φῆσιν μετὰ πολλῆς ⁹ θεωρίας δεξάμενος, ἔγνω ὅτι τὴν αἰδιότητα αὐτοῦ ὁ θεὸς τῷ Μωσεῖ σημῆναι θέλων, Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, ἔφη, τῆς ὢν συλλαβῆς οὐχ ἕνα ⁹ μόνον δηλούσης, ἀλλὰ τοὺς τρεῖς, τὸν τε παρεληλυθότα καὶ τὸν ἐνεστῶτα καὶ τὸν μέλλοντα. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ Πλάτων τοῦ ὢν ἐπὶ τοῦ περιττοῦ μέμνηται χρόνου, ¹⁰ Ὀν δὲ οὐδέποτε, λέγων. Τὸ γὰρ οὐδέποτε οὐκ ἐπὶ τοῦ παρεληλυθότος, ὡς οἴονται τινες, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ¹¹ εἴρηται χρόνου· τοῦτο γὰρ καὶ παρὰ τοῖς ἔξωθεν ἠκρίβηται. Διὰ τοῦτο τοίνυν ὥσπερ ἐρμηνεύσαι τοῖς ἀγνοοῦσι τὸ μυστικῶς περὶ τῆς αἰδιότητος τοῦ θεοῦ διὰ τῆς μετοχῆς εἰρημένον βουλόμενος ὁ Πλάτων, αὐταῖς λέξεσιν ¹² οὕτω γέγραπεν· ¹³ Ὁ μὲν δὴ θεός, ὥσπερ καὶ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχὴν ¹⁴ καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν πάντων ἔχων. Ἐνταῦθα ὁ Πλάτων σαφῶς καὶ φανερῶς τὸν παλαιὸν λόγον Μωσέως ὀνομάζει νόμον, τοῦ μὲν ὀνόματος Μωσέως φόβῳ τοῦ κωνείου μεμνησθαι δεδιώς· ἠπίστατο γὰρ τὴν τοῦ ἀνδρὸς διδασκαλίαν ἐχθρὰν ¹⁵ ἑλλήνων οὔσαν. Διὰ δὲ τῆς τοῦ λόγου παλαιότητος τὸν Μωσέα σημαίνει σαφῶς. Ὅτι δὲ παλαιὸς καὶ πρῶτος ὁ Μωσέως νόμος, καὶ ἐκ τῆς Διοδώρου καὶ τῶν λοιπῶν ἱστοριῶν ἱκανῶς ἡμῖν ἐν

5. Οὐ γὰρ...κατανεύσω] Hom. idemque probaverint Picus et Lam-
II. I. 526. sq. . psonus.

6. ἀτελ. ὅ τι] Editi ἀτελ. γ', 8. Ὅσα etc.] In Cod. Reg. 4.
ὅ τι. Scribo ut Cod. Argentor. et legitur: ὅσα...περὶ ἑνὸς θεοῦ
Homerus. μυστικῶς προεῖρηται, ταῦτα με-

7. ἕκων] Ita omnes Cod. msti, μαθητικῶς οἴεται δεῖν λέγειν τοῖς
nec video cur rejecta lectione hand θεοσεβεῖν etc.; eadem scriptu-
inepta editores ἕκων scripserint ram Picus secutus est. Post προή-

*Non enim meum revocabile est neque fallax,
Neque infectum, quidquid capite annuero.*

Sed haec quidem de industria, ut verisimile est, Plato, quippe plurimum deorum cultores metuens, absurde de diis videtur disseruisse. Quaecumque autem a Mose et prophetis de singulari Deo accepta silentio non praetermittenda esse putat, ea arcane proferre statuit, sententiam suam cupidis Dei colendi hominibus significans. Nam quum delectaretur hoc Dei ad Mosem dicto: *Ego sum existens ille*, ac brevem illam dictionem participio expressam non sine plurima animadversione excepisset, intellexit Deum, quia suam aeternitatem Mosi demonstrare vellet, *Ego sum existens ille*, dixisse, quippe quum hac voce, *existens*, non unum sed tria significentur, praesens et praeteritum et futurum. Sic enim et Plato illud *existens* de infinito usurpat tempore dicens: *Numquam autem existens*. Illud enim *numquam* non de praeterito, ut nonnulli putant, sed de futuro dictum est tempore; id enim et extranei scriptores accurate expenderunt. Propterea Plato, quum sententiam de Dei aeternitate, quae per participium arcane expressa est, velut interpretari imperitis vellet, totidem verbis ita scripsit: *Ipsa quidem Deus, ut antiquus sermo est, principium et finem et medium omnium tenet*. Hic Plato clare et aperte sermonem antiquum Mosis appellat legem, Mosis quidem nomen metu cicutae commemorare veritus; sciebat enim illius doctrinam Graecorum inimicam esse: sermonis autem antiquitate Mosem aperte designat. Porro legem Mosis antiquissimam et primam esse, ex Diodori historia et aliis ejus-

ρηται omittitur λέγειν in Cod. Reg. γέγο. οὕτως.

1. et Argentor..

9. μόνον] Cod. Reg. 3. et Clarom. itemque Ms. Steph. χρόνον.

10. Ὅν δὲ] Cod. Reg. 2. ex emendatione ὄν δέ.

11. εἴρηται χρόνον] Cod Argentor. χρόνον εἴρηται.

12. οὕτω γέγο.] Cod. Reg. 2.

γέγο. οὕτως.

13. Ὁ μὲν... ἔχων] Cf. Plato de legib. IV. p. 715. E. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. VIII. p. 185.).

14. καὶ τελ.] Plato τε καὶ τελ. et mox τῶν ὄντων ἀπάντων.

15. Ἑλλήνων] Cod. Reg. 4. Ἑλλήνων atque ita Reg. 3. et Clarom. ad marginem.

τοῖς ¹⁶ προάγουσιν ἀποδέδεικται· πρῶτον γὰρ ἀπάντων νομοθέτην αὐτὸν Διόδωρος γεγενῆσθαι λέγει μηδέπω μηδὲ τῶν τοῖς Ἑλλησι διαφερόντων εὐρεθέντων γραμμάτων, οἷς χρώμενοι τὰς ἑαυτῶν γεγράφασιν ἱστορίας.

26. Θαυμαζέτω δὲ μηδεὶς, ¹ εἰ Μωσεῖ πεισθεὶς ὁ Πλάτων περὶ τῆς ἀιδιότητος τοῦ θεοῦ οὕτω γέγραπεν· εὐρήσεις γὰρ αὐτὸν D μυστικῶς μετὰ τὸν ὄντως ὄντα θεὸν καὶ τοῖς προφήταις τὴν ἀληθῆ περὶ τῶν ὄντων ἀναφέροντα γινῶσιν. Οὕτω γὰρ ἐν τῷ Τιμαίῳ περὶ τινῶν ἀρχῶν διαλεγόμενος γέγραφε· ² Τὴν δὲ πυρὸς ἀρχὴν καὶ τῶν ἄλλων σωμάτων ³ ὑποτιθέμεθα, κατὰ τὸν μετ' ἀνάγκης εἰκότα λόγον πορευόμενοι· τὰς δὲ ⁴ ἔτι τούτων ἀρχὰς ὁ θεὸς οἶδεν ἄνωθεν καὶ ἀνδρῶν ὅς ἂν ἐκείνῳ φίλος ᾖ. Ἄνδρας δὲ E τίνας ἐτέρους ⁵ τῷ θεῷ φίλους εἶναι νομίζει, εἰ μὴ Μωσέα καὶ τοὺς λοιποὺς προφήτας; Ὡν ταῖς προφητείαις ἐντυχῶν καὶ τὸν περὶ κρίσεως παρ' αὐτῶν μεμαθηκῶς λόγον, ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πολιτείας λόγῳ οὕτω προαναφωνεῖ λέγων· ⁶ Ἐπειδὴν τις ἐγγὺς ᾖ τοῦ οἴεσθαι τελευτήσειν, εἰσέρχεται αὐτῷ ⁷ φόβος καὶ φρον- 25 τῖς, περὶ ὧν ἐν τῷ πρόσθεν οὐκ εἰσήει. Οἱ τε γὰρ λεγόμενοι μῦθοι περὶ τῶν ἐν ἄδου, ὡς τὸν ἐνθάδε ἀδικήσαντα ⁸ δέοι ἐκεῖ διδόναι δίκην, καταγελῶμενοι τέως, τότε δὴ στρέφουσιν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, μὴ ἀληθεῖς ᾧσι· καὶ αὐτὸς ἦτοι ὑπὸ τῆς τοῦ γήρωσ ἀσθενείας ἢ καὶ ὥσπερ ἐγγυτέρω ὧν τῶν ἐκεῖ ἑμᾶλλον καθορᾷ αὐτά. Ἐποψίας γοῦν καὶ δειμάτος μεστὸς γίνεται καὶ ἀναλογίζεται ἤδη καὶ σκοπεῖ, εἴ τινά τι ἠδίκησεν. Ὁ μὲν οὖν ¹⁰ τις B εὐρίσκων ἑαυτοῦ ἐν τῷ βίῳ πολλὰ ἀδικήματα καὶ ἐκ τῶν ὕπνου, ὥσπερ οἱ παῖδες, θαμὰ ἐγειρόμενος δειμαίνει καὶ ζῆ μετὰ ¹¹ κακῆς

16. προάγουσιν] Vid. c. 9. not. 19.. Cod. Reg. 3. et Clarom. προλαβοῦσιν; et sic Ms. Steph..

1. εἰ... γέγραπεν] Cod. Reg. 2. et 4. (item Vimar.) εἰ περὶ τῆς ἀιδιότητος τοῦ θεοῦ τῷ Μωσέϊ πεισθεὶς ὁ Πλάτων. Atque ita Maranus edidit; Ms. Pici verbis eadem ratione collocatis: *si de aeternitate dei commotus a Moſe Plato ita scripsit, quem invenies etc.*

2. Τὴν δὲ... φίλος ᾖ] Cf. Plat. Timaeus p. 53. C. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IX. p. 352).

3. ὑποτιθέμεθα] Cod. Argentor. ὑποθώμεθα.

4. ἔτι... ἄνωθεν] Plato τι τούτων ἀρχὰς ἄνωθεν θεὸς οἶδε.

5. τῷ θεῷ] Cod. Argentor. θεοῦ.

6. Ἐπειδὴν τις... γν. κυβερνᾷ] Cf. Plato de republ. I. p. 330.

modi monumentis satis a nobis supra demonstratum; eum enim Diodorus primum omnium legislatorem fuisse dicit nondum inventis Graecorum literis, quibus suas illi historias scripserunt.

26. Nemo autem miretur, si Mosi credens Plato de Dei aeternitate illo modo scripsit; reperies enim, eum mystice etiam prophetis post illum qui vere est Deum cognitionem rerum attribuere. Sic enim in Timaeo de quibusdam principiis disserens scripsit: *Ignis quidem et ceterorum corporum principium ponimus secundum probabilem cum necessitate rationem procedentes; horum autem adhuc principia Deus sursum cognovit et qui ei cari sunt homines.* Homines autem quosnam alios Deo caros esse putat, nisi Mosem et ceteros prophetas? Quorum vaticinia quum legisset et doctrinam de iudicio ab eis accepisset, in primo de Republica libro haec majore vocis sono verba pronuntiat: *Quum jam eo quis appropinquat, ut se brevi moriturum putet, subeunt illum metus et sollicitudo de rebus, de quibus antea minime subierant. Et quae feruntur fabulae de inferis, eum qui hic inique egit oportere illic poenas persolvere, hactenus derisae, tunc torquent illius animum, ne verae sint; ac ipse ob senectutis infirmitatem vel etiam, ut propior iis quae illic sunt, magis ea considerat. Suspicione sane et metu repletur jamque secum reputat et considerat, an quem injuria aliqua affecerit. Atque is quidem, qui se multa in vita inique fecisse reperit, ex somno, tamquam pueri solent, identidem exsuscitatus formidat et cum mala spe vivit; qui vero nullius*

D. E. et 331. A. (Vol. VI. p. 153. sq.). Hic quemadmodum aliis locis Sylburgius, quae a Justiniano textu absunt, ex Platonico supplet ita quidem, ut uncis utatur.

7. φόβος κ. φροντίς] Deest prior vox in Cod. Argentor.; Vimar. *invadit metus*, Ms. Pici *veretur*. Plato δέος et mox *ἐμπροσθεν* pro *ἐν τῷ πρόσθεν*.

8. δέοι] Plato δεῖ.

9. μᾶλλον] Plato μᾶλλον τι et paulo post δ' οὖν pro γούν.

10. τις εἶρ. ἐαυτοῦ] Non legitur τις apud Platonem. Cod. Reg. 4. *ἐαυτῶ*, Reg. 3. et Clarom. (et Ms. Steph.) *ἐαυτόν*.

11. κακῆς] Cod. Argentor. male κακοῦ. Articulus τῆς post κακῆς non est in Platone.

τῆς ἐλπίδος· τῷ δὲ μηδὲν ¹² ἄδικον ἑαυτῷ ξυνειδότι γλυκεῖα ἐλπίς
αἰεὶ πάρεστι καὶ ἀγαθὴ γηροτρόφος, ¹³ ὥσπερ καὶ Πίνδαρος λέγει.
Χαριέντως γάρ τοι, ὦ Σώκρατες, τοῦτ' ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι οὓς ἂν
ὀσίως καὶ δικαίως τὸν βίον διαγάγῃ,

¹⁴ Γλυκεῖάν οἱ καρδίαν ἀτιτάλλουσα γηροτρόφος συναορεῖ
Ἐλπίς, ἃ μάλιστα θνατῶν πολύστροφον γνώμαν κυβερνᾷ. C
Καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πολιτείας γέγραφε λόγῳ.

27. Ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ σαφῶς καὶ φανερῶς, ἃ παρὰ τῶν προ-
φητῶν περὶ κρίσεως μεμάθηκε, ταῦτα οὐχ ¹ ὥσπερ παρ' αὐτῶν
μεμαθηκώς, διὰ τὸ πρὸς Ἑλληνας δέος, ἀλλ' ὡς παρὰ τινος, ὡς
αὐτῷ πλάττειν ἐδόκει, ἐν πολέμῳ ἀναιρεθέντος καὶ δωδεκαταίου
μέλλοντος θάπτεσθαι καὶ ἐπὶ τῆς πυρᾶς κειμένου, ἀναβιώσαντός D
τε καὶ τὰ ἐκεῖ διηγουμένου ἀκηκῶς, αὐταῖς λέξεσιν οὕτω γέγρα-
φεν. ² Ἐφη γὰρ δὴ παραγενέσθαι ἐρωτωμένῳ ἐτέρῳ ὑπὸ ἐτέρου,
ὅπου εἴη Ἀριδαῖος ὁ μέγας. Ὁ δὲ ³ Ἀριδαῖος οὗτος τῆς Παμ-
φυλίας ἐν τινι πόλει τύραννος ⁴ ἐγεγόνει, γέροντα πατέρα ἀπο-
κτείνας καὶ πρεσβύτερον ἀδελφόν, καὶ ἄλλα δὴ πολλὰ καὶ ἀνό-
σια ⁵ ἐργασάμενος, ὡς ἐλέγετο. Ἐφη γοῦν τὸν ἐρωτώμενον εἶ-
πεῖν, Οὐχ ἦκει, φάναι, οὐδ' ἂν ⁶ ἦξεν δεῦρο. Ἐθεασάμεθα γάρ
οὖν δὴ καὶ τοῦτο τῶν δεινῶν θεαμάτων· ἐπειδὴ ἐγγὺς τοῦ στο- E
μίου ἡμεν μέλλοντες ἀνίεναι καὶ τᾶλλα ⁷ πάντα πεπονθότες, ἐκεί-
νόν τε κατείδομεν ἐξαίφνης καὶ ἄλλους σχεδόν τι αὐτῷ τοὺς
πλείστους τυράννους. Ἦσαν δὲ καὶ ἰδιῶταί τινες τῶν μεγάλα
ἡμαρτηκῶτων· οὓς οἰομένους ἤδη ἀναβήσεσθαι οὐκ ἐδέχετο τὸ

12. ἄδικον ἑαυτῷ] Plato ἑαυ-
τῷ ἄδικον et pro γλυκεῖα quod
sequitur ἠδεῖα.

13. ὥσπερ καὶ] Plato ὡς καί.
Apud eundem transponuntur etiam
paulo infra verba ὀσίως καὶ δι-
καίως.

14. Γλυκεῖάν... κυβερνᾷ] De
hoc fragmento ab aliis quoque scri-
ptoribus frequentato vid. Boeckhius:
Pindari opp. Tom. II. P. 2. p. 672.
sq.. Scripsi ut est in Justini Codd.
mstis. Qui omnes γλυκεῖάν habent;

Stephanus vero γλυκεῖά ex Platone
petiit eumque excepto Marano edi-
tores secuti sunt. Pro ἀτιτάλλουσα,
quae est scriptura antiquissimi Cod.
Reg. 1., in ceteris libris mstis et
editis ἀτιτάλλουσα legitur; Plato
ἀτάλλουσα. Vulgata ξυναορεῖ est
prorsus contra Pindari usum, qui
συναορεῖ postulat; in Cod. Argen-
tor. ξυναόρ' ἐλπίς.

1. ὥσπερ] Cod. Argentor. ὡς.

2. Ἐφη γὰρ... ἀντιστρόφους]
Cf. Plato de republ. X. p. 615.

sibi conscius est injuriae, dulcis illi spes semper adest et bona senectutis nutrix, ut ait Pindarus. Percommode enim, Socrates, ille hoc dixit: Qui sancte et juste vitam peragit,

Dulce illi cor alens, senectutis nutrix assectatur

Spes, quae maxime mortalium mutabilem sententiam regit.

Atque haec quidem in primo scripsit de Republica libro.

27. In decimo autem, quae a prophetis didicerat de iudicio, ea non tamquam ab illis accepta (metuebat enim Graecos), sed ut ex quodam homine audita scribit, qui, ut ipsi fingere placet, in bello caesus ac duodecimo die sepeliendus et rogo impositus revixerat et res illic visas narrabat; sic igitur totidem verbis: *Dixit enim se advenisse, quum alius interrogaretur ab alio, ubinam esset Aridaeus ille magnus. Ille autem Aridaeus in quadam Pamphylicae urbe tyrannus fuerat, senem patrem occiderat et natu majorem fratrem, multa alia eaque nefanda perpetrasse dicebatur. Dixit igitur interrogatum respondisse: Non venit neque veniet huc. Illud autem inter horrenda spectacula vidimus: postquam prope accessimus ad hiatum inde redituri ac cetera omnia perpessi, vidimus illum subito et alios prope illum plurimos tyrannos. Erant vero etiam aliqui privati inter eos, qui magna peccaverant; hos jam se ascensuros sperantes non excipiebat hiatus, sed*

C—E. et 616. A. B. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. VII. p. 325. sq.). Est narratio Eris cujusdam, Armenii, quem, quum in proelio interfectus esset, decimo post pugnam die integrum ferunt sublatum esse et, dum pyrae imponeretur, in vitam rediisse; hunc autem virum redivivum de rebus post mortem futuris quae vidisset cum suis communicasse.

3. Ἀριδαῖος] Plato Ἀρδιαῖος.

4. ἐγγερόνει] Plato ἤδη χιλιοστὸν ἔτος εἰς ἐκείνον τὸν χρόνον,

γέροντά τε παρ. etc.. Paulo infra πολλά τε καί.

5. ἐργασάμενος] Plato εἰργασμένοσ et mox οὖν pro γούν.

6. ἤξειν] Vulgo ἤξει, quod apud Platonem nunc pro ἤξοι legi solet; sed Codd. mstis obsequendum putavimus, qui exceptis Reg. 3. et Clarom. lectionem nostram firmant. Libri Justini editi paulo post γὰρ δὴ omisso οὖν, quod etiam deest in Reg. 3. et Clarom..

7. πάντα] Deest in Cod. Reg.

4.. Pro αὐτῶ, quod sequitur, in Platone exstat αὐτῶν.

στόμιον, ἀλλ' ἐμνῆατο, ὅποτε τις τῶν οὕτως ἀνιάτως ἐχόντων εἰς πονηρίαν, εἰ μὴ ἱκανῶς δεδωκῶς δίκην, ⁸ ἐπιχειροῖ ἀνιέναι. ⁹ Ἐνταῦθα ἄνδρες ἄγριοι, διάπυροι ἰδεῖν, παρεστῶτες καὶ καταμανθάνοντες τὸ φθέγμα, τοὺς μὲν διαλαβόντες ἤγον, τὸν δὲ ²⁶ Ἀριδαῖον καὶ ἄλλους συμποδίσαντες χεῖρας τε καὶ πόδας καὶ κεφαλήν, καταβαλόντες καὶ ἐκδείραντες εἵλκον παρὰ τὴν ὁδὸν ἐκτὸς ἐπ' ἀσπαλάθων ¹⁰ γνάπτοντες καὶ τοῖς παροῦσι σημαίνοντες, ὧν ¹¹ ἔνεκά τε καὶ ὅτι εἰς τὸν τάρταρον ἐμπεσούμενοι ἄγοιντο· ἔνθα δὴ φόβων ¹² ἔφη πολλῶν καὶ παντοδαπῶν σφίσι γεγονότων τοῦτον ¹³ ὑπερβάλλειν, εἰ μὴ γένοιτο ἐκάστῳ τὸ φθέγμα, **B** ὅτε ἀναβαίνοι, ὡς καὶ ἀσμενέστατα ἕκαστον σιγήσαντος ἀναβῆναι. Καὶ τὰς ¹⁴ μὲν δίκας τε καὶ τιμωρίας τοιαύτας τινὰς εἶναι, καὶ αὐτὰς εὐεργεσίας ταύταις ἀντιστρόφους. Ἐνταῦθά μοι δοκεῖ ὁ Πλάτων οὐ μόνον ¹⁵ τὸν περὶ κρίσεως παρὰ τῶν προφητῶν μεμαθηκέναι λόγον, ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ τῆς ἀπιστουμένης παρ' Ἑλλήσιν ἀναστάσεως. Τὸ γὰρ μετὰ σώματος κρίνεσθαι τὴν ψυχήν φῆσαι, οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ, ἢ ὅτι τῷ περὶ τῆς ἀναστάσεως ἐπίστευσε λόγῳ. Ἐπεὶ πῶς Ἀριδαῖος καὶ οἱ λοιποὶ, τὸ ἔχον σῶμα, κεφαλήν καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ δέρμα ὑπὲρ γῆς ¹⁶ καταλιπόντες, τοιαύτην ὑπεῖχον ἐν ἄδου τιμωρίαν; Οὐ γὰρ δήπου τὴν ψυχὴν κεφαλήν καὶ χεῖρας καὶ πόδας καὶ δέρμα ἔχειν φήσουσιν. Ἄλλ' ἐν Αἰγύπτῳ ταῖς τῶν προφητῶν ¹⁷ ἐντυχῶν μαρτυρίας ὁ Πλάτων καὶ τὴν περὶ τῆς τοῦ σώματος ἀναστάσεως δεξάμενος διδασκαλίαν, μετὰ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν κρίνεσθαι διδάσκει.

28. Καὶ οὐχ ὁ Πλάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ Ὅμηρος, ὁμοίως

8. ἐπιχειροῖ] Sic Cod. Reg. 1. et Argentor., in quo secundā manus verbum primitivum male mutavit in ἐπιχειροῖη, quod etiam editum est ante Maranum.

9. Ἐντ. ἀνδ. ἄγρ.] Plato ἐντ. δὴ ἀνδρ., ἔφη, ἄγρ..

10. γνάπτοντες] Ita Cod. Reg. 1., 2. et Ms. Steph.; editi γνάμπτοντες, Plato κνάπτοντες καὶ τοῖς

ἀεὶ παριοῦσι.

11. ἔνεκά τε] Cod. Reg. 2. ἔνεκά γε. Post haec verba addunt contra Codd. mstorum (etiam Vimar. et Ms. Pici) auctoritatem Sylburgius et Maranus ex Platone ταῦτα ὑπομένοισιν, quod ne apud hunc quidem magna gaudet auctoritate.

12. ἔφη πολλῶν] Cod. Argentor. πολλῶν ἔφη.

mugiebat, quoties aliquis ex iis quorum improbitas insanabilis, antequam idoneam persolvisset poenam, ascendere tentaret. Illic adstabant feri homines et ignei adspectu, qui audito mugitu alios comprehensos abducebant, Aridaeum autem ceterosque constrictis manibus, pedibus et capite, humi dejectos et excarnificatos trahebant juxta viam foras, super aspalathi spinis dilacerantes et his qui aderant significantes, quorum id causa fieret quodque in Tartarum projiciendi abducerentur; ex multis autem et omnis generis terroribus, qui ipsis illic acciderent, hunc maximum esse dicebat, qui mugitu cuique inferebatur, quum ascenderet: quo silente unumquemque libentissime ascendere. Ac tales quidem esse poenas et supplicia rursusque his contraria beneficia. Videtur hic mihi Plato non solum de judicio a prophetis accepisse doctrinam, verum etiam de resurrectione, quam Graeci non credunt. Nam dum animam cum corpore judicari dicit, nihil aliud significat, nisi se resurrectionis doctrinam credere. Quomodo enim Aridaeus et alii, qui corpus capite et manibus et pedibus et pelle instructum in terris reliquerant, tales in inferno poenas persolverent? Haudquaquam certe animam, caput et manus et pedes et pellem habere dicent. Sed Plato quum in Aegypto incidisset in prophetarum testimonia et de corporis resurrectione doctrinam suscepisset, animam una cum corpore cruciari docet.

28. Nec solus Plato, sed et Homerus, quum eadem et ipse

13. ὑπερβάλλειν . . . ἀναβαί-
νοι] Ita Codd. msti excepto Reg.
3. et Clarom., unde editores ὑπερβ.
εἰ μνησάιτο τὸ στόμιον ὄτε ἀνα-
βαίνοιεν. Apud Platonem quoque
nunc legitur id, quod in textum
recepimus, nisi quod τὸν φόβον
verbo ὑπερβάλλειν adjicitur et εἰ
ante μὴ deest. Quod sequitur ἀσμε-
νέστατα Cod. Reg. 1. et 4. fir-
matur.

14. μὲν δίκας] Plato μὲν δὴ
δίκας.

15. τὸν περὶ κρίσεως παρὰ]
Cod. Reg. 2. τὸν περὶ κρ. λόγον
παρὰ etc.

16. καταλιπόντες] Cod. Ar-
gentor. καταλείποντες.

17. ἐντυχῶν] Hoc participium
ante ὁ Πλ. repetitum est in Cod.
Argentor..

¹ καὶ αὐτὸς ἐν Αἰγύπτῳ μαθὼν, τὸν Τιτυὸν ὁμοίως τιμωρεῖσθαι ἔφη. Οὕτω γὰρ ἐν τῇ νεκυόμαντείᾳ Ὀδυσσεὺς τῷ Ἄλκινῳ ² διηγεῖται λέγων·

³ Καὶ Τιτυὸν εἶδον, Γαίης ἑρικυδέα υἱόν,
Κείμενον ἐν δαπέδῳ· ὁ δ' ἐπ' ἐννέα κεῖτο πέλεθρα.
Γῦπε δέ μιν ἐκάτερθε παρημένω ἦπαρ ἔκειρον.

⁴ ἦπαρ γὰρ οὐ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ τὸ σῶμα ἔχειν ⁴ δηλοῖ. Τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ Σίσυφον καὶ Τάνταλον μετὰ σώματος τὴν τιμωρίαν ὑπέχειν γέγραφεν. Ὅτι δὲ Ὀμηρος ἐν Αἰγύπτῳ γέγονε καὶ πολλὰ, ὧν ἐκεῖ μεμάθηκεν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ ⁵ μετήνεγκε ποίησιν, ἱκανῶς διδάσκει ἡμᾶς ⁶ Διόδωρος, ὁ τῶν ἱστοριογράφων ἐνδοξότατος. Ἐφη γὰρ αὐτὸν ἐν Αἰγύπτῳ ⁷ γενόμενον μεμαθηκέναι, ὅτι τὸ

⁸ Νηπενθές, ἄχολόν τε κακῶν ἐπίληθες ἀπάντων φάρμακον, ἢ Ἑλένη λαβοῦσα παρὰ τῆς ⁹ Θῶνος, γυναικὸς ¹⁰ Πολυδάμνας, εἰς τὴν Σπάρτην ἐκόμισε· κακείνῳ τῷ φαρμάκῳ ἔφη ¹¹ Ὀμηρος χρῆσαμένην τὴν Ἑλένην παῦσαι τὸν ἐν τῇ παρουσίᾳ Τηλεμάχου παρὰ Μενελάου γενόμενον θοῖνον. Καὶ χρυσὴν δὲ Ἀφροδίτην ὠνόμασεν ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἱστορίας· ἔγνω γὰρ ¹² καὶ τέμενος χρυσῆς ¹³ Ἀφροδίτης ἐν Αἰγύπτῳ λεγόμενον καὶ ¹⁴ πεδῖον χρυσῆς Ἀφροδίτης ὀνομαζόμενον. Καὶ τοῦ χάρις ¹⁴ τούτων

1. καὶ αὐτὸς ἐν Αἰγ.] Cod. Reg. 2. ἐν Αἰγ. καὶ αὐτὸς.

2. διηγεῖται λέγων] Ita Ms. Steph. et Codd. msti exceptis Reg. 3. et Clarom., ex quibus ante Maranum διηγεῖσθαι ἔφη editum est.

3. Καὶ... ἔκειρον] Hom. Od. XI. 576.—578.. Cod. Reg. 1. et Argentor. ἴδον pro εἶδον et Vimar., Virgilianam illorum versuum translationem (Aen. VI. 595.) repetens, ὀμπιparentis pro Homeri ἑρικυδέα.

4. δηλοῖ] Cod. Reg. 4. δῆλον ad marginem.

5. μετήνεγκε] Cod. Reg. 2. et 4. μετέθηκε.

6. Διόδωρος] Cf. Biblioth. histor. I. c. 96.—98. (Opp. ed. Wesseling. Tom. I.) p. 107. sqq.; totus Diodori locus repetitur ab Eusebio Praeparat. evang. X. c. 8. p. 480. sqq. ed. Viger. Colon.

7. γενόμενον] Cod. Reg. 4. γινόμενον.

8. Νηπενθές... ἀπάντων] Hom. Od. IV. 221.. Hutchinus τε καὶ κακῶν. Supra vocem ἄχολον in Cod. Reg. 2. legitur ἄλλων τε. Homerus τ' ἄχολόν τε et ἐπίληθον; sed ἐπίληθες etiam Clemens Alex. Protrept. c. 1. §. 2. (Opp. ed. Klotz. Tom. I.) p. 5. tenet. De illo pharmaco vid. Plinii

in Aegypto didicisset, Tityum similiter cruciari dixit. Etenim Ulysses, referens editam sibi apud inferos divinationem, ita narrat Alcinoos:

*Et Tityum vidi, Terrae gloriosum filium,
Prostratum in pavimento; hic per novem jacebat jugera.
Vultures ipsi utrinque assistentes jecur fodiebant.*

Hepar enim non animae esse, sed corporis perspicuum est. Eodem etiam modo Sisyphum et Tantalum scripsit poenas cum corpore persolvere. Homerum autem in Aegypto versatum et ex his, quae ibi didicerat, multa in suam poesim transtulisse, praeclare docet Diodorus, historiae scriptorum celeberrimus. Ait enim illum in Aegypto didicisse, Helenam, quum a Thouis uxore Polydamna

Nepenthes, suave et malorum omnium oblivionem inducens pharmacum, accepisset, illud Spartam attulisse; atque hoc medicamento usam Helenam narrat Homerus Menelai luctum praesentia Telemachi excitatum sedasse. Auream etiam Venerem appellavit ex iis, quae in Aegypto viderat; noverat enim templum aureae Veneris in Aegypto dictum et campum aureae Veneris appellatum. Curnam autem horum injecta est mentio?

Histor. natur. XXI. 21. sect. 91. Nostram vero lectionem firmat etiam et XXV. 2. sect. 5.; coll. Macrobi. Saturn. VII. 1..

9. Θῶνος] Ita Cod. Reg. 1. et 2. nec non Homerus l. c. 228., Diodorus et alii, quos affert Wesselingius l. c. p. 109. not. 96.; editi Θεῶνος.

10. Πολυδάμνας] Cod. Argentinor. παλυδάμνης, Diodor. Πολυδάμνης.

11. καί] Desideratur conjunctio in Cod. Reg. 2. et 4..

12. Ἀφροδίτης] Cod. Reg. 2. temere Ἀφροδίτη.

13. πεδίων] Cod. Reg. 2., 4. et ad marginem Clarom. παιδίων.

Diodorus, ex quo Justinus ista hausit. Ibi (l. c. p. 109. not. 3.) Wesselingius: Homerus, inquit, Venerem Iliad. Γ, 64. χρυσέην cum appellasset, quaesivere tituli ejus caussam Grammatici; quorum alii a formae pulcritudine, suffragante Diodoro IV. 26., alii a campo quodam, aureo dicto, in quo ea templum habuerit et praecipuo honore sit culta, derivarunt: in his Aegyptii nomen sunt professi, et, eos fortasse secuta, *Histiaea* Grammatica, ut scholiorum auctor ad Iliad. Γ, 64. et *Eustath.* p. 384. docuerunt.

14. τούτων] Cod. Reg. 3. et Clarom. τούτων. Et sic vulgo.

γέγονε μνήμη νυνί; Ἴνα δείξωμεν τὸν ποιητὴν καὶ ¹⁵ τῶν ἀπὸ τῆς
 θείας τῶν προφητῶν ἱστορίας πολλὰ εἰς τὴν ἑαυτοῦ μεταβαλόντα **B**
 ποίησιν· καὶ πρῶτον τῆς κοσμοποιίας ὑπὸ Μωσέως τὴν εἰρημένην
 ἀρχὴν. Οὕτω γὰρ Μωσῆς γέγραπεν· ¹⁶ Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς
 τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἶτα ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας.
 Ταῦτα γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ μαθὼν καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῇ τοῦ κόσ-
 μου γενέσει γραφεῖσιν ἀρεσθεῖς, ἐν τῇ τοῦ Ἀχιλλέως ἀσπίδι τὸν
 Ἥφαιστον ὡσπερ εἰκόνα τινὰ τῆς κοσμοποιίας ¹⁷ κατασκευάσαι
 παρεσκεύασεν. Οὕτω γὰρ γέγραπεν·

¹⁸ Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ, ἐν δ' οὐρανόν, ἐν δὲ θάλασσαν,
 Ἡέλιον τ' ἀκάμαντα, σελήνην τε πλήθουσαν· **C**

Ἐν ¹⁹ δέ τε τείρεα πάντα, τάτ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται.

Καὶ τοῦ παραδείσου δὲ εἰκόνα τὸν Ἀλκινόου κῆπον σώζειν πεποίη-
 κεν, ἀειθαλῆ τε αὐτὸν καὶ καρπῶν πλήρη διὰ τῆς εἰκόνης ἐπι-
 δεικνύς. Οὕτω γὰρ γέγραπεν·

²⁰ Ἐνθα δὲ δένδρεα μακρὰ πεφύκει τηλεθώοντα,

²¹ Ὀγγραι καὶ ροιαὶ καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι, **D**

²² Συκαῖ τε γλυκεραὶ καὶ ἐλαῖαι τηλεθώουσαι.

Τάων οὔποτε καρπὸς ἀπόλλυται οὐδ' ²³ ἐπιλείπει
 Χείματος οὐδὲ ²⁴ θέρους ἐπετήσιος, ἀλλ' αἰεὶ αὔρη
 Ζεφυρίη πνεύουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.

Ὀγγνη ἐπ' ὄγγνη γηράσκει, μῆλον δ' ἐπὶ μήλῳ.

²⁵ Αὐτὰρ ἐπὶ σταφυλῇ σταφυλή, σῦκον δ' ἐπὶ σύκῳ. **E**

Ἐνθα δὲ οἱ πολύκαρπος ἀλὼν ἑρδίζονται·

Τῆς ἕτερον μὲν θειλόπεδον λευρῷ ἐνὶ χώρῳ

Τέρεται ἡλίῳ, ἐτέρας δ' ἄρα τε τρυγώσιν,

Ἄλλας δὲ τραπέουσι, πάροιθε δὲ τ' ὄμφακὲς εἶσιν,

15. τῶν] Cod. Argentor. errore
 τόν. Pro eo quod sequitur προ-
 φητῶν est in Reg. 4. προγόνων,
 quo illi nomine hoc in libro Justi-
 niano saepe appellantur.

16. Ἐν ἀρχῇ... γῆν] Genes.
 I. 1.:

17. κατασκευάσαι] Cod. Ar-
 gentor. κατασκευάσας. Reg. 3.,

Clarom. et Ms. Steph. κατασκευά-
 σαντα, οὕτω γέγραπεν.

18. Ἐν μὲν... ἐστεφάνωται]
 Hom. II. XVIII. 483.—485..

19. δέ τε] Homeri editiones δὲ
 τὰ, sed nostra scriptura Sylburgio
 monente praeferenda est, praeser-
 tim quum eadem reperiat apud
 Clementem Alex. Strom. V. c. 14.

Ut demonstramus poetam etiam ex divina prophetarum historia permulta in suam poesim transtulisse; transtulit autem imprimis, quae a Mose de mundi creationis initio dicuntur. Sic enim scripsit Moses: *Principio creavit Deus coelum et terram; deinde solem et lunam et stellas.* Haec Homerus quum in Aegypto didicisset iisque delectaretur, quae a Mose in Genesi sive in libro de mundi creatione scripta sunt, finxit Vulcanum in clypeo Achillis imaginem quamdam mundi creationis descripsisse. Sic enim scripsit:

*In eo quidem terram effinxit et coelum et mare,
Solemque indefessum lunamque plenam
Sideraque omnia, quibus coelum coronatum est.*

Fecit etiam, ut paradisi imaginem servaret Alcinoi hortus, semper florentem illum ac fructibus refertum hac imagine exhibens. Sic enim scripsit:

*Ibi vero arbores procerae crescebant virentes,
Pirus et malus punica et aliae mali, pulchrum fructum
ferentes,*

Ficusque dulces et oleae virescentes.

Ex iis fructus numquam perit neque deficit

Hieme neque aestate perennis, sed semper aura

Zephyri spirans alia crescere facit, alia maturescere.

Pirus post pirum senescit; malum post malum,

Porro post uvam uva ficusque post ficum.

Ibi autem ei fructuosa vinea radicatur:

Hujus alterum quidem apricum lato in loco

Arescit sole, alias sane vindemiant,

Alias autem calcant, longe autem uvae maturae sunt

§. 102. (Tom. III.) p. 73..

20. "Ενθα δὲ . . . ὑποπερνά-
ξουσι] Hom. Od. VII. 114.—126..

21. "Ογγραι] Sic hic et paulo
infra emendavi ope Cod. Reg. 1. et
2.; vulgo ὄγγραι.

22. Συκαῖ] Cod. Argentor. συ-
καῖ et mox ἔλαι; superadditum

tamen est αἰ, ut ἔλαιαι legatur.

23. ἐπιλείπει] Hom. ἀπολείπει.

24. θέρους] Hom. θέρους. In
eodem versu ἀλλὰ μάλ' αἰεὶ pro
ἀλλ' αἰεὶ (Cod. Reg. 1. et 2. αἰεὶ)
αὔρη.

25. Αὐτὰρ] Cod. Argentor.
ἀτὰρ.

Ἄνθος ἀφιείδαι, ἕτεραι δ' ὑποπερμάζουσι.

Ταῦτα τὰ ρήματα οὐ φανεράν καὶ σαφῆ μίμησιν τῶν ὑπὸ ²⁵ τοῦ πρώτου προφήτου Μωσέως περὶ τοῦ παραδείσου λεχθέντων δηλοῖ; Εἰ δέ τις καὶ ²⁶ εἰς τὴν τοῦ πύργουποίησιν ἀφορᾶν ἐθέλοι, δι' ἧς οἱ τὸ τηνικαῦτα ἄνδρες τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον δύνασθαι κατασκευάζειν ἑαυτοῖς ᾤοντο, εὐρήσει καὶ ταύτην ἱκανὴν δι' ἀλληγορίας μίμησιν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ διὰ τε Ὡτου καὶ ²⁷ Ἐφιάλτου γινομένην. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ ποιητὴς περὶ αὐτῶν ἔφη·

²⁸ Οἷ ῥα καὶ ἀθανάτοισιν ἀπειλήτην, ἐν Ὀλύμπῳ

Φυλόπιδα στήσειν πολυαῖκος πολέμοιο·

Ὅσσαν ἐπ' ²⁹ Οὐλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὅσση B

Πήλιον εἰνοσίφυλλον, ἴν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἴη.

Ὅμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀπ' οὐρανῶν κατενεχθέντος ἐχθροῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ὃν διάβολον αἱ θεῖαι γραφαὶ καλοῦσιν ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ³⁰ πρὸς τὸν ἄνθρωπον διαβολῆς ταύτης τῆς προσηγορίας τυχόντα, καὶ εἴ τις ἀκριβῶς σκοπεῖν ἐθέλοι, εὗροι ἂν τὸν ποιητὴν τοῦ μὲν διαβόλου ὀνόματος οὐδαμῶς μεμνημένον, ἐκ δὲ C τῆς κακίστης αὐτοῦ πράξεως τὴν ὀνομασίαν πεποιημένον: Ἄτην γὰρ αὐτὸν ὁ ποιητὴς ὀνομάζων, ὑπὸ τοῦ κατ' αὐτοὺς θεοῦ καθηρῆσθαι αὐτὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγει, ὥσπερ ἀκριβῶς τῶν ³¹ ὑπὸ Ἡσαίου τοῦ προφήτου περὶ αὐτοῦ εἰρημένων μεμνημένος ρητῶν. Οὕτως ἐν τῇ ἑαυτοῦ ποιήσει γέγραφεν·

³² Αὐτίκα δ' εἶλ' Ἄτην κεφαλῆς λιπαροπλοκάμοιο,

Χωόμενος φρεσὶν ἧσι, καὶ ᾤμοσε καρτερόν ὄρκον,

Μήποτ' ἔς Οὐλύμπόν τε καὶ οὐρανὸν ἀστερόεντα D

Αὐτίς ³³ ἐλεύσεσθαι Ἄτην, ἢ πάντας ἀᾶται.

Ὡς εἰπὼν, ἐβόησεν ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος,

Χεὶρὶ περιστρέψας· τάχα δ' ἵκετο ἔργ' ἀνθρώπων.

29. Καὶ Πλάτων δὲ μετὰ τὸν θεὸν καὶ τὴν ὕλην τὸ εἶδος τρίτην ἀρχὴν εἶναι λέγων, οὐκ ἄλλοθεν ποθεῖν, ἀλλὰ παρὰ Μωσέως

26. εἰς... ᾤοντο] Deest praepositio in Cod. Reg. 4.. In Reg. 2. aliorum verborum collocatione existat ἑαυτοῖς ᾤοντο δύν. κατασκευάζειν. Dubium est, utrum in

Cod. Argenter. ἑαυτοῖς an ἑαυτοῖς legendum sit.

27. Ἐφιάλτου] Cod. Argenter. ἐπιάλτου.

28. Οἷ ῥα... εἴη] Hom. Od.

Florem emittentes, nonnullae aliquando maturescunt.

An non haec verba eorum, quae de paradiso a principe prophetarum Mose dicta sunt, claram et apertam imitationem designant? Quod si quis ipsius quoque turris constructionem considerare velit, per quam homines illius aetatis ascensum in coelum sibi communire posse videbantur, id quoque apte a poeta in Oto et Ephialte imitatione per allegoriam expressum reperiet. Sic enim de illis loquitur:

*Qui sane immortalibus minabantur, in Olympo
Moturos certamen tumultuosi belli;
Ossam super Olympum conati sunt imponere, porro Ossae
Pelium frondosum, et coelum pervium esset.*

Similiter et de praecipitato e coelis humani generis hoste, quem Scripturae divinae diabolum vocant, quod ei nomen ex prima illius adversus hominem calumnia impositum, si quis considerare velit accuratius: reperiet poetam diaboli quidem appellationem non usurpare, sed nomen ei ex pessima illius actione imponere. Noxam enim eum appellans, e coelo ab opinato apud illos Deo praecipitem datum esse dicit, quasi eorum, quae de illo a propheta Jesaia dicta sunt, accurate meminisset. Sic igitur scribit in sua poesi:

*Illico corripuit Atem capite nitentibus capillis ornato,
Iratu animo suo, et juravit firmum juramentum,
Numquam in Olympum et coelum stellatum
Redituram Atem, quae omnes infortunio afficit.
Sic fatus, jecit a coelo stellato,
Manu rotans: mox pervenit ad opera hominum.*

29. Platonem autem, dum post Deum et materiam tertium principium formam esse pronuntiat, argumentum non aliunde

XI. 313.—316..

29. Οὐλύμπω] Cod. Argentor.
'Ολύμπω.

30. πρὸς τὸν ἄνθρ.] Cod. Reg.
4. περὶ τὸν ἄνθρ..

31. ὑπὸ Ἑσαίου] Coll. Jesai.

XIV. 12..

32. Αὐτίκα . . . ἀνθρώπων]
Hom. II. XIX. 126.—131..

33. ἐλεύσεσθαι] Ita legendum
esse pro ἐλέσθαι, quod est in Codd.
mstis, metrum arguit.

τὴν πρόφασιν εὐληφῶς φαίνεται, τὸ μὲν τοῦ εἴδους ὄνομα ἀπὸ τῶν Μωσέως ¹ μεμαθηκῶς ῥητῶν, οὐ διδαχθεὶς δὲ τηρικαῦτα παρὰ τῶν εἰδότων, ὅτι οὐδὲν ἐκτὸς μυστικῆς θεωρίας τῶν ὑπὸ Μωσέως εἰρημένων σαφῶς γινώσκειν ἐστὶ δυνατόν. Γέγραφε γὰρ Μωσῆς ὡς τοῦ Θεοῦ περὶ τῆς σκηνῆς πρὸς αὐτὸν εἰρηκότος ² οὕτως· ³ Καὶ ποιήσεις μοι κατὰ πάντα, ὅσα ἐγὼ δεῖκνύω σοι ἐν τῷ ὄρει, τὸ παράδειγμα τῆς σκηνῆς. Καὶ πάλιν· Καὶ ἀναστήσεις τὴν σκηνὴν ⁴ κατὰ τὸ παράδειγμα πάντων τῶν σκευῶν αὐτῆς, ⁵ καὶ οὕτως ποιήσεις. Καὶ αὐθις μικρὸν ⁶ ὕστερον οὕτως· Ὅρα, ποιήσεις κατὰ τὸν τύπον τὸν δεδειγμένον σοι ἐν τῷ ὄρει. ⁷ Τούτοις οὖν ἐντυχῶν ὁ Πλάτων καὶ οὐ μετὰ τῆς προσηκούσης θεωρίας δεξιόμενος τὰ γεγραμμένα ῥητά, ᾤθη εἶδος τι χωριστὸν προὔπαρχειν τοῦ αἰσθητοῦ, ὃ καὶ παράδειγμα τῶν γενομένων ὀνομάζει πολλάκις, ἐπειδὴ τὸ Μωσέως οὕτως περὶ τῆς σκηνῆς σημαίνει γράμμα· Κατὰ τὸ εἶδος τὸ δειχθέν σοι ἐν τῷ ὄρει οὕτως ποιήσεις αὐτό.

30. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου σφαλεῖς φαίνεται· καὶ τούτων γὰρ ἰδέας εἶναι οἴεται. Ἐπειδὴ γὰρ Μωσῆς οὕτως γέγραπεν· ¹ Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, εἶτα παρ' αὐτὰ συνάπτει λέγων· Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, ² ᾤθη ὅτι ταύτην μὲν περὶ ἧς ἔφη· Ἡ δὲ γῆ ἦν, τὴν προὔπαρχουσαν εἰρησθαι γῆν, ἐπειδὴ Μωσῆς ἔφη· Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, ταύτην ³ δὲ περὶ ἧς λέγει· Ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ᾤθη ταύτην λέγειν αὐτὸν τὴν κατὰ ³ τὸ προὔπαρχον εἶδος ὑπὸ

1. μεμαθηκῶς ῥητῶν] Cod. Reg. 3., Clarom. et Ms. Steph. διδαχθεὶς ῥητῶν. Mox in Cod. Argentor. τηρικαῦτα post εἰδότων collocatum est.

2. οὕτως· Καὶ ποιήσεις] Cod. Reg. 4. et Ms. Pici Οὕτως δὲ ποιήσεις.

* 3. Καὶ ποιήσεις... τῷ ὄρει] Exod. XXV. 9., 40. coll. XXVI. 30..

4. κατὰ] Cod. Argentor. καὶ κατὰ.

5. καὶ οὕτως ποιήσεις] Desunt haec verba in Cod. Reg. 4. et in Ms. Pici.

6. ὕστερον... ποιήσεις] Ita recte Cod. Reg. 1., 2. et Ms. Steph.; vulgo ὕστερον· Οὕτως ἄρα ποιήσεις. Multum sane peccarunt librarii in locis biblicis afferendis.

7. Τούτοις οὖν etc.] Dum Marano recte monente Platonem S. Martyr existimat suam de mundi exemplari sententiam ex his, quae

accepisse patet, quam a Mose, cujus quidem ex dictis nomen formae didicit, tunc non edoctus a peritis, nihil ex his, quae a Mose dicta sunt, sine arcana contemplatione clare cognosci posse. Scripsit enim Moses sic Deum sibi de tabernaculo mandasse: *Et facies mihi secundum omnia, quaecumque tibi monstro in monte, exemplar tabernaculi.* Et rursus: *Et eriges tabernaculum secundum exemplar omnium vasorum ejus atque ita facies.* Et rursus paulo post sic: *Vide, facies secundum typum et figuram, quae tibi in monte monstrata est.* Quae quum legisset Plato nec qua par erat contemplatione scripta illa verba excepisset, existimavit formam ante id, quod sensibus subjectum est, separatim existere, quam quidem etiam exemplar eorum, quae facta sunt, saepenumero vocat, quia Moses de tabernaculo ita scripsit: *Secundum formam tibi in monte monstratam ita facies illud.*

30. Similiter et de terra et de coelo et de hominis creatione hallucinatum patet; nam et horum ideas esse opinatur. Quoniam enim Moses ita scripsit: *Principio fecit Deus coelum et terram,* ac deinde statim subjungit: *Terra autem erat invisibilis et incomposita,* existimavit his quidem verbis: *Terra autem erat,* praeexistentem terram designari, quia Moses dixerat: *Terra autem erat invisibilis et incomposita,* istis autem: *Fecit Deus coelum et terram,* eam putavit significari, quae sensibilis a Deo secundum praeexistens exemplar est

de tabernaculi exemplari dicuntur in Scriptura, deduxisse, videtur idem quod multi alii sensisse; tabernaculum mundi imaginem esse ac proinde ideas illius tabernaculi ideas mundi fuisse. Qua in re praeiverant Justino aliisque post eum patribus Philo de vita Mosis III. c. 3. sqq. (Opp. ed. Richter. Tom. IV.) p. 201. sqq., Quaest. in Exod. II. c. 82. (Tom. VII.) p. 329. et Josephus Antiq. jud. III. c. 7. §. 7.

(Opp. ed. Richter. Tom. I.) p. 49..

1. Ἐν ἀρχῇ... ἀκατασκεύαστος] Genes. I. 1. sq..

2. ὡς ἦν ὅτι] Maranus omittit ὅτι Codd. mstis probatum.

3. τὸ προὔπαρχον] Deest articulus in Cod. Reg. 4.. Jam Philo, cujus verba Eusebius Praeparat. evang. XI. c. 23. p. 546. sqq. transcripsit, terram invisibilem de ideis interpretatus erat.

τοῦ θεοῦ γενομένην αἰσθητήν. Ὅμοίως δὲ καὶ περὶ τοῦ γενομένου οὐρανοῦ· τὸν ⁴ μὲν πεποιημένον οὐρανόν, ὃν καὶ στερέωμα ὠνόμασε, τοῦτον εἶναι τὸν γενόμενον αἰσθητόν, ἕτερον δὲ εἶναι τὸν νοητόν, περὶ οὗ ὁ προφήτης ἔφη· ⁵ Ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ τῷ κυρίῳ, τὴν δὲ γῆν ἔδωκε τοῖς υἱοῖς ⁶ τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ⁷ περὶ ἀνθρώπου δὲ ὁμοίως· πρότερον μὲν ὀνόματος ἀνθρώπου μέμνηται Μωσῆς, εἶτα μετὰ τὰ πολλὰ τῶν κτισμάτων περὶ πλάσεως ἀνθρώπου πεποιήται μνήμη, οὕτω λέγων· ⁸ Καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς. Ὡμήθη γοῦν τὸν μὲν πρότερον ὀνομασθέντα ἄνθρωπον προὔπαρχειν τοῦ γενομένου, τὸν δὲ ἐκ τῆς γῆς πλασθέντα ὕστερον κατὰ τὸ προὔπαρχον εἶδος γεγενῆσθαι. Ὅτι δὲ ἐκ γῆς ἄνθρωπος πέπλασται, καὶ Ὅμηρος ἀπὸ ⁹ τῆς παλαιᾶς καὶ θείας ἱστορίας μαθὼν τῆς λεγούσης· Ἰῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση, τὸ ἄψυχον τοῦ Ἐκτορος σῶμα κωφὴν ὀνομάζει γῆν. Ἐφη γάρ που κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως μετὰ θάνατον ¹⁰ τὸ τοῦ Ἐκτορος σύρογτος σῶμα·

¹¹ Κωφὴν γὰρ δὴ γαῖαν αἰκίζεις μενεαίνων.

Καὶ αὐτίς ἀλλαχοῦ που τὸν Μενέλαον λέγοντα τοῖς μὴ ἐτοιμῶς ³⁰ δεξαμένοις τὸν τοῦ Ἐκτορος περὶ τῆς μονομαχίας ¹² πρόσκλησιν·

¹³ Ἄλλ' ὑμεῖς μὲν πάντες ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε!

δι' ὑπερβάλλουσαν ὀργὴν ¹⁴ εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτοὺς ἐκ γῆς ἀναλύων πλάσιν. Ταῦτα ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἱστοριῶν ἐν Αἰγύπτῳ μεμαθηκότες Ὅμηρος καὶ Πλάτων ἐν τοῖς ἑαυτῶν γεγράφασι λόγοις.

31. Ἐπεὶ πόθεν ἄλλοθεν μεμαθηκῶς ὁ Πλάτων πτηνὸν ἄρμα ἐλαίνειν τὸν Δία ἐν οὐρανῷ λέγει, εἰ μὴ ταῖς τῶν προφητῶν ^B

4. μὲν] Non est in Cod. Argentor. .

5. Ὁ οὐρανὸς... ἀνθρώπων] Psalm. CXV. 16. .

6. τῶν] Deest in Cod. Argentor. .

7. μέμν. Μωσ.] Coll. Genes. I. 26. .

8. Καὶ... γῆς] Genes. II. 7. . In editis post γῆς additur λαβῶν, in quod propterea ejiciendum censeo,

quod non agnoscitur ab antiquissimo Cod. Reg. 1. . Additamentum illud si cui probaretur, ponendum sane esset post χοῦν, quemadmodum exstat in Reg. 2., 4., Argentor. et Ms. Pici. Ceterum discrimen illud, quod Plato ex Justini opinione inter Genes. I. 26. et II. 7. interposuit, jam Philo docuerat de mundi opific. c. 46. (Opp. ed. Richter. Tom. I.) p. 43. sq. et Leg. al. legor. II. c. 4. p. 95.

creata. Similiter et de creato coelo; coelum quidem factum, quod a Mose etiam firmamentum vocatur, ipsum illud esse existimavit, quod sensibile creatum est, sed aliud esse illud mente informatum, de quo propheta dicit: *Coelum coeli domino, terram autem dedit filiis hominum.* Sic etiam de homine; hominis nomen primo commemorat Moses, deinde post multas res creatas sic de hominis formatione mentionem facit: *Et fecit Deus hominem pulvere a terra sumto.* Existimavit igitur hominem, qui prius nominatus est, ante eum, qui factus est, existere, eum vero, qui postea ex terra factus est, secundum praeesistentem formam factum esse. Quod autem homo ex terra formatus est, id etiam Homerus et antiqua et divina historia quum cognovisset ita dicente: *Terra es et in terram reverteris,* exanimus Hectoris corpus surdam terram appellat. Alicubi enim in Achillem Hectoris mortui corpus raptantem haec dicit:

Mutam enim terram contumelia afficis furens.

Et rursus alibi Menelaus ad eos dicentem inducit, qui Hectoris provocationem ad singulare certamen minus alacriter acceperant:

Sed vos quidem omnes aqua et terra fiatis!

prae irae magnitudine in antiquam eos ex terra originem resolvens. Haec in Aegypto ex vetustis historiis percepta Homerus et Plato in suis libris scripserunt.

31. Quod enim ait Plato Jovem in coelo volucrum currum agere, id quo alio ex fonte didicit, nisi propheticas legens hi-

9. Γῆ ... ἀπελεύση] Genes. III. 19..

10. τὸ τοῦ] Cod. Reg. 4. mendose τὸν τοῦ.

11. Κωφῆν ... μενεαίνων] Hom. II. XXIV. 54.. Pro ἀεικίζεις, quod Cod. Reg. 1., Argentor. et Ms. Pici firmatur, vulgo legitur ἀεικίζειν. Cod. Vimar. saevit (ex Homero: ἀεικίζει).

12. πρόσκλησιν] Maranus ex Cod. Reg. 3. et Clarom. πρόσκλησιν. Et sic Ms. Steph.

13. Ἄλλ' ... γένοισθε] Hom. II. VII. 99.. Cod. Reg. 4. γένησθε.

14. εἰς τὴν ἀρχαίαν] Additur in editis καὶ πρότερον, quae verba non exstant in Cod. Reg. 1., 2., 4., Argentor. et Ms. Pici.

ἐντυχῶν ἱστορίαις; Ἔγνω γὰρ ἀπὸ τῶν τοῦ προφήτου ρητῶν περὶ τῶν Χερουβὶμ οὕτως ¹ εἰρημένον. ² Καὶ ἐξῆλθε δόξα κυρίου ἀπὸ τοῦ οἴκου καὶ ἐπέβη ἐπὶ ³ Χερουβὶμ, καὶ ἀνέλαβε τὰ Χερουβὶμ τὰς πτέρυγας αὐτῶν καὶ οἱ τροχοὶ ἐχόμενοι αὐτῶν, καὶ δόξα κυρίου θεοῦ Ἰσραὴλ ἦν ἐπ' αὐτοῖς ὑπεράνωθεν. Ἐνθεν ὀρμώμενος ὁ μεγαλόφωνος Πλάτων μετὰ πολλῆς παρρησίας βοᾷ λέγων. ⁴ Ὁ μὲν ὁ δὴ μέγας ἐν οὐρανῷ Ζεὺς πτηνὸν ἄρμα ἐλαύνων. Ἐπεὶ πόθεν ἄλλοθεν μεμαθηκῶς ταῦτα ἔγραψεν, εἰ μὴ παρὰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν; Πόθεν δὲ τὴν πρόφασιν εἰληφῶς καὶ ἐν τῇ πυρώδει οὐσίᾳ τὸν θεὸν εἶναι ἔφη; Οὐκ ἀπὸ τῆς τρίτης τῶν βασιλειῶν ἱστορίας; Ἐνθα γέγραπται. ⁵ Οὐκ ἐν τῷ πνεύματι κύριος καὶ μετὰ τὸ πνεῦμα συσσεισμός, οὐκ ἐν τῷ συσσεισμῷ κύριος καὶ μετὰ τὸν συσσεισμὸν πῦρ, οὐκ ἐν τῷ πυρὶ κύριος καὶ μετὰ τὸ πῦρ φωνὴ αὔρας λεπτῆς. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν κατ' ἀναγωγὴν μετὰ πολλῆς θεωρίας τοῖς θεοσεβέσι νοεῖν ἀναγκαῖον. Πλάτων δὲ οὐ μετὰ τῆς προσηκούσης θεωρίας προσέχων τοῖς ῥητοῖς, ἐν τῇ πυρώδει οὐσίᾳ τὸν θεὸν εἶναι ἔφη.

32. Εἰ δέ τις καὶ περὶ τῆς ἄνωθεν παρὰ θεοῦ κατιούσης ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἄνδρας δωρεᾶς, ἣν πνεῦμα ἅγιον ὀνομάζουσιν ^E οἱ ἱεροὶ προφηταὶ, ἀκριβῶς σκοπεῖν ἐθέλοι, εὖροι ἂν καὶ ταύτην ὑπὸ Πλάτωνος ἐν τῷ πρὸς Μένωνα λόγῳ δι' ἐτέρου ὀνόματος κηρυττομένην· δεδιῶς γὰρ τὴν τοῦ θεοῦ δωρεὰν πνεῦμα ἅγιον ὀνομάζειν, ἵνα μὴ δόξη τῇ τῶν προφητῶν ἐπόμενος διδασκαλίᾳ ἐχθρὸς Ἑλλήνων εἶναι, τὸ μὲν ἄνωθεν αὐτὸ παρὰ θεοῦ κατιέναι ὁμολογεῖ, οὐ μὴν πνεῦμα ἅγιον, ἀλλ' ἀρετὴν ὀνομάζειν αὐτὸ ἡξίου. Οὕτω γὰρ πρὸς τὸν Μένωνα ἐν τῷ περὶ ἀναμνήσεως λόγῳ, πολλὰ πρότερον περὶ τῆς ἀρετῆς ζητήσας, πότερόν ποτε δι-³¹ δακτὸν ἢ ἀρετὴ ἢ οὐ διδακτὸν, ἀλλ' ἀσκητὸν, ἢ οὔτε ἀσκητὸν οὔτε μαθητὸν, ἀλλὰ φύσει παραγινόμενον τοῖς ἀνθρώποις ἢ ἄλλῳ τινὶ τρόπῳ, ¹ ὕστερον αὐταῖς λέξεσιν οὕτως ἀποφαίνεται λέγων. ² Εἰ δὲ νῦν ἡμεῖς ἐν παντὶ τῷ λόγῳ ³ τούτῳ καλῶς ἐζητήσαμεν τε

1. εἰρημένον] Ita codices. Maranus εἰρημένων.

2. Καὶ... ὑπεράνωθεν] Ezech. X. 18. sq..

3. Χερουβίμ] Cod. Reg. 1. χερουβείμ.

4. Ὁ μὲν... ἐλαύνων] Cf. Plat. Phaedrus p. 246. E. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. X. p. 321.). Post μέ-

storias? Cognovit enim ex prophetae dictis de Cherubim ita memoriae mandatum: *Et exivit e domo gloria Domini et ascendit super Cherubim, et elevaverunt Cherubim alas suas et rotae cum eis, et gloria Dei Israelis erat super eos desursum.* Inde incitatus vocalis ille Plato summa cum libertate clamat: *Magnus in coelo Jupiter volucrem currum agens.* Unde enim edoctus haec scripsit, nisi a Mose et prophetis? Unde accepta occasione Deum in ignea substantia esse dixit? Nonne ex tertio libro Regnorum? Ibi scriptum est: *Non in spiritu Dominus et post spiritum commotio, non in commotione Dominus et post commotionem ignis, non in igne Dominus et post ignem vox aurae tenuis.* Sed haec secundum anagogen multa animi inquisitione pios percipere oportet; Plato autem non ea qua decebat contemplatione animum intendens, in ignea substantia Deum esse dixit.

32. Quodsi quis et de dono sursum a Deo in homines sanctos delabente, quod sacri prophetae Spiritum sanctum appellant, rationem accurate inire velit, reperiet illud quoque a Platone in Menone sub alio nomine praedicatum; veritus enim Dei donum appellare Spiritum sanctum, ne prophetarum doctrinam sequens inimico esse in Graecos animo videretur, sursum quidem fatetur illud a Deo delabi, non tamen Spiritum sanctum, sed virtutem appellandum esse censuit. In illo enim de reminiscencia cum Menone dialogo, postquam multa quaesivit de virtute, utrum doceri possit an non doceri, sed usu et exercitatione comparetur, vel utrum nec experientia nec usu, sed natura hominibus eveniat vel alio quodam modo, postea totidem verbis sic pronuntiat: *Nunc autem si in hoc omni sermone*

γας apud Platonem *ἡγεμῶν* inseritur. accommodatam, Cod. Reg. 1., 3.,
5. *ὄν ἐν...λεπτήσ]* 1. Regg. Clarom., Argentor., Vimar. et Ms.
XIX. 11. sq. Pici firmatam, male expunxit Ma-

1. *ὑστερον]* Hanc vocem, antecedenti *πρότερον* et sequenti *πρός τῷ τέλει* bene respondentem, Justinianae sermonis consuetudini (c. 15. p. 15. C., c. 17. p. 17. C. al.)
2. *Ἐὶ δὲ... παραγλυνηται]* Cf. Plat. Meno p. 99. E. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IV. p. 389.).
3. *τούτῳ]* Deest in Cod. Reg. 4..

καὶ ⁴ ἐλέγομεν, ἀρετὴ ἂν εἴη οὔτε φύσει οὔτε ⁵ διδακτόν, ἀλλὰ θεία μοῖρα ⁶ παραγινομένη ἄνευ νοῦ, οἷς ἂν παραγίνηται. Ταῦτα, οἶμαι, σαφῶς παρὰ τῶν προφητῶν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος **B** μεμαθηκῶς Πλάτων, εἰς τὸ τῆς ἀρετῆς ὄνομα μεταφέρων φαίνεται· ὁμοίως γὰρ ὡσπερ οἱ ἱεροὶ προφηταὶ τὸ ἔν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἰς ἑπτὰ πνεύματα μερίζεσθαι φασίν, οὔτω καὶ αὐτὸς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὀνομάζων ἀρετὴν, ταύτην εἰς ⁷ τέσσαρας ἀρετὰς μερίζεσθαι λέγει, τοῦ μὲν ἁγίου πνεύματος οὐδαμῶς μνημονεύειν ἐθέλων, διὰ δέ τινος ἀλληγορίας τὰ ὑπὸ τῶν προφητῶν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰρημένα ἀπαγγέλλων σαφῶς. Οὔτω γὰρ πρὸς τῷ τέλει **C** τοῦ λόγου πρὸς τὸν Μένωνα ἔφη· ⁸ Ἐκ μὲν τοίνυν τούτου τοῦ λογισμοῦ, ὃ Μένων, θεία μοῖρα ⁹ φαίνεται ἡμῖν παραγινομένη ἢ ἀρετὴ, ¹⁰ οἷς ἂν παραγίνηται· τὸ δὲ σαφές παρ' αὐτοῦ εἰσό-
 μεθα ¹¹ τοῦτο, ὁποῖω τινὲ τρόπῳ τοῖς ἀνθρώποις παραγίνεται ἢ ἀρετὴ, ὅταν πρότερον ἐπιχειρήσωμεν αὐτὸ κατ' ¹² αὐτὸ ζητεῖν, τί ποτ' ἐστὶν ἀρετὴ. Ὁρᾶτε ὅπως τὴν ἄνωθεν κατιούσαν δωρεὰν ἀρετὴν μόνον ὀνομάζει· ἔτι δὲ ζητήσεως ἄξιον εἶναι νομίζει, πό- **D**
 τερόν ποτε ἀρετὴν, ἢ ἕτερόν τι αὐτὸ ὀνομάζεσθαι προσήκει, δε-
 διῶς αὐτὸ φανερωῶς ἅγιον ὀνομάζειν πνεῦμα, ἵνα μὴ δόξη τῇ
 τῶν προφητῶν ἔπεσθαι διδασκαλίᾳ.

33. Πόθεν δὲ μαθὼν ὁ Πλάτων τὸν χρόνον μετ' οὐρανοῦ γεγενῆσθαι ἔγνω; Οὔτω γὰρ γέγραφε· ¹ Χρόνος δ' οὖν μετ' οὐρα-
 νοῦ γέγονεν, ἵνα ἅμα ² γενόμενοι ἅμα καὶ λυθῶσιν, ἂν ποτε **E**
³ λύσις αὐτῶν γένηται. Οὐχὶ καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς θείας Μωσέως
 ἱστορίας μεμαθηκῶς; Ἐγὼ γάρ, ὅτι ἢ τοῦ χρόνου γένεσις ἔκ τε

4. ἐλέγομεν] Ita Cod. Reg. 1., Martyr Jesai. XI. 2. coll. 1. Co-
 2., Argentor. et ipse Plato. Editi rinth. XII. 7.—10..
 λέγομεν.

5. διδακτόν] Cod. Argentor. 1. c. p. 100. B. (p. 390.).
 διδακτὴ.

6. παραγινομένη ἄνευ νοῦ] Mo-
 rellus cum Lango interprete per-
 peram παραγ. οὐκ ἄ. νοῦ. Plato
 παραγινομένη et mox παραγιγ-
 νηται.

7. τέσσαρας ἀρετὰς] Cod. Reg. 2.
 ἀρ. τέσσαρας. Ceterum respicit

8. Ἐκ μὲν... ἀρετῇ] Cf. Plato

9. φαίν. ἡμῖν παραγ.] Plato

ἡμῖν φαίν. παραγινομένη. Arti-
 culus ante ἀρετῇ deest in Cod. Ar-
 gentor..

10. οἷς ἂν παραγίνηται] Plato
 οἷς παραγίνεται. Mox melius περὶ
 αὐτοῦ pro παρ' αὐτοῦ.

11. τοῦτο, ὁποῖω] Plato τότε,

recte quaesivimus et disseruimus, virtus profecto nec natura nec doctrina, sed divina sorte evenit sine scientia iis, quibus evenit. Haec mea quidem sententia, quum clare a prophetis de Spiritu sancto didicisset Plato, in virtutis nomen videtur transtulisse; quemadmodum enim unum et eundem Spiritum sacri prophetae in septem spiritus dividi dicunt, ita et ipse unam et eandem virtutem appellans, in quatuor eam virtutes dividi pronuntiat, sancti quidem Spiritus nusquam meminisse volens, sed quae a prophetis dicta fuerant de Spiritu sancto, ea per quamdam allegoriam aperte praedicans. Sic enim sub finem Menonis ait: *Ex hac igitur ratiocinatione, Meno, videtur nobis divina sorte virtus iis evenire, quibus evenit; illud autem ex eo clare perspiciemus, quomodo virtus hominibus eveniat, si prius hoc ipsum instituerimus perse quaerere, quid sit tandem ipsa virtus.* Videtis quomodo sursum adveniens donum virtutem tantummodo appellet; ac illud etiam inquisitione dignum esse censet, utrum virtutem an aliud quidpiam deceat hoc donum appellari, veritus illud aperte Spiritum sanctum appellare, ne prophetarum doctrinam sectari videretur.

33. Unde autem edoctus Plato tempus cum coelo creatum esse cognovit? Sic enim scripsit: *Tempus ergo cum coelo creatum est, ut simul creata simul dissolvantur, si quando eorum eveniat dissolutio.* Nonne etiam hoc ex divina Mosis historia cognovit? Noverat enim temporis creationem ex diebus

ὅταν πρὶν ᾧ. Neque apud eundem ὅταν ante πρότερον legitur.

12. αὐτό] Cod. Argentor. ἐαυτό. Maranus male αὐτό. Perionius totum hunc locum apud utrumque scriptorem ita restitui vult: τὸ δὲ σαφὲς περὶ αὐτοῦ, ὁποῖόν τι τὸ πρότερον τοῖς ἀνθρώποις παραγίγνεται ἢ ἀρετῇ, εἰσόμεθα τότε, ὅταν πρότερον ἐπιχειρήσωμεν αὐτὸ καθ'

αὐτὸ ζητεῖν, τί ποτ' ἐστὶν ἀρετῇ.

1. Χρόνος... γένηται] Cf. Plat. Timaeus p. 38. B. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IX. p. 318.).

2. γενόμενοι] Plato γεννηθέντες.

3. λ. αὐτ. γένηται. O. καὶ] Plato λ. τις. Cod. Reg. 3. et Clarom. γίγνηται. O. δὲ et sic editi quoque.

ἡμερῶν καὶ μηνῶν καὶ ἐνιαυτῶν τὴν ἀρχὴν τῆς συστάσεως ἐλήφεν. ⁴ Ὡς οὖν τῆς πρώτης ἡμέρας, τῆς ⁵ μετ' οὐρανοῦ γενομένης, ἀρχὴν τοῦ παντός χρόνου παρεσχηκίας (οὕτω γὰρ Μωσῆς γέγραπεν· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· εἶτα παρ' αὐτὰ συνάπτει λέγων· Καὶ ἐγένετο ἡμέρα μία, ὡς ἀπὸ μέρους τὸν πάντα σημαίνων χρόνον), ⁶ ὁ Πλάτων τὴν ἡμέραν ὀνομάζει χρόνον, ἵνα μὴ δόξη ἡμέρας μεμνημένος, ὡς πάντη τοῖς Μωσέως ἐπόμενος δητοῖς, παρ' Ἀθηναίοις κατηγορεῖσθαι. Πόθεν δὲ καὶ περὶ λύσεως οὐρανοῦ φαντασθεῖς οὕτω γέγραπεν; Οὐχὶ καὶ τοῦτο παρὰ τῶν ἱερῶν προφητῶν μεμαθηκῶς καὶ οὕτως εἰρησθαι ⁷ ὑπ' αὐτῶν νομίσας;

34. Εἰ δὲ καὶ τὸν περὶ τῶν ἀγαμάτων τις ἐξετάζοι λόγον, πόθεν ὀρμώμενοι οἱ πρῶτοι τοὺς θεοὺς ὑμῶν κατασκευάσαντες ἂνθρώπων μορφᾶς ἔχειν αὐτοὺς διέγνωσαν, εὐρήσει καὶ τοῦτο ἀπὸ τῆς θείας ἱστορίας ¹ αὐτοὺς μεμαθηκότας. Τῆς γὰρ Μωσέως ἱστορίας ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ λεγούσης· ² Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν, ὡς οὕτως εἰρησθαι τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν μορφήν εἰκότων τῷ θεῷ, οὕτω κατασκευάζειν τοὺς θεοὺς αὐτῶν ἤρξαντο, ἐκ τοῦ ὁμοίου τὸ ὁμοιον δημιουργεῖν οἰόμενοι. ³ Τοῦ χάριν μνημονεῦσαι τούτων νυνὶ προήχθη, ὡς ἄνδρες Ἕλληνες; Ἴνα γινώτε ⁴ ὅτι τὴν ἀληθῆ θεοσέβειαν οὐ δυνατὸν παρὰ τούτων μανθάνειν τῶν μηδ' ἐν οἷς ὑπὸ τῶν ἔξωθεν ἐθαυμάσθησαν ἰδιὸν τι γράψαι δυναθέντων, ἀλλὰ ⁵ διὰ τινος ἐκείνης ἀλληγορίας ὑπὸ Μωσέως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασιν ἀπηγγελκότων.

4. Ὡς οὖν] Cod. Reg. 2. ὁ οὖν.

5. μετ' οὐρανοῦ] Ita emendavit Maranus Cod. Reg. 4. auxilio; etiam paulo ante ita legitur. Vulgo μ. οὐρανόν.

6. ὁ Πλάτων] Vulgo ὡς ἀπὸ μέρους ὁ Πλάτων τὸν π. σημ. χρ. τὴν ἡμ. etc.; quibus in verbis magnum inesse vitium jam Maranus vidit: non enim ex Justini sententia Plato sed Moses ex parte (h. e. ex die) totum tempus designavit. Itaque non dubitavi vocem ὁ Πλάτων post σημ. χρόνον collocare vel tota na-

tione librariorum repugnante.

7. ὑπ' αὐτῶν] Ita scribo cum Cod. Reg. 1., 2., 4. et Argentor..

1. αὐτοῦς] Hoc restitui ex Cod. Reg. 1. et Argentor..

2. Ποιήσωμεν . . . ὁμοίωσιν] Genes. I. 26.. Ante ὁμοίωσιν positum est in Cod. Argentor. a librario καθ'; sed etiam Dial. c. Tr. c. 62. p. 285. B. non reperitur.

3. Τοῦ χάριν] Perionius mavult legere οὗ vel τινος χάριν.

4. ὅτι] Deest in Cod. Argentor..

5. διὰ . . . Μωσέως] Locum vi-

et mensibus et annis initium constitutionis accepisse. Igitur quum primus ille simul cum coelo conditus dies initium omnis temporis praestiterit (sic enim scripsit Moses: *Principio fecit Deus coelum et terram*; ac deinceps ita subjungit: *Et factus est dies unus*, tamquam ex parte totum tempus designans) Plato diem tempus appellat, ne mentionem diei faciens tamquam omnino Mosis verborum sectator apud Athenienses accusandus videretur. Unde autem et de coeli dissolutione informatus ita scripsit? Nonne et id quoque a sacris prophetis edoctus atque illos ita loquutos esse ratus?

31. Si quis et de statuis rationem ineat, unde accepta ansa primi deorum vestrorum fabricatores humana illos forma praeditos judicaverint, id quoque illos reperiet ex divina historia didicisse. Nam quum Mosis historia ex persona Dei dicat: *Faciamus hominem secundum imaginem nostram et similitudinem*, quasi dictum esset homines Deo forma similes esse, ita deos suos effingere coeperunt, simile ex simili sese exprimere arbitrati. Sed quam ob causam adductus sum, ut haec commemorarem, Graeci? Ut intelligatis veram religionem ex istis disci non posse, qui, quibus rebus admirationem sibi apud homines a nostra religione alienos concitarunt, ne in iis quidem proprie quidquam scribere potuere, sed per quamdam allegoriam, quae a Mose et ceteris prophetis dicta sunt, ea in suis scriptis praedicarunt.

tiosum esse nemo non videt. Quare Sylburgius pro *ἐκείνης* legendum putat *εὐκαίας* aut (quod vero videtur similis) *εἰκόνας*, quod *ἐξηγητικῶς* primum nomini *ἀλληγορίας* adscriptum, deinde perperam a librariis in contextum inculcatum sit; pro *ὑπὸ* autem reponendum censet *τὰ τοῦ*. Grabio potius *ἐκείνης* prorsus expungendum et cum *ὑπὸ Μωσέως* participium, quod *prolatum* vel simile quid significet, subintelligendum videtur. Maranus tantummodo *ὑπὸ* in *ἀπὸ* vult mu-

tari. Ex mea qualicunque sententia, ut sensus et structura constet, videtur sic emendandum esse: *διὰ τινος ἀλληγορίας τὰ ὑπὸ Μωσέως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν εἰρημένα ἐν τοῖς — ἀπηγγελότων*, id quod maxime convenit dictioni Martyris; etenim, ut exemplum afferam, paulo ante (c. 32. p. 31. B.) in simili causa iisdem fere verbis pronuntiavit: *διὰ δὲ τινος ἀλληγορίας τὰ ὑπὸ τῶν προφητῶν — εἰρημένα ἀπαγγέλλον*. Ceterum Cod. Vimar. habet: *sed id omne verbis oratione-*

35. Καιρός οὖν ἦκει νῦν, πεισθέντας ὑμᾶς, ¹ ὧ ἄνδρες Ἑλλη-
 ληνες, ἀπὸ τῶν ἕξωθεν ἱστοριῶν, ὅτι πολλῶ πρεσβύτατος Μωσῆς
 καὶ οἱ λοιποὶ προφητῆται γεγονῶσι πάντων τῶν παρ' ὑμῖν σοφῶν D
 γεγενῆσθαι νομισθέντων, τῆς παλαιᾶς μὲν ὑμᾶς τῶν προγόνων
 ἀποστιῆναι πλάνης, ἐντυχεῖν δὲ ταῖς θείαις τῶν προφητῶν ἱστο-
 ρίαις καὶ γνῶναι παρ' αὐτῶν τὴν ἀληθῆ θεοσεβειαν, οὐ λόγων
 ὑμῖν ² ἀπαγγελλόντων τέχνας, οὐδὲ πιθανῶς καὶ πιστευτικῶς λε-
 γόντων (τοῦτο γὰρ ἴδιον τῶν τὴν ἀλήθειαν κλέπτειν ἐθελόντων),
 ἀλλ' ἀπλῶς τοῖς ³ ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασί τε καὶ ῥήμασι χρωμένων
⁴ καὶ ταῦθ' ὑμῖν ἀπαγγελλόντων, ἃ τὸ ἅγιον ἐπ' αὐτοὺς κατελθὼν E
 πνεῦμα τοὺς τὴν ἀληθῆ θεοσεβειαν μανθάνειν βουλομένους δι'
 αὐτῶν διδάσκειν προήρηται. Πᾶσαν οὖν αἰδῶ καὶ παλαιὰν ἀν-
 θρώπων πλάνην καὶ ⁵ τὸν τῶν ὄγκων φαντασιώδη παρασάμενος
 ψόφον, δι' οὗ καὶ τὴν πᾶσαν ἀπόλαυσιν ἔχειν οἴεσθε, ἔχεσθε τῶν
 ὑμῖν συμφερόντων. Οὐδὲν γὰρ ἔσται παρ' ὑμῶν οὐδὲ περὶ τοὺς
 προγόνους ὑμῶν πλημμελές, εἰ ⁶ εἰς τὴν ἐναντίαν τρέπεσθαι νυνὶ
 τῆς ἐξ ἐκείνων βούλεσθε πλάνης, οὗς εἰκὸς ἐν ἄδου νυνὶ ἐκπρό- 33
 θεσμον μετάνοιαν μετανοοῦντας ὀδύρεσθαι· οἷς εἰ δυνατὸν ἦν
 ἐκεῖθεν δηλοῦν ὑμῖν τὰ μετὰ τελευτὴν τοῦδε τοῦ βίου συμβεβηκό-
 τα αὐτοῖς, ἔγνωτε ἂν ὅσων ὑμᾶς ἀπαλλάξαι κακῶν προεῖλοντο,
 νυνὶ δὲ ⁷ ἐπειδὴ μὴ δυνατὸν ἐν τῷ παρόντι μήτε παρ' ἐκείνων
 ὑμᾶς μανθάνειν μήτε μὴν παρὰ τῶν ἐνταῦθα τὴν ψευδῶνυμον
 ταύτην φιλοσοφίαν ⁸ φιλοσοφεῖν ἐπαγγελλομένων, ἀκόλουθον ὑμῖν
 ἔσται λοιπόν, τὴν τῶν προγόνων ὑμῶν ⁹ ἀπώσαμένους πλάνην
 ἐντυγχάνειν ταῖς τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν προφητείαις, μὴ δοκιμότητα B
 φράσεως παρ' αὐτῶν αἰτουῦντας (¹⁰ οὐ γὰρ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν ἔρ-
 γοις τὰ τῆς ἡμετέρας θεοσεβείας πράγματα), καὶ μαθεῖν παρ'
 αὐτῶν τὰ αἴτια ὑμῖν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐσόμενα. Οἱ γὰρ μάτην
 τὸ τῆς φιλοσοφίας ἐπηρεάζοντες ὄνομα, οὐδὲν εἰδότες ἐλέγχονται,
 ὡς καὶ αὐτοὶ ὁμολογεῖν καὶ ἄκοντες ἀναγκάζονται, δι' ὧν οὐ πρὸς

que commutata a Mose fuerint cae-
 terisque nostris vatibus mutuati et
 Ms. Pici: quique certa veluti alle-
 goria suis lucubrationibus deprom-
 pserunt ea, quae a Mose et reliquis

prophetis didicerunt.

1. ὧ] Omissum in Cod. Ar-
 gentor. .

2. ἀπαγγελλόντων] Cod. Argen-
 tor. ἀπαγγελέοντων.

35. Jam igitur tempus est, Graeci, ut ex historiis externis persuasi Mosem et ceteros prophetas multo iis omnibus, qui sapientes apud vos habiti sunt, antiquiores esse, ab antiquo majorum errore discedatis ac divinas prophetarum legatis historias veramque ex ejusmodi scriptoribus religionem discatis, qui non verborum vobis artem promittunt nec artificiose ad persuadendum loquuntur (id enim proprium est eorum qui veritatem furari volunt), sed verba et nomina simpliciter ut se offerunt usurpant ac ea vobis nuntiant, quae delapsus in eos Spiritus sanctus veram religionem ediscere cupientibus per eos tradere voluit. Omnem igitur malum pudorem abjicientes ac veterem hominum errorem et inanem ostentationis strepitum, in quo etiam omnem beate vivendi rationem positam ducitis, ea sectamini quae vobis utilia sint. Nihil enim in majores vestros peccabitis, si nunc in contrariam eorum errori partem ferri velitis, quos quidem verisimile est nunc in inferno sera poenitentia ductos lugere; si fieri posset, ut inde vobis nuntiarent, quae sibi post hujus vitae finem evenerunt, cognosceretis profecto quantis vos malis liberatos vellent, sed quum in praesentia nec ab illis ediscere possitis nec ab iis, qui falso appellatam philosophiam profitentur, reliquum deinceps vobis erit, ut majorum vestrorum errorem abjicientes vaticiniis sacerorum virorum operam detis et ab eis minime sermonis elegantiam petatis (non enim in verbis sed in operibus nostra religio posita), sed ea ediscatis quae vobis aeternam vitam allatura sint. Nam qui nomen philosophiae nequidquam dedecorant, ii nihil scire arguuntur, quemadmodum et ipsi con-

3. ἐπιτυχοῦσιν] Cod. Reg. 4.
ἐντυχοῦσιν.

4. καὶ] Deest in editione Mar-
raniana.

5. τὸν τῶν ὄγκων φαντασ.]
Cod. Reg. 3., Clarom. et Ms. Steph.
τὸν ὄγκον καὶ τὸν φαντασ..

6. εἰς] Deest in Cod. Reg. 1.
et Argentor..

7. ἐπειδὴ] Cod. Argentor. ἐπεὶ.

8. φιλοσοφεῖν] Deest in Cod.
Argentor..

9. ἀποσαμένους] Cod. Reg. 3.,
Clarom. et Ms. Steph. ἀποσεισα-
μένους.

10. οὐ γὰρ ... πράγμα.] Coll.
1. Corinth. IV. 20..

ἀλλήλους στασιάζουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑαυτῶν ἄλλοτε ἄλλως ὁ
ἐκτίθενται δόξας.

36. Εἰ δὲ ἡ τάληθοῦς εὐρεσις ὅρος τις λέγεται παρ' αὐτοῖς
φιλοσοφίας, πῶς οἱ τῆς ἀληθοῦς μὴ ¹ τυγχάνοντες γνώσεως τοῦ
τῆς φιλοσοφίας ὀνόματός εἰσιν ἄξιοι; Εἰ γὰρ ὁ τῶν παρ' ὑμῖν
σοφῶν σοφώτατος Σωκράτης, ὃ καὶ τὸ χρηστήριον ὑμῶν, ὡς
αὐτοὶ φατε, μαρτυρεῖ ² λέγον·

Ἄνδρῶν ἀπάντων Σωκράτης σοφώτατος,
ὁμολογεῖ μηδὲν εἰδέναι, πῶς οἱ μετ' αὐτὸν καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς
ἐπηγγέλλοντο εἰδέναι; Σωκράτης γὰρ ἑαυτὸν σοφὸν διὰ τοῦτ' εἰρη-
σθαι ἔφη, ὅτι τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἂ μὴ ἴσασι προσποιουμένων
εἰδέναι αὐτὸς οὐκ ᾔκνει μηδὲν ³ ὁμολογεῖν εἰδέναι. Ἔφη γὰρ οὕ-
τως· ⁴ Ἔοικα ⁵ γ' οὖν αὐτῷ ⁶ τούτῳ σμικρῷ σοφώτατος εἶναι,
ὅτι ἂ μὴ οἶδα οὐδὲ οἶμαι εἰδέναι. Μηδεὶς δὲ οἴεσθω εἰρωνευό-
μενον ἄγνοιαν προσποιεῖσθαι ⁷ Σωκράτη, ἐπειδὴ πολλάκις ἐν
τοῖς διαλόγοις εἶωθε τοῦτο ποιεῖν· ἡ γὰρ τελευταία ῥῆσις τῆς
ἀπολογίας, ἣν ἐπὶ τὸ δεσμωτήριον ἀπιὼν ἔφη, δηλοῖ μετὰ σπου-
δῆς αὐτὸν καὶ ἀληθείας τὴν ἄγνοιαν ὁμολογεῖν. Ἔφη γὰρ οὕτως·
⁸ Ἀλλὰ γὰρ ἤδη ὥρα ἀπιέναι, ἐμοὶ μὲν ⁹ τεθνηξομένῳ, ὑμῖν δὲ
βιωσομένοις· ὁπότεροι δὲ ἡμῶν ἐπὶ τὸ ἄμεινον πρᾶγμα ἔρχονται,
ἀδύλον παντὶ πλήν ἢ τῷ θεῷ. Ἀλλὰ Σωκράτης μὲν ταύτην ὑστά-
την ἐν τῷ Ἀρείῳ πάγῳ φωνῆν ἀφείς ἐπὶ τὸ δεσμωτήριον ὤρμησε,
τῷ θεῷ μόνῳ τὴν τῶν παρ' ἡμῖν ἀδήλων πραγμάτων ἀναφέρων ¹⁰
γνώσιν, οἱ δὲ μετ' αὐτὸν, μηδὲ τὰ ἐπὶ γῆς γινῶναι δυνάμενοι, τὰ
¹⁰ ἐν οὐρανοῖς ὡς ἑωρακότες εἰδέναι ἐπαγγέλλονται. Ὁ γοῦν Ἀρι-

1. τυγχάνοντες] Cod. Reg. 2. et Argentor. τυχόντες.

2. λέγον] Hutchinus et Maranus λέγων. Hoc de Socrate oraculum multi memorant; fons autem est Plato, apud quem in Apolog. p. 21. A. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. I. p. 48.) ille narrat, Chaerophonem quondam Delphos profectum rogasse: εἴ τις ἐμοῦ (Socr.) εἶη σοφώτερος· ἀνεῖλεν οὖν ἡ Πυθία, μηδένα σοφώτερον εἶναι.

Quod poetica forma dederunt Scholiasta Aristophanis ad Nub. 144. et Suidas s. v. σοφός:

Σοφός Σοφοκλῆς, σοφώτερος δ' Εὐριπίδης,
Ἄνδρῶν δ' ἀπάντων Σωκράτης σοφώτατος.

3. ὁμολογεῖν εἰδέναι] In Cod. Argentor. haud male εἰδέναι ὁμολογεῖν. Reg. 3., Clarom. et Ms. Steph. eleganter ὁμολογῶν εἰδέναι.

4. Ἔοικα... εἰδέναι] Cf. Plat.

fiteri coguntur vel inviti, dum non solum inter se litigant, sed etiam suas ipsi opiniones aliter alias exponunt.

36. Quodsi veritatis inventio finis quidam apud eos philosophiae dicitur, quomodo qui veritatis cognitionem non sunt consecuti philosophiae nomine digni sunt? Nam si vestrorum sapientium sapientissimus Socrates, cui vestrum etiam oraculum, ut ipsi narratis, hoc testimonium dedit:

Omnium hominum Socrates sapientissimus,

nihil se scire confitetur: quomodo, qui post eum orti sunt, etiam coelestia sibi nota esse profitentur? Siquidem Socrates propterea sapientem se esse dictum ait, quod quum ceteri homines simulent se scire quae nesciant, ipse non pigretur nihil se scire confiteri. Ita enim dicebat: *Videor igitur hac re perexigua esse sapientissimus, quod quae nesciam non me existimem scire.* Nemo autem existimet Socratem ironia quadam ignorationem prae se ferre, id quod saepe in colloquiis facere solet; extrema enim verba defensionis, quam in carcerem abiens pronuntiavit, argumento sunt, serio illum et vere ignorationem esse confessum. Sic enim loquitur: *Sed jam tempus est ut abeamus, ego quidem morturus, vos autem victuri; utri vero ad meliora proficiscantur, nemini notum nisi Deo.* Socrates hac ultima voce in Areopago emissa in carcerem abiit, soli Deo rerum nobis ignotarum cognitionem tribuens, qui autem post eum exorti sunt, quum ne terrena quidem cognitione assequi potuissent, coelestia sibi explorata esse professi sunt, tamquam ea oculis suis vidissent.

Apologia Socr. p. 21. D. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. I. p. 50.).

5. γ' οὐν] Cod. Argentor. οὐν, Plato γοῦν.

6. τούτῳ σμ. σοφ.] Plato τούτου γε σμ. τινι αὐτῷ τούτῳ σοφ. atque ita legi vult Perionius, quia videlicet Socrates se cum alio in quem inciderit sapiente comparet. Mox Cod. Argentor. οἶμαι.

7. Σωκράτη] Ita Cod. Reg. 2.;

vulgo Σωκράτην.

8. Ἀλλὰ... θεῶ] Cf. Plat. l. c. p. 42. A. (p. 96.).

9. τεθνηξομένῳ] Plato ἀποθανομένῳ. Mox idem ὅπ. δὲ ἡμ. ἔρχονται ἐπὶ ἅμ. πρᾶγμα. Cod. Argentor. temere ὀπίστερον.

10. ἐν οὐρανῶ] Ita Codd. msti (etiam Ms. Steph.; Cod. Vimar. res divinas) excepto Reg. 4., qui velut editi ἐν οὐρανῶ (Ms. Fici

στοιτέλης, ὡς ἀκριβέστερον Πλάτωνος τὰ ἐν οὐρανοῖς ἑωρακώς, οὐχ ὥσπερ ὁ Πλάτων ἐν τῇ πυρώδει οὐσίᾳ τὸν θεὸν εἶναι λέγει, οὕτω καὶ αὐτὸς ἔφη, ἀλλ' ἐν τῷ αἰθεριώδει πέμπτῳ στοιχείῳ εἶναι αὐτὸν ἀπεφήνατο· καὶ περὶ τούτων πιστεῦσθαι ἑαυτὸν διὰ δοκι- B μότητα φράσεως ἀξιῶν, οὐδὲ τὴν τοῦ Εὐρύπου φύσιν τοῦ ὄντος ἐν ¹¹ Χαλκίδι γινῶναι δυνηθεῖς, διὰ πολλὴν ἀδοξίαν καὶ αἰσχύνην λυπηθεῖς μετέστη τοῦ βίου. Μηδεὶς οὖν τῶν εὐφρονούντων ¹² προ- τέραν ἠγεῖσθω τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας τὴν τούτων εὐγλωττίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἱστορίαν κηρῶ τὰ ὅσα φραζάμενος τὴν ἐκ τῶν Σειρήνων ¹³ αὐτῶν ἐνοχλοῦσαν ἠδεῖαν φευγέτω βλάβην· οἱ C γὰρ προειρημένοι ἄνδρες, ὥσπερ τι δέλεαρ τὴν εὐγλωττίαν προϊσχύμε- νοι, πολλοὺς ἀπάγειν τῆς ὀρθῆς θεοσεβείας προήρηνται, μιμούμενοι τὸν τὴν πολυθεότητα τοὺς πρώτους ἀνθρώπους διδάξαι τολμήσαν- τα. Οἷς μὴ πείθεσθαι ὑμᾶς ἀξιῶ, ἐντυγχάνειν δὲ ταῖς τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν προφητείαις. Εἰ δέ τις ὄκνος ἢ παλαιὰ τῶν προγόνων ὑμῶν δεισιδαιμονία τέως ἐντυγχάνειν ὑμᾶς ταῖς τῶν ἁγίων ἀνδρῶν προφητείαις κωλύει, δι' ὧν δυνατόν μανθάνειν ὑμᾶς ἕνα καὶ μό- D νον ¹⁴ εἶναι θεόν, ὃ πρῶτόν ἐστι τῆς ἀληθοῦς θεοσεβείας γνώ- ρισμα, τῷ γοῦν πρότερον ὑμᾶς τὴν πολυθεότητα διδάξαντι, ὕστε- ρον δὲ λυσιτελῆ καὶ ἀναγκαίαν παλινωδίαν ἔσαι προελομένῳ πεί- σθητε Ὀρφεῖ, ταῦτ' εἰρηκότι ἂ μικρῶ πρόσθεν γέγραφα, καὶ τοῖς ¹⁵ λοιποῖς καὶ τοῖς τὰ αὐτὰ περὶ ἐνὸς θεοῦ γεγραφόσι πείσθητε. Θείας γὰρ ὑπὲρ ¹⁶ ὑμῶν προνοίας ἔργον γέγονε τὸ καὶ ἄκοντας τού- τους μαρτυρεῖν τὰ ὑπὸ τῶν προφητῶν περὶ ἐνὸς θεοῦ εἰρημένα E ἀληθῆ εἶναι, ἵνα παρὰ πάντων ὁ τῆς ¹⁷ πολυθεότητος ἀθετούμενος λόγος ἀφορμὴν ὑμῖν παρέχῃ τῆς ἀληθοῦς γνώσεως.

37. Ἔσται δὲ ὑμῖν -φραδίως τὴν ὀρθὴν θεοσεβείαν ἐκ μέρους παρὰ τῆς παλαιᾶς ¹ Σιβύλλης, ἕκ τινος ² δυνατῆς ἐπιπνοίας διὰ

in caelo) habet. — Non jam ad egregium Reg. 1. provocare possumus, quum verbis antecedentibus οἱ δὲ μετ' αὐτὸν desinat.

11. Χαλκίδι] Cod. Argentor. χαλκηδόνι.

12. προτέραν] In Cod. Argentor. a prima manu τιμοὶ superad- ditum est.

13. αὐτῶν] Deest in Cod. Ar- gentor., Vimar. (malum, quod e Sirenium cantibus haustum) et Ms. Pici (incommodum veluti Syrenium cantus effugiat).

14. εἶναι] Cod. Argentor., Cla- rom. et ad marginem Reg. 4. εἰδέναι.

15. λοιποῖς καὶ] Cod. Argen-

Sic Aristoteles, quasi accuratius quam Plato coelestia vidisset, non ut Plato in ignea substantia (ita enim huic visum) sed in quinto aethereo elemento Deum esse pronuntiavit; et qui fidem sibi his de rebus ob spectatum et elegans dicendi genus haberi postulat, idem quum Euripi Chalcidici naturam investigare non posset, collecto ex dedecore et ignominia dolore percussus vitam reliquit. Nemo igitur eorum qui sapiunt salutem suam horum hominum eloquentiae posthabeat, sed aures suas secundum veterem historiam cera obturans perniciem ex his Sirenibus suaviter insectantem fugiat; praedicti enim viri, dum sermonis suavitatem veluti quamdam escam praetendunt, multos a vera religione abducere volunt, imitantes eum qui multitudinem deorum primos homines docere ausus est. His auctor vobis sum ne obsequamini, sed potius sanctorum hominum vaticiniis operam detis. Sin autem pigritia aut antiqua majorum superstitio sanctorum virorum vaticinia legere prohibet, ex quibus discere potestis unum ac solum esse Deum, id quod primum est verae religionis insigne: saltem ei, qui vos primo multitudinem deorum docuerat, sed postea utilem ac necessariam sibi palinodiam cantandam esse ratus ea dixit quae paulo ante scribebam, Orpheo credite et aliis qui de uno Deo eadem scripsere. Dei enim in vos providentia factum est, ut hi vera esse prophetarum de uno Deo dicta vel inviti faterentur, ut rejecta ab omnibus multitudinis deorum doctrina copiam vobis veri cognoscendi praeberet.

37. Erit autem vobis perfacile veram religionem aliqua ex parte ab antiqua Sibylla discere, vaticiniis ex potenti quodam

tor. λοιπ. δέ.

16. ὑμῶν] Ita Codd. msti recte, uti jam ex sequente ὑμῖν patescit. Male Picus et Langus nobis verterrunt, fortasse respicientes ad c. 13. p. 14. D. E. et c. 14. p. 15. A., ubi ἡμῶν ob sententiam cum codicibus est legendum.

17. πολυθεότητος] Cod. Reg. 4. πολυθείας.

1. Σιβύλλης] Quae de Sibylla narrat Justinus (coll. c. 16. p. 16. D. et c. 38. p. 36. E.), fabulam ipsi impositam sapiunt. Cf. Lactantii Institt. divin. I. c. 6. (Opp. ed. le Brun et Dufresnoy Tom. I.) p. 24. sqq. et de ira dei c. 23. (Tom. II.) p. 175. sqq. .

2. δυνατῆς] Deest in Cod. Reg. 4. .

χρησµῶν ὑµᾶς διδασκούσης, ³ *μανθάνειν ταῦθ' ἅπερ ἔγγυς εἶναι*
δοκεῖ τῆς τῶν προφητῶν διδασκαλίας. Ταύτην δὲ ἐκ μὲν Βαβυ-
λωνος ὠρμησθαί φασι, Βηρώσσου τοῦ τὴν Χαλδαϊκὴν ἱστορίαν
γράφαντος θυγατέρα οὖσαν· εἰς δὲ τὰ μέρη τῆς Καμπανίας οὐκ ⁵⁵
οἶδ' ὅπως διαβᾶσαν, ἐκεῖ τοὺς χρησµοὺς ἐξαγορεύειν ἐν τινι Κου-
µᾶ οὕτω καλουμένῃ πόλει, ἔξ ⁴ σημείοις διεστῶση Βαῖων, ἐνθα
τὰ θερµὰ τῆς Καμπανίας εἶναι συμβαίνει. Ἐθεασάμεθα δὲ ἐν τῇ
πόλει γενόμενοι καὶ τινα τόπον, ἐν ᾧ ⁵ βασιλικὴν μεγίστην ἐξ ἐνὸς
ἐξεσµένην λίθου ἔγνωµεν, πρᾶγμα μέγιστον καὶ παντὸς θαύµατος
ἄξιον, ἐνθα τοὺς χρησµοὺς αὐτὴν ἀπαγγέλλειν οἱ ὡς ⁶ τὰ πάτρια B
παρειληφότες παρὰ τῶν ἑαυτῶν προγόνων ἔφασκον. Ἐν μέσῳ
δὲ τῆς βασιλικῆς ἐπεδείκνυον ἡµῖν τρεῖς δεξαµενὰς ἐκ τοῦ αὐτοῦ
ἐξεσµένας ⁷ λίθου, ᾧ πληρουμένων ὕδατος λούεσθαι αὐτὴν ἐν αὐ-
ταῖς ἔλεγον καὶ στολὴν ἀναλαµβάνουσαν εἰς τὸν ἐνδότατον τῆς
βασιλικῆς βαδίζειν οἶκον, ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξεσµένον λίθου, καὶ ἐν
μέσῳ ⁸ τοῦ οἴκου καθεζοµένην ἐπὶ ὑψηλοῦ βήµατος καὶ θρόνου
οὕτω τοὺς χρησµοὺς ἐξαγορεύειν. Ταύτης δὲ τῆς Σιβύλλης ὡς
χρησµωδοῦ πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι τῶν συγγραφέων μέμνηνται, C
⁹ *Πλάτων δὲ ἐν τῷ Φαίδρῳ. Δοκεῖ δὲ μοι τοῖς ταύτης χρησµοῖς*
ἐντυχῶν ὁ Πλάτων τοὺς χρησµωδοὺς ἐκθειάζειν· ἐώρα γὰρ τὰ
ὑπ' αὐτῆς πάλαι προειρηµένα ἔργοις πληρούµενα καὶ διὰ τοῦτο
θαυµάσας ἐν τῷ πρὸς Μένωνα λόγῳ, αὐταῖς λέξεσιν ἐπαινῶν τοὺς
χρησµωδοὺς, οὕτω γέγραφεν· ¹⁰ Ὁρθῶς ¹¹ ἄρα ἂν καλοῖµεν θείους
¹² *τε αὐτούς, οὓς δὴ νῦν λέγοµεν χρησµωδοὺς, οὐχ ἥκιστα φαί- D*
µεν ἂν τούτους τε θείους εἶναι καὶ ἐνθουσιάζειν ἐπίπνους ὄντας

3. *μανθάνειν*] Haec verbi col-
 locatio ita tantum defendi poterit,
 ut *ταῦθ' ἅπερ* etc. respectu habito
 verborum *τὴν ὁρθ. θεοσέβειαν* lo-
 cum appositionis obtineant: *rectam*
religionem ex parte aliqua discere
potestis h. e. (s. scilicet) ea, quae
proxime ad prophetarum accedunt
doctrinam. Marano scite observante
μανθ. melius ante *ἐκ τινος* pone-
 retur, ut *ταῦθ'* penderet a διδα-
 σκούσης. Langus ita vertit, quasi
 καὶ post *ταῦθ'* positum esset.

4. *σημείοις διεστῶση*] Cod.
 Reg. 4. minus bene *σημείων διεστῶ-*
σαν. Et sic Ms. Steph. .

5. *βασιλικὴν*] Cod. Reg. 3. et
 Clarom. ad marginem itemque Ms.
 Steph. *οἰκίαν*, quod Sylburgio mo-
 nente exegema esse potius videtur
 quam germana Justini scriptura.

6. *τὰ πάτρια.*] Deest articulus
 in Cod. Reg. 2. et 4., sed firmatur
 et ceteris libris mstis et loco si-
 millimo c. 13. p. 14. C.

7. *λίθου*] Cod. Reg. 4. *λίθῳ.*

afflatu editis nos ea docente, quae ad prophetarum doctrinam prope accedere videntur. Hanc Babylone ortam dicunt, Berosi Chaldaicae historiae scriptoris filiam; quumque in Campaniae oras delata nescio quo pacto fuisset, ibi oracula edidisse in urbe, quae Cumae dicitur, Bajis, ubi sunt Thermae Campaniae, sex lapidibus distans. Vidimus, quum in hac urbe essemus, locum quemdam, ubi basilicam maximam ex uno saxo excisam conspeximus, rem praeclarissimam et omni admiratione dignam; ibi sua illam oracula edidisse narrabant, qui haec a majoribus ut patriae suae propria acceperant. In media autem basilica monstrabant nobis tria receptacula ex eodem excisa saxo, quibus aqua repletis lavare eam dicebant et veste resumta in intimam basilicae aedem secedere, ex eodem saxo excisam, ac in media aede sedentem excelso tribunali et throno sic vaticinari. Hujus Sibyllae ut vatis quum multi alii scriptores meminere, tum Plato in Phaedro. Videtur autem mihi, postquam in illius vaticinia incidit, vates pro divinis hominibus habuisse; videbat enim, quae ab illa olim praedicta fuerant, opere compleri et idcirco admirans in Menone ac totidem verbis efferens vates ita scribit: *Recte sane divinos illos vocaverimus, quos nunc appellamus vates, non immerito dixerimus divinos illos esse et divinitus afflatos et a Deo correptos, quum prospere va-*

Mox recte genitivum praebet.

8. τοῦ οἴκου] Cod. Reg. 4., Argentor. et Ms. Steph. τῷ οἴκῳ. Sed antea quoque legebatur ἐν μ. τῆς βασιλικῆς.

9. Πλ. δὲ] Ita scribo cum Cod. Reg. 2. et Argentor.; Vimar. et Ms. Pici cum — tum. Vulgo καὶ Πλ..

10. Ὁρθῶς ... λέγουσι] Cf. Plat. Meno p. 99. C. D. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. p. 388. sq.).

11. ἄρα] Non est apud Platonem.

12. τε αὐτούς] Particula in Cod. Argentor. et pronomen in Pla-

tone deest, qui statim pergit: οὗς νῦν δὴ ἐλέγομεν χρ. καὶ μάντις καὶ τοὺς ποιητικούς ἅπαντας, καὶ τοὺς πολιτικούς οὐχ ἦν. τούτων φ. ἄν θείους τε εἶναι κ. ἐνθ.. Atque ad hunc modum codicem Justini corrigendum esse censet Perionius. Sed emendatione recte superse demus; vid. c. 11. not. 5. et c. 12. not. 9.. Pro φαῖμεν Cod. Argentor. φαμὲν habet. Ex eo autem et ex Reg. 2. τε post τούτους textui inserui, quod pariter apud Platonem reperitur. Denique Ms. Steph. κατερχομένους pro κατεχομένους.

καὶ κατεχομένους ἐκ τοῦ θεοῦ, ὅταν κατορθῶσι λέγοντες πολλὰ καὶ μεγάλα πράγματα, μηδὲν εἰδότες ὧν λέγουσι· σαφῶς καὶ φανερωῶς εἰς τοὺς Σιβύλλης ἀφορῶν χρησμούς. Αὕτη γὰρ οὐχ, ὡςπερ οἱ ποιηταὶ καὶ μετὰ τὸ γράψαι τὰ ποιήματα, εἶχεν ἐξουσίαν διορθοῦσθαι καὶ ἐπιξέειν μάλιστα διὰ τὴν τῶν μέτρων ἀκριβειαν, ἀλλ' ἐν μὲν τῷ τῆς ἐπιπνοίας καιρῷ τὰ τῆς προφητείας ἐπλήρου, παν-^Eσαμένης δὲ τῆς ἐπιπνοίας ¹³ ἐπέπαντο καὶ ἡ τῶν εἰρημένων μνήμη. Τοῦτ' οὖν αἴτιον τοῦ μὴ πάντα τὰ μέτρα τῶν ἐπῶν τῆς Σιβύλλης σώζεσθαι. Αὐτοὶ γὰρ ἐν τῇ πόλει γενόμενοι παρὰ τῶν περιηγητῶν μεμαθήκαμεν, τῶν καὶ τοὺς τόπους ¹⁴ ἡμῖν ἐν οἷς ἐχρησμάδει ὑποδειξάντων καὶ φακόν τινα ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένον, ἐν ᾧ τὰ λείψανα αὐτῆς σώζεσθαι ἔλεγον. Ἐφασκον δὲ μετὰ πάντων ὧν διηγοῦντο καὶ τοῦτο ὡς παρὰ τῶν προγόνων ἀκηκοό-³⁵τες, ὅτι οἱ ἐκλαμβάνοντες τοὺς χρησμούς τηνικαῦτα, ἐκτὸς παιδεύσεως ὄντες, πολλαχοῦ τῆς τῶν μέτρων ἀκριβείας διήμαρτον· καὶ ταύτην ἔλεγον αἰτίαν εἶναι τῆς ἐνίων ἐπῶν ἀμετρίας, τῆς μὲν χρησμοῦ ¹⁵ διὰ τὸ πεπαῦσθαι τῆς κατοχῆς καὶ τῆς ἐπιπνοίας μὴ μεμνημένης τῶν εἰρημένων, τῶν δὲ ὑπογραφέων δι' ἀπαιδευσίαν τῆς τῶν μέτρων ἀκριβείας ἐκπεπτωκότων. Διὰ τοῦτο τοίνυν τὸν Πλάτωνα εἰς τοὺς τῆς Σιβύλλης ἀφορῶντα χρησμούς ^Bπερὶ τῶν χρησμοῦ τούτ' εἰρηκέναι δῆλον. Ἐφη γὰρ οὕτως· Ὅταν κατορθῶσι ¹⁶ λέγοντες πολλὰ καὶ μεγάλα πράγματα, μηδὲν εἰδότες ὧν λέγουσι.

38. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδήπερ, ὧ ἄνδρες Ἕλληνας, οὐκ ἐν ποιητικοῖς μέτροις τὰ τῆς ἀληθοῦς θεοσεβείας πράγματα οὐδὲ ἐν τῇ παρ' ὑμῖν εὐδοκιμούσῃ παιδεύσει, ἀφήμενοι λοιπὸν τῆς τῶν ¹ λόγων καὶ μέτρων ἀκριβείας, τοῖς ὑπ' αὐτῆς εἰρημένοις ἀφιλονείκως προσέχοντες γινώτε, πόσων ὑμῖν ἀγαθῶν αἰτία ἔσται, τὴν τοῦ σωτῆρος ^C ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἄφιξιν σαφῶς καὶ φανερωῶς προαγορεύουσα· ὅς τοῦ θεοῦ ὑπάρχων λόγος ² ἀχώρητος δυνάμει, τὸν κατ' εἰκόνα

13. ἐπέπαντο] Cod. Argentor. msti (etiam Ms. Steph.) ut in textu. ἐπαῦσατο (cum acc. circumfl.). 16. λέγοντες] Deest in Cod.

14. ἡμῖν ἐν οἷς ἐχρ.] Ita Cod. Argentor. . 1. λόγων καὶ μέτρων] Editi μέτρ. κ. λόγων, ut est in Cod. Reg. Reg. 2. et Argentor. . Editi ἐν οἷς ἐχρ. ἡμῖν.

15. διὰ] Editi μετὰ. Codd. 3., Clarom. et Vimar. . Mox Ste-

*t*icinantur multa et magna dicentes nec quidquam eorum quae dicunt intelligentes: manifeste et aperte ad Sibyllae respiciens versus. Neque enim ipsa, ut poetae post scripta carmina, facultatem habebat emendandi et limandi in iis praesertim quae ad accuratam numerorum legem pertinent, sed in ipso afflatus tempore vatis munere fungebatur ac desinente afflatu desinebat dictorum recordatio. Atque haec sane exstitit causa, cur non omnes numeri versuum Sibyllae servarentur. Id enim, quum in hac urbe essemus, a perductoribus didicimus, qui et loca, in quibus vaticinabatur, nobis monstrarunt et loculum quemdam ex aere constructum, in quo ejus reliquias asservari dicebant. Illud etiam inter alia ut a majoribus acceptum narrabant, eos qui tunc oracula excipiebant, quod illiterati fuissent, saepe ab accurata numerorum observatione aberrasse. Atque id causae esse dicebant, cur numerus nonnullis versibus desit: tum quod ipso afflatu destituta nihil eorum quae dixerat recordaretur, tum quod librarii ob imperitiam ab accurata numerorum observatione aberrassent. Qua de causa Platonem ad Sibyllae oracula respicientem idem de vatibus pronuntiasse liquet. Sic enim ait: *Quum prospere vaticinantur multa et magna dicentes nec quidquam eorum quae dicunt intelligentes.*

38. Sed quia nec in poeticis numeris, Graeci, vera religio sita est nec in ea, quae apud vos in pretio est, eruditione, omissa deinceps verborum et numerorum exquisita ratione citra contentionis studium quid a Sibylla dicatur animadvertentes perspicite, quanta vobis allatura sit bona, clare et aperte Servatoris nostri Jesu Christi adventum praenuntians; is qui Dei est Logos non comprehendendus potentia, hominem ad imagi-

phanus parum apte ὑπ' αὐτοῖς.

2. ἀχώρητος] Sic Cod. Reg. 2. et 4.. Ms. Pici: *Qui quum dei verbum incircumscriptum esset potestate; Vimar.: Qui tametsi sit dei sermo individuus potentia, hominem tamen etc.* Vulgaris lectio ἀχώριστος exegema esse vide-

tur vocabuli ἀχώρητος antiquo Cod.

Reg. 2. firma: i; utrumque enim eandem fere significationem innuit, ita quidem, ut Christus sit Logos summa potestate praeditus, sive πᾶς ὁ λόγος (λογικὸν τὸ ὅλον), qui forma humana assumpta ideo in terra apparuit, ut homines potentia

καὶ ὁμοίωσιν θεοῦ πλασθέντα ἀναλαβὼν ἄνθρωπον, τῆς τῶν ἀρχαίων ἡμᾶς προγόνων ἀνέμνησε θεοσεβείας, ἣν οἱ ἐξ αὐτῶν γενόμενοι ἄνθρωποι καταλιπόντες διδασκαλίᾳ βασκάνου δαίμονος ἐπὶ τὴν τῶν μὴ θεῶν ἐτράπησαν θρησκείαν. Εἰ δέ τις ὄκνος ὑμῖν ἐνοχλεῖ πίστεως περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως, πείσθητε τούτοις, οἷς ἔτι προσέχειν οἴεσθε δεῖν, καὶ γινώτε ὅτι τὸ παρ' ὑμῖν ὁ χρηστήριον, ἀξιοθὲν ὑπὸ τινος ὕμνον τοῦ παντοκράτορος ἐκδοῦναι³ θεοῦ, οὕτως ἐν μέσῳ τοῦ ὕμνου ἔφη·

⁴ Ὅς πρῶτον πλάσας μερόπων, Ἀδάμ δὲ καλέσας.

Καὶ τοῦτον σώζεσθαι τὸν ὕμνον παρὰ πολλοῖς ὧν ἴσμεν συμβαίνει εἰς ἔλεγχον τῶν μὴ πείθεσθαι τῇ ὑπὸ πάντων μαρτυρουμένη ἀληθείᾳ βουλομένων. Εἰ τοίνυν, ⁵ ὧ ἄνδρες Ἕλληνες, μὴ ⁶ προτιμωτέραν ἡγεῖσθε τῆς ὑμῶν αὐτῶν σωτηρίας τὴν περὶ τῶν μὴ ὄντων θεῶν ψευδῆ φαντασίαν, πείσθητε, ὥσπερ ἔφην, τῇ ἀρχαιοτάτῃ καὶ σφόδρα παλαιᾷ Σιβύλλῃ, ἥς τὰς βίβλους ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένην σώζεσθαι συμβαίνει, περὶ μὲν τῶν λεγομένων θεῶν ὡς μὴ ὄντων ἀπὸ τινος δυνατῆς ἐπιπνοίας διὰ χρησμῶν ⁷ ὑμᾶς ⁸ διδασκούση, περὶ δὲ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μελλούσης ἔσεσθαι παρουσίας καὶ ⁹ περὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ γίνεσθαι μελλόντων σαφῶς καὶ φανερῶς προαναφωνούση· ἔσται γὰρ ὑμῖν ἀναγκαῖον προγύμνασμα ἢ τούτων γινώσις τῆς τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν προφητείας. Εἰ δέ τις οἴοιτο παρὰ τῶν πρεσβυτάτων παρ' αὐτοῖς ὀνομασθέντων φιλοσόφων τὸν περὶ θεοῦ μεμαθηκέναι λόγον, ¹⁰ Ἀκμωνός τε καὶ Ἐρμουῦ ἀκουέτω, Ἀκμωνος μὲν ἐν τοῖς ¹¹ περὶ αὐτοῦ λόγοις πάγκρυφον τὸν θεὸν ὀνομάζοντος, Ἐρμουῦ δὲ σαφῶς καὶ φανερῶς λέγοντος· Θεὸν νοῆσαι μὲν ἔστι χαλεπόν,

daemoniaca liberaret reduceretque ad bonam frugem (Apol. II. c. 8. p. 46. D. coll. c. 10. p. 48. B.).

3. θεοῦ] Deest in Cod. Argentor. .

4. Ὅς...καλέσας] Vulgo ὅτι, Picus et Hutchinus ὄν; equidem ὅς scribo ad vocem θεοῦ proxime antecedentem referendum. Ms. Steph. ἀναπλάσας et Cod. Reg. 2. et Argentor. ἀδάμ καλέσας.

5. ὧ] Deest in Cod. Argentor. .

6. προτιμωτέραν] Cod. Reg. 4. προθυμωτέραν.

7. ὑμᾶς] Maranus ἡμᾶς contra omnes codices.

8. περὶ πάντων... σαφῶς φανερῶς] Ex his verbis certo statuere possumus, si minus totam librorum Sibyllinorum complexionem, qualem hodie habemus, saltem eas partes ejusmodi librorum, quae cla-

nem et similitudinem Dei creatum assumens, revocavit nobis in memoriam priscorum parentum religionem, qua relicta eorum posterius invidi daemonis doctrina ad deos qui nulli sunt colendos deflexerunt. Si qua autem vobis obstrepit dubitatio, quominus fidem hominis creationi adhibeatis, iis credite, quos adhuc audiendos putatis, et scitote oraculum vestrum a quodam rogatum, ut hymnum in Deum omnipotentem ederet, sic in medio hymno dixisse:

Qui primum finxit hominem Adamumque vocavit.

Atque hunc hymnum a multis quos novimus servari contingit ad eos arguendos, qui veritati omnium testimonio confirmatae assentiri nolunt. Vestram igitur salutem, Graeci, si falso de diis qui nulli sunt commento potiore ducitis, credite, ut jam dixi, Sibyllae antiquissimae et vetustissimae, quae in libris per totum orbem servatis ex potenti quodam afflatu deos qui dicuntur nullos esse per oracula vos docet, ac de futuro Servatoris nostri Jesu Christi adventu rebusque omnibus, quas gesturus erat, clare et aperte praenuntiat; erit enim vobis harum rerum cognitio necessaria quaedam ad sanctorum hominum vaticinia praemeditatio. Quodsi quis ab antiquissimis apud eos appellatis philosophis doctrinam sibi videatur accepisse de Deo, is Ammonem et Mercurium audiat: Ammonem quidem, qui Deum occultissimum in suis de illo scriptis vocat, Mercurium autem clare et aperte dicentem: *Deum intelligere per-*

ram et apertam Christi adventus et omnium rerum ab eo gerendarum praedictionem continent, jam tum scribente Justino in unum veluti corpus redactas fuisse. Nihil sane suspicatus est Justinus, quamvis omnes horum librorum paginae fraudem clamitent. *Maranus.*

9. *Ἀμμωνός*] Post Casaubonum Grabius et Maranus *Ἀμμωνος* legendam monuerunt.

10. *περὶ αὐτοῦ*] Cod. Argentor. π. ἐαυτοῦ.

11. *Θεὸν... δυνατόν*] Haec Platonis verba, ab apologetis fere omnibus laudata, etiam Lactantius Epitom. divin. institt. c. 4. (Opp. ed. le Brun et Dufresnoy Tom. II.) p. 4. et Cyrillus Alex. adv. Julian. I. (Opp. ed. Aubert Tom. VI.) p. 31. C. Hermeti Trismegisto tribuunt; in libros hermeticos multa ex Platonicis dialogis inserta fuisse constat (Tertull. de anima c. 2. [Opp. ed. Leopold. P. IV.] p. 171: Mercurium Aegyptium, cui praecipue Plato ad-

φράσαι δὲ ἀδύνατον, ὧ καὶ νοῆσαι δυνατόν. Πανταχόθεν τοίνυν εἰδέναι προσήκει, ὅτι οὐδαμῶς ἑτέρως περὶ Θεοῦ ἢ τῆς ὀρθῆς θεοσεβείας μανθάνειν ¹² οἷόν τε, ἢ παρὰ τῶν προφητῶν μόνον τῶν διὰ τῆς θείας ἐπιπνοίας διδασκόντων ¹³ ὑμᾶς.

Τ Ο Υ Α Τ Τ Ο Υ Ι Ο Υ Σ Τ Ι Ν Ο Υ

¹ ΠΕΡΙ ΜΟΝΑΡΧΙΑΣ.

1. Τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοκαταρχὴν συζυγίαν συνέσεως ¹⁰⁸ καὶ σωτηρίας λαβούσης εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας, θρησκείας τε τῆς εἰς τὸν ἕνα καὶ πάντων δεσπότην, ² παρεισδύσα εἰς εἰδωλοποιίας ἐξέτρεψε βασκανία τὸ ὑπερβάλλον τῆς τῶν ἀνθρώπων μεγαλειότητος καὶ πολλῶ χρόνῳ μείναν τὸ περισσὸν ἕθος ὡς οἰκείαν καὶ ἀληθῆ τὴν πλάνην τοῖς πολλοῖς παραδίδωσι. Φιλανθρώπου δὲ ¹⁰⁹ ἢ μᾶλλον φιλοθέου ἔργον ἐστίν, ὑπομνῆσαι τοὺς ἅπερ ⁴ ὄφελον εἰδέναι παραλελοιπότας. Ἦν μὲν γὰρ καθ' αὐτὴν ἀρκετὴ ἡ ἀλήθεια, δεικνύναι ⁵ ἐκ τῶν συνεχόντων ὑπὸ τὸν πόλον τὴν τοῦ δη-

suevit). Exstat locus in Timaeo p. 28. C. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IX. p. 303.): Τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντός εὐρεῖν τε ἔργον, καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν. Similiter Justinus in Apol. II. c. 10. p. 48. D. E., ubi vero ἀσφαλῆς (coll. Cohort. ad Gr. c. 22. p. 20. D.) pro ἀδύνατον scribit.

12. οἷον τε] Cod. Argenter. οἴονται — μόνων.

13. ὑμᾶς] Ita Cod. Reg. 2., 3., Clarom. et Argenter. (c. 35. p. 32. D. ὑμῖν ἀπαγγελλόντων). Maranus ἡμᾶς.

1. περὶ μοναρχίας] Goezius

περὶ Θεοῦ μον., Sylburgius et Morellus consideratius vocem Θεοῦ uncis includunt; Stephanus enim ad editionis calcem: Suidas, inquit, et Eusebius citant περὶ Θεοῦ μοναρχίας. Sic quoque Hieronymus de vir. illustr. c. 23. (Opp. ed. Vallars. T. II. P. 1.) p. 865. et Photius Biblioth. Cod. 125. (ed. Bekker. Tom. I.) p. 95. Eusebium Hist. eccles. IV. c. 18. (ed. Heinen. Tom. I.) p. 377. secuti. Hujus vero lectionem Maranus jure in dubio ponit, quum Rufinus Θεοῦ non reddiderit. Nec invenitur haec vox in libris Justinii mstis eamque ipse in Dial. c. Tr. c. 1. p. 217.

difficile est, ac si quis intelligere possit, eloqui profecto non possit. Omnino igitur perspectum esse debet, nulla alia ratione Deum aut rectam religionem cognosci posse, nisi a solis prophetis, qui divino numine afflati vos docent.

E J U S D E M J U S T I N I

DE MONARCHIA LIBER.

1. Quum humana natura initio conjunctionem intelligentiæ et salutis ad veritatis et cultus uni omnium Domino debiti cognitionem accepisset, subrepens invidia humanæ dignitatis præstantiam ad simulacra fingenda avertit ac postquam diu inveteravit superstitiosus ritus, errorem, ut vernaculum et verum quidpiam, multis commendat. Est autem hominis amore in homines vel potius in Deum accensi eos commonefacere, qui quæ scire debebant prætermiserunt. Ac veritas quidem satis habet in seipsa virium, ut ex rebus sub polo concurrentibus

E. omittit, id quod postea alii apo-
logetæ fecere, ut Tatianus Orat.
c. Graec. c. 14. p. 153. B. ed. Co-
lon., Theophilus ad Autol. II. c. 8.
p. 37. B. ed. Colon., Tertullianus
adv. Prax. c. 3. (Opp. ed. Leopold.
P. IV.) p. 250. sq., c. 8. p. 256.
Etiam Irenæus teste Eusebio l. c.
V. c. 20. (Tom. II.) p. 97. ad Flo-
rinum epistolam περὶ μοναρχίας
scripsit.

2. παρεισδ. εἰς εἰδωλ. ἐξέτρο.]
Cod. Argentor. παρεισδ. εἰδωλ. ἐξέ-
στρεψε. Illa βασκανία autem est
diaboli, cujus monitu (διδασκαλία
βασκάνου δαίμονος), ut Justinus
in Cohort. ad Graec. c. 38. p. 36.

C. ait, priscorum hominum posteri
ad deos qui nulli sunt colendos
deflexerunt.

3. ἢ μᾶλλον] Cod. Argentor.
μᾶλλον δέ, Vimar.: Est igitur ejus
qui rebus humanis bene consultum
cupiat, imo vero, qui etc.

4. ὄφελον] Ita Cod. Argentor.
ope scribo pro vulgata ὄφειλον.

5. ἐκ τῶν συνεχόντων... τάξιν]
Melius fortasse legeretur συνεχο-
μένων: ex his quæ sub coelo con-
tinentur. — Creatoris ordo idem
est ac ordo a creatore institutus.
Sic infra c. 2. Sophocles dicitur
ordinem unius Dei demonstrare.
Maranus.

μιουργήσαντος ταῦτα τάξιν, λήθη δὲ διὰ τὸ μακρόθυμον τοῦ θεοῦ περικρατήσασα τῆς τῶν ἀνθρώπων γνώμης ἐραδιούργησε, τὸ μόνω τῷ ὄντως θεῷ πρέπον ὄνομα ⁶ ἐπὶ θνητοὺς μεταφέρουσα. Καὶ δι' ὀλίγων νομῆν πονηρίας ἔσχον οἱ πολλοί, ἀμαυρούμενοι ^D τῇ εἰς τὸ βέβαιον καὶ ἄτρεπτον γνώσει ὀχλικῆ συνηθεία· οἱ μὲν γὰρ τοκαταρχὴν εἰς τιμὴν τῶν ὑπερεχόντων τελετὰς καὶ λειτουργίας τελοῦντες, ἀμνηστίαν τοῖς μετ' αὐτοὺς ⁷ τῆς καθολικῆς δόξης ἐνέβαλον. Ἐγὼ δέ, ⁸ ὡς μικρῷ πρόσθεν ὑπέστην, φιλοθέω τῇ γνώμῃ κεχρημένος φιλανθρώπων χρήσομαι τῇ φωνῇ καὶ παρίστημι ^E τοῖς γε νοῦν ἔχουσι, δέον ὑπάρχειν πᾶσι τοῖς κεχρημένοις τῇ τῶν ὄλων διοικήσει, ἄτρεπτον ἔχειν τὴν εἰς τὸν πάντων γνώστην θρησκείαν. Τοῦτο δὲ οὐ λόγῳ καλλωπίζων φράσω, ἀποδείξει δὲ τῇ ἐκ τῶν κατὰ τὸ παλαιὸν εἰς τὸ παντελὲς τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας ποιήσει κεχρημένος, ἐκ τῶν πᾶσι κοινῇ δεδομένων γραμμάτων· ¹⁰⁴ ἐξ ὧν γὰρ οἱ πάνυ ⁹ τὰς τῶν εἰδώλων θρησκείας νόμον τοῖς πολλοῖς παρέδοσαν, μαθόντες ἐξ αὐτῶν ἀγνωῖτες νοῦ ἐλεγχθήσονται ὑπὸ τῶν παρ' αὐτοῖς ποιητῶν καὶ ¹⁰ μελογράφων.

2. Πρῶτος μὲν γὰρ Αἰσχύλος τὴν τῶν καθ' αὐτὸν λόγων ¹ σύνταξιν ἐκθείς, καὶ τὴν περὶ θεοῦ τοῦ μόνου ἐξήνεγκε φωνήν, ὡς λέγει·

² Χώριζε θνητῶν ³ τὸν θεὸν καὶ μὴ δόκει

Ὅμοιον ⁴ αὐτῷ σάρκινον καθεστάναι.

Οὐκ ⁵ οἶσθα δ' αὐτόν· ποτὲ μὲν ὡς πῦρ φαίνεται

B

6. ἐπὶ θνητοὺς μεταφ. . . πολλοί] Primi enim homines a diabolo in errorem inducti se ipsos deos fieri posse credebant eorumque nomen etiam ad prognatos ex se deinceps propagabant. Ita prae-parata est falsa de diis informatio, per malignos daemones cupiditatum morbis emancipatos posthac aucta et ad summum perducta fastigium: Cohort. ad Graec. c. 21. p. 19. E. et 20. B. coll. Apol. I. c. 5. p. 55. D. E. al.

7. τῆς καθολ. δόξης] Catholicam opiunionem appellat eam, quae

de unius Dei cultu omnium animis insita, antequam simulacrorum cultus induceretur, ubique terrarum vigeat. Maranus. Similiter in Cohort. ad Graec. c. 38. p. 36. C. laudaverat Justinus ἀρχαίων προ-γόνων θεοσεβείαν, qua relicta homines ad polytheismum deflexerunt. Cod. Vimar.: oblivionem rectae persuasionis posteritati induxerunt.

8. ὡς μικρῷ πρόσθεν ὑπέστην] Scil. verbis φιλανθρώπου . . . παραλελοιπότας.

9. τὰς τῶν] Etsi non necessaria, facilius tamen est scriptura

ejus qui illas creavit ordinem demonstrat, sed postquam oblivio propter Dei patientiam mentes hominum occupavit, facinus aggressa est, quod nomen soli vero Deo congruens ad mortales transtulit. Et a paucis nequitiae contagio ad multos pervenit, in quibus stabilium et immutabilium rerum cognitionem consuetudo popularis obscuravit; nam qui initio in principum honorem mysteria et publica munera instituere, oblivionem catholicae opinionis posteris injecerunt. Ego autem, ut paulo ante posui, animo utens Deum amante utar voce hominibus amica ac copiam facio iis qui sana mente praediti sunt, quamquam id quidem omnibus qui universorum temperatione utuntur inesse deberet, ut omnium cognitorem immutabili cultu prosequantur. Hoc autem non pigmentis verborum exprimam, sed argumentis omnino utar ex vetusta Graecarum literarum poesi repetitis, ex contritis omnium usu monumentis; ex quibus enim monumentis optimates simulacrorum cultum plebi instar legis imposuerunt, ex his edocti desipere arguentur a suis ipsorum poetis et melographis.

2. Ac primus quidem Aeschylus operis a se compositi rationem exponens, haec etiam de singulari Deo pronuntiat:

Sejunge Deum a mortalibus nec puta

Simile ipsi esse aliquid carneum.

Haud scis illum; nunc velut ignis cernitur,

τῆς τῶν (simulacrorum cultus legem tradiderunt), quam Potterus proponit. Pariter Cod. Vimar.: Nam quibus e libris optimates legem de simulacris colendis tulerunt.

10. μελογράφων] Goezius sine causa scribit μυθολογράφων.

1. σύνταξιν ἐκθεῖς] Adnotante Marano Justinus prologum aliquem indicare videtur.

2. Χάριζε... θεοῦ] Recitant hunc locum etiam Clemens Alex. Strom. V. c. 11. §. 132. (Opp. ed. Klotz. Tom. III.) p. 89. et Eusebius Praeparat. evang. XIII. c. 13. p. 689. ed. Viger. Colon. Cf. Gro-

tius: Excerpta ex tragoediis et comediis graecis (Paris. 1626. 4.) p. 53. coll. p. 951., qui versus omnino putat esse Aeschyli junioris. Christiani hominis quin sint, non dubitandum videtur.

3. τὸν] Articulus, quem editores exceptis Stephano et Goezio ex Clemente et Eusebio addiderunt ob numeros, Cod. Argenter. confirmatur.

4. αὐτῶ] Ita scribo Cod. Argenter. ope; editi et Eusebius σαντῶ.

5. οἶσθα δ' αὐτόν] Cod. Argenter. οἶσθας αὐτόν. Euseb. γ' αὐτόν.

⁶ Ἄπλατος ὄρμη, ποτὲ δ' ὕδωρ, ποτὲ ⁷ δὲ γνόφος.

Καὶ θηροῖν αὐτὸς ⁸ γίνεται παρεμφερής,

Ἄνεμος, ⁹ νεφέλη τε κάστραπῆ, βροντῆ, βροχῆ.

Ἐπηρετεῖ δ' αὐτῶ θάλασσα καὶ πέτραι

Καὶ πᾶσα πηγὴ ¹⁰ ἢ ὕδατος συστήματα.

Τρέμει δ' ὄρη καὶ γαῖα καὶ πελώριος

Βυθὸς θαλάσσης ¹¹ κώρεων ὕψος μέγα,

¹² Ὄταν ἐπιβλέψῃ γοργὸν ὕμμα δεσπότηου.

¹³ Πάντα δύνανται γάρ. Δόξα δ' ὑψίστου θεοῦ!

Οὐ μόνον δὲ οὗτος τὴν περὶ θεοῦ ¹⁴ ἐμνήθη γνώσιν, ἀλλὰ καὶ Σοφοκλῆς τὴν τοῦ μόνου ποιητοῦ τῶν ὄλων καὶ ἐνὸς θεοῦ ἱστορεῖ τάξιν οὕτως.

¹⁵ Εἰς ταῖς ἀληθείαισιν, εἰς ἐστὶν θεός,

Ὅς οὐρανὸν ¹⁶ τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὰν,

Πόντου τε χαροπὸν οἶδμα κἀνέμων βίας.

Θνητοὶ δὲ ¹⁷ πολλοὶ καρδίαν πλανώμενοι

Ἰδρυσάμεσθα ¹⁸ πημάτων παραψυχὰς

Θεῶν ἀγάματ' ἐκ λίθων ἢ χαλκίων,

Ἡ χρυσοτεύκτων ἢ ¹⁹ λεφαντίνων τύπους.

Θυσίας τε τούτοις καὶ καλὰς πανηγύρεις

²⁰ Τεύχοντες, οὕτως εὐσεβεῖν νομίζομεν.

Ἀλλὰ καὶ Φιλήμων τὰ ἀρχαῖα εὐπορήσας φράσαι, κοινωνεῖ τῆ περὶ τῶν ὄντων γνώσει, ὡς γράφει.

²¹ Θεὸν δὲ ποῖον, εἰπέ μοι, ²² νομιστέον;

6. Ἄπλατος ὄρμη] Ita recte Codd. msti et editores praeter Maranum, qui cum Grotio scribit ἄπλαστον. Euseb. ἄπλατος ὄρμη.

7. δὲ] Hanc voculam Maranus restituit.

8. γίνεται] Goetz. perverse γάρ. Clem. γίνεταί.

9. νεφέλη] Ita Codd. msti. Nέφει substituit Maranus Grotium secutus.

10. ἢ ὕδατος] Maranus κ' ὕδατος, ceteri editores καὶ ὕδατος (Eus.).

11. κώρεων ὕψος μέγα] Euseb.

καὶ ὄρεων ὕψος, ἐπί.

12. Ὄταν... δεσπότηου] Clem. ἐπᾶν, Euseb. μέγα ἐπᾶν ἐπ. γ. ὄμμα.

13. Πάντα... θεοῦ] Codd. msti et Stephanus δόξα δέ, Euseb. δεσπότηου πάντα. δυνατὴ γάρ. δόξα ὑψ. θεοῦ.

14. ἐμνήθη] Cod. Argentor. et ad marginem Clarom. ἐτιμήθη. Et sic Ms. Steph..

15. Εἰς ταῖς... νομίζομεν] Hoc de loco adeas Cohort. ad Graec.

c: 18. p. 17. E. 18. A.

*Immensa vis, nunc aquae, nunc tenebrae.
Ipsis feris fit interdum par,
Vento, nubi, fulguri, tonitru, imbri.
Ministrant illi pontus et petrae,
Omnis fons et usquam quidquid undarum est.
Hunc montes, terra et immensi tremit
Maris profundum et collium cacumina,
Quum adspexerint domini servera lumina;
Nam omnia potest. Laus Deo sit altissimo!*

Non hic solus Dei cognitione initiatus, sed et Sophocles singularis omnium creatoris et unius Dei sic ordinem describit:

*Unus profecto est, unus est Deus,
Qui coelum fabricatus est et terram magnam,
Vadumque ponti caeruleum et ventorum vim:
At ducta caeco errore gens mortalium
Commenta est in suae cladis solatium
Simulacra deorum saxeas et aereas
Vel inauratas vel eburneas formas;
His victimarum sanguinem et festos dies
Facientes esse nos putamus pios.*

Sed et Philemon, qui in antiquis rebus exponendis copiosus est, a veri cognitione alienus non est. Sic enim scribit:

Deus qualis, dic mihi, censendus est?

16. τ'ἔτενξε] Cod. Argentor. et ad marginem Clarom. τ'ἔτενχε. Et ita Ms. Steph..

17. πολλοὶ καρδίαν] Cod. Argentor. πολυκαρδία (hand dubie pro πολὺ καρδία), superaddito ερ, ut πολυκερδία legatur.

18. πημάτων] Cod. Argentor. πεμάτων et mox ἀγάλματα.

19. ἑλεφαντίνων] Libri msti et editi ἑλεφαντίνων.

20. Τεύχοντες] Ms. Steph. στέφοντες.

21. Θεὸν... ὁράμενον] Serva-

vit hos versus Clemens quoque Alex. Protrept. c. 6. §. 64. (Opp. ed. Klotz. Tom. I.) p. 59., qui Euripidi tribuit. Suppositos esse et e Christiani alicujus officina profectos suspicatur Meinekius: Menandri et Philemonis reliquiae (Berol. 1823. 8.) p. 434. coll. Fragmenta poetarum comoediae novae (ibid. 1841. 8.) p. 67. sq., refragante Matthiaeo: Euripidis tragoed. et fragm. Tom. IX. (Lips. 1829. 8.) p. 450..

22. νομιστέον] Clemens νοητέον, Cod. Argentor. transpositis

Τὸν πάνθ' ὁρῶντα ²³ καὐτὸν οὐχ ὁρῶμενον.

Μαρτυρήσει δέ μοι καὶ Ὀρφεύς, ὁ παρεισάγων τοὺς τριακοσίους ἐξήκοντα θεοὺς, ἐν τῷ ²⁴ Διαθήκαις ἐπιγραφομένῳ βιβλίῳ, ὅπου μετανοῶν ἐπὶ τούτῳ φαίνεται ἐξ ὧν γράφει·

²⁵ Μουσαϊ· ἐξερέω γὰρ ἀληθέα, μηδέ σε τὰ πρὶν

Ἐν στήθεσσι ²⁶ φανέντα φίλης αἰῶνος ἀμέρῃ·

Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας, τούτῳ προσέδρευε

Ἰδύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ τ' ἐπίβαινε

Ἄτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα.

Εἰς ἔστ' ²⁷ αὐτογενής, ἐνὸς ²⁸ ἔκγονα πάντα τέτεκται,

Ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περιγίγνεται· οὐδέ τις αὐτὸν

Εἰσοράα θνητῶν, ²⁹ αὐτὸς δέ γε πάντας ἐρᾷται.

Οὗτος δ' ἐξ ἀγαθοῦ κακὸν θνητοῖσι δίδωσι

Καὶ πόλεμον κρυόνετα καὶ ἄλγεα δακρυόνετα.

Οὐδέ τις ἔσθ' ἕτερος χωρὶς ³⁰ μέγαλοιο ἄνακτος.

Αὐτὸν δ' οὐχ ὁρῶ· περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται,

Πᾶσιν γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις,

³¹ Ἀσθενέες δ' ἰδέειν ³² Δία τὸν πάντων μεδέοντα·

Οὗτος γὰρ χάλκειον ἐπ' οὐρανὸν ἐστήρικται

Χρυσέῳ ³³ ἐνὶ θρόνῳ, γαίης δ' ἐπὶ ποσσὶ βέβηκε,

Χεῖρά τε δεξιτερὴν ἐπὶ τέρατος ὠκεανοῦ

Πάντοθεν ἐπέτακεν· περὶ γὰρ τρέμει οὖρεα μακρὰ

Καὶ ποταμοὶ πολιῆς τε βάρδος χαροποῦ θαλάσσης.

Καὶ ταῦτα ³⁴ οὕτως φράζει, ὡς αὐτόπτης γεγονῶς τοῦ μεγέθους τοῦ θεοῦ. Κοινωνεῖ δ' αὐτῷ καὶ Πυθαγόρας ἐν οἷς γράφει·

verbis: θεὸν δέ, εἰπέ μοι, ποῖον νομιστέον;

23. καὐτὸν] Cod. Argentor. αὐτὸν δ'.

24. Διαθήκαις] Cod. Argentor. διαθήκαι, Goetz. male διαθήκης.

25. Μουσαϊ... θαλάσσης] De hoc loco adeas Cohort. ad Graec. c. 15. p. 15. D. E. 16. A., unde editores exceptis Stephano et Hutchino perperam duo apposuerunt versus principales: Φθίγξομαι...

Μήνης, qui nostro loco in libris mstis (etiam in Cod. Vimar.) non inveniuntur. Praeterea quinque huius fragmenti versus (Εἰς δὲ λόγον... κόσμοιο ἄνακτα atque Οὗτος δ' ἐξ... δακρυόνετα) nihil ad rem facientes omittuntur in Cod. Argentor.: utrum ejiciendi sint nec ne doctis considerandum permitto; non ausus sum equidem expungere. Goezius ad suam voluntatem verbis ἐν δ' ἄκουε etc. incipit; idem cum

Qui cuncta cernit, sed ipse non cernitur.

Quin etiam ipse Orpheus, qui trecentos sexaginta deos induerat, testis erit meae sententiae in libro, quem *Testamenta* inscripsit, ubi illum erroris poenituisse patet ex his quae scribit:

Musaeae! Dicam enim vera; nec te, quae prius

In corde meo animadvertisti, priverent beata vita:

Ad Logon divinum respiciens, ei asside

*Dirigens cordis intelligens profundum, et rectam incede
Viam et solum respice mundi regem.*

*Unus est ex se genitus: ab uno, quaecumque sunt ge-
nita, creata sunt:*

Inque his ipse versatur; nec quisquam eum

Videt mortalium, ipse autem omnes videt.

Hic post bonum hominibus dat malum

Et bellum horribile et dolores lacrimosos.

Nec ullus est alius praeter magnum regem.

Eum autem non video: nam circa eum nubes posita est,

Et omnibus mortalibus mortales sunt pupillae in oculis,

Infirmas videre Jovem omnium rectorem;

Hic enim aereo in coelo constitutus est

Aurato in solio ac terram pedibus calcat,

Manum autem dextram ad terminos oceani

Undique extendit. Circum enim tremunt montes magni

Et fluvii et cani profundum caerulei maris.

Atque haec ille ita eloquitur, quasi majestatem Dei oculis suis vidisset. Consentit autem ei et Pythagoras sic scribens:

Stephano et Marano minus recte βασιλῆος μεγάλοιο.
Μουσαϊε.

26. φανέντα] Ms, Steph. ὅη-
θέντα.

27. αὐτογενῆς... τέτεκται] Ms.
Steph. αὐτοτελής, αὐτοῦ δ' ὑπὸ
π. τελεῖται (ex Eusebio).

28. ἔκγονα π. τέτ.] Cod. Ar-
gentor. ἔκγον' ἅπαντα τέτεκται.

29. αὐτὸς... ὁρᾶται] Cod. Ar-
gentor. αὐτὸς δὲ πάντ' ἑορᾶται.

30. μέγ. ἄνακτ.] Cod. Argentor.

31. Ἀσθενέες... μεδέοντα] In

Cod. Argentor. antecedit versus:
Μικταὶ ἐπεὶ σάρκες..... (marg.
lacer.) ὅστέα πεφύασιν. Consentit
ex parte Theodoretus: Μικραὶ
ἐ. σ. τε καὶ ὁ. ἐμπεφύκασιν.

32. Δία τὸν] Cod. Argentor.
τὸν ἀεί. Goetz. male τὸν Δία.

33. εἰνί] Cod. Argentor. ἐνί.

34. οὕτως] Cod. Argentor. εὖ-
τος. Mox τ. μεγ. τοῦ θεοῦ.

³⁵ Εἴ τις ἐρεῖ· Θεός εἰμι πάρεξ ἐνός, οὗτος ὀφείλει
Κόσμον ἴσον τούτῳ στήσας εἰπεῖν· Ἐμὸς οὗτος,
Κούχλ' μόνον στήσας εἰπεῖν ἐμός, ἀλλὰ ³⁶ κατοικεῖν
Αὐτὸς ἐν ᾧ πεποίηκε· ³⁷ πεποιεῖται δ' ὑπὸ τούτου.

3. ¹ Καὶ περὶ τοῦδε ὅτι μόνος δυνατός ἐστι καὶ τῶν ἐν τῷ βίῳ
συντελουμένων πράξεων καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον ἀγνωσίας κρίσιν D
ἐνστήσασθαι, οἰκείους μάρτυρας παραστήσαι ἔχω, καὶ πρῶτόν
γε Σοφοκλέα καὶ περὶ τούτου λέγοντα·

² Ἔσται γὰρ ³ ἔσται κείνος αἰώνων χρόνος,

Ἵταν πυρὸς γέμοντα θησαυρὸν σχάσῃ
Χρυσωπὸς αἰθήρ· ἢ δὲ βοσκηθεῖσα φλόξ
Ἀπαντα ⁴ τὰπίγεια καὶ μετάρσια

⁵ Φλέξει μανεῖσ'. ⁶ Ἵταν δὲ ἐκλίπῃ τὸ πᾶν,

⁷ Φροῦδος μὲν ἔσται κυμάτων ἅπας βυθός,

⁸ Γῆ δ' ἐδράνων ἔρημος, οὐδὲ γὰρ τ' ἔτι

Πτερωτὰ φύλα ⁹ βαστάσει πυρουμένη.

¹⁰ Καὶ γὰρ καθ' ἄδην δύο τρίβους ¹¹ νομίζομεν,

Μίαν δικαίων ¹² χιτέραν ἀδίκων ὁδόν.

Κάπειτα ¹³ σώσει πάνθ' ἂ ¹⁴ πρόσθ' ἀπώλεσεν.

Ἄλλὰ καὶ Φιλήμων πάλιν·

35. Εἴ τις . . . ὑπὸ τούτου] Hos quatuor versus, quos ab intellectu vindicavit solus Martyr, Pythagoraei cujusdam foetum existimat Goezius.

36. κατοικεῖν] Potterus praeter necessitatem vult κατεπιεῖν.

37. πεποιεῖται δ' ὑπὸ] Scripsi ὑπὸ pro vulgata ἀπό. Cod. Argentor. πεπ. τ' ἀπό.

1. Καὶ περὶ τοῦδε] Haec verba Maranus merito non cum praecedentibus conjungit quasi Pythagorae hemistichium, id quod ceteri fecere editores.

2. Ἔσται . . . ἀπώλεσεν] Hoc carmen tacito auctoris nomine citavit Clemens Alex. Strom. V. c. 14.

§. 122. sq. (Opp. ed. Klotz. Tom. III.) p. 84. et inde Eusebius Praeparat. evang. XIII. c. 13. p. 684. ed. Viger. Colon. Cf. Grotius: Excerpt. ex tragoed. et comoed. graec. p. 145. coll. p. 952..

3. ἔσται κείνος] Cod. Argentor. ἔστ' ἐκεῖνος.

4. τὰπίγεια] Sic Cod. Argentor. auxilio emendavimus; vulgo τὰ ἐπίγ..

5. Φλέξει μανεῖσ'] Steph. et Goez. μανεῖσα. Cod. Argentor. φλέξη μανεῖσαι (!).

6. Ἵταν δὲ ἐκλίπῃ] Cod. Argentor. ὅτ. δ' ἐκλείπῃ. — Φλέξει μανεῖσα et Ἵταν etc. distinctorum versuum hemistichia sunt apud Clementem et Eusebium, quorum hic

*Si quis dicat: Deus sum praeter unum, hic debet
Mundum isti similem creare ac dicere: Hic meus est,
Nec solum creare ac suum dicere, sed etiam habitare
Ipse in eo quem fecit; certe ab eo factus est.*

3. Hunc solum de rebus in vita gestis et de numinis igno-
ratione iudicium instituere posse, domesticis testibus demon-
strare possum, ac primo quidem Sophocle sic ea de re loquente:

*Jam veniet ille, veniet haud dubie dies,
Quo ignis redundantes opes effundet
Auratus aether: tum rapax flamma
Omnia ima atque summa
Depascet furens. Inde quum defecerit hoc omne,
Carebit undis omnis alveus,
Terra sedes requireret nec jam amplius
Pennatas greges gestabit exusta.
Nam esse scimus duplicem ad Orcum viam,
Unam nefastis, alteram innocentibus.
Tum salva faciet cuncta quae destruxerat.*

Rursus Philemon:

ἐπὶ δὲ ἐκλίπη, melius ille ἐπὶ δὲ
δ' ἄρ' ἐκλ. (Grot. ἐκλίπη).

7. Φροῦδος] Cod. Argentor. φροῦδον.

8. Γῆ δ' ἔδρ.] Cod. Argentor. γῆ δὲ ἀνδρῶν, Maranus Grotium secutus γῆ δένδρεων, Euseb. mendose Γῆ δὲ ἐράνων. Porro Clementis οὐδὲ γὰρ τ' ἔτι ex levi mutatione scribo pro οὐδὲ ἄρ' ἔτι, quod est in Codd. Justini mstis et editis; solus Maranus ex Grotio recepit οὐδ' ἄρ' ἔτι... πυρούμενος.

9. βλαστάσει] Clem. et Euseb. βλαστήσει, quod Pottero elegantius videtur. Grot. βλαστάνει.

10. Καὶ γὰρ... ὀδόν] Hi duo versus desunt apud Clementem et Eusebium, ita quidem, ut legantur in sequenti Philemonis fragmento

post verba: ὅς τὰ πάνθ' ὄρᾳ.

11. νομίζομεν] Cod. Argentor.

γνωρίζομεν.

12. χάτ. ἄδ. ὀδόν] Cod. Argentor., Ms. Steph. et Theodoretus ἐτέρων δ' ἀσεβῶν omisso ὀδόν. Stephan., Hutchin. et Goetz. textui inseruerunt χάτ. τῶν ἀδικῶν, Sylburg. melius χάτ. ἄδ. ὀδόν eamque lectionem cum Marano recepi. Pro ὀδόν additur in Codd. mstis εἶναι τε ὄρον (Clem. vulgo εἶναι ὄρον, Euseb. εἶν' ὄρον); sic et Vimar.: *Haerebit tandem ille rerum terminus.*

13. σώσει] Cod. Argentor. σώξει.

14. πρόσθ'] Cod. Argentor. ὀπίσθ' et in margine ab alia manu ἂν προσπόλωλεν. Atque ita Stephan. (ex Reg.), Hutchin. et Goetz.

15 Οἶε σὺ τοὺς θανόντας, ὧ¹⁶ Νικόστρατε,
 Τρυφῆς ἀπάσης μεταλαβόντας ἐν βίῳ,
 Καὶ γῆν καλύψειν, ὡς ἀπὸ τοῦ πάντ' εἰς χρόνον
 Πεφενγέναι τὸ θεῖον ὡς ληθηδότης;
 Ἔστιν Δίκης ὀφθαλμός, ὃς¹⁷ τὰ πάνθ' ὄρα.
 Εἰ γὰρ¹⁸ δίκαιος κάσεβῆς ἔξουσιν ἐν,
 19 Ἄρπαξ' ἀπελθών, κλέπτ', ἀποστέρει, κύκα.
 Μηδὲν πλανηθῆς, ἔστι²⁰ κὰν ἄδου κρίσις,
 Ἦνπερ ποιήσει θεὸς ὁ πάντων δεσπότης,
 Οὗ τοῦνομα φοβερόν οὐδ' ἂν²¹ ὀνομάσαιμ' ἐγώ.

Καὶ Εὐριπίδης·

22 Ἀφθονον²³ βίου μῆκος δίδωσι πρὸς κρίσιν.
 Ὅστις δὲ θνητῶν οἶεται τούφ' ἡμέραν
 Κακὸν τι πράσσω τὸν θεὸν ληθηδέναι,
 Δοκεῖ²⁴ πονηρὰ καὶ δοκῶν ἀλίσκεται,
 Ὅταν σχολὴν ἄγουσα τυγχάνῃ Δίκη.
 Ὅραθ' ὅσοι νομίζετ' οὐκ εἶναι θεόν,
 Δίς ἔξαμαρτάνοντες οὐκ εὐγνωμόνως·
 25 Ἔστιν γὰρ, ἔστιν. Εἰ δέ τις πράσσει καλῶς,
 Κακὸς πεφυκῶς, τὸν χρόνον κερδαινέτω·

15. Οἶε... ἐγώ] Diphilo tribuunt hos versus, quorum fides multis indiciis falsa tenetur, Clementis Alex. l. c. p. 83. et Eusebium l. c. p. 683. sq., coll. Theodoretus de curandis Graec. affect. Serm. VI. (Opp. ed. Sirmond. Tom. IV.) p. 564. De iis quum omnia administraverit Meinekianus in Menandri et Philemonis reliqq. p. 433. sq. comp. Fragmenta poetarum comodiae novae p. 67., non afferemus nisi ea, quae ad ipsum Justinum pertinent; cetera qui in eas res inquirunt, ex Meinekianis scriptis petat.

16. Νικόστρατε] Ms. Steph. Νικήρατε (ex ceteris qui locum citant) eamque lectionem amplecti

malit Potterus.

17. τὰ πάνθ'] Cod. Argenter. πάντα πάνθ'.

18. δίκαιος κάσεβῆς] Codd. msti ὁ δίκαιος καὶ ἀσεβῆς.

19. Ἄρπαξ'... κύκα] Cod. Argenter. κρίμα, ἄρπαξ' ἀπελθών κλέπτ' ἀποστέρει.

20. κὰν] Cod. Argenter. καὶ ἐν.

21. ὀνομάσαιμ'] Cod. Argenter. ὀμόσαιμι.

22. Ἀφθονον... Δίκη] Continui hi versus uno excepto (Δίς ἔξαμαρτ... εὐγν.) tamquam Diphili cum praecedentibus conjuncta inveniuntur apud Clementem l. c. p. 83. sq. et Eusebium l. c. p. 683. sq. et Sextum Empir. adv. Mathem. I. 13. 274. et 287. Euripidis Phrixo tri-

*An mortuos aestimas, Nicostrate,
 Qui in luxu omni molliter vitam egerunt,
 Latere terra conditos, ceu in omne tempus
 Effugerint et fefellerint Deum?
 Est justitiae oculus, qui intuetur omnia.
 Nam si justum et impium una sors manet,
 I, rape, furare, fraude, turba.
 Ne erres, in ipsos Orco est iudicium,
 Quod peraget Deus omnium Dominus,
 Cujus tremendum nomen haud ego dixerim.*

Et Euripides :

*Longos dat annos ad iudicium.
 Mortalium autem quisquis in diem
 Mali aliquid admittens latere fidit Deum,
 Is stulta sperat atque sperans tollitur,
 Feriata tandem poena quum supervenit.
 Cavete quicumque esse non vultis Deum,
 Duplici errore non recte implicati;
 Est enim ille, est. Si quis vero rebus prosperis utatur
 Qui malus est, tempus apponat lucro :*

buit. Valckenarius (Diatr. de Aristobulo Jud. ed. Luzac. Lugd. Bat. 1806. 4. p. 1. sqq.) eumque secutus Boeckhius (Aeschyli, Sophoclis, Euripidis num ea quae supersunt et genuina omnia sint etc. Heidelb. 1808. 8. p. 158. sq.) quatuor versus: "Ὅστις δὲ θνητῶν... τυγχάνη Δίκη, quibus addunt ex Stobaeo quintum: Τιμωρίαν ἔτιθεν ὧν ἤρξεν κακῶν Euripidis genuinos esse, ceteros a Judaeo aliquo vel Christiano subditos recte contendunt. De scripturae diversitate cf. Matthiae: Euripidis tragoed. et fragm. Tom. IX. p. 297. sq.; eundem dumtaxat de Justino referam.

23. βίου] Steph. et Goez. ἄφθον βίου. Maranus mavult βίου

ἄφθονον; sed totus versus male tornatus est.

24. πονηρά] Ita Maranus emendavit ex Clemente et Eusebio; codd. msti et editi πονηρός.

25. Ἔστιν γάρ, ἔστιν etc.] Deest hic versus in Cod. Argentor. propter homoeoteleuton aut propter sententiam minus commodam. Legitur enim vulgo κακῶς, quod ferri nequit. Neque enim Marano jam observante πράσσει hoc loco idem valet ac perpetrat (πρ. κακῶν vel ποιεῖ κακῶς male agit), sed res prosperas aut adversas significat (πρ. κακῶς miser est) et quum adversae hic non congruant, legendum καλῶς. — Facile κακῶς scribi potuit ob sequens κακός.

Χρόνω γὰρ οὗτος ὕστερον δώσει δίκην.

4. Καὶ ὅτι οὐ σπονδῆ καὶ ¹ θυμιάματι κακούργων προσφέ-
ρεται ὁ θεός, ἀλλ' εὐθύτητι τὰς τιμωρίας προσνέμει ἐκάστῳ, μαρ-
τυρήσει μοι Φιλήμων πάλιν·

² Εἴ τις ³ δὲ θυσίαν προσφέρων, ὦ Πάμφιλε,

Ταύρων τι πλῆθος ἢ ⁴ ῥίφων ἢ νῆ Δία

Ἐτέρων τοιούτων, ἢ κατασκευάσματα,

Χρυσᾶς ποιήσας γλαμύδας ἤτοι πορφύρας

Ἡ δὲ Ἐλέφαντος ἢ σμαράγδου ζώδια,

Εὐνονν νομίζει τὸν θεὸν καθεστάναι,

Πλανᾶτ' ἐκεῖνος καὶ φρένας κούφας ἔχει. D

Δεῖ γὰρ τὸν ἄνδρα χρήσιμον καθεστάναι,

Μὴ παρθένους φθείροντα καὶ μοιχώμενον,

Κλέπτοντα καὶ σφάζοντα χρημάτων χάριν,

⁵ Τάλλοτριά βλέποντα κάπιθυμοῦντα

Ἡτοι γυναικὸς πολυτελοῦς ἢ δώματος

Ἡ ⁶ κτήσεως, παιδὸς τε, παιδίσκες θ' ἀπλῶς,

⁷ Ἰππων, βοῶν τὸ σύνολον ἢ κτηνῶν. Τί δὴ;

⁸ Μηδὲ βελόνης ἐν ἅμῳ ἐπιθυμῆς, Πάμφιλε. E

Ὁ γὰρ θεὸς βλέπει σε πλησίον παρών,

Ὅς ἔργοις ἤδεται δίκαιοις, οὐκ ἀδίκοις·

Ποιοῦντα δ' ἐᾷ τὸν ἴδιον ⁹ ὑψῶσαι βίον,

Τὴν γῆν ἀροῦντα νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν.

1. *θυμιάματι κακούργων*] Ita omnes Codd. msti (etiam Vimar.: neque libaminiibus consceleratorum hominum neque thuris suffitu affici deum) praeter Argentor., in quo nescio an melius *θυμιάμασιν, οὐ θυσίᾳ, οὐκ ἀναθήμασι* exstet.

2. *Εἴ τις... παρών*] Eadem verba tantum non omnia Clemens Strom. V. c. 14. §. 120. sq. (Opp. ed. Klotz. Tom. III.) p. 82. sq. et Eusebius Praeparat. evang. XIII. c. 13. p. 682. sq. laudant Menandro assignantes. Quae spuria esse pri-

mus monuit Brunckius: *Ἡθικῆ ποιησις* sive gnomici poetae graeci (Argentor. 1784. 8.) p. 336.; in iis tamen Boeckhiius (Gr. tragoediae principum Aesch., Soph., Eurip. num ea quae supersunt et genuina omnia sint etc. p. 137. sq.) non dubitat, quin nonnulla vere Menandri sint, alia ab interpolatore mutata aut adjecta videri. De lectionis varietate adeas Meinekium: Menandri et Philemonis reliqq. p. 307. sq..

3. *θῆ*] Voculam Maranus recte dedit. Mox Cod. Argentor. pro-

Aliquando enim poenas luet.

4. Libaminibus autem et incensis malorum non placari Deum, sed summa aequitate poenas ab eo cuique irrogari, testis iterum accedet Philemon:

*Si quis offerens victimas, Pamphile,
Bovum copiam caprumve vel per Jovem
Alia similia, aut arte facta munera
Aureasve proferens chlamides vel purpureas
Aut facta ex ebore vel smaragdo signa,
Placare sperat talibus donis Deum:
Errat ille ac levem mentem gerit.
Probum enim esse oportet virum,
Non inferentem stupra virgini et nuptae,
Non lucri causa furta et caedes patrantem,
Non aliena spectantem ac male appetentem
Conjugis vel superbarum aedium
Vel praediorum vel puellae vel servulae
Equum, taurum pecorisve. Quo haec pertinent?
Acus vel unum filium haud concupiscas, Pamphile;
Nam te videt Deus praesens,
Qui factis gaudet aequis, non iniquis;
Laboriosum sinit rebus uti prosperis,
Colentem rura nocte et die.*

φέρων.

4. ῥίφων] Sic scribo metri gratia; vulgo ἔριφων. Pro ἢ νῆ Δία... κατασκευάσμι. Cod. Argentor. nil nisi ἢ δι' ἑτέρων κατασ..

5. Τάλλοτρια... κάπ.] Cod. Argentor. τῶν ἀλλοτριῶν... καὶ ἐπιθ..

6. κτήσεως] Cod. Argentor. κτίσεως.

7. Ἴππων etc.] Meinekius legendum censet Ἴππων, βοῶν ἢ τὸ σύνολον κτηνῶν.

8. Μηδὲ... Πάμφιλε] Stephan. et Goetz. ἐπιθυμήσης. Ms. Steph.

Μηδὲ βελόνης, ᾧ φίλτατ', ἐπιθυμήσης ποτὲ ἀλλοτρίας (Clem.). Pro tribus versibus: Μηδὲ... ἀδικοῖς Cod. Argentor. haecce tantum praebet: μηδὲ βελόνης ᾧ φ. (margo arros.) θυμῆς ὁ γὰρ θεὸς δικαίοις ἔργοις ἤδεται (m. ar.) δικοῖς ambobus locis fere sex literarum spatium amisso; abest igitur medius versus, in fragmenti fine repetitus.

9. ὑψῶσαι βίον] Haec verba in Cod. Argentor. cum margine deleta sunt, sed linea sequens incipit: τὴν νύκτα καὶ τὴν ἡμέραν.

Θεῶ δὲ θῦε διὰ τέλους δίκαιος ὢν,
Μὴ λαμπρὸς ὢν ¹⁰ ταῖς γλαμύσιν ὡς τῇ καρδίᾳ.

¹¹ Βροντῆς ἀκούσας μηδαμῶς πόρρω φύγης,

Μηδὲν συνειδῶς αὐτὸς ¹² αὐτῷ, δέσποτα.

Ὁ γὰρ θεὸς βλέπει σε πλησίον παρῶν.

Πάλιν τε Πλάτων ἐν Τιμαίῳ· ¹³ Εἰ δέ τις τούτων ¹⁴ ἔργῳ σκοπού-
μενος ¹⁵ βάσανον λαμβάνοιτο, τῆς ἀνθρωπίνης καὶ θείας φύσεως
ἡγνοηκῶς ἂν εἴη τὸ διάφορον, ὅτι θεὸς ¹⁶ μὲν ἅπαντα εἰς ἓν
¹⁷ συγκεράννυται ἱκανῶς ἐπιστάμενος ἅμα καὶ δυνατὸς ὢν, ἀν-
δρῶν δὲ οὐδεὶς οὐδέτερον τούτων ¹⁸ ἱκανὸς οὔτ' ἐστὶ νῦν οὔτ'
εἰσαυθις ἔσται ποτέ.

5. Περὶ δὲ τῶν δοκούντων παρὰ τισι μετέχειν τοῦ ἁγίου
καὶ τελείου ὀνόματος ὅπερ παραδόσει ματαίᾳ τινὲς ἀπηνέγκαντο Β
ὡς ¹ θεοί, Μένανδρος ἐν Ἠνιόχῳ λέγει·

² Οὐδεὶς μ' ἀρέσκει περιπατῶν ³ ἔξω θεὸς

⁴ (Μετὰ γραδὸς) οὐδ' εἰς οἰκίας παρέρπων

Ἐπὶ τοῦ σανιδίου· τὸν δίκαιον δεῖ θεὸν

Οἴκοι μένειν σώζοντα τοὺς ἰδρυμένους.

10. ταῖς] Deest in Stephan., scribitur vix deesse poterit.
Hutchin. et Goetz. editione.

11. Βροντῆς... φύγης] Cod. mstis excepto Argentor.; probatur
Argentor. βροντῆς ἐὰν ἀκούσης et Platonis textu, unde Maranus
μὴ φύγης (Clem. et Euseb.). desumsit. Plato λαμβάνοι, τὸ τῆς
ἀνθρ... εἴη διάφορον.

12. αὐτῷ] Ita Maranus ex vulgatam μετὰ πάντα, quae in
Grotio (Excerpt. ex tragoed. et co- Codd. mstis invenitur. Hutchinus
moed. gr. p. 759.) pro vulg. σαντῷ vero μὲν πάντα, Maranus (ex Pla-
emendavit; confirmat Cod. Argen- tone) μὲν τὰ πολλά.

13. Εἰ δέ τις... ἔσται ποτέ] 17. συγκεράννυται ἱκαν. ἐπι-
Cf. Plat. Timaeus p. 68. D. ed. στάμ.] Plato συγκεράννυται ex
Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IX. p. eodemque Maranus textui Justiniano
384.). καὶ πάλιν ἐξ ἑνὸς εἰς πολλὰ δια-
λύειν ἱκανὸς ὡς ἐπιστάμ. etc. in-
seruit.

14. ἔργῳ] Hanc a Marano ex 18. ἱκανὸς] Haec vox a Ma-
Platonis contextu datam lectionem rano ex Platone desumta Cod. Ar-
indicat Cod. Argentor., in quo ἔρ- gentor. confirmatur. Plato ἀνθρώ-
γων a librario imperito originem πων... ποτ' ἔσται.

*Deo lita aequitatem semper observans
Nec tam chlamidibus splendens quam corde.
Tonitru audito ne procul confugeris,
Nihil si ipse tibi consciveris, here;
Nam te videt Deus praesens.*

Et rursus Plato in Timaeo: *Horum autem explorationem si quis ipso opere aggrediatur, is humanae ac divinae naturae ignoret discrimen, quod Deus quidem omnia in unum commiscet scientia simul et potestate abunde praeditus, hominum autem nullus, qui alterutrum valeat, aut est nunc aut umquam erit.*

5. De illis autem, qui apud nonnullos existimantur participes esse sancti et perfecti nominis, quod quidem vana traditione quidam tamquam dii acceperunt, Menander ait in Heniocho:

*Non mihi placet ambulans foris Deus,
(Anum comitem habens) et irrepens in domos
Cum tabula; oportet vere Deum
Domi manere servantem colentes.*

1. θεοί] Omnes libri msti et editi vitiose θεῶν (Vimar. omittit), quod nullus dubitavi emendare.

2. Οὐδείς... ἰδρυνμένους] Eudem locum servavit Clemens Alex. Protrept. c. 7. §. 75. (Opp. ed. Klotz. Tom. I.) p. 64. Vid. Meinekium: Menandri et Philomonis reliqq. p. 71. coll. Fragm. poetarum comoed. novae p. 127..

3. ἔξω] Cod. Argentor. ἔξω-θεν. Antea et paulo post vulgo οὐδείς.

4. (Μ. γράδος) οὐδ'... παρέργπ.] Verba μ. γράδος ex Clemente ita apposui, ut, quum in Cod. mstis desint, uncis includerem. Stephanus οὐδείς (Ms. Steph. οὐδ' εἰς) οἰκίαν παρεργπών (Vimar. Non qui

domum compellet a foribus procul) et sic editores omnes praeter Maranum, qui ex Clemente edidit Μετὰ γράδος οὐδ' εἰς οἰκίας παρεργσιών. Non admodum probabile Sylburgius conjecit: Οὐδ' οἰκίαν παρεργσιών ἐπὶ σανιδίου (Neque is qui domum intrat super tabula seu assere h. e. factitius deus, qui modo foris circumfertur, modo in domum introfertur) et sequentem versum ita expleri vult: Τὸν γὰρ δίκαιον δεῖ κἀληθινὸν θεόν. Cod. Argentor. secutus scripsi οὐδ' εἰς οἰκ. παρέργπ.. Pottero autem observante perstringit comicus Cybeles sacerdotes, qui cum anu circummibant urbes in gratiam deae stipem petentes.

Ὁ αὐτὸς Μένανδρος ἐν Ἱερείᾳ·

⁵ Οὐδείς δι' ἀνθρώπου θεὸς σώζει, γύναι,
Ἐτέρου τὸν ἕτερον· εἰ γὰρ ⁶ ἔλκει τινὰ θεὸν
Τοῖς κυμβάλοις ἄνθρωπος εἰς ὃ βούλεται,
Ὁ τοῦτο ποιῶν ἐστὶ μείζων τοῦ θεοῦ.

Ἄλλ' ἔστι τόλμης καὶ ⁷ βίου ταῦτ' ὄργανα
Εὐρημέν' ἀνθρώποις ἀναιδέσιν, Ῥόδη,
Εἰς καταγέλωτα τῷ βίῳ πεπλασμένα.

Ἐν Μισουμένῳ δὲ πάλιν ἀποφαίνων ⁸ τῶν εἰς θεοὺς παραλαμ-
βανομένων τὰς γνώμας, μᾶλλον δὲ ἐλέγχων ὡς οὐκ ὄντας ὁ αὐ-
τὸς Μένανδρος·

⁹ Εἰ γὰρ ἐπίδοιμι τοῦτο, καὶ ψυχὴν ¹⁰ πάλιν
Δάβοιμ' ἐγώ· ¹¹ νυνὶ γὰρ — ἀλλὰ ποῦ θεοὺς
Οὕτως δικαίους ἐστὶν εὐρεῖν, ᾧ Γέτα;

Καὶ ἐν Παρακαταθήκῃ·

¹² Ἔστι κρίσις ἄδικος, ὡς ἔοικε, κἂν θεοῖς.

Καὶ Εὐριπίδης ὁ τραγωδιογράφος ἐν Ὁρέστῃ·

¹³ Φοῖβος ¹⁴ κελεύσας μητρὸς ἐκπρᾶξαι φόνον,
Ἄμαθέστερός γ' ὢν τοῦ καλοῦ καὶ τῆς δίκης.
Δουλεύομεν θεοῖς, ὃ τι ποτ' εἰσὶν θεοί.

¹⁵ Ὁρᾶς δ' Ἀπόλλων', ὅς μεσομφάλους ἔδρας

Ναίων βροτοῖσι στόμα νέμει σαφέστατον;

Ἔτι ¹⁶ πειθόμεσθα πάνθ' ὅσ' ἂν κεῖνος λέγῃ,

Τούτῳ ¹⁷ πειθόμενος τὴν τεκοῦσαν ἔκτανον.

5. Οὐδείς... πεπλασμένα] Non-
nulla hujus fragmenti Clemens Alex.
l. c. servavit. Vid. Meinekium:
Menandri etc. p. 87. coll. Fragm.
etc. p. 140. sq.:

6. ἔλκει τινὰ] Grotius (Ex-
cerpt. ex tragoed. et comoed. gr.
p. 725.) dedit ἔλκοι τόν.

7. βίου] Bentlejus notante
Meinekio conjecit βίας, sed sine
causa; nam quemadmodum τόλμης
et ἀναιδέσιν, ita βίου et βίῳ sibi
invicem respondent.

8. τῶν εἰς]. Legendum περὶ

τῶν εἰς monuit Maranus.

9. Εἰ γὰρ... Γέτα;] Vid. Mei-
nekium: Menandri etc. p. 119. coll.
Fragm. etc. p. 170..

10. πάλιν] Hanc voculam me-
tri explendi gratia conjecit Sylbur-
gius eamque non dubitavi in tex-
tum recipere. Maranus ἀνα- ex
Grotio recepit. Pro καὶ quod an-
tecedit Meinekium κἂν fortasse scri-
bendum existimat.

11. νυνὶ γὰρ] Nam si hoc vi-
derem sc. puellam meam mihi re-
cuperatam, tum sane animum re-

Idem Menander in Hierea:

*Hominem Deus non servat, mulier, alterum
Per alterum; nam homo si quem Deum
Quocumque vult cymbalis trahit,
Hoc perpetrans fit Deo potentior.
Sed haec sunt audaciae et victus instrumenta
Inventa ab hominibus impudentibus, Rhode,
Conficta in ludibrium victus quaerendi causa.*

Rursus in Misumeno de iis, qui in deos recepti sunt, sententiam exponens vel potius eos non esse demonstrans, sic idem Menander:

*Nam si id viderem, redditum statim mihi
Animum putarem; nam nunc! — sed ubi gentium,
O Geta, justi inveniuntur dei?*

Et in Paracatatheca:

Videtur jus iniquum apud ipsos deos.

Et Euripides Tragoedus in Oreste:

*Phoebus jubendo, matri ut inferrem necem,
Ipse est honesti ac juris nescius.
Colimus deos, quicumque tandem sunt dii.
Vides Apollinem, qui sedem media in terra
Inhabitans hominibus oracula dat certissima?
Cui paremus, quidquid is pronuntiat,
Huic parens interfeci matrem.*

ciperem; nam nunc quidem flaccit. Hoc enim vel simile quid ad $\nu\nu\lambda$ γὰρ subaudiendum esse monuit Bentlejus. Meinekius. Mox Codd. msti ἐστὶ.

12. Ἔστι... θεοῖς] Vid. Meinekium: Menandri etc. p. 135. coll. Fragm. etc. p. 134.. Editi ἔστιν.

13. Φοῖβος... σώσαι] Cf. Euripid. Orest. 406.—408. et 580.—587. (ed. Matthiae. Tom. I. p. 87. et 95.). Inter utrumque locum Perionius et Goezius a librariis omissum putant: Καὶ μικρῶ ὕστερον.

Sed videtur mihi Justinus conjunxisse.

14. κελύσας] Cod. Argentor. ὁ κελ.. Mox idem γε ὦν et Eurip. εἶσιν οἱ θεοί.

15. Ὁρᾶς δ' ἄπ.] Eurip. Ὁρᾶς, Ἄπολλων.

16. παιθόμεθα etc.] Cod. Argentor. παιθόμεθα et mox ὅσα ἂν ἐκεῖνος. Et sic Reg. et Clarom.; Steph. et Goez. ἐκεῖνος.

17. παιθόμενος] Metro convenientius aoristum παιθόμενος. Sylburgius.

Ἐκεῖνον ἠγεῖσθ' ἀνόσιον καὶ κτείνετε·

Ἐκεῖνος ἡμαρτ', οὐκ ἐγώ. Τί χρὴ με θρᾶν;

Ἡ οὐκ ἀξιόχρεως ὁ θεὸς ἀναφέρωντί μοι

Μίασμα ¹⁸ σῶσαι;

Ὁ αὐτὸς καὶ ἐν Ἴππολύτῳ·

¹⁹ Ἄλλ' οὐ γὰρ ὀρθῶς ταῦτα κρίνουσιν θεοί.

Καὶ ἐν τῷ Ἴωνι·

²⁰ Ἀτὰρ θυγατρὸς τῆς Ἐρεχθέως τί μοι

²¹ Μέλει; Προσῆκε μ' οὐδέν. Ἀλλὰ χρυσέοις

²² Πρόχοισιν ἐλθῶν εἰς ἀποφραντήρια

Δρόσον καθήσω. ²³ Νουθετητέος δέ μοι

Φοῖβος. Τί ²⁴ παρέχει παρθένους βία γάμων;

Προδίδωσι ²⁵ παιδας ἐτεκνούμενος λάθρα,

²⁶ Θνήσκοντας ἀμέλει. Μὴ σύ γ' ἄλλ' ἐπεὶ κρατεῖς,

Ἀρετὰς δίωκε. Καὶ γὰρ, ὅστις ἂν βροτῶν

Κακὸς πεφύκη, ζημιούσιν οἱ θεοί.

Πῶς οὖν δίκαιον, τοὺς νόμους ὑμᾶς βροτοῖς

Γράψαντας αὐτοὺς ²⁷ ἀδικίας ὀφλισκάνειν;

Εἰ δ' οὐ ²⁸ πάρεστε, τῷ λόγῳ κεχρήσομαι·

Δίκας βιαίων δώσετ' ἀνθρώποις γάμων

Σὺ καὶ Ποσειδῶν Ζεὺς θ' ὃς οὐρανοῦ κρατεῖ,

²⁹ Ναοὺς τίνοντες ἀδικίας ³⁰ κενώσατε.

Τὰς ἡδονὰς γὰρ τῆς ³¹ προμηθείας πέρας

Σπεύδοντες ἀδικεῖτ'. Οὐκέτ' ἀνθρώπους ³² κακοὺς

Λέγειν δίκαιον, εἰ τὰ τῶν θεῶν ³³ καλὰ

18. σῶσαι] Eurip. λῦσαι, quod Goezius in textum recepit. Cod. Vimar.: An vero non idoneus satis deus Piaculum mihi offerenti solvere?

19. Ἄλλ'... θεοί] Codd. msti κρίνουσι (Vimar. censent), Matthi-aeus (Euripidis tragoed. et fragm. Tom. IX. p. 188.) κρίνουσιν.

20. Ἀτὰρ... τάδε] Cf. Euripid. Jon. 436.—441. (Tom. III. p. 226.).

21. Μέλει] Cod. Argentor. μέλ-

λει. Mox vulgo οὐθέν et Eurip. δ' οὐδέν· ἀλλὰ χρυσέαις.

22. Πρόχοισιν ἐλθῶν] Cod. Argentor. πρόχυσιν.(sic!), Goez. πρόχουσιν, Steph. τροχοῖσιν, Maranus vitiose πρόσχοισιν ἐλθῶ.

23. νουθετητέος] Stephan. οὐ θελητής, Goez. οὐ θελητής.

24. παρέχει] Eurip. πάσχω.

25. παιδας] Maranus τοῖς παιδ. τεκνούμενος contra Codd. mstos, in quibus est παιδας ἐκ-

Illum scelestum ducite et interficite:

Ille peccavit, non ego. Quid oportebat me facere?

An Deus, in quem transfero

Culpam, servare aptus non erit?

Idem in Hippolyto:

Sed rite haec non judicant dii.

Et in Jone:

Sed filia Erechthei quid mihi

Curae est? Nihil ad me pertinet. Sed aureis

Scyphis profectus ad adpersoria

Rorem emittam. Castigandus autem mihi

Phoebus. Quid agit, virgines vi comprimens?

Prodit liberos clanculum in lucem editos,

Morientes negligit. Ne tu haec facias; sed quando es
dominus,

Sectare virtutem. Nam quisquis mortalium

Improbus est, puniunt illum dii.

Qui igitur aequum est, qui leges mortalibus

Scriptis, ipsos injustitiae reos esse?

Quodsi haud adestis, verbis agam:

Poenas dabitur hominibus perfidi stupri

Tu et Neptunus et Jupiter coelo imperans,

Templa exhaustis injustitias lucentes.

Voluptates enim ultra modestiam

Studiose ponentes inique facitis. Non jam homines malos

Vocare justum est, si quae deos decet

τεκνούμενος (Argentor. ἐκτεκού-
μενος).

26. Θνησκ. ἀμέλει] h. e. ὑπερ-
ορᾶ. Edd. θνησκόντας· ἀμέλει
etc. Mox Steph. γε et ἐπικρατεῖς,
quod et Goetz. habet; Cod. Argen-
tor. ἐπικρατεῖν, Vimar. quoniam
imperas.

27. ἀδικίας] Eurip. ἀνομίαν.

28. πάρεστε] Eurip. γὰρ ἔσται.
Paulo ante Codd. msti εἰ δὲ οὐ.

29. Ναοὺς τίνοντες] Ita Mara-

nus textus ope Euripidei emenda-
vit lectionem vulgarem ναὶ οἱ στέ-
νοντες (Cod. Reg. et Clarom.), Ar-
gentor. νέοι στένοντες, Vimar.:
Nullus futuru'st, vestra templa
qui colat.

30. κενώσατε] Eurip. κενώσετε.

31. προμ. πέρας] Eurip. προμη-
θίας πάρος.

32. κακούς] Eurip. κακῶς.

33. καλᾶ] Eurip. κακά.

Μιμούμεθ', ἀλλὰ τοὺς ³⁴ διδάξαντας τάδε.

Καὶ ἐν Ἀρχελάφῳ·

³⁵ Πολλ', ὃ τέκνον, σφάλλουσιν ἀνθρώπους θεοί.

³⁶ Καὶ ἐν Βελλεροφόντῃ·

³⁷ Εἰ θεοί τι δρωῖσι φαῦλον, οὐκ εἰσὶν θεοί.

³⁸ Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ·

³⁹ Φησὶν τις εἶναι δῆτ' ⁴⁰ ἐν οὐρανῷ θεούς;

Οὐκ εἰσὶν, ⁴¹ οὐκ εἰς· εἴ τις ἀνθρώπων θέλει,

Μὴ τῷ παλαιῷ μωρὸς ὢν ⁴² χηρῆσθω λόγῳ.

Σκέψασθε δ' αὐτά, ⁴³ μὴ πὶ τοῖς ἐμοῖς λόγοις

Γνώμην ἔχοντες. Φήμ' ἐγὼ τυραννίδα

Κτείνειν τε πλείστους, κτημάτων τ' ἀποστερεῖν,

Ὅρκους τε παραβαίνοντας ἐκπορθεῖν πόλεις.

Καὶ ταῦτα δρωῖντες μᾶλλον εἰς εὐδαίμονες

Τῶν εὐσεβούντων ἡσυχῇ καθ' ἡμέραν·

Πόλεις τε μικρὰς οἶδα τιμώσας θεούς,

Αἰ μειζόνων κλύουσι ⁴⁴ δυσσεβεστέρων,

Δόγῃς ἀριθμῷ πλείονος ⁴⁵ κρατούμεναι.

Οἶμαι δ' ἂν ⁴⁶ ὑμῖν, εἴ τις ἀργὸς ὢν θεοῖς

34. διδάξαντας] h. e. θεοὺς κακοὺς λέγειν δίκαιον. Eurip. διδάσκοντας. Paulo ante Cod. Reg. et Clarom. μιμούμεθα. Sic etiam Steph. et Goetz..

35. Πολλ'... θεοί] Vid. Matthiaeum: Eurip. trag. et fragm. Tom. IX. p. 91.. Cod. Reg. et Clarom. πολλῶν τέκνων etc., Vimar.: Erroris ansam saepe dant nobis dei. Sylburg. conjicit πολλῶν τέκνων, ut σφάλλειν hic idem sit quod νοσφίζειν s. ἀποστερεῖν; sed vulgatam tamen lectionem πολλῶν τέκνων subaudito adverbio μᾶλλον (Homines dii fallunt magis quam liberi) defendi posse censet. Maranus cum Grotio (Excerpt. p. 374.) πολλ' ὃ τέκνον, id quod probat Cod. Argentor., nisi quod πολλὰ

habet; vulgaris scriptura margini adscripta est ab alia manu.

36. Καὶ] Deest in Cod. Argentor..

37. Εἰ... θεοί] Hoc fragmentum tribus versibus auctum citat Stobaeus Florileg. Vol. III. p. 269. ed. Gaisf.; vid. Matthiaeum l. c. p. 114.. Pro τε, quod est in Codd. mstis et editis, Sylburgius τι suscit, edidit Maranus; etiam in Cod. Argentor. est τι a secunda manu pro τε quod fuerat. Stob. τι δρ αἰσχρόν. Mox vulgo εἰσί.

38. Καὶ πάλιν] In Cod. Argentor. deest a prima manu, sed suppletur.

39. Φησὶν... συμφοραί] Vid. Matthiaeum l. c. p. 112. sq..

40. ἐν οὐρ.] Cod. Argentor.

Imitamur, sed illos qui haec docuerē.

Et in Archelao :

Saepe, fili, dii homines fallunt.

Et in Bellerophonte :

Si turpe quid dii fecerint, non sunt dii

Et rursus in eodem :

Quis dicit esse in coelo deos?

Non sunt profecto; si quis esse existimat,

Ne prisca stultus ille dicta proferat.

Spectate rem ipsam, nec meis verbis

Firmate sententiam. Dico ego tyrannidem

Necare plurimos et opibus evertere

Et pejerata fide vastare urbes.

Atque haec patrantes multo agunt felicius,

Quam qui deos pacemque perpetuo colunt;

Urbes parvas quae verentur deos scio

Parere majoribus, quae impiae sunt,

Numerosioribus perditas mucronibus.

Vobis, opinor, si quis qui piger est

φησί ... ἐν τῷ οὐρ.

41. οὐκ εἰς] Codd. msti οὐκ εἰσίν. Mox iidem et Ms. Steph. θέλει pro vulg. λέγει.

42. χοῆσθαι] Cod. Argenter. χοῆσθαι, sic quidem nunc iterato calamo, an quoque olim, dubium.

43. μὴ ἐπι] Libri μὴ ἐπι.

44. δυσσεβεστέρων] Vulgo δυσσεβεστέρων. Emendationem Maranus Grotio (Excerpt. p. 378.) debet.

45. κρατούμεναι] Cod. Argenter. κρατούμενοι.

46. ὑμῖν etc.] Maranus Grotium secutus edidit: ὑμᾶς ... βλον Βραχεῖ παρ' αὐτῶν πραγμάτων λαβεῖν Τὰ θεῖ' ἀπειρογούσιν εἰ κακὰς τὰς συμφορὰς (Matthiaeus aliud quid etiam excidisse opinatur, ut αἱ ἐνδεῖαι τὰ θεῖα πυρ-

γοῦσ' etc.), prorsus contra omnes Codd. mstos et editos, in quibus non exstant nisi haecce: ὑμᾶς ... βλον, Τὰ θεῖα πυρογούσιν αἱ κακαὶ τε συμφοραί. Sylburgius et Hutchinus πυρογούσ'. Ille non minus apte ἡμᾶς scribi dicit, πυρογούσιν contendens si capiatur pro tamquam turre superstructa onerare sat bene constare sententiam. Quod me fateor haud intellexisse. Equidem existimabam ceteris non immutatis legi posse ὑμῶν, ut poeta auditores alloquatur: *Si quis vestrum* (h. e. hominum) *qui piger est deos precetur nec manu victum paret, ista, opinor, haec tristia infortunia deorum auctoritatem stabiliant.* Verum enim vero nescio an praefendum sit ὑμῖν, ut ipsi

Εὐχοίτο καὶ μὴ χεὶρὶ συλλέγοι βίον,
Τὰ θεῖα πυργοῦσ' αἱ κακαὶ τε συμφοραί!

Καὶ Μένανδρος ἐν Διφίλω·

⁴⁷ Διότι τὸν ὄντα κύριον πάντων αἰεὶ
Καὶ πατέρα τοῦτον διὰ τέλους ⁴⁸ τιμᾶν μόνον,
Ἄγαθῶν τοσοῦτων εὐρετὴν καὶ κτίστορα.

Ὁ αὐτὸς ⁴⁹ ἐν Ἀλιεῦσι·

⁵⁰ Τὸ γὰρ τρέφον με τοῦτ' ἐγὼ κρίνω θεόν.

⁵¹ Τὸ δ' εἰθισμένον τρέφειν οὐ δεῖται ⁵² τῆς παρὰ τοῦ δεομένου
χορηγίας.

Ὁ αὐτὸς ἐν ⁵³ Ἀδελφοῖς·

⁵⁴ Θεός ἐστι τοῖς χρηστοῖς αἰεὶ,

Ὁ νοῦς γάρ, ὡς ἕοικεν, ᾧ σοφώτατοι.

⁵⁵ Καὶ ἐν Ἀύλητροῖσι·

⁵⁶ Πάντ' ἐστὶ τῷ καλῷ λόγῳ

Ἰερὸν· ὁ νοῦς γάρ ἐστιν ὁ λαλήσων θεός.

Ἐν Φρίξῳ ὁ τραγικός·

dii compellentur: *Vobis* (h. e. diis), *opinor* (οἶμαι absolute cum indignatione quadam et ironia pronuntiatum est), *si quis piger deos precetur nec manu victum paret, divinam dignitatem ipsae tristes calamitates fulciunt s. augment.* Uterque enim significatus, qui in verbo *πυργόω* inest, quadrat ad sententiam. Nam vult poeta exprimere, ipsa inopia atque calamitatibus deorum opinionem non destrui, sed procreari potius vel erigi, quum qui in statu deteriore sunt, eo tantum solatio sustententur, quod expectant a diis, deos credentes auxilia adjumentaque allaturos. Igitur recte Cod. Vimar.: *Quin et teor, si quis deos iners roget Victumque quaeritare negligat manu, Vel ipsa calamitas ei faciet deos.* Qua in translatione, id quod etiam

potest fieri, *ὑμῖν non ad deos, sed ad homines refertur; θεῖον enim non modo id, quod ad deos pertinet eorumque est h. e. divinitatem, majestatem vel simile quid valet, verum saepenumero etiam voce ista ipsum designatur numen divinum, deus.*

47. *Διότι . . . κτίστορα*] Hoc fragmentum Clemens quoque Alex. Strom. V. c. 14. §. 134. (Tom. III.) p. 89. et Eusebius Praeparat. evang. XIII. c. 13. p. 690. ed. Viger. Col. lon. Diphilo tribuunt; sed ea Meinekio (Menandri etc. p. 308. sq.) monente neque Diphili neque Menandri sunt: adeo omnia christianum hominem redolent. Ac scite quidem Sylburgius observat Diphili nomen e margine in textum venisse et ex poeta nomen fabulae factum fuisse ab imperito scriba.

*Deos precetur nec manu victum paret,
Divinitatem construunt ipsi casus acerbi!*

Et Menander in Diphilo :

*Qui ergo Dominus rerum omnium semper est
Paterque, hunc solum semper cole,
Ut tot bonorum inventorem et conditorem.*

Idem in Piscatoribus :

*Nam quod nutrit me, illud arbitror Deum.
Quod autem nutrire suevit, id non indiget largitione pre-
cantis.*

Idem in Adelphis :

*Semper est Deus bonis,
Mens scilicet, ut videtur, sapientissimi.*

Et in Tibicinis :

*Cuncta sunt bonae rationi
Templum; mens enim est Deus qui disseret.*

Et in Phrixo Tragicus :

48. τιμᾶν] Perionius mavult
τίμα (Euseb.) imperativo modo, qui
revera est in Cod. Argentor.; sed
retinui infinitivum (Clem.), scriptu-
ram difficiliorem nec alibi inusita-
tam. Idem Cod. mox κήτορα.

49. ἐν] Vulgo καὶ praemittitur,
quod, praesertim quum non exstet
in Cod. Argentor. et Vimar., delen-
dum censui.

50. Τὸ γὰρ... θεόν] Hunc ver-
sum ex Adelphis citat Stobaeus l.
c. Vol. II. p. 356.. Vid. Meinekium
l. c. p. 14. coll. Fragm. etc. p. 76..

51. Τὸ δ'... χορηγίας] Haec
verba, in exemplaribus sic distin-
cta quasi Menandri essent et me-
tro adstricta, Justini esse Sylbur-
gio non est ullum dubium; idem
existimat Meinekius.

52. τῆς] Sylburg. omittit.

53. Ἀδελφοῖς] Cod. Argentor.
δελφοῖς.

54. Θεός... σοφώτατοι] Vid.
Meinekium: Menandri etc. p. 5.
coll. Fragm. etc. p. 72. sq., ubi
legit recte ὦ σοφ. pro οἱ σοφ.,
quod est in Codd. mstis et editis.
Sed Vimar.: *Bonis viris suus hercle
nunquam abest deus, Mens scilicet
(si quid peritis credimus).* Sic
et Grotius (Excerpt. p. 709.), unde
Maranus τοῖς σοφωτάτοις.

55. Καὶ] Deest in Cod. Argen-
tor..

56. Πάντ'... θεός] Vid. Mei-
nekium: Menandri etc. p. 28. coll.
Fragm. etc. p. 90.; vult paulo ante
legi Ἀνλητρίδι et πάντῃ ἅτι pro
πάντ' ἑστί.

57 *Εἰ δ' εὐσεβῆς ὢν τοῖσι δυσσεβεστάτοις*

58 *Εἰς ταύτ' ἔπραττον, πῶς τὰδ' ἂν καλῶς ἔχοι,*

Εἰ Ζεὺς ὁ λῶστος μηδὲν ἔνδικον φρονεῖ;

Ἐν Φιλοκότητῃ·

59 *Ὅρατε δ' ὡς κἂν θεοῖσι κερδαίνειν καλόν,*

Θαυμάζεται δ' ὁ πλεῖστον ἐν ναοῖς ἔχων

Χρυσόν· τί δῆτα καὶ σε κωλύει 60 λαβεῖν

Κέρδος παρόν γε, κάξομοιοῦσθαι θεοῖς;

Ἐν Ἐκάβῃ·

61 *Ζεὺς, ὅστις εἶ Ζεὺς, οὐ γὰρ οἶδα πλὴν λόγῳ,*

62 *Ζεὺς, εἴτ' ἀνάγκη φύσεος εἴτε νοῦς βροτῶν,*

Προσηυξάμην σε!

6. Ἐνταῦθα τοίνυν ἐστὶν ἔλεγχος ἀρετῆς καὶ γνώμης σύνεσι
ἀγαπώσης, ἐπαναδραμεῖν ἐπὶ τὴν τῆς συζυγίας κοινωνίαν καὶ προσ-
άψαι ἑαυτῶν συνέσει εἰς σωτηρίαν αἰρεῖσθαι τε τὴν τῶν κρεσ-
σόνων ἐκλογὴν κατὰ τὸ ἐπ' ἀνθρώπῳ κείμενον ἀντεξούσιον, μὴ
τοὺς ἀνθρωποπαθεῖς ἡγουμένους τῶν ὅλων δεσπότας, ὅπου γε
οὐδὲ ἀνθρώποις ἴσην ἔχοντες φανήσονται. Παρ' Ὁμήρῳ γὰρ
ὁ μὲν Δημόδοκος ἀντοδίδακτος φησὶν εἶναι·

² Θεὸς δέ μοι ἔμβαλεν οἴμους,

57. *Εἰ δ' εὐσεβῆς... φρονεῖ*] Vid. Matthiaeum l. c. p. 299..

58. *Εἰς ταύτ' ἔπραττον*] Ita Codd. msti, praeterquam quod ταύτῳ in iis legitur. Stephan. et Goetz. male ἐστ' αὐτὸ ἔπραττον, Sylburg. ἐς ταύτῳ ἔπραττον, Maran. (ex Grot. Exc. p. 415.) ἐς ταύτῳ ἔπραττον. Paulo ante Ms. Steph. εὐσεβεστάτοις. Pro πῶς τὰδ' ἂν καλ. ἔχοι, quod sequitur, est in Cod. Argentor. πῶς τὰδε καλ. ἔχοι et mox λῶστος, Vimar. Quid porro rectum est? Goetz. legit cum Stephano πῶς τὰδ' ἂ καλ. ἔχει. Sylburgio magis placet τόδε, quod etiam est in Ms. Steph., sed V. D. pariter atque Maranus eamdem lectionem tenet, quam nos in

textu dedimus. In eodem Ms. Steph. ὁ Ζεὺς pro εἰ Ζεὺς.

59. Ὅρατε... θεοῖς] Vid. Matthiaeum l. c. p. 284.. Stephan. et Goetz. singulos versus verbis incipiunt his: Καλόν, Ἐχων, Κέρδος.

60. λαβεῖν] Deest haec vox in Codd. mstis; demum Maranus ex Grotio (Except. p. 412.) recepit. Sed jam Sylburgius: Post κωλύει, inquit, desideratur λαβεῖν vel simile quid; deinde distingui etiam post κέρδος potest, ut sequens membrum παρόν γε κάξομοιοῦσθαι θεοῖς significet: Quippe quum ita liceat etiam diis similem fieri. Edd. praeter Sylburg. κ' ἔξομ., sed κάξομ. est recte in Cod. Argentor..

Si pio cum impiis

Sors una est, quomodo res bene eant,

Si Jupiter optimus nil aequi sentit?

In Philoctete:

Videte ut ipsis diis lucra honesta sint;

Miramur in templis habentem plurimum

Auri: quid ergo te vetat sequi

Lucrum oblatum, similis ut fias diis?

In Hecuba:

Jupiter, quicumque es Jupiter — novi enim verbo tenus —

Jupiter, sive necessitas naturae sive mens mortalium,

Te invoco!

6. Hic igitur indicium est virtutis ac animi prudentiam amantis, ad conjunctionis communionem recurrere seque ipsum prudentia ad salutem tradere ac meliora pro insito homini arbitrio eligere, non existimantem eos, qui humanis affectionibus obnoxii sunt, universorum dominos esse, quippe quum ne pares quidem hominibus deprehendantur. Nam apud Homerum Demodocus se a semetipso doctum ait:

Deus mihi afflavit cantus,

61. Ζεύς ... λόγῳ] Hunc verum praeter alios scriptores citat etiam Athenagoras Legat. p. Christ. c. 5. p. 6. A. ed. Colon.. Vid. Matthiaeum l. c. p. 213.. Argentor. Ζεύς ὅστις ἦν Ζεύς, οὐ γὰρ οἶδα. πλλεγω (a secunda manu, prior evanuerat) καὶ Ζεύς. Εἴτε ἀνάγκη etc., Vimar.: *At o supreme, quisquis es, Diespiter, (Nam nil, nisi habeo nominis famam tui).*

62. Ζεύς ... σε] Cf. Euripid. Troad. 879. sq. (Tom. II. p. 361. sq.). Pro εἴτ' Steph. et Goetz. εἴτε et pro φύσεως vulgo contra metrum φύσεως.

1. Ἰσην] Cod. Argentor. Ἰσην, at in margine recte Ἰσην. Cum hac

voce Sylburgio notante subauditur μοῖραν, ut alibi saepe.

2. Θεός ... οἶμους] Hom. Od. XXII. 347.: *Ἄντοδίδακτος δ' εἰμί. θεός δέ μοι ἐν φρεσὶν οἶμας Παντοίας ἐνέφυσεν.* Sed Phemius loquitur, non Demodocus. Mox editores excepto Marano *Θνητὸς* cum sequentibus copulant, unde coactus est Langus vertere *immortalis*, quod non prorsus improbat Sylburgius. Recte Cod. Vimar.: *Apud Homerum enim se Demodocus, mortalis ille quidem, tamen ab semetipso etc.* Pro οἶμους = οἶμας Cod. Argentor. perverse ὕμους, quod sine dubio ex lectione primitiva ortum est.

θνητὸς ὢν, Ἀσκληπιὸς καὶ Ἀπόλλων παρὰ Χείρωνι τῷ κενταύρῳ
 ἰᾶσθαι διδάσκονται, τὸ καινότερον παρ' ἀνθρώπῳ θεοί. Τί γὰρ
 δίδειμι περὶ Διονύσου, ὃν μαινόμενόν φησιν ὁ ποιητής, ἢ Ἡρα-
 κλέους, ὃν καὶ αὐτὸν σχέτλιον λέγει; ³ Τί δέ μοι ἀναγορεύειν Ἄρη
 καὶ Ἀφροδίτην, τοὺς τῆς μοιχείας ἀρχηγούς, καὶ ἐξ ἀπάντων τού-
 των κρίσιν ἐπάγειν τοῖς δεικνυμένοις; Εἰ γὰρ τις μὴ μαθὼν τὰς
 περὶ τὰ λεγόμενα ⁴ θείας πράξεις μιμήσαιο, κἂν ἔτι τῶν κιβδήλων
 ἀλλότριος βίου καὶ ἀνθρωπότητος λογισθεῖη· γνοὺς δέ τις εὐλογον
 ἔξει τὴν τῶν τιμωριῶν ἀποφυγὴν, οὐ παρανομίαν δεικνύων τὴν
 τῶν ⁵ θεϊκῶν τολμημάτων μίμησιν. Εἰ δ' ἄρα τις τοῖς ἔργοις ἐπι-
 μέμψαιτο, ἀνελεῖ καὶ τὰ ἐκ τούτων γνωσθέντα ὀνόματα καὶ μηδὲ
 πιθανομέναις καὶ σταμύλοις ῥήσεσιν ⁶ ἐπισκεπάσει αὐτοῖς. ⁷ Ἀσπά-
 ξεσθαι δὲ χρὴ τὸ ἀληθινὸν καὶ ἄτρεπτον ὄνομα, ⁸ τὸ οὐχὶ διὰ τῆς
 ἐμῆς φωνῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν εἰσαγαγόντων ⁹ ὑμᾶς εἰς
 τὴν ἀρχὴν τῆς παιδείας κηρυσσόμενον, ἵνα μὴ ἀργῶς τελειώσαν-
 τες τὸν ἐνταῦθα τοῦ ζῆν χρόνον οὐ μόνον ὡς ἀγνώτες τῆς οὐρα-
 νίου δόξης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀχάριστοι τῷ κριτῇ τὰς εὐθύναις ¹⁰ παρέ-
 ξομεν.

3. Τί δέ μοι] Sylburgio do-
 cente subaudiendum *χρεία ἐστὶ* vel
 simile quid. Mox Cod. Argentor.
 Ἄρη.

4. θείας] Ita Codd. msti, Ste-
 phan. et Goetz.; Sylburgius vero
 causa non allata edidit *θεία* eum-
 que ceteri secuti sunt. — Quod se-
 quitur *κἂν ἔτι* etc. ipse Maranus
 non intellexit, licet Sylburgius haud
 male monuerat, cum *ἀλλότριος* po-
 sitivo, ut saepe, subaudiendum esse
 comparativum adverbium *μᾶλλον*.
 Magis placet explicatio a Pottero
 proposita: *Nam si quis eorum, qui
 illis dicuntur* (legit enim *θεία*), *fa-
 cinora, cum ea non legerit, imi-
 tetur: etiam ab his, qui adhuc vi-
 tiis inquinati sunt, nempe ab eth-*

*nicis, a vita communi et humani-
 tate alienus reputetur.* Non enim,
 ait V. D., insolens fuerit, si geni-
 tivus *κιβδήλων* sequatur *λογισθεῖη*
 subaudita praepositione *ὑπὸ* vel alia
 simili; sic enim apud Sophoclem
 legimus *φίλων νικῶνται φίλοι:*
amici ab amicis vincuntur et apud
 Diodorum *γυναικῶν πολλὰι πρά-
 ξεις ἐτελέθησαν: multa opera a
 mulieribus effecta sunt.* Eodem fere
 modo locum interpretatus est Lam-
 psonus (in Cod. Vimar.): *Quorum
 quidem si quis actiones (qui has
 illis tribui nunquam audierit) imi-
 tetur, etiam ab improbissimis qui-
 busque ab omni more vivendi alie-
 nus omnisque humanitatis expers ju-
 dicabitur.* Ceterum Cod. Argentor.

quamvis mortalis sit, Aesculapius autem et Apollo apud Chironem Centaurum mederi discunt, quod maxime novum est, apud hominem dii. Quid enim de Baccho memorem, quem furentem poeta, aut de Hercule, quem miserum dicit? Quid attinet Martem et Venerem, illos adulterii principes, recensere ex iisque omnibus susceptam demonstrationem perficere? Et enim si quis in his, de quibus dictum est, deorum actiones quum non noverit imitetur, is etiam ab improbis a vita et humanitate alienus existimetur; si quis autem noverit, probabillem habebit poenae effugiendae ansam, delictum non esse demonstrans divinorum facinorum imitationem. Quodsi quis actiones vituperet, nomina quoque ex his nota tollet nec eas probabilibus et speciosis verbis obteget. Itaque complectendum est verum et immutabile nomen, non mea solum voce praedicatum, sed eorum etiam, qui vos in prima doctrinae elementa introducunt, ne, si hujus vitae tempus segniter traduxerimus, non modo ut gloriae coelestis ignari, verum etiam ut ingrati rationem judici reddamus.

priore scriptura *κἄν* obliterata male *κἂν* ἐστὶ a secunde manu.

5. *θεικῶν*] Cod. Argentor. *θεικῶν*. Idem mox *ἀνελη* pro *ἀνελεῖ* et *μὴ πεπινωμέναις* pro *μηδὲ πιθανωμέναις*. Ms. Steph. *πιθαναῖς*. Sylburg. vult *πιθανουμέναις*: ad probabilitatem effictis.

6. *ἐπισκεπέσει αὐτοῖς*] I. e. si quis a diis malas actiones arceat, simul cum actionibus deos ipsos tollet, qui ex his tantum rebus noti sunt; nec liberum erit scelera deorum ad physiologiam confugiendo delinire et Jovis ac Junonis v. g. flagitia ad terrae et aeris conjunctionem revocare. Maranus. Sic etiam Justinus Cohort. ad. Gr. c. 2. (not. 28.). Cod. Argentor. non male

αὐτοῖς pro *αὐτοῖς*.

7. *Ἀσπάζεσθαι*] Maranus errore *ἀσπάζεσθαι*.

8. *τὸ*] Dedi ex Cod. Argentor..

9. *ὑμᾶς*] In libris mstis et editis *ἡμᾶς*, quod, quum prorsus sententiae repugnet, emendare non dubitavi. In Cod. Vimar. erat *vos*, sed in *nos* est a prima manu mutatum.

10. *παρέξομεν*] Ita Codd. msti, editi vero *παρέξωμεν*. Illud jam conjecerat Sylburgius, qui: Rectius fortasse, inquit, *παρέξομεν* indic. modo, quia subjunctivus modus futuro tempore caret et ubi aorist. subjunct. in usu non est, futurum indic. cum *ἵνα* jungi solet.

Τ Ο Τ Α Τ Τ Ο Τ Ι Ο Τ Σ Τ Ι Ν Ο Τ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ¹ ΠΡΩΤΗ ΤΗΡΕ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΠΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΝΟΝ ΤΟΝ ΕΤΣΕΒΗ.

1. ² *Αὐτοκράτορι Τίτῳ Αἰλίῳ Ἀδριανῷ Ἀντωνίνῳ Εὐσεβείῳ*
³ *Σεβαστῷ Καίσαρι* ⁴ *καὶ Οὐρησισίμῳ υἱῷ φιλοσόφῳ καὶ Λουκίῳ*
⁵ *φιλοσόφῳ Καίσαρος φύσει υἱῷ καὶ Εὐσεβοῦς εἰσποιητῷ, ἐραστῇ*
παιδείας, ἱερᾷ τε συγκλήτῳ καὶ ⁶ *δήμῳ παντὶ Ῥωμαίων* ⁷ *ὑπὲρ τῶν*
ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων ἀδίκως μισουμένων καὶ ἐπηρεαζομέ-
νων Ἰουστίνου Πρίσκου τοῦ ⁸ *Βακχείου, τῶν ἀπὸ* ⁹ *Φλαουῖας νέας*

1. *πρώτη*] Uterque Cod. mstus (Reg. et Clarom.) *δευτέρα*. Sic etiam Stephanus, Sylburgius et Morrellus, quos juxta atque librarios errasse liquet ex Eusebii Hist. eccl. IV. c. 8. (ed. Heinichen. Tom. I.) p. 312. sqq. coll. Apol. I. c. 29. p. 71. E. 72. A., c. 31. p. 72. E., c. 68. p. 99. C. — c. 11. p. 321. sqq. coll. Apol. I. c. 26. p. 70. A. B. C. — c. 12. p. 323. sqq. coll. Apol. I. c. 1. p. 53. A. B. — c. 13. p. 376.; add. Phot. Biblioth. Cod. 125. (ed. Bekker. Tom. I.) p. 94.. Quapropter ordine utriusque apologiae mutato cum ceteris editoribus *πρώτην* hīc inscribere placuit.

2. *Αὐτοκράτορι ... πεποίημαι*] Citat hunc locum Euseb. l. c. IV. c. 12. (Tom. I.) p. 323. sqq..

3. *Σεβ. Καίσ.*] Euseb. *Καίσ. Σεβ.*. Sylburgius et Ritterus (Animadvv. in primam S. Just. apolog. p. 4. sq.) pro *Καίσ. καὶ Οὐρη.* (Annio Verissimo h. e. M. Aurelio, An-

nii Veri filio ab Antonino Pio adoptato) scribi volunt *καὶ Καίσαρι Οὐρησισίμῳ*, sed vulgatam lectionem bene defendit Semisch. *Justin der Märtyr.* Tom. I. p. 68. sqq..

4. *καὶ*] Male omiserunt Maranus et Braunius.

5. *φιλοσόφῳ*] Euseb. *φιλοσόφου*, sed de eodem filio Antonini Pii adoptivo l. c. IV. c. 17. p. 375. ut Justin. Apol. II. c. 2. p. 43. B.: οὐδὲ *φ ι λ ο σ ό φ ω Καίσαρος παιδί*. — Philosophi titulus *Lucio Vero* (*Καίσαρος* — h. e. L. Aelii Veri, qui ab Hadriano adoptatus, ut Spartian. vit. Ael. Ver. c. 2. narrat, primus *Caesar* est appellatus — *φύσει υἱῷ*) adhuc puero a Martyre tributus nihil sane offensionis habet, ut concedunt editores. Adeas etiam quae Semischius hac de re exposuit in Ullmanni et Umbr. *Theolog. Studien u. Kritik.* Hamb. 1835. fasc. 4. p. 921. sqq..

E J U S D E M J U S T I N I

APOLOGIA PRIMA PRO CHRISTIANIS

AD ANTONINUM PIUM.

I. Imperatori Tito Aelio Adriano Antonino Pio Augusto Caesari, et Verissimo filio Philosopho, et Lucio Philosopho Caesaris natura filio ac Pii adoptivo, doctrinae amatori, sacroque Senatui et universo Populo Romano, pro his qui ex omni hominum genere praeter aequum odio habentur et vexantur, Justinus Prisci filius, Bacchii nepos, Flaviae Neapolis in Syria

6. δῆμῳ παντὶ] Euseb. παντὶ δῆμῳ.

7. ὑπὲρ . . . ἐπηρσεαζ.] Justinus istum quem expressimus sensum intendisse videtur, praesertim quum observante Grabio et in Dial. c. Tr. c. 117. p. 345. C. D. dicat, ne unum quidem omnino esse genus hominum, in quo religio christiana non exerceatur; qua propositione Justinus intentionem forte excitare voluit, dicens, se non paucorum homuncionum, sed magnae ubique terrarum multitudinis causam agere.

8. Βακχείου] Reetius Βακχίου scribendum censet Thirlbius. Hieronymum de vir. illustr. c. 23. (Opp. ed. Vallars. T. II. P. 1.) p. 863. et Photium l. c. p. 95., patrem Justini Priscum Bacchium dictum esse scribentes, errasse in aprico est. Probe Rufinus: *Justinus Prisci filius Bacchiadis.*

9. Φλαουῖας] Euseb. Φλαυῖας. Cf. Joseph. Antiqq. jud. II. c. 2. §. 4. (Opp. ed. Richter. Tom. I.) p. 65., V. c. 7. §. 2. p. 266. et de bell. jud. IV. c. 8. §. 1. (Tom. V.) p. 393. coll. Plin. Hist. natur. V. 13. sect. 14. — Erat autem haec Flavia Neapolis non vetus illa et celebris Samaria (qui Stephani Byzantii aliorumque error jamdudum abunde refutatus est) neque adeo quae Sichem et Sychar vocabatur (quod Hieronymus aliique minus accurate scripserunt et vulgo credunt viri docti), sed potius revera νέα πόλις juxta ruinas urbis Sichem condita. Euseb. Onomast.: Συχέμ — πόλις Ἰακώβ, νῦν ἔρημος, δείκνυται δὲ ὁ τόπος ἐν προαστείοις Νέας πόλεως. Antea Mamortha dicebatur, quod nos Plinius docet l. c. Thirlbius. Coll. Winer: *Biblisches Real-Wörterbuch* ed. 2. (Lips. 1838. 8.) Tom. II. p. 532..

πόλεως ¹⁰ τῆς Συρίας Παλαιστίνης, ¹¹ εἰς αὐτῶν ὧν τὴν προσφώ-
νησιν καὶ ἔντευξιν ¹² πεποιήμαι.

2. ¹ Τοὺς κατ' ἀλήθειαν εὐσεβεῖς καὶ φιλοσόφους μόνον τὰ λη-
θῆς τιμᾶν καὶ στέργειν ὁ λόγος ὑπαγορεύει, παραιτουμένους δόξαις
² παλαιῶν ἑξακολουθεῖν, ἂν φαῦλαι ὦσιν· οὐ γὰρ μόνον μὴ ἔπε-
σθαι τοῖς ἀδίκως τι πράξασιν ἢ δογματίσασιν ³ ὁ σώφρων λόγος
ὑπαγορεύει, ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου καὶ πρὸ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς
τὸν φιλαλήθη, κἂν θάνατος ἀπειλήται, τὰ δίκαια ⁴ λέγειν τε καὶ
πράττειν αἰρεῖσθαι δεῖ. Ἴμεῖς μὲν οὖν ⁵ ὅτι λέγεσθε εὐσεβεῖς καὶ
φιλόσοφοι καὶ φύλακες δικαιοσύνης καὶ ἔρασταὶ παιδείας, ἀκούετε
πανταχοῦ, εἰ δὲ καὶ ὑπάρχετε, ⁶ δειχθήσεται. Οὐ γὰρ κολακεύ-
σοντες ὑμᾶς διὰ τῶνδε τῶν ⁷ γραμμάτων οὐδὲ πρὸς χάριν ὁμιλή-
σοντες, ἀλλ' ἀπαιτήσοντες κατὰ τὸν ἀκριβῆ καὶ ἐξεταστικὸν λόγον
τὴν κρίσιν ποιήσασθαι ⁸ προσεληλύθειμεν, μὴ προλήψει μὴδ' ἀν-
θρωπαρεσκεία τῇ δεισιδαιμόνων κατεχομένων ἢ ἀλόγῳ ὀρμῇ καὶ
χρονία προκατεσχηκνία φήμη κακῇ τὴν καθ' ἑαυτῶν ψῆφον φέ-
ροντας. Ἴμεῖς μὲν γὰρ πρὸς οὐδενὸς πείσεσθαι τι κακὸν δύνα-
σθαι λελογίσμεθα, ἢν μὴ κακίας ἐργάται ἐλεγχώμεθα ἢ πονηροὶ
διεγνώσμεθα· ⁹ ὑμεῖς δ' ἀποκτεῖναι μὲν δύνασθε, βλάψαι δ' οὔ.

10. τῆς Συρίας Παλαιστ.]
Etiam apud Eusebium ante Συρ.
articulus ex Codd. mstis ponendus
est. Sylburg. [τῆς] Παλαιστ. (ex
Euseb.) eumque sequitur Morellus,
licet non opus sit articulo; nam
Thirlbio monente nummi hujus ur-
bis magno consensu Φ. Α. Ν. Π. ΣΤ-
ΡΙΑΣ ΠΑΛ. . Vetus lapis apud Gru-
terum p. CCCCXCV. 2.: ANTI-
ΣΤΡΑΤΗΓΟΝ. ΣΤΡΙΑΣ. ΠΑΛΑΙ-
ΣΤΕΙΝΗΣ.

11. εἰς αὐτῶν] Stephanus male
comma post εἰς posuit, ut ad τῶν
ἀπὸ Φλ. referatur. Post αὐτῶν ex
Eusebio restitui ὧν, quod Thale-
mannus probat et Grabio jam ob-
servante occasione ejusdem syllabae
proxime praecedentis excidisse vi-
detur.

12. πεποιήμαι] Euseb. ποιῶ-
μαι, quae scriptura melius placet
Grabio, mihi autem cum Thirlbio
non item. Cf. c. 68. p. 99. D. Ce-
terum ἐντυγχάνειν, ut Valesius ad
Euseb. l. c. uberius docet, Graeci
dicunt *adire imperatorem et preces
ad eum deferre*, quod plerumque
fiebat scripto.

1. Τοὺς κατ'... αἰρεῖσθ. δεῖ] Citat hunc locum Joannes Damasc.
Sac. Parallel. (Opp. ed. Lequien
Tom. II.) p. 753.

2. παλ. ἑξακ., ἂν] Joann Dam.
minus recte π ο λ λ ὶ ν ἑπακολ., ἑάν.
Mox omittit μόνον, ponit vero ar-
ticulum ante θάνατος.

3. ὁ σώφρ. λόγος] H. Stephan.
(in edit. epist. ad Diogn. p. 90.)
minus belle legit ὁ σώφρ. λογισμός.

Palaestinae civium, unus ex illorum numero orationem et supplicationem conscripsi.

2. Praescribit ratio, ut vere pii et philosophi verum unice colant et diligant, recusantes majorum opiniones sequi, si pravae sint; neque enim id solum sana ratio praecipit, ut ne eos sequamur, qui injuste quid fecere aut docuere, sed omnino vel prae sua ipsius anima veritatis amatori, quamvis mors intentetur, eligendum est, ut aequa dicat et faciat. Quod igitur pii et philosophi appellamini et justitiae custodes ac doctrinae amatores, ubique auditis; utrum vero tales sitis, demonstrabitur. Non enim adulaturi vos hoc scripto neque ad gratiam dicturi, sed postulaturi accessimus, ut iudicium ad accuratam et diligentem in inquirendo rationem faciatis, nec anticipata opinione et superstitionis hominibus placendi studio aut impetu a ratione alieno et dudum insidente animis malo rumore detenti sententiam in vosmetipsos feratis. Censemus enim nihil nos mali a quoquam perpeti posse, nisi maleficii arguamur aut improbi deprehendamus; vos autem occidere quidem potestis, laedere vero nequaquam.

4. λέγ. τ. κ. πρώτ.] Joann. Dam. haud male πρώτ. τ. κ. λέγ..

5. ὅτι λέγεσθε] H. Stephan. (l. c. p. 79.) conjicit haec Justinus non esse, sed quum is scripsisset ὑμεῖς μὲν οὖν εὐσεβεῖς... ἀκούετε πανταχοῦ, aliquem in margine ad ἀκούετε adnotasse: ὅ ἐστι λέγεσθε idque postea in textum irrepsisse. Thirlb. vult οὖν ἐπιλέγεσθε pro ὅτι λέγ. et Heumanno (Miscell. Lips. nov. Vol. III. P. 2. p. 224.) tantummodo ὅτι ejiciendum videtur. Melius sane pro οὖν ὅτι scriberetur οἶδ' ὅτι. Sed omnibus istis conjecturis non opus est.

6. δειχθήσεται] H. Stephan. (l. c. p. 90.) frustra mavult δείξετε. — Justinus exprimit: postquam lecta apologia imperatores sententiam

de Christianis tulissent, manifestum fore, num reapse an nomine tantum philosophi et justus et pii sint.

7. γραμμάτων] Codd. msti ad marginem πραγμάτων et inde Ms. Steph.; Sylburg. commendat προσαγορευμάτων, sed textus bene habet.

8. προσεληλύθειμεν] Sylburg., Thalemann. et Braun. convenientius legendum contendunt προσεληλύθαμεν. Sed cf. etiam paulo infra modi variationem in ἐλεγχόμεθα et διεγνώσαμεθα. — Quae Justinus hic postulat, ea ipsa videntur Athenagoras Legat. p. Christ. c. 2. p. 4. B. ed. Colon. et Theophilus ad Autol. III. c. 4. p. 119. A. ed. Colon. imitati esse.

9. ὑμεῖς... δ' οὖν] Respicit Ju-

3. Ἄλλ' ἵνα μὴ ἄλογον φωνὴν καὶ τολμηρὰν δόξην τις ταῦτα εἶναι, ἀξιοῦμεν τὰ κατηγορούμενα αὐτῶν ἐξετάζεσθαι, καὶ ἐὰν οὕτως ἔχοντα ἀποδεικνύωνται, ¹ κολάζεσθαι ὡς πρόπον ἐστὶ· εἰ δὲ μηδὲν ἔχοι τις ἐλέγχειν, οὐχ ὑπαγορεύει ὁ ἀληθῆς λόγος διὰ φήμην πονηρὰν ἀναίτιους ἀνθρώπους ἀδικεῖν, μᾶλλον δὲ ἑαυτούς, οἱ οὐ κρίσει, ἀλλὰ πάθει ² τὰ πράγματα ἐπάγειν ἀξιοῦτε. Καλὴν δὲ καὶ μόνην δικαίαν ³ πρόκλησιν ταύτην πᾶς ὁ σωφρονῶν ἀποφανεῖται, τὸ τοὺς ἀρχομένους τὴν εὐθύνην τοῦ ἑαυτῶν βίου καὶ λόγου ἄληπτον παρέχειν, ὁμοίως δ' αὖ καὶ τοὺς ἀρχοντας μὴ βία μηδὲ τυραννίδι, ἀλλ' εὐσεβείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ ἀκολουθοῦντας τὴν ψῆφον τίθεσθαι. Οὕτως γὰρ ἂν καὶ οἱ ἀρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι ἀπολαύοιεν τοῦ ἀγαθοῦ. Ἔφη γάρ ποῦ καὶ τις τῶν παλαιῶν· ⁴ Ἄν μὴ οἱ ἀρχοντες φιλοσοφήσωσι καὶ οἱ ἀρχόμενοι, οὐκ ἂν εἴη τὰς

stinus ad Socratis dictum apud Platon. Apolog. p. 30. C. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. I. p. 71.).

1. κολάζεσθαι, ὡς πρόπον ἐστὶ] His verbis vulgo additur μᾶλλον δὲ κολάζειν. Sed ita locum corruptum esse, omnes editores viderunt. Quare Sylburgius, Langi versione (seu potius ut acrius puniantur) ductus, legi vult μᾶλλον δὲ κολάζεσθαι πικρότερον (ac sic fere habet Athenagor. Legat. p. Christ. c. 2. p. 3. A. ed. Colon.), Grabius vero additione illa rejecta reddit: *Si crimina Christianis objecta fuerint probata, puniantur, quin (vel seu) potius vos ipsi puniatis.* Porro Fabricius (Biblioth. gr. ed. Harl. Vol. VII. p. 59. sq.) Grabium corrigens ita interpretatur: *Volumus in crimina Christianis objecta inquiri, atque si ita se habere probata fuerint, pro eo atque par est puniri, seu potius (ipsimet nos) illa punire.* Sed haec quoque interpretatio non satisfacit. Maranus igitur pro ὡς πρόπον ἐστὶ, μᾶλλον δὲ κολάζειν

legit ὡς πρόπον ἐστὶν ἄλλον δὲ κολάζειν: *ut quemlibet alium punire decet, ita puniantur.* At vero, ut jam Thalemannus intellexit, obstat δέ; debebat esse τινά. Quae quum ita sint, recte omnino Thirlbicus verba μᾶλλον δὲ κολάζειν delenda esse existimavit. Nam, ut Heumannus (Miscell. Lips. nov. Vol. III. P. 2. p. 223. sq.) observat, aliquis hujus loci lector, qui κολάζεσθαι perperam scriptum esse putavit, adscripsit in margine μᾶλλον κολάζειν, quae verba librarius in textum recepit et connexionis causa δὲ inseruit. Sed erravit V. D. in eo, quod correctorem recte mutasse censet; etenim Braunio notante κολάζεσθαι (sc. αὐτούς) hoc loco vim obtinet passivam, id quod ex antecedente ἐξετάζεσθαι apparet aliisque ex locis, quorum hanc tantummodo afferemus nostro haud dissimilem: κολάζεσθαι δὲ τοὺς οὐκ ἀκολουθῶντας τοῖς διδάγμασιν αὐτοῦ βιοῦντας — ἀξιοῦμεν (c. 16. p. 64. C.).

3. Sed ne haec quis alienam a ratione et temerariam vocem esse existimet, oramus quaeratur de criminibus, quae Christianis obijciuntur, ac si rem ita se habere pateat, puniantur ut par est; sed si nihil arguere quisquam habeat, ratio vera non praecipit, ut ob malum rumore hominibus innocentibus injuriam faciatis, vel potius vobismetipsis, qui non iudicio, sed affectu negotia facessere in animum inducitis. Atque hanc quidem praeclaram esse solamque justam conditionem sanus quisque pronuntiabit, ut innoxiam quidem privati et inculpatam vitae et doctrinae suae rationem exhibeant, itidem vero etiam principes, non vim et tyrannidem, sed pietatem et philosophiam sequentes, sententiam dicant. Sic enim et principes et ii, qui parent, bono perfruantur. Dixit enim alicubi quidam veterum: *Nisi philosophentur et qui regunt et qui*

2. τὰ πράγμα. ἐπάγειν] Billius (Observv. sacr. II. c. 6.) vult τ. πρ. ἐτάζειν (examinare); quod si voluisset Justinus, haud dubie ἐξετάζειν scripsisset, veluti c. 5. p. 55. D.: οὐ κρίσεις ἐξετάζετε, ἀλλὰ ἀλόγῳ πάθει . . . ἐξελαυνόμενοι. Sylburg. conjicit τὰς εἰσπράξεις seu τὰς τιμωρίας. Aliis fortasse magis placebit τ. πρ. ὑπάγειν h. e. deferre res in iudicium, quae quidem conjectura minoris mutationis commendationem habet. Sed quavis possumus emendatione supersedere, si cum Grabio πράγματα pro δυσχερείαις (vexationibus) accipimus; valet igitur τ. πρ. ἐπάγ. alicui negotium facessere, quemadmodum Fabricio (l. c.) adnotante ἐπάγειν κίνδυνον in graecis scriptoribus obvium est.

3. πρόκλησιν] Haud male conjicit Thirlb. πρόσκλησιν (provocatio in jus), quod jam Cohort. ad Gr. c. 30. p. 30. A. ex optimis

Codd. restituimus (provocat Hector ad singularem pugnam tamquam ad iudicium); sed et vulgata lectio bene se habet, quia Marano docente illa voce saepius denotatur lata ad componendam aut avertendam discordiam conditio.

4. Ἄν . . . εὐδαιμονῆσαι] Est Platonis de republ. p. 473. D. E. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. p. 52. sq.) dictum — quum apud veteres mirifice celebratum tum imperatoribus Antonino Pio (Aurel. Victor.: Hist. rom. breviar. p. 258. ed. Lugd. Bat.) et Marco Antonino (Jul. Capitolinus: vit. M. Ant. c. 27.) admodum familiare: ergo a Justino prudenter usurpatum — de felicitate urbium, quibus qui imperant sunt philosophi. Quum igitur Plato hic paulo aliter locutus sit, H. Stephanus (in edit. epist. ad Diogn. p. 79.) a Justino fortasse alium quemdam ex veteribus censet designari et Thalemanno verba καὶ οἱ ἀρχόμενοι insititia videntur esse.

πόλεις εὐδαιμονῆσαι. Ἡμέτερον οὖν ἔργον, καὶ βίου καὶ μαθημάτων τὴν ἐπίσκεψιν πᾶσι παρέχειν, ὅ μήπως ὑπὲρ τῶν ἀγνοεῖν τὰ ἡμέτερα νομιζόντων τὴν τιμωρίαν, ὧν ἂν πλημμελῶσι τυφλώτοντες αὐτῶν, αὐτοῖς ὀφλήσωμεν· ὑμέτερον δέ, ὡς αἰρεῖ λόγος, ἀκούοντας ἀγαθοὺς εὐρίσκεσθαι κριτάς. Ἀναπολόγητον γὰρ λοιπὸν μαθοῦσιν, ἣν μὴ τὰ δίκαια ποιήσητε, ὑπάρξει πρὸς θεόν.

4. Ὀνόματος μὲν οὖν ¹προσωνυμία οὔτε ἀγαθὸν οὔτε κακὸν κρίνεται ἄνευ τῶν ὑποπιπτουσῶν τῷ ὀνόματι πράξεων· ἐπεὶ, ²ὅσον γε ἐκ τοῦ κατηγορουμένου ἡμῶν ὀνόματος, χρηστότατοι ὑπάρχουμεν. Ἀλλ' ἐπεὶ οὐ τοῦτο δίκαιον ἡγούμεθα, διὰ τὸ ὄνομα, ἐὰν κακοὶ ἐλεγχόμεθα, αἰτεῖν ἀφίεσθαι, πάλιν, εἰ μηδὲν διὰ τὴν προσηγορίαν τοῦ ὀνόματος καὶ διὰ τὴν πολιτείαν εὐρισκόμεθα Ἐ ἀδικοῦντες, ὑμέτερον ἀγωνιᾶσαι ἔστι, μὴ ἀδίκως κολάζοντες τοὺς μὴ ἐλεγχομένους τῇ δίκῃ κόλασιν ὀφλήσητε. Ἐξ ὀνόματος μὲν γὰρ ἢ ἔπαινος ἢ κόλασις οὐκ ἂν εὐλόγως γένοιτο, ἣν μὴ τι ἐνάρετον ἢ φαῦλον δι' ἔργων ἀποδείκνυσθαι δύνηται· καὶ γὰρ τοὺς κατηγορουμένους ἐφ' ὑμῶν ³πάντας πρὶν ἐλεγχθῆναι οὐ τιμωρεῖτε, ⁵⁵ ἐφ' ἡμῶν δὲ τὸ ὄνομα ὡς ἔλεγχον λαμβάνετε, καίπερ, ὅσον γε ἐκ τοῦ ὀνόματος, τοὺς κατηγοροῦντας μᾶλλον κολάζειν ὀφείλετε. Χριστιανοὶ γὰρ εἶναι κατηγορούμεθα· ⁴τὸ δὲ χρηστὸν μισεῖσθαι οὐ δίκαιον. Καὶ πάλιν, ἐὰν μὲν τις τῶν κατηγορουμένων ἕξαρνος

5. μήπως ὑπὲρ τῶν etc.] Vulgo ὅπως ὑπὲρ τῶν etc., quae verba editores vehementer vexarunt. Billius (l. c.) post ὅπως addit μὴ et delet αὐτῶν eique adstipulatur Thirlbius, nisi quod μήπως pro ὅπως commendat; Grabius insuper pro αὐτοῖς legit αὐτοὶ idemque amplectitur Maranus, ita tamen, ut vulg. αὐτῶν recte approbet h. e. qui ex iis sive inter illos caecutiunt. Denique Thalemannus sic scribendum opinatur: ὅπως μὴ τῶν ἀγνοεῖν τὰ ἡμέτερα νομιζόντων τὴν τιμωρίαν ὧν ἂν πλημμελῶσι τυφλώτοντες, αὐτοὶ ὀφλήσωμεν. Equidem censeo nihil ejiciendum

esse nihilque mutandum, nisi forte ὅπως in μήπως, quum cetera omnia ferri possint. Nec dubitavi illam emendationem, qua locus sanatur, textui inserere.

1. προσωνυμία] Huic voci subscriptum jota Grabius deleri vult ita vertens: *Nominis sane quidem appellatio neque bona neque mala sine factis sub nomen ipsum cadentibus judicatur.* Atque ita locum accepisse videtur Athenagoras Legat. p. Christ. c. 2. p. 3. ed. Colon.: Οὐδὲν δὲ ὄνομα ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ οὐ πονηρὸν οὔτε χερστὸν νομίζεται etc.. Sed tamen etiam Justini scriptura Codd. mstis

reguntur, fieri non possit ut beatae sint civitates. Nostrum igitur munus est, ut vitae et doctrinae nostrae inspiciendae copiam omnibus faciamus, ne pro his, qui res nostras sibi videntur ignorare, poenam eorum, quae peccaverint caecutientes inter illos, nobis ipsis contrahamus; vestrum autem, ut audita, quemadmodum ratio praescribit, causa boni iudices reperiamini. Nihil enim deinceps excusationis re cognita apud Deum relinquetur, si aequa non feceritis.

4. Nominis quidem appellatione nec bonum nec malum dijudicatur sine subjectis nomini actionibus; etenim, quantum ad nomen quo appellamur attinet, optimi sumus. Sed quia aequum esse non censemus, ut propter nomen, si mali esse arguamur, absolutionem petamus, rursus, si nec ob nominis appellationem nec ob vivendi rationem quidquam peccamus, vestrum est elaborare, ne plectendis injuste hominibus non convictis poenas justitiae vobis contrahatis. Ex nomine enim nec laus nec poena merito extiterit, nisi quid egregie possit aut improbe factum probari. Nam quicumque vestrum accusantur, eos poena non afficitis antequam convincantur, in nobis autem nomen argumenti loco sumitis, quamvis, quantum ad ipsum nomen attinet, in delatores potius animadvertere deberetis. Accusamur enim quod Christiani simus; bonum autem odio haberi contra justitiam est. Deinde vero si quis ex his qui accusantur negatorem se prae-

firmata bene habet.

2. ὄσον γε] Ita Grabio et Braunio frustra repugnantibus Sylburgius recte scribendum censet pro vulgari ὄσον τε, quod Thalemannus Ionicum et poeticum esse dicit. Litterae γ et τ quadrata scriptura exaratae facile inter se confunduntur. Huc accedit, quod paulo post (p. 55. A.) in simillimo loco ὄσον γε repetitur. Utrobique Sylburg. subaudit κρίνειν ἔστι vel simile quid.

3. ἐφ' ὑμῶν πάντας] Thalemannus conjectat ἐξ ὑμῶν. Morel-

lus male πάντων.

4. τὸ δὲ χρηστόν] Non ignorat S. Martyr veram nominis christiani originem, ut apparet ex Apol. I. c. 12. p. 60. A. et II. c. 6. p. 44. E.; nec ideo cum Sylburgio, Lango et Grabio legendum Χρηστιανοί. Vehementer vero antiqui tum sacri tum profani scriptores, Attici imprimis, Plato et Demosthenes in ejusmodi lusibus etymologicis et quidem in hac ipsa voce χρηστός elaborarunt. Cf. Grotius ad Matth. I. 21. et Dionys. Petav. in Epiph. Tom. II. p. 53. . Braunius.

γένηται τῇ φωνῇ μὴ εἶναι φήσας, ἀφίετε αὐτὸν ὡς μηδὲν ἐλέγγειν **B**
 ἔχοντες ἀμαρτάνοντα, ἐὰν δέ ⁵ τις ὁμολογήσῃ εἶναι, διὰ τὴν ὁμολο-
 γίαν κολάζετε· δέον καὶ τὸν τοῦ ὁμολογοῦντος βίον εὐθύνειν καὶ τὸν
 τοῦ ἀρνούμενου, ὅπως διὰ τῶν πράξεων ὁποῖός ἐστιν ἕκαστος φαί-
 νηται. Ὁν γὰρ τρόπον παραλαβόντες τινὲς παρὰ τοῦ διδασκάλου
 Χριστοῦ μὴ ἀρνεῖσθαι ἐξεταζόμενοι ⁶ παρακαλούνται, τὸν αὐτὸν
 τρόπον κακῶς ζῶντες ἴσως ἀφορμὰς παρέχουσι ⁷ τοῖς ἄλλως κατα-
 λέγειν τῶν πάντων Χριστιανῶν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν αἰρουμένους. **C**
 Οὐκ ὀρθῶς μὲν οὐδὲ τοῦτο πράττεται. Καὶ γὰρ τοι φιλοσοφίας
 ὄνομα καὶ σχῆμα ἐπιγράφονται τινες, οἳ οὐδὲν ἄξιον τῆς ὑποσχέ-
 σεως πράττουσι· γινώσκετε δ' ὅτι καὶ οἱ τὰ ἐναντία δοξάσαντες
 καὶ δογματίσαντες τῶν παλαιῶν τῶ ἐνὶ ὀνόματι προσαγορευόμενοι
 φιλόσοφοι. Καὶ τούτων τινὲς ἀθεότητα ἐδίδαξαν, καὶ τὸν Δία
 ἀσελγῆ ἅμα τοῖς αὐτοῦ παισὶν οἱ γενόμενοι ποιηταὶ καταγγέλλουσι·
 κἀκείνων τὰ διδάγματα οἱ μετερχόμενοι οὐκ εἴργονται πρὸς ὑμῶν, **D**
 ἄθλα δὲ καὶ τιμὰς τοῖς εὐφώνως ὑβρίζουσι ⁸ τούτους τίθετε.

5. ¹ Τί δὴ οὖν τοῦτ' ἂν εἴη; Ἐφ' ἡμῶν ὑπισχνουμένων μη-
 δὲν ἀδικεῖν μηδὲ τὰ ἄθρα ταῦτα δοξάζειν, ² οὐ κρίσεις ἐξετάζειτε,
 ἀλλ' ἀλόγῳ πάθει καὶ μάστιγι δαιμόνων φανύλων ἐξελαυνόμενοι
 ἀκρίτως κολάζετε μὴ φροντίζοντες. Εἰρήσεται γὰρ τὰληθές· ἐπεὶ
 τὸ παλαιὸν δαίμονες φανῶλοι, ἐπιφανείας ποιησάμενοι, καὶ γυναῖκας
 ἐμοίχευσαν καὶ παῖδας διέφθειραν καὶ φόβητρα ἀνθρώποις ἔδειξαν, **E**
 ὡς καταπλαγῆναι ³ τοὺς οἳ λόγῳ τὰς γινομένας πράξεις οὐκ ἔκρι-
 νον, ἀλλὰ δέει συνηρπασμένοι καὶ μὴ ἐπιστάμενοι, δαίμονας εἶναι
 φανύλους, θεοὺς προσωνόμαζον καὶ ὀνόματι ἕκαστον προσηγόρευον,

5. τις] Stephanus mendose τι.

6. παρακαλούνται] Cohortan-
 tur, excitant patientia et constan-
 tia sua alios ad christianam reli-
 gionem amplectendam vel saltem
 admirandam. Grabius. Tertullian.
 Apolog. c. 50. (Opp. ed. Leopold.
 P. I.) p. 128.: Illa ipsa obstinatio,
 quam exprobratis, magistra est.
 Thirlb. (in Addend.) vult παρα-
 κροῶνται.

7. τοῖς ἄλλως] Ita recte Codd.

msti, Stephan., Sylburg., Maran. et
 Braun., ceteri Billii (Observv. sacr.
 II. c. 6.) conjecturam amplexi vo-
 cula ἄλλως non intellecta τοῖς ἄλ-
 λως, insuper Thirlb. et Davis. le-
 gere malunt: καταλ. τ. πάντ. Χρ.,
 ὡς ἀσ. κ. ἀδικ. αἰρουμένων.

8. τούτους] Editi ante Mara-
 num τούτοις, sed jam Bill. (l. c.),
 Sylburg. et Grabius recte animad-
 verterunt melius accusativum ῥονί,
 qui revera est in Codd. mstis.

beat, verbo negans se esse Christianum, dimittitis tamquam nihil habentes quod eum peccare arguatis, si quis autem confiteatur, poenam ob ipsam confessionem irrogatis; quamquam et confitentis et negantis vitam excutere oportet, ut ex actionibus qualis quisque sit intelligatur. Quemadmodum enim quidam, quum a magistro Christo didicerint non negare, interrogati hortatorum munere funguntur: sic qui male vivunt, ansam fortasse iis praebent, qui temere ad affingendam omnibus Christianis impietatem et injustitiam parati sunt. Neque id recte fit. Quidam enim philosophiae nomen et habitum prae se ferunt, qui nihil dignum hoc promisso faciunt; nec vos latet eos, qui contraria olim inter se sensere ac docuere, nomine uno appellari philosophos. Ac eorum quidem nonnulli nullos deos esse docuerunt, Jovem etiam poetae una cum ejus filiis impudicum decantant, quorum fabulas qui agunt, non prohibentur a vobis, sed deos eleganti sono exagitantibus praemia et honores ponitis.

5. Quid haec igitur sibi volunt? Erga nos, qui nihil mali facturos nec impia illa opinaturos pollicemur; non judicia accurate exercetis, sed affectu a ratione alieno ac malorum daemonum flagello agitati animadvertere indicta causa parvi penditis. Dicitur enim id quod res est: Pravi daemones, quum praesentiam suam exhiberent, mulieres stuprarunt et pueros imminuerunt et terricula hominibus monstrarunt ita, ut percellerentur qui res quae fiebant non ratione dijudicabant, sed metu correpti et ignari, malos daemones esse, deos appellabant et eo quemque designabant nomine, quod sibi quisque

1. *Tl... εἴη;*] Ita interpungunt Maranus et Braunius. Stephanus vero *Tl... εἴη ἐφ' ... δοξάζειν. οὐ* etc. et Fabricius (Biblioth. gr. ed. Harl. Vol. VII. p. 60.) *Tl... ἡμῶν;* h. e. *Quare igitur ita agitur nobiscum? Ut nempe a vobis prohibeamur.* Ceteri habent post *δοξάζειν* signum interrogationis. Grabio incidit, *οὐ*

post *οὐν* forte excidisse: *Quare ergo non nobis ista fit gratia?* cuius scilicet modo mentionem fecerat Justinus.

2. *οὐ κρῖσεις]* Grabius scribendum suspicatur *οὐ κρῖσει* (coll. c. 3. p. 54. B.), Pearson. *οὐς οὐ κρῖσει.* Nihil mutamus.

3. *τοῦς]* Pearson. vult *αὐτούς.*

ὅπερ ἕκαστος ⁴ αὐτῶ τῶν δαιμόνων ἐτίθετο. "Ὅτε δὲ Σωκράτης λόγῳ ἀληθεῖ καὶ ⁵ ἐξεταστικῶς ταῦτα εἰς φανερόν ἐπειρᾶτο φέρειν καὶ ἀπάγειν τῶν δαιμόνων τοὺς ἀνθρώπους, ⁶ καὶ αὐτοὶ οἱ δαίμονες διὰ τῶν χαιρόντων τῇ κακίᾳ ἀνθρώπων ἐνήργησαν ὡς ἄθεον καὶ ἀσεβῆ ἀποκτεῖναι, λέγοντες ⁷ καινὰ εἰσφέρειν αὐτὸν δαιμόνια. Καὶ ὁμοίως ἐφ' ἡμῶν τὸ αὐτὸ ἐνεργοῦσιν· οὐ γὰρ μόνον ⁸ ἐν Ἑλληνιστῶν διὰ Σωκράτους ὑπὸ λόγου ἠλέγχθη ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐν βαρβάρους ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου μορφωθέντος καὶ ἀνθρώπου γενομένου καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κληθέντος, ᾧ πεισθέντες ἡμεῖς τοὺς ταῦτα πράξαντας δαίμονας οὐ μόνον μὴ ὀρθοὺς εἶναι φαμεν, ἀλλὰ κακοὺς καὶ ἀνοσίους δαίμονας, οἱ οὐδὲ τοῖς ἀρετῆν ποιοῦσιν ἀνθρώποις τὰς πράξεις ὁμοίας ἔχουσι.

6. Ἐνθένδε καὶ ἄθεοι κεκλήμεθα. Καὶ ὁμολογοῦμεν τῶν τοιοῦτων νομιζομένων θεῶν ἄθεοι εἶναι, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ ἀληθεστάτου καὶ πατρὸς δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, ἀνεπιμίκτου τε κακίας θεοῦ· ἀλλ' ἐκείνόν τε, καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ υἱὸν ἐλθόντα ¹ καὶ διδάξαντα ἡμᾶς ταῦτα, καὶ τὸν τῶν

4. αὐτῶ] Braun. αὐτῶ scribendum esse dicit, sed jam Heumann. (Miscell. Lips. nov. Vol. III. P. 2. p. 225.) monet Justinum haud dubie αὐτῶ scripsisse, cujus rei exempla etiam apud scriptores extraneos sat ampla sunt. Ceterum in simili loco Apol. II. c. 10. p. 44. C. ἐαυτῶ legitur.

5. ἐξεταστικῶς] Arcerius mavult ἐξεταστικῶ, ad λόγῳ sc. facta relatione.

6. καὶ αὐτοὶ] Thirlbius acute legit αὐτὸν idemque cum Davisio, quocum Braunius facit, paulo post μὴ θεοὺς s. οὐ θεοὺς pro μὴ ὀρθοὺς, Heumannus (l. c.) autem, recte monens Thirlbium, unde ὀρθὸν natum sit, minus verisimiliter docere, vult μὴ ὀρατούς. Nihil sane, ut Marani verbis utar, incommodi esset, si Justinus ita scripsisset,

sed quum aliter scriptum habeamus et utraque scriptura apte et comode posita sit, quid opus est sana ac minime corrupta emendare? — Contendit enim Justinus, a Christianis daemones neutiquam ὀρθοὺς vocari — id quod a gentibus fiebat, apud quos, ut inter omnes constat, plerumque ἀγαθοὶ δαίμονες appellabantur — sed potius (ἀλλά, cui recte non additum est καὶ) κακοὺς.

7. καινὰ . . . δαιμόνια] Cf. Xenoph. Memorabil. c. 1. p. 3. sq. ed. Herbst. et Plat. Apolog. Socr. p. 24. B. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. I. p. 56.).

8. ἐν Ἑλληνιστῶν] Vulgo omittitur praepositio, sed eam legendam esse (respondet ἐν βαρβάρους; coll. c. 7. p. 56. D. al.) post Perionium omnes observarunt. Quare restitui.

1. καὶ διδάξαντα ἡμᾶς etc.]

daemon imposuisset. Postquam autem Socrates vera et exquisita ratione haec in lucem proferre et a daemonibus homines abducere conatus est, ipsi daemones hominum nequitia gaudentium opera perfecerunt, ut velut atheus et impius necaretur, dicitantes: *nova ab eo daemonia induci*. Hoc idem contra nos pariter moliantur; neque enim apud Graecos solum haec a Logo per Socratem sunt convicta, sed apud barbaros quoque ab ipso illo Logo forma induto et homine facto et Jesu Christo appellato, cui nos credentes, daemones, qui haec perpetrarunt, non modo non bonos esse dicimus, sed malos et nefandos daemones, qui nec hominibus quidem virtutis cupidis similes actiones habeant.

6. Inde ortum, ut athei appellaremur. Atque atheos quidem nos esse confitemur, si de opinatis ejusmodi diis agatur, secus vero si de verissimo illo et justitiae et temperantiae et ceterarum virtutum Patre nullaque admixto vitiositate Deo; sed eum, et Filium qui ab eo venit ac nos illa docuit, et cetero-

Langus, Gradius et Thalemannus ἀγγέλων στρατόν atque ἡμᾶς sic jungunt cum διδάξαντα, ut Christus non homines modo, sed etiam angelos dicatur docuisse; Roesslerus (*Biblioth. der Kirchengesch.* Tom. I. p. 106. sq.) et Moehlerus (*Tübing. theol. Quartalschr.* 1833. fasc. 1. p. 53. sqq.) copulant ἀγγέλ. στρατ. et ταῦτα cum διδάξαντα: *Filius Dei nos non solum de his, sed etiam de angelis edocuit*; Keilius (*Opusce. acad. ed. Goldhorn. Lips.* 1821. p. 556. sq.) mavult στρατηγόν pro στρατόν, ut Christus dux appelletur angelorum, quin imo Mueuterus (*Handb. d. ältest. christl. Dogmen-Gesch.* ed. Ewers. Gotting. 1804. Vol. II. P. 1. p. 7. sq.) etiam ἄλλων mutandum dicit in ἀπάντων. Verum enim vero recte Maranus, Braunius (coll. Achterfeldti al. *Zeit-*

schrift für Philos. u. kathol. Theologie. Colon. 1833. fasc. 5. p. 91. sqq.), Neander (in Ullmanni et Umbr. *Theolog. Studien u. Kritik.* Hamb. 1833. fasc. 3. p. 774. sqq.), Georgii (in Stirmii *Studien d. evangel. Geistlichk. Württemberg.* Stuttg. 1838. Vol. X. fasc. 2. p. 76. sqq.) et Hasselbach (in U. et U. *Th. Stud. u. Kr.* 1839. fasc. 2. p. 329. sqq.) verba καὶ τὸν τῶν ἄλλων... στρατόν ita pendere censent a σεβόμεθα καὶ προσκυνούμεν, ut revera de angelorum cultu disseratur. Ταῦτα autem non referendum est ad id, quod antea de paganis daemonibus, sed ad id, quod modo de veri Dei attributis (δικαιοσ. καὶ σωφροσ. etc.) erat expositum. — Hoc de loco vexatissimo plura si vis, adeas librum meum: *De Justini Martyr. scriptis et doctrina* p. 143. sqq.

ἄλλων ἐπομένων καὶ ἑξομοιουμένων ἀγαθῶν ἀγγέλων στρατῶν, πνεῦμά τε τὸ προφητικὸν σεβόμεθα καὶ ² προσκυνούμεν, λόγῳ καὶ ἀληθείᾳ τιμῶντες καὶ παντὶ βουλομένῳ μαθεῖν; ³ ὡς ἐδιδάχθημεν, ἀφθόγως παραδιδόντες.

7. Ἀλλὰ φήσει τις· Ἦδη τινὲς ληφθέντες ἠλέγχθησαν κακοῦργοι. ¹ Καὶ γὰρ πολλοὺς πολλάνικς, ὅταν ἐκάστοτε τῶν κατηγορουμένων τὸν βίον ἐξετάζητε, ἀλλ' οὐ διὰ τοὺς προλεχθέντας καταδικάζετε. Καθόλου μὲν οὖν κἀκεῖνο ὁμολογοῦμεν, ὅτι ὃν τρόπον οἱ ἐν Ἑλληνιστῶν αὐτοῖς ἀρεστὰ δογματίσαντες ἐκ παντὸς τῶ ἐνὶ ὀνόματι φιλοσοφίας προσαγορεύονται, καίπερ τῶν δογμάτων ἐναντίων ὄντων, οὕτως καὶ τῶν ἐν βαρβάρους γενομένων καὶ δοξάντων σοφῶν τὸ ἐπικατηγορούμενον ὄνομα κοινόν ἐστι· Χριστιανοὶ γὰρ πάντες προσαγορεύονται. Ὅθεν πάντων τῶν καταγγελλομένων ὑμῖν τὰς E

coll. 138. sq. et Semisch: *Justin der Märtyr.* P. II. p. 350. sqq. coll. 319. sq. Non ad manus erant anonymi auctoris dissertatio in Biblioth. litter., being a collection of inscriptions, medals, dissertations etc. Lond. 1724. 4. No. VIII., qua (p. 1. sqq.) hic Justinus locus sub examen vocatur, et [James Bryant] Observations on a controverted passage in Just. M. p. 47. ed. Bened. Lond. 1793. 4.

2. προσκυν. λόγῳ κ. ἀληθ. τιμ.] Coll. ev. Joann. IV. 24..

3. ὡς ἐδιδ.] Erunt fortasse qui omnino legendum putent ὅσα; nos nihil mutamus. *Thirlbius.*

1. Καὶ γὰρ ... καταδικάζετε] Haec verba admodum tentata sunt. Perionius, Maranus et Braunius pro διὰ τοὺς προλεχθέντας volunt διὰ τοὺς προελεγχθέντας legi: Multos sane condemnatis, quum de cujusque vita inquiritis, sed eos non condemnatis propter eos qui jam convicti fuere; quare etiamsi nonnulli ex Christianis convicti fuerint,

non idcirco ceteri condemnandi. Ita quoque Billius (*Observ. sacr.* II. c. 6.), nisi quod πάντας ante διὰ τοὺς inserendum opinatur. Græbius, qui ad πολλάνικς perperam ἐλέγχετε subintelligit, nil nisi τοὺς in τοῦτο vertit, quod rei non propter malefacta, quorum sint convicti, damnentur, sed propterea, quod sint Christiani. Davisio reponendum videtur: Καὶ γὰρ πολλοὶ πολλάνικς... ἀλλ' οὐ, διὰ τοὺς προλεχθέντας, πάντας καταδικάζετε. Scriptor anonymus in *Miscellan. observatt.* in auctores veteres et recentiores Vol. I. Tom. 3. p. 365. sq. corrigat: Καὶ γὰρ πολλοὶ πολλάνικς, ὅταν... ἐξετάζητε· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τοὺς προλεχθέντας καταδικάζετε h. e. inter eos, quos Christianos creditis, non solummodo aliqui, sed multi malefici inveniuntur et a vobis hac de causa condemnantur; sed sciatis has personas non esse veros Christianos, non sunt οἱ προλεχθέντες veri adoratores perfectissimi Dei ejusque Filii et sancti Spiritus. Lego equi-

rum assectantium et assimilatorum bonorum Angelorum exercitum, Spiritumque propheticum colimus et adoramus, ratione et veritate venerantes et cuique discere volenti, ut edocti sumus, citra invidiam impertientes.

7. Sed dicet aliquis: Jam nonnulli, quum comprehensi fuissent, convicti sunt malefacti. Sane multos quidem persaepe, quum singulatim in vitam reorum inquiritis, sed non propter praedictos condemnatis. Illud ergo generatim confitemur, quemadmodum ii, qui apud Graecos arridentes sibi opiniones docuere, uno omnino philosophiae nomine appellantur, quamvis contrariae sint eorum sententiae, ita et iis, qui apud barbaros exstiterunt aut existimati sunt sapientes, commune impositum esse nomen; Christiani enim appellantur omnes. Rogamus itaque ut omnium, qui apud vos accusantur, dijudicentur actio-

dem, ut est in textu, hoc fere modo explicans: *Sed dicet aliquis: Jam aliquot Christiani, postquam comprehensi sunt, criminis sunt convicti. Ita est; nam sane (Καὶ γὰρ enim ponitur ad rem, quae jam per se non dubia est, magis affirmandam) multos (h. e. haud paucos scilicet Christianos) saepe (nam πολλάκις quoque ad sententiam augendam appositum est: et saepe quidem, sive: id quod saepe numero solet fieri), quum in iudicio vitam eorum singulatim inquiritis, condemnatis, sed non (scilicet condemnatis; etenim struendum, ut jam Maranus vidit: πολλοὺς πολλάκις καταδικάζετε, ἀλλ' οὐ διὰ τ. προλ. scilicet καταδικάζετε) ob illos, de quibus antea locutus sum, h. e. bonos verosque Christianos; hi scilicet nihil peccantes non in causa sunt. Est enim discrimen inter Christianos faciendum, quum eorum sint alii boni et reapse*

Christiani, qui Deum perfectissimum ejusque Filium etc. λόγῳ et ἀληθείᾳ colunt, alii mali, qui dumtaxat nomine tenus Christiani sunt. Res igitur nequaquam a solo nomine pendet. Nam, inquit Justinus, quemadmodum apud Graecos variae sectae reperiuntur, multum suis dogmatis a se invicem differentes, et tamen omnes uno eodemque communi nomine vocantur Philosophi, sic apud nos plane idem casus est: multi nomine Christianorum utuntur, quorum dogmata et actiones a nobis condemnantur (ad hos praeter alios etiam Menandri et Marcionis discipuli [c. 26. p. 70. A. B.], Marciani, Valentiniiani, Basilidiani, Saturniliani [Dial. c. Tr. c. 35. p. 253. E. 254. A.] referuntur). Nemo ergo — ita Martyr recte concludit — a iudicibus ethnicis puniatur tamquam Christianus (ὡς Χριστιανός); sin inculpatus quis comperiatur, absolvatur tamquam innocens Christianus.

πράξεις κρίνεσθαι ἀξιούμεν, ἵνα ὁ ἐλεγχθεὶς ὡς ἄδικος κολάζεται, ἀλλὰ μὴ ὡς Χριστιανός, ἐὰν δέ τις ἀνέλεγκτος ² φάνηται, ἀπολήνται ὡς Χριστιανός οὐδὲν ἀδικῶν. ³ Οὐ γὰρ τοὺς κατηγοροῦντας κολάζειν ὑμᾶς ἀξιώσομεν· ἀρκοῦνται γὰρ τῇ προσούσῃ **πονη- 57** ρία καὶ τῇ τῶν καλῶν ἀγνοία.

8. Λογίσασθε δ' ὅτι ὑπὲρ ¹ ὑμῶν ταῦτα ἔφημεν, ἐκ τοῦ ἐφ' ἡμῖν εἶναι ἀρνεῖσθαι ἐξεταζομένους. Ἄλλ' οὐ βουλόμεθα ζῆν ψευδολογοῦντες· τοῦ γὰρ αἰωνίου καὶ ² καθαρῶ βίου ἐπιθυμοῦντες τῆς μετὰ θεοῦ τοῦ πάντων πατρὸς καὶ δημιουργοῦ διαγωγῆς ἀντιποιοῦμεθα, καὶ σπεύδομεν ἐπὶ τὸ ὁμολογεῖν οἱ πεπεισμένοι καὶ πιστεύοντες τυχεῖν τούτων δύνασθαι τοὺς τὸν θεὸν δι' ἔργων πείσαντας, ὅτι αὐτῷ εἶποντο καὶ τῆς παρ' αὐτῷ διαγωγῆς ἤρων, **ἔν- B** θα κακία οὐκ ἀντιτυπεῖ. ³ Ὡς μὲν οὖν διὰ βραχέων εἶπεῖν, ἃ τε προσδοκῶμεν καὶ μεμαθήκαμεν διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ διδάσκομεν, ταῦτά ἐστι. Πλάτων δὲ ὁμοίως ἔφη ⁴ Ραδάμανθυν καὶ Μίνω κολάσειν τοὺς ἀδίκους παρ' αὐτοὺς ἐλθόντας· ἡμεῖς δὲ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα φαμεν γενήσεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, ⁵ καὶ τοῖς ἀ- τοῖς σώμασι μετὰ τῶν ψυχῶν γινομένων καὶ αἰωνίαν κόλασιν κολασθήσομένων, ἀλλ' οὐχὶ ⁶ χιλιονταετῆ περίοδον, ὡς ἐκεῖνος ἔφη, μόνον. Εἰ μὲν οὖν ἄπιστον ἢ ἀδύνατον τοῦτο φήσει τις πρὸς ὁ ἡμᾶς, ⁷ ἥδε ἢ πλάνη ἐστὶν ἄλλου πρὸς ἕτερον, μέχρις οὗ ἔργω μηδὲν ἀδικοῦντες ἐλεγχομεθα.

2. φάνηται] Hoc jam indicavit Sylburg. recteque Braun. in textum recepit pro vulgata φανῆται.

3. Οὐ γὰρ... ἀξιώσομεν] Respexit, nisi fallor, Justinus rescriptum Adriani imp. huic apologiae subnexum, cujus clausula poenam minatur iis, qui per calumniam Christianis crimen intendant. *Grabius*.

1. ὑμῶν] Frustra Perionius legendum putat ἡμῶν.

2. καθαρῶ] Scriptor anonymus in Miscell. observatt. in auctores veteres et recentiores Vol. I. Tom. 3. p. 366. scribendum notat

μακαρίου, quia Justinus omnibus locis, ubi loquatur de futuro bonorum statu, nihil *περὶ τῆς καθαρότητος* dicat. Sed vita futura cur nequeat vocari pura vita ex oppositione vitae hujus vitiiis contaminatae equidem non video.

3. Ὡς... εἶπεῖν] Annon hinc articuli fidei desunt? An nondum symbolum fidei confectum est? *Pearson*. Respicit Justinus ad antecedentia.

4. Ραδάμ. κ. Μίνω etc.] Cf. Plat. Gorgias p. 523. E. 524. A. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IV. p. 165. sq.). Thalemann. male Ραδάμανθον.

nes, ut, qui convictus fuerit, puniatur ut improbus, nequam autem ut Christianus, si quem autem extra noxiam esse pateat, dimittatur ut innocens Christianus. Nam ut in ipsos delatores animadvertatis, minime rogabimus; satis enim illis est supplicii sua ipsorum nequitia ac bonarum rerum ignoratio.

8. Vestra autem causa haec a nobis dicta esse ex eo intelligite, quod in nobis situm sit negare quum inquirimur. Sed vivere nolumus obstricti mendacio; aeternae enim ac purae vitae cupidi ad domicilium cum Deo universorum patre et opifice promissum contendimus, ac properamus ad confitendum, quum persuasum habeamus et credamus, haec bona ab illis comparari posse, qui factis suis testati Deo fuerint, se illum sectatos esse ac illud apud eum domicilium adamasse, ubi nulla vitiositas reluctatur. Ut igitur brevissime dici potest, haec sunt quae exspectamus quaeque a Christo didicimus et docemus. Similiter quidem Plato improbos, postquam ad Minoem et Rhadamanthum venerunt, punitum iri ab illis dixit; nos autem idem illis eventurum dicimus, sed a Christo, idque existentibus in iisdem corporibus una cum suis animabus, ut poena aeterna puniantur, non mille annorum, ut iste dixit, circuitu definita. Quodsi quis incredibile vel impossibile dicat, communis est hic error, quamdiu re ipsa nullius malefacti arguimur.

5. καὶ . . . κολασθησομένων] Davis. mavult Κάν (vel καὶ ἐν) τοῖς αὐτ. σώμ. μὲν τῶν ψυχ. γινομ. etc., Thirlb. καὶ τοῖς . . . γινομένοις . . . κολασθησομένοις. Maranus vero ad vulg. γινομένων supplet αὐτῶν vel ἀνθρώπων γινομένων αὐτοῖς σώμασι, vel ἐν αὐτοῖς σώμασι μετὰ τῶν ψυχῶν.

6. χιλιονταετῆ περίοδον] Cf. Plat. Phaedrus p. 249. A. (Vol. X. p. 326.) coll. de republ. p. 615. A. (Vol. VII. p. 324.).

7. ἥδε ἡ πλάνη . . . ἐλεγχόμεθα] Maronianus textus contra Codd. mstos ἡ δὲ πλάνη. Perionius sic

reddit: error hic unus est cum altero, quoad re ipsa nihil nos sceleris admittere doceatur; Langus: in errorem hoc alium ex alio seductio fuerit. His interpretationibus improbat Fabricio (Biblioth. gr. ed Harl. Vol. VII. p. 60.) πλάνη ἄλλον πρὸς ἕτερον est error, quo quis decipitur in subjecto: Si hoc quisquam incredibile esse nobis dixerit aut ita fieri posse negaverit, error noster saltim consistet in eo, quod nos alii cuidam (Christo nempe) tribuimus, quod vos (ethnici) Rhadamantho et Minoi vindicatis, dum interim ipse re ipsa nihil peccasse aut

9. Ἄλλ' οὐδὲ θυσίαις πολλαῖς καὶ πλοκαῖς ἀνθῶν ¹ τιμῶμεν, οὓς ἄνθρωποι μορφώσαντες καὶ ἐν ναοῖς ἰδρύσαντες θεοὺς προσωνόμασαν, ἐπεὶ ἄψυχα καὶ νεκρὰ ταῦτα γινώσκουμεν καὶ θεοῦ μορφὴν μὴ ἔχοντα (² οὐ γὰρ τοιαύτην ἡγούμεθα τὸν θεὸν ἔχειν τὴν μορφὴν, ἣν φασὶ τινες εἰς τιμὴν μεμιῆσθαι), ἀλλ' ἐκείνων τῶν φανέντων κακῶν δαιμόνων καὶ ὀνόματα καὶ σχήματα ἔχειν. Τί γὰρ δεῖ εἰδόσιν ὑμῖν λέγειν, ἃ τὴν ὕλην οἱ τεχνῖται διατιθέασι ξέοντες καὶ τέμνοντες καὶ χωνεύοντες καὶ τύπτοντες; Καὶ ἐξ ἀτίμων πολλαῖς σκευῶν διὰ τέχνης τὸ σχῆμα μόνον ἀλλάξαντες καὶ ³ μορφοποιήσαντες θεοὺς ἐπονομάζουσιν. Ὅπερ οὐ μόνον ἄλογον ἡγούμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὕβρει τοῦ θεοῦ γίνεσθαι, ὃς ἄρῶτον δόξαν καὶ μορφὴν ἔχων ἐπὶ φθαρτοῖς καὶ δεομένοις θεραπείας πράγμασιν ἐπονομάζεται. Καὶ ὅτι οἱ τούτων τεχνῖται ἀσελεγεῖς τε καὶ πᾶσαν κακίαν, ἵνα μὴ καταριθμῶμεν, ἔχουσιν, ἀκριβῶς ἐπίστασθε· καὶ τὰς ἐαν-³ τῶν παιδίσκας συνεργαζομένας φθείρουσιν. Ὡς τῆς ἐμβρουτησίας, ἀνθρώπους ἀκολάστους θεοὺς εἰς τὸ προσκυνεῖσθαι πλάσσειν ⁴ λέγεσθαι καὶ μεταποιεῖν, καὶ τῶν ἱερῶν, ἔνθα ἀνατίθενται, φύλακας τοιούτους καθιστάναι, μὴ συνορῶντας ἀθέμιτον καὶ τὸ νοεῖν ἢ λέγειν ἀνθρώπους θεῶν εἶναι φύλακας.

10. Ἄλλ' οὐ ¹ δέεσθαι τῆς παρὰ ἀνθρώπων ὕλικῆς προσ-

absurdi statuisse a vobis convinci possumus. Davisius et Thirlbius ad stipulante Braunio argutius quam verius deleto post ἡμᾶς signo distinctivo minimo s. commate interpungunt post τις et mutant ἄλλον in ἄλλ' οὐ: *ad nos ille error attinet, non ad alium quemvis, dummodo (?) re ipsa etc.* At tum vero nescio an Justinus πρὸς ἑτέρους s. ἄλλους scripserit, nedum sententia satis Justiniana sit. Recte igitur Thalemanno quoque suffragante Maranus: Voces, inquit, illae ἥδε ἢ πλάνη ἐστὶν ἄλλον πρὸς ἕτερον idem sonant ac πλάνη ἄλλοπρόσαλλος error communis et quotidianus, quem si quis nobis objiciat, facile sit in ipso censore simile aliquod vitium

castigare. Non inusitata, addit V. D., est Justino et aliis apologeticis haec ratiocinatio. Postulat in eadem apologia c. 20. — 22. p. 66. — 68., ut Christiani, dum corporum resurrectionem atque filium Dei natum et crucifixum praedicant, non absurdiora dicere videantur, quam ethnicorum philosophi et poetae, qui de filiis deorum multa finxerint. Coll. c. 68. p. 99. B. Tertullianus Apolog. c. 21. (Opp. ed. Leopold. P. I.) p. 88. de Logi incarnatione loquens: *Recipite interim*, inquit, *hanc fabulam, similis est vestris.* Sylburg., si id magis placet, pro ἐλεγχόμεθα vult ἐλεγχώμεθα.

1. τιμῶμεν οὓς] Hoc modo legendum esse omnes editores ante

9. Neque etiam victimarum copia et florum coronis colimus, quos homines, postquam effinxere et in fanis collocavere, deos appellarunt, siquidem inanimata et mortua haec esse nec Dei forma praedita (neque enim talem Deo inesse formam putamus, qualem quidam colendi causa simulatam dicunt), sed malorum illorum, qui apparuerunt, daemonum et nomina et figuras referre novimus. Quid enim attinet vobis, qui probe scitis, exponere, ad quod artifices materiam tractent scalpendo et caedendo et fundendo et tundendo? Imo saepe ex vasis inhonestis forma tantum artificiose immutata atque effigie inducta deos cognominant. Quod quidem non solum a ratione alienum esse, sed etiam contumeliose in Deum fieri censemus, qui quum gloriam et formam non enarrabilem habeat, ejus nomen rebus corruptioni obnoxiiis et assiduam curam requirentibus imponitur. Atque horum artifices vitio omni, ne singula recenseam, deditos esse accurate nostis; etiam suas ancillas, dum secum laborant, constuprant. O stuporem, incontinentes homines deos ad colendum fingere dici et transformare, ac fanorum, in quibus illi collocantur, tales constituere custodes: quippe non intelligentes, et cogitatu et dictu nefas esse, homines deorum esse custodes!

10. Neque etiam materialibus hominum donis Deum in-

Maranum observarunt, sed is primus illud ex Cod. Clarom. in textum recepit pro vulg. *τιμωμένους* (Reg.). Nemini sane persuadebunt H. Stephanus, qui (in edit. epist. ad Diogn. p. 48.) *τιμωμένους ἀνθρώπους... προσωνομάσαμεν* legit, et Sylburgius, qui *τιμ. ἀνθρωπομορφώσαντες... προσωνομάκαμεν* vult.

2. οὐ γὰρ τοιαύτην ἤγ. τὸν θεὸν] Frustra Perionius ob sequentia ἀλλ' ἐκείνων etc. neque parenthetice illa dicta esse intelligens mavult: οὐ γὰρ τοιαῦτα ἡγοῦμεθα τοῦ θεοῦ etc..

3. μορφοποιήσαντες] H. Ste-

phanus (l. c. p. 50.) praeter necessitatem vel ἀνθρώπους vel ἀνθρώπων εἰκόνας ante vel post μορφοπ. positum arbitratur: postquam hominum figuras repraesentarunt. Recte Maranus opponit, paulo ante legi οὓς ἄνθρωποι μορφώσαντες et c. 5. p. 56. A. λόγου μορφωθέντος.

4. λέγεσθαι] Sic H. Stephanus (l. c. p. 49.) bene pro λέγεσθε conjectat in Codd. mstis obvio; textui inseruerunt Morell., Marau., Thalemann. et Braun..

1. δέεσθαι] Thalemann. vult scribi δείσθαι.

φορᾶς ² προσειλήφμεν τὸν θεόν, αὐτὸν παρέχοντα πάντα ὄρων-
 τες· ἐκείνους δὲ προσδέχεσθαι αὐτὸν μόνον δεδιδάμεθα καὶ πε-
 πείσμεθα καὶ πιστεύομεν, τοὺς τὰ προσόντα αὐτῷ ἀγαθὰ μιμου-
 μένους, σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην καὶ φιλανθρωπίαν, καὶ ὅσα
 οἰκεία θεῷ ἐστί, τῷ μηδενὶ ὀνόματι θεοῦ καλουμένων. Καὶ πάντα
³ τὴν ἀρχὴν ἀγαθὸν ὄντα δημιουργῆσαι αὐτὸν ⁴ ἐξ ἀμόρφου ὕλης
 δι' ἀνθρώπους δεδιδάμεθα· οἱ ἂν ἀξίους τῷ ἐκείνου ⁵ βουλευ-
 ματι ἑαυτοὺς δι' ἔργων δείξωσι, τῆς μετ' αὐτοῦ ἀγαστροφῆς κατ-
 αξιωθῆναι προσειλήφμεν συμβασιλεύοντας, ἀφθάρτους καὶ ἀπα-
 θεῖς γενομένους. Ὅν τρόπον γὰρ τὴν ἀρχὴν οὐκ ὄντας ἐποίησε,
 τὸν αὐτὸν ἡγούμεθα τρόπον διὰ τὸ ἐλέσθαι τοὺς αἰρουμένους τὰ
 αὐτῷ ἀρεστὰ καὶ ἀφθαρσίας καὶ συνουσίας καταξιοθῆναι· τὸ μὲν
 γὰρ τὴν ἀρχὴν γενέσθαι, οὐχ ἡμέτερον ἦν, τὸ δ' ἐξακολουθῆσαι οἷς
 φίλον αὐτῷ αἰρουμένους, δι' ὧν αὐτὸς ἐδωρήσατο λογικῶν δυνά-
 μων, πείθει τε καὶ εἰς πίστιν ἄγει ἡμᾶς. Καὶ ὑπὲρ πάντων ἀνθρώ-
 πων ἡγούμεθα εἶναι ⁶ τῷ μὴ εἴργεσθαι ταῦτα μανθάνειν, ἀλλὰ καὶ
 προτρέπεσθαι ἐπὶ ταῦτα· ⁷ ἅπερ γὰρ οὐκ ἠδυνήθησαν οἱ ἀνθρώ-
 πειοὶ νόμοι προᾶξαι, ταῦτα ⁸ ὁ λόγος θεῖος ὧν εἰργάσατο, εἰ μὴ

2. προσειλήφμεν] Hic et paulo
 infra Gradius post H. Stephanum
 (in edit. epist. ad Diogn. p. 52.)
 et Sylburgium mallet προσειλήφα-
 μεν, Thalemann. παρελήφμεν.
 Sed Justinus Marano jam obser-
 vante saepius hanc vocem usurpat
 ad ea significanda, quae a Christo
 ejusque apostolis edocti sunt Chri-
 stiani.

3. τὴν ἀρχὴν] Langus, Gra-
 bius et Thirlb. vertunt in prin-
 cipio (anfangs), Maranus ab ini-
 tio (von Anfang an), Braunius
 omnino (überhaupt, schlechthin:
 coll. c. 19. p. 65. D.; non semper
 tamen, si id significat, locum nega-
 tivam continere sententiam necesse
 est, cf. ev. Joann. VIII. 25., Herod.
 Histor. I. c. 9. al.). Haec tria ver-
 bis τὴν ἀρχὴν inesse, quis nega-

verit? Sed recte vidit Ritterus
 (Animadv. in primam S. Justini
 apolog. p. 12.), dumtaxat primi-
 tivam significationem nostro loco
 valere, praesertim quum in eadem
 fere sententia c. 59. p. 92. D. (πῶς
 τὴν ἀρχὴν καὶ ἐν τίνων ἐδη-
 μιούργησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ἔφη
 οὕτως· Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν etc.)
 nihil aliud nisi primitus (ἐν ἀρχῇ)
 denotare queat (coll. Apol. II. c. 6.
 p. 44. D.). Praeterea bis occurrit
 in eodem nostro capite, ubi etiam
 prima significatio praefenda vide-
 tur, ita quidem, ut τὴν ἀρχὴν οὐκ
 ὄντας ἐποίησε creationem generis
 humani initio mundi et τὴν ἀρχὴν
 γενέσθαι, οὐχ ἡμέτερον ἦν crea-
 tionem innuat singulorum ho-
 minum, quorum tempore proce-
 dente cuivis fuit initium; quod si

Digere accepimus, ipsum omnia largiri cernentes; eos vero solos illi probari didicimus et persuasum habemus et credimus, qui insita illi bona imitantur, temperantiam, justitiam et humanitatem, et quaecumque Dei, qui nullo imposito nomine vocatur, propria sunt. Et quum bonus sit, omnia eum initio ex informi materia propter homines condidisse didicimus; quos quidem, si dignos se operibus illius consilio exhibuerint, adepturos accepimus, ut cum eo degant atque una regnent corruptionis et perpressionis expertes. Quemadmodum enim initio non existentes creavit, eodem modo futurum credimus, ut ii, qui elegerint quae ipsi placent, ob hanc eligendi rationem immortalitate et Dei convictu et consuetudine dignentur; nam ut initio fieremus, in nobis situm non erat: ut autem ea, quae ipsi placent, sequamur adhibitis ad eligendum rationalibus facultatibus, quas ab eo accepimus, nobis persuadet et ad fidem nos adducit. Atque id quidem ad omnes homines pertinere arbitramur, eo quod non arceantur ab his discendis, sed potius hortatu ad ea incitentur. Quod enim non potuerant leges humanae perficere, id Logos divinus praestitisset, nisi mali

non statueris, illam particulam priori loco *omnino* vertendam esse et altero certe abundare concedas oportet.

4. ἐξ ἀμόρφου ὄλης] Haec verba Halloixius (S. Justini Phil. et Mart. vita et docum. Duaci 1622. Fol. p. 329.) tamquam spuria ejicit, quod materiam Deo coaeternam supponant. Langus: *ex nihilo et non ex informi materia*. Sed vid. librum meum: De Justini Matyr. scriptis et doctrina p. 130. sq. et Semisch.: *Justin der Märtyr.* P. II. p. 334. sqq.

5. βουλευμάτι] Sylburg. aptius (?) dicit βουλήματι et mox συμβασιλεύσοντας.

6. τῶ] Sylburg. praeter necessitatem vult τό.

7. ἄπερ] Hoc pro vulg. ὄπερ legendum probe Davisius notavit adstipulantibus Gallandio et Braunio; ergo recepi. Minus probabile Perionius mutat ταῦτα in τοῦτο, ut respondeat singulari ὄπερ.

8. ὁ λόγος θεῖος ὦν] Perion. et Thalemann. legunt ὁ λ. θ. ἄν; sed tum monente Sylburgio scribendum erat ὁ θεῖος λόγος. Thirlb. et Maran. mallent ὁ λόγ. θεὸς ὦν; at non necessaria est ea emendatio, quum θεὸς (sine artic.) et θεῖος idem valeant (nimirum opponitur ὁ θεὸς s. ὁ ὄντως θεός: c. 13. p. 60. D. al.; jam a Philone de somn. I. p. 655. ed. Mang. distinguuntur λόγος ὁ ἐν καταχρήσει θεός — δεύτερος θεός sive simpliciter θεός, εἰκῶν, σκιά τ. θεοῦ -- et εἷς ἐν

οἱ φαῦλοι δαίμονες κατεσκέδασαν πολλὰ ψευδῆ καὶ ἄθεα κατηγορήματα, σύμμαχον λαβόντες τὴν ἐν ἐκάστῳ κακῆν πρὸς πάντα καὶ ποικίλην φύσει ἐπιθυμίαν, ὧν οὐδὲν πρόσεστιν ἡμῖν.

11. Καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες βασιλείαν προσδοκῶντας ἡμᾶς, ἀκρίτως ἀνθρώπινον λέγειν ἡμᾶς θπειλήφατε, ἡμῶν τὴν μετὰ θεοῦ λεγόντων, ὡς καὶ ἐκ ¹ τοῦ ἀνεταξομένους ὑφ' ὑμῶν ὁμολογεῖν εἶναι Χριστιανούς, ² γινώσκοντες τῷ ὁμολογοῦντι θάνατον τὴν ζημίαν κείσθαι, φαίνεται. Εἰ γὰρ ἀνθρώπινον βασιλείαν προσδοκῶμεν, κἂν ἠρνούμεθα, ὅπως μὴ ἀναιρώμεθα, καὶ λανθάνειν ἐπειρώμεθα, ὅπως τῶν προσδοκωμένων τύχωμεν· ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ εἰς ³ τὸ νῦν τὰς ἐλπίδας ἔχομεν, ἀναιρούντων οὐ πεφροντίκαμεν, ⁴ τοῦ καὶ πάντως ἀποθανεῖν ὀφειλομένου.

12. ¹ Ἀρωγοὶ δ' ὑμῖν καὶ σύμμαχοι πρὸς εἰρήνην ἔσμεν πάντων μᾶλλον ἀνθρώπων, οἷ ταῦτα δοξάζομεν, ὡς λαθεῖν θεὸν κακότεργον ἢ πλεονέκτην ἢ ἐπίβουλον ἢ ἐνάρετον ἀδύνατον εἶναι, καὶ ἕκαστον ἐπ' αἰωνίαν κόλασιν ἢ σωτηρίαν κατ' ἀξίαν τῶν πράξεων πορεύεσθαι· εἰ γὰρ οἱ πάντες ἄνθρωποι ταῦτα ἐγίνωσκον, οὐκ ἄν τις τὴν κακίαν πρὸς ὀλίγον ἠρεῖτο, γινώσκων πορεύεσθαι ἐπ' αἰωνίαν διὰ πυρὸς καταδίκην, ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου ἑαυτὸν συνεῖχε καὶ ἐκόσμει ἀρετῇ, ὅπως τῶν παρὰ τοῦ θεοῦ ² τύχῃ ἀγαθῶν καὶ τῶν κολαστηρίων ἀπηλλαγμένος εἴη. ³ Οὐ γὰρ διὰ τοὺς ὑφ'

ἀληθεία θεός, coll. Augustin. in Genes. XXXIII. 10.: *Articulo evidentissime solet veri Dei unius fieri significatio. Quem usum si observaveris, facile expedies locum Joann. I. 1.: καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος*). Braunius servat quidem vulgarem lectionem, sed, non respiciens ὧν appositum, minus recte de divina doctrina s. religione christiana interpretatur. Revera intelligendus est Logos divinus, id quod insuper arguit locus simillimus in Orat. ad Gr. c. 5. p. 40. C. (*ἐπιστατῶν ἡμῖν ὁ θεὸς λόγος*), ubi etiam de Logo sermo est. Participium ὧν artem nequaquam abundat, sed per aetio-

logiam capiendum est: *divinus quum sit.*

1. τοῦ ἀνεταξ.] Thalemann. legit τοῦ τοὺς ἀνεταξ..

2. γινώσκοντες] Non est, cur cum Perionio et Pearsono legamus γινώσκοντας. Vid. Cohort. ad Gr. c. 4. p. 5. D., c. 7. p. 8. C. al..

3. τὸ νῦν] Thirlbius τὰ νῦν conjicit.

4. τοῦ καὶ πάντως] H. Stephan. (in edit. epist. ad Diogn. p. 46.) post τοῦ addit σώματος. Alii fortasse, inquit Thirlbius, argutiores legent τὸ καὶ πάντως ἀπ. ὀφειλόμενον. Grabius vocem παντὸς ob proximum illud πάντως excidisse

daemones, sociam ad omnia et adjutricem adhibentes malam in unoquoque et variam natura cupiditatem, multa falsa et impia crimina, quorum nullius conscii nobis sumus, in vulgus sparsissent.

11. Vos autem, regnum a nobis expectari audientes, humanum perperam suspicamini, quum illud, quod cum Deo est, dicamus, ut vel ex eo patet, quod a vobis interrogati fateamur nos esse Christianos, quamvis mortis poenam confitenti positam sciamus. Nam si humanum regnum expectaremus, negaremus profecto interitus vitandi causa, et latere conaremur ad ea quae expectamus consequenda; sed quia spes in rebus praesentibus positas non habemus, interfectores parvi pendimus, praesertim quum mors omnino declinari nequeat.

12. Vobis autem adjuutores omnium hominum maxime et auxiliarii ad pacem sumus, qui haec docemus, fieri omnino non posse, ut Deum lateat maleficus aut avarus aut insidiator aut virtute praeditus, ac unumquemque ad aeternam sive poenam sive salutem pro meritis actionum suarum proficisci; nam si haec cognita omnibus hominibus essent, nemo vitium ad breve tempus eligeret, quum se ad aeternam ignis condemnationem proficisci sciret, sed sese omnino contineret ac virtute exornaret, ut bona quae a Deo promittuntur consequeretur et fugeret supplicia. Neque enim propter positas a

putat. Quid si dixeris πάντως mutandum esse in παντός? Sed Marano scite opponente si quid addendum huic loco, qui profecto mendosus non est, addendum esset παντί, ut in Apol. II. c. 11. p. 49. A.; ejusdem sententiae est Davisius.

1. Ἀφωγοί] Stephan. ἀφῳγοί. — Adeo non regnum affectamus aut novis rebus studemus (quod temere suspicamini), ut etiam auxilio vobis magno simus in administrando orbis vestri imperio. Thirlbius. Mox Perion. pro ὡς λαθεῖν vult

τὸ λαθ., Sylburg. καὶ λαθ., sine causa.

2. τύχη... εἴη] Sylburgio τύχοι scriptum videtur, sed haec modi varietas non est quod nos offendat; vid. c. 2. not. 8..

3. Οὐ γὰρ διὰ etc.] Davis. et Thirlb. legunt Οἱ γὰρ διὰ etc.: Qui enim propter leges et poenas vobis constitutas contendunt latere injuste agentes (quoniam vero sciunt fieri posse ut vos, utpote qui homines estis, lateant, injuste agunt) si edocti essent etc.. Braun. post ἀδικοῦντες vult interrogandi si-

ὑμῶν κειμένους νόμους καὶ κολάσεις πειρῶνται λανθάνειν ἀδικοῦν-
τες, ἀνθρώπους δ' ὄντας λανθάνειν ὑμᾶς δυνατὸν ἐπιστάμενοι
ἀδικοῦσιν· εἰ ἔμαθον καὶ ἐπέσθησαν θεὸν ἀδύνατον εἶναι λα-
θεῖν τι οὐ μόνον πραττόμενον, ἀλλὰ καὶ βουλευόμενον, κἂν διὰ τὰ
ἐπικείμενα ἐκ παντὸς τρόπου κόσμιοι ἦσαν, ὡς καὶ ⁴ ὑμεῖς συμφή-
σετε. Ἄλλ' εἰκόκατε δεδιέναι, μὴ πάντες δικαιοπραγήσωσι καὶ ὑμεῖς
οὐς ⁵ κολάσετε ἔτι οὐχ ἔξετε· δημίων δ' ἂν εἴη τὸ τοιοῦτον ἔργον, D
ἀλλ' οὐκ ἀρχόντων ἀγαθῶν. Πέπεισμεθα δ' ἐκ δαιμόνων φαύ-
λων, οἳ καὶ παρὰ τῶν ἀλόγως βιούντων αἰτοῦσι θύματα καὶ θε-
ραπείας, ⁶ καὶ ταῦτα, ὡς προέφημεν, ἐνεργεῖσθαι· ἀλλ' οὐχ ὑμᾶς,
οἳ γε εὐσεβείας καὶ φιλοσοφίας ὀρέγεσθε, ἄλογόν τι ⁷ πράξαι ὑπει-
λήφαμεν. Εἰ δὲ καὶ ὑμεῖς ὁμοίως τοῖς ἀνοήτοις τὰ ἔθνη πρὸ τῆς
ἀληθείας τιμᾶτε, πράττετε ὃ δύνασθε. ⁸ Τοσοῦτον δὲ δύνανται E
καὶ ἄρχοντες πρὸ τῆς ἀληθείας δόξαν τιμῶντες, ὅσον καὶ λησταὶ
ἐν ἐρημίᾳ. Ὅτι δ' ⁹ οὐ καλλιερῆσετε, ὁ λόγος ἀποδείκνυσιν, ¹⁰ οὗ
βασιλικώτατον καὶ δικαιοτάτον ἄρχοντα μετὰ τὸν γεννήσαντα θεὸν
οὐδένα οὔδαμεν ὄντα. Ὅν γὰρ τρόπον διαδέχεσθαι πενίας ἢ πά-
θη ἢ ἀδοξίας πατρικᾶς ὑφαιροῦνται πάντες, οὕτως καί, ὅσα ἂν ⁶⁰
ὑπαγορεύσῃ ὁ λόγος μὴ δεῖν αἰρεῖσθαι, ὃ νουνεχῆς ¹¹ οὐχ αἰρή-

gnum poni et cum Sylburgio parti-
culam adversativam δὲ post εἰ (Tha-
lemann. etiam excidisse putat οὐν;
Perion. καὶ εἰ ἐμ.) hoc modo: *Nonne
ob leges ac poenas a vobis consti-
tutas latere student ii, qui iniuste
agunt? Homines autem* etc.. At,
Ritterus (Animadvv. in primam S.
Justini apolog. p. 13.) recte ait,
magnopere veremur, ne haec mu-
tatio signorum significationi οὐ γὰρ
vim inferat, quae in serie oratio-
nis, qualis nostra est, interroga-
tioni haud inservire possit. — Intel-
lexit locum Maranus. Hic enim,
inquit, Justinus quam potentior sit
humanis legibus christiana doctrina
demonstrat hoc argumento, quod
spem fallendi ista praecripiat, hae
vero relinquunt. Statuit itaque la-

tendi studio in hominibus improbis
non auctoritatem legum commen-
dari, sed infirmitatem argui, nec
legum metu ac reverentia latebras
ad facinus quaeri, sed spe facino-
ris abscondendi, quae si tollatur,
non jam facinus committetur.

4. ὑμεῖς] Ita pro vulg. ἡμεῖς
legendum esse jam Perionius obser-
vavit, in textum primus recepit
Braunius.

5. κολάσετε] Ita recte Brauni-
us post Sylburgium, qui et commen-
dat κολάζητε pro vulg. κολάζετε.

6. καὶ ταῦτα] Nempe absurdis-
simam illam cogitationem et metum,
ne omnes aequa faciant. *Maran.*
in Addend..

7. πράξαι] H. Stephan. (in edit.

vobis leges et poenas latere conantur injuste agentes, sed quum se consequi posse sciant, ut vos utpote homines lateant, injuste agunt; at si didicissent et persuasum haberent fieri non posse, ut Deum quidquam lateat non modo factum, sed etiam cogitatum, saltem propter impendentia supplicia honestatem omnino colerent, id quod et a vobis concedetur. Sed speciem datis metuentium, ne omnes aequa faciant nec jam habeatis, in quos animadvertatis. Carnificum sane id foret, non bonorum principum. Persuasum autem habemus, malorum daemonum operatione, qui hostias et cultum ab hominibus praeter rationem viventibus petunt, haec quoque, ut jam diximus, fieri. Vos autem, qui pietatis et philosophiae studiosi estis, nihil praeter rationem facturos arbitramur. Quodsi ipsi quoque, itidem ut homines insipientes, veritati consuetudinem antepontis, facite quod penes vos est. Plus autem non possunt ne ipsi quidem principes, si veritati opinionem anteponant, quam latrones in solitudine. At vos minime litaturos Logos declarat, quo magis regium magisque justum principem secundum genitorem ejus Deum novimus neminem. Quemadmodum enim nemo est, qui paupertatem aut morbos aut ignominiam haereditate a parentibus accipere non refugiat, sic quaecumque Logos

epist. ad Diogn. p. 82.) frustra ponit *πρόξειν*.

8. *Τοσοῦτον . . . ἐρημιά*] Citat hunc locum Joannes Damasc. Sacr. Parallel. (Opp. ed. Lequien Tom. II.) p. 446. Non autem habet prius *καί*.

9. *οὐ καλλιερῆσετε*] Perspicuum est Justinum de injusta Christianorum nece expostulare ac imperatores litaturos (h. e. prosperos successus habituros) negare, si veritatem consuetudini posthabent et, ut solent latrones in solitudine, Christianos furori suo immolent —: idque ab ipso Logo demonstratum esse declarat. *Maranus*.

10. *οὐ βασιλικ.*] Jam Langus interpres pro vulg. *οὐ* relative legit *οὐ*, quod, licet ab omnibus posthac sit probatum, nemo tamen praeter Thalemannum et Braunium in textum reposuit. — De gradu superlativo comparativi locum obtinente cf. Cohort. ad Gr. c. 9. p. 9. D. (*πρεσβύτατος*), c. 12. p. 12. E. (*ἀρχαιοτάτην*), c. 21. p. 19. D. (*πρώτους*), c. 35. p. 32. C. (*πρεσβ.* coll. Apol. I. c. 44. p. 81. E.) al.

11. *οὐχ αἰρήσεται*] Grabijs non male subintelligit: *etiamsi patrio more sint recepta*. Frustra Sylburg. conjecit fortasse legendum *οὐχ ἀρνήσεται*.

σεται. Γενήσεσθαι ταῦτα πάντα προεῖπε, ¹² φημί, ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος καὶ τοῦ πατρὸς πάντων καὶ δεσπότης θεοῦ υἱὸς καὶ ¹³ ἀπόστολος ὢν Ἰησοῦς Χριστός, ἀφ' οὗ καὶ τὸ Χριστιανοὶ ἐπονομάζεσθαι ἐσχήκαμεν. Ὅθεν καὶ βέβαιοι γινόμεθα πρὸς τὰ δεδιδαγμένα ὑπ' αὐτοῦ πάντα, ἐπειδὴ ἔργῳ φαίνεται γινόμενα, ὅσα φθάσας γενέσθαι προεῖπεν· ὅπερ θεοῦ ἔργον ἐστὶ, πρὶν ἢ γενέσθαι ¹⁴ εἰπεῖν καὶ οὕτως δειχθῆναι γινόμενον ὡς προεῖρηται. Ἦν μὲν οὖν καὶ ἐπὶ τούτοις παυσαμένους μηδὲν προστιθέναι, λογισαμένους ὅτι δικαία τε καὶ ἀληθῆ ἀξιούμεν, ἀλλ' ¹⁵ ἐπεὶ γνωρίζομεν οὐ ῥᾶον ἀγνοία κατεχομένην ψυχὴν συντόμως μεταβάλλειν, ὑπὲρ τοῦ πείσαι τοὺς φιλαλήθεις μικρὰ προσθεῖναι προεθυμήθημεν, εἰδότες ὅτι οὐκ ἀδύνατον ἀληθείας παρατεθείσης ἀγνοίαν φυγεῖν.

13. Ἄθεοι μὲν οὖν ὡς οὐκ ἐσμεν, τὸν δημιουργὸν τοῦδε τοῦ C παντὸς σεβόμενοι, ἀνευδεῖ ἀιμάτων καὶ σπονδῶν καὶ θυμιαμάτων, ὡς ἐδιδάχθημεν, λέγοντες, λόγῳ εὐχῆς καὶ εὐχαριστίας ἐφ' οἷς προσφερόμεθα πᾶσιν, ὅση δύναμις, αἰνοῦντες, μόνην ἀξίαν αὐτοῦ τιμὴν ταύτην παραλαβόντες, τὸ τὰ ὑπ' ἐκείνου εἰς διατροφήν γινόμενα οὐ πυρὶ δαπανᾶν, ἀλλ' ἑαυτοῖς καὶ τοῖς δεομένοις προσφέρειν, ἐκείνῳ δὲ εὐχαρίστους ὄντας διὰ λόγου ¹ πομπᾶς καὶ ὕ- D μνους πέμπειν ὑπὲρ τε τοῦ γεγονέναι καὶ τῶν εἰς εὐρωστίαν πόρων πάντων, ποιότητων μὲν γενῶν καὶ μεταβολῶν ὠρῶν, καὶ τοῦ πάλιν ἐν ἀφθαρσίᾳ γενέσθαι διὰ πίστιν τὴν ἐν αὐτῷ ² αἰτήσεις πέμ-

12. φημί] Refertur hoc verbum ad ea, quae paulo ante dixit Justinus, nempe imperatores non lituros, si Christianos mactent, idque a Logo demonstrari et doceri. Quare non incommode illud *inquam* usurpat, ubi explicare instituit, quomodo Logos docuerit inanes fore persecutorum conatus (contra Christianos). Duplici enim rationis momento veritatem Christi praedictionis demonstrat. Ac primum quidem repetit ex ipsius Christi majestate, qui, quum summum exercet cum patre imperium, Christianos suos ita roborabit, ut quaecumque fugere praeceperit, ab iis

refugiant, ut alii homines a paupertate et morbis et ignominia refugere solent. Sed quia de Christi divinitate non fatebantur ethnici, aliud argumentum repetit Justinus ex ipso praedicationis eventu, quo Christianos ita firmari et roborari docet, ut ipsa persecutio addat animos, nedum persecutores optatos sibi successus polliceri possint. Grabijs quum sententiae seriem minus videret, lacunam et hiatum suspicatus est. *Maranus.*

13. ἀπόστολ. ὢν Ἰησ.] Coll. ep. ad Hebr. III. 1..

14. εἰπεῖν] Infinitivum, quem omnes probant, jam Langus in ver-

eligi non debere docuerit, ea vir sanæ mentis haud eliget. Futura hæc, inquam, omnia prædixit magister noster, parentis et domini omnium Dei filius et apostolus Jesus Christus, a quo etiam habuimus, ut Christiani appellaremur. Unde et confirmamur in omnibus, quæ ille docuit, quandoquidem re ipsa videmus evenire, quaecumque futura prædixit; quod quidem Dei opus est, res antequam fiant prædicere easque, quemadmodum prædictæ fuerunt, ita factas exhiberi. Licebat igitur nobis hoc loco desinentibus nihil amplius addere, justa a nobis et vera postulari cogitantibus, sed quia difficile esse novimus mentem ignoratione obsessam subito immutari, pauca statuimus adjicere ad veritatis amatores persuadendos, haud ignari posse fieri, ut veritate proposita ignoratio profligetur.

13. Quis igitur sanæ mentis homo non fateatur atheos nequaquam nos esse, qui opificem hujusce universitatis colimus, eum sanguine et libaminibus et suffimentis non indigere, ut edocti sumus, asserentes, verbis, precationem gratiarumque actionem habentibus, pro omnibus quibus vescimur eum, quantum possumus, laudamus (quippe quum hunc solum honorem eo dignum esse acceperimus, quæ ab eo ad alendum creata sunt, non igne consumere, sed nobis et indigentibus offerre, et ei gratos nos exhibentes verbis pompas et hymnos celebrare pro creatione, omnibus ad bonam valetudinem adjumentis, diversarum rerum qualitatibus tempestatumque vicissitudinibus) et ut rursus incorrupti fiamus, per fidem quæ nobis in eum est

sione expressit; fluxit scriptura vulgaris *εἶπε*, quam equidem e textu ejeci, a præcedente *προεἶπεν*.

15. *ἐπελ... φουγείν*] Hæc, ut ante observavit Grabius, ad verba fere descripsit Irenæus adv. hæres. III. c. 2. §. 3. p. 175. ed. Massuet.: Si non facile est, ab errore apprehensam resipiscere animam, sed non omnimodo impossibile est, errorem effugere apposita veritate.

1. *πομπάς*] Grabio observante

hæc non ritus sunt vel ceremoniæ (ita intelligit Maranus), sed solemnes cum magno spiritu recitatae preces, quales potissimum in mysteriorum celebratione fundebantur; eodem modo *πομπή* ad orationis splendorem transfertur in Plat. Axioch. p. 369. D. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. XI. p. 192.).

2. *αἰτήσεις*] Thirlb. haud male conjectat *ἀνέσεις*, ut etiam verba *ὑπὲρ τῆ τοῦ γεγονέναι* etc. ad *ἀν. πέμπ.* queant referri.

ποντες, τίς σωφρονῶν οὐχ ὁμολογήσει; Τὸν διδάσκαλόν τε τούτων γενόμενον ἡμῖν καὶ εἰς τοῦτο γεννηθέντα Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν σταυρωθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, τοῦ γενομένου ἐν Ἰουδαίᾳ ἐπὶ χρόνοις Τιβερίου Καίσαρος ἐπιτρόπου, ³ υἷὸν αὐτοῦ τοῦ ὄντως θεοῦ μαθόντες καὶ ἐν δευτέρᾳ χώρᾳ ἔχοντες, πνευμᾶ τε προφητικὸν ἐν τρίτῃ τάξει ὅτι ⁴ μετὰ λόγου τιμῶμεν, ἀποδείξομεν. Ἐνταῦθα γὰρ μανίαν ἡμῶν καταφαίνονται, δευτέραν χώραν μετὰ τὸν ἄτρεπτον καὶ αἰεὶ ὄντα θεὸν καὶ ⁵ γεννήτορα τὸν ἀπάντων ἀν-61 θρώπων σταυρωθέντι διδόναι ἡμᾶς λέγοντες, ἀγνοοῦντες τὸ ἐν τούτῳ μυστήριον, ᾧ προσέχειν ὑμᾶς ἐξηγουμένων ἡμῶν προτρεπόμεθα.

14. Προλέγομεν γὰρ ὑμῖν φυλάξασθαι, μὴ οἱ προδιαβεβλημένοι ὑφ' ἡμῶν δαίμονες ἐξαπατήσωσιν ὑμᾶς καὶ ἀποτρέψωσι τοῦ ὅλως ἐντυχεῖν καὶ ¹ συνεῖναι τὰ λεγόμενα (ἀγωνίζονται γὰρ ἔχειν ὑμᾶς δούλους καὶ ὑπηρέτας, καὶ ποτὲ μὲν δι' ὀνείρων ἐπιφανείας, B ποτὲ δ' αὖθις διὰ μαγικῶν στροφῶν χειροῦνται πάντας τοὺς οὐκ ἔσθ' ὅπως ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας ἀγωνιζομένους), ² ὃν τρόπον καὶ ἡμεῖς μετὰ τὸ τῷ λόγῳ πεισθῆναι ἐκείνων μὲν ἀπέστημεν, θεῷ δὲ μόνῳ τῷ ἀγεννήτῳ διὰ τοῦ υἱοῦ ἐπόμεθα· οἱ πάλαι μὲν πορνείαις χαίροντες, νῦν δὲ σωφροσύνην μόνην ἀσπαζόμενοι· οἱ δὲ καὶ μαγικαῖς τέχναις χρώμενοι, ἀγαθῷ καὶ ἀγεννήτῳ θεῷ ἑαυτοὺς ἀνατεθεικότες· χρημάτων δὲ καὶ κτημάτων οἱ πόρους παντὸς C μᾶλλον στέργοντες, νῦν καὶ ἂ ἔχομεν εἰς κοινὸν φέροντες καὶ παντὶ δεομένῳ κοινωνοῦντες· οἱ μισάλληλοι δὲ καὶ ἀλληλοφόνοι καὶ πρὸς τοὺς οὐχ ὁμοφύλους διὰ τὰ ἔθνη ³ καὶ ἐστίας κοινὰς μὴ ποιούμενοι, νῦν μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ ὁμοδίαιτοι

3. υἷὸν αὐτοῦ τοῦ ὄντως θεοῦ] Thirlb. frustra commendat υἷὸν αὐτὸν τοῦ ὄντως ὄντος θεοῦ.

4. μετὰ λόγου] Fortasse μετὰ (τὸν) λόγον (post Logon), praesertim quum statim sequatur: μετὰ τὸν ἄτρεπτον κ. ἀ. ὁ. θεόν. Sed nihil mutamus.

5. γεννήτορα τὸν ἀπάντων]

Notat Sylburg. cuiusdam fortasse legendum videri τῶν πάντων, sed probe addit, illam quoque constructionem in Justino saepius occurrere.

1. συνεῖναι] Davis., Maran. (in Addend.), Galland. et Braun. συνεῖναι censent legendum esse. Cur autem, Ritterus (Animadv. in pri-

preces fundimus? Nostrum autem harum rerum doctorem et natum ad hoc munus Jesum Christum, sub Pontio Pilato, Judaeae temporibus Tiberii Caesaris procuratore, crucifixum, quem veri Dei filium esse edocti sumus et secundo loco habemus, Spiritum autem propheticum tertio ordine non sine ratione a nobis coli demonstrabimus. In hoc enim insaniae nos accusant, post immutabilem et sempiternum Deum et parentem omnium homini crucifixo alterum locum a nobis dictitantes deferri, mysterium hujus rei ignorantes, quod dum exponimus, ut attente audiat, hortamur.

14. Nam ne supra exagitati a nobis daemones vos decipiant atque ab his, quae dicimus, omnino legendis atque intelligendis avertant, cavendum vobis denuntiamus (contendunt enim summopere, ut vos servos et ministros habeant, ac nunc quidem per somniorum visa, nunc per magicas praestigias eos omnes capiunt, qui de sua salute nihil laborant), quemadmodum et nos, postquam Logo credidimus, ab istis quidem descivimus, solum vero ingenitum Deum per ejus filium sequimur: qui olim stupris gaudebamus, nunc castimoniam unice amplectimur; qui magicis etiam artibus utebamus, bono et ingenito nos consecravimus Deo; qui pecuniarum et possessionum vias prae omnibus adamabamus, nunc etiam ea quae possidemus in commune conferimus et cum indigentibus quibusque communicamus; qui mutuis odiis et caedibus pugnabamus et cum iis, qui tribules nostri non essent, ob diversa instituta etiam communem focum non habebamus, nunc, postquam Christus appa-

mam S. Justini M. apolog. p. 14.) voculam καὶ post Grabium Maran-
recte dicit, forma Aoristi II. verbi nus, Thalemannus et Braunius cau-
συνίημι mutanda sit cum praesenti sa non allata omiserunt. H. Stephan.
tempore, non intelligimus, impri- (in edit. epist. ad Diogn. p. 58. sq.
mis praecedente Aoristo συντυχεῖν. et 72.) scribi vult τραπέζας καὶ
ἐστίας, praesertim quum mox se-
quatur ὁμοδίαιτοι γινόμενοι. Sed
monente Sylburgio nostra scriptura
bene se habet, si καὶ capiatur ἐπι-
τακτικῶς = etiam.

2. ὃν τρόπον] H. e. Marano
notante: dum fraudes daemonum
perspiciunt et christianae doctrinae
assentiuntur.

8. καὶ ἐστίας] Ita Codd. msti;

τακτικῶς = etiam.

γινόμενοι καὶ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν εὐχόμενοι, καὶ τοὺς ἀδίκως μισοῦντας πείθειν πειρώμενοι, ὅπως ⁴ οἱ κατὰ τὰς τοῦ Χριστοῦ κα- D
λὰς ὑποθημοσύνας βιώσαντες εὐέλπιδες ᾧσι, σὺν ἡμῖν τῶν αὐτῶν
παρὰ τοῦ πάντων δεσπόζοντος Θεοῦ τυχεῖν. Ἴνα δὲ μὴ σοφίζε-
σθαι ὑμᾶς δόξωμεν, ὀλίγων τινῶν τῶν παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ
διδασκάλων ἐπιμνησθῆναι καλῶς ἔχειν πρὸ τῆς ἀποδείξεως ἡγησά-
μεθα, καὶ ὑμέτερον ἔστω ⁵ ὡς δυνατῶν βασιλέων ἐξετάσαι, εἰ
ἀληθῶς ταῦτα δεδιδάγμεθα καὶ διδάσκομεν. Βραχεῖς δὲ καὶ σύν-
τομοι παρ' αὐτοῦ λόγοι γέγονασιν. ⁶ οὐ γὰρ σοφιστὴς ὑπῆρχεν, ἀλλὰ E
δύναμις Θεοῦ ὁ λόγος αὐτοῦ ἦν.

15. Περὶ μὲν οὖν σωφροσύνης, τοσοῦτον εἶπεν. ¹ Ὅς ἂν
ἐμβλέψῃ γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσε τῇ
καρδίᾳ παρὰ τῷ Θεῷ. Καὶ. ² Εἰ ὁ ὀφθαλμὸς σου ὁ δεξιὸς σκαν-
δαλίζει σε, ἔκκοψον αὐτόν· συμφέρει γάρ σοι μονόφθαλμον εἰσελ-
θεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἢ μετὰ τῶν δύο πεμφθῆ-
ναι εἰς τὸ αἰῶνον πῦρ. Καὶ. ³ Ὅς γαμῆ ἀπολελυμένην ἀφ' ἑτέρου 62
ἀνδρός, μοιχᾶται. Καὶ. ⁴ Εἰσὶ τινες οἵτινες εὐνοχίσθησαν ὑπὸ
τῶν ἀνθρώπων, εἰσὶ δὲ οἱ ἐγεννήθησαν εὐνοῦχοι, εἰσὶ δὲ οἱ ⁵ εὐ-
νούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· πλὴν οὐ
πάντες τοῦτο χωροῦσιν. ⁶ Ὡσπερ καὶ οἱ νόμῳ ἀνθρωπίνῳ ⁷ διγα-
μίας ποιούμενοι, ἀμαρτωλοὶ παρὰ τῷ ἡμετέρῳ διδασκάλῳ εἰσὶ,

4. οἱ κατὰ etc.] Maranus illud
οἱ, quamvis non repugnet, com-
mode tamen expungi posse censet.

5. ὡς δυνατῶν] Legendum pu-
tavit H. Stephan. (l. c. p. 90.) ὡς
δὴ συνετῶν, quia ad ejusmodi re-
rum considerationem non potentia
opus est, sed sapientia. Sed quo
major erat imperatorum potestas,
eo magis illos decebat veritatis in-
quisitio, praesertim in his rebus ob
quas homines innocentes damna-
bantur. Maranus.

6. οὐ... ἦν] Coll. ev. Matth.
VII. 29..

1. Ὅς... Θεῷ] Ev. Matth. V.
28..

2. Εἰ... πῦρ] Ev. Matth. V.

29. coll. XVIII. 9. et Marc. IX. 47..

3. Ὅς... μοιχᾶται] Ev. Matth.
V. 32. coll. Luc. XVI. 18..

4. Εἰσὶ... χωροῦσιν] Ev. Matth.
XIX. 12..

5. εὐνούχισαν] Stephan. errore
εὐνούχησαν.

6. Ὡσπερ] Davis. vult ὥστε,
quod quae sequuntur colligantur ex
loco proxime antecedente.

7. διγαμίας] Hac voce Mara-
nus opinatur nuptias a Justino vi-
tuperari, quae non soluto prioris
vinculo contrahantur (theologi po-
lygamiam simultaneam vocant),
Braunius secundum contendit
matrimonium (τοὺς δευτέρους γά-
μους s. bigamiam successi-

ruit, victores sumus et pro inimicis oramus, et qui nos iniquis odiis prosequuntur, eos suadendo flectere conamur, ut qui secundum praeclara Christi praecepta vixerint, bonam spem habeant eadem se ac nos a dominatore omnium Deo consecuturos. Sed ne vobis verba dare videamur, operae pretium esse duximus, pauca quaedam ex ipsius Christi praeceptis, antequam ad demonstrationem veniamus, commemorare, ac vobis convenit ut potentibus regibus dispicere, an revera haec docti simus et doceamus. Breve autem et concisum fuit illius dicendi genus; non enim sophista erat, sed ejus oratio virtus Dei fuit.

15. Itaque de castitate tantumdem dixit: *Qui inspexerit mulierem, ut eam concupiscat, jam moechatus est in corde apud Deum. Et: Si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum; conducit enim tibi potius unum oculum habentem ingredi in regnum coelorum, quam cum duobus mitti in ignem aeternum. Et: Qui ducit repudiatam ab altero viro, moechatur. Et: Sunt quidam qui eunuchi facti sunt ab hominibus, sunt qui nati sunt eunuchi, sunt qui seipsos eunuchos fecerunt propter regnum coelorum; sed non omnes hoc capiunt. Quemadmodum etiam ii qui ex lege humana digamiam ineunt et qui mulierem adspiciunt, ut eam concupiscant, pecca-*

vam) improbari, Thirlbius et Ritterus melius intelligunt secundas nuptias post divortia contractas nec vetitas legibus humanis. Hic enim (Animadv. in primam S. Justinii M. apolog. p. 14. sq.): „Non, inquit, negamus S. Justinum improbasse secunda matrimonia successiva, quae mortua altera parte ineuntur, quemadmodum plerique veteres ecclesiae patres fecere; verum ex eo non sequitur, scriptorem hoc loco illa prae oculis habuisse et nomine peccati notasse, nam improbare aliquid et pro peccato habere plurimum inter se differunt. — Notum est, patres voce *διγάμια* triplici significatione uti, et primum qui-

dem cum quis binas habeat uxores, deinde cum quis matrimonio prioris conjugis morte soluto ad secundas nuptias transierit, denique tertio loco si quis uxore secundum leges dimissa aliam duxerit. Tantum de tertii matrimonii genere hoc loco Justinum agere ex eo patet, quod in praecedenti oratione ex verbis Christi ad moechiam spectantia duo notaverat atque edixerat, primum si quis adspexisset mulierem ad concupiscendam eam, jam eum moechatum esse in corde suo, et si quis dimissam ab alio uxorem duxisset, eum item adulterium commisisse. Duo haecce genera repetit hoc addens, secundum doctri-

καὶ οἱ προσβλέποντες γυναικὶ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς· ⁸ οὐ γὰρ μόνον ὁ μοιχεύων ἔργῳ ἐκβέβληται παρ' αὐτῶ, ἀλλὰ καὶ ὁ μοιχεύσαι βουλόμενος, ὡς οὐ τῶν ἔργων φανερωῶν μόνον τῷ Θεῷ, **B** ἀλλὰ καὶ τῶν ἐνθυμημάτων. Καὶ πολλοὶ τινες καὶ πολλαὶ ἐξηκοντοῦται καὶ ἐβδομηκοντοῦται, οἳ ἐκ παίδων ἐμαθητεύθησαν τῷ Χριστῷ, ἄφθοροι διαμένουσι, καὶ εὐχομαι κατὰ πᾶν γένος ἀνθρώπων τοιοῦτους δεῖξαι. Τί γὰρ καὶ λέγομεν τὸ ἀναρίθμητον πλήθος τῶν ἐξ ἀκολασίας μεταβαλόντων καὶ ταῦτα μαθόντων; Οὐ γὰρ τοὺς δικαίους, οὐδὲ τοὺς σώφρονας εἰς μετάνοιαν ἐκάλεσεν ὁ Χριστός, ἀλλὰ τοὺς ἀσεβεῖς καὶ ἀκολάστους καὶ ἀδίκους. Εἶπε δὲ οὕτως· ⁹ Οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς **C** μετάνοιαν. ¹⁰ Θέλει γὰρ ὁ πατήρ ὁ οὐράνιος τὴν μετάνοιαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἢ τὴν κόλασιν αὐτοῦ. Περὶ δὲ τοῦ στέργειν ἅπαντας ταῦτα ἐδίδαξεν· ¹¹ Εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, τί καινὸν ποιεῖτε; Καὶ γὰρ οἱ πόρνοι τοῦτο ποιοῦσιν. ¹² Ἐγὼ δὲ ὑμῖν λέγω· Εὐχέσθε ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν καὶ ἀγαπᾶτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς καὶ εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμῖν καὶ εὐχέσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεάζοντων ὑμᾶς. Εἰς δὲ τὸ κοινωνεῖν τοῖς δεομένοις καὶ μηδὲν **D** πρὸς δόξαν ποιεῖν ταῦτα ἔφη· ¹³ Παντὶ τῷ αἰτοῦντι δίδοτε καὶ τὸν βουλόμενον δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆτε· εἰ γὰρ δανεῖζετε παρ' ὧν ἐλπίζετε λαβεῖν, τί καινὸν ποιεῖτε; Τοῦτο καὶ οἱ τελῶναι ποιοῦσιν. ¹⁴ Ἐμεῖς δὲ μὴ θησαυρίζετε ἑαυτοῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς καὶ βρῶσις ἀφανίζει καὶ λησται διορύσσουσι· θησαυρίζετε δὲ ἑαυτοῖς ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου οὔτε σῆς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει. **E** ¹⁵ Τί γὰρ ὠφελεῖται ἄνθρωπος, ἂν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ; ἢ τί δώσει αὐτῆς ἀντάλλαγμα; Θησαυ-

nam christianam alterum quoque hoc adulterium esse, quamvis leges humanae soluto inter vivos matrimonio ad aliud procedere permittant."

8. οὐ γὰρ . . . βουλόμενος] Irenaeus quoque adv. haeres. II. c. 32. §. 1. p. 165. ed. Massuet. S. Martyris vestigiis: Apud quem, inquit, non solum qui moechatur expellitur, sed et qui moechari vult.

9. Οὐκ . . . μετάνοιαν] Ev.

Matth. IX. 13. (Marc. II. 17.) et Luc. V. 32.

10. Θέλει . . . αὐτοῦ] Coll. Ezech. XXXIII. 11..

11. Εἰ . . . ποιοῦσιν] Ev. Matth. V. 46. — Lucas (VI. 32.) οἱ ἁμαρτωλοί, unde fortasse putet aliquis legendum hic (pro οἱ πόρνοι) οἱ πονηροί; sed vulgatam lectionem retinere nihil vetat. Thirlbins. Idem V. D. licet pro τοῦτο mallet τὸ

tores sunt apud magistrum nostrum; non enim is solum ab eo ejicitur, qui re ipsa moechatur, sed etiam qui moechari vult, quum Deo non facta solum, sed etiam cogitata pateant. Ac multi quidem et multae annos sexaginta et septuaginta nati, qui a pueris Christi disciplina imbuti sunt, incorrupti perseverant; talesque in omni hominum genere monstraturum me profiteor. Quid enim innumerabilem eorum multitudinem dicam, qui ex lascivia se receperunt atque haec didicerunt? Non enim justos neque castos ad poenitentiam vocavit Christus, sed impios et incontinentes et injustos. Sic enim inquit: *Non veni vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam.* Poenitentiam namque mavult quam poenam coelestis pater. De cunctis autem hominibus diligendis ita docuit: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quid novi facitis? Hoc enim et fornicatores faciunt. Ego vero dico vobis: Orate pro inimicis vestris et diligite eos qui odio vos persequuntur et benedicite maledicentibus vobis et orate pro calumniantibus vos.* Ut autem nostra communemus cum egentibus neque quidquam gloriae causa faciamus, haec dixit: *Omni petenti date et mutuo sumere volentem ne aversemini; si enim mutuo datis a quibus vos recepturos speratis, quid novi facitis? Faciunt hoc et publicani. Vos autem nolite colligere vobis thesauros in terra, ubi tinea et rubigo eos perdunt et praedones effodiunt; colligite potius vobis thesauros in coelo, ubi neque tinea neque rubigo perdunt. Quid enim prodest homini, si mundum totum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? Aut quod pro*

αὐτό, non tamen mutandum existimat.

12. Ἐγὼ . . . ἐπηρ. ὑμᾶς] Ev. Matth. V. 44. coll. Luc. VI. 27. sq..

13. Παντὶ . . . ποιοῦσιν] Ev. Matth. V. 42. et Luc. VI. (30.) 34..

14. Τμῆς . . . ἀφανίζεις] Ev. Matth. VI. 19. sq..

15. Τί . . . ἀφανίζεις] Ev. Matth. XVI. 26. et VI. 20.. Altero hoc loco (θησ. . . ἀφαν.) non opus esse

Thirlbius observat: commodius fortasse, inquit, repeti potuisset infra post προστεθήσεται ὑμῖν, ubi proxime sequitur: Ὅπου γὰρ ὁ θεσ. ἐστ., ἐκ. κ. ὁ νοῦς ἀνθρώ.; sed standum iudicio utriusque libri msti. — Non semper Justinus justum ordinem servat, idemque memoriter plerumque videtur referre ac proinde non accuratissime (coll. Cohort. ad Gr. c. 12. not. 9. al.); quam-

ρίζετε οὖν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅπου οὔτε σῆς οὔτε βρωσῆς ἀφανίζει. Καὶ · ¹⁶ Γίνεσθε δὲ χρηστοὶ καὶ οἰκτίρμονες, ὡς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν χρηστός ἐστι καὶ οἰκτίρμων, καὶ τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ ἁμαρτωλοὺς καὶ δικαίους καὶ πονηροὺς. ¹⁷ Μὴ μεριμνᾶτε δέ, τί **63** φάγητε ἢ τί ἐνδύσησθε. Οὐχ ὑμεῖς τῶν πετεινῶν καὶ τῶν θηρίων διαφέρετε; Καὶ ὁ θεὸς τρέφει αὐτά. Μὴ οὖν μεριμνήσητε, τί φάγητε ἢ τί ἐνδύσησθε· οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι τούτων χρεῖαν ἔχετε. Ζητεῖτε δὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. Ὅπου γὰρ ὁ θησαυρός ἐστίν, ἐκεῖ καὶ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ · ¹⁸ Μὴ ποιῆτε ταῦτα πρὸς τὸ θεαθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, εἰ δὲ μή γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε **B** παρὰ τοῦ πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

16. Περὶ δὲ τοῦ ἀνεξικάκους εἶναι καὶ ὑπηρετικούς πᾶσι καὶ ἀοργήτους ἃ ἔφη, ταῦτά ἐστι. ¹ Τῷ τύπτοντί σου τὴν σιαγόνα, πάρεχε καὶ τὴν ἄλλην, καὶ τὸν αἶροντά σου τὸν χιτῶνα ἢ τὸ ἱμάτιον μὴ κωλύσης. ² Ὃς δ' ἂν ὀργισθῇ, ἔνοχός ἐστιν εἰς τὸ πῦρ. Παντὶ δὲ ἀγγαρεύοντί σοι μίλιον, ἀκολούθησον δύο. Λαμπράτω δὲ ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα βλέποντες **C** θαυμάζωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Οὐ γὰρ ἀνταίρειν δεῖ· οὐδὲ μιμητὰς εἶναι τῶν φαύλων βεβούληται ἡμᾶς, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ πραότητος ἐξ αἰσχύνης καὶ ἐπιθυμίας τῶν κακῶν ἄγειν πάντας προετρέψατο. ³ Ὃ γὰρ καὶ ἐπὶ πολλῶν

quam pro certo contendere ausim, talibus in locis Scripturae transcribendis saepius librariorum quoque peccasse, quorum errores sine dubio magna ex parte detegerentur, si plures restarent codices Martyris manu exarati. Vid. Cohort. ad Gr. c. 29. not. 6.

16. Γίνεσθε... πονηροὺς] Ev. Luc. VI. 35. sq. et Matth. V. 45.. Davisius, ut sit cui πονηροὺς opponas, mavult ἀνθρώπους pro ἁμαρτωλοῦς; Thirlb. proponit: ἐπὶ ἁμαρτ. καὶ ἀγαθ. οὐς καὶ βρῆχει ἐπὶ δικ. κ. πον., praesertim quum in Dial. c. Tr. c. 96. p. 324.

A. eodem fere modo legatur; Brautn. censet excidisse ὁσίους. Nihil mutamus.

17. Μὴ... ἀνθρώπου] Ev. Matth. VI. 25. sq. (Luc. XII. 22. — 24.) 31.— 33. et 21. (coll. Luc. XII. 34.).

18. Μὴ... οὐρανοῖς] Ev. Matth. VI. 1..

1. Τῷ... κωλύσης] Ev. Luc. VI. 29.. Thirlb. legi mavult: τὸν αἶρ. σου. τ. χιτ., καὶ τὸ ἱμ. μὴ κωλ., Maranus (si quis emendare velit): αἶρ. σου τ. ἱμάτ., καὶ τ. χιτ. μὴ κωλ..

ea dabit pretium? Colligite ergo thesauros in coelis, ubi neque tinea neque rubigo perdunt. Et: Estote autem benigni et misericordes, sicut pater vester benignus est et misericors, ac solem suum oriri facit super peccatores et justos et malos. Ne sollicite curetis, quid esuri sitis aut quibus usuri vestimentis. An vos volucris et feris non praestatis? Et Deus alit illa. Ne igitur solliciti sitis, quid esuri sitis aut quibus usuri indumentis; novit enim pater vester coelestis, vos hisce indigere. Quaerite autem regnum coelorum, et omnia haec adjicientur vobis. Ubi enim thesaurus, illic et mens hominis est. Et: Ne ista feceritis, ut ab hominibus spectemini, alioquin mercedem non habebitis a patre vestro qui in coelis est.

16. Patientes autem ut simus et ad serviendum omnibus parati ac irae expertes, quae ab eo dicta sunt, ita se habent: *Caedenti maxillam tuam, praebe alteram quoque, et auferentem tunicam tuam aut vestimentum noli prohibere. Qui vero ira excanduerit, igni obnoxius est. Omnem autem adigentem te ad miliare unum, duobus illum comitare. Luceant vero benefacta vestra coram hominibus, ut illi ea cernentes admirentur patrem vestrum qui in coelis est. Non enim reluctari oportet; neque nos imitatores esse malorum voluit, sed ut patientia et lenitate omnes a dedecore et cupiditate malorum abduceremus hortatus est. Quod quidem et de mul-*

2. "Ὅς... οὐρανοῖς] Ev. Matth. V. 22. 41. 16.. Thirlb. ἀγγαρ. σε scribi jubet. Non mutamus.

3. "Ὁ γὰρ καὶ etc.] Davis. con- jicit γεγεννημένον et Thirlb. ὁ (vel ὄγς) καὶ ἐπὶ π. τ. παρ' ἡμῶν γεγε- ννημένον ἀποδ. ἐχ., οὐ ἐκ βιαιῶν κ. τυραννικῶν μετέβ.; Maran. ὁ γς καὶ ... οὐ ἐκ βιαιῶν, Thalemann. ὁ γ' ἄν improbante Braunio. Recte autem Maranus contendit pro vulg. παρ' ἡμῶν γεγεννημένων vel legen-

dum παρ' ἡμῶν γεγεννημένον: quod quidem multis nostrorum evenisse possumus demonstrare, vel — id quod optimo jure duxi praeferen- dum textuique inserui — τῶν παρ' ὑμῶν: qui vestris sacris antea ad- haeserunt s. gentilia castra aliquan- do secuti sunt. Nil frequentius, quam istorum pronominum in codicibus confusio; vid. Cohort. ad Gr. c. 2. not. 15. 26., c. 9. not. 2., c. 14. not. 1., c. 36. not. 16., c. 38. not. 7. 13. Apol. I. c. 12. not. 4. al..

τῶν παρ' ὑμῖν γεγενημένων ἀποδείξαι ἔχομεν· ἐκ βιαίων καὶ τυράν-
νων μετέβαλον ἠττηθέντες, ἢ γειτόνων καρτερίαν βίου παρακολου-
θήσαντες ἢ συνοδοιπόρων πλεονεκτουμένων ὑπομονὴν ξένην κατα- D
νοήσαντες ἢ συμπραγματευομένων πειρασθέντες. Περὶ δὲ τοῦ μὴ
ὀμνύναι ὄλως, τάληθῆ δὲ λέγειν αἰεὶ, οὕτως παρεκελεύσατο· ⁴ Μὴ
ὀμόσητε ὄλως. Ἔστω δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὐ οὐ· τὸ δὲ
περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ. Ὡς δὲ καὶ τὸν θεὸν μόνον
δεῖ προσκυνεῖν, οὕτως ἔπεισεν εἰπών· ⁵ Μεγίστη ἐντολή ἐστι·
Κύριον τὸν θεὸν σου προσκυνήσεις καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις ἐξ E
ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, κύριον τὸν θεὸν
τὸν ποιήσαντά σε. Καὶ· ⁶ Προσελθόντος αὐτῷ τινὸς καὶ εἰπόντος·
Διδάσκαλε ἀγαθέ, ἀπεκρίνατο λέγων· Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ
μόνος ὁ θεὸς ὁ ποιήσας τὰ πάντα. Οἱ δ' ἂν μὴ εὐρίσκονται
βιοῦντες ὡς ἐδίδαξε, γνωρίζεσθωσαν μὴ ὄντες Χριστιανοί, καὶ λέ-
γωσιν διὰ γλώττης τὰ τοῦ Χριστοῦ διδάγματα· οὐ γὰρ τοὺς μόνον
λέγοντας, ἀλλὰ τοὺς καὶ τὰ ἔργα πράττοντας σωθήσεσθαι ἔφη. ⁶⁴
Εἶπε γὰρ οὕτως· ⁷ Οὐχὶ πᾶς ὁ λέγων μοι· Κύριε, κύριε, εἰς-
ελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλη-
μα τοῦ πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ⁸ Ὃς γὰρ ἀκούει μου
καὶ ποιεῖ ἃ λέγω, ἀκούει τοῦ ἀποστείλαντός με. ⁹ Πολλοὶ δὲ
ἐροῦσι μοι· Κύριε, κύριε, ἂν τῷ σῶ ὀνόματι ἐφάγομεν καὶ ἐπιό-
μεν καὶ δυνάμεις ἐποιήσαμεν; Καὶ τότε ἐρῶ αὐτοῖς· Ἀποχωρεῖτε
ἀπ' ἐμοῦ ἐργάται τῆς ἀνομίας. ¹⁰ Τότε κλαυθμὸς ἔσται καὶ βρῦγ- B
μὸς τῶν ὀδόντων, ὅταν οἱ μὲν δίκαιοι λάμπωσιν ὡς ὁ ἥλιος, οἱ
δὲ ἄδικοι πέμπωνται εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ. ¹¹ Πολλοὶ γὰρ ἤξουσιν
ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἕξωθεν μὲν ἐνδεδυμένοι δέρματα προβάτων,
ἕσωθεν δὲ ὄντες λύκοι ἄρπαγες· ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε
αὐτούς. ¹² Πᾶν δὲ δένδρον, μὴ ποιοῦν καρπὸν καλόν, ἐκκόπτε-
ται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται. Κολάζεσθαι δὲ τοὺς οὐκ ἀκολούθως

4. Μὴ... πονηροῦ] Ev. Matth. Matth. XIX. 16. et Marc. X. 18.
V. 34. 37.. coll. Luc. XVIII. 19..

5. Μεγίστη... ποιήσ. σε] Ev. Matth. Matth. IV. 10. et Marc. XII. 30. co'l. VII. 21..
Luc. X. 27..

6. Προσελθόντος... πάντα] Ev.

7. Οὐχὶ... οὐρανοῖς] Ev. Matth.

8. Ὃς... με] Ev. Luc. X. 16..

9. Πολλοὶ... ἀνομίας] Ev. Luc.

tis, qui apud vos fuerunt, demonstrare possumus; ex violentis et tyrannis immutati sunt, victi vel vestigata vicinorum vitae constantia vel perspecta viae comitum defraudatorum mira patientia vel explorata patientia secum negotiantium. Ne autem juremus omnino, sed ut vera semper dicamus, sic praecepit: *Ne juretis omnino, sed sit vestrum sanè sane, et non non; quod autem his adjicitur, malum est.* Deum porro solum colendum esse, ita suasit dicens: *Maximum mandatum est: dominum Deum tuum adorabis et illum solum coles ex toto corde tuo et ex totis viribus tuis, dominum Deum tuum, qui fecit te.* Et: *Accedente ad eum quodam ac dicente: Magister bone! respondit inquiring: Nemo bonus praeterquam solus Deus, qui condidit omnia.* Qui autem non ita comperiuntur vivere, quemadmodum docuit, eos pro certo constet non esse Christianos, quamvis lingua pronuntient Christi doctrinam; non enim eos qui tantummodo dicunt, sed qui facta etiam exhibent, salvos esse futuros dixit. Sic enim ait: *Non omnis qui dicit mihi: Domine domine! introibit in regnum coelorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui in coelis est. Nam qui me audit et quae dico facit, eum audit qui misit me. Multi autem dicent mihi: Domine, domine! nonne in nomine tuo edimus et bibimus et potenter facta edidimus? Et tunc dicam eis: Discedite a me malefici. Tum fletus erit et stridor dentium, quum justi quidem ut sol fulgebunt, injusti autem mittentur in aeternum ignem. Multi siquidem venient sub nomine meo, extrinsecus ovium pellibus induti, quum intrinsecus lupi sint rapaces; ex operibus eorum cognoscetis illos. Omnis autem arbor, non faciens fructum bonum, exciditur et in ignem conjicitur. Ceterum qui non consentanee*

XIII. 26. sq. et Matth. VII. 22. sq..

10. Τότε... πῦρ] Ev. Matth. XIII. 42. sq.. Pro πέμπονται Davis. vult πέμψονται ob praecedens λάμψωσιν.

11. Πολλοὶ ... βάλλεται] Ev. Matth. VII. 15. 16. 19..

12. Πᾶν δὲ δένδρον etc.] Thirlb. (in Addend.) fortasse intercidisse dicit πᾶν δένδρον ἀγαθὸν καρπὸς καλοῦς ποιεῖ (ev. Matth. VII. 17.).

τοῖς διδάγμασιν αὐτοῦ βιοῦντας, λεγομένους δὲ μόνον Χριστιανούς, καὶ ὑφ' ὑμῶν ἀξιοῦμεν.

17. Φόρους δὲ καὶ εἰσφορὰς τοῖς ὑφ' ὑμῶν τεταγμένοις πανταχοῦ πρὸ πάντων πειρώμεθα φέρειν, ὡς ἐδιδάχθημεν παρ' αὐτοῦ. Κατ' ἐκεῖνο γὰρ τοῦ καιροῦ προσελθόντες τινὲς ἠρώτων αὐτόν, ¹ εἰ δεῖ Καίσαρι φόρους τελεῖν. Καὶ ἀπεκρίνατο· Εἶπατέ μοι, τίνος εἰκόνα τὸ νόμισμα ἔχει; Οἱ δὲ ἔφασαν· Καίσαρος. Καὶ πάλιν ἀνταπεκρίνατο αὐτοῖς· Ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ θεοῦ τῷ θεῷ. Ὅθεν θεὸν μὲν μόνον προσκυνοῦμεν, ὑμῖν δὲ ² πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες ὑπηρετοῦμεν, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας ἀνθρώπων ὁμολογοῦντες καὶ εὐχόμενοι μετὰ τῆς βασιλικῆς δυνάμεως καὶ σώφρονα τὸν λογισμόν ἔχοντας ὑμᾶς εὐρεθῆναι. Εἰ δὲ καὶ ἡμῶν εὐχομένων καὶ πάντα εἰς φανερόν τιθέντων ³ ἀφροντιστήσετε, ⁴ οὐδὲν ἡμεῖς βλαβησόμεθα, πιστεύοντες, μᾶλλον δὲ καὶ πεπεισμένοι, κατ' ἀξίαν τῶν πράξεων ἕκαστον **E**τίσειν διὰ πυρὸς αἰωνίου δίκας καὶ πρὸς ἀναλογία, ὧν ἔλαβεν δυνάμεων παρὰ θεοῦ, τὸν λόγον ἀπαιτηθήσεσθαι, ὡς ὁ Χριστὸς ἐμήνυσεν εἰπών· ⁵ Ὡς πλέον ἔδωκεν ὁ θεός, πλέον καὶ ἀπαιτηθήσεται παρ' αὐτοῦ.

18. Ἀποβλέψατε γὰρ πρὸς τὸ τέλος ἕκαστου τῶν γενομένων βασιλέων, ὅτι τὸν κοινὸν πᾶσι θάνατον ἀπέθανον· ¹ ὅπερ εἰ εἰς ἀναισθησίαν ἐχώρει, ἔρμαιον ἂν ἦν τοῖς ἀδίκους πᾶσιν. Ἄλλ' ἐπεὶ καὶ αἰσθησὶς πᾶσι ² γενομένοις μένει καὶ κόλασις αἰωνία ³ ἀπόκει- 65

1. εἰ... θεῷ] Ev. Luc. XX. 22. imperatoribus ipsis id exitio fore; et 25. coll. loca parall. neque eos in aeternis ignibus poenas daturus esse dicit, sed omnes malos κατ' ἀναλογία ὧν ἔλαβον παρὰ θεοῦ δυνάμεων. Thirlbius.

2. πρὸς τὰ ἄλλα] sc. quae ad προσκύνησιν non pertinent, uti adnotavit H. Stephan. (in edit. epist. ad Diogn. p. 51.).

3. ἀφροντιστήσετε] H. Stephan. (l. c. p. 92.) suspicatur a Justino additum fuisse καὶ ἀναιρήσετε, quod jam Grabijs haud necessarium ducit.

4. οὐδὲν ἡμεῖς βλαβησόμεθα etc.] Non ineleganter neque irreverenter (habet enim comitatis vices etsi rariores) subticet hic Justinus quod praecipue intelligi vult, nempe

5. Ὡς... αὐτοῦ] Ev. Luc. XII. 48.

1. ὅπερ] H. Stephan. (in edit. epist. ad Diogn. p. 91.) censet ὅπερ substituendum; sed recte Sylburg. vulg. ὅπερ ad totam praecedentem sententiam refert, nempe τὸ τὸν κοινὸν ἀποθανεῖν θάνατον.

2. γενομένοις... μὴ ἀμελ.] Ita

praeceptis illius vivunt ac nomine tenus Christiani sunt, hi ut a vobis quoque puniantur, rogamus.

17. Tributa vero et collationes iis, quibus hoc munus commisistis, ubique prae omnibus pendere contendimus, quemadmodum ab eo sumus instituti. Illo enim tempore accedentes quidam percunctati sunt ex illo, *an Caesari tributa pendere oporteat?* Atque respondit: *Dicite mihi, cujus imaginem nummus habet?* Illi autem dixerunt: *Caesaris.* Et rursus respondit iis: *Reddite igitur, quae Caesaris sunt, Caesari, et quae Dei, Deo.* Proinde nos solum Deum adoramus; vobis autem in rebus aliis laeti servimus, reges vos ac principes hominum esse agnoscentes et precantes, ut cum regia potestate sanam quoque mentem obtinere comperiamini. Quodsi nos precantes atque omnia in lucem proferentes non curaveritis, nihil nos quidem capiemus detrimenti, quippe quum credamus vel potius persuasum habeamus, pro actionum meritis unumquemque poenas per aeternum ignem daturum et pro proportionem acceptarum a Deo facultatum rationem ei redditurum, quemadmodum Christus declaravit dicens: *Cui plus contulit Deus, plus etiam repositur ab eo.*

18. Respicite enim ad exitum cujusque superiorum regum: communem omnibus mortem obierunt, quae si in statum sensus expertem evaderet, de lucro id esset improbis omnibus. Sed quia et sensus manet iis omnibus qui exstiterunt et sup-

Codd. msti; vult autem H. Steph. (l. c.) ἀπογενομένοις, ut de mortuis Justinum loqui clarius pateat; porro pro ἐπει aliquod nomen opinatur scriptum fuisse, copula καὶ cum nomine αἰσθησις junctum; denique conjectat καὶ μὴ ἀμελ. vel μὴ ἀμελ. δέ. Sed haec prorsus inutilia. Non enim, Maranus ait, animadvertit V. D., voce γενόμενοις non tam mortuos designari, quam generatim omnes quicumque ante exstiterunt; eodem sensu Justinus dicebat supra c. 4. οἱ γενόμενοι ποιηταί. Atque

ante καὶ αἰσθησις Sylburgius μετὰ τῆς ψυχῆς ex praecedentibus subaudit (= etiam), Thirlbio autem docente καὶ ad alterum καὶ (ante κόλασ.) tamquam comitem trahendum est (= et — et). — Cf. Plat. Phaedon. p. 107. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. I. p. 243.): Εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ θάνατος τοῦ παντὸς ἀπαλλαγῆ, ἔρμαιον ἂν ἦν τοῖς κακοῖς ἀποθανοῦσι, τοῦ τε σώματος ἅμα ἀπηλλάχθαι καὶ τῆς αὐτῶν κακίας μετὰ τῆς ψυχῆς.

3. ἀπόκειται] Thirlbius: Ex

ται, μὴ ἀμελήσητε πεισθῆναι τε καὶ πιστεῦσαι, ὅτι ἀληθῆ ταῦτά ἐστι. ⁴ Νεκνομαντεῖαι μὲν ⁵ γὰρ ⁶ καὶ αἱ ἀδιαφθόρων παιδων ἐποπτεύσεις καὶ ψυχῶν ἀνθρωπίνων κλήσεις καὶ οἱ λεγόμενοι παρὰ τοῖς μάγοις ⁷ ὄνειροπομποὶ καὶ πάρεδροι καὶ τὰ γινόμενα ὑπὸ τῶν ταῦτα εἰδότεων πεισάτωσαν ὑμᾶς, ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἐν αἰσθήσει εἰσὶν αἱ ψυχαί, καὶ ⁸ οἱ ψυχαῖς ἀποθανόντων λαμβανόμενοι καὶ ῥιπτούμενοι ἄνθρωποι, οὓς δαιμονιολήπτους καὶ μαινομένους Β καλοῦσι πάντες, καὶ τὰ παρ' ὑμῖν λεγόμενα μαντεῖα Ἀμφιλόγου καὶ Δωδώνης καὶ Πυθουῶς, ⁹ καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτά ἐστι, καὶ τὰ τῶν συγγραφέων διδάγματα, Ἐμπεδοκλέους καὶ Πυθαγόρου, Πλάτωνός τε καὶ Σωκράτους, καὶ ὁ παρ' Ὀμήρου βόθρος καὶ ἡ κάθοδος Ὀδυσσεῶς εἰς τὴν τούτων ἐπίσκεψιν, καὶ τῶν τὰ αὐτὰ τούτοις εἰπόντων· οἷς κἂν ὁμοίως ἡμᾶς ἀποδέξασθε οὐχ ἦττον ἐκείνων θεῶ πιστεύοντας, ἀλλὰ μᾶλλον, οἱ καὶ τὰ νεκρούμενα καὶ εἰς C γῆν βαλλόμενα πάλιν ἀπολήψεσθαι ἑαυτῶν σώματα προσδοκῶμεν, ἀδύνατον μὴδὲν εἶναι θεῶ λέγοντες.

ἀπόκειται, inquit, facile efficeret ἐπίκειται, quemadmodum supra Justinus (c. 12.) p. 59. C: κἂν διὰ τὰ ἐπικείμενα ἐκ παντός τρόπου κόσμιοι ἦσαν. Sed vulgata lectio ferri potest.

4. Νεκνομαντεῖαι etc.] Omnes, quas Justinus enumerat, ait Græbius, magicarum præstigiatarum species, junctim quoque memorat Tertullianus in Apolog. c. 23. (Opp. ed. Leopold. P. I. p. 92.): Si et magi phantasmata edunt et jam defunctorum infamant animas, si pueros in eloquium oraculi elidunt, si multa miracula circulatoriis præstigiis ludunt, si et somnia immittunt etc..

5. γὰρ] Haec vox Codd. mstis probata male a Marano et Braunio omittitur.

6. καὶ αἱ ἀδιαφθόρων παιδων ἐποπτεύσεις etc.] Cod. Reg. αἱ διαφ-

θόρων, sed in margine: Οἶμαι, αἱ ἀδιαφθόρων παιδων. Ad hunc locum illustrandum Græbio observante apprime facit geminus Socratis Hist. eccles. III. c. 13., ubi inter nefanda gentilium sacra refertur, quod pueros impuberes (παῖδας ἀφθόρους) utriusque sexus immolarint extaque eorum inspexerint (σπλαγχνοσκοπούμενοι). Similia Eusebius de Valeriano imp. Hist. eccles. VII. c. 10. (ed. Heiniichen. Tom. II.) p. 324. et de Maxentio tyr. l. c. VIII. c. 14. (Tom. III.) p. 60. refert. Quid vero tales inspectiones ad immortalitatem probandam? Utique, pergunt Græbius, hanc supponebant Magi, rati animas talium puerorum tunc assistere atque futura revelare; hinc Simon Magus in Clement. Recognn. II. c. 13.: Pueri, inquit, incorrupti et violenter necati animam adjuramentis ineffabilibus evocatum adsistere mihi feci,

plicia aeterna reposita sunt, ne haec pro certis habere ac vera credere negligatis. Necyomantiae enim et incorruptorum puerorum inspectiones et animarum humanarum evocationes et qui apud Magos somniorum immissores et assessores dicuntur et quae a peritis illarum rerum fiunt, persuadeant vobis animas etiam post mortem sensu praeditas esse, item illi qui ab animabus mortuorum correpti projiciuntur, daemones et furiosi ab omnibus appellati, et quae dicuntur apud vos oracula Amphilochem et Dodonaeum et Pythium, et quaecumque alia ejusmodi, et scriptorum sententiae, Empedoclis et Pythagorae, Platonis et Socratis (etiam illa apud Homerum fossa et descensus Ulyssis horum videndorum causa) atque eorum qui eadem ac isti dixerunt: quibus nos saltem aequae approbate, qui non minus quam illi, imo magis Deo credimus, quippe quum nostra corpora etiam mortua et in terram coniecta nos rursus recepturos speremus, nihil non posse a Deo fieri asserentes.

et per ipsam fit omne quod jubeo. ... Statim et praesentiam habet (sc. anima corpore exuta), propter quod evocatur ad necromantiam. — Quare Justinus quoque mox subjungit: *καὶ ψυχῶν ἀνθρ. κλήσεις*, quum non puerorum tantum, sed etiam aliorum animae evocari solebant, id quod ex ipsa Scriptura 1. Samuel. XXVIII. 7. sqq. apparet, ubi Samuel a mortuis per Pythionissam evocatus apparuisse refertur. Ex quo immortalitatem Martyr probat in Dial. c. Tr. c. 105. p. 333. A.

7. *ὄνειροπομοὶ καὶ πάρεδροι*] Valesio ad Euseb. l. c. IV. c. 7. (Tom. I.) p. 305. sq. recte notante, *παρεδρος* dixere Spiritus Magis adsistentes, vel etiam quos Magi aliis immittebant, ut perpetuo eis ad tutelam adsisterent; *ονειροπομο* vero istos, qui somnia hominibus injiciebant, ut de eventibus edocerentur futuris.

8. *οἱ ψυχῆς ἀποθαν. λαμβαν.* etc.] Quod hic Justinus de animabus defunctorum ex ethnicorum principiiis (coll. Joseph. de bell. jud. VII. c. 6. §. 3.) colligit, negat Tatianus Orat. adv. Gr. c. 17.; daemones sub earum obtentu operari, Tertullianus de anima c. 57. (P. IV.) p. 244. exponit.

9. *καὶ ὅσα... εἰπόντων*] Davisius totam *ῥῆσιν* ita disponendam autumat: *καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτά ἐστι καὶ ὁ παρ' Ὀμήρω βόθρος καὶ ἡ κάθοδος Ὀδυσσεύς εἰς τὴν τούτων ἐπίσκεψιν* (conjectat V. D. *εἰς τ. νεκρῶν ἐπίσκεψιν*, nam venit ille *ἰδεῖν νέκρας καὶ ἀτερπέα χῶρον*, uti loquitur Homerus Od. l. 93.) *καὶ τὰ τῶν συγγραφέων διδάγματα, Ἐμπ. κ. Πυθ., Πλ. τ. κ. Σωκρ., καὶ τῶν τὰ αὐτὰ τοῦτοις εἰπόντων.* Etsi non mala, tamen non necessaria mutatio, quum vulgaris scriptura ferri queat.

19. Καὶ ¹ κατανοοῦντι τί ἀπιστότερον ἂν μᾶλλον δόξαι, ἢ εἰ ἐν σώματι μὴ ὑπήρχομεν καὶ τις ἔλεγεν, ἐκ μικρᾶς τινὸς φανίδος τῆς τοῦ ἀνθρώπου σπέρματος δυνατὸν ὄστέα τε καὶ νεῦρα καὶ σάρκας εἰκονοποιηθέντα, οἷα ὄρωμεν, γενέσθαι; Ἔστω γὰρ νῦν ἐφ' ὑποθέσεως λεγόμενον. Εἴ τις ὑμῖν μὴ οὔσι τοιούτοις μηδὲ ² τοιούτων ἔλεγε, τὸ σπέρμα τὸ ἀνθρώπειον δεικνύς καὶ εἰκόνα D γραπτὴν, ἐκ τοῦ τοιοῦδε ³ οἷόν τε γενέσθαι διαβεβαιούμενος, πρὶν ἰδεῖν γενόμενον ἐπιστεύσατε; ⁴ Οὐκ ἂν τις τολμήσειεν ἀντειπεῖν. Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον διὰ τὸ μήπω ἐωρακέναι ὑμᾶς ἀναστάντα νεκρὸν ἀπιστία ἔχει. Ἀλλ' ὃν τρόπον τὴν ἀρχὴν οὐκ ἂν ἐπιστεύσατε, ἐκ τῆς μικρᾶς φανίδος δυνατὸν τοιούτους γενέσθαι, καὶ ὄρατε γινομένους, τὸν αὐτὸν τρόπον λογίσασθε, ὅτι διαλυθέντα καὶ δίκην σπερμάτων εἰς γῆν ⁵ ἀναλυθέντα τὰ ἀνθρώπεια σώματα κατὰ E καιρὸν προστάξει Θεοῦ ἀναστῆναι καὶ ἀφθαρσίαν ἐνδύσασθαι οὐκ ἀδύνατον. Ποίαν γὰρ ἀξίαν Θεοῦ δύναμιν λέγουσιν οἱ φάσκοντες εἰς ἐκεῖνο χωρεῖν ἕκαστον, ἐξ οὗπερ ἐγένετο, καὶ παρὰ ταῦτα μηδὲν ἄλλο ⁶⁶ δύνασθαι μηδὲ τὸν Θεόν, οὐκ ἔχομεν λέγειν· ἀλλ' ἐκεῖνο συνορωόμεν, ὅτι οὐκ ἂν ἐπίστευσαν δυνατὸν εἶναι τοιούτους ποτὲ γενέσθαι, ὁποίους καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὸν σύμπαντα κόσμον καὶ ἐξ ὁποίων γεγενημένα ὄρωσι. Κρεῖττον δὲ πιστεύειν καὶ τὰ τῆ ἑαυτῶν φῦσει καὶ ἀνθρώποις ἀδύνατα, ἢ ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἀπιστεῖν, προεἰλήφαμεν, ἐπειδὴ καὶ τὸν ἡμέτερον διδάσκαλον Ἰησοῦν Χριστὸν B ἔγνωμεν εἰπόντα· ⁶ Τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις, δυνατὰ παρὰ Θεῶ. Καὶ· ⁷ Μὴ φοβεῖσθε τοὺς ἀναιροῦντας ὑμᾶς καὶ μετὰ ταῦ-

1. κατανοοῦντι τί etc.] Vulgo κατανοοῦντι ἀπιστ. etc.. Sed Grabius adstipulantibus Marano et Braurnio omissum putat τί, quod ob similitudinem cum ultima praecedentis vocis syllaba facile potuit interire. Restituere non dubitavi. Minus probabile Thirlbius conjicit πιστότερον, Perionium vero secutus delendam opinatur ἢ particulam. Justinii vestigiis Irenaeus adv. haeres. V. c. 3. §. 2. p. 295. sq. ed. Massuet.: Ἀπιστότερον, inquit, ἦν, ἐκ μὴ ὄντων ὀστέων τε καὶ νεύ-

ρων (καὶ σαρκῶν? vers. lat.: et venis) καὶ τῆς λοιπῆς τῆς κατὰ τὸν ἄνθρ. οἰκονομίας ποιῆσαι εἰς τὸ εἶναι etc..

2. τοιούτων] Perionius vult ἐκ τοιούτων repugnante Grabio.

3. οἷόν τε] Legere amat Davis. τοιόνδε.

4. Οὐκ . . . ἀντειπεῖν] Davis, si emendatione sit opus, lubens rescripserit: Οὐκ ἂν τ. τολμ. ἂν εἰπεῖν. Idem vult Thirlbius; veretur tamen, ne Justinus noster in culpa sit, non librarii. Thalemann.

19. Et attente consideranti quid incredibilius videatur, quam si in corpore non essemus et aliquis diceret, ex parva quadam humani seminis gutta ossa et nervos et carnes ea, quam videmus, forma fieri posse? Id enim nunc fingendo dicamus. Si tales non essetis neque orti ex talibus, vobisque aliquis hominis semen et pictam imaginem demonstrans ex tali re eum generari posse asseveraret, num prius, quam videretis factum, crederetis? Nemo contradicere audebit. Eodem igitur modo, quia nondum vidistis mortuum ad vitam revocatum, increduli estis. Sed quemadmodum numquam omnino credidissetis, tales vos ex parva gutta fieri posse, et tamen factos videtis, eodem modo fieri posse existimate, ut dissoluta et instar seminum in terram resoluta hominum corpora certo tempore Dei jussu resurgant et incorruptionem induant. Quam enim Deo dignam potentiam asserant ii, qui unumquodque in id redire, unde exstitit, ac praeterea ne Deum quidem quidquam aliud posse dicunt, statuere non possumus; sed illud perspicimus, nequaquam eos credituros fuisse tales se et universum mundum fieri posse, quales et ex qualibus factos vident. Satius autem esse ea credere, quae et nostrae naturae et aliorum hominum vires superant, quam pariter cum aliis incredulos esse, accepimus, quandoquidem et magistrum nostrum Jesum Christum ita dixisse scimus: *Quae impossibilia apud homines, possibilia apud Deum.* Et: *Ne, inquit, timeatis eos, qui occidunt vos ac*

scribendum dicit: "Οτι ἐπιστεύσατε, οὐκ ἂν τις τολμήσειεν ἂν εἰπεῖν, vel: "Οτι οὐκ ἂν ἐπιστεύσατε (sic paulo post), οὐκ ἂν τις τολμήσειεν ἀντειπεῖν. Nihil mutandum censemus.

5. ἀναλυθέντα] Vulgo διαλυθέντα, ut paulo ante, ubi Grabius vitandae tautologiae ergo fortasse legendum dicit διαλαθέντα; prorsus tollendum videtur verbum Thalemanno. Pro altero διαλυθέντα Davis. et Braun. volunt διαξυθέντα, Thirlbuis vero Justinum scripsisse conjicit διαλυθ. κ. δ. σπ. εἰς γῆν

ἀναλυθέντα, quemadmodum Irenaeus τὴν εἰς τὴν γῆν ἡμῶν ἀνά- λυσιν (V. c. 2. §. 3. p. 295.) et ἀναλυθὲν εἰς τὴν γῆν (V. c. 3. §. 2. p. 296.), ubi hunc locum prae oculis eum habuisse multa sunt quae suadeant. Et digna est haec V. D. emendatio, quae in textum recipiatur, praesertim quum idem ἀναλυθέντα in Cod. Clarom. ad marginem legatur.

6. Τὰ...θεῶ] Ev. Luc. XVIII. 27..

7. Μὴ...ἐμβαλεῖν] Ev. Luc. XII. 4. sq. et Matth. X. 28..

τα μὴ δυναμένους τι ποιῆσαι, εἶπε, φοβήθητε δὲ τὸν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς γένναν ἐμβαλεῖν. Ἡ δὲ γέννά ἐστι τόπος, ἔνθα κολάζεσθαι μέλλουσιν οἱ ἀδίκως βιώσαντες καὶ μὴ πιστεύοντες ταῦτα γενήσεσθαι, ὅσα ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐδίδαξε.

20. Καὶ ¹ Σίβυλλα δὲ καὶ ² Ἰστασίας γενήσεσθαι τῶν φθαρ- C
τῶν ἀνάλωσιν διὰ πυρὸς ἔφασαν. ³ Οἱ λεγόμενοι δὲ Στωϊκοὶ φιλό-
σοφοι καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν εἰς πῦρ ἀναλύεσθαι δογματίζουσι καὶ αὖ
πάλιν κατὰ μεταβολὴν τὸν κόσμον γενέσθαι λέγουσιν· ἡμεῖς δὲ
κρεῖττόν τι τῶν μεταβαλλομένων νοοῦμεν τὸν πάντων ποιητὴν
Θεόν. Εἰ οὖν καὶ ὁμοίως τινὰ τοῖς παρ' ὑμῖν τιμωμένοις ποιη-
ταῖς καὶ φιλοσόφοις λέγομεν, ἔνια δὲ καὶ μειζόνως καὶ ⁴ θείως
καὶ μόνοι μετὰ ἀποδείξεως, τί παρὰ πάντας ἀδίκως μισοῦμεθα; D
Τῷ γὰρ λέγειν ἡμᾶς ὑπὸ Θεοῦ πάντα κεκοσμηθῆσαι καὶ γεγενῆσθαι,
Πλάτωνος δόξομεν λέγειν δόγμα· τῷ δὲ ἐκπύρωσιν γενέσθαι, Στωϊ-
κῶν· τῷ δὲ κολάζεσθαι ἐν αἰσθήσει καὶ μετὰ θάνατον οὔσας τὰς
τῶν ἀδίκων ψυχάς, τὰς δὲ τῶν σπουδαίων ἀπηλλαγμένας τῶν τι-
μωριῶν εὖ διάγειν, ποιηταῖς καὶ φιλοσόφοις τὰ αὐτὰ λέγειν δόξο- E
μεν· τῷ δὲ καὶ μὴ δεῖν ⁵ χειρῶν ἔργοις ἀνθρώπους προσκυνεῖν,
Μενάνδρῳ τῷ κωμικῷ καὶ τοῖς ταῦτα φήσασι ταῦτα φράζομεν·
⁶ μείζονα γὰρ τὸν δημιουργὸν τοῦ σκευαζομένου ἀπεφῆναντο.

21. Τῷ δὲ καὶ τὸν λόγον, ὅ ἐστι πρῶτον γέννημα τοῦ Θεοῦ,
ἄνευ ἐπιμιξίας φάσκειν ἡμᾶς ¹ γεγενῆσθαι, Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν δι-

1. Σίβυλλα] Locus, quem Justinus respicit, in orac. Sibyllin. IV. v. 171. (Galland. Bibl. vett. PP. Tom. I. p. 374.) exstat.

2. Ἰστασίας] Ita sine ulla dubitatione recte scribo pro vulgari forma Ἰστασίας, quae Iotacismo debetur (vid. Cohort. ad Gr. c. 20. not. 2.), quum praesertim c. 44. p. 82. C. Ἰστασίου exstet. Nostram scripturam firmant etiam Clemens Alex. Strom. V. c. 6. §. 43. (Opp. ed. Klotz. Tom. III.) p. 123. et Lactantius Instit. divin. VII. c. 15. et 18.. Cf. Valesium ad Ammia-

num Marcell. XXIII. c. 6.. — Editores verum viderunt, sed, quemadmodum alibi, propter nescio quam timiditatem falsam lectionem non expunxerunt.

3. Οἱ λεγόμενοι... λέγουσιν] Cum proxime sequatur: ἡμεῖς δὲ κρεῖττόν... ποιητὴν Θεόν, suspicetur fortasse aliquis τὸν κόσμον glossema esse et proinde e textu in marginem rejiciendum. Quod tu cave faxis. Thirlbius.

4. θείως] Sylburg., Maran. et Roessler. (Biblioth. der KVV. Tom.

deinceps nihil facere possunt, eum vero timete, qui post mortem potest et animam et corpus conjicere in Gehennam. Est autem Gehenna locus, ubi punientur qui injuste vixerunt nec ea crediderunt futura, quaecumque Deus per Christum docuit.

20. Ac Sibylla quidem et Histaspes ea, quae corruptioni obnoxia sunt, igne consumtum iri dixerunt. Qui vero dicuntur Stoici philosophi Deum ipsum in ignem resolvi docent ac mundum per mutationem rursus oriri dicunt; nos autem praestantius aliquid mutabilibus rebus creatorem omnium Deum credimus. Itaque si quaedam similia his, qui apud vos in pretio sunt, poetis et philosophis, quaedam autem plenius et divine disserimus idque soli cum demonstratione, cur supra omnes injuste odiis expositi sumus? Dum enim a Deo dicimus ornata et facta omnia, Platonis sententiam proferre videbimur: dum conflagrationem fore, Stoicorum: dum improborum animas etiam post mortem sensu praeditas puniri et bonorum a suppliciis liberatas beate agere, eadem ac poetae et philosophi dicere videbimur: dum manuum opera homines colere non debere, idem dicimus quod Menander comicus et qui similia locuti sunt; majorem enim esse opere opificem pronuntiarunt.

21. Dum autem Logon, quae prima est Dei progenies, sine mistione genitum dicimus, Jesum Christum magistrum

I. p. 112. not. 14.) monent *θειοτέ-
ρω*s legendum, quod jam Grabius
haud necessarium esse fatetur.

5. *χειρῶν ἔργοις ἀνθρώπου*s] Vulgo vitiose *χειρῶν ἀνθρώποις*. Wolfius conjicit *ἔργα χειρῶν ἀνθρώπου*; H. Stephan. (in edit. epist. ad Diogn. p. 44.) *χειρῶν ἔργοις ἀνθρώπου*s, vel *ἔργοις χειρῶν ἀνθρώπων* aut *ἀνθρωπίνων*; Davis. *χειρῶν ἀνθρώπων ἔργοις*; Maran. *χείρου ἀνθρώπου*s. Sylburg. et Braun. probant *χειρῶν ἀνθρωπίνων ἔργοις*, sed vulgatae lectioni pro-

pius est haud dubie *χειρῶν ἔργοις ἀνθρώπου*s, id quod prae ceteris etiam H. Stephano, Grabio et Thalemanno placet. Egregie facit ad nostram scripturam probandam geminus locus c. 53. p. 88. C, quo Martyr ait: *ἔθνη χειρῶν ἔργοις λατρεύοντα*. Quare recipere non dubitavi.

6. *μείζονα . . . ἀπεφήν.*] Cf. praecipue de monarch. c. 5. p. 107. B. C: *εἰ γὰρ ἔλκει . . . τοῦ θεοῦ*.

1. *γεγενῆσθαι*] Thirlb. legit *γεγενῆσθαι*.

δάσκαλον ἡμῶν, καὶ τοῦτον σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ 67
ἀναστάντα ἀνεληλυθέναι εἰς τὸν οὐρανόν, οὐ παρὰ τοὺς παρ'
ὑμῖν λεγομένους υἱοὺς τῷ Διὶ καινόν τι φέρομεν. Πόσους γὰρ
υἱοὺς φάσκουσι τοῦ Διὸς οἱ παρ' ὑμῖν τιμώμενοι συγγραφεῖς, ἐπί-
στασθε· Ἐρμῆν μὲν, ² λόγον τὸν ἐρμηνευτικὸν καὶ πάντων διδά-
σκαλον, Ἀσκληπιὸν δὲ καὶ θεραπευτὴν γενόμενον, κεραυνωθέντα
ἀνεληλυθέναι εἰς οὐρανόν, Διόνυσον δὲ διασπαραχθέντα, Ἡρακλέα
δὲ φυγῆ πόνων ἑαυτὸν πυρὶ δόντα, τοὺς ἐκ Αἰθίας δὲ Διοσκούρους, B
καὶ τὸν ἐκ Δανάης Περσέα, καὶ ³ τὸν ἐξ ἀνθρώπων δὲ ὑφ' Ἴππου
Πηγάσου Βελλεροφόντην. Τί γὰρ λέγομεν τὴν Ἀριάδνην καὶ τοὺς
⁴ ὁμοίους αὐτῇ κατηστερίσθαι λεγομένους; ⁵ Καὶ τί γὰρ τοὺς ἀποθνή-
σκοντας παρ' ὑμῖν αὐτοκράτορας αἰεὶ ἀπαθανατίζεσθαι ἀξιοῦντες,
⁶ καὶ ὁμνύοντα τινὰ προάγετε ἑωρακέναι ἐκ τῆς πυρᾶς ἀνερχόμενον
εἰς τὸν οὐρανόν τὸν κατακαίοντα Καίσαρα; Καὶ ὅποια ἑκάστου
τῶν λεγομένων νηῶν τοῦ Διὸς ἱστοροῦνται αἱ πράξεις, πρὸς εἰδό- C
τας λέγειν οὐκ ἀνάγκη, πλὴν ὅτι ⁷ εἰς διαφορὰν καὶ προτροπὴν τῶν
ἐκπαιδευομένων ταῦτα γέγραπται· μιμητὰς γὰρ θεῶν καλὸν εἶναι
πάντες ἡγοῦνται. Ἀπειὴ δὲ σωφρονούσης ψυχῆς ἔννοια τοιαύτη
περὶ θεῶν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν ἡγεμόνα καὶ γεννήτορα πάντων κατ'
αὐτοὺς Δία πατροφόντην τε καὶ πατρὸς τοιούτου γεγονέναι, ⁸ ἔρω-

2. λόγον τ. ἐρμην.] Tunc Mercurium dicebant esse λόγον, quum fabulosum illum deum ad physiologiam i. e. ad res inanimas revocarent. Hinc Porphyrius apud Eusebium Praeparat. evang. III. c. 11. dum absurdas de diis fabulas lenire conatur, Mercurium ait esse symbolum λόγον omnium efficientis et interpretis etc.. Maranus.

3. τὸν ἐξ ἀνθρ. δὲ ὑφ' Ἴππου] Perionius et Langus subaudiunt ἀνηρπασμένον, Sylburg. ἀφανισθέντα vel consimile quid. Sed Marano monente quod semel de Aesculapio dixit Justinus, eum in coelum ascendisse, id ad eos, qui deinceps recensentur et proinde ad ipsum etiam Bellerophontem referendum est. Jam

Sylburg, observat, fortasse scriptum esse ὑφ' Ἴππου, quum eadem lectio infra c. 54. p. 89. E. exstet. Ceterum ille ex ethnicorum opinione non in coelum avolavit, sed avolare frustra voluit; cf. praeter alios Pindar. Isthm. VII. 63. sqq. et Horat. Odd. IV. 11. 26. sqq..

4. ὁμοίους] Fortasse ὁμοίως. Thirlbius.

5. Καὶ τί γὰρ etc.] Thirlb. conjectat αὐτοκράτορας, οὗς αἰεὶ etc.. Aptius Maran. dicit legendum Καὶ τοι γὰρ: Quid enim necesse est antiqua recensere, quum quotidie ejusmodi consecrationes apud vos celebrentur?

6. καὶ ὁμνύοντα τινὰ... Καίσαρα] Sylburg. et Grab. Justinii

nostrum, eundemque crucifixum et mortuum et redivivum ascendisse in coelum: nihil ab iis, qui apud vos dicuntur, Jovis filiis alienum et novum afferimus. Scitis enim quot Jovis filios commemorent spectati apud vos scriptores: Mercurium, sermonem interpretem et omnium magistrum, Aesculapium, postquam etiam ob medici munus fulminatus est, evectum in coelum, Bacchum postquam dilaniatus, Herculem postquam se ipsum fuga laborum igni tradidit, Dioscuros ex Leda, Perseum ex Danaë genitos, et genitum ex hominibus Bellerophontem, equo Pegaso sublatum. Quid enim dicamus Ariadnē et qui similiter ac ista recepti inter sidera feruntur? Nam et morientes apud vos imperatores semper immortalitati consecrandos judicatis, ac producitis qui etiam juratus vidisse se crematum Caesarem in coelum abeuntem dicat. Qualia autem cujusque eorum qui dicuntur Jovis filiorum facta perhibeantur, necesse non est apud scientes dicere, sed hoc tantum, in usum et adhortationem discentium ista literis mandata esse; Deos enim imitari praeclarum omnibus videtur. Absit autem a sana mente haec de diis cogitatio, ut ipsum ducem et genitorem omnium secundum illos Jovem parricidam et ex patre parricida ortum

diligentiam hoc loco desiderant, quasi latius extendat, quod de Romulo et Julio Caesare narratur, nec animadvertat in aliorum imperatorum exsequiis non ejusmodi jusjurandum dari, sed aquilam e rogo emitti solitam esse, quae defuncti animam in coelum efferre putaretur. Non viderunt eruditi viri utramque consuetudinem usurpatam fuisse. Sic loquitur Suetonius in Augusti vita: *Non defuit, inquit, vir praetorius, qui se effigiem cremati euntem in coelum vidisse juraret.* — Justini testimonium confirmat Tatianus Orat. adv. Graec. c. 10.; Tertullianus idem perjurium exagitat ad Nat. I. c. 10. et II.

c. 7.. *Maranus.*

7. εἰς διαφορὰν καὶ προτροπήν] Lang. et Bill. (Observv. sacr. II. c. 6.) legi volunt *διαφορὰν*, eosque secuti Grab., Maran. et Thalemann. insuper *παρατροπήν* recipiendum contendunt, quod primus Cotelerius (Monum. eccles. graec. Tom. II. p. 596.) conjecit, ut sensus sit, ad corruptelam et depravationem discentium illa perscripta esse. Sed idem exprimit scriptura vulgata, dummodo per ironiam verba prolata statuas, id quod ante me admonuerunt Deckers. et Braun..

8. ἔρωτί τε] Thalemann. praeter necessitatem *ἔρωτι δὲ* vel *ἔρωτός τε καί.*

τί τε κακῶν καὶ αἰσχροῦν ἡδονῶν ἤττω γενόμενον ἐπὶ Γανυμήδην καὶ Διὶ τὰς πολλὰς μοιχευθείσας γυναῖκας ἔλθειν, καὶ τοὺς αὐτοῦ παῖδας τὰ ὅμοια πράξαντας παραδέξασθαι. Ἄλλ', ὡς προέφημεν, οἱ φραῦλοι δαίμονες ταῦτα ἔπραξαν. Ἀπαθανατίζεσθαι δὲ ἡμεῖς μόνους δεδιδάγμεθα τοὺς ὁσίως καὶ ἐναρέτως ἐγγὺς θεῶν βιοῦντας, κολάζεσθαι δὲ τοὺς ἄδίκως καὶ μὴ μεταβάλλοντας ἐν αἰωνίῳ πυρὶ πιστεύομεν.

22. Τίς δὲ θεοῦ ὁ Ἰησοῦς λεγόμενος, εἰ καὶ ¹ κοινῶς μόνον ^E ἄνθρωπος, διὰ σοφίαν ἄξιός υἱὸς θεοῦ λέγεσθαι· πατέρα γὰρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε πάντες συγγραφεῖς τὸν θεὸν ² καλοῦσιν. ³ Εἰ δὲ καὶ ἰδίως παρὰ τὴν κοινήν γενεσιν γεγενῆσθαι αὐτὸν ἐκ θεοῦ λέγομεν λόγον θεοῦ, ὡς προέφημεν, κοινὸν τοῦτο ἔστω ὑμῖν τοῖς τὸν Ἐρμῆν λόγον τὸν παρὰ θεοῦ ἀγγελτικὸν λέγουσιν. Εἰ δὲ αἰ- ⁶⁸ τιάσαιτό τις ἔσταυρωῦσθαι αὐτόν, καὶ τοῦτο κοινὸν τοῖς προκατηριθμημένοις παθοῦσιν υἱοῖς καθ' ὑμᾶς τοῦ Διὸς ὑπάρχει. Ἐκείνων τε γὰρ οὐχ ὅμοια τὰ πάθη τοῦ θανάτου, ἀλλὰ διάφορα ἱστορεῖται, ὥστε ⁴ μηδὲ τὸ ἴδιον τοῦ πάθους ἤττονα δοκεῖν εἶναι τοῦτον, ἀλλ', ὡς ὑπεσχόμεθα, προΐόντος τοῦ λόγου καὶ κρείττονα ἀποδείξομεν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀποδείκεται· ⁵ ὁ γὰρ κρείττων ἐκ τῶν πρᾶξεων φαίνεται. Εἰ δὲ καὶ ⁶ διὰ παρθένου γεγενῆσθαι φερόμεν, κοινὸν καὶ τοῦτο πρὸς τὸν Περσέα ἔστω ὑμῖν. Ὡς δὲ λέγομεν ^B χωλοὺς καὶ παραλυτικούς καὶ ἐκ γενετῆς ⁷ πονηροὺς ὑγιεῖς πε-

9. ἀδίκως] Bill. (l. c.) legere amat ἀδίκους; sed vulgaris lectio retinenda.

1. κοινῶς μόνον ἄνθρ.] Con-jicit Thirlbius κοινός, sed lectio-nem vulgatam non mutandam cen-set. Gallandius conjecturam con-tendit a Davasio confirmatam esse ex ipso Justino, qui pari phrasi usus sit in Dial. c. Tr. c. 99. p. 326. C: ὡς κοινὸν ἄνθρωπον ἐν Αἰδοῦ μένειν. Sed, Braunius recte ait, no-stro loco κοινῶς unice verum esse, ostendit quod statim sequitur ἰδίως, id quod voci κοινῶς ita respondet, ut hoc sensu latiore, illud strictiore

et proprio significet.

2. καλοῦσιν] Prae ceteris Ho-merus; vid. Cohort. ad Gr. c. 2. p. 2. G.

3. Εἰ δὲ καὶ ἰδίως etc.] Hujus loci ea videtur esse sententia: Ne mirum vobis videatur, si Logon Dei non sonum vocalem, non rem inanimam, sed verum filium veram-que personam dicimus, non factam sed genitam. Commune id esse du-cite cum iis, qui ipsum etiam Mer-curium λόγον τὸν παρὰ θεοῦ ἀγ-γελτικὸν appellant. Vid. Dial. c. Tr. c. 16. et 128.. Maranus. Thirlb. vult τῶν παρὰ θεοῦ.

fuisse, ac malarum et turpium voluptatum amore captum ad Ganymedem multasque mulieres ab eo constupratas venisse, ac ejus filios similia fecisse credat. Sed haec, ut diximus, pravi daemones perpetrarunt. Nos autem immortalitatem eos consequi solos didicimus, qui Deum vitae sanctitate et virtute propius contingunt: qui autem improbe vivunt nec immutantur, eos igne aeterno credimus puniri.

22. Filius autem Dei, qui Jesus vocatur, etiam si homo tantum esset communi conditione, propter sapientiam dignus foret, qui filius Dei diceretur. *Parentem enim virumque deumque* scriptores omnes appellant Deum. Quodsi modo singulari et a communi creatione diverso genitum illum ex Deo dicimus Logon Dei, id ei, ut jam diximus, commune esse credite cum iis, qui Mercurium sermonem a Deo internuntium appellant. Si quis autem crucifixum esse objiciat, est id quoque commune cum supradictis Jovis, ut vestra fert opinio, filiis, qui perpressiones non effugerunt. Illorum enim non similes, sed diversae mortis perpressiones narrantur ita, ut ne ob singulare quidem perpressionis genus inferior sit, sed et praestantior esse, ut promisimus, procedente oratione demonstrabimus, vel potius jam demonstratum est; praestantior enim quisque ex actionibus apparet. Quod autem et per virginem natum tenemus, commune id cum Perseo existimate. Quod claudos denique et paralyticos et ab ipso ortu debiles sanitati ab eo

4. μηδὲ] Pearson. legit μὴ διὰ.

5. ὁ γὰρ... φαίνεται] Grabio observante mutuatus est hanc propositionem a Justino [Irenaeus adv. haeres. II. c. 30. §. 5. p. 161. ed. Massuet. scribens: Qui enim melior est, ex operibus ostenditur.

6. διὰ παρθ.] Alibi Martyr dicit Christum ἐκ παρθ. natum. Utramque praepositionem, quam Basilus de Spiritu sancto c. 5. hac in re idem sonare dicit, jungit in Dial. c. Tr. c. 66. p. 290. D: ὅτι ἐκ

παρθένου γεννητός καὶ διὰ παρθένου γεννηθῆναι etc., et ibid. p. 291. A. Christum ἀπὸ παρθ. genitum pronuntiat.

7. πονηρούς] Sylburg. et Grab. (nec repugnant Thirlb. et Maran.) cum R. Stephan. (ad edit. calcem) legi malunt πηρούς idque firmant loco ex Dial. c. Tr. c. 69. desumto: τοὺς ἐκ γενετῆς καὶ κατὰ τὴν σάρκα πηρούς καὶ χολούς λάσατο. Quae emendatio ut bene se habere videatur, vulgaris tamen lectio re-

ποιηκέναι αὐτὸν καὶ νεκροὺς ἀνεγείραι, ὅμοια τοῖς ὑπ' Ἀσκληπιοῦ γεγενῆσθαι λεγομένοις καὶ ⁸ ταῦτα φάσκειν δόξομεν.

23. ¹ Ἴνα δὲ ἤδη καὶ τοῦτο φανερόν ὑμῖν γένηται, ὅτι, ὅποσα λέγομεν μαθόντες παρὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν προελθόντων αὐτοῦ προφητῶν, μόνα ἀληθῆ ἐστὶ καὶ πρεσβύτερα πάντων τῶν γεγενημένων συγγραφέων, καὶ οὐχὶ διὰ τὸ ταῦτα λέγειν αὐτοῖς παραδεχθῆναι ἀξιούμεν, ἀλλ' ὅτι τὸ ἀληθὲς λέγομεν καὶ Ἰησοῦς Χριστὸς μόνος ἰδίως υἱὸς τῷ θεῷ γεγέννηται, λόγος αὐτοῦ ὑπάρχων καὶ πρωτότοκος καὶ δύναμις, καὶ τῇ βουλῇ αὐτοῦ γενόμενος ἄνθρωπος ταῦτα ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἐπ' ἀλλαγῇ καὶ ἐπαναγωγῇ τοῦ ἀνθρωπειοῦ γένους. ² πρὶν ἢ ἐν ἀνθρώποις αὐτὸν γενέσθαι ἄνθρωπον ³ φθά-

tineri potest ideoque debet. *Braunius*. Scribi vult *Thalemann*. mutato accentu *πονήρους* (nonnulli enim grammaticὶ *πόνηρος* i. q. *ἐπίπονος*, *πονηρός* autem i. q. *κοκοήθης* docent esse), sed jam *Thirlbius* talem mutationem vix necessariam esse putat.

8. ταῦτα] Etiam ταῦτα legi posse notat *Sylburg.*; sed non necessario sic legendum, ut *Thalemann*. opinatur.

1. Ἴνα δὲ ἤδη etc.] Observat *Ritterus* (*Animadv.* in primam *S. Just.* apolog. p. 19. sq.): „Restat ut scriptor, si ultra progressurus sit, demonstrat, quae Christiani profiteantur non solum verisimilia et aequae vera ac fabulas Graecorum, sed omnino reapse vera esse et testimoniis confirmari, quorum fides in dubium vocari non possit. Et hoc quidem praestitit a capite 30.—65.; sed quae a capite 23.—30. tractantur, plane nobis abundare videntur. — Itaque fortasse sic series membrorum restitui possit: Primum ejice primam partem capitis 23. usque ad verba καὶ Ἰησοῦς Χριστός; hac enim ratione

doctrina de persona Jesu Christi, quae cap. 21. incipit, continuatur et absolvitur. Tum transpone ejectam partem capitis 23. ad finem capitis 30., ita ut rerum argumenti tractandarum partem secundam efficiat, hoc est scriptorem cogita se demonstraturum polliceri, doctrinam christianam non tantum veram esse, sed solam esse veram (*μόνα ἀληθῆ*). Et quae cap. 24. et seqq. dicuntur, non male quadrant in extremam partem cap. 23.“ Sed *Justinus* tam raro certum quemdam ordinem et methodum servat (coll. *Semisch. Justin d. Märt.* P. I. p. 208. sq.), ut confusionem istam absque codicis manu exarati auctoritate librariis imputandam esse non censeam. Vid. praeterea annotationem quae sequitur.

2. πρὶν ἢ etc.] Miror vel potius non miror, *Grabium* ante haec verba lacunam vidisse textusque statuisse corruptelam. Nihil sane deest; si mavis, καὶ (sc. ὅτι) subintelligas, id quod jam *Fabricius* (*Biblioth. gr.* ed. *Harles.* Vol. VII. p. 60.) admonuit, aut suppleas post πρὶν particulam δὲ *Marano* suaden-

restitutos et mortuos ad vitam revocatos dicimus, similia haec quoque dicere videbimur iis, quae ab Aesculapio facta narrantur.

23. Atque ut illud etiam perspectum habeatis, quaecumque a Christo et a prophetis, qui eum antecesserunt, edocti dicimus, sola esse vera et scriptoribus omnibus antiquiora, nec quia eadem ac illi scriptores dicimus, idcirco nos petere ut probemur, sed quia vera loquimur; tum etiam ut vobis constet Jesum Christum, quum Dei Logos et primogenitus et virtus sit, solum proprie filium ex eo genitum esse, ejusque voluntate factum hominem instaurandi et revocandi hominum generis causa haec nos docuisse; ac denique priusquam inter homines homo versaretur, in antecessum quosdam, dico

te. Qui quidem longam hanc verborum complexionem et cum iis quae praecedunt, et cum iis quae sequuntur, connecti posse docet. Tria, inquit V. D., pollicetur Justinus sese demonstraturum: 1^o. Quae a Christianis docentur, sola vera esse, quod quidem aptum et nexum est ex iis, quae proxime dicebat, nempe ex illa similitudine, quae christiana doctrinae videtur inesse cum nonnullis philosophorum et poetarum placitis. 2^o. Promittit se probaturum filium Dei incarnatum esse. 3^o. Daemones ante illius incarnationem multa per poetas finxisse, ut homines ab hoc mysterio credendo averterent. In his tribus argumentis deinceps versatur Justinus. Probat primum c. 24. sqq. Christianos solos esse qui veritatem defendant. Deinde c. 30. sqq. filium Dei incarnatum esse. Tum c. 54. venit ad fabulas poetarum, quas daemonum fraude ad hominum perniciem inventas fuisse docet.

3. φθάσαντες... ἔφησαν] Lo-

cus non sanus videtur. Quinam enim sunt, qui daemonum impulsu per poetas haec finxerunt? Quare Thirlb. conjicit φθάσ. τ. δ. τ. πρ. κ. δ. τὰ προειρημένα διὰ τῶν προφητῶν ὡς γενόμενα εἶπον καὶ μυθοποίησαντες ἔφθειραν, vel φθάσ. τινες τὰ προειρημένα διὰ τῶν προφ. ὡς γεν. διὰ τῶν προειρημένων κακῶν δαιμόνων εἶπον etc., vel φθάσ. οἱ προειρημένοι κακοδαίμονες (aut, quod illi tamen minus placet, φθάσαντες τινες τῶν προειρημένων κακῶν δαιμόνων) τὰ προειρημένα διὰ τ. προφητῶν, διὰ τῶν ποιητῶν etc. Thalemann. sic locum constituit: ἂ πρὶν ἢ ἐν ἀνθρώπ. αὐτ. γεν. φθάσ. τινες, λέγω δὲ τοὺς πρ. κ. δ. διὰ τῶν ποιητ. μυθοποίησαντες ὡς γενόμενα εἶπον. Quae omnia a vulgari scriptura nimis recedunt. Quid igitur? Ut alias, quas in animo habeo, conjecturas taceam (non enim est meum, quae mihi met persuadere non possum, aliis persuadere velle), placuit in interpretatione latina Maranum se-

σαντές τινες διὰ τοὺς προειρημένους κακοὺς δαίμονας, διὰ τῶν D ποιητῶν ὡς γενόμενα εἶπον, ἃ μυθοποιήσαντες ἔφησαν, ὃν τρόπον καὶ τὰ καθ' ἡμῶν λεγόμενα δύσφημα καὶ ἀσεβῆ ἔργα ⁴ ἐνήργησαν, ὧν οὐδεὶς μάρτυς οὐδὲ ἀπόδειξις ἐστι, τοῦτον ἔλεγχον ποιησόμεθα.

24. ¹ Πρῶτον μὲν ὅτι τὰ ὅμοια τοῖς Ἑλλήσι λέγοντες μόνοι μισούμεθα δι' ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, καὶ μηδὲν ἀδικοῦντες ὡς ἀμαρτωλοὶ ἀναιρούμεθα, ἄλλων ἀλλαχοῦ καὶ δένδρα σεβομένων καὶ ποταμούς καὶ μῦς καὶ αἰλούρους καὶ κροκοδείλους καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὰ πολλά, καὶ οὐ τῶν αὐτῶν ὑπὸ πάντων τιμωμένων, ἀλλὰ ἄλλων ἀλλαχόσε, ὥστ' εἶναι ἀσεβεῖς ἀλλήλοις πάντας διὰ τὸ μὴ τὰ αὐτὰ σέβειν. Ὅπερ μόνον ἐγκαλεῖν ἡμῖν ἔχετε, ὅτι μὴ τοὺς αὐτοὺς ὑμῖν σέβομεν θεοὺς, μηδὲ τοῖς ἀποθανοῦσι χοὰς καὶ κνίσας καὶ ² ἐν γραφαῖς στεφάνους καὶ θυσίας φέρομεν. ³ Ὅτι ⁶⁹ γὰρ τὰ αὐτὰ παρ' οἷς μὲν θεοί, παρ' οἷς δὲ θηρία, παρ' οἷς δὲ ἱερεῖα νενομισμένα ἐστίν, ἀκριβῶς ἐπίστασθε.

25. ¹ Δεύτερον δὲ ὅτι ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων οἱ ² πάλαι σεβόμενοι Διόνυσον τὸν Σεμέλης καὶ Ἀπόλλωνα τὸν Λητοῖδην, οἱ ³ δι' ἔρωτας ἀρσένων ὅσα ἔπραξαν, αἶσχος καὶ λέγειν, καὶ οἱ ⁴ Περσεφόνην καὶ Ἀφροδίτην, τὰς διὰ τὸν Ἄδωνιν ⁵ οἰστροθηθείσας,

qui, qui λέγω δὲ τοὺς scribendum existimat, quae emendatio critico calculo haud indigna est. Erroris causa videtur sequens διὰ fuisse. Quamquam nondum ausus sum textui inserere.

4. ἐνήργησαν] Cum Sylburgio subintelligere διαθρυλλεῖσθαι non adeo necessarium est. Idem statuendum de Perionii conjectura, qua mox τούτων ἔλεγχον pro τοῦτον ἔλ. mallet.

1. Πρῶτον μὲν etc.] Ut probet veritatem penes solos esse Christianos (hoc enim ex tripartita divisione primum erat) hoc utitur argumento, quod cum alii summam habeant suae religionis colendae licen-

tiam, solis Christianis eodem jure esse non liceat. Maranus.

2. ἐν γραφαῖς] Verba a multis tentata. Salmasius (ad Scriptt. hist. Aug. p. 79.) et Grabius legunt ἐν ῥαφαῖς, quod pro ῥαπτούς positum sit h. e. sutiles coronas. Non placet Thirlbio, qui conjectat ἐν τάφοις, improbato ἐν ταφαῖς, quod cum Meursio volunt Fabricius (Biblioth. gr. ed. Harles. Vol. VII. p. 60.) et Thalemannus, quem Braunius sequi videtur. Alii legunt ἐν γράφοις. Vulgatam defendit lectionem Maranus, γραφᾶς non picturas solum, sed etiam statuas atque imagines fictas significare demonstrans. Ἐν autem saepius fere

supra nominatos malos daemones, ea per poetas velut facta dixisse, quae fabulose confinxerunt, quemadmodum perfecere ut nefanda in nos et impia facinora decantarentur, quorum nec testis nec argumentum exstat ullum: ut haec, inquam, vobis explorata sint, his argumentis utemur.

24. Primo, quum similia Græcis dicamus, soli odio habemur propter nomen Christi, et quum nihil faciamus mali, velut improbi necamur, aliis alibi et arbores et fluvios et mures et feles et crocodilos et plurimas brutas animantes colentibus, nec eadem omnibus, sed alia alibi venerantibus, ita ut omnes sibi invicem, quia non eadem colunt, impii sint. Quae quidem una res est, quam in criminis loco nobis objicere possitis, quod non eosdem ac vos colamus deos, nec mortuis libamina et nidores et apud imagines coronas et victimas offeramus. Ipsi enim res easdem alibi deos, alibi feras, alibi victimas legitimas esse accurate scitis.

25. Secundo, ex omni hominum genere qui olim Bacchum Semeles filium et Latonae Apollinem, qui etiam turpe dictu est quae et quanta masculorum amore designaverint, et Proserpinam et Venerem, oestro propter Adonidem concitatas,

idem quod *παρά* (*prope*) valet.

3. "*Ὅτι γὰρ τὰ* etc.] Libri msti et editi "*Ὅτι γὰρ οὐ τὰ* etc., sed *οὐ* expungendum jam Langus vidit; solus Grabius repugnat sine ratione. Vel legendum *ὅτι γὰρ οὖν τὰ* etc.. Solent enim Marano notante alii scriptores id exprobrare gentilibus, quod eadem res nunc victima sit nunc Deus. Hoc argumento utitur Athanasius Orat. adv. gentes c. 23.; laudat V. D. praeterea Tatian. Orat. adv. Gr. c. 10. et Athenagor. Legat. p. Christ. c. 14. atque adjungit Anaxandridis versus, quos refert Athanaeus VII. p. 299.: *Βοῦν προσκυνεῖς, ἐγὼ δὲ θύω τοῖς θεοῖς* etc..

1. *Δεύτερον δὲ* etc.] Secundum

argumentum, cur veritas solis Christianis nota sit, inde deducit Justinus, quod a cultu deorum, qui flagitia patrasse narrantur, ad purissimum unius Dei cultum quamvis morte proposita conversi fuerint. *Maranus.*

2. *πάλαι*] Ita legendum pro vulg. *παλαιοὶ* jam Sylburg. vidit; cf. c. 14. p. 61. B: *οἱ πάλαι μὲν πορνείαις χαίροντες*, c. 39. p. 78. B: *οἱ πάλαι ἀλληλοφόνται.*

3. *δι' ἔρωτος*] Thalemann. vult *δι' ἔρωτος*; sed vulgata bene habet.

4. *Περσεφόνην*] Uterque Cod. mstus ad marginem *κόρην* glossema.

5. *οἰστροθηθείσας*] Uterque Cod. mstus ad marginem corrupte *ἐρη-*

ὄν καὶ τὰ μυστήρια ἄγετε, ἢ Ἀσκήπιον ἢ τινὰ τῶν ἄλλων ὄνο- B
μαζομένων θεῶν, καίπερ θανάτου ἀπειλουμένου ὁ δὲ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ τούτων μὲν κατεφρονήσαμεν, θεῶ δὲ τῷ ἀγεννήτῳ καὶ ἀπα-
θεῖ ἑαυτοὺς ἀνεθήκαμεν, ὃν οὔτε ἐπὶ Ἀντιόπην καὶ τὰς ἄλλας
ὁμοίως, οὔδὲ ἐπὶ Γανυμήδην δι' οἴστρον ἐληλυθέναι πειθόμεθα,
οὔδὲ λυθῆναι βοηθείας τυχόντα διὰ Θετίδος ὑπὸ τοῦ ἑκατοντά-
χειρος ἐκείνου, οὔδὲ μεριμνῶντα ἑπὶ τοῦτο τὸν τῆς Θετίδος Ἀχιλ- C
λέα διὰ τὴν παλλακίδα Βρισηίδα ὀλέσαι πολλοὺς τῶν Ἑλλήνων.
Καὶ τοὺς πειθομένους ἐλεοῦμεν· τοὺς δὲ τούτων αἰτίους δαίμονας
γνωρίζομεν.

26. ¹ Τρίτον δὲ ὅτι ² καὶ μετὰ τὴν ³ ἀνέλευσιν τοῦ Χριστοῦ
εἰς οὐρανὸν ⁴ προσεβάλλοντο οἱ δαίμονες ἀνθρώπους τινὰς λέγον-
τας ἑαυτοὺς εἶναι θεοὺς, ὃν οὐ μόνον οὐκ ἐδιώχθησαν ὑφ' ὑμῶν,
ἀλλὰ καὶ ⁵ τιμῶν ⁶ κατηξιώθησαν· ⁷ Σίμωνα μὲν τινὰ Σαμαρέα
τὸν ἀπὸ κώμης λεγομένης ⁸ Γιττῶν, ὃς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος D
⁹ διὰ τῆς τῶν ἐνεργούντων δαιμόνων τέχνης ¹⁰ δυνάμεις ποιήσας
μαγικὰς ἐν τῇ πόλει ὑμῶν βασιλίδι Ῥώμῃ θεὸς ἐνομίσθη καὶ ἀν-

θείσας (leg. ἐρισθείσας). Sylburgius, quocum Grabius facit, ita vult scribi: τὴν μὲν διὰ τὸν Ἀδωνιν, τὴν δὲ διὰ τὸν Αἰδωνέα οἰστρηθείσαν. Nihil mutasset, si fabulae meminisset narratae ab Apollodoro Biblioth. III. c. 13. §. 4. p. 224. sq., coll. Macrob. Saturn. I. 21. p. 254. sq. et Scholiast. ad Theocriti Idyll. III. 48., XV. 68..

6. διὰ Ἰησοῦ Χρ.] Sylburg. assentiente Grabio aequè aptum et Thalemann. aptius dicit διὰ (propter) Ἰησοῦν Χρ.; sed scripturam vulgarem genuinam esse arguunt c. 49. p. 85. B. et c. 61. p. 93. D., ubi repetitur.

7. διὰ τοῦτο] Frustra Sylburg. legendum conjicit δῆτα vel majore mutatione facta διὰ τοῦ κότου τοῦ τῆς Θετίδος Ἀχιλλέως: per ipsam

Achillis filii Thetidis. Alludit autem Justinus ad Homeri Il. II. 3. sq..

1. Τρίτον δὲ etc.] Tertium hoc argumentum, ut veritatem in Christianis solam odio haberi constet. Si quis a daemonibus immisus christianam religionem erroribus corrumpat, hunc persecutio non attingit. Inde manifesta conclusio, persecutionum auctores esse daemones ac solam illos veritatem insectari. Maranus.

2. καὶ μετὰ... λέγουσι] Citat hunc locum Eusebius Hist. eccl. II. c. 13. (ed. Heinichen. Tom. I.) p. 130. sqq. et ex hoc, paulo aliter, Syncellus Chronograph. p. 333. et Zonaras Anall. Tom. II. p. 187..

3. ἀνέλευσιν τ. Χριστοῦ] Euseb., Syncell. et Zonar. ἀνάληψιν τ. κυρίου. Nostram lectionem pri-

quarum etiam mysteria celebratis, aut Aesculapium aut quemdam alium eorum, quos appellant deos, colebamus: eos quamvis morte proposita per Jesum Christum contempsimus, nosque ingenito et perpeccationis experti consecravimus Deo, quem neque ad Antiopen aliasve similes neque ad Ganymedem oestro libidinis incitatum venisse credimus, nec vinculis solutum auxilio illius Centimani per Tethydem impetrato neque ob hoc beneficium sollicitum fuisse, ut plurimis Graecis Achilles, Thetidis filius, propter Briseidem pellicem perniciem afferret. Miseret nos eorum qui credunt ista, quorum auctores esse daemones novimus.

26. Tertio, post Christi in coelum adscensum daemones immisere homines quosdam, qui se deos esse dicerent, quos non modo non insectati estis, sed etiam auxistis honoribus: Simonem quemdam Samaritanum e vico Gittum dicto, qui sub Claudio Caesare, quum daemonum operantium arte miracula magica edidisset in regia vestra urbe Romae, Deus exi-

mitivam esse, patescit ex Dial. c. Tr. c. 39. p. 258. B: *μετὰ τὴν τοῦ Χρ. εἰς τ. οὐρανὸν ἀνέλευσιν*, coll. c. 87. p. 315. B.; praeterea tantummodo reperitur *ἀνοδος εἰς οὐρανὸν* ibid. c. 82. p. 308. C.

4. *προεβάλλοντο*] Ita uterque Cod. mstus et plurimi Eusebiani (etiam Sycell.); Maran. vero et Braun. *προεβάλλοντο*.

5. *τιμῶν*] Zonar. *τιμῆς*.

6. *κατηξιώθησαν*] Euseb., Sycell. et Zonar. *ἡξιώθησαν*.

7. *Σίμωνα* etc.] Zonar. *ὧν εἰς καὶ Σίμων ὁ Σαμαρεὺς ὁ ἀπὸ κώμης* etc..

8. *Γιττῶν*] Uterque Cod. mstus, Stephan. et Thirlb. *Τρίτον* (mendose sine dubio), Sylburg., Maran. et Braun. *Γίττων* (sic et Heinich. l. c. edidit), Grab. et Thalemann. *Γιττῶν* (ex Euseb. ed. Vales. et Zo-

nar.), Syncell. *Γαιτθίων*. Ultima circumflexa est: Epiphan. Haeres. 21. et Theodoret. Fabul. haeret. I. c. 1. *Γιτθῶν*, Clement. Homil. II. c. 22. *Γετθῶν*, Euseb. Chron. *Γηθῶν*, alii *Γητθῶν* et *Γητῶν*. Hac de voce dabit plura Clericus ad Constitutt. apostol. VI. 7.: *Σίμωνά τινα ἀπὸ Γιτθῶν οὕτω καλονόμενης κώμης Σαμαρεία*; coll. quae de Simonis Magi patria exposuit Simon in Illgeni *Zeitschrift für die histor. Theolog.* Lips. 1841. fasc. 3. p. 18. sqq..

9. *διὰ τ. τ. ἐνεργ. δαιμ. τέχνης*] Zonar. *διὰ τ. τ. δαιμ. ἐνεργείας*.

10. *δυν. ποιήσ. μαγ.*] Euseb. *δυν. μαγ. ποιήσ.*. Mox idem *ἐπὶ τ. πόλ. ὑμῶν τῇ βασ.*, Syncell. *ἐν τ. πόλ. ἡμῶν τῇ βασ.* et Zonar. *ἐν τ. πόλ. ὑμῶν τῇ βασ.*.

δριάντι. ¹¹ παρ' ὑμῶν ὡς θεὸς τετίμηται, ¹² ὃς ἀνδρίας ἀνεγήγεραται ἐν τῷ Τίβερι ποταμῷ μεταξύ τῶν δύο γεφυρῶν, ἔχων ἐπιγραφὴν Ῥωμαϊκὴν ταύτην. ¹³ ΣΙΜΩΝΙ ΔΕΩ ΣΑΓΚΤΩ. Καὶ σχεδὸν ¹⁴ πάντες μὲν Σαμαρεῖς, ὀλίγοι δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ἔθνεσιν, ὡς τὸν πρῶτον θεὸν ἐκείνον ὁμολογοῦντες, ¹⁵ ἐκείνον καὶ προσκυνούσι. Καὶ Ἑλένην τινά, ¹⁶ τὴν περινοστήσασαν αὐτῷ κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ, πρότερον ἐπὶ ¹⁷ τέγους σταθεῖσαν, τὴν ¹⁸ ἀπ' αὐτοῦ ἔννοϊαν πρῶτην γενομένην λέγουσι. ¹⁹ Μένανδρον δὲ τινά, καὶ αὐτὸν Σαμαρέα τὸν ἀπὸ κόμης ²⁰ Καππαρεταίας, γενόμενον μαθητὴν τοῦ Σίμωνος, ²¹ ἐνεργηθέντα καὶ ὑπὸ τῶν δαιμονίων καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενον πολλοὺς ἐξαπατῆσαι διὰ μαγικῆς τέχνης οἶδαμεν. ὃς καὶ τοὺς αὐτῷ ἐπομένους ὡς ²² μηδὲ ἀποθνήσκοιεν ἔπεισε, καὶ νῦν εἰσὶ τινες ἀπ' ἐκείνου τοῦτο ὁμολογοῦντες. ²³ Μαρκίωνα δὲ τινά Ποντικόν, ὃς καὶ νῦν ἔτι ἐστὶ διδάσκων τοὺς πειθομένους, ἄλλον τινά ²⁴ νομίζειν μείζονα τοῦ δημιουργοῦ θεόν, ²⁵ ὃς κατὰ

11. παρ' ὑμῶν] Euseb. παρ' ὑμῖν. In Zonar. ὡς θεὸς non existant.

12. ὃς ἀνδρίας ἀνεγήγεραται] Haec minus recte Euseb., Syncell. et Zonar. omittunt. Hic mox Τιβερίδι (graeco more) ποτ. Ἰσταμένω, γράμμασιν ἐπιγεγραμμένω Ῥωμαϊκοῖς.

13. ΣΙΜΩΝΙ ΔΕΩ ΣΑΓΚΤΩ] Euseb., Syncell. et Zonar. addunt graecam interpretationem: ὅπερ ἐστὶ Σίμωνι θεῷ ἁγίῳ. Eadem statuam commemorat Martyr etiam c. 56. p. 91. B. eumque praeter Eusebium secuti sunt Irenaeus adv. haeres. I. c. 23. §. 1. p. 99. ed. Massuet. et Tertullianus Apolog. c. 13. (Opp. ed. Leopold. P. I.) p. 76.; coll. Clement. Recognn. II. c. 9., Cyrill. Hieros. Catech. VI. c. 14. alios. Hujus rei narrationem defendere conati sunt Thirlbius, Maranus (Praefat. P. III. p. LXXXVI. sq.), Braunius et prae-

ceteris Fogginius (De romano D. Petri itinere et episcopatu. Florent. 1741. 4. p. 247. sqq.). Contra dixerunt Grabius, van Dale (De oraculis vett. ethnicorum ed. 2. Amstelod. 1700. 4. p. 579. sqq.), Simson (l. c. p. 36. sqq.) aliique permulti. — Anno 1574. lapis, statucae olim basis, in insula Tiberina e rudibus effossus est (vid. Baron. Annal. ad. ann. 44. Tom. I. Colon. 1624. p. 363. sq.; coll. Montefalcon. Diarium italic. etc. p. 268.) hacce notatus inscriptione: SEMONI SANCO DEO FIDIO SACRUM etc. (apud Gruter. Inscriptt. antiq. totius orbis Rom. ed. Graev. Tom. I. p. XCVI. N. 5.). Hic Semo (dici etiam poterat Simo, ut saepe Mercurius, Camina, Gimina al.) Sancus (vel Sanguis, ut apud Gruter. l. c. N. 6., et Sanctus, ut Ovid. Fast. VI. 213. sq.) Sabinorum deus erat (cf. Ovid. l. c. 217. et Lactant. Institt. divin. I. c. 15. [ed. Le Brun et Dufresn.

stimatus est et a vobis tamquam Deus statua honoratus, quae statua erecta est in insula Tiberina inter duos pontes, habens hanc Romanam inscriptionem: SIMONI DEO SANCTO. Samaritani paene omnes et ex aliis gentibus nonnulli, illum primum Deum esse confitentes, etiam adorant. Ac Helenam quamdam, quae eum hoc tempore assectata est, quum antea in lupanari prostitisset, primam ejus notionem esse dictitant. Menandrum etiam quemdam, pariter Samaritanum e vico Cappareae, Simonis discipulum, daemonum quoque operatione fretum multis Antiochiae arte magica illuisse scimus. Is sectatoribus suis illud etiam persuasit, numquam ipsos esse morituros, et ex illius disciplina adhuc supersunt nonnulli hoc profitescentes. Marcionem etiam quemdam Ponticum, qui etiam nunc superest ac discipulos docet alium quemdam agnoscere majorem mundi opifice Deum: qui in omni hominum genere dae-

Tom. I.] p. 65.), qui pactis et foederibus praeerat, a sanciendo dictus; quapropter etiam deus Fidius (Ovid. l. c. 213. et Gruter. ll. cc.) appellabatur, a fide. Illa autem nominum similitudine Justinus videtur deceptus esse, ut Simonem deum sanctum ex Semone Sanco deo fabricaret.

14. πάντες μὲν] Euseb. μὲν πάντες.

15. ἐνεῖνον καὶ] Ita Codd. msti; sed utramque vocem omittunt Euseb. probante Davisio, Maran. et Braun.; nihil vetat retinere. Syncell. Καὶ σχεδὸν μὲν πάντες προσκυνοῦσι.

16. τὴν περινοστήσασαν] Ita Codd. msti; sed Sylburg., Maran. et Braun. τὴν συμπερινοστήσασαν. In Syncell. articulus non comparet.

17. τέγους] Syncell. στέγους. Idem cum Eusebio post σταθεῖσαν addit ἐν Τύρω τῆς Φοινίκης.

18. ἀπ'] Ita emendavit Maran. ex Eusebio pro vulg. ὑπ' eumque

Braun. secutus est. Mox Euseb. et Syncell. πρώτην ἔννοιαν λέγουσιν.

19. Μένανδρον... ὁμολογοῦντες] Citat hunc locum Eusebius l. c. III. c. 26. (Tom. I.) p. 251..

20. Καππαρεταίας] Euseb. Καπαρταίας.

21. ἐνεργηθέντα... δαιμονίων] Euseb. οἰστροθέντα καὶ αὐτὸν ὑπὸ τ. δαιμόνων.

22. μηδὲ] Euseb. μὴ. Paulo post τινές εἰσιν.

23. Μαρκίωνα... ἔχουσιν] Allegat haec Eusebius l. c. IV. c. 11. (Tom. I.) p. 321. sq..

24. νομίζ. μείζ.] Euseb. εἶναι νομίζειν μείζω.

25. ὃς etc.] Euseb. ὃς καὶ... πολλοὺς πέπεικε (quod verum putant Davis. et Thalemann.) βλάσφημα λέγειν... παντὸς πατέρα εἶναι τοῦ Χριστοῦ (perperam, ut Valesius notat). — Duos Marcion inducebat deos, alterum opificem, qui mundum fabricavit, alterum majore-

πᾶν γένος ἀνθρώπων διὰ τῆς τῶν δαιμόνων συλλήψεως πολλοὺς πεποίηκε βλασφημίας λέγειν καὶ ἀρνεῖσθαι τὸν ποιητὴν τοῦδε τοῦ παντὸς θεόν, ἄλλον δὲ τινα, ὡς ὄντα μείζονα, ²⁶ τὰ μείζονα παρὰ τοῦτον ὁμολογεῖν πεποιηκέναι. ²⁷ Πάντες οἱ ἀπὸ τούτων ὀρμώμενοι, ὡς ἔφημεν, Χριστιανοὶ καλοῦνται, ὃν τρόπον ²⁸ καὶ οἱ οὐ κοινωνοῦντες τῶν αὐτῶν δογμάτων τοῖς φιλοσόφοις τὸ ἐπικατηγορούμενον ὄνομα τῆς φιλοσοφίας κοινὸν ἔχουσιν. Εἰ δὲ καὶ τὰ δύσφημα ἐκεῖνα μυθολογούμενα ἔργα πράττουσι, ²⁹ λυχνίας μὲν ἀνατροπὴν καὶ τὰς ἀνέδην μίξεις καὶ ἀνθρωπείων σαρκῶν βοράς, οὐ γινώσκωμεν· ἀλλ' ὅτι μὴ διώκονται μηδὲ φονεύονται ὑφ' ὑμῶν ³⁰ κἂν διὰ τὰ δόγματα, ἐπιστάμεθα. ³¹ Ἔστι δὲ ἡμῖν καὶ σύνταγμα κατὰ πασῶν τῶν γεγενημένων αἰρέσεων ³² συντεταγμένον· ᾧ εἰ βούλεσθε ἐντυχεῖν, δώσωμεν.

27. Ἡμεῖς δέ, ¹ ἵνα μηδένα διώκωμεν μηδὲ ἀσεβῶμεν, ² ἐπιθέσθαι καὶ τὰ γεννώμενα πονηρῶν εἶναι δεδιδάγμεθα· πρῶτον μὲν, ὅτι τοὺς πάντας σχεδὸν ὀρῶμεν ἐπὶ πορνείᾳ προάγοντας οὐ μόνον τὰς κόρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄρσενας, καὶ ³ ὃν τρόπον λέγονται οἱ

rem, qui praestantiora condidit; illum negandum docebat, hunc confitendum.

26. τὰ μείζονα] Haec male desunt apud Euseb. occasione praecedentis μείζονα.

27. Πάντες etc.] Euseb. Καὶ πάντες... ὀρμώμενοι, ὡς ἔφαμεν (Apol. I. c. 7. p. 56. D.).

28. καὶ οἱ etc.] Euseb. καὶ οὐ κοινῶν ὄντων δογμ. τ. φιλ. τὸ ἐπικαλούμενον ὄν. τ. φιλ. κοινῶν ἔστι. Sed ἐπικατηγορ. habet etiam Justin. l. c..

29. λυχνίας... βοράς] De horrendis istis criminibus, quae Christianis gentiles (coll. Apol. II. c. 12. p. 50. B.) et Judaei (Dial. c. Tr. c. 10. p. 227. B., c. 17. p. 235. C., c. 108. p. 335. D.) affingere solent, nempe Θυέστεια δεῖπνα et Οἰδιποδείους μίξεις (Athenag. Le-

gat. p. Chr. c. 3. p. 4. C. ed. Collon. et epist. eccl. Vienn. et Lugdun. ap. Euseb. l. c. V. c. 1. [Tom. II.] p. 11.) audias Caecilium pagani in Minuc. Felic. Octavio c. 9. p. 29. sq. et c. 30. sq. p. 113. sqq. ed. Cellar..

30. κἂν διὰ τὰ δόγματα] Duo docet S. Martyr: Primo, haereticos a persecutione tutos et immunes esse. Deinde, si qui ex illis occiduntur, saltem non occidi ob ipsorum opiniones, sed quia (sic enim intelligendum videtur) facinus aliquod commiserunt. Quo autem argumento utitur S. Justinus, ut probet solam in Christianis veritatem puniri et damnari, eodem alii Patres usi sunt, ut veritatem in sola reperiri catholica ecclesia probarent. Cf. Cyprian. epist. 57. sq. Maranus.

monum adjumento perfecit, ut multi in blasphemias erumperent et universi creatorem Deum negarent, alium autem quemdam, utpote majorem, majora quam illum perfecisse profiterentur. Qui ab istorum disciplina profecti sunt, ii omnes, ut diximus, appellantur Christiani, quemadmodum et qui dogmata communia non habent cum philosophis, commune nomen ex philosophia ductum habent. An vero etiam nefanda illa fabulosaque facinora perpetrent, lucernae eversionem et promiscuos concubitus et carnum humanarum epulas, non scimus; at eos a vobis nec vexari nec occidi saltem ob ipsorum opiniones, novimus. Est autem liber a nobis contra omnes quae exstiterunt haereses compositus, quem, si legere libeat, vobis trademus.

27. Nos autem, ne quem vexemus aut quidquam impie faciamus, pueros etiam recens natos exponere hominum improborum esse didicimus: primum quidem, quia hos fere omnes videmus ad stupra non puellas solum, sed etiam masculos produci, et quemadmodum narrantur antiqui greges boum vel ca-

31. Ἔστι . . . δώσομεν] Citat Eusebius l. c. IV. c. 11. (Tom. I.) p. 323..

32. συντεταγμένον] Hoc verbum quasi supervacaneum non est apud Euseb..

1. ἵνα μηδένα διώκομεν] Bilius (Observv. sacr. II. c. 6.) vult Thirlbio et Thalemanno approbantibus μηδένα ἀδικῶμεν, H. Stephanus (in edit. epist. ad Diogn. p. 57.) contendit legendum μηδέν ἀδικῶμεν, Grabius μηδὲ ἀδικῶμεν praefert. „Sed, ait Maranus assentiente Braunio, cur emendemus quod minime mendosum est? Imo illud verbum διώκομεν aptius mihi videtur ad significandum homicidium.“ Abhorrent Christiani ab exponendis liberis, primum quidem, ne quidquam impie faciant, quandoquidem expositi ad nefanda educantur fla-

gitia (c. 27.), deinde autem, ne aliquem opprimant, quippe quum puer non susceptus intereat (c. 29.). Etenim haec duo mala ex liberorum exponendorum more nascuntur. Adducti sunt VV. DD., ut ἀδικῶμεν huc intruderent, quia infra c. 28. Justinus injustitiam cum impietate conjungit. Sed Marano momento ibi alia de re loquitur.

2. ἐκτ. κ. τ. γενν. πον.] Perion. mallet τὰ γενόμενα, H. Stephan. (l. c.) ἐκτ. παραιτούμεθα ὅτι, Grab. πονηρόν, Thirlb. καὶ ἐκτιθέναι τὰ γεννώμενα. Frivola omnia.

3. ὃν τρόπον . . . χρῆσθαι μόνον] Haec Grabio observante imitatur Tatianus Orat. adv. Gr. c. 28. p. 165. A. ed. Colon.: Παιδεραστία . . . προνομίας ὑπὸ Ῥωμαίων ἡξίωται, παιδων ἀγέλας ὥσπερ ἔππων φορβάδων συναγείρειν αὐτῶν πει-

παλαιοὶ ἀγέλας βοῶν ἢ αἰγῶν ἢ προβάτων τρέφειν ἢ ἵππων φορβάδων, οὕτω νῦν καὶ ⁴ παιδας εἰς τὸ αἰσχροῦς χρῆσθαι μόνον· καὶ ὁμοίως θηλειῶν καὶ ἀνδρογύνων καὶ ἀρρήτοποιῶν πλήθος κατὰ πᾶν ἔθνος ἐπὶ τούτου τοῦ ἄγους ἔστηκε. Καὶ τούτων μισθοῦς καὶ εἰσφορᾶς καὶ τέλη λαμβάνετε, δέον ἐκκόψαι ἀπὸ τῆς ⁵ ὑμετέρας οἰκουμένης. Καὶ τῶν τούτοις χρωμένων τις πρὸς τῇ ἀθέῳ E καὶ ἀσεβεῖ καὶ ἀκρατεῖ μίξει, εἰ τύχοι, τέκνω ἢ συγγενεῖ ἢ ἀδελφῷ μίγνυται. Οἱ δὲ καὶ τὰ ἑαυτῶν τέκνα καὶ τὰς ὁμοζύγους προαγωγεύονται, καὶ φανερώς εἰς κιναιδίαν ἀποκόπτονται τινες καὶ εἰς μητέρα θεῶν τὰ μυστήρια ἀναφέρουσι, καὶ παρὰ παντὶ τῶν νομιζομένων παρ' ὑμῖν ⁶ θεῶν ὄφρις σύμβολον μέγα καὶ μυστήριον ⁷ ἀναγράφεται. Καὶ τὰ φανερώς ὑμῖν πραττόμενα καὶ τιμώμενα ⁷ ὡς ἀνατετραμμένοι καὶ οὐ παρόντος φωτὸς θείου ἡμῖν προσγράφετε, ὅπερ ἀπηλλαγμένοι ἡμῖν τοῦ πράττειν τι τούτων οὐ βλάβην φέρει, ἀλλὰ τοῖς πράττουσι καὶ ψευδομαρτυροῦσι μᾶλλον.

28. Παρ' ἡμῖν μὲν γὰρ ὁ ἀρχηγέτης τῶν κακῶν δαιμόνων ὄφρις καλεῖται καὶ σατανᾶς καὶ διάβολος, ὡς καὶ ¹ ἐκ τῶν ἡμετέρων συγγραμμάτων ἐρευνήσαντες μαθεῖν δύνασθε, ὃν εἰς τὸ B πῦρ πεμφθήσεσθαι μετὰ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς καὶ τῶν ἐπομένων ἀνθρώπων κολασθησομένους τὸν ἀπέραντον αἰῶνα, προεμήνυσεν ὁ Χριστός. Καὶ γὰρ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ μηδέπω τοῦτο πράξαι τὸν θεὸν διὰ τὸ ἀνθρώπινον γένος γεγένηται· προγινώσκει γὰρ τινὰς ἐκ μετανόιας σωθήσεσθαι μέλλοντας καὶ τινὰς μηδέπω ἴσως γεννηθέντας. Καὶ τὴν ἀρχὴν νοερὸν καὶ δυνάμενον αἰρεῖσθαι τάληθῃ καὶ ² εὖ πράττειν τὸ γένος τὸ ἀνθρώπινον πεποιή- C

ρωμένων. Similia narrant Athenagoras Legat. p. Chr. c. 34. p. 37. C. ed. Colon. et Clemens Paedag. III. c. 4. §. 26. (Opp. ed. Klotz. Tom. I.) p. 296..

4. παιδας] Grabijs existimat legendum παῖδες vel παῖδων. Sed mutatione non est opus, dummodo ex antecedentibus τρέφειν ὀρώμεν suppleatur.

5. ὑμετέρας] Ita pro ἡμετέρας, quod in Codd. mstis est, probe

omnes scribunt exceptis Stephano, Thirlbio et Marano, licet hic uterque verum cognoverit. Xiphilinus in Nerone p. 179. ed. Steph.: Τὸ δὲ κήρυγμα ἦν, Νέρων Καῖσαρ νικᾷ τόνδε τὸν ἀγῶνα καὶ στεφανοῦ τὸν τε τῶν Ῥωμαίων δῆμον καὶ τὴν ἰδίαν οἰκουμένην. De istis vectigalibus, Cod. Justin. XI. tit. XLI. (de spectaculis et sceniciis et lenonibus) lege 6. sublati, Thirlbijs allegat Sueton. vit. Calig. c. 40.

prorum vel ovium vel equorum pascentium aluisse, ita nunc et liberos ad turpes dumtaxat usus ali; ac feminarum pariter et androgynorum et nefanda patrantium turba ad hoc piaculum apud omnes gentes prostat. Atque ex his mercedes et tributa et portoria percipitis, quum eos ex orbe vestro exterminari oporteret. Quibus qui utitur, is praeter nefandum et impium ac impudicum concubitum, si ita fors ferat, cum filio aut cognato aut fratre miscetur. Sunt qui liberos etiam suos et uxores prostituunt, et palam quidam ad cynaediam evirantur et in matrem deorum haec mysteria referunt, atque apud unumquemque eorum quos existimatis deorum serpens tamquam magnum symbolum ac mysterium appingitur. Igitur quae palam a vobis aguntur et coluntur, ea nobis adscribitis, quasi ea divino lumine everso et extincto perpetremus; quod quidem nobis, qui non ii sumus ut quidquam ejusmodi faciamus, minime nocet, sed iis potius, qui ea ipsi faciunt et in alios falso conferunt.

28. Apud nos enim princeps malorum daemonum serpens vocatur et satanas et diabolus, ut potestis ex literis nostris scrutando perspicere. Hunc Christus praemonstravit cum ipsius exercitu et assectantibus hominibus in ignem missum iri, ut in infinitum aevum excrucientur. Interposita enim mora, quominus id Deus hucusque perficeret, propter humanum genus contigit; praevidet enim quosdam ex poenitentia salutem consecuturos, quosdam vero nondum esse natos. Et ab initio quidem humanum genus intelligentia et vera eligendi ac

et Ael. Lamprid. vit. Alex. Sever. c. 24.. De incestis flagitiis inde consequentibus (*Καὶ τῶν τούτοις ... μίγνυται*) citat Clem. Alex. l. c. III. c. 3. §. 21. (Tom. I.) p. 293., Minuc. Octav. c. 31., Tertullian. Apolog. c. 9., ad nation. I. c. 16. et Lactant. Institt. divin. VI. c. 20..

6. θεῶν] Jam Sylburg. vidit ita emendari posse vulg. θεῶν, nisi malis τῶ νομιζομένων παρ' ὑμῶν θεῶν, quod minus placet. Illud ante me

in textum recte recepit Braunius. 7. ὡς ἀνατροπαμ. etc.] Respicit Martyr ad *λυχνίας ἀνατροπήν* c. 26. p. 70. B. Quare φῶς θεῖον, id quod per se patet, lucem oculis corporis affulgentem designat.

1. ἐκ τ. ἡμερ. σύγγρ. ἐφ.] Coll. Jo. Apocal. XX. 2..

2. εὖ πράττειν] Videtur his verbis Martyr non, ut Thirlb. putat, ad felicitatem (v. de monarch. c. 3.

κεν, ὥστ' ἀναπολόγητον εἶναι τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις παρὰ τῷ θεῷ· λογικοὶ γὰρ καὶ θεωρητικοὶ γεγένηται. Εἰ δέ τις ἀπαστεῖ μέλειν τούτων τῷ θεῷ, ἢ μὴ εἶναι αὐτὸν ³ διὰ τέχνης ὁμολογήσει, ἢ ὄντα χαιρεῖν κακία ⁴ φήσει ἢ λίθῳ ἰοικότα μένειν, καὶ μηδὲν εἶναι ἀρετὴν μηδὲ κακίαν, δόξῃ δὲ μόνον τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀγαθὰ ἢ κακὰ ταῦτα ἡγεῖσθαι, ἥπερ μεγίστη ἀσέβεια καὶ ἀδικία ἐστὶ.

29. ¹ Καὶ πάλιν, μὴ τῶν ἐκτεθέντων τις μὴ ἀναληφθεὶς θανατωθῆ, καὶ ὦμεν ἀνδροφόνοι. Ἄλλ' ἢ τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐγαμουῦμεν, εἰ μὴ ἐπὶ παίδων ἀνατροφῆ, ἢ παραιτούμενοι τὸ γήμασθαι τέλεον ἐνεγκρατευόμεθα. Καὶ ἤδη τις τῶν ἡμετέρων, ὑπὲρ τοῦ πείσαι ὑμᾶς ὅτι οὐκ ἔστιν ἡμῖν μυστήριον ἢ ἀνέδην μίξις, βιβλίδιον ἀνέδωκεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ² Φίλημι ἡγεμονεύοντι, ἀξιῶν ἐπιτρέψαι λατρῷ τοὺς διδύμους αὐτοῦ ἀφελεῖν· ἄνευ γὰρ τῆς τοῦ ἡγεμόνος ἐπιτροπῆς τοῦτο πράττειν ἀπειρησθαι οἱ ἐκεῖ λατροὶ ἔλεγον. Καὶ μηδὲν βουληθέντος Φίληκος ὑπογράψαι, ἔφ' ἑαυτοῦ μείνας ὁ νεανίσκος ἠρκέσθη τῇ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ὁμογενωμόνων συνειδήσει. ³ Οὐκ ἄτοπον δὲ ἐπιμνησθῆναι ἐν τούτοις ⁴ ἡγησάμεθα καὶ Ἀντινόου τοῦ νῦν γεγενημένου, ὃν καὶ πάντες ὡς θεὸν ⁵ διὰ φόβου σέβειν ὤρμητο, ἐπιστάμενοι τίς τε ἦν καὶ πόθεν ὑπήρχεν.

30. ¹ Ὅπως δὲ μὴ τις ² ἀντιτιθεὶς ἡμῖν, τί κωλύει καὶ τὸν

not. 25.), sed ad virtutem respicere, quum praesertim antecedit αἰρεῖσθαι τάληθῆ et ὥστ' ἀναπολόγ. εἶναι sequatur. Cf. c. 43. p. 81. A. B.

3. διὰ τέχνης] Bill. (Observ. sacr. II. c. 6.) legendum opinatur διακενῆς vel ἀτέχνως (plane) et Thirlb. δι' ἀνάγκης (aut eum non esse confiteatur necesse est). At Mariano admonente διὰ τέχνης aliquid asserere idem est, ac non palam et aperte, illud statuere, sed cum artificio quodam; nam qui Deum humana non curare dicebant, hi palam et aperte non dicebant Deum

non esse, aut eum vitiis gaudere aut lapidi similem esse, sed quum nefanda haec commenta ex eorum sententia sequerentur, videbantur Justino astute profiteri quod totidem verbis efferre non audebant. Allegat V. D. similem locum ex Dial. c. Tr. c. 54. p. 273. E. 274. A.; adde epist. ad Zen. et Seren. c. 15. p. 513. C, ubi opponitur ἐκ προδήλου.

4. φήσει] Sine causa conjectant Thirlb. πάση et Heumann. (Miscell. Lips. nov. Vol. III. P. 2. p. 225.) φύσει.

1. Καὶ πάλιν] Vid. c. 27.

recta faciendi facultate praeditum creavit, ita ut omnibus hominibus nulla apud Deum relinquatur excusatio; ratione enim praediti et ad intelligendum apti nati sunt. Si quis autem haec Deum curare neget, is vel eum non esse astute profitebitur, vel si sit, pravitate gaudere aut lapidi similem manere dicet, nec quidquam esse virtutem aut vitium, sed opinione tantum homines haec vel bona vel mala putare: quae sane maxima impietas et injustitia est.

29. Deinde vero metuimus, ne quis expositorum non susceptus intereat, et homicidae simus. Sed vel omnino matrimonium non inimus nisi ad liberorum educationem, vel si a nuptiis refugimus, perpetuo nos continemus. Jamque nostrorum quidam, ut vobis persuaderet non esse mysterium apud nos promiscuum concubitum, libellum obtulit Alexandriae Felici praefecto rogans ut medico licentiam daret testes ipsi reseccandi; id enim sine praefecti licentia facere interdictum sibi illius urbis medici dicebant. Sed quum Felix omnino subscribere noluisset, in virginitate permanens adolescens sua et eorum, qui idem ac ipse sentiebant, conscientia contentus fuit. Non autem absurdum videtur hoc loco mentionem injicere etiam illius, qui nuper inter homines fuit, Antinoi, quem omnes ut Deum metu colere coeperunt, licet scirent, quis esset et unde exstiterit.

30. Sed ne quis nobis opponat nihil obstare, quominus et

not. 1..

2. Φίλημι] Ita Codd. msti et editores praeter Sylburgium, qui Φήλιμι et mox Φήλικος textui inseruit, quod probat Thalemannus. Et ita fortasse legendum.

3. Οὐκ ... ὑπῆρχεν] Citat hunc locum Eusebius Hist. eccl. IV. c. 8. (ed. Heinichen. Tom. I.) p. 312.. De Antinoo, qui Hadriano volente consecratus est (Spartian. vit. Hadr. c. 14.: quare Just. διὰ φόβου σέβειν), vid. van Dale: De oraculis

vett. ethnicorum (ed. 2.) p. 382. sqq..

4. ἡγησάμεθα] Euseb. ἡγούμεθα; mox γενομένου et ἅπαντες.

5. διὰ φόβου] Euseb. διὰ φόβου, quod praefert Thirlbius.

1. "Ὅπως δὲ... τὴν ἀπόδειξιν etc.] Exsequitur quod secundo loco promiserat sese probaturum, nempe filium Dei hominem factum fuisse. Maranus.

2. ἀντιθεῖς] Davis. legit ἀντιθεῖη, Thirlb. vult ἀντιθῆ vel ἀντιθεῖη, quod et Maran. probat.

παρ' ἡμῖν λεγόμενον Χριστόν, ἄνθρωπον ἐξ ἀνθρώπων ὄντα, ⁴μαγικῇ τέχνῃ ἃς λέγομεν δυνάμεις πεποιηκέναι καὶ δόξαι διὰ τοῦτο υἱὸν θεοῦ εἶναι, τὴν ἀπόδειξιν ἤδη ποιησόμεθα, οὐ τοῖς λέγουσι πιστεύοντες, ἀλλὰ ⁵τοῖς προφητεύουσι πρὶν ἢ γενέσθαι κατ' ἀνάγκην πειθόμενοι διὰ τὸ καὶ ὄψει ὡς προέφητεύθη ὄραν γενόμενα καὶ γινόμενα, ἥπερ μεγίστη καὶ ἀληθεστάτη ἀπόδειξις καὶ ὑμῖν, ὡς νομίζομεν, φανήσεται.

31. Ἄνθρωποι οὖν τινὲς ἐν Ἰουδαίοις γεγένηται θεοῦ προφηταί, δι' ὧν τὸ προφητικὸν πνεῦμα προεκήρυξε τὰ γενήσεσθαι μέλλοντα, πρὶν ἢ γενέσθαι· καὶ τούτων οἱ ἐν Ἰουδαίοις κατὰ καιροὺς γενόμενοι βασιλεῖς τὰς προφητείας, ὡς ἐλέχθησαν ὅτε προεφητεύοντο, ^Cτῇ ἰδίᾳ αὐτῶν Ἐβραϊδὶ φωνῇ ἐν βιβλίοις ὑπ' αὐτῶν τῶν προφητῶν ¹συντεταγμένας κτώμενοι περιεῖπον. Ὅτε δὲ Πτολεμαῖος ὁ Αἴγυπτίων βασιλεὺς βιβλιοθήκην ²κατεσκεύαζε καὶ τὰ πάντων ἀνθρώπων συγγράμματα συνάγειν ἐπειράθη, πυθόμενος καὶ περὶ τῶν προφητειῶν τούτων, προσέπεμψε ³τῷ τῶν Ἰουδαίων τότε βασιλεύοντι Ἡρώδῃ, ἀξιῶν διαπεμφθῆναι αὐτῷ τὰς βίβλους τῶν προφητειῶν. Καὶ ὁ μὲν βασιλεὺς Ἡρώδης τῇ προειρημένῃ Ἐβραϊδὶ αὐτῶν φωνῇ ^Dγεγραμμένας διεπέμψατο. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἦν γνώριμα τὰ ἐν αὐταῖς γεγραμμένα τοῖς Αἰγυπτίοις, πάλιν αὐτὸν ἠξίωσε πέμψας τοὺς μεταβαλοῦντας αὐτὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἀνθρώπους ἀποστεί-

Fortasse cum Thalemanno addendum (mox οὐ τοῖς λέγουσιν πιστεύοντες) vel certe subintelligendum λέγη.

3. ἡμῖν . . . λέγομεν] Thirlbius: Erunt fortasse, inquit, qui legendum putent ὑμῖν . . . λέγετε. Nos nihil mutamus. Cyrillus adv. Julian. X. (Opp. ed. Aubert. Tom. VI.) p. 346.: Μὴ καταιτιάζω λέγων, διὰ τί μὴ προσάγομεν ἱερεῖα βωμοῖς. Similiter non raro alii.

4. μαγικῇ etc.] Eidem objectioni eodem modo occurrunt — idque vidit Grabius — Irenaeus adv. haeres. c. 22. §. 4. p. 166. ed. Massuet., Lactant. Institt. divin. V. c. 3.

et Origen. c. Cels. II. c. 48. (Opp. ed. de la Rue Tom. I.) p. 422..

5. τοῖς προφητεύουσι] Cod. Clarom. τοῖς προφητεύουσι, sed vulgaris scriptura margini adscripta est.

1. συντεταγμένας] Erunt qui, ut Thirlbius ait, legent συντεταγμένοις, sed nihil mutandum.

2. κατεσκεύαζε] Morell. κατεσκεύασε contra Codd. mstos.

3. τῷ τῶν Ἰουδ. τότε βασιλεύοντι Ἡρώδῃ etc.] Manifestus anachronismus, quum certum sit Ptolemaeum (Philadelphum) multum tempore Herodem praecessisse. Lan-

is, qui apud nos dicitur Christus, homo ex hominibus fuerit, arte magica quae dicimus miracula ediderit ac propterea filius Dei esse visus sit, jam demonstrationem instituemus, non dicentibus credentes, sed futura antequam fiant praedicientibus necessario fidem habentes, eo quod ipsis oculis ita, ut praedicta fuerant, evenisse et evenire videamus: quae sane demonstratio vobis quoque, ut arbitramur, maxima et verissima videbitur.

31. Quidam igitur homines inter Judaeos Dei prophetae exstiterunt, per quos Spiritus propheticus futura praenuntiavit, antequam fierent; atque horum vaticinia diligenter asservabant, qui secundum temporum seriem in Judaea regnarunt, quum ea, ut ex ore vaticinantium emissa fuerant, propria Hebraeorum lingua in libris ab ipsis prophetis conscripta possiderent. Ptolemaeus autem rex Aegyptiorum, quum bibliothecam construeret ac omnium hominum scripta comportare conaretur, certior de his quoque vaticiniis factus, Herodem tunc Judaeorum regem per legatos rogavit, ut libros prophetarum ad se mitteret. Ac rex quidem Herodes ea quam diximus Hebraeorum lingua scriptos misit. Sed quum nota Aegyptiis non essent quae scripta in illis erant, iterum legatis missis ab eo petiit, ut ad se homines mitteret, qui hos libros in graecum sermo-

gus igitur Sylburgio adstipulante Justinum notavit pro βασιλ. Ἡρ. scribere debuisse ἀρχιερέοντι Ἐλεάζαροῦ itemque paulo post ἀρχιερέως Ἐλεάζαρος pro βασιλεύς Ἡρώδης. Gravius, omnem culpam illius erroris transferens in scribam aliquem „reipublicae judaeae minus gnarum,“ conjicit Martyrem non Ἡρώδη, sed ἱερεῖ scripsisse et mox βασιλεύων ἱερέως, id quod firmare studet Philonis testimonio (vid. Cohort. ad Gr. c. 13. — ubi etiam Alexandrinae versionis origo narratur — not. 11.), qui pontificem, ad quem legatos misit Ptolemaeus, regnum cum sacerdotio obtinuisse

scribit. Thalemannus vocem Ἡρώδης opinatur ex margine irrepsisse, cui adscripsisset imperitus quidam nesciens, pontificem quoque regem dici posse; idem jam Pearsonus et Maranus statuerant. Fabricius (Biblioth. gr. ed. Harl. Vol. VII. p. 60.) Usserio assentitur existimanti (De graeca LXX interpretum versione synt. Lond. 1655. 4. p. 31.), Justinum mira quadam ἀβλεψία Philadelphi et Cleopatrae bibliothecarum historiam commiscuisse. Istarum quaequam conjecturarum si cui placuerit, ego non invidebo; scilicet naevus videtur potius Justino quam librariis attribuendus esse.

λαι. Καὶ τούτου γενομένου ἔμειναν αἱ βίβλοι καὶ παρ' Αἰγυπτίους μέχρι τοῦ δεῦρο, καὶ πανταχοῦ παρὰ πᾶσιν εἰσιν Ἰουδαίοις, οἱ καὶ ἀναγινώσκοντες οὐ συνίασι τὰ εἰρημένα, ἀλλ' ἐχθροὺς ἡμᾶς καὶ πολεμίους ἡγοῦνται, ὁμοίως ὑμῖν ἀναιροῦντες καὶ κολάζοντες ἡμᾶς ὅποταν δύνωνται, ὡς καὶ πεισθῆναι δύνασθε. ⁴ καὶ γὰρ ἐν τῷ νῦν γεγενημένῳ Ἰουδαϊκῷ πολέμῳ Βαρχοχέβας, ὁ τῆς Ἰουδαίαν ἀποστάσεως ἀρχηγέτης, Χριστιανούς μόνους εἰς τιμωρίας δεινὰς, εἰ μὴ ἀρνοῦντο Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν καὶ βλασφημοῖεν, ἐκέλευεν ἀπάγεσθαι. Ἐν δὲ ⁵ ταῖς τῶν προφητῶν βίβλοις εὑρομεν προκη-⁷³ ρυσσόμενον παραγινόμενον, γεννώμενον διὰ παρθένου, καὶ ἀνδρούμενον καὶ θεραπεύοντα πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν καὶ νεκροῦς ἀνεγείροντα, καὶ φθονούμενον καὶ ἀγνοούμενον καὶ σταυρούμενον Ἰησοῦν τὸν ἡμέτερον Χριστόν, καὶ ἀποθνήσκοντα καὶ ἀνεγειρόμενον καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνερχόμενον καὶ υἱὸν θεοῦ ὄντα καὶ κεκλημένον, καὶ τινὰς πεμπομένους ὑπ' αὐτοῦ εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων κηρύξοντας ταῦτα, καὶ τοὺς ἐξ ἔθνῶν ἀνθρώπους μᾶλ-^B λον αὐτῷ πιστεύειν. Προεφητεύθη δέ, πρὶν ἢ φανῆναι αὐτόν, ⁶ ἕτεσι ποτὲ μὲν πεντακισχιλίοις, ποτὲ δὲ τρισχιλίοις, ποτὲ δὲ δισχιλίοις, καὶ πάλιν χιλίοις καὶ ἄλλοτε ὀκτακοσίοις· κατὰ γὰρ τὰς διαδοχὰς τῶν ⁷ γενῶν ἕτεροι καὶ ἕτεροι ἐγένοντο προφηταί.

32. Μωσῆς μὲν οὖν, πρῶτος τῶν προφητῶν γενόμενος, εἶπεν αὐτολεξεί οὕτως· ¹ Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ² ᾧ ἀπόκειται· καὶ

4. καὶ . . . ἀπάγεσθαι] Citat hunc locum Eusebius Hist. eccl. IV. c. 8. (ed. Heinichen. Tom. I.) p. 312. Habet γενομένῳ, Βαρχοχέβας et ἀγεσθαι.

5. ταῖς τ. προφητῶν βίβλοις] Thirlb. fortasse legendum putat ταύταις τ. προφητειῶν βίβλοις. Vulgaris scriptura retinere potest ideoque debet.

6. ἕτεσι ποτὲ μὲν πεντακισχιλίοις etc.] Grabius et Maranus existimant primum illum, quem Martyr quinque annorum millibus ante Christum prophetasse dicit, esse Ada-

mum, cujus prophetia sacris et ecclesiasticis scriptoribus collaudata. Pearsono, qui praeter necessitatem τετρακισχιλίοις commendat, Moesen videtur indigitasse; hic enim primus prophetiae donum accepit (Cohort. ad Gr. c. 10. p. 11. D.) existitque prophetarum primus (sc. ratione temporis, non excellentiae, ut ipse Grabius concedit in Cohort. ad Gr. ed. Hutch. p. 61. not. 4. delictum suum poenitentia delens — ibid. c. 9. p. 9. C., Apol. I. c. 32. p. 73. B. al.). Sed de ceteris etiam prophetis nihil videtur certi statui pos-

nem transferrent. Quod quum factum esset, apud Aegyptios quoque hucusque libri manserunt, ac ubique apud omnes exstant Judaeos, qui quamvis legant, non tamen quid dicatur intelligunt, sed nos pro inimicis et hostibus habent, et non secus ac vos necem nobis, quum hujus rei potestatem nacti sunt, et supplicia inferunt, id quod vobis facile persuaderi potest; nam in bello judaico, quod nuper confectum est, dux Judaeorum defectionis Barchochebas solos Christianos ad gravia supplicia, nisi Jesum Christum negarent et blasphemias appeterent, abripi jubebat. In his autem prophetarum libris praenuntiatum reperimus Jesum Christum nostrum advenientem, per virginem nascentem, et ad aetatem virilem pervenientem et morbos omnes et aegritudines curantem et mortuos ad vitam revocantem, et invisum et ignoratum et crucifixum et morientem et resurgentem et in coelos ascendentem, atque eum esse et vocari filium Dei, et nonnullos ab eo mitti ad omne hominum genus, qui haec praedicent, magisque illi credere eos qui sunt ex gentibus. Praedictus autem est, antequam prodiret, annis nunc quinquies mille, nunc ter mille, nunc bis mille, interdum mille, nonnumquam octingentis; nam secundum generationum successiones alii atque alii prophetae exstiterunt.

32. Moses quidem, qui primus exstitit prophetarum, sic ad verbum scripsit: *Non deficiet princeps e Juda neque dux e femore ejus, donec veniat cui repositum est; et ipse erit*

se; nimirum in ejusmodi numeris non accuratissime versatur S. Martyr, qui, ut exemplum dicam, Davidem annis mille et quingentis ante Christum collocat (c. 42. p. 80. C.).

7. γενῶν] Mavult Thirlb. γενεῶν. Sed cave a mutatione; sic enim c. 33. p. 74. D. κατὰ γένους διαδοχήν.

1. Οὐκ... αὐτοῦ] Genes. XLIX. 10. sq.

2. φ̄ ἀπόκειται] Cod. Reg., Stephan., Grab., Thirlb. et Thalemann. habent δ̄ ἀπόκειται, Cod. Clarom. τὸ ἀπόκειται. Jam inde a Sylburgio editores cognoverunt φ̄ ἀποκ. legendum esse, quod Maranus primus in textum reposuit, tum quia Justinus paulo infra addat post illas voces τὸ βασίλειον, tum quia in Dial. c. Tr. c. 120. contendat ita reddidisse LXX interpretes, Judaeos vero aliam lectionem excogi-

αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν, δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον C
αὐτοῦ, πλύνων ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν στολὴν αὐτοῦ. Ἐμέτε-
ρον οὖν ἐστὶν ἀκριβῶς ἐξετάσαι καὶ μαθεῖν, μέχρι τίνος ἦν ἄρχων
καὶ βασιλεὺς ἐν Ἰουδαίῳ ἴδιος αὐτῶν· μέχρι τῆς φανερώσεως
Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου καὶ τῶν ἀγνοουμένων
προφητειῶν ἐξηγητοῦ, ὡς προεβόλετο ὑπὸ τοῦ θείου ἀγίου προ-
φητικοῦ πνεύματος διὰ τοῦ Μωσέως, μὴ ἐκλείπειν ἄρχοντα ἀπὸ
Ἰουδαίων, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται τὸ βασίλειον. Ἰούδας γάρ D
προπάτωρ Ἰουδαίων, ἀφ' οὗ καὶ τὸ Ἰουδαῖοι καλεῖσθαι ἐσχήκασι·
καὶ ὑμεῖς μετὰ τὴν γενομένην αὐτοῦ φανέρωσιν καὶ Ἰουδαίων ἐβα-
σιλεύσατε καὶ τῆς ἐκείνων πάσης γῆς ἐκρατήσατε. Τὸ δέ· Αὐτὸς
ἔσται προσδοκία ἐθνῶν, μηνυτικὸν ἦν ὅτι ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν
προσδοκῆσουσιν αὐτὸν πάλιν παραγεννησόμενον, ὅπερ ὄψει ὑμῖν
πάρεστιν ἰδεῖν καὶ ἔργῳ πεισθῆναι· ἐκ πάντων γὰρ γενῶν ἀνθρώ-
πων προσδοκῶσι τὸν ἐν Ἰουδαίᾳ σταυρωθέντα, μεθ' ὃν εὐθύς E
δοριάλωτος ὑμῖν ἢ γῆ Ἰουδαίων παρεδόθη. Τὸ δέ· Δεσμεύων
πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ καὶ πλύνων τὴν στολὴν αὐτοῦ
ἐν αἵματι σταφυλῆς, σύμβολον δηλωτικὸν ἦν τῶν γενησομένων τῶ
Χριστῶ καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραχθησομένων. Πῶλος γάρ τις ὄνου
εἰστήκει ἐν τινι εἰσόδῳ κώμης ³ πρὸς ἄμπελον δεδεμένος, ὃν ἐκέ- 74
λευσεν ἀγαγεῖν αὐτῶ τότε τοὺς γνωρίμους αὐτοῦ, καὶ ἀχθέντος
ἐπιβάς ἐκάθισε καὶ εἰσελήλυθεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔνθα τὸ μέγ-
στον ἱερὸν ἦν Ἰουδαίων, ὃ ὑφ' ὑμῶν ὕστερον κατεστράφη. Καὶ
μετὰ ταῦτα ἐσταυρώθη, ὅπως τὸ ⁴ λείπον τῆς προφητείας συντε-
λεσθῆ. Τὸ γάρ· Πλύνων τὴν στολὴν αὐτοῦ ἐν αἵματι σταφυλῆς,
προαγγελτικὸν ἦν τοῦ πάθους οὗ πάσχειν ἔμελλε, δι' αἵματος καθ-
αίρων τοὺς πιστεύοντας αὐτῶ. Ἡ γὰρ κεκλημένη ὑπὸ τοῦ θείου B
πνεύματος διὰ τοῦ προφήτου στολὴ οἱ πιστεύοντες αὐτῶ εἰσὶν ἄν-
θρωποι, ἐν οἷς οἰκεῖ τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ ⁵ σπέρμα, ὁ λόγος. Τὸ

tasse, nempe τὰ ἀποκείμενα αὐτῶ.

De diversa hujus loci scriptura apud alios adeas Credneri *Beiträge zur Einleitung in d. biblisch. Schriften*, Tom. II. (Hal. 1838. 8.) p. 52. sqq.

3. πρὸς ἄμπελον δεδ.] Pullum ad vitem alligatum fuisse evange-

listae non referunt.

4. λείπον] Thalemann. et Braun. λοιπόν volunt. Sed vulgaris scriptura haud scio cur rejicienda sit.

5. σπέρμα] Grab. conjectat πνεῦμα, sed nihil corrigendum esse

expectatio gentium, ligans ad vitem pullum suum, lavans in sanguine uvae stolam suam. Vestrum est igitur accurate inquirere et pernoscere, quoadusque Judaeis suus fuerit proprius princeps et rex; nimirum quoad apparuit Jesus Christus, magister noster et latentium oraculorum interpres, quemadmodum praedictum est a Spiritu divino, sancto et prophetico per Mosem, non defecturum e Judaeis principem, donec veniret ille cui repositum erat regnum. Judas enim auctor generis Judaeorum exstitit, a quo etiam ut Judaei vocarentur habuerunt; et postquam ille prodiit, vos etiam Judaeis imperastis et omnem eorum terram ditioni vestrae adjecistis. Illud autem: *Ipse erit expectatio gentium*, significabat fore ex omnibus gentibus, qui eum denuo venturum expectarent; quod quidem vobis licet cernere et rei experientia credere: ex omni enim hominum genere expectant illum in Judaea crucifixum, post quem statim bello capta Judaeorum terra vobis tradita est. Illud porro: *Ligans ad vitem pullum suum et lavans in sanguine uvae stolam suam*, symbolum erat res significans partim Christo eventuras, partim ab ipso gerendas. Pullus enim quidam asinae stabat in quodam introitu vici ad vitem alligatus; quem quum sibi a discipulis tunc adduci jussisset, adductum conscendit, eique insidens Hierosolyma ingressus est, ubi maximum Judaeorum templum erat, quod postea a vobis eversum est. Ac postea in crucem actus est, ut quod reliquum erat prophetiae expleretur. Nam illud: *Lavans in sanguine uvae stolam suam*, passionem illam praenuntiabat, quam erat passurus, sanguine eos expians qui ipsi credunt. Nam quae dicitur a divino Spiritu per prophetam stola, homines sunt ei credentes, in quibus illud a Deo semen habitat, Logos. Quod autem

omnes post Fabricium (Biblioth. gr. ed. Harl. Vol. VII. p. 60.) probe monuerunt. Tertullianus adv. Prax. c. 9. (Opp. ed. Leopold. Tom. IV.) p. 257.: *Patet enim, inquit, tota substantia est, filius* (s. ὁ λόγος) *vero derivatio totius et portio* h. e. τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ σπέσμα. Hic (πᾶς) λόγος inest in Christianis, aliis autem hominibus tantummodo σπέσμα ejus contigit (Apol. II. c. 8. p. 46. C. D. al.).

δὲ εἰρημένον αἷμα τῆς σταφυλῆς σημαντικὸν τοῦ ἔχειν μὲν αἷμα τὸν φανησόμενον, ἀλλ' οὐκ ἐξ ἀνθρωπείου σπέρματος, ἀλλ' ἐκ θείας δυνάμεως. Ἡ δὲ πρώτη δύναμις μετὰ τὸν πατέρα πάντων καὶ δεσπότην θεὸν καὶ υἱὸς ὁ λόγος ἐστίν, ὃς τίνα τρόπον σαρκοποιηθεὶς ἀνθρώπος γέγονεν, ἐν τοῖς ἐξῆς ἐροῦμεν. "Ὁν τρόπον γὰρ τὸ τῆς ἀμπέλου αἷμα οὐκ ἀνθρώπος πεποίηκεν, ἀλλ' ὁ θεός, οὕτως καὶ ⁶ τοῦτο ἐμηνύετο οὐκ ἐξ ἀνθρωπείου σπέρματος γενήσθαι τὸ αἷμα, ἀλλ' ἐκ δυνάμεως θεοῦ, ὡς προέφημεν. Καὶ Ἡσαίας καὶ ἄλλος προφήτης, τὰ αὐτὰ δι' ἄλλων ρήσεων προφητεῶν, οὕτως εἶπεν. ⁷ Ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἄνθος ἀναβήσεται ἀπὸ τῆς ρίζης Ἰεσσαί· καὶ ἐπὶ τὸν βραχίονα αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν. "Ἄστρον δὲ φωτεινὸν ἀνέτειλε, καὶ ἄνθος ἀνέβη ἀπὸ τῆς ρίζης Ἰεσσαί οὗτος ὁ Χριστός. Διὰ γὰρ παρθένου τῆς ἀπὸ τοῦ σπέρματος Ἰακώβ, τοῦ γενόμενου πατρὸς Ἰούδα, τοῦ δεδηλωμένου Ἰουδαίων ⁸ πατρὸς, διὰ δυνάμεως θεοῦ ἀπεκνήθη· καὶ Ἰεσσαὶ προπάτωρ μὲν κατὰ τὸ λόγιον γεγένηται, τοῦ καὶ Ἰακώβ καὶ τοῦ Ἰούδα κατὰ γένους διαδοχὴν υἱὸς ὑπῆρχεν.

33. Καὶ πάλιν ὡς αὐτολεξεί διὰ παρθένου μὲν τεχθησόμενος διὰ τοῦ Ἡσαίου προεφητεύθη, ἀκούσατε. Ἐλέχθη δὲ οὕτως. ¹ Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν, καὶ ἐροῦσιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· Μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. "Ἄ γὰρ ἦν ἄπιστα καὶ ἀδύνατα νομιζόμενα παρὰ τοῖς ἀνθρώποις γενήσεσθαι, ταῦτα ὁ θεός προεμήνυσε διὰ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος μέλλειν γίνεσθαι, ἵν' ὅταν γένηται μὴ ἀπιστηθῆ, ἀλλ' ἐκ τοῦ προειρηθῆσαι πιστευθῆ. ² Ὅπως δὲ μὴ τινες μὴ νοήσαντες τὴν δεδηλωμένην προφητείαν ἐγκαλέσωσιν ἡμῖν, ἅπερ ἐνεκαλέσαμεν τοῖς ποιηταῖς εἰποῦσιν ἀφο- ⁷⁵ ροῦ χάριν ἐληλυθέναι ἐπὶ γυναικας τὸν Δία, διασαφῆσαι τοὺς λόγους ³ πειρασώμεθα. Τὸ οὖν· Ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, σημαίνει οὐ συνουσιασθεῖσαν τὴν παρθένον συλλαβεῖν. Εἰ γὰρ

6. τοῦτο] Legit τούτον Thirlb., inquit, προπάτορος. Sed parum quae quidem emendatio satis apta videtur, sed minime necessaria, ut ait Maranus.

7. Ἀνατελεῖ... ἐλπιούσιν] Numer. XXIV. 17. et Jesai. XI. 1. 10..

8. πατρὸς] Thirlblius: Forte,

1. Ἴδου... θεός] (Jesai. VII. 14.) Ev. Matth. I. 23..

2. Ὅπως δὲ μὴ τινες] Uterque Cod. mstus et editi male Ὅπως δὲ τινες, nam omnino deest particula

dicitur sanguis uvae, id significabat eum, qui appariturus erat, sanguinem quidem habiturum, sed non ex humano semine, verum ex divina potentia. Prima autem secundum parentem omnium et Dominum Deum virtus et filius Logos est, qui quomodo incarnatus homo factus sit, deinceps dicemus. Quemadmodum enim uvae sanguinem non homo fecit, sed Deus, ita et hic sanguis significabatur non ex humano sanguine, sed ex potentia Dei, ut jam diximus, futurus. Atque Jesaias alius propheta eadem verbis diversis praedicens sic fatur: *Orietur stella ex Jacobo, et flos e radice Jessae ascendet: et in brachium ejus gentes sperabunt.* Stella sane lucida exorta est, et flos ascendit e radice Jessae hic Christus. Nam per virginem seminis Jacobi, qui Judae pater exstitit, illius ante nominati Judaeorum patris, potentia Dei genitus est; ac Jesse quidem proavus Christi secundum oraculum fuit, Jacobi autem et Judae filius secundum generis successionem fuit.

33. Jam vero quemadmodum per virginem oriturum conceptis verbis Jesaias praedixerit, audite. Sic autem locutus est: *Ecce virgo in utero habebit et pariet filium, et dicent super nomine ejus: Nobiscum Deus.* Quae enim incredibilia erant et fieri non posse hominibus videbantur, ea Deus per Spiritum propheticum futura praenuntiavit, ut quum evenissent, fides eis non derogaretur, sed ex eo quod essent praedicta, crederentur. Ne qui autem prolatam prophetiam minus intelligentes objiciant nobis eadem, quae poetis, Jovem dicentibus ad mulieres rei venereae causa ventitasse, objecimus, verba explanare tentemus. Illud igitur: *Ecce virgo in utero habebit*, significat virginem absque concubitu concepturam. Nam si cum ali-

negans; quare Davis. legendum censet *Μήπως δέ τινες* (v. c. 3. not. 5.) vel *Ὅπως δέ τινες μὴ νοήσαντες . . . μὴ ἐγχαλ. ἡμῖν.* Errandi ansam dedit repetitum *μὴ*; quare melius Thirlbius, quocum Marau. facit: *Ὅπως δὲ μὴ τινες, μὴ νοήσαντες* etc. Cf. c. 30. p. 72. A:

Ὅπως δὲ μὴ τις, c. 43. p. 80. D: *Ὅπως δὲ μὴ τινες*; coll. Apol. II. c. 4. p. 43. C., Dial. c. Tr. c. 62. p. 285. C. al.. Hoc igitur modo restitui in textum.

3. *πειρασώμεθα*] Sylburg. *mal-*
let *πειρασώμεθα*.

ἐσυνουσίασθη ὑπὸ ὄτουοῦν, οὐκ ἔτι ἦν παρθένος· ἀλλὰ δύναμις θεοῦ ἐπελθοῦσα τῇ παρθένῳ ἐπεσκίασεν αὐτήν, καὶ κνοφορήσαι παρθένον οὔσαν πεποίηκε. Καὶ ὁ ἀποσταλὴς καὶ πρὸς αὐτήν τὴν παρθένον κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ ἄγγελος θεοῦ εὐηγγελίσατο αὐτὴν εἰπών· ⁴ Ἴδου συλλήψῃ ἐν γαστρὶ ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ὡς οἱ ἀπομνημονεύσαντες πάντα τὰ περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐδίδαξαν, οἷς ἐπιστεύσαμεν, ἐπειδὴ καὶ διὰ Ἡσαίου τοῦ προοδηλωμένου τὸ προφητικὸν πνεῦμα τοῦτον ⁵ γεννησόμενον ὡς ⁶ προεμνηνύμενον ἔφη. ⁷ Τὸ πνεῦμα οὖν καὶ τὴν δύναμιν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ οὐδὲν ἄλλο νοῆσαι θέμις, ἢ τὸν λόγον, ὃς καὶ πρωτότοκος τῷ θεῷ ἐστὶ, ⁸ ὡς Μωσῆς ὁ προοδηλωμένος προφήτης ἐμήνυσε. Καὶ τοῦτο ἐλθὼν ἐπὶ τὴν παρθένον καὶ ἐπισκίασαν οὐ διὰ συνουσίας, ἀλλὰ διὰ δυνάμεως ἐγκύμονα κατέστησε. Τὸ δὲ Ἰησοῦς, ὄνομα τῇ Ἑβραϊδὶ φωνῇ, σωτῆρ τῇ Ἑλληνίδι διαλέκτῳ δηλοῖ. Ὅθεν καὶ ὁ ἄγγελος πρὸς τὴν παρθένον εἶπε· Καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. Ὅτι δὲ οὐδενὶ ἄλλῳ θεοφοροῦνται οἱ προφητεύοντες εἰ μὴ λόγῳ θείῳ, καὶ ὑμεῖς ὡς ὑπολαμβάνω φήσετε.

34. Ὅπου δὲ καὶ τῆς γῆς γενναῖσθαι ἔμελλεν, ὡς προεἶπεν ἕτερος προφήτης ὁ Μιχαίας, ἀκούσατε. Ἐφη δὲ οὕτως· ¹ Καὶ σὺ Βηθλέεμ, γῆ Ἰούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου. Κῶμη δὲ τίς ἐστὶν ἐν τῇ χώρᾳ Ἰουδαίων, ἀπέχουσα σταδίου Ε

4. Ἴδου... αὐτῶν] Ev. Luc. I. 31. 35. et Matth. I. 21..

5. γεννησόμενον] Ita vel γεννηθῆσόμενον Maran. (in Addend.) mallet; Thirlbins omnino illud scribendum dicit, quod recte Thalemann. et Braun. in textum receperunt pro vulg. γεννησόμενον.

6. προεμνηνύμενον] Cod. Clarom. προσμνηνύμενον.

7. Τὸ πνεῦμα... λόγον] Respicit Martyr ad ev. Luc. I. 35.. Plura si vis vid. librum meum: De Justini Mart. scriptis et doctrina p. 137., coll. Semisch.: Justin der Märtyr. P. II. p. 309. sq..

8. ὡς Μωσῆς] Particulam ὡς vulgo omissam ante Μωσῆς reponendam esse, post Sylburgium omnes observarunt. Nunc vero non de Mosis, sed de vaticinio Jesaiæ

quo consuevisset, non jam esset virgo; sed potentia Dei superveniens virgini obumbravit eam, fecitque ut tum, quum esset virgo, praegnaret. Et qui tunc ad ipsam virginem missus est angelus Dei, sic laetum ei nuntium attulit: *Ecce concipies in utero ex Spiritu sancto et paries filium, et filius altissimi vocabitur et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*, quemadmodum docuerunt, qui omnia ad Salvatorem nostrum Jesum Christum pertinentia literis mandarunt, quibus quidem credimus, quia per eum etiam, quem jam diximus, Jesaiam Spiritus propheticus illum ita, uti exposuimus, nasciturum dixit. Spiritum igitur et potentiam, quae a Deo est, nihil aliud fas est intelligere, quam Logon, qui et Deo primogenitus est, ut is, quem jam diximus, Moses propheta indicavit. Atque hic Spiritus quum in virginem illapsus esset eamque obumbrasset, non ex concubitu, sed ex virtute praegnantem eam fecit. Jesus autem, hebraicae linguae nomen, idem sonat graeco sermone ac Salvator. Unde angelus ad virginem dixit: *Et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*. Vaticinantes autem non alio divinitus efferri, quam Logo divino, vos quoque, arbitror, dicetis.

34. Ubi vero terrarum nasciturus esset, quomodo alius propheta Michaeas praedixerit, audite. Sic autem dixit: *Et tu Bethlehemum, terra Judae, nequaquam minima es in principibus Judae; ex te enim egredietur dux, qui pascet populum meum*. Est autem vicus quidam in terra Judaeorum,

loquitur Justinus. Statuit Grabius, librarium duas voces *ὡς ἦς* (contractum *Ἡσαίας*) pro una ac signum abbreviationis pro circumflexo accepisse et, quod *ὡς ἦς* nullius prophetae sit nomen, addita unica littera *μ* reposuisse *Μωσῆς*. Simul patescit, cur *ὡς* omissum fuerit. Atque eadem verba Jesaiana leguntur in Dial. c. Tr. c. 84. p. 310., ubi

subjunguntur haec: *διὰ παρθενικῆς μητρὸς τὸν πρωτότοκον τῶν πάντων ποιημάτων σαρκοποιηθέντα ἀληθῶς παιδίον γενέσθαι*. Hanc emendationem respuit Maranus, sed elegantissimam et verissimam vocat Thalemannus, quem Braunius sequitur.

1. *Καὶ . . . μὲν*] (Mich. V. 2.) Ev. Matth. II. 6..

τριακόνα πέντε Ἱεροσολύμων, ἐν ἧ ἔγεννήθη Ἰησοῦς Χριστός, ὡς καὶ μαθεῖν δύνασθε ἐκ τῶν ἀπογραφῶν τῶν γενομένων ἐπὶ ² Κυρηναίου τοῦ ὑμετέρου ἐν Ἰουδαίᾳ πρώτου γενομένου ἐπιτρόπου.

35. Ὡς δὲ καὶ λήσειν ἔμελλε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους γεννηθεῖς ὁ Χριστός, ἄχρῃ ἀνδρωθῆ, ὅπερ καὶ γέγονεν, ἀκούσατε τῶν προειρημένων εἰς τοῦτο. ¹ Ἔστι δὲ ταῦτα. ² Παιδίον ἔγεννήθη ἡμῖν, καὶ νεανίσκος ἡμῖν ἀπεδόθη, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τῶν ὤμων, ³ μηνυτικὸν τῆς δυνάμεως τοῦ σταυροῦ, ᾧ προσέθηκε τοὺς ὤμους σταυρωθεῖς, ὡς προϊόντος τοῦ λόγου σαφέστερον δειχθήσεται. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης Ἡσαΐας θεοφορούμενος τῷ πνεύματι τῷ προφητικῷ ἔφη. ⁴ Ἐγὼ ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου ἐπὶ λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα, ἐπὶ τοὺς πορευομένους ἐν ὁδῷ οὐ καλῇ. Αἰτοῦσί με νῦν κρίσιν καὶ ἐγγίξιν θεῷ τολμῶσιν. Καὶ πάλιν ἐν ἄλλοις λόγοις δι' ἑτέρου προφήτου λέγει. ⁵ Αὐτοὶ ὠρυξάν μου πόδας καὶ χεῖρας, καὶ ἔβαλον κλῆρον ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου. ⁶ Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης, ὁ εἰπὼν ταῦτα, οὐδὲν τούτων ἔπαθεν. Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς ἐξετάθη τὰς χεῖρας, σταυρωθεῖς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀντιλεπόντων αὐτῷ καὶ φασκόντων μὴ εἶναι αὐτὸν Χριστόν. Καὶ γὰρ, ὡς εἶπεν ὁ προφήτης, διασύροντες αὐτὸν ἐκάθισαν ἐπὶ βήματος καὶ εἶπον. ⁷ Κρίνον ἡμῖν. Τὸ δέ. ⁸ ὠρυξάν μου χεῖρας καὶ πόδας, ⁸ ἐξήγησις τῶν ἐν τῷ σταυρῷ παγέντων ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ ἤλων ἦν. Καὶ μετὰ τὸ σταυρωῶσαι αὐτὸν ἔβαλον κλῆρον ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ, καὶ ἐμερίσαντο ἑαυτοῖς οἱ σταυρώσαντες αὐτόν. Καὶ ταῦτα ὅτι γέγονε, δύνασθε μαθεῖν ἐκ ⁹ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομένων ἄκτων.

2. Κυρηναίου] Jam Thirlbius: Braunio asserente saepius Justinus Tam multa, inquit, hic dicenda forent, si quid dicere inciperem, ut orationis exitum prorsus nullum videam. Vid. interpp. ad Luc. II. 2. coll. Credneri Beiträge zur Einleitung in d. biblisch. Schriften, Tom. IX. 6..

1. Ἔστι δὲ ταῦτα] Magnam Langus, Grabius et Thalemannus post illa verba inducunt lacunam, quod tamen non fit necessario, quum

e sacris literis in medium producat locos ad probandum parum aptos, nec ullum Codd. msti hiatus vestigium praebeant.

2. Παιδίον . . . ὤμων] Jesai IX. 6..

3. μηνυτικὸν] Stephan. (ad edit. calcem) legit μηνυτικῶν, ut ad προειρημένων referatur.

4. Ἐγὼ . . . τολμῶσιν] Jesai. LXV. 2. et LVIII. 2..

stadiis triginta quinque Hierosolymis distans, ubi natus est Jesus Christus, quemadmodum et ex descriptionibus census discere potestis, quae sub Quirinio, primo vestro in Judaea procuratore, confectae sunt.

35. Quod autem futurum erat, ut Christus natus ceteros homines usque ad aetatem virilem lateret, id quod etiam evenit, quae praedicta sint ea de re audite. Sic autem habent: *Puer natus est nobis, et adolescentulus nobis datus est, cujus super humeros imperium*, indicium potentiae crucis, cui affixus humeros applicuit, quemadmodum progressu orationis clarius demonstrabitur. Rursus idem propheta Jesaias divinitus afflatus a Spiritu prophético dixit: *Expandi manus meas ad populum incredulum et contradicentem, ad eos qui incedunt in via non bona. Postulant nunc a me judicium et appropinquare Deo audent.* Ac rursus aliis verbis per alium prophetam ait: *Ipsi foderunt meas manus et pedes, et jecerunt sortem super vestimentum meum.* Ac David quidem rex et propheta, qui haec dixit, nihil horum passus est; Jesu autem Christi manus expansae fuerunt, quum a Judaeis crucifigeretur contradicentibus et asserentibus eum non esse Christum. Nam et illum, ut dixit propheta, per ludibrium in tribunali collocarunt et dixerunt: *Judica nobis!* Illud autem: *Foderunt meas manus et pedes*, narratio erat clavorum, qui in cruce manibus ejus et pedibus infixi sunt. Et postquam eum crucifixerunt, sorte duxerunt ejus vestimentum, illudque inter se partiti sunt qui eum crucifixerant. Atque haec ita gesta esse, ex

5. *Αὐτοὶ... μου]* Psalm. XXII. 16. 18.

6. *Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ... οὐδὲν τούτων ἔπαθεν]* Sunt forte qui legerint: *Καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ ὁ βασιλ., κ. προφ. ὁ εἶπ. ταῦτα, οὐδὲν τούτων ἔπαθεν.* Sed Thirlbius non miratur Justinum, quippe cujus satis jam nota nobis et perspecta negligentia sit, non utrumque prophetam, Davidem et Jesaiam, hic

memorasse, maxime quum in eodem genere interdum peccent scriptores vel optimi. Vid. praeterea c. 40. p. 78. D.

7. *Κρίνον ἡμῶν]* Respicit ad Jes. *Αἰτοῦσί με νῦν κρίσιν.*

8. *ἐξήγησις... σταυρώσαντες αὐτόν]* Coll. ev. Joann. XX. 25. et Matth. XXVII. 35..

9. *τ. ἐπὶ Ποντ. Πιλ. γεν. ἄκτων]* Vid. librum meum: De Justini

Καὶ ὅτι δητῶς καθεσθυσόμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου καὶ εἰσελευσόμενος εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ¹⁰ προεφήτευτο, ἑτέρου προφήτου τοῦ ¹¹ Σοφονίου τὰς τῆς προφητείας λέξεις ἐρουῖμεν. Εἰσὶ δὲ αὐταί· Χαῖρε D σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται σοι πρᾶος, ἐπιβεβηκῶς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον υἱὸν ὑποζυγίου.

36. Ὅταν δὲ τὰς λέξεις τῶν προφητῶν λεγομένας ὡς ἀπὸ προσώπου ἀκούητε, μὴ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐμπεπνευσμένων λέγεσθαι νομίσητε, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κινουῦντος αὐτοὺς θείου λόγου. Ποτὲ μὲν γὰρ ὡς προαγγελτικῶς τὰ μέλλοντα γενήσεσθαι λέγει, ποτὲ δὲ ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ δεσπότου πάντων καὶ πατρὸς θεοῦ φθέγ- E γεται, ποτὲ δὲ ὡς ἀπὸ προσώπου τοῦ Χριστοῦ, ποτὲ δὲ ὡς ἀπὸ προσώπου λαῶν ἀποκρινομένων τῷ κυρίῳ ἢ τῷ πατρὶ αὐτοῦ· ὁποῖον καὶ ἐπὶ τῶν παρ' ὑμῖν συγγραφέων ἰδεῖν ἐστίν, ἕνα μὲν τὸν τὰ πάντα συγγράφοντα ὄντα, πρόσωπα δὲ τὰ διαλεγόμενα ¹ παραφέροντα. Ὅπερ μὴ νοήσαντες οἱ ἔχοντες τὰς βίβλους τῶν προφητῶν Ἰουδαῖοι, οὐκ ἐγνώρισαν ² οὔτε παραγεγόμενον τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς τοὺς λέγοντας παραγεγενῆσθαι αὐτόν, καὶ ὡς προεκεκήρυκτο ἀποδεικνύντας ἐσταυρωῶσθαι ὑπ' αὐτῶν, 77 μισοῦσιν.

37. Ἴνα δὲ καὶ τοῦτο ὑμῖν φανερόν γένηται, ἀπὸ προσώπου ¹ τοῦ πατρὸς ἐλέχθησαν διὰ Ἡσαίου τοῦ προειρημένου προφήτου οἷδε οἱ λόγοι· ² Ἐγὼ βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτιν τὸν κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω καὶ ὁ λαός μου οὐ συνῆκεν. Οὐαὶ ἔθνος ἀμαρτωλόν, λαὸς πλήρης ἀμαρτιῶν, σπέρμα πονηρόν, υἱοὶ ἄνομοι ἐγκατελίπετε τὸν κύριον. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ, ὅταν λέγῃ ὁ αὐτὸς προφήτης ὁμοίως ἀπὸ τοῦ πατρὸς· B ³ Ποῖόν μοι οἶκον οἰκοδομήσετε; λέγει κύριος. Ὁ οὐρανός μοι θρόνος, καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ·

Mart. scriptis et doctrina p. 110. not. 45..

10. προεφήτευτο] Fortasse προεφητεύετο vel προεφητεύθη (Thilb.), vel προεπεφήτευτο, quod Thalemann. in textu posuit.

11. Σοφονίου] Μνημονικόν

ἀμάρτημα; sunt enim haec non Sophoniae, sed Zachariae (IX. 9. juxta citationem Matth. XXI. 5.) verba, inquit Stephanus (l. c.). Atque Zachariae recte tribuuntur in Dial. c. Tr. c. 53. p. 273. A.

1. παραφέροντα] Non male le-

Actis sub Pontio Pilato confectis discere potestis. Quod autem diserte praedictum fuerat eum asinae pullo sessurum et Hierosolyma ingressurum, pronuntiata ab alio propheta Sophonia vaticinii verba dabimus. Sic autem habent: *Laetare vehementer filia Sionis, praedica filia Hierosolymorum; ecce rex tuus venit tibi mitis, asino insidens et pullo filio subjugalis.*

36. Sed quum prophetarum verba velut ex aliqua persona dicta auditis, non ab his qui afflati fuerunt, sed ab eo, qui illos movebat, Logo divino dicta existimate. Interdum enim praenuntiantis more futura exponit, interdum ut ex persona domini omnium et patris Dei loquitur, interdum ut ex persona Christi, interdum ut ex persona populorum domino aut ejus patri respondentium loquitur; quale est quod et apud vestros scriptores cernere licet, apud quos unus quidem scribit omnia, colloquentes autem personas inducit. Quod quum non intellexissent Judaei, quorum in manibus sunt libri prophetarum, Christum etiam advenientem non cognoverunt, sed et nos, qui advenisse dicimus, et ab illis, ut praedictum fuerat, crucifixum demonstramus, odio prosequuntur.

37. Atque ut id etiam perspectum habeatis, dicta sunt ex persona patris per eum, quem diximus, prophetam Jesaiam haec verba: *Cognovit bos possessorem suum et asinus praesepe domini sui, Israel autem me non cognovit et populus me non intellexit. Vae genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini nequam: filii iniqui deseruistis dominum. Et rursum alibi, quum idem propheta similiter ex persona patris dicit: Qualem mihi aedificabitis domum? dicit dominus. Coelum sedes mea, et terra scabellum pedum meorum. Ac*

geretur *διαφέροντα* (ita Langus: *personae colloquentes diversae*), ut Maran. adnotat; sed nihil mutandum ducit, quia *παράφρην* nonnumquam (Dial. c. Tr. c. 69. p. 295. A.) idem valet atque *inducere*, ut nostro loco ad *συγγράφοντα* referatur.

2. οὔτε] Fortasse οὐδέ. Et sic video Thirlbium textui inseruisse.

1. τοῦ πατρὸς] Inepte legi jubent Langus et Sylburg. τοῦ υἱοῦ.

2. Ἔγνων . . . κύριον] Jesai. I.

3. sq. . .

3. Ποῖόν . . . μου] Jesai. LXVI. 1. .

⁴ Τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα μισεῖ ἡ ψυχὴ μου, καὶ μεγάλην ἡμέραν νηστείας καὶ ἀργίαν οὐκ ἀνέχομαι· οὐδ' ἂν ἔρχησθε ὀφθῆναί μοι εἰσακούσομαι ὑμῶν. Πλήρεις αἵματος αἱ χεῖρες ὑμῶν. Κὰν φέρητε σεμίδαλιν, θυμίαμα, βθέλυγμά μοι ἐστὶ· στέαρ ἀρνῶν καὶ αἷμα ταύρων οὐ βούλομαι. Τίς γὰρ ἐξεζήτησε ταῦτα ἐκ τῶν χειρῶν ὑμῶν; ⁵ Ἀλλὰ διάλυε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας, διάσπα στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων, ἄστεγον καὶ γυμνὸν σκέπε, διάθρουπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου. Ὅποια μὲν οὖν ἐστί καὶ τὰ διδασκόμενα διὰ τῶν προφητῶν ⁶ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, νοεῖν δύνασθε.

38. Ὅταν δὲ ἀπὸ προσώπου τοῦ Χριστοῦ λέγη τὸ προφητικὸν πνεῦμα, οὕτως φθέγγεται· ¹ Ἐγὼ ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου ἐπὶ λαὸν ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα, ἐπὶ τοὺς πορευομένους ἐν ὁδῷ οὐ καλῇ. Καὶ πάλιν· ² Τὸν νῶτόν μου τέθεικα εἰς μάστιγας καὶ τὰς σιαγόνας μου εἰς ραπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων. Καὶ ὁ κύριος βοηθός μου ἐγένετο· διὰ τοῦτο οὐκ ἐνετράπην, ἀλλ' ἔθηκα τὸ πρόσωπόν μου ὡς στερεὰν πέτραν, καὶ ἔγνων ὅτι οὐ μὴ αἰσχυνθῶ, ὅτι ἐγγίζει ὁ δικαιοῦσας με. Καὶ πάλιν ὅταν λέγη· ³ Αὐτοὶ ἔβαλον κλῆρον ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου, καὶ ὠρυξάν μου πόδας καὶ χεῖρας. ⁴ Ἐγὼ δὲ ἐκοιμήθην καὶ ὑπνώσα, καὶ ἀνέστην, ὅτι κύριος ἀντελάβετό μου. Καὶ πάλιν ὅταν λέγη· ⁵ Ἐλάλησαν ἐν χείλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλὴν λέγοντες· Ῥυσάσθω ξαυτόν. Ἄτινα πάντα ⁶ γέγονεν ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων τῷ Χριστῷ· μαθεῖν δύνασθε. ⁷ Σταυρωθέντος γὰρ αὐτοῦ ἐξέστρεφον τὰ χεῖλη καὶ ἐκίνουν τὰς κεφαλὰς λέγοντες· Ὁ νεκροὺς ἀνεγείρας ῥυσάσθω ἑαυτόν.

39. Ὅταν δὲ ὡς προφητεῦον τὰ μέλλοντα γίνεσθαι λαλῇ τὸ προφητικὸν πνεῦμα, οὕτως λέγει· ¹ Ἐκ γὰρ Σιῶν ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον ἐθνῶν καὶ ἐλέγξει λαὸν πολύν· καὶ συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς

4. Τὰς ... χειρῶν ὑμῶν] Jesai. I. 11. — 15..

5. Ἀλλὰ ... σου] Jesai. LVIII. — 8..

6. sq..

6. ἀπὸ τ. Θεοῦ] H. e. ἀπὸ προσώπου τ. Θεοῦ.

1. Ἐγὼ ... καλῇ] Jesai. LXV. 2..

2. Τὸν ... δικ. με] Jesai. L. 6.

— 8..

3. Αὐτοὶ ... χεῖρας] Psalm.

XXII. 16. 18..

4. Ἐγὼ ... μου] Psalm. III. 5..

rursum alibi: Neomenias vestras et sabbata odit anima mea, et diem magnum jejunii et otium non fero; neque si veniatis ut appareatis mihi, exaudiam vos. Plenae sunt manus vestrae sanguine. Etiam si offeratis similam, incensum, abominatio mihi est; adipem agnorum et sanguinem hircorum nolo. Quis enim quaesivit haec de manibus vestris? Sed dissolve omnem colligationem iniquitatis, disrumpe obligationes violentorum contractuum, vagum et nudum tege, frange esurienti panem tuum! Qualia ergo sint ea, quae per prophetas docentur ex persona Dei, intelligere potestis.

38. Quando autem ex persona Christi loquitur Spiritus propheticus, sic fatur: *Expandi manus meas ad populum incredulum et contradicentem, ad eos qui incedunt in via non bona. Et iterum: Dorsum meum dedi ad flagella et genas meas ad alapas, faciem vero meam non averti ab ignominia sputorum. Et dominus auxiliator meus factus est; propterea non sum confusus, sed posui faciem meam, sicut solidam petram, et novi me non pudefactum iri, quia juxta est qui justificavit me. Ac rursum quum dicit: Super vestem meam miserunt sortem, et foderunt pedes meos et manus. Ego autem dormivi et somnum cepi, et exsurrexi, quia dominus suscepit me. Et rursum quum ait: Locuti sunt labiis, moverunt caput dicentes: Liberet seipsum. Quae omnia a Judaeis Christo accidisse, cognoscere potestis. Nam crucifixo eo distorserunt labia et capita moverunt dicentes: Qui mortuos excitavit, liberet seipsum!*

39. Quando autem Spiritus propheticus ut futura vaticinans loquitur, sic ait: *Ex Sione enim exhibit lex et verbum domini Hierosolymis, et judicabit inter gentes et arguet populum multum; et contudent gladios suos in aratra et*

5. Ἐλάλησαν... ἐαυτόν] Psalm. Thirlbio ἂ ὅτι pro ἄτινα legendum. XXII. 8. sq..

6. γέγονεν... δύνασθε] Alterutri verbo γέγονεν aut μαθεῖν prae-mittendum ὡς, ut Sylburgio placet, vel γεγενῆσθαι cum Grabio, vel cum

7. Σταυρωθέντος... ἐαυτόν] Coll. ev. Matth. XXVII. 39. — 43..

1. Ἐκ... πολεμεῖν] Jesai. II. 3. sq..

ἄροτρα καὶ τὰς ζιβύνας αὐτῶν εἰς δρέπανα, καὶ οὐ μὴ λήψονται ἔθνος ἐπὶ ἔθνος μάχαιραν καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν. Καὶ ὅτι οὕτως γέγονε, ² πεισθῆναι δύνασθε. Ἀπὸ γὰρ Ἱερουσαλήμ ἄνδρες δεκαδύο τὸν ἀριθμὸν ἐξῆλθον εἰς τὸν κόσμον, καὶ οὗτοι ἰδιῶται, λαλεῖν μὴ δυνάμενοι, διὰ δὲ θεοῦ δυνάμεως ἐμήνυσαν παντὶ γένει ἀνθρώπων, ὡς ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ διδάξαι πάντας τὸν τοῦ θεοῦ λόγον· καὶ οἱ πάσαι ἀλληλοφόνται οὐ μόνον οὐ πολεμοῦμεν τοὺς ἐχθρούς, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ μηδὲ ψεύδεσθαι μηδ' ἐξαπατῆσαι τοὺς ἐξετάζοντας ἡδέως, ὁμολογοῦντες τὸν Χριστόν, ἀποθνήσκομεν. Δυνατὸν γὰρ ἦν τὸ λεγόμενον·

³ Ἡ γλῶσσ' ὁμώμοκεν, ἣ δὲ φρῆν ἀνώμοτος, ποιεῖν ἡμᾶς εἰς τοῦτο. Γελοῖον ⁴ ἢ δὴ πρᾶγμα, ⁵ ὑμῖν μὲν τοὺς συντιθεμένους καὶ καταλεγόμενους στρατιώτας καὶ πρὸ τῆς ἑαυτῶν ζωῆς καὶ γονέων καὶ πατρίδος καὶ πάντων τῶν οἰκείων τὴν ὑμετέραν ἀσπάζεσθαι ὁμολογίαν, μηδὲν ἀφθαρτον δυναμένων ὑμῶν αὐτοῖς παρασχεῖν, ἡμᾶς δέ, ἀφθαρσίας ἐρῶντας, μὴ πάνθ' ὑπομεῖναι ὑπὲρ τοῦ τὰ ποθοῦμενα παρὰ τοῦ δυναμένου δοῦναι λαβεῖν.

40. Ἀκούσατε δὲ πῶς καὶ περὶ τῶν κηρυξάντων τὴν διδαχὴν αὐτοῦ καὶ μηνυσάντων τὴν ἐπιφάνειαν προεβόρεθη, τοῦ προειρημένου προφήτου καὶ βασιλέως οὕτως εἰπόντος διὰ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος· ¹ Ἡμέρα τῇ ἡμέρα ἐρεύγεται θῆμα, καὶ νύξ τῇ νυκτὶ ἀναγγέλλει γινῶσιν. Οὐκ εἰσι λαλιαὶ οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούονται αἱ φωναὶ αὐτῶν. Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ θήματα αὐτῶν. Ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ ἀγαλλιάσεται ὡς γίγας δραμεῖν ὁδόν. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ λόγων ἑτέρων τῶν προφητευθέντων δι' αὐτοῦ τοῦ Δαβὶδ καλῶς ² ἔχον καὶ οἰκείως ἐπιμνησθῆναι λελογίσμεθα, ἐξ ὧν μαθεῖν ὑμῖν πάρεστι, πῶς προτρέπεται ζῆν τοὺς ἀνθρώπους τὸ

2. πεισθῆναι] Thirlb. μαθεῖν in Euripid. Hippolyt. 607. (ed. Matthiae. Tom. I. p. 338.), ubi melius contra omnes codices.

3. Ἡ γλῶσσ'... ἀνώμοτος] In Codd. mstis γλῶσσα, sed Maran. et Braun., qui solus recte ὁμώμοκεν pro vulg. ὁμώμοκεν (c. spir. asp.) habet, α eliserunt. Verba sunt in Euripid. Hippolyt. 607. (ed. Matthiae. Tom. I. p. 338.), ubi melius ὁμώμοχ' exstat. Vid. Cicer. de offic. III. c. 29..

4. ἢ δὴ] In Codd. mstis et editis est ἢδη, vitiose procul dubio. Quapropter Billius (Observ. sacr.)

lanceas suas in falces, et non sumet gens contra gentem gladium et non discent amplius belligerare. Atque id ita evenisse persuaderi vobis potest. Hierosolymis enim viri numero duodecim in mundum profecti sunt, iique imperiti nec dicendi facultate praediti, Dei autem potentia communiti denuntiarunt omni hominum generi missos se esse a Christo, ut omnes verbum Dei docerent: et qui olivum caedibus mutuis grassabamur, non modo cum inimicis bellum non gerimus, sed etiam, ne mentiamur aut eos qui interrogant decipiamus, libenter Christum confitendo morimur. Facile enim esset, ut, quod dicitur:

Jurata lingua, mens autem injurata est,

nos quoque imitemur. Ridiculum sane foret, ut obstricti a vobis sacramento et conscripti milites fidem vobis datam, qui nihil illis potestis incorrupti praestare, et suae ipsorum vitae et parentibus et patriae et omnibus propinquis praeponant, nos autem, qui incorruptae vitae cupidi sumus, non perferamus omnia, ut optata ab eo, qui potest praestare, consequamur.

40. Audite quomodo et de iis praedictum sit, qui ejus doctrinam praedicaverunt et adventum nuntiarunt, supradicto propheta et rege sic dicente per Spiritum propheticum: *Dies diei eructat verbum et nox nocti annuntiat sermonem. Non sunt loquelae neque sermones, quorum non audiantur voces. In omnem terram exivit sonus eorum et in fines orbis terrae verba eorum. In sole posuit tabernaculum suum et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo exsultabit ut gigas ad currendam viam.* His autem alia quoque verba per eundem Davidem praenuntiata adjicere, praeclarum ac hujus loci proprium esse duximus, ex quibus discere potestis, quomodo homines vivere Spiritus propheticus hortetur, et quomodo fa-

II. c. 6.) conjicit δέ, Sylburgius 2. — 5.; coll. ep. ad Roman. X. 18., probante Braunio δ' ἡν (sic etiam Davis.) vel δ' εἴη, Thirlbius ἡ δὲ ad apostolos refertur. ubi jam illud ἀντῶν (ψ'. I. c. 4.)

vel εἴη δέ. Ex levissima mutatione edidi ἡ δὴ, quod jam Grab. suasit.

5. ὑμῖν] Braun. male ἡμῖν.

1. Ἡμέρα ... ὁδόν] Psalm. XIX.

2. ἔχον] Fortasse cum Davilio ἔχειν scribendum; sed non adeo necessarium est.

προφητικὸν πνεῦμα καὶ πῶς μὴνύει ³ τὴν γεγενημένην Ἡρώδου τοῦ βασιλέως Ἰουδαίων, καὶ αὐτῶν Ἰουδαίων, καὶ Πιλάτου τοῦ ὑμετέρου παρ' αὐτοῖς γενομένου ἐπιτρόπου σὺν τοῖς αὐτοῦ στρατιώταις κατὰ τοῦ Χριστοῦ συνέλευσιν, καὶ ὅτι πιστεύεσθαι ἔμελλεν ὑπὸ τῶν ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων, καὶ ὅτι αὐτὸν υἱὸν καλεῖ ὁ θεὸς καὶ ὑποτάσσειν αὐτῷ πάντας ἐχθρούς ἐπήγγελται, καὶ πῶς οἱ δαίμονες, ὅσον ἐπ' αὐτοῖς, τὴν τε τοῦ πατρὸς πάντων καὶ δεσπότην θεοῦ καὶ τὴν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἐξουσίαν φυγεῖν πειρῶνται, καὶ ὡς εἰς μετάνοιαν καλεῖ πάντας ὁ θεὸς πρὶν ἔλθειν τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Εἴρηγται δὲ οὕτως· ⁴ Μακάριος ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν καὶ ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔστη καὶ ἐπὶ καθέ- B
δραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν, ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός. Καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδά-
των, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ τὸ φύλ-
λον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρήσεται, καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ κατενοδα-
θήσεται. Οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἢ ὡσεὶ χνουῖς, C
ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς· διὰ τοῦτο οὐκ ἀνα-
στήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει, οὐδὲ ἀμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων, ὅτι γινώσκει κύριος ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται.
Ἴνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν ⁵ καινά; Παρέστη-
σαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ
αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ λέγοντες·
Διαρρήξωμεν τοὺς δεσμούς αὐτῶν καὶ ἀπορρήψωμεν ἀφ' ἡμῶν
τὸν ζυγὸν αὐτῶν. Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς ἐγελάσεται αὐτούς, D
καὶ ὁ κύριος ἐκμνηστηριεῖ αὐτούς· τότε λαλήσει πρὸς αὐτούς ἐν
ὀργῇ αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ ταράξει αὐτούς. Ἐγὼ δὲ κα-
τεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγ-
γέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου. Κύριος εἶπε πρὸς με· Ἵός μου
εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω
σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα
τῆς γῆς· ποιμανεῖς αὐτούς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, ὡς σκεύη κεραμέως E
συντρίψεις αὐτούς. Καὶ νῦν βασιλεῖς σύνετε, παιδεύθητε πάν-

3. τὴν... συνέλευσιν] Coll. Act.
apost. IV. 27..

4. Μακάριος... ἐπ' αὐτόν]
Psalm. I. et II..

etiam ab Herode Judaeorum rege, ipsisque Judaeis cum Pilato, vestro apud eos procuratore, ejusque militibus adversus Christum coitionem narret, porro quomodo credituros in eum ex omni genere homines, eumque a Deo filium vocari dicat, ac patrem polliceri subjecturum se illi omnes inimicos, tum quomodo daemones, quantum in ipsis est, parentis universorum et domini Dei ipsiusque Christi potestatem effugere conentur, quomodo denique omnes Deus ad poenitentiam vocet, antequam dies judicii adveniat. Ita autem sunt dicta: *Beatus vir qui non versatus est in consilio impiorum neque in via peccatorum stetit neque in cathedra pestilentiae sedit, sed in lege domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte! Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, et folium ejus non defluet, et omnia quaecumque faciet, prosperabuntur. Non sic impii, non sic, sed tamquam pulvis, quem projicit ventus a facie terrae; ideo non resurgent impii in judicio, neque peccatores in consilio justorum, quoniam novit dominus viam justorum, et via impiorum peribit. Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt nova? Adstiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus dominum et adversus Christum ejus dicentes: Disrumpamus vincula eorum et projiciamus a nobis jugum eorum! Qui habitat in coelis, irridebit eos, et dominus subsannabit eos; tunc loquetur ad eos in ira sua, et in furore suo conturbabit eos. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sionem montem sanctum ejus, praedicans praeceptum domini. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes haereditatem tuam, et possessionem tuam terminos terrae; reges eos in virga ferrea, tamquam vasa figuli confringes eos. Et nunc reges intelligite, erudimini*

5. *καὶνὰ*] Omnes editores legi Codd. msti. nostram exhibeant le-
volunt *καὶνὰ*. Quum vero etiam octo ctionem, prorsus non est mutanda.
versionis Alexandrinae (ed. Holm.)

τες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν. Δουλεύσατε τῷ κυρίῳ ἐν φόβῳ καὶ ἀγαλλιᾶσθε αὐτῷ ἐν τρόμῳ. Δράξασθε παιδείας, μὴ ποτε ὀργισθῆ ὁ κύριος, καὶ ἀπολείσθε ἐξ ὁδοῦ δικαίας, ὅταν ἐκκαυθῆ ἐν τάχει ὁ θυμὸς αὐτοῦ. Μακάριοι πάντες οἱ πεποιθότες ἐπ' αὐτόν.

41. Καὶ πάλιν δι' ἄλλης προφητείας μηνύον τὸ προφητικὸν πνεῦμα δι' αὐτοῦ τοῦ Δαβίδ, ὅτι μετὰ τὸ σταυρωθῆναι βασιλεύσει ὁ Χριστός, οὕτως εἶπεν. ¹ Αἴσατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, καὶ ἀναγγεῖλατε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ² τὸ σωτήριον αὐτοῦ. "Ὅτι μέγας κύριος ⁸⁰ καὶ αἰνετὸς σφόδρα, φοβερὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς θεοὺς· ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν εἰδῶλα δαιμονίων εἰσίν, ὁ δὲ θεὸς τοὺς οὐρανοὺς ἐποίησε. Δόξα καὶ αἶνος κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἰσχύς καὶ καύχημα ἐν τόπῳ ἀγιάσματος αὐτοῦ. Δότε τῷ κυρίῳ τῷ πατρὶ τῶν αἰώνων δόξαν. Λάβετε χάριν καὶ εἰσέλθετε κατα πρόσωπον αὐτοῦ καὶ προσκυνήσατε ἐν αὐλαῖς ἀγίαις αὐτοῦ. Φοβηθήτω ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ πᾶσα ἡ γῆ καὶ κατορθωθήτω καὶ ^B μὴ σαλευθήτω. Εὐφρανθήτωσαν ἐν τοῖς ἔθνεσιν· ὁ κύριος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ ξύλου.

42. ¹ Ὅταν δὲ τὸ προφητικὸν πνεῦμα τὰ μέλλοντα γίνεσθαι ὡς ἤδη γενόμενα λέγη, ὡς καὶ ἐν τοῖς προειρημένοις δοξάσαι ἐστίν, ὅπως ² ἀπολογία μὴ παράσχη τοῖς ἐντυγχάνουσιν, καὶ τοῦτο διασαφήσομεν. Τὰ πάντως ἐγνωσμένα γενησόμενα προλέγει, ὡς ἤδη γενόμενα. "Ὅτι δὲ οὕτως δεῖ ἐκδέχεσθαι, ἐνατενίσατε τῷ νοῖ τοῖς ^C λεγομένοις. Δαβὶδ ³ ἔτεσι χιλίοις καὶ πεντακοσίοις, πρὶν ἢ Χριστὸν ἄνθρωπον γενόμενον σταυρωθῆναι, τὰ προειρημένα ἔφη, καὶ οὐδείς τῶν πρὸ ἐκείνου γενομένων σταυρωθεὶς εὐφροσύνην παρέσχε τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν μετ' ἐκεῖνον. Ὁ καθ' ἡμᾶς δὲ Ἰησοῦς

1. Αἴσατε... ξύλου] 1. Chron. XVI. 23. 25. — 31. coll. Psalm. XCVI. 1. 2. 4. — 10..

2. τὸ σωτήριον αὐτοῦ] Post haec verba Thirlbius nonnulla a librariis omissa opinatur. Idem V. D. et Gallandius paulo infra pro τῷ πατρὶ τῶν αἰώνων volunt αἰ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν reponi, quum praesertim sic habeat Dial. c. Tr. c. 73. p. 299. A. Ast non semper

sibi constat Justinus in locis ex Scriptura citandis.

1. Ὅταν... λέγη] Non necesse est cum Sylburgio "Ὅτι... λέγει leggere.

2. ἀπολογία] Gelenius et Langus legisse videntur ἀπορίαν, Wolfius conjectat ἀντιλογίαν, quod post Sylburgium et Grabius et Thalemanus probarunt, Thirlbius ἀλογίαν. Sed, ut Marani utar verbis, non vi-

omnes qui judicatis terram! Servite domino in timore et exultate ei cum tremore! Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur dominus, et pereatis de via justa, quum exarserit in brevi ira ejus! Beati omnes qui confidunt in eo!

41. Ac rursus in alia prophetia per eundem Davidem Spiritus propheticus, ostendens Christum post crucis supplicium regnatum esse, sic fatur: *Cantate domino omnis terra, et annuntiate de die in diem auxilium ejus! Nam magnus dominus et laudabilis nimis, terribilis super omnes deos; nam omnes dii gentium simulacra daemoniorum sunt, Deus autem coelos fecit. Gloria et laus in conspectu ejus, et fortitudo et gloriatio in loco sanctificationis ejus. Date domino patri saeculorum gloriam! Accipite gratiam et ingredimini in conspectum ejus et adorare in atriis sanctis ejus! Metuat a facie ejus omnis terra et prosperetur recte agendo et non commoveatur. Laetentur in gentibus: dominus regnavit a ligno.*

42. Quandonam autem futura propheticus Spiritus uti jam facta pronuntiet, quemadmodum vel in iis, quae attulimus, animadvertere est, id quoque, ne quam legentibus excusationem praebeat, explanabimus. Quae omnino cognita sunt futura, ea ut jam facta praedicat. Cur autem ita res accipienda sit, animum ad ea, quae dicentur, advertite. Davides annis mille et quingentis, antequam Christus homo factus crucifigeretur, supradicta pronuntiavit, nec quisquam ante eum crucifixus laetitiam gentibus attulit, sed neque etiam post eum. Noster autem Jesus Christus crucifixus et mortuus resurrexit

dentur eruditi viri ingenium S. Justini et illius consuetudinem disputandi satis perspexisse. Nam quum impositum sibi esse duceret, quam plurimos ad veritatis cognitionem adducere, operam dabat exemplo Pauli, ut mundus esset a sanguine omnium, nec dubitabat quin, si quid subtraheret utilium rerum, relicta

audientibus excusatio in suum ipsius caput resiliret. Vid. infra c. 55. et 61. et Dialog. c. 38. 44. 58. et 82..

3. [ἑρεσι χιλίοις κ. πεντακοσίοις] Mira chronologia. Gravius putavit scriptum fuisse αφ. (= 1100), quod mutatum esset in αφ., ut error librariorum esset, non Justini. Vid. c. 31. not. 3. et 6..

Χριστός, σταυρωθείς καὶ ἀποθανὼν ἀνέστη καὶ ἐβασίλευσεν ἀνελθὼν εἰς οὐρανόν, καὶ ἐπὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ διὰ τῶν ἀποστόλων ἐν τοῖς πᾶσιν ἔθνεσι κηρυχθεῖσιν εὐφροσύνη ἐστὶ προσδοκῶντων τὴν D κατηγγελμένην ὑπ' αὐτοῦ ἀφθαρσίαν.

43. Ὅπως δὲ μὴ τινες ἐκ τῶν προλελεγμένων ὑφ' ¹ ἡμῶν δοξάσωσι, καθ' εἰμαρμένης ἀνάγκην φάσκειν ἡμᾶς τὰ γινόμενα γίνεσθαι ἐκ τοῦ προειπεῖν προεγνωσμένα, καὶ τοῦτο ² διαλύομεν. Τὰς τιμωρίας καὶ τὰς κολάσεις καὶ τὰς ἀγαθὰς ἀμοιβὰς κατ' ἀξίαν τῶν πράξεων ³ ἐκάστου ἀποδίδοσθαι διὰ τῶν προφητῶν μαθόντες, καὶ ἀληθῆς ἀποφαινόμεθα. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἐστίν, ἀλλὰ καθ' εἰμαρμένην πάντα γίνεται, οὔτε τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐστὶν ὅλως. Εἰ γὰρ εἰμαρ- E ται τόνδε τινὰ ἀγαθὸν εἶναι καὶ τόνδε φαῦλον, οὔθ' οὗτος ⁴ ἀποδεκτὸς οὐδ' ἐκεῖνος μεμπτέος. Καὶ αὖ, εἰ μὴ προαιρέσει ἐλευθέρῳ πρὸς τὸ φεύγειν τὰ αἰσχροῦ καὶ αἰρεῖσθαι τὰ καλὰ δύναμιν ἔχει τὸ ἀνθρώπειον γένος, ἀναίτιόν ἐστὶ τῶν ὀπωσδήποτε πραττομένων. Ἄλλ' ὅτι ἐλευθέρῳ προαιρέσει καὶ κατορθοῖ καὶ σφάλ- λεται, οὕτως ἀποδείκνυμεν. Τὸν αὐτὸν ἀνθρώπον τῶν ἐναντίων τὴν μετέλευσιν ποιούμενον ὀρῶμεν. Εἰ δὲ εἰμαρτο ἢ φαῦλον ἢ σπουδαῖον εἶναι, οὐκ ἂν ποτε τῶν ἐναντίων δεκτικὸς ἦν καὶ πλειστάκις μετετίθετο· ἀλλ' οὐδ' οἱ μὲν ἦσαν σπουδαῖοι, οἱ δὲ φαῦλοι, 81 ἐπεὶ τὴν εἰμαρμένην αἰτίαν φαύλων καὶ ἐναντία ἑαυτῆ-πράττουσαν ⁵ ἀποφαινόμεθα, ἢ ἐκεῖνο ⁶ τὸ προειρημένον δόξαι ἀληθῆς εἶναι, ὅτι οὐδέν ἐστιν ἀρετῆ οὐδὲ κακία, ἀλλὰ δόξη μόνον ἢ ἀγαθὰ ἢ κακὰ νομίζεται, ἥπερ, ὡς δείκνυσιν ὁ ἀληθῆς λόγος, μεγίστη ἀσέβεια καὶ ἀδικία ἐστίν. ⁷ Ἄλλ' εἰμαρμένην φάμεν ἀπαράβατον ταύτην εἶναι, τοῖς τὰ καλὰ ἐκλεγομένοις τὰ ἄξια ἐπιτίμια, καὶ ⁸ τοῖς ὁμοίως τὰ ἐναντία τὰ ἄξια ἐπίχειρα. Οὐ γὰρ ὡσπερ τὰ ἄλλα, B οἷον δένδρα καὶ τετράποδα, μηδὲν δυνάμενα προαιρέσει πράττειν,

1. ἡμῶν] Stephan. vitiose ὑμῶν. μεμπτέος, vel μεμπτός ut ἀποδε-

2. διαλύομεν] Inutilis conjectura Sylburgiana διαλύομεν. Melius διαλύσομεν. H. Stephan. (in edit. epist. ad Diogn. p. 67.).

3. ἐκάστου] Thirlb. ἐκάστῳ et mox Εἰ δὲ (pro γὰρ) εἰμαρτ. conjicit praeter necessitatem. 5. ἀποφαινόμεθα] Sylburg., Grab., Thirlb. et Thalemann. mal- lent ἀποφαινοίμεθα ob δόξαι quod

4. ἀποδεκτός] Ἀποδεκτέος ut sequitur.

et regnavit in coelum reversus, atque ex iis, quae ejus nomine per apostolos in omnibus gentibus promulgata sunt, laetitia est eorum, qui annuntiatam ab eo vitam incorruptam expectant.

43. Ne quis autem ex iis, quae exposuimus, id a nobis dici colligat, fati necessitate fieri quae fiant, ex eo quod praecognita jam dixerimus, id quoque dissolvimus. Edocti a prophetis poenas et supplicia et bonas remunerationes pro meritis cujusque actionum irrogari, verum id esse confirmamus. Nam si res ita se non habet, ac fati necessitate omnia fiunt, nullus jam libero arbitrio locus. Si enim fato decretum est, alium esse bonum et alium malum: neque ille laudandus neque hic vituperandus. Ac rursus nisi humanum genus facultatem habet libera animi inductione et fugiendi turpia et honesta sectandi, extra noxiam est, quidquid egerit. Sed libera animi inductione hominem vel bene agere vel male, sic demonstramus: Hominem eundem in contraria transcurrere videmus. Quodsi fato decretum esset, eum vel bonum esse vel malum, non sane contrariorum capax esset nec tam saepe mutaretur; sed ne alii quidem boni essent, alii mali: vel enim fatum malorum causam esse ac contraria sibi ipsi facere statueremus, vel verum nobis videretur id, de quo jam diximus, nihil esse virtutem aut vitium, sed opinione tantum bona aut mala dijudicari, quae profecto, ut vera ratio demonstrat, maxima impietas et injustitia est. Sed fatum ineluctabile illud esse dicimus, iis, qui bona eligunt, merita praemia, iis vero, qui contraria, debitam mercedem. Neque enim ut cetera, puta arbores et quadrupedes, quae nihil iudicio et voluntate facere

6. τὸ προειρημένον] Vid. c. 28. p. 71. C.

7. Ἄλλ' εἰμαρμένην etc.] Marano observante similiter Clemens Alex. de bonorum et malorum praemiis Strom. VII. c. 4. §. 20. (Opp. ed. Klotz. Tom. III.) p. 220.: Ἄντη πον ἢ ἀδράστεια καθ' ἣν οὐκ ἔστι διαδράναι τὸν θεόν. Sic etiam Hie-

rocles in libro de Providentia et Fato apud Photium Cod. 214. statuebat τὴν μὲν τοίγε τῇ προνοίᾳ συνεπομένην δίκην εἰμαρμένην καλεῖσθαι.

8. τοῖς ὁμοίως τὰ ἐναντία] Syllburg. mallet καὶ ὁμοίως τοῖς τὰ ἐναντία.

ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον· οὐδὲ γὰρ ἦν ἄξιος ἀμοιβῆς ἢ ἐπαίνου, οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐλόμενος τὸ ἀγαθόν, ἀλλὰ τοῦτο γενόμενος, οὐδ' εἰ κακὸς ὑπῆρχε, δικαίως κολάσεως ἐτύγχανεν, οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ τοιοῦτος ὢν, ἀλλ' ⁹ οὐδὲν δυνάμενος εἶναι ἕτερον παρ' ὃ ἐγεγόνει.

44. Ἐδίδαξε δὲ ἡμᾶς ταῦτα τὸ ἅγιον προφητικὸν πνεῦμα, διὰ Μωσέως φῆσαν τῷ πρώτῳ πλασθέντι ἀνθρώπῳ εἰρησθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ οὕτως· ¹ Ἴδου πρὸ προσώπου σου τὸ ἀγαθόν καὶ τὸ κακόν, ἐκλεξαι τὸ ἀγαθόν. Καὶ πάλιν διὰ Ἡσαΐου, τοῦ ἑτέρου προφήτου, ὡς ἀπὸ τοῦ πατρὸς τῶν ὄλων καὶ δεσπότη τοῦ θεοῦ εἰς τοῦτο λεχθῆναι οὕτως· ² Λούσασθε, καθαροὶ γένησθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, κρίνατε ὄρφανῶν καὶ δικαιοῦσατε χήραν, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος. Καὶ ἐὰν ὣσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικεῦν, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶν, καὶ ἐὰν ὣσιν ὡς κόκκινον, ὡς χιόνα λευκανῶν. Καὶ ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγεσθε, ἐὰν δὲ μὴ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. Τὸ δὲ προειρημένον· Μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται, οὐ λέγει διὰ μαχαιρῶν φονευθήσεσθαι τοὺς παρακούσαντας, ἀλλ' ἢ μάχαιρα τοῦ θεοῦ ἐστὶ τὸ πῦρ, οὗ βορᾶ ³ γίνονται οἱ τὰ φαῦλα πράττειν αἰρούμενοι. Διὰ τοῦτο λέγει· Μάχαιρα ὑμᾶς ^Ε κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησεν. Εἰ δὲ καὶ περὶ τεμνούσης καὶ αὐτίκα ἀπαλλασσοῦσης μαχαίρας ἔλεγεν, οὐκ ἂν εἶπε· κατέδεται. Ὡστε καὶ Πλάτων εἰπὼν· ⁴ Αἰτία ἐλομένου, θεὸς δ' ἀναίτιος, παρὰ Μωσέως τοῦ προφήτου λαβὼν εἶπε. Πρεσβύτερος γὰρ Μωσῆς καὶ πάντων τῶν ἐν Ἑλληνίσι συγγραφέων. Καὶ πάντα ὅσα περὶ ἀθανασίας ψυχῆς ἢ τιμωριῶν τῶν μετὰ θάνατον ἢ ⁸² θεωρίας οὐρανίων ἢ τῶν ὁμοίων δογμάτων καὶ φιλόσοφοι καὶ ποιηταὶ ἔφασαν, παρὰ τῶν προφητῶν τὰς ἀφορμὰς λαβόντες καὶ νοῆσαι δεδύνηται καὶ ἐξηγήσαντο. Ὅθεν παρὰ πᾶσι σπέρματα ἀλη-

9. οὐδὲν . . . ἐγεγόνει] Thirlb. affert Irenaei locum adv. haeres. IV. c. 37. §. 6. p. 282. sq. ed. Mas-suet.: Qui nihil aliud esse possunt, praeterquam quod facti sunt. Coll. ibid. §. 2. p. 281..

1. Ἴδου . . . ἀγαθόν] Deuteron. XXX. 15. 19..

2. Λούσασθε . . . ἐλάλ. ταῦτα] Jesai. I. 16. — 20..

3. γίνονται] Thirlb. mavult γε-

possunt, ita Deus hominem fecit. Non enim remuneratione aut laude dignus foret, si ex se ipso bonum non eligeret, verum ita natus esset; nec merito, si malus esset, puniretur, quippe qui non ex se ipso talis esset, sed nihil aliud, praeterquam ad quod natus fuisset, esse posset.

44. Haec edocti sumus a sancto Spiritu prophetico, qui per Mosem testatur ei, qui primus creatus est, homini haec Deum verba dixisse: *Ecce in conspectu tuo bonum et malum, elige bonum!* Et rursus per Jesaiam, alium prophetam, haec tamquam ex persona parentis universorum et domini Dei in eandem sententiam dicta esse: *Lavamini, mundi estote, auferite mala ex animis vestris, discite facere bonum, judicate pupillo et justifyate viduam, et venite et disceptemus, dicit dominus. Et si fuerint peccata vestra ut phoeniceum, tamquam lanam dealbabo, et si fuerint ut coccinum, tamquam nivem dealbabo. Et si volueritis et audieritis me, bona terrae comedetis, sin vero non audieritis me, gladius depascet vos; os enim domini locutum est haec.* Quod autem dictum est: *Gladius depascet vos*, non hanc sententiam habet, ut gladio necandi sint qui non paruerint, sed gladius Dei ignis est, cujus esca fiunt qui mala patrare in animum inducunt. Hinc ait: *Gladius depascet vos; os enim domini locutum est.* Quodsi de secante et confestim dimittente gladio loqueretur, non diceret: *depascet.* Quapropter quod ait Plato: *Culpa eligentis, Deus extra culpam*, a Mose propheta mutuatus dixit. Antiquior enim Moses omnibus etiam Graecorum scriptoribus. Atque omnia quaecumque de immortalitate animae vel poenis post mortem vel coelestium rerum contemplatione vel similibus sentiis tum philosophi tum poetae dixerunt, sumto ex prophetis argumento et intelligere res illas potuerunt et exposuerunt. Hinc omnibus videntur inesse veri-

νήσονται. Lectio vulgaris haud (Opp. ed. Bip. Vol. VII. p. 330.);
spernenda. repetit Clemens Alex. Strom. V. c.

4. *Αἰτία... ἀναίτιος*] Cf. Plat. 14. §. 137. (Opp. ed. Klotz. Tom. de republ. p. 617. E. ed. Steph. III.) p. 92.. Uterque omittit δ'.

θείας δοκεῖ εἶναι· ἐλέγχονται δὲ μὴ ἀκριβῶς νοήσαντες, ὅταν ἐναντία αὐτοὶ ἑαυτοῖς λέγωσιν. ⁵ Ὡστε ὃ φαμεν πεπορητεῦσθαι τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, οὐ διὰ τὸ εἰμαρμένης ἀνάγκη πρόττεσθαι λέγομεν, ἀλλὰ προγνώστου τοῦ θεοῦ ὄντος τῶν μελλόντων ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων πραχθήσεσθαι, καὶ δόγματος ὅτιος ⁶ παρ' αὐτῶν κατ' ἀξίαν τῶν πράξεων ἕκαστον ἀμείψεσθαι μέλλοντα τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ κατ' ἀξίαν τῶν πραττομένων ⁷ ἀπαντήσεσθαι, διὰ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος προλέγει, εἰς ἐπίτασιν καὶ ἀνάμνησιν αἰεὶ ἄγων τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, δεικνύς ὅτι καὶ μέλον ἐστὶν αὐτῶ καὶ προνοεῖται αὐτῶν. Κατ' ἐνέργειαν δὲ τῶν φαύλων δαιμόνων ⁸ θάνατος ὤρισθη κατὰ τῶν τὰς Ἰστιάσπου ἢ Σιβύλλης ἢ τῶν προφητῶν βίβλους ἀναγινωσκόντων, ὅπως διὰ τοῦ φόβου ἀποστρέψωσιν ἐντυγχάνοντας τοὺς ἀνθρώπους τῶν καλῶν γινῶσιν λαβεῖν, αὐτοῖς δὲ δουλεύοντας κατέχωσιν· ὅπερ εἰς τέλος οὐκ ἴσχυσαν πράξει. Ἀφόβως μὲν γὰρ οὐ μόνον ἐντυγχάνομεν αὐταῖς, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν, ὡς ὁρᾶτε, εἰς ἐπίσκεψιν φέρομεν, ἐπιστάμενοι πᾶσιν εὐάρεστα φανήσεσθαι. Καὶ ὀλίγους δὲ πείσω-

5. Ὡστε ... λέγομεν] Non est, quod cum Davasio corrigamus Ὡς ὅτε φαμεν... οὐ διὰ τοῦτο εἰμαρμ. etc..

6. παρ' αὐτῶν] His verbis vitium videtur inesse. Thalemann. legi vult παρ' αὐτοῖς. Ceteri pronomen melius referunt ad Deum; Perion. enim commendat παρ' αὐτοῦ, Davis. παρ' αὐτῶ, Maran. παρ' αὐτῶ... μέλλοντι vel — id quod veri similis est — παρ' αὐτόν, atque ita cum V. D. latine reddidi, licet textui graeco inserere nondum sim ausus. Ut, inquit Maranus, intelligatur S. Martyris sententia, in memoriam revocandum est, quod paulo ante dicebat (c. 43.) fatum ineluctabile in eo positum esse, ut bonis et malis praemia rependantur, non vero ut hic bonus sit, iste

malus. Sic igitur hoc loco iudicium, quod de singulis hominibus instituendum est, distinguitur ab ea lege et veluti ineluctabili, ut ipse appellat, fato, quo bonis et malis aequa merces solvenda. Atque huc redit tota sententia: Statutum apud Deum, ut quum singuli homines ab eo iudicandi sint, iusta virtuti et vitio remuneratio tribuatur.

7. ἀπαντήσεσθαι] Male Perion. ἀπαιτήσεσθαι.

8. θάνατος ὤρισθη etc.] Maranus (Praefat. P. III. p. LXXXV.) haecce observat: Poena illa capitalis ethnicos deterrebat a legendis Hystaspis, Sibyllae et prophetarum libris, at Christianos tam parum movebat, ut se his legendis libris deditos esse prae se ferrent ac pro-

tatis semina; sed minus accurate ab illis cognitam fuisse ex eo liquet, quod contraria sibimetipsis dicant. Quod ergo res futuras dicimus praedictas fuisse, non eo dicimus, quod fati necessitate fiant, sed quum Deus futuras omnium hominum actiones praevideat, quumque apud eum, singulos homines pro meritis actionum remuneraturum, statutum sit ut a se etiam digna actionibus praemia rependantur, per Spiritum propheticum praedicit, semper ad animi attentionem ac recordationem vocans hominum genus seque eorum curam gerere ac illis providere demonstrans. Malorum autem daemonum operatione sancita mors est in eos, qui legunt Hystaspis aut Sibyllae aut Prophetarum libros, tum ut metu homines deterreant, quominus his legendis bonarum rerum cognitionem assequantur, tum ut eos sibi servos retineant: quod quidem in perpetuum efficere non potuerunt. Impavide enim non solum illos legimus, sed vobis etiam, ut videtis, inspiciendos offerimus, quum futurum sciamus, ut grati omnibus videantur. Atque etiamsi

ferendis prophetarum oraculis nemini in offensionem venturos confiderent. Quae enim ergo illa lex, tam ethnicis metuenda, Christianos vero nihil laedens? Non alia profecto videtur assignari posse praeter eam, quae futurorum curiosam inquisitionem prohibebat; erat enim hoc crimen longe maximum illis temporibus, ac novis rebus studere et nefaria consilia intendere videbatur, si quis de salute imperatoris responsa peteret. Cf. Tertull. Apolog. c. 35.. Erat ergo capite sancitum, ne quis de rebus Caesari aut reipublicae eventuris inquireret ac libros evolveret, in quibus futura praedicuntur. Hanc legem Justinus daemonum astu et molitione fixam fuisse existimat, nimirum ut homines a legendis prophetis deter-

rerentur: sua illum experientia docere potuit, multos hoc metu detentos fuisse, quominus prophetarum scripta tangere auderent. At Christianorum alia exstitit causa. Notum erat eos detestari quidquid ad auguria et haruspicinam pertinet, ac grande piaculum arbitrari daemones consulere; nec prophetas proferebant in iis, quae ad reipublicae administrationem pertinent, sed in iis quae ad salutem aeternam, neque ut futura curiose cognoscerent, sed potius ut ea, quae Jesu Christo et Christianis evenerant, multis ante saeculis praevisa et praedicta demonstrarent. Ab hominibus sic animo affectis nihil Caesaribus metuendum erat: impune poterant Sibyllae et Histaspis et prophetarum libros evolvere.

μεν, τὰ μέγιστα κερδήσαντες ἐσόμεθα· ὡς γεωργοὶ γὰρ ἀγαθοὶ παρὰ τοῦ δεσπόζοντος τὴν ἀμοιβὴν ἔχομεν.

45. Ὅτι δὲ ¹ ἀγαγεῖν τὸν Χριστὸν εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ πατὴρ τῶν πάντων θεὸς μετὰ τὸ ἀναστῆσαι ἐκ νεκρῶν αὐτὸν ἔμελλε, ² καὶ κατέχειν ἕως ἂν πατάξῃ τοὺς ἐχθραίνοντας αὐτῷ δαίμονας, καὶ συντελεσθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν προεγνωσμένων αὐτῷ ἀγαθῶν γινομένων καὶ ἐναρέτων, δι' οὓς καὶ μηδέπω τὴν ³ ἐπικύρωσιν πεποιήται, ἔπακούσατε τῶν εἰρημένων διὰ Δαβὶδ τοῦ προφήτου. Ἔστι δὲ ταῦτα· ⁴ Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου· Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Ῥάβδον δυνάμεως ἔξαποστελεῖ σοι κύριος ἐξ Ἱερουσαλήμ· καὶ κατακυρίευσεν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου. Μετὰ σου ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων σου· ἐκ γαστροῦς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε. Τὸ οὖν εἰρημένον· Ῥάβδον δυνάμεως ἔξαποστελεῖ σοι ἐξ Ἱερουσαλήμ, προαγγελτικὸν τοῦ λόγου τοῦ ἰσχυροῦ, ὃν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ οἱ ἀπόστολοι αὐτοῦ ἐξελθόντες πανταχοῦ ἐκήρυξαν, ⁵ καὶ καίπερ θανάτου ὀρισθέντος κατὰ τῶν διδασκόντων ἢ ὅλως ὁμολογούντων τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἡμεῖς πανταχοῦ καὶ ἀσπαζόμεθα καὶ διδάσκομεν. Εἰ δὲ καὶ ὑμεῖς ὡς ἐχθροὶ ἐντεύξεσθε τοῖσδε τοῖς λόγοις, οὐ πλέον τι δύνασθε, ⁶ ὡς προέφημεν, τοῦ φρονεῦειν· ὅπερ ἡμῖν μὲν οὐδεμίαν βλάβην φέρει, ὑμῖν δὲ καὶ πᾶσι τοῖς ⁷ ἀδίκως ἐχθραίνουσι καὶ μὴ μετὰ τιθεμένοις κόλασιν διὰ πυρὸς αἰωνίαν ἐργάζεται.

46. Ἴνα δὲ μὴ τινες ἀλογισταίνοντες ¹ εἰς ἀποτροπὴν τῶν δεδιδαγμένων ὑφ' ἡμῶν εἴπωσι, ² πρὸ ἐτῶν ἑκατὸν πεντήκοντα γε-

1. ἀγαγεῖν] Ita *codices, sed fortasse cum Thirlbio (in Addend.) et Braunio ἀνάγειν legendum. Cf. Dial. c. Tr. c. 32. p. 249. E.

2. καὶ κατέχειν] Non est Thirlbii conjectatione opus κακέϊ κατέχειν.

3. ἐπικύρωσιν] Bill. (Observ. sacr. II. c. 6.) conjecit ἐκπύρωσιν (c. 20. p. 66. D., c. 57. p. 91. C. Apol. II. c. 7. p. 45. C.) cum eoque facere videntur Thirlbuis et Mara-

nus. Sed jam Grabius hanc conjecturam, per se haud aspernendam, citra ms. Cod. auctoritatem sequi veritus est. Lectio recepta nihil sane offensionis praebet; est enim ἐπικ. decreti confirmatio, consummatio, perfectio, de reditu Christi ad judicium, uti Braunio referente ait Thalemannus.

4. Εἶπεν . . . ἐγέν. σε] Psalm. CX. 1.—3..

5. καὶ καίπερ] Monuit Thirl-

paucis persuadeamus, maxima tamen lucra faciemus; nam ut boni agricolae mercedem a domino percipiemus.

45. Quod autem parens universorum Deus Christum in coelum evectorus erat, quum eum ex mortuis excitasset, ibique retenturus donec percutiat inimicos ei daemones, ac numerus praecognitorum ab eo bonorum et virtute praedictorum expleatur, propter quos etiam decreti confirmationem nondum fecit, audite prophetae Davidis verba, quae sunt ejusmodi: *Dixit dominus domino meo: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam potentiae emittet tibi dominus Hierosolymis; et dominare in mediis inimicis tuis! Tecum principatus die potentiae tuae in splendoribus sanctorum tuorum; ex utero ante luciferum genui te.* Quod igitur dictum est: *Virgam potentiae emittet tibi Hierosolymis*, praesignificatio erat potentis illius doctrinae, quam ejus apostoli Hierosolymis profecti ubique praedicaverunt, et nos, etsi mors constituta sit docentibus aut omnino confitentibus nomen Christi, ubique et amplectimur et docemus. Quod si vos quoque haec animo inimico legetis, nihil amplius, ut jam diximus, potestis quam occidere; quod sane nullum nobis damnnum affert, vobis autem ac omnibus injusto odio indulgentibus nec poenitentiam agentibus aeternum per ignem supplicium efficit.

46. Ne qui autem a ratione aberrantes ad ea quae docuimus detorquenda Christum dicant ante annos centum et quin-

bis referente Marano et approbante Thalemanno addendum καὶ (in codicibus omissum) ante verba καὶ πρὸ θανάτου. Saepe ita peccatum est a librariis, ut propter similitudinem particula sit omissa. *Braunius.*

6. ὡς προέφημεν] Vid. c. 2. p. 54. A. et c. 12. p. 59. E.

7. ἀδίκως ἐχθραίν.] H. Stephan. (in edit. epist. ad Diogn. p. 66.) frustra censet ἡμῖν inter utramque

vocem reponendam esse.

1. εἰς ἀποτροπήν] Thirlb. legit εἰς ἀνατροπήν, sed prorsus mendose. His enim Marano admonente occurrit Justinus, quae ad detorquenda illius dicta magis quam ad refellenda spectabant.

2. πρὸ ἐτῶν ἑκατὸν πενήκοντα] Numerus rotundus. Similiter alii Patres, ut Tertullianus ad nation. I. c. 7. (Opp. ed. Leopold. P. I.) p. 136.: *Igitur aetati nostrae*

γεννησθαι τὸν Χριστὸν λέγειν ἡμᾶς ἐπὶ Κυρηναίου, ³ δεδιδαχέναι δὲ ἃ φάμεν διδάξαι αὐτὸν ὕστερον χρόνοις ἐπὶ Πόντιου Πιλάτου, καὶ ⁴ ἐπικαλώσιν, ὡς ἀνευθύνων ὄντων τῶν προγεγενημένων πάντων ἀνθρώπων, φθάσαντες τὴν ἀπορίαν λυσώμεθα. Τὸν Χριστὸν πρωτότοκον τοῦ θεοῦ εἶναι ἐδιδάχθημεν καὶ ⁵ προεμηνύσαμεν λόγον ὄντα, οὗ πᾶν γένος ἀνθρώπων μετέσχε. Καὶ οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοὶ εἰσι, καὶ ἄθεοι ἐνομίσθησαν, οἷον ἐν Ἑλλησι μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς, ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραάμ καὶ Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαήλ καὶ Ἡλίας καὶ ἄλλοι πολλοί, ὧν τὰς πράξεις ἢ τὰ ὀνόματα καταλέγειν μακρὸν εἶναι ἐπιστάμενοι τανῦν παραιτούμεθα. Ὡστε καὶ οἱ προγε- νόμενοι ἀνευ λόγου βιώσαντες ἄχρηστοι καὶ ἐχθροὶ τῷ Χριστῷ ἦσαν καὶ φονεῖς τῶν μετὰ λόγου βιούντων· οἱ δὲ μετὰ λόγου βιώσαντες καὶ βιοῦντες ⁶ Χριστιανοὶ καὶ ἄφοβοι καὶ ἀτάραχοι ὑπάρχουσι. Δι' ἣν δ' αἰτίαν ⁷ διὰ δυνάμεως τοῦ λόγου κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς πάντων καὶ δεσπότου θεοῦ βουλήν, διὰ παρθένου ἀνθρώπου ἀπεκνήθη καὶ Ἰησοῦς ἐπωνομάσθη, καὶ σταυρωθεὶς ἀποθανὼν ἀνέστη καὶ ἀνελήλυθεν εἰς οὐρανόν, ἐκ τῶν διὰ τοσοῦτων εἰρημένων ὁ νουνεχῆς καταλαβεῖν δυνήσεται. Ἡμεῖς δέ, οὐκ ἀναγκαίου ὄντος τανῦν τοῦ περὶ τῆς ἀποδείξεως τούτου λόγου, ἐπὶ τὰς ἐπειγούσας ἀποδείξεις πρὸς τὸ παρὸν ⁸ χωρήσωμεν.

47. "Ὅτι οὖν καὶ ἐκπορθηθήσεται ἡ γῆ Ἰουδαίων ἔμειλλεν, ἀκούσατε τῶν εἰρημένων ὑπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος. Εἴρηνται δὲ οἱ λόγοι ὡς ἀπὸ προσώπου λαῶν θαυμαζόντων τὰ γεγενημένα. Εἰσὶ δὲ οἷδε· ¹ Ἐγενήθη ἔρημος Σιών, ὡς ἔρημος ἐγενήθη Ἱερουσαλήμ, εἰς κατάραν ὁ οἶκος τὸ ἅγιον ἡμῶν, καὶ ἡ δόξα ἦν εὐλόγησαν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐγενήθη πυρκαυστος, καὶ πάντα τὰ ἔνδοξα αὐτῆς συνέπεσε. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἀνέσχον καὶ ἐσιώπησας

nondum anni CCL. Sed paulo post l. l. c. 9. p. 140.: Ut supra, inquit, edidimus, aetatis nostrae nondum anni CCC.

3. δεδιδαχέναι . . . Πιλάτου] Pearsono deesse videtur numerus annorum. Χρόνοις glossema esse putat Thirlbius. Eidem autem (in Addend.) placet ἐπὶ χρόνοις. Le-

ctionem vulgatam retinemus, quam ferri queat.

4. ἐπικαλώσιν] Cod. Reg. ad marginem ἐπικλώσιν (infringant). Nec opus est Langi conjectura ἐπικαλώσιν (objiciant).

5. προεμηνύσαμεν . . . μετέσχε] Innuit hoc c. 5. p. 56. A. (ὑπὸ λόγου) et c. 28. p. 71. C. (λογικοί).

quaginta natum a nobis dici sub Quirinio, ac post illud tempus ea docuisse, quae ipsum docuisse dicimus, sub Pontio Pilato, indeque consequi objiciant, ut insontes sint homines omnes, qui ante illud tempus fuere: dubitationis solutionem occupemus. Christum primogenitum Dei esse ac Logon, cujus omne hominum genus particeps est, didicimus et supra declaravimus. Et qui cum Logo vixerunt, Christiani sunt, etiamsi athei existimati sint, quales apud Graecos fuere Socrates et Heraclitus iisque similes, apud barbaros autem Abrahamus, Ananias, Azarias, Misael, Elias ac multi alii, quorum actionibus aut nominibus recensendis, quia longum id esse scimus, nunc supersedemus. Similiter qui olim absque Logo vivere, improbi et Christo inimici fuerunt et eorum, qui cum Logo vivebant, interfectores; qui vero cum Logo vixerunt et vivunt, Christiani sunt atque impavidi et intrepidi. Quam autem ob causam per potentiam Logi secundum patris universorum et domini Dei voluntatem per virginem genitus sit et Jesus cognominatus, ac crucifixus et mortuus resurrexerit et in coelum redierit, facile ex his, quae tot verbis disseruimus, vir prudens intelligat. Nunc autem, quum minus necessaria sit hujus rei demonstratio, ad ea, quae magis urgent, demonstranda progrediamur.

47. Quod ergo illud etiam futurum erat, ut Judaeorum terra vastaretur, audite quid dicat propheticus Spiritus. Sunt autem verba velut ex persona populorum, id quod acciderat admirantium, ad hunc modum expressa: *Deserta facta est Sion, tamquam desolata facta sunt Hierosolyma; in maledictionem domus, sanctuarium nostrum; et gloria, cui benedixerunt patres nostri, est igne combusta, et omnia gloriosa ejus conciderunt. Et in his sustinuisti et tacuisti*

6. Χριστιανοί] Langus et Græbius volunt Χρηστιανοί. Male; vid. c. 4. not. 4..

7. διὰ δυνάμ. τ. λόγου] Vid. c. 33. p. 75. B.

8. χωρήσωμεν] Fortasse χωρήσομεν (c. 42. p. 80. B: διασαφήσο-

μεν, c. 43. p. 80. D: διαλύομεν, c. 63. p. 93. D: ἐξηγησόμεθα), quod Thalemannum video in textum recepisse. Non mutamus lectionem difficiliorem; paulo ante λυσώμεθα.

1. Ἐγενήθη... σφόδρα] Jesai. LXIV. 10. — 12..

καὶ ἐταπείνωσας ἡμᾶς σφόδρα. Καὶ ὅτι ² ἠρῆματο Ἱερουσαλήμ, ὡς προεῖρητο γεγενῆσθαι, πεπεισμένοι ἐστέ. Εἴρηται δὲ καὶ περὶ τῆς ἐρημώσεως αὐτῆς, καὶ περὶ τοῦ μὴ ἐπιτραπήσεσθαι μηδένα αὐτῶν οἰκεῖν, διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου οὕτως· ³ Ἡ γῆ αὐτῶν ἔρημος, ἔμ- προσθεν αὐτῶν οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν αὐτὴν φάγονται, καὶ οὐκ ἔσται ἐξ αὐτῶν ὁ κατοικῶν ἐν αὐτῇ. ⁴ Ὅτι δὲ φυλάσσειται ὑφ' ὑμῶν, ὅπως μηδεὶς ἐν αὐτῇ γένηται, καὶ θάνατος κατὰ τοῦ καταλαμβανομένου Ἰουδαίου εἰσιόντος ὄρισται, ἀκριβῶς ἐπίστασθε.

48. Ὅτι δὲ καὶ θεραπεύσειν πάσας νόσους καὶ νεκροὺς ἀνε- γερεῖν ὁ ἡμέτερος Χριστὸς προεφητεύθη, ἀκούσατε τῶν λελεγμέ- νων. Ἔστι δὲ ταῦτα· ¹ Τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἀλείται χωλὸς ὡς ἔλαφος, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάων. Τυφλοὶ ἀναβλέψουσι καὶ λεπροὶ καθαρισθήσονται καὶ νεκροὶ ἀναστήσονται καὶ περιπατή- σουσιν. Ὅτι τε ταῦτα ἐποίησεν, ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου γενομέ- νων ² ἄκτων μαθεῖν δύνασθε. Πῶς τε προμεμήνυται ὑπὸ τοῦ προφη-] τικοῦ πνεύματος ἀναιρεθησόμενος ἅμα τοῖς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίζουσιν ἀνθρώποις, ἀκούσατε τῶν λεχθέντων διὰ Ἡσαΐου. Ἔστι δὲ ταῦ- τα· ³ Ἴδε ὡς ὁ δίκαιος ἀπώλετο, καὶ οὐδεὶς ἐκδέχεται τῇ καρδίᾳ, καὶ ἄνδρες δίκαιοι αἴρονται, καὶ οὐδεὶς κατανοεῖ. Ἀπὸ προσώπου ἀδικίας ἦρται ὁ δίκαιος, καὶ ἔσται ἐν εἰρήνῃ ἢ ταφῇ αὐτοῦ, ἦρ- ται ἐκ τοῦ μέσου.

49. Καὶ πάλιν πῶς δι' αὐτοῦ Ἡσαΐου λέλεκται, ὅτι οἱ οὐ προσδοκῆσαντες αὐτὸν λαοὶ τῶν ἐθνῶν προσκυνήσουσιν αὐτόν, Ε οἱ δὲ αἰεὶ προσδοκῶντες Ἰουδαῖοι ἀγνοήσουσι παραγεγόμενον αὐ- τόν. Ἐλέχθησαν δὲ οἱ λόγοι ὡς ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ τοῦ Χρι- στοῦ. Εἰσὶ δὲ οὗτοι· ¹ Ἐμφανῆς ἐγενήθη τοῖς ἐμὲ μὴ ἐπερω- τῶσιν, εὐρέθη τοῖς ἐμὲ μὴ ζητοῦσιν. Εἶπον· Ἰδού εἰμι, ² ἔθνη οὐ

2. ἠρῆματο] Sylburg. et Tha- lemamm. praeferunt ἠρῆμωται et mox γενέσθαι vel γενήσεσθαι. Sed nihil emendandum esse jam Thirlb. et Maran. monuerunt. Hoc enim adnotante convenientius videtur ἠρῆ- ματο: in solitudinem redacta fuerat; γεγενῆσθαι autem Justinus fortasse idcirco dicit, quod in ipsa prophe-

tia tempus praeteritum usurpatur.

3. Ἡ γῆ . . . αὐτῇ] Jesai. I. 7. et Jerem. L. 3. (coll. H. 15.).

4. Ὅτι δὲ φυλάσσειται etc.] Ejusdem interdicti meminit in Dial. c. Tr. c. 16. p. 234. A. Vid. Vale- sium ad Euseb. Hist. eccl. IV. c. 6. (ed. Heinichen. Tom. I.) p. 298. sq.

1. Τῇ . . . περιπατήσουσιν]

et humiliasti nos valde. Porro Hierosolyma in solitudinem redacta fuisse, sicut praedictum fuerat, persuasum vobis est. Illam autem in solitudinem redactum iri, nec cuiquam illorum permissum iri eam incolere, sic per Jesaiam prophetam dictum est: *Terra eorum deserta, in conspectu eorum inimici eorum ipsam comedunt, et non erit ex illis habitans in ea.* Cavere autem vos ne quis Judaeus in ea sit, ac mortem ingredienti Judaeo, si deprehendatur, constitutam esse, praeclare nostis.

48. Atque illud etiam praedictum esse, Christum nostrum morbos omnes curaturum et mortuos excitaturum, ex his verbis audite: *In adventu ejus saliet claudus sicut cervus, et diserta erit lingua mutorum. Caeci videbunt et leprosi mundabuntur et mortui resurgent et ambulabunt.* Quae quidem ab eo facta esse, ex confectis sub Pontio Pilato Actis discere potestis. Quo etiam modo Spiritus propheticus eum cum hominibus in eum sperantibus occisum iri praedixerit, audite Jesaiae verba, quae sic habent: *Ecce quomodo perit justus, et nemo percipit corde, et viri justi tolluntur, et nemo considerat. A facie injustitiae sublatus est justus, et erit in pace sepultura ejus, sublatus est e medio.*

49. Ac rursum quomodo per eundem Jesaiam dictum sit fore, ut eum populi gentium adorent, qui minime eum exspectabant, Judaei vero, qui semper exspectabant, advenientem non agnoscant. Haec autem velut ex ipsius Christi persona dicta sunt in hunc modum: *Manifestus factus sum non interrogantibus me, inventus sum ab his, qui me non quaerebant. Dixi: Adsum, gentibus quae non vocaverunt*

Jesai. XXXV. 4. — 6. coll. ev. quam primus conjecit Casaubonus Matth. XI. 5. (Exercit. c. Baron. §. 154.) omnes-

que post Grabinum approbarunt editores.

2. ἄκτων] Uterque Cod. mstus et editi αὐτῶ, quod posset tolerari (ex iis quae evenerunt ipsi), nisi simillimus locus c. 35. p. 76.

C. (δύνασθε μαθεῖν ἐκ τῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλ. γενομένων ἄκτων) lectionem a nobis receptam firmaret,

3. Ἴδε... μέσον] Jesai. LVII. 1. sq.

1. Ἐμφανῆς... ἐναντ. μου] Jesai. LXV. 1. — 3.

2. ἔθνει] Codd. msti et edito-

οὐκ ἐκάλεσαν τὸ ὄνομά μου. Ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου ἐπὶ λαὸν
³ ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα, ἐπὶ τοὺς πορευομένους ἐν ὁδῷ οὐ
καλῇ, ἀλλ' ὀπίσω τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν. Ὁ λαὸς ὁ παροξύνων
ἐναντίον μου. ⁴ Ἰουδαῖοι γὰρ ἔχοντες τὰς προφητείας καὶ ἀεὶ προσ-
δοκῆσαντες τὸν Χριστὸν ⁵ παραγεννησόμενον ἤγνόησαν, οὐ μόνον
δέ, ἀλλὰ καὶ ⁶ παρεχρήσαντο· οἱ δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν μηδέποτε
μηδὲν ἀκούσαντες περὶ τοῦ Χριστοῦ, μέχρις οὗ οἱ ἀπὸ Ἱερουσα-
λήμ ἐξελθόντες ἀπόστολοι αὐτοῦ ἐμήνυσαν τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ τὰς
προφητείας παρέδωκαν, πληρωθέντες χαρᾶς καὶ πίστεως τοῖς εἰ-
δαίοις ἀπετάξαντο καὶ ⁷ τῷ ἀγεννήτῳ θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἑαυ-
τοὺς ἀνέθηκαν. Ὅτι δὲ προεγινώσκετο τὰ δύσφημα ταῦτα λεχ-
θησόμενα κατὰ τῶν τὸν Χριστὸν ὁμολογούντων, καὶ ὡς εἶεν τά-
λανες οἱ δυσφημοῦντες αὐτὸν καὶ τὰ παλαιὰ ἔθνη καλὸν εἶναι τη-
ρεῖν λέγοντες, ἀκούσατε τῶν βραχυπεπῶς εἰρημένων διὰ Ἡσαΐου.
Ἔστι δὲ ταῦτα· ⁸ Οὐαὶ τοῖς λέγουσι τὸ γλυκὺ πικρὸν καὶ τὸ πικρὸν
γλυκὺ.

50. Ὅτι δὲ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενος ἄνθρωπος παθεῖν καὶ
ἀτιμασθῆναι ὑπέμεινε, καὶ πάλιν μετὰ δόξης παραγενήσεται, ἀκού-
σατε τῶν εἰρημένων εἰς τοῦτο προφητειῶν. Ἔστι δὲ ταῦτα· ¹ Ἀνθ'
ῶν παρέδωκαν εἰς θάνατον τὴν ψυχὴν αὐτοῦ καὶ μετὰ τῶν ἀνό-
μων ἐλογίσθη, αὐτὸς ἀμαρτίας πολλῶν εἴληφε καὶ τοῖς ἀνόμοις
ἐξιλιάσεται. ² Ἴδε γὰρ, συνήσει ὁ παῖς μου καὶ ὑψωθήσεται καὶ
δοξασθήσεται σφόδρα. Ὅν τρόπον ἐκστήσονται πολλοὶ ἐπὶ σε, οὕ-
τως ἀδοξήσει ἀπὸ ἀνθρώπων τὸ εἶδός σου καὶ ἡ δόξα σου ἀπὸ
τῶν ἀνθρώπων, οὕτως θαυμάσονται ἔθνη πολλά, καὶ συνέξουσι D

res praeter Grabium, Thaleman-
num et Braunium ἔθνη, quam scri-
pturam Thirlbius quoque improbat.
Dial. c. Tr. c. 24. p. 242. B: τοῖς
ἔθνεσιν, c. 119. p. 347. C: ἔθνει
cum Septuaginta. A librariis ei et
η saepe confunduntur; vid. c. 52.
not. 1. sq..

3. ἀπειθοῦντα] Codd. msti ἀπι-
θοῦντα. Sed jam Grabius usurpa-
tam Justino lectionem (vid. c. 35.
p. 76. A., c. 38. p. 77. C., Dial.

c. Tr. c. 97. p. 324. C. al.) textui
inseruit.

4. Ἰουδαῖοι γὰρ ... ἤγνόησαν
... καὶ παρεχρήσαντο· οἱ δὲ ἀπὸ
τ. ἐθνῶν... πληρωθέντες χαρᾶς κ.
πίστεως... ἀνέθηκαν] Coll. Act.
apost. XIII. 27. et 48..

5. παραγεννησόμενον] Mavult
παραγενόμενον Sylburgius, aut sal-
tem hoc verbum addendum putat
ante ἤγνόησαν. Neutrum est ne-
cesse.

*nomen meum. Expandi manus meas ad populum incredulum et contradicentem, ad eos qui ambulabant in via non bona, sed post peccata sua. Populus provocans ad iracundiam coram me. Judaei enim, qui prophetias in manibus habebant ac Christum semper exspectaverant venturum, eum non agnoverunt, ac non solum non agnoverunt, sed etiam mulcarunt; qui autem ex gentibus, quum nihil umquam de Christo audivissent, quoad de ejus rebus apostoli Hierosolymis profecti nuntiarent et prophetias illis traderent, gaudio et fide pleni nuntium simulacris remiserunt seque ingenito Deo per Christum consecrarunt. Illud autem praecognitum esse, nefanda illa crimina adversus eos qui Christum confitentur sparsum iri, ac miseros fore eos qui illum maledictis appetunt et vetera instituta servare praeclarum esse dictitant, cognoscite ex his Jesaiae breviter dictis: *Vae qui dicitis dulce amarum et amarum dulce!**

50. Quod autem et pro nobis homo factus pati et ignominia affici sustinuit, et iterum cum gloria venturus est, audite edita ea de re vaticinia, quae sic habent: *Pro eo quod tradiderunt in mortem animam ejus et cum iniquis reputatus est, ipse peccata multorum suscepit et iniquis propitius erit. Ecce enim, intelliget puer meus et exaltabitur et glorificabitur valde. Sicut stupebunt super te multi — sic inglorius erit ab hominibus aspectus tuus et gloria tua ab hominibus — sic mirabuntur gentes multae, et continebunt reges os*

6. παρεχρήσαντο] Billius praeeunte Lango censet legendum διεχρήσαντο: interemerunt.

7. τῷ ἀγεννήτῳ θεῷ διὰ τοῦ Χριστοῦ ἐαυτοὺς ἀνέθηκαν] Notatu dignum est, hanc ipsam fuisse formulam, qua olim Catechumeni, post aliquod tempus baptizandi, ex ecclesia dimissi sunt, diacono inter alia proclamante: Ἐαυτοὺς τῷ μόνῳ ἀγεννήτῳ θεῷ διὰ τοῦ Χρι-

στοῦ αὐτοῦ παράθεσθε, uti legitur Constitt. apost. VIII. c. 6.. Ad quam Justinus non hic solum alludit, sed et c. 14. p. 61. B. et c. 25. p. 69. B; similiter infra c. 61. p. 93. D. *Grabius.*

8. Οὐαὶ... γλυκύ] Jesai. V. 20..

1. Ἄνθ' ... ἐξιλιάσεται] Jesai. LIII. 12..

2. Ἴδε... ἤρθη] Jesai. LII. 13. — LIII. 8..

βασιλεῖς τὸ στόμα αὐτῶν· ὅτι οἷς οὐκ ἀνηγγέλη ³ περὶ αὐτοῦ, καὶ οἱ οὐκ ἀκηκόασι συνήσουσι. Κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; Ἀνηγγείλαμεν ἐνώπιον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς βίβρα ἐν γῆ διψώση. Οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ οὐδὲ δόξα· καὶ εἶδομεν αὐτὸν καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐ
 Ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὣν καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Οὗτος τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει. Αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν· παιδεία ⁴ εἰρήνης ἐπ' αὐτόν, τῷ μῶλωπι ⁸⁵ αὐτοῦ ἡμεῖς λάθημεν. Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη. Καὶ παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἀμαρτίαις ἡμῶν, καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη· καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφρονος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ. Ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη. ⁵ Μετὰ οὖν τὸ σταυρωθῆναι αὐτὸν καὶ οἱ γνώριμοι αὐτοῦ πάντες ἀπέστησαν, ἀρνησάμενοι αὐτόν· ὕστερον δέ, ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος καὶ ὀφθέν- B
 τος αὐτοῖς καὶ ταῖς προφητείαις ἐντυχεῖν, ἐν αἷς πάντα ταῦτα προεῖρητο γενησόμενα, διδάξαντος, ⁶ καὶ εἰς οὐρανὸν ἀνερχόμενον ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες καὶ δύναμιν ἐκεῖθεν αὐτοῖς πεμφθεῖσαν παρ' αὐτοῦ λαβόντες καὶ εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐλθόντες, ταῦτα ἐδίδαξαν καὶ ἀπόστολοι προσηγορεύθησαν.

51. Ἴνα δὲ μηνύσῃ ἡμῖν τὸ προφητικὸν πνεῦμα ὅτι ὁ ταῦτα πάσχων ἀνεκδιήγητον ἔχει τὸ γένος καὶ ¹ βασιλεύει τῶν ἐχθρῶν, C
 ἔφη οὕτως· ² Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; Ὅτι αἴρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ· ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν ἤκει εἰς θάνατον. Καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ καὶ τοὺς πλου-

3. περὶ αὐτοῦ] Videtur librari-
 orum errore omissum esse ὄψον-
 ται, quod non modo apud Septua-
 ginta, verum etiam in Dial. c. Tr.
 c. 13. p. 230. A. et c. 118. p. 346.

C. exstat, ut jam observavit Thirl-
 bius.

4. εἰρήνης] Addunt Septuaginta
 ἡμῶν et ita Martyr in Dial. c. Tr.
 c. 13. p. 230. C. Qui nescio an omi-

suum: quia quibus non est adnuntiatum de eo, et qui non audierunt, intelligent. Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium domini cui revelatum est? Adnuntiavimus in conspectu ejus tamquam puerulus, tamquam radix in terra sitiendi. Non est species ei neque gloria; et vidimus eum, et non habebat speciem neque decorem, sed species ejus in-honorata et deficiens prae hominibus. Homo in plaga positus et sciens ferre infirmitatem, quia aversa est facies ejus, despecta neque reputata. Hic peccata nostra portat et pro nobis dolet, et nos reputavimus eum esse in labore et in plaga et in afflictione. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras et infirmatus est propter peccata nostra; disciplina pacis super eum, livore ejus nos sanati sumus. Omnes quasi oves erravimus, homo in via sua erravit. Et tradidit eum propter iniquitates nostras, et ipse propter afflictionem non aperuit os suum. Sicut ovis ad victimam ductus est; et sicut agnus coram tondente mutus, sic non aperit os suum. In humilitate sua iudicium ejus sublatum est. Postquam igitur crucifixus est, ab eo etiam discipuli omnes defecerunt, eum negantes; deinde vero, quum ex mortuis redivivus eis apparuisset et prophetias, in quibus futura haec omnia praedictum fuerat, legere docuisset, quumque illum ascendentem in coelum vidissent et credidissent et virtute, quam inde illis immisit, accepta ad omne hominum genus profecti essent: haec docuere et Apostoli appellati sunt.

51. Nobis autem ut ostenderet Spiritus propheticus eum, qui haec patitur, non enarrabile genus habere et inimicis suis imperare, sic locutus est: *Generationem ejus quis enarrabit? Quia tollitur de terra vita ejus; quia iniquitatibus eorum transiit in mortem. Et dabo pessimos pro sepultura ejus*

serit, ne saepius positum pagano- Act. apost. I. 8. sq. II. 3.
rum aures offendat.

5. Μετά... διδάξαντος] Coll. 1. βασιλεύει] Mallet βασιλεύ-
σει Thirlbins (in Addend.).

ev. Luc. XXIV. 25. sq.. 2. Τὴν... παρεδόθη] Jesai.

6. καὶ εἰς... ἐδίδαξαν] Coll. LIII. 8. — 12..

σίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. Καὶ κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐτὸν τῆς πληγῆς. Ἐὰν δῶται περὶ ἁμαρτίας, ἡ ψυχὴ ὑμῶν ὄψεται σπέρμα μακρόβιον. Καὶ βούλεται κύριος ἀφελεῖν ἀπὸ πόνου τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς, καὶ πλάσαι τῇ συνέσει, δικαιοῦσαι δίκαιον εὖ δουλεύοντα πολλοῖς. Καὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνοίσει. Διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλοὺς καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκύλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη, καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκε καὶ διὰ τὰς ἀνομίας αὐτῶν αὐτὸς παρεδόθη. Ὡς δὲ καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν ἐμελλεν ἀνιέναι, καθὼς προεφητεύθη, ἀκούσατε. Ἐλέχθη δὲ οὕτως· ³ Ἄρατε πύλας οὐρανῶν, ἀνοίχθητε, ἵνα εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Κύριος κραταῖος καὶ κύριος δυνατός. Ὡς δὲ καὶ ἐξ οὐρανῶν παραγίνεσθαι μετὰ δόξης μέλλει, ἀκούσατε καὶ τῶν εἰρημένων εἰς τοῦτο ⁴ διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου. Ἔστι δὲ ταῦτα· Ἴδου ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἔρχεται ἐπάνω τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ σὺν αὐτῷ.

52. Ἐπειδὴ τοίνυν τὰ γενόμενα ἤδη πάντα ἀποδείκνυμεν ⁸⁷ πρὶν ἢ γενέσθαι προκεκηρύχθαι διὰ τῶν προφητῶν, ἀνάγκη καὶ περὶ τῶν ὁμοίως προφητευθέντων, μελλόντων δὲ γίνεσθαι, πίστιν ἔχειν ὡς πάντως γενησομένων. Ὅν γὰρ τρόπον τὰ ἤδη γενόμενα προκεκηρυγμένα καὶ ἀγνοούμενα ἀπέβη, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ λείποντα, κὰν ἀγνοῆται καὶ ¹ ἀπιστῆται, ἀποβήσονται. Δύο γὰρ αὐτοῦ παρουσίας προεκήρυξαν οἱ προφήται· μίαν μὲν, τὴν ἤδη γενομένην, ὡς ἀτίμου καὶ παθητοῦ ἀνθρώπου, τὴν δὲ δευτέραν, ^B ὅταν μετὰ δόξης ἐξ οὐρανῶν μετὰ τῆς ἀγγελικῆς αὐτοῦ στρατιᾶς παραγενήσεται κεκήρυκται, ὅτε καὶ τὰ σώματα ἀνεγερῆ πάντων τῶν γενομένων ἀνθρώπων, καὶ τῶν μὲν ἀξίων ² ἐνδύσει ἀφθαρσίαν, τῶν δ' ἀδίκων ἐν αἰσθήσει αἰώνια μετὰ τῶν φαύλων δαιμόνων εἰς τὸ αἰώνιον πῦρ πέμψει. Ὡς δὲ καὶ ταῦτα προείρηται

3. Ἄρατε... δυνατός] Psalm. coll. ev. Matth. XXV. 31..
XXIV. 7. sq..

1. ἀπιστῆται] Cod. Reg. et editores ante Maranum ἀπιστεῖται.

4. διὰ Ἰερεμίου] Non Jeremiae Veram lectionem jam a Davasio est hic locus, sed Daniel. VII. 13. conjectatam tenet Cod. Clarom.; de

et divites pro morte illius, quia iniquitatem non fecit neque inventus est dolus in ore ejus. Et dominus vult mundare eum a plaga. Si datus fuerit pro peccato, anima vestra videbit semen longaevum. Et vult dominus auferre de dolore animam ejus, ostendere ei lucem, et formare intelligentiam, justificare justum bene servientem multis. Et peccata nostra ipse portabit. Propterea ipse possidebit multos et fortium dividet spolia, pro eo quod tradita est ad mortem anima ejus, et in iniquis reputatus est, et ipse peccata multorum tulit et propter iniquitates eorum traditus est. Quomodo autem et in coelum ascensurum esse illum praedictum sit, audite. Sic enim dictum est: Tollite portas coelorum, aperimini, ut ingrediatur rex gloriae. Quis est iste rex gloriae? Dominus fortis et dominus potens. Quomodo autem et de coelis venturus sit cum gloria, audite quae ea de re dicta sunt per Jeremiam prophetam. Sic autem se habent: Ecce tamquam filius hominis venit in nubibus coeli, et angeli ejus cum eo.

52. Quoniam igitur ea, quae evenerunt, jam omnia ostendimus praedicta, antequam evenirent, per prophetas fuisse, necesse est et ea, quae similiter praedicta sunt, aliquando autem evenient, omnino eventura credere. Quemadmodum enim ea, quae jam evenerunt, praedicta et ignorata evenerunt, ita et quae supersunt, quamvis ignorentur nec credantur, evenient. Duos enim illius adventus praedixerunt prophetae: unum quidem, qui jam exhibitus est, tamquam despecti et passibilis hominis, alterum autem, quando cum gloria e coelis una cum angelico ipsius exercitu adventurus praedicatur: quando et corpora exsuscitabit omnium, quicumque exstiterunt, hominum, ac dignorum quidem corpora induet incorruptione, iniquorum autem sensu perpetuo praedita cum pravis daemonibus in aeternum ignem mittet. Quomodo autem haec quoque praedicta sint, ostende-

εἰ et η̄ haud raro inter se confusis
cf. not. seq. et c. 49. not. 2..

2. ἐνδύσει] Hoc conjecit Ma-

ran. et recte receperunt Thalemann.
et Braun. pro vulg. ἐνδύση. Vid.
not. 1..

γεννησόμενα, δηλώσομεν. Ἐρρέθη δὲ διὰ Ἰεζεκιήλ τοῦ προφήτου οὕτως· ³ Συναχθήσεται ἁρμονία πρὸς ἁρμονίαν καὶ ὁστέον πρὸς ὁστέον, καὶ σάρκες ἀναφυήσονται. ⁴ Καὶ πᾶν γόνυ κάμψει τῷ κυρίῳ, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται αὐτῷ. Ἐν οἷα δὲ αἰσθήσει καὶ κολάσει γενέσθαι μέλλουσιν οἱ ἄδικοι, ἀκούσατε τῶν ὁμοίως εἰς τοῦτο εἰρημένων. Ἔστι δὲ ταῦτα· ⁵ Ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ πανθήσεται, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται. ⁶ Καὶ τότε μετανοήσουσιν, ὅτε οὐδὲν ὠφελήσουσι. Ποῖα δὲ μέλλουσιν οἱ λαοὶ τῶν Ἰουδαίων λέγειν καὶ ποιεῖν, ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν ἐν δόξῃ παραγεγνημένον, διὰ ⁷ Ζαχαρίου τοῦ προφήτου προφητευθέντα ἐλέχθη οὕτως· ⁸ Ἐντελοῦμαι τοῖς τέσσαρσιν ἀνέμοις συνάξαι τὰ ἐσκορπισμένα τέκνα, ἐντελοῦμαι τῷ βορῆῳ φέρειν, καὶ τῷ νότῳ μὴ προσκόπτειν. ⁹ Καὶ τότε ἐν Ἱερουσαλήμ κοπετὸς μέγας, οὐ κοπετὸς στομάτων ἢ χειλέων, ἀλλὰ κοπετὸς καρδίας, καὶ οὐ μὴ σχίσωσιν αὐτῶν τὰ ἱμάτια, ἀλλὰ τὰς διανοίας. Κόψονται φύλῃ πρὸς φυλὴν, καὶ τότε ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, καὶ ἐροῦσι· ¹⁰ Τί, κύριε, ἐπλήνυσας ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ὁδοῦ σου; Ἡ δόξα, ἣν εὐλόγησαν οἱ πατέρες ἡμῶν, ἐγενήθη ἡμῖν εἰς ὄνειδος.

53. Πολλὰς μὲν οὖν καὶ ἑτέρας προφητείας ἔχοντες εἰπιῖν ¹ ἐπανσάμεθα, αὐτάρκεις καὶ ταύτας εἰς πεισμονὴν τοῖς τὰ ἀκουστικά καὶ νοερά ὧτα ἔχουσιν εἶναι λογισάμενοι, καὶ νοεῖν δύνασθαι αὐτοὺς ἠγούμενοι, ὅτι οὐχ ὁμοίως τοῖς μυθοποιηθεῖσι περὶ τῶν νομισθέντων νιῶν τοῦ Διὸς καὶ ἡμεῖς μόνον λέγομεν, ἀλλ' οὐκ ἀποδείξαι ἔχομεν. Τίνι γὰρ ἂν λόγῳ ἀνθρώπῳ σταυρωθέντι ἐπειθόμεθα, ὅτι πρωτότοκος τῷ ἀγεννήτῳ θεῷ ἐστὶ καὶ αὐτὸς τὴν κρῖσιν τοῦ παντὸς ἀνθρωπείου γένους ποιήσεται, εἰ μὴ μαρτύρια, πρὶν ἢ ἔλθειν αὐτὸν ἀνθρωπον γενόμενον, κεκηρυγμένα περὶ αὐτοῦ εὔρομεν καὶ οὕτως γενόμενα ὀρωμεν, γῆς μὲν Ἰουδαίων ἐρημωσιν, καὶ τοὺς ἀπὸ παντὸς ἔθνους ἀνθρώπων διὰ τῆς παρὰ τῶν Β ἀποστόλων αὐτοῦ διδαχῆς πεισθέντας καὶ παραιτησαμένους τὰ παλαιά, ἐν οἷς πλανώμενοι ἀνεστράφησαν, ² ἔθῃ, ἑαυτοὺς ἡμᾶς ὀρω-

3. Συναχθήσεται... ἀναφυή- Jesai. LXVI. 24.
σονται] Ezech. XXXVII. 7. sq..

4. Καὶ... αὐτῷ] Jesai. XLV. 6. Καὶ... ὠφελήσουσι] An hoc

23. coll. ep. ad Roman. XIV. 11.. quasi ex propheta? Pearsonus.

5. Ὁ σκώληξ... σβεσθήσεται] 7. Ζαχαρίου] Haec omnia tamquam Zachariae verba citantur; sunt

mus. Sic enim Ezechiel propheta: *Coagmentabitur junctura ad juncturam et os ad os, et carnes denuo succrescent. Et genu omne curvabitur domino, et omnis lingua celebrabit eum.* Quali autem in sensu et cruciatu futuri sint iniqui, audite similiter de hoc dicta. Sic autem se habent: *Vermis eorum non sopietur, et ignis eorum non exstinguetur.* Et tunc eos poenitebit, quum nihil promovebunt. Quatenam autem dicturi sint populi Judaeorum et facturi, quum eum videbunt in gloria advenientem, sic Zacharias propheta praedixit: *Praecipiam quatuor ventis, ut congregent dispersos liberos, praecipiam Boreae ut ferat, et Austro ut ne impingat. Et tum Hierosolymis erit planctus ingens, non planctus oris aut labiorum, sed planctus cordis, et non scindent vestimenta sua, sed mentes. Et plangent tribus ad tribum, et tunc videbunt in quem pupugerunt, ac dicent: Cur, domine, aberrare nos fecisti a via tua? Gloria, cui benedixerunt patres nostri, conversa nobis est in ignominiam.*

53. Multa igitur et alia habentes prophetarum testimonia, quae proferre possemus, finem facimus, quum satis ista esse ad persuasionem arbitremur iis qui aures ad audiendum et intelligendum idoneas habent, eosque perspicere posse existimemus, nequaquam nos, fabularum more quae de opinatis Jovis filiis feruntur, dicere quidem, sed demonstrare non posse. Quomodo enim homini crucifixo crederemus, eum esse primogenitum ingenito Deo ac judicium de universo genere humano facturum, nisi testimonia de eo, anteaquam homo factus venit, praedicata inveniremus eaque eventu confirmata videremus, nempe Judaeorum terrae vastitatem, ac eos qui ex omni hominum gente illius apostolorum doctrinae credidere et vetera, in quibus opinionis errore versabantur, instituta aversati sunt,

autem partim Jesaiae, partim Zachariae, partim ipsius Justini. *Thirlbius.*

8. *Ἐντελοῦμαι... προσκόπτειν]* Zachar. II. 6..

9. *Καὶ... ἐξεκέντησαν]* Zachar.

XII. 10. — 12. coll. Joel. II. 13..

10. *Τί... ὄνειδος]* Jesai. LXIII. 17. et LXIV. 11..

1. *ἐπανσάμεθα]* In utroque Cod. msto ad marginem *πανόμεθα.*

2. *ἔθνη]* Cod. Clarom. male *ἔθνη.*

τες, πλειονάς τε καὶ ἀληθεστέρους τοὺς ἐξ ἔθνων τῶν ἀπὸ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρέων Χριστιανούς εἰδότες; Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα γένη ἀνθρώπεια ὑπὸ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος καλεῖται ἔθνη, τὸ δὲ Ἰουδαϊκὸν καὶ Σαμαρειτικὸν φύλον Ἰσραὴλ καὶ οἶκος Ἰακώβ κέκληνται. Ὡς δὲ προεφητεύθη ὅτι πλείονες οἱ ἀπὸ τῶν ἔθνων πιστεύοντες τῶν ἀπὸ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρέων, τὰ προφητευθέντα ἀπαγγελοῦμεν. Ἐλέχθη δὲ οὕτως· ³ Εὐφράνθητι στεῖρα ἢ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίνουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μάλλον, ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. Ἔρημα γὰρ ἦν πάντα τὰ ἔθνη ἀληθινοῦ θεοῦ, χειρῶν ἔργοις λατρεύοντα· Ἰουδαῖοι δὲ καὶ Σαμαρεῖς, ἔχοντες τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ λόγον διὰ τῶν προφητῶν παραδοθέντα αὐτοῖς καὶ αἰεὶ προσδοκῆσαντες τὸν Χριστόν, παραγενόμενον ἠγνόησαν, πλὴν ὀλίγων τινῶν, οὓς προεῖπε τὸ ἅγιον προφητικὸν πνεῦμα διὰ Ἡσαίου σωθήσεσθαι. Εἶπε δὲ ὡς ἀπὸ προσώπου αὐτῶν· ⁴ Εἰ μὴ κύριος ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σόδομα καὶ Γόμορρα ἂν ἐγενήθημεν. Σόδομα γὰρ καὶ Γόμορρα πόλεις τινὲς ἀσεβῶν ἀνδρῶν ἱστοροῦνται ὑπὸ Μωσέως γενόμεναι, ἃς πυρὶ καὶ θείῳ καύσας ὁ θεὸς κατέστρεψε, μηδενὸς τῶν ἐν αὐταῖς σωθέντος πλὴν ἄλλοεθνοῦς τινὸς Χαλδαίου τὸ γένος, ἃ ὄνομα Βάβυλ, σὺν ἃ καὶ θυγατέρες διεσώθησαν. Καὶ τὴν πᾶσαν αὐτῶν χώραν ἐρημον καὶ κεκαυμένην οὖσαν καὶ ἄγονον μένουσαν οἱ βουλόμενοι ὄραν ἔχουσι. Ὡς δὲ καὶ ἀληθέστεροι οἱ ἀπὸ τῶν ἔθνων καὶ πιστότεροι προεγινώσκοντο, ἀπαγγελοῦμεν τὰ εἰρημμένα διὰ ⁵ Ἡσαίου τοῦ προφήτου. Ἔφη δὲ οὕτως· Ἰσραὴλ ἀπεριτμητος τὴν καρδίαν, τὰ δὲ ἔθνη τὴν ἀκροβυστίαν. Τὰ τοσαῦτα γοῦν ὀρώμενα πειθῶ καὶ πίστιν τοῖς τἀληθὲς ἀσπαζομένοις καὶ μὴ φιλοδοξοῦσι μηδὲ ὑπὸ παθῶν ἀρχομένοις μετὰ λόγου ⁶ ἐμφορῆσαι δύναται.

54. ¹ Οἱ δὲ παραδιδόντες τὰ μυθοποιηθέντα ὑπὸ τῶν ποιητῶν οὐδεμίαν ἀπόδειξιν φέρουσι τοῖς ἐκμανθάνουσι νέοις, καὶ ἐπὶ ἀπάτῃ καὶ ἀπαγωγῇ τοῦ ἀνθρωπίου γένους εἰρησθαι ἀποδείκνυ-

3. Εὐφράνθητι... ἄνδρα] Jesai. LIV. 1..

4. Εἰ... ἐγενήθημεν] Jesai. I. 9..

5. Ἡσαίου] Non Jesaiae, sed Jeremiae (IX. 26.) locus est.

6. ἐμφορῆσαι] Durum in hac re verbum. Solenne est ἐμποιῆσαι.

nimirum nosmetipsos intuentes, ac plures ex gentibus et veriores, quam ex Judaeis et Samaritanis, Christianos esse perspicientes? Cetera enim omnia hominum genera a prophetico Spiritu gentes vocantur, Judaicae autem et Samaritanae tribus Israel et domus Jacobi. Quomodo autem praedictum sit plures ex gentibus credituros, quam ex Judaeis et Samaritanis, vaticinium afferemus, quod sic habet: *Laetare sterilis quae non paris, erumpe et clama quae non parturis; quoniam multo plures sunt filii desertae, quam ejus quae habet virum!* Desertae enim erant et veri Dei ignarae gentes omnes manuum opera colentes; Judaei autem et Samaritani, qui Dei verbum sibi per prophetas traditum habebant et Christum semper expectaverant, advenientem et praesentem non agnoverunt, paucis exceptis quos salvos fore Spiritus propheticus per Jesaiam praedixit. Locutus autem est velut ex eorum persona: *Nisi dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma et Gomorrha facti essemus.* Sodoma enim et Gomorrha memorantur a Mose civitates quaedam hominum impiorum fuisse, quas Deus igne et sulphure crematas evertit, nemine in eis servato praeter inquilinum quemdam, cui nomen Lotus, quocum filiae quoque incolumes evaserunt. Hanc regionem omnem desertam et exustam esse et sterilem manere, possunt cernere qui voluerint. Quemadmodum autem et veriores qui ex gentibus et fideliores praecogniti fuerint, Jesariae prophetae dicta referemus, quae sic habent: *Israel incircumciscus corde, gentes autem praeputio.* Tot ergo et tanta ante oculos posita persuasionem et fidem iis, qui verum amplectantur nec opiniones sectantur nec cupiditatibus serviunt, ratione nixam afferre possunt.

54. Qui vero fabulosa poetarum commenta tradunt, nullam prorsus demonstrationem ediscentibus adolescentibus proferunt, et haec decipiendi et abducendi humani generis

Thalemannus.

1. *Oi δὲ... ἀποδείκνυμεν* etc.]
Ex tribus, quae supra Justinus c. 23.
probaturum se promiserat, hoc erat

tertium, quod nunc de fabulis poetarum ad homines a fide avertendos excogitatis aggreditur. *Mara-nus.*

μεν κατ' ἐνέργειαν τῶν φαύλων δαιμόνων. Ἀκούσαντες γὰρ διὰ τῶν προφητῶν κηρυσσόμενον παραγεννησόμενον τὸν Χριστόν, καὶ Β
κολασθησομένους διὰ πυρὸς τοὺς ἀσεβεῖς τῶν ἀνθρώπων, προεβάλλοντο πολλοὺς ² λεχθῆναι γενομένους υἱοὺς τῷ Διὶ, νομίζοντες δυνήσεσθαι ἐνεργῆσαι τερατολογίαν ἠγήσασθαι τοὺς ἀνθρώπους τὰ περὶ τὸν Χριστόν καὶ ³ ὅμοια τοῖς ὑπὸ τῶν ποιητῶν λεχθεῖσι. Καὶ ταῦτα δ' ἐλέχθη καὶ ἐν Ἑλλησιν καὶ ἐν ἔθνεσι πᾶσιν, ὅπου μᾶλλον ἐπήκουον τῶν προφητῶν πιστευθῆσεσθαι τὸν Χριστόν προκηρυσσόντων. Ὅτι δὲ καὶ ἀκούοντες τὰ διὰ τῶν προφητῶν C
λεγόμενα οὐκ ἐνόουν ἀκριβῶς, ἀλλ' ὡς πλανώμενοι ἐμιμήσαντο τὰ περὶ τὸν ἡμέτερον Χριστόν, διασαφήσομεν. Μωσῆς οὖν ὁ προφήτης, ⁴ ὡς προέφημεν, πρεσβύτερος ἦν πάντων συγγραφέων, καὶ δι' αὐτοῦ, ⁵ ὡς προεμηνύσαμεν, προεφητεύθη οὕτως. ⁶ Οὐκ ἐκλείπει ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ⁷ ᾧ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν, δεσμεύων πρὸς ἄμπελον ⁸ τὸν πῶλον αὐτοῦ, πλύνων τὴν στολὴν αὐτοῦ ἐν αἵματι σταφυλῆς. Τούτων οὖν τῶν προφητικῶν λόγων ἀκούσαντες οἱ δαίμονες Διόνυσον μὲν ἔφασαν γεγονέναι υἱὸν τοῦ Διός, εὐρετὴν δὲ γενέσθαι ἀμπέλου παρέδωκαν, ⁹ καὶ ὄνον ἐν τοῖς μυστηρίοις αὐτοῦ ¹⁰ ἀναγράφουσι, καὶ διασπαρχθέντα αὐτὸν ἀνεληλυθέναι εἰς οὐρανὸν ἐδίδαξαν. Καὶ ἐπειδὴ διὰ τῆς Μωσέως

2. λεχθῆναι γενομένους] In Codd. mstis et editis vitiose exstat λεχθῆναι λεγομένους. Thalemanno λεχθῆναι vel insititium videtur vel legendum τεχθῆναι. Quum vero non multo post, ut jam Maranus admonuit, Justinus τὸν Περσέα λεχθῆναι προεβάλλοντο dicat, nihil mutandum. Non enim, inquit V. D., dicit Justinus perfecisse daemones, ut gigneretur Perseus, sed ut genitus diceretur. Legendo γενομένους sana erunt omnia; assentitur Braunius. Itaque in textum recepi.

3. ὅμοια] Ita assentientibus editoribus recte emendavit Thirl-

bis vulgarem scripturam ὁμοίως. Quare reposui.

4. ὡς προέφημεν] Cf. c. 44. p. 81. E.

5. ὡς προεμηνύσαμεν] Cf. c. 32. p. 73. B. C.

6. Οὐκ . . . σταφυλῆς] Genes. XLIX. 10. sq..

7. ᾧ ἀπόκ.] Cod. Reg., Stephan., Grab., Thirlb. et Thalemann. legunt ὁ ἀπόκ., quamquam omnes verum cognoverunt. Vid. c. 32. not. 2..

8. τὸν πῶλον αὐτοῦ] Post haec omisit Justinus fortasse lapsu me-

causa malorum daemonum operatione dicta demonstramus. Quum enim praedicari a prophetis audissent venturum esse Christum, ac impios homines igne excruciatum iri, perfecerunt ut multi dicerentur geniti Jove filii, rati efficere se posse, ut quae ad Christum spectant, ea homines prodigiosas fabulas et iis, quae a poetis dicta sunt, similia existimarent. Atque haec vulgata sunt et apud Graecos et apud gentes omnes, ubi futurum esse, ut Christo magis crederetur, prophetas praenuntiantes audiebant. Eos vero, quum prophetarum dicta audirent, non accurate sententiam calluisse, sed more errantium res Christi imitatos esse demonstrabimus. Moses igitur propheta, ut jam diximus, antiquior fuit omnibus scriptoribus, sicque, ut demonstravimus, vaticinatus est: *Non deficiet princeps ex Juda et dux e femore ejus, donec veniat cui repositum est; et ipse erit expectatio gentium, ligans ad vitem pullum suum, lavans stolam suam in sanguine uvae.* Haec prophetae verba quum audissent daemones, Bacchum dixerunt Jovis filium esse, vitisque inventorem esse tradiderunt, et asinum in ejus mysteriis numerant, eumque dilaniatum in coelum ascendisse docuerunt. Et quia in Mosis prophetia nominatim expressum

moriae καὶ τῆ ἑλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ. Quare paulo post dicit pulli nomen, nostro loco commemoratum, et asini pullum et equi designare posse. Adduntur illa verba in Dial. c. Tr. c. 52. p. 271. E.

9. καὶ ὄνον] Codd. msti et editi οἶνον. Solus Morellus edidit ὄνον, quam quidem lectionem Grabius, Thirlbius, Gallandius et Braunius maxime eapropter probant, quod mox sequatur καὶ τὸ τοῦ πῶλου ὄνομα καὶ ὄνον πῶλον καὶ ἑππου σημαίνειν ἐδύνατο. Ita enim Justinus judicat: „Cum, ut Braunii verbis utar, non satis exploratum haberent mali daemones, qui verus sit sensus verborum propheticorum,

quo certius quod volebant assequerentur, eos duplici ratione hominum animos fallere studuisse, atque ita et Bacchum, Jovis filium, et Bellerophontem, natum ex hominibus, ascendisse in coelum finxisse, et quod ambigua esset vox pulli, alteri asinum attribuisse, alterum equo vehementem induxisse. Ad quod cum librarii non attenderent, ὄνον mutarunt in οἶνον, quod est vulgare Bacchi attributum.“ Vid. praeterea ad Dial. c. Tr. c. 69. p. 295. A. a nobis adnotata.

10. ἀναγράφουσι] Langus legit ἀνάγουσι, Thirlbius ἀναφέρουσι, sine causa. Dial. c. Tr. l. c. παραφέρωσιν.

προφητείας οὐ ρητῶς ἐσημαίνεται, εἴτε υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ παραγε-
νησόμενός ἐστι, καὶ εἰ ὀχούμενος ἐπὶ πῶλου¹¹ ἐπὶ γῆς μενεῖ ἢ εἰς E
οὐρανὸν ἀνελεύσεται, καὶ τὸ τοῦ πῶλου ὄνομα καὶ ὄνου πῶλον καὶ
ἵππου σημαίνειν ἐδύνατο, μὴ ἐπιστάμενοι εἴτε ὄνου πῶλον¹² ἄγων
ἔσται σύμβολον τῆς παρουσίας αὐτοῦ εἴτε ἵππου ὁ προκηρυσσόμε-
νος,¹³ καὶ υἱὸς θεοῦ ἐστίν,¹⁴ ὡς προέφημεν, ἢ ἀνθρώπου, τὸν
Βελλεροφόντην καὶ αὐτὸν ἐφ' ἵππου Πηγᾶσου, ἄνθρωπον¹⁵ ἐξ
ἀνθρώπου γενόμενον, εἰς οὐρανὸν ἔφασαν ἀνεληλυθέναι. "Ὅτε δὲ 90
ἤκουσαν διὰ τοῦ ἄλλου προφήτου Ἡσαΐου λεχθέν, ὅτι διὰ παρθέ-
νου τεχθήσεται καὶ δι' ἑαυτοῦ ἀνελεύσεται εἰς τὸν οὐρανόν,¹⁶ τὸν
Περσέα λεχθῆναι προεβάλλοντο. Καὶ ὅτε ἔγνωσαν εἰρημένον,¹⁷ ὡς
προλέλεκται ἐν ταῖς προγεγραμμέναις προφητείας· Ἰσχυρὸς ὡς γί-
γας δραμεῖν ὁδόν, τὸν Ἡρακλέα ἰσχυρὸν καὶ ἐκπερινοστήσαντα τῆν
πᾶσαν γῆν ἔφασαν. "Ὅτε δὲ πάλιν ἔμαθον προφητευθέντα θερα-
πεύσειν αὐτὸν πᾶσαν νόσον καὶ νεκροὺς ἀνεγερεῖν, τὸν¹⁸ Ἀσκλη- B
πιὸν παρήνεγκαν.

55. Ἄλλ' οὐδαμοῦ οὐδ' ἐπί τινος τῶν λεγομένων υἱῶν τοῦ
Διὸς τὸ σταυρωθῆναι ἐμιμήσαντο· οὐ γὰρ ἐνοεῖτο αὐτοῖς συμβο-
λικῶς,¹ ὡς προδεδήλωται, τῶν εἰς τοῦτο εἰρημένων πάντων λελε-
γμένων. "Ὅπερ, ὡς προεῖπεν ὁ προφήτης, τὸ μέγιστον σύμβολον τῆς
ἰσχύος καὶ ἀρχῆς αὐτοῦ ὑπάρχει, ὡς καὶ ἐκ τῶν ὑπ' ὄψιν πιπτόν-
των δείκνυται· κατανοήσατε γὰρ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, εἰ ἄνευ C
τοῦ σχήματος τούτου διοικεῖται ἢ κοινωνίαν ἔχειν δύναται. ² Θά-

11. ἐπὶ γῆς μενεῖ etc.] Horum
verborum is videtur esse sensus:
Cum nescirent utrum hoc pullo is,
qui praenuntiabatur, in terris usu-
rus esset an in coelum ascendendo,
aberraverunt ab oraculi sententia;
et quod propheta de Christo adhuc
in terris manente praedixerat, id
Bellerophonti in coelum ascendenti
tribuerunt. *Maranus.*

12. ἄγων ἔσται] Vult Thirlbius
ἦκων ἦξει, vel (in Addend.) ἄγων
ἔξει, σύμβολον etc., vel ἄγων ἔξει
σύμβολον. Quarum tamen lectio-
num nulla illi viro docto satisfacit.

Stat vulgata.

13. καὶ υἱὸς] Mihi ferri posse
videtur haec lectio. Si quis aliter
sentiat, ei facile erit scribere καὶ
εἰ. *Thirlbius.*

14. ὡς προέφημεν] Cf. c. 21.
p. 67. B.

15. ἐξ ἀνθρώπου] Forsan ἐξ
ἀνθρώπων scribendum, ut l. c.;
coll. Dial. c. Tr. c. 48. p. 267. E.
et c. 49. p. 268. A.

16. τὸν Περσέα λεχθ. προεβ.]
Cf. c. 21. p. 67. B. et c. 22. p. 68.
A; adde Dial. c. Tr. c. 70. p. 297.
B. *Davisius* deleta voce media legi

non erat, utrum is, qui venturus erat, filius Dei esset, ac utrum pullo insidens in terra mansurus an coelum ascensurus esset, deinde etiam quia pulli nomen et asini pullum et equi designare poterat, nescientes utrum asini an equi pullum agens praesentiam suam is, qui praenuntiabatur, esset significaturus, atque utrum Dei, ut diximus, an hominis sit filius: ipsum quoque Bellerophontem equo Pegaso invectum, hominem ex homine natum, in coelum ascendisse dixerunt. Quum autem illud audissent, quod ab alio propheta Jesaia dictum est, eum per virginem nasciturum et per seipsum in coelum ascensurum, perfecerunt ut Perseus diceretur. Sic etiam ubi cognoverunt id, quod in prophetiis supra allatis praedicitur: *Fortis ut gigas ad currendam viam*, fortem Herculem fuisse ac totum terrarum orbem peragrasse dixerunt. Rursus postquam praedictum esse didicerunt, morbos omnes curaturum et mortuos excitaturum, Aesculapium induxerunt.

55. Nusquam autem nec in ullo eorum, qui dicuntur Jovis filii, crucis supplicium imitati sunt; non enim illis in mentem venerat, quoniam symbolice, ut demonstravimus, dicta sunt, quaecumque de eo sunt prolata. Quod quidem, ut supra dixit propheta, maximum est ejus potestatis et principatus signum, quemadmodum ex his etiam, quae sub aspectum cadunt, ostenditur; intuemini enim animo quaecumque in mundo versantur, an sine hac figura administrari et commercio inter se conjungi

vult τ. Περσ. προεβ., vel rescribi 21. p. 67. A. et Dial. c. Tr. c. 69. Περσ. τεχθῆναι ἐκ παρθένου καὶ p. 295. B.

πηρωθῆναι προεβάλλοντο, Thalemann. τ. Περσ. τεχθῆναι προεβ.. 1. ὡς προδεδ. et ὡς προεῖπ. ὁ προφ.] Cf. c. 35. p. 76. A. B.

Inutilis labor! Vid. not. 2.. 2. Θάλασσα... γίνονται] Haec Marano notante imitando exprimit Minucius Felix Octav. c. 29. p. 112. sq. ed. Cellar.. — Etsi, inquit recte ille V. D., ejusmodi argumenta non multum habent per se ipsa ponderis, inepta tamen videri non debent in disputatione adversus ethnicos, qui nihil cruce magis

17. ὡς προλέλειται ἐν ταῖς προγεγραμμέναις προφ.] Psalm. XIX. 5.; vid. c. 40. p. 78. D, coll. Dial. c. Tr. c. 69. p. 295. A. Non legitur Il. cc. ἰσχυρός, quod explanationis causa verbis ὡς γῆρας videtur praemissum esse.

18. Ἀσκληπιὸν παρῆν.] Cf. c.

λασσα μὲν γὰρ οὐ τέμνεται, ἢν μὴ τοῦτο τὸ τροπαίον, ο καλεῖται
 Ἰστίον, ἐν τῇ νηϊ σῶον μείνη· γῆ δὲ οὐκ ἀροῦται ἄνευ αὐτοῦ· σκα-
 πανεῖς δὲ τὴν ἐργασίαν οὐ ποιοῦνται οὐδὲ βαναυσουργοὶ ὁμοίως, εἰ
 μὴ διὰ τῶν τὸ σχῆμα τοῦτο ἐχόντων ἐργαλείων. ³ Τὸ δὲ ἀνθρώ-
 πειον σχῆμα οὐδενὶ ἄλλῳ τῶν ἀλόγων ζώων διαφέρει, ἢ τῷ ὀρθόν-
 τε εἶναι καὶ ἔκτασιν χειρῶν ἔχειν καὶ ἐν τῷ προσώπῳ ἀπὸ τοῦ με- D
 τωπίου τεταμένον τὸν λεγόμενον μυξωτῆρα φέρειν, δι' οὗ ἦτε ἀνα-
 πνοή ἐστι τῷ ζώῳ ⁴ καὶ οὐδὲν ἄλλο δεικνυσιν ἢ τὸ σχῆμα τοῦ
 σταυροῦ. Καὶ διὰ τοῦ προφήτου δὲ ἐλέχθη οὕτως· ⁵ Πνεῦμα πρὸ
 προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος. Καὶ τὰ παρ' ⁶ ὑμῖν δὲ σύμβολα
 τὴν τοῦ σχήματος τούτου δύναμιν δηλοῖ ⁷ τῶν καλουμένων βηξίλ-
 λων καὶ τῶν τροπαίων, δι' ὧν αἴτε πρόοδοι ὑμῶν πανταχοῦ γί-
 νονται, τῆς ἀρχῆς καὶ δυνάμεως τὰ σημεῖα ἐν τούτοις δεικνύντες,
 εἰ καὶ μὴ νοοῦντες τοῦτο πράττετε. Καὶ τῶν παρ' ὑμῖν ἀποθνη- E
 σκόντων αὐτοκρατόρων τὰς εἰκόνας ἐπὶ τούτῳ τῷ σχήματι ἀνατί-
 θετε, καὶ θεοὺς ⁸ διὰ γραμμάτων ἐπονομάζετε. Καὶ διὰ λόγου
 οὖν καὶ σχήματος τοῦ φαινομένου, ὅση δύναμις, προτρεψάμενοι

iguominiosum ducebant. Non in-
 sulta visa sunt acutissimo scriptori
 Tertulliano.

3. Τὸ δὲ ἀνθρώπειον... ἐπο-
 νομάζετε] Haec imitatus est Ter-
 tullianus ad nation. I. c. 12. (Opp.
 ed. Leopold. P. I.) p. 147. sq..

4. καὶ οὐδὲν ἄλλο] Fortasse
 pro καὶ non male legeris ἄ. Sunt
 tamen quae suadere videantur vul-
 gatam lectionem non esse mutan-
 dam, saltem absque auctoritate co-
 dicis ms. Thirlbius.

5. Πνεῦμα ... κύριος] Thren.
 IV. 20..

6. ὑμῖν] Stephan. vitiose ἡμῖν.

7. τῶν καλουμένων βηξίλλων]
 Pro his verbis in Codd. mstis et
 editis nihil comparet nisi λλωμεν.
 Arcerius legendum opinatur ἐν πο-

λέμῳ κ. τ. τροπ. etc., Langus τῶν
 σημείων λέγω κ. τ. τροπ., Sylburg.
 τῶν ἄλλων τε κ. τ. τροπ. seu τῶν
 λαβάρων κ. τ. τροπ.. Thirlbius con-
 jecerat οὐηξίλλων μὲν etc.; sed
 quoniam Cod. mstus, quem Parisiis
 inspiciendum curavit, ad λλωμεν in
 margine habebat βιξί, Justinum pu-
 tat fortasse scripsisse λέγω δὲ τὰ
 τῶν καλουμένων παρ' ὑμῖν οὐηξίλ-
 λων, vel βιξίλλων, κ. τ. τροπ..
 Codex vero, in quo ante illud λλω-
 μεν secunda manu βιξί suppletur, est
 Claromontanus; patet inde βιξίλλων
 legendum esse sive potius, quum ista
 forma Iotacismo debeatur, βεξίλλων
 vel melius βηξίλλων, quod utrumque
 occurrit: atque vocabulum latinum
 a graeco librario deformatum esse,
 non est quod miremur. Quum au-
 tem in Cod. msto tantum spatii ad
 hiatum explendum relictum sit, quan-

possint. Mare non scinditur, nisi trophaeum illud, quod dicitur velum, integrum in navi maneat; terra vero absque eo non aratur: fossores opus non faciunt nec opifices pariter nisi adhibitis hanc figuram praeferentibus instrumentis. Humana autem forma non alia re ab animantibus rationis expertibus differt, nisi quod erecta est et extensionem manuum habet et in vultu nasum, qui dicitur, a fronte prominentem gerit, qui et animali ad respirationem usui est nec aliud quam crucis formam ostendit. Propheta quoque sic locutus est: *Spiritus ante faciem nostram Christus dominus*. Hujus etiam figurae vim declarant vexillorum apud vos et trophaeorum signa, quibuscum semper in publicum proceditis, in eis vestri imperii et potestatis insignia constituentes, licet id non animadvertentes faciatis. Quin et morientium apud vos imperatorum imagines in hanc formam consecratis, eosque literis inscriptis appellatis deos. Quum vos igitur et verbis et figurae omnibus conspicuae consideratione cohortati pro viribus simus, nos deinceps extra culpam futuros

tum quatuor aut quinque syllabis satis fuisset, Maranus, quocum Thalemannus et Braunius faciunt, censet reponendum τῶν βιξίλλων, vel, quod mihi quidem magis placet, τῶν καλουμένων βιξίλλων; hoc enim vocabulum sine ulla praefatione collocatum aetate illa procul dubio durius erat. Summopere favent conjecturae, quam textui non dubitavi inserere, Tertullianus l. c. [coll. Apolog. c. 16 (P. I.) p. 18.]: „Sic etiam in cantabris atque vexillis, quae non minore sanctitate militia custodit, siphara illa vestes crucum sunt,“ atque — id quod jam vidit scriptor anonymus in Miscell. observatt. in auctores veteres et recentiores Vol. I. Tom. 3. p. 368. — Minucius Felix l. c.: „Nam et signa ipsa et cantabra et vexilla castrorum quid aliud quam inau-

ratae cruces sunt et ornatae? Trophaea vestra victricia non tantum simplicis crucis faciem, verum et adfixi hominis imitantur.“ Uterque scilicet, ut supra monuimus, est Justinum nostrum imitatus.

8. διὰ γραμμάτων] Sylburgius vult δι' ἐπιγραμμάτων et Grabius διὰ διαγραμμάτων. Idem vero fatetur quemadmodum ceteri posthac editores nihil mutandum, nota quum sit Graecis et Romanis loquendi ratio. Maranus laudat inter alia Plutarch. vit. Gracch. c. 8. (Plut. vitt. ed. Schaefer. Vol. III.) p. 371.: Populus hortabatur Tiberium Gracchum διὰ γραμμάτων — ἐν στοαῖς καὶ τοίχοις καὶ μνήμασι καταγραφόμενων, atque Cicer. Phil. XIV. c. 12. (Cic. opp. ed. Orell. Vol. II. P. 2.) p. 607.: Incisaeque literae, divinae virtutis testes sempiternae.

ὑμᾶς ἀνέφθνητοι οὐδαμὲν λοιπὸν ὄντες, κἂν ὑμεῖς ἀπιστεῖτε· τὸ γὰρ ἡμέτερον γέγονε καὶ πεπέρανται.

56. Οὐκ ἠρκέσθησαν δὲ οἱ φαῦλοι δαίμονες πρὸ τῆς φανερώσεως τοῦ Χριστοῦ εἰπεῖν τοὺς λεχθέντας υἱοὺς τῷ Διὶ γεγονέναι, ἀλλ' ἐπειδὴ φανερωθέντος αὐτοῦ καὶ γενομένου ἐν ἀνθρώποις καὶ ὅπως διὰ τῶν προφητῶν προεκεκήρυκτο ἕμαθον, καὶ ἐν παντὶ γένει πιστευόμενον καὶ προσδοκώμενον ἔγνωσαν, πάλιν, ¹ ὡς προεδηλώσαμεν, προεβάλλοντο ἄλλους, Σίμωνα μὲν καὶ Μένανδρον B ἀπὸ Σαμαρείας, οἱ καὶ μαγικὰς δυνάμεις ποιήσαντες πολλοὺς ἐξηπάτησαν καὶ ἔτι ἀπατωμένους ἔχουσι. Καὶ γὰρ παρ' ὑμῖν, ὡς προέφημεν, ἐν τῇ βασιλίδι Ῥώμῃ ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος γενόμενος ὁ Σίμων καὶ τὴν ἱερὰν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον Ῥωμαίων εἰς τοσοῦτο ² κατεπλήξατο, ὡς θεὸς νομισθῆναι καὶ ἀνδριάντι, ὡς C τοὺς ἄλλους παρ' ὑμῖν τιμωμένους θεοὺς, τιμηθῆναι. "Ὅθεν τὴν τε ἱερὰν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον τὸν ὑμέτερον συνεπιγνώμονας ταύτης ἡμῶν τῆς ἀξιώσεως παραλαβεῖν αἰτούμεν, ἵν' εἴ τις εἴη τοῖς ἀπ' ἐκείνου διδάγμασι κατεχόμενος, τάληθές μαθὼν τὴν πλάνην φυγεῖν δυνηθῇ· καὶ τὸν ἀνδριάντα, εἰ βούλεσθε, καθαιρήσατε.

57. ¹ Οὐ γὰρ μὴ γενέσθαι τὴν ἐκπύρωσιν ἐπὶ κολάσει τῶν ἀσεβῶν, οἱ φαῦλοι δαίμονες πείσαι δύνανται, ὅνπερ τρόπον οὐδὲ λαθεῖν τὸν Χριστὸν παραγενόμενον ἴσχυσαν προᾶξαι, ἀλλ' ἐκεῖνο D μόνον, τοὺς ἀλόγως βιοῦντας καὶ ἐμπαθῶς ἐν ἔθεσι φαύλοις τεθραμμένους καὶ φιλοδοξοῦντας ἀναιρεῖν ἡμᾶς καὶ μισεῖν, δύναται ποιῆσαι, οὓς οὐ μόνον οὐ μισοῦμεν, ἀλλ', ὡς δείκνυται, ἔλεοῦντες μεταθέσθαι πείσαι βουλόμεθα. Οὐ γὰρ δεδοίκαμεν θάνατον, τοῦ πάντως ἀποθανεῖν ὁμολογουμένου, καὶ μηδενὸς ἄλλου καινοῦ, ἀλλ' ἢ τῶν αὐτῶν ἐν τῇδε τῇ διοικήσει ὄντων, ὧν εἰ ² μὲν κόρος

1. ὡς προδηλώσαμεν et ὡς προέφημεν] Cf. c. 26. p. 69. D. E. xerat. Modo enim optabat Senatum et populum Romanum una cum im-

2. κατεπλήξατο] Cod. Reg. ad marginem κατέπληξεν.

1. Οὐ γὰρ μὴ γενέσθαι etc.] De conflagratione loquendi, i. e. de extremo judicio, occasionem sumit Justinus ex his quae paulo ante di-

peratore de Christianorum causa cognoscere, ut si quis Simonis doctrinae implicatus sit, cognita veritate errorem effugere possit. Tum addit: Neque enim nullam esse ad

novimus, etiamsi increduli maneatis; quod enim in nobis situm erat, id factum est et absolutum.

56. Satis autem pravis daemonibus non fuit, antequam Christus apparuit, filios illos inducere, qui ex Jove geniti dicuntur, sed postquam ille prodiit atque inter homines versatus est, quum et quomodo a prophetis praenuntiatus esset didicissent, ac illum in omni hominum genere credi et expectari cognovissent, rursus, ut jam demonstravimus, alios immiserunt, Simonem et Menandrum Samaritanos, qui magicis miraculis editis multos deceperunt atque etiamnunc deceptos tenent. Nam quum apud vos, ut jam dixi, in regia urbe Romae sub Claudio Caesare Simon versaretur, et sacrum Senatum et populum Romanum ita admiratione percussit, ut deus existimaretur et statua velut alii, qui a vobis coluntur, dii donaretur. Quapropter oramus, ut et sacrum Senatum et populum Romanum una vobiscum hujus nostri supplicis libelli cognitores adsciscatis, ut si quis ejus doctrina implicatus sit, veritate cognita errorem possit effugere; et statuam, si ita vobis placeat, dejicite.

57. Neque enim nullam esse ad impiorum supplicium conflagrationem improbi daemones persuadere possunt, quemadmodum nec perficere potuerunt, ut Christi adventus lateret, verum id unum moliri possunt, ut hi, qui praeter rationem vivunt et flagitiose in pravis institutis nutriti sunt et opinionum amatores sunt, occidant nos et oderint: quos non modo non odimus, sed iis, ut manifestum est, misericordia commoti persuadere cupimus, ut immutentur et convertantur. Neque enim mortem timemus, quum omnino moriendum esse constet, nec quidquam novi, sed eadem in hac rerum administratione occurrant, quarum satietas si vel annum unum perfruen-

impiorum supplicium conflagrationem pravi daemones persuadere possunt, i. e. cum homines liberi sint ac sua bonis et malis servetur merces, boni ex malis possunt fieri et ab errore ad veritatem converti. Summam necessitudinem statuere solet Justinus, ut videri potest c. 28. et 43., inter libertatem hominis et futurum iudicium. *Maranus.*

2. μὲν] Codd, msti et editi μῆ.

τοὺς μετασχόντας κἄν ἐνιαυτοῦ ἔχη, ἵνα αἰεὶ ὧσι καὶ ἀπαθεῖς καὶ ἀνευδεῖς, τοῖς ἡμετέροις διδάγμασι προσέχειν δεῖ. Εἰ δ' ἀπιστοῦσι μηδὲν εἶναι μετὰ θάνατον, ἀλλ' εἰς ἀναισθησίαν χωρεῖν τοὺς ἀποθνήσκοντας ἀποφαίνονται, ³ παθῶν τῶν ἐνταῦθα καὶ χρειῶν ἡμᾶς φνόμενοι εὐεργετοῦσιν, ἑαυτοὺς δὲ φαύλους καὶ μισανθρώπους καὶ ⁴ φιλοδόξους δεικνύουσιν· οὐ γὰρ ὡς ἀπαλλάξοντες ἡμᾶς ἀναιροῦσιν, ἀλλ' ὡς ἀποστεροῦντες ζωῆς καὶ ἡδονῆς φονεύουσι.

58. Καὶ Μαρκίωνα δὲ τὸν ἀπὸ Πόντου, ¹ ὡς προέφημεν, προεβάλλοντο οἱ φαῦλοι δαίμονες, ὅς ἀρνεῖσθαι μὲν τὸν ποιητὴν τῶν οὐρανίων καὶ γηγῆνων ἀπάντων θεὸν καὶ τὸν προκηρυχθέντα διὰ τῶν προφητῶν Χριστὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ νῦν διδάσκει, ἄλλον δὲ τινα καταγγέλλει παρὰ τὸν δημιουργὸν ² τὸν πάντων θεὸν καὶ ὁμοίως ἕτερον υἱόν· ᾧ πολλοὶ πεισθέντες, ὡς μόνω τάληθῆ ἐπισταμένῳ, ἡμῶν καταγελαῶσιν ἀπόδειξιν μηδεμίαν περὶ ὧν λέγουσιν ἔχοντες, ἀλλ' ἀλόγως ὡς ὑπὸ λύκου ἄρνες συνήρπασμένοι βορὰ τῶν ἀθέων δογμάτων καὶ δαιμόνων γίνονται. Οὐ γὰρ ἄλλο τι ἀγωνίζονται οἱ λεγόμενοι δαίμονες, ἢ ἀπάγειν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦ ποιήσαντος θεοῦ καὶ τοῦ πρωτογόνου αὐτοῦ Χριστοῦ· καὶ τοὺς μὲν ³ τῆς γῆς μὴ ἐπαίρεσθαι δυναμένους τοῖς γηγῆνοις καὶ χειροποιήτοις προσήλωσαν καὶ προσηλοῦσι, τοὺς δὲ ἐπὶ θεωρίαν θείων ὁρμῶντας ὑπεκκρούοντες, ἦν μὴ λογισμὸν σώφρονα καὶ καθαρὸν καὶ ἀπαθῆ βίον ἔχωσιν, εἰς ἀσέβειαν ἐμβάλλουσιν.

59. Ἴνα δὲ καὶ παρὰ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων (λέγομεν δὲ τοῦ λόγου τοῦ ¹ διὰ τῶν προφητῶν) λαβόντα τὸν Πλάτωνα μάθητε τὸ εἰπεῖν, ὕλην ἄμορφον οὔσαν ² στρέψαντα τὸν θεὸν

Sed μὲν reponendum esse omnes post Davisium et Thirlbium editores recte judicant; vix vulgata lectio defendi poterit.

3. παθῶν etc.] Imitatus esse videtur Platonem suum, apud quem ita Socrates in Apologia p. 41. D. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. I. p. 95.): Ἀλλά μοι δῆλόν ἐστι τοῦτο, ὅτι ἤδη τεθνάναι καὶ ἀπηλλάχθαι πραγμάτων βέλτιον ἦν μοι. Διὰ

ταυτὶ . . . τοῖς καταψηφισαμένοις μου καὶ τοῖς κατηγοροῖς οὐ πάνν χαλεπαίνω, καίτοι οὐ ταύτη τῇ διανοίᾳ καταψηφίζοντό μου καὶ κατηγοροῦν, ἀλλ' οἰόμενοι βλάπτειν τι· τοῦτο αὐτοῖς ἄξιον μίμφασθαι. Thirlbium.

4. φιλοδόξους] Scriptor anonymus in Miscell. observ. in auctores vett. et recentt. Vol. I. Tom. 3. p. 368. sq. conjicit φιλοδαίμονας

tes capit, debent ii, ut aeternam et perpessionis expertem ac nullius rei indigentem vitam consequantur, animum ad instituta nostra adjungere. Si vero nihil reliquum esse post mortem credunt, sed in statum sensus expertem morientes cadere pronuntiant, bene de nobis merentur, quod nos hujus vitae perpessionibus ac necessitatibus liberent, seipsos autem improbos et inhumanos et opinionum amatores praebent; neque enim occidunt ut liberent, sed ut vita et voluptate spolient.

58. Marcionem etiam Ponticum, ut diximus, pravi daemones immiserunt, qui creatorem coelestium ac terrestrium omnium Deum et praenuntiatum a prophetis Christum ejus filium etiamnunc negare docet, alium autem quemdam praeter creatorem universorum Deum praedicat ac similiter alium filium. Huic multi credentes, ut soli verum scienti, nos irrident nullam eorum quae dicunt demonstrationem habentes, sed stulte velut agni a lupo rapti in praedam impiis dogmatibus et daemonibus cedunt. Nihil enim aliud contendunt qui dicuntur daemones, nisi ut homines a creatore Deo et primogenito ejus Christo abducant; ac eos quidem, qui se humo tollere nequeunt, terrenis et manufactis rebus affixerunt et affigunt, qui autem se ad contemplationem rerum coelestium erigunt, eos supplantando, nisi sano sint judicio et puram et vacuam animi perturbationibus vitam degant, in impietatem impingunt.

59. Atque ut a doctoribus nostris, hoc est a doctrina per prophetas vulgata, acceptum esse intelligatis, quod dixit Plato, Deum, quum materiam informem vertisset, mundum fecisse,

(*daemonum cultores*). Ast lectio co-
dicum bene se habet; δόξα enim
opponitur veritati. Sic paulo ante
φιλοδοξοῦντας; coll. c. 53. p. 89.
A, apol. II. c. 3. p. 47. C.

1. ὡς προέφημεν] Cf. c. 26.
p. 70. A.

2. τὸν πάντων] Mallet Sylburg.
τῶν πάντων. Sed vid. c. 13. not. 5..

3. τῆς γῆς μὴ ἐπαίρεσθαι]
Grabiō jam monente haud necessa-

ria est Sylburgii correctio, conve-
nientius ἀπαίρεσθαι legendum vel
ἀπὸ ante genitivum τῆς γῆς inse-
rendum existimantis.

1. διὰ τῶν προφητῶν] Supple
κηρυχθέντος, non autem, ut Gra-
bius et Thirlbius post Sylburgium
λαλήσαντος. Quin etiam Thirlbius
legendum conjicit παρὰ τοῦ ἡμε-
τέρου διδασκάλου. Maranus.

2. στρέψαντα] Opinatur Syl-

κόσμον ποιῆσαι, ἀκούσατε τῶν αὐτολεξεί εἰρημένων διὰ Μωσέως, τοῦ ³ προδεδηλωμένου πρώτου προφήτου καὶ πρεσβυτέρου τῶν ἐν Ἑλλησι συγγραφέων, δι' οὗ μηνύον τὸ προφητικὸν πνεῦμα, πῶς ὁ τὴν ἀρχὴν καὶ ἐκ τίνων ἐδημιούργησεν ὁ θεὸς τὸν κόσμον, ἔφη οὕτως· ⁴ Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος, καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου· καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τῶν ὑδάτων. Καὶ εἶπεν ὁ θεός· Γενηθήτω φῶς. Καὶ ἐγένετο οὕτως. Ὡστε λόγῳ θεοῦ ἐκ τῶν ὑποκειμένων καὶ προδηλωθέντων διὰ Μωσέως ἐγεγενῆσθαι τὸν πάντα κόσμον, καὶ Πλάτων καὶ οἱ ⁵ ταῦτὰ λέγοντες καὶ ἡμεῖς ἐμάθομεν, καὶ ὑμεῖς πεισθῆναι δύνασθε. Καὶ τὸ καλούμενον ⁶ Ἐρβος παρὰ τοῖς ποιηταῖς εἰρησθαι πρότερον ὑπὸ Μωσέως οἴδαμεν.

60. Καὶ τὸ ἐν τῷ παρὰ Πλάτωνι Τιμαίῳ φυσιολογούμενον περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὅτε λέγει· ¹ Ἐχίασεν αὐτὸν ἐν τῷ παντί, παρὰ Μωσέως λαβὼν ὁμοίως εἶπεν. Ἐν γὰρ ταῖς Μωσέως γραφαῖς ἀναγέγραπται, ὡς κατ' ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ ὅτε ἐξῆλθον ἀπὸ Αἰγύπτου οἱ Ἰσραηλίται καὶ γεγόνασιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀπήνησαν αὐτοῖς ἰοβόλα θηρία, ἔχιδναί τε καὶ ἀσπίδες καὶ ὄφειων πᾶν γένος, ὃ ἐθανάτου τὸν λαόν· καὶ κατ' ἐπίπνοιαν καὶ ἐνέργειαν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ² γενομένην λαβεῖν τὸν Μωσέα χαλκὸν καὶ ποιῆσαι τύπον σταυροῦ, καὶ τοῦτον στιῆσαι ³ ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ καὶ εἰπεῖν τῷ λαῷ· ⁴ Ἐὰν προσβλέπητε τῷ τύπῳ τούτῳ καὶ πιστεύητε, ἐν αὐτῷ

burgius legi posse *τρέψαντα*. Vulgata lectio retinenda.

3. προδεδηλωμένου] Cf. c. 32. p. 73. B, c. 44. p. 81. E al..

4. Ἐν ἀρχῇ... οὕτως] Genes. I. 1.—3..

5. ταῦτὰ] Sic Thirlbins approbantibus Marano et Thalemanno verissime, ut multis locis probari potest, vulgarem scripturam *ταῦτα* emendavit. Justinus scripsit *TATTA*.

6 Ἐρβος] Coll. Deuteron. XXXII. 22..

1. Ἐχίασεν... παντί] Respicit

locum in Timaeo p. 36. B. C. ed. Steph. (Opp. ed. Bip. Vol. IX. p. 314.) obvium, ubi Plato, anima mundi quomodo per omnes sit orbis partes aequaliter diffusa illustraturus, graeca litera X utitur, cujus lineis, e regione intersectionis si incurvatae inter se invicem conjungantur, duo circuli efficiantur motusque circulares.

2. γενομένην] In Codd. mstis et editis inepte *λεγομένην*. Sylburgius facili mutatione scripsit *γενομένην* eique Marano excepto omnes

audite quid totidem verbis dixerit Moses, primus prophetarum et scriptoribus Graecorum vetustior, ut supra demonstravimus, per quem Spiritus propheticus, quomodo mundum Deus initio et ex quibus condiderit, declarat his verbis: *Principio fecit Deus coelum et terram. Terra autem erat invisibilis et incomposita, et tenebrae super abyssum; et spiritus Dei ferebatur super aquas. Et dixit Deus: Fiat lux! Et facta est lux.* Itaque Logo Dei ex subjectis et a Mose designatis rebus mundum universum esse conditum, et Plato et qui eadem ac ille dicunt et nos ipsi didicimus, ac vobis licet idem perspicere. Atque Erebum etiam, ut poetae vocant, prius a Mose dictum novimus.

60. Et quod apud Platonem in Timaeo physicis rationibus de filio Dei investigatur, quum ait: *Et decussavit eum in universo*, pariter a Mose mutuatus dixit. Scriptum enim apud Mosem legimus, quo tempore Israelitae ex Aegypto profecti in solitudine versabantur, occurrisse illis venenatas feras, viperas, aspides et serpentum omne genus, quod populum necabat, tumque Mosem Deo adspirante et impellente aes accepisse et crucis effigiem fecisse, eaque sancto tabernaculo imposita dixisse populo: *Si inspexeritis hoc signum et credideritis, salvi in eo eritis.* Quo facto serpentes extinctos esse

adstipulantur editores. Recepimus ut supra c. 54. p. 89. B. (not. 2.).

3. ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ σκηνῇ] Putabat enim tabernaculum mundi imaginem quamdam esse (vid. Cohort. ad Gr. c. 29. not. 7.). Et quum cruci (signi enim nomine, ut alii Patres, crucem intelligebat: Dial. c. Tr. c. 94 p. 321. E. 322. A., coll. Barnab. epist. c. 12. [Patr. apost. opp. ed. Hefele] p. 19.) serpentem, tabernaculo crucem impositam fuisse non dubitaret, inde ortam existimabat speciem illam crucis, quam Plato in mundi creatione adhibitam

fuisse pronuntiat. Non dixit Scriptura serpentem ipsi tabernaculo impositam fuisse, sed id probabile visum Justino. *Maranus.* Similiter Barnabas l. c. verbum ἐνδόξως ad tabernaculum videtur retulisse h. e. ad eum locum, ubi δόξα κυρίου erat (Exod. XL. 34. al.).

4. Ἐὰν ... σωθήσεσθε] Coll. Numer. XXI. 8. sq.. Verba ἐν αὐτῷ Thirlbuis (in Addend.) minus recte ad πιστεύετε referre videtur. Cf. Dial. c. Tr. l. c.: ἐπὶ σημείον ἔστησε, δι' οὗ σημείον ἐσώζοντο οἱ ὀφειόδηκτοι.

σωθήσεσθε. Καὶ γενομένου τούτου τοὺς μὲν ὄφεις ἀποθανεῖν ἀνε-
 γραψε, τὸν δὲ λαὸν ἐκφυγεῖν τὸν θάνατον ⁵ οὕτως παρέδωκεν.
 Ἄ ἀναγνοὺς Πλάτων καὶ μὴ ἀκριβῶς ἐπιστάμενος μηδὲ νοήσας
 τύπον εἶναι σταυροῦ, ἀλλὰ χίασμα νοήσας, τὴν μετὰ τὸν πρῶτον
 θεὸν δύναμιν κεχιάσθαι ἐν τῷ παντὶ εἶπε. Καὶ τὸ εἰπεῖν αὐτὸν
 τρίτον, ἐπειδὴ, ⁶ ὡς προείπομεν, ἐπάνω τῶν ὑδάτων ἀνέγνω ὑπὸ
 Μωσέως εἰρημένον ἐπιφέρεσθαι τὸ τοῦ θεοῦ πνεῦμα. Δευτέραν ⁷
 μὲν γὰρ χώραν τῷ παρὰ θεοῦ λόγῳ, ὃν κεχιάσθαι ἐν τῷ παντὶ
 ἔφη, δίδωσι, τὴν δὲ τρίτην τῷ λεχθέντι ἐπιφέρεσθαι τῷ ὕδατι
 πνεύματι, εἰπὼν. ⁸ Τὰ δὲ τρίτα περὶ τὸν τρίτον. Καὶ ὡς ἐκπύ-
 ρωσιν γενήσεσθαι διὰ Μωσέως προεμήνυσε τὸ προφητικὸν πνεῦμα,
 ἀκούσατε. Ἐφη δὲ οὕτως. ⁹ Καταβήσεται ἀείζων πῦρ καὶ κα-
 ταφάγεται μέχρι τῆς ἀβύσσου κάτω. Οὐ τὰ αὐτὰ οὖν ἡμεῖς ἄλλοις
 δοξάζομεν, ἀλλ' οἱ πάντες τὰ ἡμέτερα μιμούμενοι λέγουσι. Παρ'
 ἡμῖν οὖν ἐστὶ ταῦτα ἀκοῦσαι καὶ μαθεῖν παρὰ τῶν οὐδὲ τοὺς χα-
 ρακτῆρας τῶν στοιχείων ἐπισταμένων, ἰδιωτῶν μὲν καὶ βαρβάρων
 τὸ φθέγμα, σοφῶν δὲ καὶ πιστῶν τὸν νοῦν ὄντων, καὶ πηρῶν
 καὶ χήρων τινῶν τὰς ὄφεις. ¹⁰ ὡς ¹⁰ συνεῖναι οὐ σοφία ἀνθρωπεία
 ταῦτα γεγονέναι, ἀλλὰ δυνάμει θεοῦ λέγεσθαι.

61. Ὅν τρόπον δὲ καὶ ¹ ἀνεθήκαμεν ἑαυτοὺς τῷ θεῷ καινα-
 ποιηθέντες διὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐξηγησόμεθα, ὅπως μὴ τοῦτο πα-
 ραλιπόντες δόξωμεν πονηρεῖν τι ἐν τῇ ἐξηγήσει. Ὅσοι ἂν πει-
 σθῶσι καὶ πιστεύωσιν ἀληθῆ ταῦτα τὰ ² ὑφ' ἡμῶν διδασκόμενα
 καὶ λεγόμενα εἶναι, καὶ βιοῦν οὕτως δύνασθαι ὑπισχνῶνται, εὐ-
 χεσθαί τε καὶ αἰτεῖν ³ νηστεύοντες παρὰ τοῦ θεοῦ τῶν προημαρ-

5. οὕτως παρέδωκεν. Ἄ ἀνα-
 γνοὺς etc.] Codd. msti, Stephan.,
 Sylburg. et Thirlb. ...θάνατον. Οὕ-
 τως παρέδωκεν ἀναγνοὺς Πλ. etc.,
 quibus in verbis Davisius pro οὕτως
 rescribi vult τοῦτο. Quam recepim-
 us interpunctionem, Grabius ex-
 cogitavit; quum vero illud ἀναγνοὺς
 absque casu accusativo nimis durum
 sit, reposuimus ἄ, quod facile omit-
 ti poterat, ut notavit Thirlbius, cui
 Thalemann. et Braun. assentiuntur.

Attamen calculo critico indigna est
 altera illius editoris Londinensis
 emendatio, qua pro οὕτως παρέ-
 δωκεν scribere malit τοῦτο, ὡς
 προεδηλώσαμεν.

6. ὡς προείπομεν] Cf. c. 59.
 p. 92. D.

7. Τὰ δὲ τρίτα περὶ τὸ τρίτον]
 Est Pseudo-Platon. epist. II. p. 312.
 E. (Vol. XI. p. 69.) locus difficil-
 limus, qui quomodo recte expli-
 candus sit, inter se discrepant.

scribit, ac populum hoc modo exitium tradit effugisse. His lectis Plato nec satis accurate perspectis, quum figuram crucis esse non attenderet, sed decussationem esse crederet, alteram illam post principem Deum virtutem in universo decussatam esse dixit. Quod autem ab eo tertium dicitur, inde ortum est, quod Spiritum Dei apud Mosem, ut supra diximus, super aquas ferri legerat. Secundum enim locum Dei Logo, quem in universo decussatum esse dixit, tertium vero ei, qui super aquas ferri dictus est, Spiritui tribuit his verbis: *Tertia autem circa tertium.* Quomodo autem futuram conflagrationem Spiritus sanctus per Mosem praedixerit, audite. Sic enim ait: *Descendet ignis semper vivens et devorabit usque ad imam abyssum.* Non ergo eadem nos ac alii opinamur, sed nostra omnes imitati edisserunt. Haec sane apud nos audire est et discere ex iis, qui ne figuras quidem literarum norunt, imperitis hominibus et lingua barbaris, sed mente sapientibus et fidelibus, quorum etiam nonnulli debiles et oculis capti: ut intelligere liceat non humana sapientia haec fieri, sed vi Dei dici.

61. Quomodo autem nos Deo consecraverimus per Christum renovati, id quoque exponemus, ne quid improbe, si hoc praetermittamus, in enarrandis rebus agere videamur. Quicumque persuasum habuerint et crediderint vera esse, quae a nobis docentur et dicuntur, seque ita vivere posse promiserint, ii precari et jejunantes priorum peccatorum veniam a Deo

Certe a Patribus perperam ad christianam doctrinam transfertur. Cum Platone habent *τρίτον περὶ τὰ τρίτα*; sed Marano observante Proclus Theolog. platonic. II. c. 11. eodem modo legit ac S. Martyr, quod argumento est non defuisse codices, in quibus haec legendi ratio occurreret.

8. *Καταβήσεται... κάτω*] Deuter. XXXII. 22.

9. *ὡς...λέγεσθαι*] Coll. ep. 1.

ad Corinth. II. 4. sq..

10. *συνεῖναι*] Davis., Galland. et Braun. contendunt *συνιέναι* legendum esse. Sed vid. c. 14. not. 1..

1. *ἀνεθήκαμεν... Χριστοῦ*] Cf. c. 49. not. 7..

2. *ὑφ'*] Stephan., Grab. et Thalemann. male *ἐφ'*. Cf. loc. parall. c. 66. p. 97. E: *τὰ δεδιδαγμένα ὑφ' ἡμῶν.*

3. *νηστεύοντες*] Clement. Constitutt. apost. XII. c. 22.: *Πρὸ δὲ*

τημένων ἀφ᾿εσιν διδάσκονται, ἡμῶν συνευχομένων καὶ συννηστευόντων αὐτοῖς. Ἐπειτα ἄγονται ὑφ' ἡμῶν ἕνθα ὕδωρ ἐστὶ, καὶ τρόπον ἀναγεννήσεως, ὃν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ ἀνεγεννήθημεν, ἀνα-94 γεννῶνται· ⁴ ἐπ' ὀνόματος γὰρ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων καὶ δεσπότητος θεοῦ καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου τὸ ἐν τῷ ὕδατι τότε λουτρὸν ποιοῦνται. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς εἶπεν· ⁵ Ἄν μὴ ἀναγεννηθῆτε, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅτι δὲ καὶ ἀδύνατον εἰς τὰς μήτρας τῶν τεκουσῶν τοὺς ἀπαξ ⁶ γεννωμένους ἐμβῆναι, φανερόν πασίν ἐστι. Καὶ διὰ Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, ⁷ ὡς προεγράψαμεν, εἴρηται, τίνα τρόπον φεύξονται τὰς ἁμαρτίας οἱ ἁμαρτήσαντες καὶ μετανοοῦντες. Ἐλέχθη **B** δὲ οὕτως· ⁸ Λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε, ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, κρίνατε ὄρφανῶν καὶ δικαιοῦσατε χήραν, καὶ δεῦτε καὶ διαλεχθῶμεν, λέγει κύριος. Καὶ ἐὰν ὧσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶν, καὶ ἐὰν ὧσιν ὡς κόκκινον, ὡς χιόνα λευκανῶν. Ἐὰν δὲ μὴ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδεται· τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. Καὶ λόγον δὲ εἰς τοῦτο παρὰ τῶν ἀποστόλων ἐμάθομεν τοῦτον. ⁹ Ἐπειδὴ τὴν πρώτην γένεσιν ἡμῶν ἀγνοοῦν- **C** τες κατ' ἀνάγκην ¹⁰ γεγεννημέθα ἐξ ὑγρᾶς σπορᾶς κατὰ μίξιν τὴν τῶν γονέων πρὸς ἀλλήλους καὶ ἐν ἔθεσι φαύλοις καὶ πονηραῖς ἀνατροφαῖς γεγόναμεν, ὅπως μὴ ἀνάγκης τέκνα μηδὲ ἀγνοίας μένωμεν, ἀλλὰ προαιρέσεως καὶ ἐπιστήμης, ἀφ᾿εσῶς τε ἁμαρτιῶν ὑπὲρ ὧν προσημάρτομεν τύχωμεν ἐν τῷ ὕδατι, ἐπονομάζεται τῷ ἐλομένῳ ἀναγεννηθῆναι καὶ μετανοήσαντι ἐπὶ τοῖς ἡμαρτημένοις τὸ τοῦ πατρὸς **D** τῶν ὅλων καὶ δεσπότητος θεοῦ ὄνομα, ¹¹ αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐπιλέ-

τοῦ βαπτίσματος νηστευσάτω ὁ βαπτιζόμενος. *Gradius.*

4. ἐπ'... ἁγίου] Haec spectant ad formulam baptismalem in ev. Matth. XXVIII. 19..

5. Ἄν... πασίν ἐστι] Ev. Joann. III. 3.—5..

6. γεννωμένους] Cod. Clarom. γενομένους et ad marginem γεννηθέντας: si pro interpretatione, recte, sin pro emendatione, male; nam

bene habet scriptura codicis. *Thirlbius* (in Addend.).

7. ὡς προεγράψαμεν] Cf. c. 44. p. 81. C. D.

8. Λούσασθε... ἐλάλ. ταῦτα] Jesai. I. 16.—20..

9. Ἐπειδὴ τὴν πρ. etc.] Distinguit Martyr inter generationem carnalem et spiritualem: il'a (ἐξ ὑγρ. σπορᾶς κ. μίξιν τ. τ. γονέων) quoad natos, quippe qui eam non

petere docentur, nobis una precantibus et jejulantibus. Deinde eo ducuntur a nobis, ubi aqua est, et eodem regenerationis modo regenerantur, quo et ipsi sumus regenerati; nam in nomine parentis universorum ac domini Dei ac salvatoris nostri Jesu Christi et Spiritus sancti lavacrum in aqua tunc suscipiunt. Dixit enim Christus: *Nisi regenerati fueritis, non intrabitis in regnum coelorum.* Fieri autem non posse, ut semel nati in uteros matrum ingrediantur, omnibus perspicuum est. Dictum etiam est per Jesaiam prophetam, ut supra scripsimus, quonam modo peccata effugiant qui peccaverunt et poenitentiam agunt. Sic autem locutus est: *Lavamini, mundi estote, auferte mala ex animis vestris, discite facere bonum, judicate pupillo et justificare viduam, et venite et disceptemus, dicit dominus. Et si fuerint peccata vestra ut phoeniceum, tamquam lanam dealbabo, et si fuerint ut coccinum, tamquam nivem dealbabo. Si autem non audieritis me, gladius devorabit vos; os enim domini locutum est haec.* Hanc autem hujus rei rationem ab apostolis accepimus. Quandoquidem primam nostram generationem ignorantem necessitate ex humido semine per mutuum parentum mixtionem geniti sumus atque in pravis moribus et nefariis institutis educati, ut ne necessitatis et ignorantis filii maneamus, sed electionis et scientiae, et remissionem peccatorum prius commissorum consequamur in aqua: super eo, qui regenerari voluerit et peccatorum poenitentiam egerit, parentis omnium et domini Dei nomen pronuntiatur, hoc ipsum dumtaxat appellante eo, qui baptizan-

effecerint, est necessitatis actus (κατ' ἀνάγκ. γεγενν.), haec vero (ἐν τ. ὕδατι) a nostra libertate pendet, quum ii tantum Spiritu renascantur, qui voluerint (τ. ἐλομένῳ ἀναγενν.); ἢ ἄρα facit nos τέκνα ἀνάγκης et ἀγνοίας (scilicet ἐν ἔθει φάυλοις κ. πονηρ. ἀνατροφ. γεγόναμεν), haec vero τέκνα προαιρέσεως et ἐπιστήμης. Expiandi autem vis ad peccata pertinet ante baptismum com-

missa (ἄφεσις ἁμαρτ. ὑπὲρ ὧν προημάρτομεν coll. supra. τ. προσημαρτ. ἄφεσ.).

10. γεγεννήμεθα] Maran. γεγεννήμεθα contra codices.

11. αὐτὸ . . . λουτρόν] Vulgo vitiose procul dubio αὐτὸ τ. μ. ἐπιλέγοντες τοῦτον λουσ. ἄγοντες etc.. Sylburgius conjicit καὶ αὐτὸ τοῦτο ἐπιλέγοντες τὸν λουσόμενον ἄγομεν ἐπὶ τὸ λουτρόν. Grabius vult

γοντος τοῦ τὸν λουσόμενον ἄγοντος ἐπὶ τὸ λουτρόν: ὄνομα γὰρ τῷ ἀρρήτῳ θεῷ οὐδεὶς ἔχει εἰπεῖν, εἰ δέ τις τολμήσειεν εἶναι λέγειν, μέμνηε τὴν ἄσωτον μανίαν. Καλεῖται δὲ τοῦτο τὸ λουτρόν φωτισμός, ὡς φωτιζομένων τὴν διάνοιαν ¹² τῶν ταῦτα μανθανόντων. Καὶ ἐπ' ὀνόματος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ ἐπ' ὀνόματος πνεύματος ἁγίου, ὃ διὰ τῶν προφητῶν B προεκήρυξε τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν πάντα, ὃ ¹³ φωτιζόμενος λούεται.

62. Καὶ τὸ λουτρόν δὴ τοῦτο ἀκούσαντες οἱ δαίμονες διὰ τοῦ ¹ προφήτου κεκηρυγμένον ἐνήργησαν καὶ φαντίζειν ἑαυτοὺς τοὺς εἰς τὰ ἱερά αὐτῶν ἐπιβαίνοντας καὶ προσιέναι αὐτοῖς μέλλοντας, λοιβὰς καὶ κνίσας ἀποτελοῦντας. ² τέλεον δὲ καὶ λούεσθαι ἀπιόν- ⁹⁵ τας πρὶν ἔλθεῖν ἐπὶ τὰ ἱερά, ἔνθα ἴδρυνται, ἐνεργοῦσι. Καὶ γὰρ τὸ ὑπολύεσθαι ἐπιβαίνοντας τοῖς ἱεροῖς καὶ ³ τοῖς αὐτοῖς τοὺς θρησκεύοντας κελεύεσθαι ὑπὸ τῶν ἱερατευόντων ἐκ τῶν συμβάντων Μωσεὶ τῷ εἰρημένῳ προφήτῃ μαθόντες οἱ δαίμονες ἐμμήσαντο. Κατ' ἐκεῖνο γὰρ τοῦ καιροῦ ὅτε Μωσῆς ἐκελεύσθη κατελθὼν εἰς Αἴγυπτον ἐξαγαγεῖν τὸν ἐκεῖ λαὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν, ποιμαίνοντος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀρῶαβικῇ γῆ πρόβατα ⁴ τοῦ πρὸς μη- B τρὸς θείου ἐν ἰδέᾳ πυρὸς ἐκ βάτου προσωμίλησεν αὐτῷ ὁ ἡμέτερος Χριστὸς καὶ εἶπεν. ⁵ Ὑπόλυσαι τὰ ἀποδήματά σου καὶ προσελθὼν ἄκουσον. Ὁ δὲ ὑπολυσάμενος καὶ προσελθὼν ἀκήκοε κατελθεῖν εἰς Αἴγυπτον καὶ ἐξαγαγεῖν τὸν ἐκεῖ λαὸν τῶν Ἰσραηλιτῶν, καὶ δύναμιν ἰσχυρὰν ἔλαβε παρὰ τοῦ λαλήσαντος αὐτῷ ἐν ἰδέᾳ πυρὸς

αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐπιλέγοντες τού- τῳ (sc. Deo) λουσόμενον etc. . Egre- gie Thirlbuis, quocum faciunt Tha- lemman. et Bräunius, ita emendavit, quemadmodum textui inserere haud dubitavimus.

12. τῶν ταῦτα μανθανόντων] Thirlb. conjicit τῶν αὐτοῦ μετα- σχόντων. Sed Heumanno (Miscell. Lips. nov. Vol. III. P. 2. p. 226.) admonente non est dubium, textum vulgarem esse incorruptissimum. In- dicant verba τῶν ταῦτα (nimirum τὰ ὑφ' ἡμῶν διδασκ. etc., ut supra ait) μανθανόντων, φωτισμοῦ

appellationem usurpari respectu ha- bito disciplinae catechumenorum, quippe ante baptismum institutae. Nec opus est μαθόντων legere.

13. φωτιζόμενος] H. e. bapti- zandus; baptizatus vocatur φωτι- σθείς (c. 65. p. 97. C.).

1. προφήτου] Nempe Jesaiae, cujus verba c. 61. p. 94. B. lauda- ta sunt.

2. τέλεον etc.] Multa hic sed inutili labore Thirlbuis excogitat; videlicet opinatur legendum ἐν τέ- λει pro τέλεον, aut ἅπαντας s. ἱερατεύοντας pro ἀπιόντας, aut

dum ad lavacrum ducit; nemo est enim qui nomen dicere non enarrabili Deo possit, si quis autem dicere audeat nomen illi inesse, is perditte insanit. Vocatur autem lavacrum illud illuminatio, eo quod mente illuminentur qui haec discunt. Sed et in nomine Jesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi et in nomine Spiritus sancti, qui per prophetas omnia ad Jesum spectantia praenuntiavit, is qui illuminatur abluitur.

62. Atque hoc lavacrum daemones quum per prophetam praedicatum audissent, perfecerunt, ut qui templa eorum ingrediuntur iisque supplicaturi sunt et libamina ac nidores delaturi, seipsos aquae aspersione lustrarent; atque illud etiam perficiunt, ut proficiscentes penitus lavent, antequam in templa, ubi iidem daemones collocati sunt, deveniant. Nam et quod sacerdotes jubent, ut calceos solvant, qui templa ingrediuntur et iisdem rebus daemones colunt, id daemones ex his, quae supradicto prophetae Mosi evenerunt, cognitum imitati sunt. Quo enim tempore Moses in Aegyptum descendere et populum Israeliticum ibi commorantem educere jussus est, pascentem illum in Arabia oves avunculi materni Christus noster in specie ignis e rubo allocutus est dicens: *Solve calceamenta tua et accedens audi.* Tum ille calceamentis depositis accedens audivit descensurum se in Aegyptum ibique commoranti populo Israelitico ducem abeunti futurum, quumque a Christo, qui in specie ignis locutus cum ipso fuerat, magnam virtutem accepisset, descendit et populum eduxit magnis et admirandis

ἐνήργ. κ. ἴαντ. ἐ. τὸς προσιέναι
αὐτοῖς μέλλ. λοιβ. κ. κνίσ. ἀποτ.,
τέλειον δὲ καὶ λούεσθαι ἅπαντας
τοὺς εἰς τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἐπιβαίνον-
τας, πρὶν ἔλθ. ἐπὶ τ. ἱερὰ ἐνθα
ἰδρ., ἐνεργοῦσι.

3. τοῖς αὐτοῖς] Sylburg. mallet
τοῖς ναοῖς vel τοῖς σηκοῖς, Thirlb.
τὸ αὐτὸ vel τοῖς ἀδύτοις, melius au-
tem, conjectura si opus esset, Braun.
τοῖς τειαύτοις. Subintelligit Grab.
daemonibus, Maran. rectius rebus.

4. τοῦ πρὸς μητρὸς θείου] Mirum unde haec S. Martyr hause-
rit. Forte memoria effluente ma-
ternum avunculum pro socero sum-
sit. Conjicit Thirlb. eum in Mo-
sem transferre, quod Jacobo con-
venit; huic quidem apparuit Deus
quum pasceret greges avunculi sui
et soceri Labauis. Maranus. Vid.
c. 42. not. 3..

5. Τπόλυσαι... ἄκουσον] Exod.
III. 5..

Χριστοῦ, καὶ κατελθὼν ἐξήγαγε τὸν λαὸν ποιήσας μεγάλα καὶ θαυ-
μάσια, ἃ εἰ βούλεσθε μαθεῖν, ἐκ τῶν συγγραμμάτων ἐκείνου ἀκρι- C
βῶς μαθήσεσθε.

63. Ἰουδαῖοι δὲ πάντες καὶ νῦν διδάσκουσι τὸν ἀνωνόμαστον
θεὸν λελαληκέναι τῷ Μωσεῖ, ὅθεν τὸ προφητικὸν πνεῦμα διὰ
Ἡσαΐου τοῦ προμεμνημένου προφήτου ¹ ἐλέγχον αὐτούς, ² ὡς
προεγράψαμεν, εἶπεν. ³ Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν
φάτνην τοῦ κυρίου αὐτοῦ, Ἰσραὴλ δὲ με οὐκ ἔγνω καὶ ὁ λαὸς με
οὐκ συνῆκε. Καὶ Ἰησοῦς δὲ ὁ Χριστός, ὅτι οὐκ ἔγνωσαν Ἰουδαῖοι, D
τί πατὴρ καὶ τί υἱός, ὁμοίως ἐλέγχων αὐτούς καὶ αὐτὸς εἶπεν·
⁴ Οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός, οὐδὲ τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ
πατὴρ καὶ οἷς ἂν ἀποκαλύψῃ ὁ υἱός. Ὁ λόγος δὲ τοῦ θεοῦ ἐστίν
ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ⁵ ὡς προέφημεν. Καὶ ἄγγελος δὲ καλεῖται καὶ ⁶ ἀπό-
στολος· αὐτὸς γὰρ ⁷ ἀπαγγέλλει ὅσα δεῖ γνωσθῆναι, καὶ ἀποστέλ-
λεται μηνύσων ὅσα ἀγγέλλεται, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν εἶπεν·
⁸ Ὁ ἐμοῦ ἀκούων, ἀκούει τοῦ ἀποστελλαντός με. Καὶ ἐκ τῶν τοῦ E
Μωσέως δὲ συγγραμμάτων φανερόν τοῦτο γενήσεται. Λέλεκται δὲ
ἐν αὐτοῖς οὕτως· ⁹ Καὶ ἐλάλησε Μωσεῖ ἄγγελος θεοῦ ἐν φλογὶ πυ-
ρός ἐκ τῆς βράτου καὶ εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, θεὸς Ἀβραάμ, θεὸς
Ἰσαάκ, θεὸς Ἰακώβ, ὁ θεὸς τῶν πατέρων σου. Κάτελθε εἰς Αἴ-
γυπτον καὶ ἐξάγαγε τὸν λαόν μου. Τὰ δ' ἐπόμενα ἐξ ἐκείνων βου-
λόμενοι μαθεῖν δύνασθε· οὐ γὰρ δυνατόν ἐν τούτοις ἀναγράψαι
πάντα. Ἄλλ' εἰς ἀπόδειξιν γεγονάσιν οἶδε οἱ λόγοι, ὅτι υἱὸς θεοῦ ⁹⁶
καὶ ἀπόστολος Ἰησοῦς ὁ Χριστός ἐστι, πρότερον λόγος ὢν, καὶ ἐν
ιδέα πυρός ποτὲ φανείς, ποτὲ δὲ καὶ ¹⁰ ἐν εἰκόνι ἀσωμάτων· νῦν
δὲ διὰ θελήματος θεοῦ ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπέλου γένους ἄνθρωπος
γενόμενος ὑπέμεινε καὶ παθεῖν ὅσα αὐτὸν ἐνήργησαν οἱ δαίμονες
διατεθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνοήτων Ἰουδαίων. Οἵτινες ἔχοντες ῥητῶς
εἰρημένον ἐν τοῖς Μωσέως συντάγμασι· ¹¹ Καὶ ἐλάλησεν ἄγγελος

1. ἐλέγχον] Maran. male ἐλέγ-
χων.

2. ὡς προεγράψαμεν] Cf. c. 37.
p. 77. A.

3. Ἔγνω... συνῆκε] Jesai. I. 3..

4. Οὐδεὶς... υἱός] Ev. Matth.
XI. 27..

5. ὡς προέφημεν] Cf. c. 32.
p. 74. B.

6. ἀπόστολος] Sic et postea
Christus bis appellatur. Coll. ep. ad

Hebr. III. 1..

7. ἀπαγγέλλει] Uterque Cod.
mstus παραγγέλλει ad marginem.

rebus editis, quas si vultis discere, ex ejus libris accurate discetis.

63. Judaei autem omnes etiam nunc docent carentem nomine Deum cum Mose collocutum esse, unde illos Spiritus sanctus per supradictum prophetam Jesaiam increpans sic loquitur, ut antea scripsimus: *Cognovit bos possessorem suum et asinus praesepe domini sui, Israel autem me non cognovit et populus me non intellexit.* Ac Jesus Christus quum eos similiter argueret, quod nec quid pater sit, nec quid filius, novissent, sic et ipse dixit: *Nemo cognovit patrem nisi filius, neque filium nisi pater et quibus revelaverit filius.* Logos autem Dei est ejus filius, ut diximus. Vocatur etiam angelus et apostolus; ipse enim nuntiat quaecumque cognosci decet, et mittitur ut indicet quaecumque nuntiantur, quemadmodum et ipse dominus noster ait: *Qui me audit, eum qui me misit audit.* Atque id quidem patebit ex Mosis scriptis, in quibus haec dicta legimus: *Et locutus est Mosi angelus Dei in flamma ignis e rubo et dixit: Ego sum existens ille, Deus Abrahami, Deus Isaaci, Deus Jacobi, Deus patrum tuorum. Descende in Aegyptum et educ populum meum.* Quae vero sequuntur, potestis ex illis scriptis, si vultis, cognoscere; non enim hic omnia perscribere possumus. Haec autem eo diximus, quo filium Dei et apostolum esse Jesum Christum demonstraremus: qui quidem, quum antea Logos esset, ac modo in specie ignis, modo etiam in imagine incorporeorum visus esset, nunc voluntate patris pro humano genere homo factus ea etiam perpeti sustinuit, quaecumque in eum insani Judaei daemonum impulsu moliti sunt. Qui quum nominatim in Mosis commentariis expressum habeant: *Et locutus est angelus Dei cum*

8. Ὁ...με] Ev. Luc. X. 16..

9. Καὶ...μον] Exod. III. 2. 6.

10. 14. sq..

10. ἐν εἰκότι ἀσωμάτων] Omnino perverse Langus ἐνσωμάτων conjectat, quum paulo post εἰκότος ἀσωμάτων legatur. Propter haec

autem verba Maranus hic scribi vult ἀσωμάτων. Braunius etsi non malam, tamen non necessariam conjecturam vocat. Gravius indicatos putat angelos.

11. Καὶ...Ἰακώβ] Exod. III. 2. 14. sq..

τοῦ θεοῦ τῷ Μωσεῖ ἐν πυρὶ φλογὸς ἐν βάτῳ καὶ εἶπεν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ, τὸν τῶν ὄλων πατέρα καὶ δημιουργὸν τὸν ταῦτα εἰπόντα λέγουσιν εἶναι. Ὅθεν καὶ τὸ προφητικὸν πνεῦμα ἐλέγχον αὐτοὺς εἶπεν·¹² Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαὸς με οὐ συνῆκε. Καὶ πάλιν ὁ Ἰησοῦς, ὡς ἐδηλώσαμεν, παρ' αὐτοῖς ὢν εἶπεν·¹³ Οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός, οὐδὲ τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ καὶ οἷς ἂν ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. Ἰουδαῖοι οὖν ἠγῆσάμενοι ἀεὶ τὸν πατέρα τῶν ὄλων λελαληκέναι τῷ Μωσεῖ, τοῦ λαλήσαντος αὐτῷ ὄντος υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ὃς καὶ ἄγγελος καὶ ἀπόστολος κέκληται, δικαίως ἐλέγχονται καὶ διὰ τοῦ προφητικοῦ πνεύματος καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ὡς οὔτε τὸν πατέρα οὔτε τὸν υἱὸν ἔγνωσαν. Οἱ γὰρ τὸν υἱὸν πατέρα φάσκοντες εἶναι, ἐλέγχονται μήτε τὸν πατέρα ἐπιστάμενοι, μήθ' ὅτι ἐστὶν υἱὸς τῷ πατρὶ τῶν ὄλων γινώσκοντες·¹⁴ ὃς καὶ λόγος πρωτότοκος ὢν τοῦ θεοῦ καὶ θεὸς ὑπάρχει. Καὶ πρότερον διὰ τῆς τοῦ πυρὸς μορφῆς καὶ εἰκόνης ἄσωμάτου τῷ Μωσεῖ καὶ τοῖς ἑτέροις προφήταις ἐφάνη· νῦν δ' ἐν χρόνοις τῆς ὑμετέρας ἀρχῆς, ὡς προείπομεν, διὰ παρθένου ἄνθρωπος γενόμενος κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς βουλήν ὑπὲρ σωτηρίας τῶν πιστευόντων αὐτῷ καὶ ἔξουθενηθῆναι καὶ παθεῖν ὑπέμεινεν, ἵνα ἀποθανὼν καὶ ἀναστὰς νικήσῃ τὸν θάνατον. Τὸ δὲ εἰρημένον ἐκ βάτου τῷ Μωσεῖ·¹⁵ Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, ὁ θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ θεὸς Ἰακώβ καὶ ὁ θεὸς τῶν πατέρων σου, σημαντικὸν τοῦ καὶ ἀποθανόντος ἐκείνους μένειν καὶ εἶναι αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀνθρώπου· καὶ γὰρ πρῶτοι τῶν πάντων ἀνθρώπων ἐκεῖνοι περὶ θεοῦ ζήτησιν ἠσυχολήθησαν, Ἀβραάμ μὲν πατήρ ὢν τοῦ Ἰσαὰκ, Ἰσαὰκ δὲ τοῦ Ἰακώβ, ὡς καὶ Μωσῆς ἀνέγραψε.

64. Καὶ τὸ ἀνεγείρειν δὲ τὸ εἶδωλον τῆς λεγομένης Κόρης ἐπὶ ταῖς τῶν ὑδάτων πηγαῖς ἐνεργῆσαι τοὺς δαίμονας, λέγοντας θυγατέρα αὐτὴν εἶναι τοῦ Διός, μιμησαμένους τὸ διὰ Μωσέως εἰρημένον, ἐκ τῶν προειρημένων νοῆσαι δύνασθε. Ἐφη γὰρ ὁ

12. Ἰσραὴλ . . . συνῆκε] Jesai. τ. θεοῦ] Fortasse Justinus scripsit I. 3. . ὃς λόγος καὶ πρωτότ. ὢν τ. θεοῦ.

13. Οὐδεὶς . . . ἀποκαλύψῃ] Cf. c. 23. p. 68. C: λόγος αὐτοῦ Ἐν. Matth. XI. 27. . ὑπάρχων καὶ πρωτότοκος. Dial. c.

14. ὃς καὶ λόγος πρωτότ. ὢν Tr. c. 125. p. 354. D: θεοῦ δὲ ἐκ

*Mose in igne flammae e rubo et dixit: Ego sum existens ille, Deus Abrahami et Deus Isaaci et Deus Jacobi, parentem et conditorem universorum haec dixisse asserunt. Hinc et Spiritus propheticus eos increpans dixit: Israel autem me non cognovit, et populus me non intellexit. Et rursus Jesus, ut ostendimus, quum apud eos esset: Nemo cognovit, inquit, patrem nisi filius, neque filium nisi pater et quibus filius revelaverit. Patrem igitur universorum Judaei semper cum Mose collocutum existimantes, quum is, qui locutus est, filius Dei esset, qui et angelus et apostolus vocatus est, merito et a prophético Spiritu et ab ipso Christo arguuntur nec patrem nec filium nosse. Nam qui filium patrem esse dicunt, hi arguuntur nec patrem scire, nec filium esse universorum patri cognoscere; qui quum Logos sit primogenitus Dei, Deus etiam est. Ac prius quidem Mosis et ceteris prophetis in specie ignis et imagine incorporea visus est: nunc autem vestri imperii temporibus ex virgine, ut jam diximus, homo factus secundum patris voluntatem pro eorum salute, qui ipsi credunt, et pro nihilo haberi et pati sustinuit, ut mortuus ac resurgens mortem vinceret. Quod autem ex rubo dictum est Mosis: *Ego sum existens ille, Deus Abrahami et Deus Isaaci et Deus Jacobi et Deus patrum tuorum*, argumento est eos etiam post mortem manere et ipsius Christi homines esse; hi enim primi omnium in Dei inquisitione versati sunt, Abrahamus quidem pater Isaaci, Isaacus autem Jacobi, quemadmodum et Moses perscripsit.*

64. Atque ut illius, quae dicitur, Proserpinae simulacrum ad fontes aquarum erigeretur, id quoque daemonum molitione, qui illam Jovis filiam esse dixerunt ac verba Mosis imitati sunt, contigisse, ex supra dictis perspicere potestis. Moses enim,

τοῦ εἶναι τέκνον πρωτότοκον. Illud video jam Langum in versione sua (qui quod Verbum et Primogenitus Dei sit) expressisse atque Thirlbium (in Addend.) conjecisse. Non

tamen mutare audeo, lectio vulgaris quum possit tolerari.

15. Ἐγώ . . . σου] Exod. III. 14. sq..

Μωσῆς, ¹ ὡς προεγράψαμεν· ² Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκευάστος, καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τῶν ὑδάτων. Εἰς μίμησιν οὖν τοῦ λεχθέντος ἐπιφερομένου τῷ ὕδατι πνεύματος θεοῦ τὴν Κόρην θυγατέρα τοῦ Διὸς ἔφασαν. Καὶ τὴν Ἀθηναῖαν δὲ ὁμοίως πονηρευόμενοι θυγατέρα τοῦ Διὸς ἔφασαν οὐκ ἀπὸ μίξεως, ἀλλ' ἐπειδὴ ³ ἐννοηθέντα τὸν θεὸν διὰ λόγου τὸν κόσμον ποιῆσαι ἔγνωσαν, ὡς τὴν πρώτην ἐννοίαν ἔφασαν τὴν Ἀθηναῖαν· ὅπερ γελοιότατον ἡγούμεθα εἶναι, τῆς ἐννοίας εἰκόνα παραφέρειν θηλειῶν μορφῆν. Καὶ ὁμοίως τοὺς ἄλλους λεγομένους υἱοὺς τοῦ Διὸς αἱ πράξεις ἐλέγχουσι.

65. Ἡμεῖς δὲ μετὰ τὸ οὕτως λουῖσαι τὸν πεπεισμένον καὶ συγκατατεθειμένον ἐπὶ τοὺς λεγομένους ἀδελφοὺς ἄγομεν, ἔνθα συνηγμένοι εἰσὶ, ¹ κοινὰς εὐχὰς ποιησόμενοι ὑπὲρ τε ἑαυτῶν καὶ τοῦ φωτισθέντος καὶ ἄλλων πανταχοῦ πάντων εὐτόνως, ὅπως καταξιωθῶμεν τὰ ἀληθῆ μαθόντες καὶ δι' ἔργων ἀγαθοὶ πολιτευταὶ καὶ φύλακες τῶν ἐντεταλμένων εὐρεθῆναι, ὅπως τὴν αἰώνιον σωτηρίαν σωθῶμεν. Ἀλλήλους φιλήματι ἀσπαζόμεθα παυσάμενοι τῶν εὐχῶν. Ἐπειτα προσφέρεται τῷ προεστῶτι τῶν ἀδελφῶν ἄρτος ² καὶ ποτήριον ὕδατος καὶ κραμάτος, καὶ οὗτος λαβὼν αἶνον καὶ δόξαν τῷ πατρὶ τῶν ὄλων διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου ἀναπέμπει καὶ εὐχαριστίαν ὑπὲρ τοῦ κατηξιῶσθαι τούτων παρ' αὐτοῦ ἐπὶ πολὺ ποιεῖται· οὗ συντελέσαντος τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐχαριστίαν πᾶς ὁ παρῶν λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων· Ἀμήν. Τὸ δὲ ἀμήν τῇ Ἑβραϊδὶ φωνῇ τὸ γένοιτο σημαίνει. Εὐχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν διάκονοι διδύασιν ἐκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος καὶ τοῖς οὐ παροῦσιν ἀποφέρουσι.

66. Καὶ ἡ τροφή αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία, ἧς οὐδενὶ ἄλλῳ μετασχεῖν ἐξόν ἐστιν, ἢ τῷ πιστεύοντι ἀληθῆ εἶναι τὰ δεδιδαγμένα ὑφ' ἡμῶν καὶ λουσαμένῳ τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν 98

1. ὡς προεγράψ.] Cf. c. 59. p. 92. D.

2. Ἐν . . . ὑδάτων] Genes. I. 1. sq..

3. ἐννοηθέντα] I. e. postquam mundi exemplar in Logo suo descripsit. Maranus.

1. κοινὰς εὐχὰς etc.] Cf. Con-

ut supra scripsimus, sic ait: *Principio fecit Deus coelum et terram. Terra autem erat inaspectabilis et incondita, et Spiritus Dei ferebatur super aquas.* Ad imitationem ergo illius Dei Spiritus, qui super aquas ferri dictus est, Proserpinam Jovis filiam vocarunt. Ac simili nequitia Minervam ex Jove genitam dixerunt, idque non ex concubitu; sed quum mundum a Deo, postquam cogitavit, conditum esse per Logon cognovissent, primam veluti notionem Minervam dixerunt; quod quidem perridiculum nobis videtur, muliebrem formam ad imaginem notionis exprimendam inducere. Similiter et reliquos, qui dicuntur, Jovis filios ipsae actiones redarguunt.

65. Nos autem postquam eum, qui fidem suam et assensum doctrinae nostrae testatus est, sic abluimus, ad eos qui dicuntur fratres deducimus, ubi illi congregati sunt, communes preces et pro nobismetipsis et pro eo qui illuminatus est et pro aliis ubique omnibus intento animo facturi, ut veritatis cognitionem adepti hac etiam gratia dignemur, ut rectam operibus vitam agentes et praeceptorum custodes inveniamur, quo salutem aeternam assequamur. Invicem osculo salutamus, ubi desiimus precari. Deinde ei qui fratribus praeest panis affertur et poculum aquae et vini, quibus ille acceptis laudem et gloriam universorum parenti per nomen filii et Spiritus sancti sursum mittit et gratiarum actionem pro his ab illo acceptis donis prolixè exsequitur; postquam preces et gratiarum actionem absolvit, populus omnis acclamat: *Amen*. Amen autem Hebraea lingua idem valet ac *Fiat*. Postquam vero is qui praeest gratiarum actionem absolvit et populus omnis acclamavit, qui apud nos dicuntur Diaconi panem et vinum et aquam, in quibus gratiae actae sunt, unicuique praesentium participanda distribuunt et ad absentes perferunt.

66. Atque hoc alimentum apud nos vocatur Eucharistia, cujus nemini alij licet esse participi, nisi qui credat vera esse quae docemus, atque illo ad remissionem peccatorum et rege-

stitt. apost. VIII. c. 9. sqq.

Vid. librum meum: De Justini Mart.

2. κ. ποτ. ὕδατος κ. κρέμα.] scripti et doctr. p. 181. not. 63..

καὶ εἰς ἀναγέννησιν λουτρὸν καὶ οὕτως βιοῦντι ὡς ὁ Χριστὸς παρέδωκεν. Οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ¹ ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγου θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτως καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρ- B
κα καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. Οἱ γὰρ ἀπόστολοι ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν, ἃ καλεῖται εὐαγγέλια, οὕτως παρέδωκαν ἐντετάλθαι αὐτοῖς τὸν Ἰησοῦν, λαβόντα ἄρτον εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν· ² Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἀνάμνησίν μου, ³ τουτέστι τὸ σῶμά μου· καὶ τὸ ποτήριον ὁμοίως λαβόντα καὶ εὐχαριστήσαντα εἰπεῖν· ⁴ Τοῦτό ἐστι αἷμά μου, καὶ μόνοις αὐτοῖς μεταδοῦναι. Ὅπερ καὶ ἐν τοῖς ⁵ τοῦ Μίθρα μυστηρίοις παρέδω- C
καν γίνεσθαι μιμησάμενοι οἱ πονηροὶ δαίμονες· ὅτι γὰρ ἄρτος καὶ ποτήριον ὕδατος τίθεται ἐν ταῖς τοῦ μνουμένου τελεταῖς μετ' ἐπιλόγων τινῶν, ἢ ἐπίστασθε ἢ μαθεῖν δύνασθε.

67. Ἡμεῖς δὲ μετὰ ταῦτα λοιπὸν ἀεὶ τούτων ἀλλήλους ἀναμνησόμεν· καὶ οἱ ἔχοντες τοῖς λειπομένοις πᾶσιν ἐπικουροῦμεν, καὶ σύνεσμεν ἀλλήλοις ἀεὶ. Ἐπὶ πᾶσὶ τε οἷς προσφερόμεθα εὐλο- D
γοῦμεν τὸν ποιητὴν τῶν πάντων διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ πνεύματος τοῦ ἁγίου. ¹ Καὶ τῆ τοῦ ἡλίου λεγομένη

1. ἀλλ' ὃν τρόπον... ἐδιδάχθ. nem Jesu Christi creavit, ita λόγος εἶναι] Hunc editores Grabio et Marano exceptis praetereunt longe difficillimum locum, quippe cui ille Reformatorum, hic dogma Pontificiorum intrudat. Atque Lutheranam mentem in eum infert Marheinekius: SS. patrum de praesentia Christi in coena domini sententia triplex (Heidelb. 1811. 4.) p. 23. sq.. Alios unam aliquam ex illis sententiis approbantes Semisch. recenset: *Justin d. Märtyr.* P. II. p. 436. sqq.. Ego vero ita censeo locum interpretandum: Quemadmodum λόγος Dei carnem et sangui-
Jesu Christi carnem et sanguinem ex eo cibo creat, qui prorsus in nostra corpora mutatur. Nempe verba διὰ λόγου θεοῦ et δι' εὐχῆς λόγον τοῦ παρ' αὐτοῦ (scil. Χριστοῦ) sibi invicem respondent, ita quidem, ut precibus a Christo mandatis (orationem autem dominicam significare videtur) Justinus divinam vim tribuat, qualis in Dei λόγῳ iussit. Verba κατὰ μεταβολὴν ad τρέφονται referenda videntur hoc quidem sensu: divinum illum cibum integrum, ut nihil restet, abire in nostra corpora neque participare ea

nerationem lavacro ablutus fuerit, et ita vivat ut Christus tradidit. Neque enim ut communem panem neque ut communem potum ista sumimus, sed quemadmodum per Logon Dei caro factus Jesus Christus salvator noster et carnem et sanguinem habuit nostrae salutis causa, sic etiam illam, in qua per precem ipsius verba continentem gratiae actae sunt, alimoniam, ex qua sanguis et carnes nostrae per mutationem aluntur, incarnati illius Jesu et carnem et sanguinem esse edocti sumus. Nam apostoli in commentariis suis, quae vocantur evangelia, ita sibi mandasse Jesum tradiderunt; eum scilicet accepto pane quum gratias egisset, dixisse: *Hoc facite in meam commemorationem, hoc est corpus meum*, et poculo similiter accepto actisque gratiis dixisse: *Hic est sanguis meus*, ipsisque solis tradidisse. Atque id quidem et in Mithrae mysteriis ut fieret, pravi daemones imitati docuerunt; nam panem et poculum aquae in ejus qui initiatur mysteriis quibusdam verbis additis apponi, aut scitis aut discere potestis.

67. Ex illo tempore haec semper nobis invicem in memoriam revocamus; et qui habemus indigentibus omnibus subvenimus, et semper una sumus. Atque pro omnibus quibus vescimur laudamus creatorem omnium per filium ejus Jesum Christum et per Spiritum sanctum. Ac solis, qui dicitur, die

tantum divinum cibum (κατὰ μεταβολὴν τρέφεσθαι, non κατὰ κοινωνίαν modo). Addit autem Justinus istud κ. μεταβ., suam ut sententiam declaret de instaurata per illum cibum natura humana. Idem statuunt Ignatius in epist. ad Ephes. c. 20. (Patr. apost. opp. ed. Hefele) p. 85. et ad Roman. c. 7. p. 101; atque Irenaeus adv. haeres. IV. c. 18. §. 5. p. 251. et V. c. 2. §. 2. sq. p. 293. sq. ed. Massuet., respicientes haud dubie ad locum evangelii Joann. VI. 54. sqq.: Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα καὶ πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον etc..

2. Τοῦτο . . . μου] Ev. Luc. XXII. 19. sq..

3. τουτέστι] Braun. τοῦτό ἐστι contra codices.

4. Τοῦτό . . . μου] Ev. Matth. XXVI. 28..

5. τοῦ Μίθρα μυστηρίοις] Cf. H. Seel: *Die Mithrageheimnisse* etc. Aarau 1824. 8. et Fr. Creuzer: *Symbolik u. Mythologie der alten Völker* etc. ed. 2. Tom. 1. (Darmst. 1819. 8.) p. 728. sqq. et 759. sqq..

1. Καὶ τῆ τοῦ ἡλίου etc.] Justinus supra ritum primae post baptismum communionis descripsit, nunc pergit ostendere, quinam sūt

ἡμέρα πάντων κατὰ πόλεις ἢ ἀγροὺς μενόντων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνέ-
 λευσις γίνεται, καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τὰ συγ-
 γράμματα τῶν προφητῶν ἀναγινώσκεται μέχρις ἐγχωρεῖ. Ἐἴτα
 παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκοντος ὁ προεστὼς διὰ λόγου τὴν νο-
 θεσίαν καὶ ² πρόκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται.
 Ἐπειτα ἀνιστάμεθα κοινῇ πάντες καὶ εὐχὰς πέμπομεν. Καί, ὡς **E**
 προέφημεν, παυσαμένων ἡμῶν τῆς εὐχῆς ἄρτος προσφέρεται καὶ
 οἶνος καὶ ὕδωρ, καὶ ὁ προεστὼς εὐχὰς ὁμοίως καὶ εὐχαριστίας,
³ ὅση δύναμις αὐτῷ, ἀναπέμπει καὶ ὁ λαὸς ἐπευφημεῖ λέγων τὸ
 ἀμήν· καὶ ἡ διάδοσις καὶ ἡ μετάληψις ἀπὸ τῶν εὐχαριστηθέντων
 ἐκάστῳ γίνεται καὶ τοῖς οὐ παροῦσι διὰ τῶν διακόνων πέμπεται.
 Οἱ εὐποροῦντες δὲ καὶ βουλόμενοι κατὰ προαίρεσιν ἕκαστος τὴν ⁹⁹
 ἑαυτοῦ ὃ βούλεται δίδωσι, καὶ τὸ συλλεγόμενον παρὰ τῷ προεστῶτι
 ἀποτίθεται, καὶ αὐτὸς ἐπικουρεῖ ὀρφανοῖς τε καὶ χήραις, καὶ τοῖς
 διὰ νόσον ἢ δι' ἄλλην αἰτίαν λειπομένοις, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς
 οὔσι, καὶ τοῖς παρεπιδήμοις οὔσι ξένοις, καὶ ἀπλῶς πᾶσι τοῖς
 ἐν χρείᾳ οὔσι κηδεμῶν γίνεται. Τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ
 πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα, ἐπειδὴ πρώτη ἐστὶν ἡμέρα, ἐν
 ἣ ὁ θεὸς τὸ σκότος καὶ τὴν ὕλην ⁴ τρέψας κόσμον ἐποίησε, καὶ
 Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἡμέτερος σωτὴρ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐκ νεκρῶν ἀνέ- **B**
 στη· τῇ γὰρ ⁵ πρὸ τῆς κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτὸν καὶ τῇ μετὰ
 τὴν κρονικὴν, ἣτις ἐστὶν ἡλίου ἡμέρα, φανείς τοῖς ἀποστόλοις
 αὐτοῦ καὶ μαθηταῖς ἐδίδαξε ταῦτα, ἅπερ εἰς ἐπίσκεψιν καὶ ὑμῖν
 ἀνεδώκαμεν.

68. Καὶ εἰ μὲν δοκεῖ ὑμῖν λόγου καὶ ἀληθείας ἔχεσθαι, τιμή-
 σατε αὐτά, εἰ δὲ λῆρος ὑμῖν δοκεῖ, ὡς ληρωδῶν πραγμάτων κα-
 ταφρονήσατε, καὶ μὴ ὡς κατ' ἐχθρῶν κατὰ τῶν μηδὲν ἀδικούντων

ordo eorum, quae in consuetis syn-
 taxibus solis die concelebratis ge-
 rantur. De eucharistia autem idem
 quod supra narrat; quare addit: ὡς
 προέφημεν sc. c. 65. p. 97. C. D. E.
 et c. 67. p. 98. C. — Hoc de loco
 adeas Commentationem: Liturgiam
 evangelico — lutheranam antiquis-
 simam esse ex Justino Mart. demon-

strat atque deducit Christ. Gottl.
 Burgerus. Vitemberg. 1755. 4., add.:
 Justini Mart. de sacris Christiano-
 rum publicis saec. II. narratio. Hal.
 1724. 8.

2. πρόκλησιν] Legendum Gra-
 bius existimat παράκλησιν eique
 suffragantur Thalemannus et Brau-
 nius. Vix mutanda lectio vulgaris.

omnium sive urbes sive agros incolentium in eundem locum fit conventus, et commentaria apostolorum aut scripta prophetarum leguntur, quoad licet per tempus. Deinde ubi lector disiiit, is qui praeest admonitionem verbis et adhortationem ad res tam praeclaras imitandas suscipit. Postea omnes simul consurgimus et preces emittimus. Atque, ut jam diximus, ubi desiimus precari, panis affertur et vinum et aqua, et qui praeest preces et gratiarum actiones pro viribus sursum mittit et populus acclamat: *Amen*; et eorum, in quibus gratiae actae sunt, distributio fit et communicatio unicuique praesentium et absentibus per diaconos mittitur. Qui abundant et volunt, suo arbitrio, quod quisque vult, largiuntur, et quod colligitur apud eum qui praeest deponitur, ac ipse subvenit pupillis et viduis, et iis qui vel ob morbum vel aliam ob causam egent, tum etiam iis qui in vinculis sunt et advenientibus peregre hospitibus, uno verbo omnium indigentium curam suscipit. Die autem solis omnes simul convenimus, tum quia prima haec dies est, qua Deus, quum tenebras et materiam vertisset, mundum creavit, tum quia Jesus Christus salvator noster eodem die ex mortuis resurrexit; pridie enim Saturni eum crucifixerunt et postridie ejusdem diei, hoc est solis die, apostolis suis et discipulis visus ea docuit, quae vobis quoque consideranda tradidimus.

68. Atque haec quidem si vobis rationi et veritati consentanea videntur, in pretio habete, sin autem nugae vobis videntur, ut nugas contemnite, nec ut adversus hostes, ita adver-

3. ὅση δύναμις αὐτῷ] H. e. quantum potest s. quantum facultatis ejus est. Supra c. 65. p. 97. C. dixerat ἐντόνως: intento animo. Coll. c. 13. p. 60. C: ἐφ' οἷς προσφερόμεθα πᾶσιν, ὅση δύναμις, ἀλ-ροῦντες. C. 55. p. 90. E: διὰ λόγου οὖν καὶ σχήματος τοῦ φαινομένου, ὅση δύναμις, προτρέψαμενοι. Græbius affert formulam eucharisticam in Constitt. apost. VIII. c. 12. ob-

viam, in qua haec προεστῶς perorat: Εὐχαριστοῦμέν σοι, θεὲ παντοκράτορ, οὐχ ὅσον ὀφείλομεν, ἀλλ' ὅσον δυνάμεθα.

4. τρέψας] C. 59. p. 92. C. στρέψαντα. Utrumque recte se habet, ut mutatione non sit opus.

5. πρὸ τῆς κρονικῆς] Cf. librum meum: De Justini Mart. scriptis et doctr. p. 163. not. 20..

θάνατον ὀρίζετε. Προλέγομεν γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἐκφεύξεσθε τὴν ἐσομένην τοῦ θεοῦ κρίσιν· ἐὰν ἐπιμένητε τῇ ἀδικίᾳ, καὶ ἡμεῖς ἐπιβοήσομεν· ¹“Ὁ φίλον τῷ θεῷ, τοῦτο γενέσθω. ² Καὶ ἐξ ³ ἐπιστολῆς δὲ τοῦ μεγίστου καὶ ἐπιφανεστάτου Καίσαρος Ἀδριανοῦ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἔχοντες ἀπατεῖν ὑμᾶς καθὰ ἠξιώσαμεν κελεῦσαι τὰς κρίσεις ⁴ γενέσθαι, οὐκ ἐκ τοῦ κερῖσθαι τοῦτο ὑπὸ Ἀδριανοῦ μᾶλλον ἠξιώσαμεν, ἀλλ’ ἐκ τοῦ ἐπίστασθαι ⁵ δίκαια ἀξιοῦν τὴν προσφώνησιν καὶ ἐξήγησιν πεποιήμεθα. Ἐπετάξαμεν δὲ καὶ τῆς ἐπιστολῆς Ἀδριανοῦ τὸ ἀντίγραφον, ἵνα καὶ ⁶ κατὰ τοῦτο ἀληθεύειν ἡμᾶς γνωρίζητε. ⁷ Καὶ ἔστι τὸ ἀντίγραφον τοῦτο·

¹ Exemplum epistolae Imperatoris Adriani ad ² Minucium Fundanum Proconsulem Asiae.

Accepi ³ literas ad me scriptas a decessore tuo Serenio Graniano clarissimo viro: et non placet mihi relationem silentio praeterire, ne et innoxii perturbentur, et calumniatoribus latrocinandi tribuatur occasio. Itaque si evidenter provinciales huic petitioni suae adesse valent adversum Christianos, ut pro tribunali eos in aliquo arguant, hoc eis exequi non ⁴ prohibeo. Precibus autem in hoc solis et ⁵ adclamationibus uti, eis ¹⁰⁰ non permitto. Etenim multo aequius est, si quis volet accusare, ⁶ te cognoscere de objectis. Si quis igitur accusat et

1. “Ὁ...γενέσθω] Codd. msti ad marginem ὡς τῷ θεῷ φίλον, ταύτῃ γενέσθω.

2. Καὶ ἐξ...ἀντίγρ. τοῦτο] Citat hunc locum Eusebius Hist. eccl. IV. c. 8. (ed. Heinichen. Tom. I.) p. 314..

3. ἐπιστολῆς] Codd. msti et editores excepto Marano et Braunio mendose ἀποστολῆς. Veram lectionem tenet Eusebius.

4. γενέσθαι...μᾶλλον] Euseb. γίνεσθαι, τοῦτο οὐχ ὡς ὑπὸ Ἀδριανοῦ κελευσθὲν μᾶλλον.

5. δίκαια...πεποιήμεθα] Euseb. male δικαίαν ἀξιοῦν τὴν προσφώνησιν. Ἐπετάξ. etc..

6. κατὰ] Deest apud Euseb..

7. Καὶ...τοῦτο] Euseb. Καὶ ἔστι τόδε.

1. Exemplum etc.] Justinus teste Eusebio (l. c.: ἀντὶν παρατίθεται [sc. Justin.] τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀντιγραφὴν, ἡμεῖς δ’ ἐπὶ τὸ Ἑλληνικὸν κατὰ δύναντιν ἀντὶν μετελήφαμεν) genuinum latinae epistolae exemplum apologiae adscripsit idque a Rufino servatum repetii. Jam Alex. Sym. Mazochius rescripti illius Hadrianei textum, quem Aquilejensi presbytero redivivum debemus, Eusebiae interpretationis (l. c. c. 9. p. 315. sq.) loco subrogavit. Cf. Maz.

sus homines innocuos mortem decernite. Vobis enim praedicimus, vos Dei iudicium non evitatu-ros, si in injustitia permaneat, ac nos exclamabimus: *Quod Deo placet, id fiat!* Et quum ex epistola maximi et illustrissimi Caesaris Hadriani, parentis vestri, postulare a vobis possemus, ut iudicia, quemadmodum rogavimus, fieri jubeatis, non tamen magis ob hanc causam rogavimus, quod ita constitutum esset ab Hadriano, sed quia scimus nos justa petere, orationem et rerum nostrarum enarrationem confecimus. Hadriani autem epistolae exemplum etiam subjecimus, ut in hoc quoque verum a nobis dici perspiciatis. Sic habet illud exemplum:

^a Ἀδριανοῦ ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐπιστολή.

Μινουκίῳ Φουνδανῶ. Ἐπιστολήν ἐδεξάμην γραφεῖσάν μοι ἀπὸ ^b Σεργηίου Γρανιανοῦ λαμπροτάτου ἀνδρός, ὅτινα σὺ διεδέξω. Οὐ δοκεῖ ^c οὖν μοι τὸ πρᾶγμα ἀζήτητον καταλιπεῖν, ἵνα μὴ τε οἱ ἄνθρωποι ταράττωνται καὶ τοῖς συκοφάνταις χορηγία κακουργίας παρασχεθῆ. ^d Ἄν οὖν σαφῶς εἰς ταύτην τὴν ἀξίωσιν οἱ ἐπαρχιωῶται δύνωνται διύσχυρίζεσθαι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς καὶ πρὸ βήματος ^e ἀποκρίνεσθαι, ἐπὶ τοῦτο μόνον τραπῶσιν, ἀλλ' οὐκ ἀξιώσῃσιν οὐδὲ μόναις βοαῖς. Πολλῶ γὰρ μᾶλλον προσῆκεν,

Comment. in vet. marmor. S. Neapolit. eccl. Kalendar. Vol. II, p. 476. sqq. (rec. in Gallandii Biblioth. etc. Tom. I. p. 728. sqq.); add. Ern. Jul. Kimmel: De Rufino Eusebii interprete (Gerae 1838. 8.) p. 175. sqq. Secutus autem sum eandem Rufini editionem Basileensem recogn. per Beat. Rhenanum (Basil. ap. Jo. Froben. 1523. Fol.) c. 9. p. 78., quam possedit Jo. Andr. Bosius, Jenae olim bibliothecarius; hic enim a. 1672. mstum quemdam codicem *Norimbergensem* ita exhaustit, omnes lectiones ut margini illius editionis nunc in bibliotheca Jenensi asservatae adscriberet.

2. Minucium Fundanum] Rhen. *Minutium Fundanium*.

3. literas] Rhen. *litteras*.

4. prohibeo] Cod. Norimb. *prohibebo*.

5. adclamationibus] Populus scilicet in theatris referente Tertuliano clamare solebat: *Christianos ad leonem*.

6. te] Cod. Norimb. et. Male distinguit Rhen. *accusare te, cognoscere* etc..

7. mehercule] Cod. Norimb. *mihercule*, Rhen. *mehercule*.

8. saevioribus] Cod. Norimb. *severioribus*, sed a manu correctoris.

a. Ἀδριανοῦ etc.] Haec est rescripti interpretatio, quam postmo-

probat adversum leges quicumque agere memoratos homines, pro merito peccatorum etiam supplicia statues. Illud ⁷ mehercule magnopere curabis, ut si quis calumniae gratia quenquam horum postulaverit reum, in hunc pro sui nequitia supplicii ⁸ saevioribus vindices.

¹ Ἀντωνίνου ἐπιστολὴ πρὸς ² τὸ κοινὸν τῆς Ἀσίας.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Τίτος Αἴλιος Ἀδριανὸς Ἀντωνῖνος Σεβαστός, Εὐσεβῆς, Ἀρχιερεὺς μέγιστος, ³ δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ μ', ὕπατος τὸ γ', πατήρ πατρίδος, τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας χαίρειν. Ἐγὼ ᾤμην ὅτι καὶ τοὺς θεοὺς ἐπιμελεῖς ἕσεσθαι μὴ λανθάνειν τοὺς τοιοῦτους. Πολὺ γὰρ μᾶλλον ἐκείνους κολάσοιεν, εἴπερ δύ-
ναιτο, τοὺς μὴ βουλομένους αὐτοῖς προσκυνεῖν. Οἷς ταραχὴν ὑμεῖς ἐμβάλλετε, καὶ τὴν γνώμην αὐτῶν ἤνπερ ἔχουσιν ὡς ἀθέων κατηγορεῖτε, καὶ ἕτερά τινα ἐμβάλλετε, ἅτινα οὐ δυνάμεθα ἀποδείξαι. Εἴη δ' ἂν ἐκείνοις χρήσιμον τὸ δοκεῖν ἐπὶ τῷ κατηγορουμένῳ τεθνήσκειν· καὶ νικῶσιν ὑμᾶς προῖέμενοι τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, ⁴ ἥπερ πειθόμενοι οἷς ἀξιοῦτε πράσσειν αὐτούς. Περὶ δὲ τῶν σεισμῶν τῶν γεγονότων καὶ τῶν γινομένων οὐκ εἰκὸς ⁵ ὑπομνησαί ὑμᾶς D

dum librarii primitivo exemplari spreto Justini apologiae ex Eusebio (l. c.) attextuerunt.

b. Σερηνίου] Euseb. Σερηνίου.

Inde conjicit Sylburg. Ἐρηνίου.

c. οὖν μοι] Euseb. μοι οὖν.

d. Ἄν οὖν . . . ἐπαρχιῶται δύνωνται] Euseb. Εἰ οὖν . . . ἐπαρχ. δύνωνται. Codd. msti et editores exceptis Thirlbio, Marano et Braunio ἐπαρχεῶται.

e. ἀποκρίνεσθαι] Euseb. ἀποκρίνασθαι.

f. διόριξε] Euseb. ὄριξε.

1. Ἀντωνίνου etc.] Hoc editum, si modo fuit Justino in manibus, ipse apologiae non inseruit, cui postea per alienam accessit sedulitatem. Nam nec mentionem ejus

usquam fecit, neque illud omnino exstitit eo tempore, quo apologiam suam scribebat. Quodsi exstitisset, non est dubium, Justinum potius hoc usurum fuisse ad defensionem sui, quia ad Antoninum ipsum dirigitur Apologeticus, quam illo Hadriani, ad quem Apologeticus non pertinet. Ita praeceptor noster Eichstadius in Exercitatione Antoniniana V.; Annal. academiae Jenens. Vol. I. (Jen. 1823. 4.) inserta p. 286. not. 5. Idem Vir Clarissimus istius decreti textum apposita versione latina ex Justino et Eusebio (l. c. IV. c. 13. p. 326. sqq.) reddidit notis illustratum (l. c. p. 290. sqq.). Mirifice autem discrepat exemplar Eusebianum ab hoc nostro; quare

εἴ τις κατηγορεῖν βούλοιο, τοῦτό σε διαγινώσκειν. Εἴ τις οὖν κατηγορεῖ καὶ δείκνυσί τι παρὰ τοὺς νόμους πράττοντας, οὕτως ἔ διόριξε κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἁμαρτήματος. Ὡς μὰ τὸν Ἡρακλέα, εἴ τις συκοφαντίας χάριν τοῦτο προτείνωι, διαλάμβανε ὑπὲρ τῆς δεινότητος, καὶ φρόντιζε ὅπως ἂν ἐκδικήσεται.

Antonini epistola ad Commune Asiae.

Imperator Caesars Titus Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius, Pontifex maximus, tribuniciae potestatis XV. consul III., Pater patriae, Communi Asiae salutem. Putabam equidem curaturos deos, ne tales homines laterent. Nam si possent, multo magis quam vos ab ejusmodi hominibus, qui eos adorare nolunt, poenas repeterent. Quibus quidem vos molestiam facessitis, et eorum sententiam, tamquam si essent athei, accusatis, et alia nonnulla impingitis, quae probare non possumus. Utile autem illis fuerit ob id, cujus nomine accusantur, mortem videri oppetere; ac vos vincunt, dum animas suas projiciunt potius, quam illis pareant, quae ab eis fieri postulatis. De terrae autem motibus, qui vel evenerunt vel eveniunt, non decet ut

de illo nihil afferemus.

2. τὸ κοινὸν τῆς Ἀσίας] Supplendum est *συνέδριον*. Habuerunt enim Asiani, ut post Valesium ad Euseb. l. c. Eichstadius bene monuit, commune concilium totius gentis, quo singulae civitates legatos seu synedros mittebant. Erant et in aliis provinciis hujusmodi concilia, quibus decreta condebantur et legati eligebantur, ut desideria totius provinciae imperatori renuntiarent. Haec concilia fuere variarum in Christianos persecutionum seminarium.

3. *δημαρχ. ἐξουσ. τὸ εἶ, ὕπατ. τὸ γ'*] Ita Maranum secuti Braun. et Eichstad. ex Eusebio reposuerunt. Scilicet vulgata lectio *δημαρχ. ἐξουσ.*

ὑπατος τὸ πδ', πατὴρ πατρίδος τὸ κα' manifeste corrupta est. Sylburg. scribit *δημ. ἐξ. [τὸ εἶ] ὕπατος τὸ δ'*. Scripturae in annorum annis diversitas pendet a diversis de rescripti auctore opinionibus. Sed Eichstadio observante non possunt hae difficultates chronologicae movere eum, cui de *νοθεία* edicti persuasum est: immo ipsa illa persuasio magis inde firmatur.

4. *ἤπερ*] Sic Sylburg., Morell., Maran., Braun. et Eichstad. ex Eusebio pro vulg. *εἰπερ* ediderunt.

5. *ὑπομνησαι*] Hoc verbum referendum est ad Asianos, quippe qui imperatorem de calamitatibus admonuerint per Christianos importatis. Aliter apud Eusebium.

ἀθνοῦντας, ὅταν περ ᾧσι, ⁶ παραβάλλοντας τὰ ὑμέτερα πρὸς τὰ ἐκείνων, ὅτι εὐπαρξήσιαστοίτεροι ὑμῶν γίνονται τὸν πρὸς θεόν. Καὶ ὑμεῖς μὲν ⁷ ἀγνοεῖν δοκεῖτε παρ' ἐκείνων τὸν χρόνον τοὺς θεούς, καὶ τῶν ἱερῶν ἀμελεῖτε, θρησκείαν δὲ τὴν περὶ τὸν θεὸν οὐκ ἐπίστασθε. Ὅθεν καὶ τοὺς θρησκευόντας ἐξηλώκατε καὶ διώκετε ἕως θανάτου. Ἐπεὶ τῶν τοιούτων καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν περὶ τὰς ἐπαρχίας ἡγεμόνων τῷ θειοτάτῳ μου πατρὶ ἔγραψαν· οἷς καὶ ἀντέγραψε μηδὲν ὀχλεῖν τοῖς τοιούτοις, εἰ μὴ φαίνοντό τι ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν Ῥωμαίων ἐγχειροῦντες. Καὶ ἐμοὶ δὲ περὶ τῶν τοιούτων πολλοὶ ἐσήμανον, οἷς δὴ καὶ ἀντέγραψα τῇ τοῦ πατρὸς μου κατακολουθῶν γνώμῃ. Εἰ δέ τις ἔχει πρὸς τινα τῶν τοιούτων πρᾶγμα καταφέρειν ὡς τοιούτου, ἐκείνος ὁ καταφερόμενος ἀπολελεύσθω τοῦ ¹⁰¹ ἐγκλήματος κἂν φαίνεται τοιοῦτος ὢν· ἐκείνος δὲ ὁ καταφέρων ἕνοχος ἔσται τῇ δίκῃ.

¹ Μάρκον βασιλέως ἐπιστολὴ πρὸς τὴν σύγκλητον, ἐν ἣ μαρτυρεῖ Χριστιανούς αἰτίους γεγενῆσθαι τῆς νίκης αὐτῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος, Γερμανικός, Παρθικός, Σαρματικός, δήμῳ Ῥωμαίων καὶ τῇ ἱερᾷ συγκλήτῳ χαίρειν. Φανερὰ ὑμῖν ἐποίησα ² τὰ τοῦ ἐμοῦ σκοποῦ μεγέθη, ὅποια ἐν τῇ Γερμανίᾳ ἐκ περιστάσεως διὰ περιβολῆς ἐπακολουθήματα ἐποίησα ἐν τῇ μεθορίᾳ ³ καμῶν καὶ παθῶν, ἐν ⁴ Καρνούντῳ κα-

6. παραβάλλοντας] Vulgo παραβάλλοντες. Illud jam Perionius legendum monuit omnesque praeter Grabium et Thirlbium textui inseruerunt.

7. ἀγνοεῖν δοκεῖτε etc.] Similia Marano notante apud Lactantium exstant Institt. div. II. c. 1.: At vero si qua necessitas gravis preserit, tunc Deum recordantur. Si belli terror infremuerit, si morborum pestifera vis incubuerit, si alimenta frugibus longa siccitas denegaverit, si saeva tempestas, si grando ingruerit: ad Deum confugiunt; a Deo petitur auxilium etc..

1. Μάρκον etc.] Admonet E i c h s t a d i u s in Exercitat. Antonin. II. l. c. p. 245. not. 4. apertum esse hanc epistolam ab ipso Justino ibi reponi non potuisse, qui diu ante, quam illa ederetur, martyrio periisset. Idem V. D. textum reddidit: Graecis apposuit Latina (l. c. p. 246. sqq.) „ea quidem, quae tamquam ex bibliothecae Vaticanae cimeliis protracta primus in lucem edidit Angelus Roccha (De bibliotheca Vaticana p. 288.), ut ipsa scilicet imperatoris manu, quam vocat, nos bearet, qui sane non alia lingua quam Romana ad senatum Roma-

admoneatis, vos qui animum despondetis, quum fiunt, si cum illorum rebus vestras comparetis; sunt enim illi fidentiores quam vos apud Deum. Ac vos quidem per illud tempus deos nescire videmini, et templa negligitis, nec Dei colendi rationem nostis. Unde et illis, qui eum colunt, invidetis et ad mortem usque insectamini. De ejusmodi hominibus et alii quidam provinciarum rectores divinissimo meo patri scripserunt; quibus ille rescripsit nihil negotii exhibendum esse talibus hominibus, nisi quid adversus imperium Romanum moliri deprehendantur. Quin et ad me multi de illis retulerunt, quibus ego respondi patris mei sententiam secutus. Si quis autem adversus aliquem illorum, ut talem, actionem instituat, delatus crimine absolvatur, etiam si illum talem esse constet: delator vero poenas luet.

*Marci imperatoris epistola ad Senatum, qua testatur
Christianos victoriae causam fuisse.*

Imperator Caesar M. Aurelius Antoninus, Germanicus, Parthicus, Sarmaticus, populo Romano et sacro Senatui salutem. Certiores vos feci de consilii mei magnitudine, quales ad confinia Germaniae ex discrimine, in quod ab hostibus circumdatus veneram, utilitates consecutus sim, quum me laborantem

num scribebat. Rocchae auctoritatem non tuentur ceteri, qui eandem versionem repetiverunt. Nam Latina illa recentius esse, post Scaligeri adeo aetatem, conficta, ne ii quidem negare sunt ausi, qui epistolae ipsius vindicias egerunt. Concinnata sunt enim ad censuram Graecorum Scaligerianam (cf. Jos. Scaligeri Animadverss. in Chronolog: Euseb. p. 223.), ut pia scilicet fraude tollerentur dubitationes, quibus Criticus primarius epistolae ἀθενίαν impugnaret" (l. c. p. 245. sq.).

2. τὰ τοῦ ἐμοῦ σκοποῦ μεγάθη] Voluit enim M. Antoninus,

quemadmodum Jul. Capitolinus in Vita ejus c. 24. p. 384. narrat, Marcomanniam provinciam, voluit etiam Sarmatiam facere: et fecisset, nisi Avidius Cassius sub eodem in Oriente rebellasset. *Eichstadius.*

3. καμῶν καὶ παθῶν] Vulgo *σπαθῶν*. Sed illud Scaliger et Eichstad. recte receperunt. Sylburg. in vulgata lectione argutius quam verius nomina invenit populorum *Κοάδων καὶ Σαρματῶν*.

4. Καρνούτω] Ita emendo Thirlbium secutus. Eichstadius cum Scaligero legit *Καρνούτω*; illius correctionem etiam recepit Rocchae

ταλαμβανομένου μου ⁵ ὑπὸ δρακόντων ἑβδομήκοντα τεσσάρων ἀπὸ
 μιλίων ἑννέα. Γενομένων δὲ αὐτῶν ἐγγὺς ἡμῶν ⁶ ἐξπλωράτωρες
 ἐμήνυσαν ἡμῖν καὶ Πομπηϊανὸς ὁ ἡμέτερος πολέμαρχος ἐδήλωσεν
 ἡμῖν ἅτινα εἶδομεν (καταλαμβανόμενος δὲ ἡμῖν ἐν μεγέθει πλήθους
 ἀμίκτων, καὶ στρατευμάτων λεγεῶνος πρίμας, δεκάτης, ⁷ γεμίνας,
 φρεντησίας μίγμα κατηριθμημένον), πλήθη παρεῖναι ⁸ παμμίκτου
 ὄχλου χιλιάδων ἑννακασίων ἑβδομήκοντα ἑπτὰ. Ἐξετάσας οὖν ἐμαν-
 τὸν καὶ τὸ πλήθος τὸ ἐμὸν πρὸς τὸ μέγεθος τῶν βαρβάρων καὶ
 πολεμίων, κατέδραμον εἰς τὸ θεοῖς εὐχεσθαι ⁹ πατράοις. Ἀμελού-
 μενος δὲ ὑπὲρ αὐτῶν καὶ τὴν στενοχωρίαν μου θεωρήσας τῆς δυνά-
 μεως παρεκάλεσα τοὺς παρ' ἡμῖν λεγομένους Χριστιανούς· καὶ ἐπε-
 ρωτήσας εὐρον πλήθος καὶ μέγεθος αὐτῶν ¹⁰ καὶ ἐμβριμησάμενος
 εἰς αὐτούς, ὅπερ οὐκ ἔπρεπε διὰ τὸ ὕστερον ἐπεγνωκέναι με τὴν
 δύναμιν αὐτῶν. ¹¹ Ὅθεν ἀρξάμενοι οὐ βελῶν παράρτησιν οὔτε
 ὄπλων οὔτε σαλπίγγων διὰ τὸ ἐχθρὸν εἶναι τὸ τοιοῦτο αὐτοῖς διὰ
 τὸν θεόν, ὃν φοροῦσι κατὰ συνείδησιν. ¹² Εἰκὸς οὖν ἐστίν, οὓς
 ὑπολαμβάνομεν ἀθέους εἶναι, ὅτι θεὸν ἔχουσιν αὐτόματον ἐν τῇ

interpres (*Sane dum Carnuti essem*).
 Vulgo Κοτίνω.

5. ὑπὸ δρακόντων] Non pos-
 sunt haec ex contextus ratione nisi
 ad hostiles copias referri: ideoque
 Scaliger pro δρακόντων reponi jus-
 sit θρούγκων, siquidem dracones si-
 gna Romano exercitui propria, *drun-*
gi autem vocatae fuerint barbaro-
 rum cohortes, quod vocabulum Dio-
 cletiani demum saeculo in Latinam
 linguam irrepserit. Sed ne sic qui-
 dem his congruunt sequentia, ubi
 barbarorum ὄχλος memoratur χι-
 λιάδων ἑννακασίων ἑβδομήκοντα
 ἑπτὰ. Nec dracones prorsus igno-
 raverunt barbarae gentes. Cfr. Li-
 psius de milit. Rom. L. IV. in Opp.
 T. III. p. 194. — Aut oscitanter scri-
 psit, nihil attendens ad sequentia,
 quisquis has literas Marco suppo-
 suit, aut interpolatoris culpa factum
 est, ut hoc additamentum contextum

turbaret. *Eichstadius*.

6. ἐξπλωράτωρες] Haec vox Sca-
 ligero adnotante sub imperio Grae-
 corum Constantinopolitano demum
 usurpata est.

7. γεμίνας, φρεντησίας] Vulgo
γεμιναφρεντησία. Legionum nomina
 Salmasius ad Jul. Capitol. p. 383.
 restituit, bene moneus, Graecos ita
 consuesse haec nomina enuntiare:
fretense, *φρεντήσιον* (non *φρετήν-*
σιον, quod Scaliger voluerat), *ca-*
strense, *κανστρήσιον* etc. De legi-
 one XIV. *gemina* cfr. Reimar. ad
 Dion. Cass. LV. c. 23. p. 796. Ce-
 terum ab his Criticorum correctioni-
 bus rursus profecit Rocchae in-
 terpres (*geminam et fretensem*). —
 Post μίγμα excidisse videtur ἦν.
 Scaliger malebat ἀκατηριθμημένω
 πλήθει, quo non fit facilior jun-
 ctura reliquorum. *Eichstadius*.

et defessum Carnunti nono miliario cinxissent septuaginta quatuor dracones. Qui quum non longe abessent, exploratores nuntiaverunt nobis et Pompejanus militiae nostrae magister significavit id quod sciebamus (eram enim comprehensus ab immensa et ordinata multitudine, mecum habens legionis primae, decimae, geminae, fretensis numerabile et permixtum agmen), exercitum ex omni genere immensum adesse hominum nongentorum septuaginta septem millium. Quum me igitur et meorum numerum cum multitudine barbarorum et hostium compararem, eo decurri ut deos patrios precarer. Sed ab iis neglectus et vires meas in angustum redigi cernens evocavi eos qui Christiani apud nos dicuntur, iisque interrogatis multitudinem illorum magnumque numerum cognovi et in eos infremui, quod quidem non oportebat propterea, quod eorum potestatem postea perspexi. Illi enim exorsi sunt non praeparatione telorum aut armorum aut tubarum, quia id invisum illis est propter Deum, quem in conscientia sua gestant. Verisimile ergo est, quos atheos esse suspicamus, eos in conscientia sua Deum habere

8. *παμμίκτον*] Maran. mallet *ἀμίκτον*, ut antea.

9. *πατρώοις*] Uterque Cod. mstus *πατρίοις* ad marginem.

10. *καὶ ἐμβριμησάμενος*] Fremuit autem desperatis rebus omnibus imperator et Christianos increpuit, quasi isti essent causa praesentium malorum. — Sic terrae motus, eodem saeculo in Asia exorti, ad Christianos referebantur tamquam publicae calamitatis auctores, qui iram deorum concitavissent. Sic multa ejusdem generis tradit illorum temporum historia. Itaque assentiri non possumus Marano, qui indignationem imperatoris non aliunde ortam esse ait, quam ex perspecto Christianorum magno numero. *Eichstadius*.

11. *Ὅθεν ἀρξάμενοι* etc.] Sca-

liger legit *οἱ οὐκ ὄθεν ἀξάμενοι* ridetque Christianos, qui sparsi in exercitu sine armis aut telis militaverint. Maranus conjectat *παράτηρησιν* h. e. *contemplationem, observationem*, ut significetur superstiosa Romanorum cerimonia, qui pugnae auspicia ab ejusmodi nugis sumebant. Quae consuetudo quamquam jam Marci tempore obsoleta erat, non tamen mirum, si illam adhuc viginisse epistolae parens aut finxit aut credidit. Retinemus vulgatam, cujus sensus est: Christianos pugnam non ab armorum paratu, sed a precibus ad Deum incepisse.

12. *Εἰκὸς οὖν ἔστιν*] Haec Scaliger omittenda censuit. Rectius cum Sylburgio *ὅτι* reposui ante *θεῶν ἔχουσιν*.

συνειδήσει τετειχισμένον. Ῥίψαντες γὰρ ἑαυτοὺς ἐπὶ τὴν γῆν οὐχ ὑπὲρ ἑμοῦ μόνον ἐδεήθησαν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ¹³ τοῦ παρόντος στρατεύματος παρήγορον γενέσθαι δίψης καὶ λιμοῦ τῆς παρούσης. Πενταῖοι γὰρ ὕδωρ οὐκ εὐλόγησαν διὰ τὸ μὴ παρεῖναι· ἤμεν γὰρ ¹⁴ ἐν τῷ μεσομάλῳ τῆς Γερμανίας καὶ τοῖς ὄροις αὐτῶν. Ἄμα δὲ τῷ ¹⁵ τούτους ρίψαι ἐπὶ τὴν γῆν ἑαυτοὺς καὶ εὐχεσθαι θεῷ, ᾧ ἐγὼ ἠγνόουν, εὐθέως ὕδωρ ἠκολούθει οὐρανόθεν, ἐπὶ μὲν ἡμᾶς ψυχρότατον, ἐπὶ δὲ τοὺς Ῥωμαίων ἐπιβούλους χάλαζα πυρῶδης. Ἀλλὰ καὶ εὐθὺς θεοῦ παρουσίαν ἐν εὐχῇ γινομένην παρατύκα ὡς ἀνυπερβλήτου καὶ ¹⁶ ἀκαταλύτου. Αὐτόθεν οὖν ἀρξάμενοι συγχωρήσωμεν τοῖς τοιούτοις εἶναι Χριστιανοῖς, ἵνα μὴ καθ' ἡμῶν τι Β τοιοῦτον αἰτησάμενοι ὄπλον ἐπιτύχωσι. Τὸν δὲ τοιοῦτον συμβουλεύω, διὰ τὸ τοιοῦτον εἶναι Χριστιανὸν μὴ ἐγκαλεῖσθαι. Εἰ δὲ εὐρεθῆι τις ἐγκαλῶν τῷ Χριστιανῷ, ὅτι Χριστιανός ἐστι, τὸν μὲν προσαγόμενον Χριστιανὸν πρόδηλον εἶναι βούλομαι ¹⁷ γίνεσθαι ὁμολογήσαντα τοῦτο, ἄλλο ἕτερον μηδὲν ἐγκαλούμενον, ἢ ὅτι Χριστιανός ἐστι μόνον, τὸν προσάγοντα δὲ τοῦτον ζῶντα καίεσθαι· τὸν δὲ Χριστιανὸν ὁμολογήσαντα καὶ συνασφαλισάμενον περὶ τοῦ τοιούτου, τὸν πεπιστευμένον τὴν ἐπαρχίαν εἰς μετάνοιαν καὶ ἀνελευθερίαν τὸν τοιοῦτον μὴ μετάγειν. Ταῦτα δὲ καὶ τῆς συγκλήτου δόγματι κυρωθῆναι βούλομαι καὶ κελεύω τοῦτό μου ¹⁸ τὸ διάταγμα ἐν τῷ φόρῳ τοῦ Τραϊανοῦ προτεθῆναι πρὸς τὸ δύνασθαι ἀναγινώσκεσθαι. ¹⁹ Φροντίσει ὁ πρῶτος ²⁰ Βιτράσιος Πολλίων εἰς τὰς πέριξ ἐπαρχίας πεμφθῆναι· πάντα δὲ τὸν βουλόμενον χρῆσθαι καὶ ἔχειν, μὴ κωλύεσθαι λαμβάνειν ἐκ τῶν προτεθέντων παρ' ἡμῶν.

13. τ. παρόντος στρατ.] Sylburg. et Thirlb. mallent τ. πάντος στρατ. Mox cum Scaligero edidi παρήγορον (pro vulg. παρήγοροι), quod ad Deum refertur.

14. Ἄμα... ἀκαταλύτου] De legione fulminatrice cf. Eusebium l. c. V. c. 5. (Tom. II.) p. 43. sqq. (vid. Heinichen. p. 46.).

15. τούτους] Stephan. τούτοις.

16. ἀκαταλύτου] Deest notante

Sylburgio συνειδομεν vel aliud con-simile verbum. Supra usurpatum erat ἐπεγνωκέναι.

17. γίνεσθαι] Laborat oratio, non librariorum vitio (Sylburg. rejicit illud verbum tamquam redn-dans) putamus, sed imperitia scribentis, qui εἶναι ad πρόδηλον, γίνεσθαι ad ὁμολογήσαντα retulisse videtur. Eichstadius.

18. τὸ διάταγμα] Constitutio-

sponte insidentem ejusque praesentia communitos esse. Nam quum se humi projecissent, non pro me solum precati sunt, sed etiam pro universo exercitu, ut praesentem sitim et famem sedaret. Quinto enim jam die aquam non acceperamus, eo quod prorsus deesset; eramus enim in medietullo Germaniae et in finibus hostium. Statim autem atque illi in terram sunt provoluti ac Deum, quem ego ignorabam, invocarunt, confestim imber de coelo consecutus est, in nos ille quidem frigidissimus, in hostes autem Romanorum grando ignea. Sed et cum oratione ipsa illico praesentia Dei adfuit tamquam insuperabilis et invicti. Inde igitur incipientes permittemus hisce esse Christianis, ne, si talia adversum nos arma postulent, voti compotes fiant. Quocirca statuo, ne hominem hujusmodi, quod videlicet Christianus sit, accusare liceat. Si quis autem inveniatur qui Christianum, quod Christianus sit, deferat, de Christiano, qui defertur, quique Christianum se esse profitetur, manifestum fieri volo nullam aliam ob rem eum accusari, nisi quod Christianus sit, delatorem vero ipsum vivum comburi; Christianum autem confitentem atque id probantem, se scilicet non aliam ob rem accusari, is cui administratio provinciae credita est non coget ab hoc instituto discedere nec libertatem auferet. Haec vero etiam senatusconsulto confirmari volo et constitutionem hanc meam in foro Trajani proponi jubeo, ut legi possit. Illam quoque in provincias quasque mittendam curabit Vitrasius Pollio praefectus; quicumque autem hac uti et habere exemplar ejus voluerit, ne recipere id ex eo, quod a nobis propositum est, prohibeatur.

nis hujus fragmentum Grabijs agnoscit in Ulpiani lib. III. de officio procons. §. 3. D. de decurionibus L. 2.: „Eis qui Judaicam superstitionem sequuntur, Divi Verus et Antoninus honores adipisci permiserunt: sed et necessitates eis imposuerunt, quae superstitionem eorum non laederent.“ Improbatur recte

Eichstadius.

19. Φροντισει] Post hoc verbum desiderat Sylburg. δε και particulas.

20. Επιράσιος] Vulgo Βήρασιος. Nomen praefecti jam Brissonius (De formulis p. R. III. p. 324.) restituit eumque Eichstadius est secutus.

Τ Ο Τ Α Τ Τ Ο Τ Ι Ο Τ Σ Τ Ι Ν Ο Τ

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ¹ ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΙΠΕΡ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΣΤΓΚΛΗΤΟΝ.

1. ² Καὶ τὰ χθῆς δὲ καὶ πρώην ἐν τῇ πόλει ὑμῶν γενόμενα ἐπὶ ⁴ Οὐρβίκου, ὧ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰ πανταχοῦ ὁμοίως ὑπὸ τῶν ἡγουμένων ἀλόγως πραττόμενα ἐξηνάγκασέ με ³ ὑπὲρ ἡμῶν ὁμοιοπαθῶν ὄντων καὶ ἀδελφῶν, κἂν ἀγνοῆτε καὶ μὴ θέλητε διὰ τὴν δόξαν τῶν νομιζομένων ἀξιωματῶν, τὴν τῶνδε τῶν λόγων ⁴ σύνταξιν ποιήσασθαι. Πανταχοῦ γάρ, ὅς ἂν σωφρονίζηται ὑπὸ πατρὸς ἢ γείτονος ἢ τέκνου ἢ φίλου ἢ ἀδελφοῦ ἢ ἀνδρὸς ἢ γυναικὸς κατ' ἔλλειψιν, ⁵ χωρὶς τῶν πεισθέντων τοὺς ἀδίκους καὶ ἀκολάστους ἐν αἰωνίῳ πυρὶ κολασθῆσθαι, τοὺς δ' ἐναρέτους καὶ ὁμοίως Χριστῷ βιώσαντας ἐν ἀπαθείᾳ ⁶ συγγενέσθαι τῷ Θεῷ (λέγομεν δὲ τῶν γενομένων Χριστιανῶν), διὰ τὸ δυσμετάθετον καὶ φιλήδονον καὶ δυσκίνητον πρὸς τὸ καλὸν ὀρμηῆσαι, ⁷ καὶ οἱ φαῦλοι δαίμονες, ⁸

1. δευτέρα] Omisso hoc vocabulo uterque Cod. mstus (Reg. et Clarom.) minorem hanc apologiam ante prolixiorē exhibet collocatam, eundemque ordiē Stepbanus, Sylburgius et Morellus retinuerunt perperam, ut apparet ex Eusebii Hist. eccl. IV. c. 16. (ed. Heinenichen. Tom. I.) p. 365. sqq., coll. Apol. II. c. 3. p. 46. E. Vocatur quidem l. c. IV. c. 17. p. 368. (coll. Apol. II. c. 2. p. 41. E) προτέρα, sed, id quod saepe est observatum, aut librarii aut — quod veri videtur similis — ipsius Eusebii lapsu. Idem hanc apologiam licet imperatoribus traditam esse recte narret (IV. c. 16. p. 364., c. 18. p. 376., coll.

Apol. II. c. 3. p. 47. B, c. 14. p. 51. E, c. 15. p. 52. C.), tamen etiam senatui Romano eandem repraesentatam esse fatetur (IV. c. 11. p. 323.). Bene igitur scribitur δευτέρα, praesertim quum inscriptio non Justino, sed librario originem debeat.

2. Καὶ τὰ χθῆς δὲ καὶ πρώην] Proverbialis est locutio ab Homero profecta et prae ceteris ab oratoribus atque sophistis in deliciis habitata. Braunius. Non autem mutavimus δὲ in τε, hoc quamvis melius se habere videatur.

3. ὑπὲρ ἡμῶν] Codd. msti, Stephan. et Maran. ὑμῶν. Sic Braunius quoque, quamquam verum cognovit: scilicet et sensus lectionem

E J U S D E M J U S T I N I
A P O L O G I A S E C U N D A P R O C H R I S T I A N I S
A D S E N A T U M R Ó M A N U M.

1. Et quae in urbe vestra, Romani, sub Urbico heri et nudius tertius gesta sunt et quae similiter ubique a iudicibus praeter rationem fiunt, coegerunt me pro nobis, qui ejusdem ac vos naturae atque etiam, si ignoretis ac nolitis propter opinatarum dignitatum splendorem, fratres vestri sumus, hanc orationem componere. Ubique enim — exceptis iis, qui improbos et libidinosos aeterno igne excruciatum iri, virtutis autem cultores eosque, qui similiter ac Christus vixerint, extra perpeccionem omnem cum Deo victuros persuasum habent (hos autem dicimus qui Christiani facti sunt) — si quis a patre vel vicino vel filio vel amico vel fratre vel viro vel uxore ob delictum castigetur: quum is propter obfirmatam voluntatem et amorem voluptatis ac minime flexilem ad virtutem animum, tum

a nobis receptam flagitat et similitudo exordii apologiae prioris. Solent autem ista pronomina a librariis haud raro confundi.

4. *σύνταξιν*] Sic legendum pro *σύνταξιν*, quod est in Codd. mstis omnes monuerunt, at solus in textum recepit Goezius. In fine hujus apologiae reperitur *τούσδε τούς λόγους συνετάξαμεν*. Cf. de monarch. c. 2. p. 104. A: *σύνταξιν ἐκθείς*, Dial. c. Tr, c. 80. p. 306. E: *σύντ. ποιήσομαι*.

5. *χωρῆς*] Pearsonus minus recte conjicit *χωρίζεται*.

6. *συγγενέσθαι*] Mavult Perio-

nus *συγγενήσεσθαι*, sed alibi quoque aoristum pro futuro usurpat Justinus notante Sylburgio.

7. *καὶ οἱ φαῦλοι*] Ante haec verba lacunam interposuerunt librarii, non quod quidquam desit ad sententiae juncturam, sed quod desesse aliquid illis videretur. Aptissimum enim est hoc exordium et nexum cum iis, quae deinceps narraturus est. Nam quum ei propositum sit demonstrare persecuciones ab improbis hominibus et a malis daemonibus in Christianos excitari, quumque mox narraturus sit historiam mulieris a ma-

ἐχθραίνοντες ἡμῖν καὶ τοὺς ⁸ τοιούτους δικαστὰς ἔχοντες ὑποχει-
ρίους καὶ λατρεύοντας, ὡς οὖν ἄρχοντας δαιμονιῶντας φονεύειν
ἡμᾶς παρασκευάζουσιν. Ὅπως δὲ καὶ ἡ αἰτία τοῦ παντὸς γενο-
μένου ἐπὶ Οὐρβίου φανερὰ ὑμῖν γένηται, τὰ πεπραγμένα ἀπαγ-
γελῶ.

2. ¹ Γυνή τις συνεβίου ἀνδρὶ ἀκολασταίνοντι, ἀκολασταίνου-
σα καὶ αὐτῇ πρότερον. ² Ἐπεὶ δὲ τὰ τοῦ Χριστοῦ διδάγματα ³ ἔγνω,
ἔσωφρονίσθη καὶ τὸν ἄνδρα ὁμοίως σωφρονεῖν πείθειν ἐπειράτο,
⁴ τὰ διδάγματα ἀναφέρουσα, τὴν τε μέλλουσαν τοῖς οὐ σωφρόνως
καὶ μετὰ λόγου ὀρθοῦ βιοῦσιν ἔσεσθαι ἐν αἰωνίῳ πυρὶ κόλασιν
ἀπαγγέλλουσα. Ὁ δὲ ταῖς αὐταῖς ἀσελείαις ἐπιμένων, ἀλλοτρίαν
διὰ τῶν πράξεων ἐποιεῖτο τὴν γαμετήν. Ἀσεβὲς γὰρ ἡγουμένη τὸ
λοιπὸν ἢ γυνὴ συγκατακλίναςθαι ἀνδρὶ, παρὰ τὸν τῆς φύσεως νό-
μον καὶ παρὰ τὸ δίκαιον πόρους ἡδονῆς ἐκ παντὸς πειρωμένῳ ποι-
εῖσθαι, ⁵ τῆς συζυγίας χωρισθῆναι ἐβουλήθη. Καὶ ἐπεὶ ἐξεδω-
πεῖτο ὑπὸ τῶν αὐτῆς, ἔτι προσμένειν συμβουλευόντων, ὡς εἰς
⁶ ἐλπίδα μεταβολῆς ἤξοντός ποτε τοῦ ἀνδρός, βιαζομένη ἑαυτὴν Β
ἐπέμενε. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ταύτης ἀνὴρ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πορευ-
θεὶς χαλεπώτερα πράττειν ἀπηγγέλθη, ὅπως μὴ κοινωνὸς τῶν ἀδι-
κημάτων καὶ ἀσεβημάτων γένηται, μένουσα ἐν τῇ συζυγίᾳ καὶ ὁμο-
δίαιτος καὶ ὁμόκοιτος γινομένη, τὸ λεγόμενον παρ' ⁷ ὑμῖν ῥεπού-
διον δοῦσα ἐχωρίσθη. Ὁ δὲ καλὸς κάγαθὸς ταύτης ἀνὴρ, δέον
αὐτὸν χαίρειν, ὅτι, ἂ πάλαι μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ τῶν μισθο-
φόρων ⁸ εὐχερῶς ἔπραττε μέθαις χαίρουσα καὶ κακίᾳ πάσῃ, τού- C

rito, cujus flagitia reprehendebat, in capitis periculum adductae: quid mirum, si in orationis primordio declarat, et eos, qui a patre christiano aut uxore aut vicino aut amico ob delictum castigantur, et pravos daemones operam dare, ut Christianos occidant? Illud ergo φονεύειν ἡμᾶς παρασκευάζουσιν referri debet tam ad malos homines, quam ad daemones, ut c. 11.: οὐδὲ δυνατώτεροι ἡμῶν ἦσαν οἳ τε ἄδικοι ἄνθρωποι καὶ δαίμονες. Ita

Maranus rectissime. Nec Pearsonus, Gallandius et Braunius ullum hic agnoscunt hiatus.

8. τοιούτους] Qualis scilicet Urbicus est supra nominatus.

1. Γυνή τις... κολασθ. προσετιμήθη] Citat hunc locum Eusebius Hist. eccles. IV. c. 17. (ed. Heinich. Tom. I.) p. 369. sqq.. Quod vero intra voces διδάγματα ἔγνω et προσωνημίαν ὁμολογοῦντα interjectum est, id desideratur in utroque nostri Justini Cod. msto et ab editori-

etiam pravi daemones, qui nobis infensi sunt et ejusmodi judices in sua potestate cultuique suo addictos habent, eos utpote daemoniis agitados magistratus ad necem nobis inferendam incitant. Ut autem totius rei sub Urbico gestae perspectam causam habeatis, quid actum sit exponam.

2. Mulier quaedam cum viro degebat intemperanti, intemperans et ipsa prius. Sed posteaquam Christi doctrinam cognovit, ipsa ad meliorem frugem se recepit ac viro ut similiter sese colligeret persuadere conata est, christianam illi doctrinam exponens et futura his, qui libidinose ac praeter rectam rationem vixerint, in aeterno igne supplicia denuntians. Verum ille, in iisdem flagitiis permanens, factis suis alienavit a se uxoris animum. Impium enim esse mulier existimans cum eo deinceps viro, qui praeter naturae legem et praeter jus undecumque voluptatis vias exquireret, tori consortio jungi, discedere a conjugio voluit. Sed suorum auctoritatem reverita, qui suadebant, ut adhuc maneret, ac maritum tandem aliquando spem mutationis allaturum dicebant, vim fecit ipsa sibi, ut maneret. At postquam illius vir Alexandriam profectus pejora facere nuntiatus est, verita illa, ne inique et impie factorum particeps fieret, si in conjugio maneret victusque ac tori consors esset, misso quod vocatis repudio discessit. Tum praeclarus et bonus ille vir, quum gaudere deberet, quod, quae olim uxor cum servis et mercenariis in vinum atque omne vitiorum genus effusa

bus ex Eusebio (l. c.) desumptum est. Legitur enim in Cod. Reg. *διδάγμ. ἔγνωσαν οὗτοι, παθήματος δὲ Χριστοῦ προσων. ὁμολ.* etc. et in Clarom. *διδ. ἔγνωσαν οὗτοι, παθ. δὲ Χρ. προσων. ὁμ.* etc.. Stephan. edidit *ἔγνω αὐτή, παθήματος δὲ Χρ. προσων.* etc..

2. *Ἐπεὶ δὲ*] Euseb. *Ἐπειδὴ δέ.*

3. *ἔγνω*] Stephan., Sylburg. et Morell. addunt *αὐτή*, quod post Thirlbium omnes mouere in *αὐτῇ* mutandum esse. Omisimus, quum

nullo Cod. Justini (vid. not. 1.) et Eusebii msto firmetur.

4. *τὰ*] Ejecerunt Hutchin., Maran., Thalemann. et Braun..

5. *τῆς συζ.]* Thalemann. et Goetz. volunt *ἀπὸ τ. συζ.:*

6. *ἐλπίδας*] Maranus scripsit *ἐλπίδας* et post eum omnes editores.

7. *ὑμῖν*] Thirlb. et Eusebii editt. male *ἡμῖν*. Nostra lectio etiam Codd. mstis probatur. Vid. Ed. Burton. ad hunc Eusebii locum..

8. *εὐχεσθῶς*] Sylburg. conjicit

των μὲν τῶν πράξεων πέπαυτο καὶ ⁹ αὐτὸν τὰ αὐτὰ παύσασθαι πρᾶττοντα ἐβούλετο, ¹⁰ μὴ βουλομένου ἀπαλλαγείσης κατηγορίας πεποιήται, λέγων αὐτὴν Χριστιανὴν εἶναι. Καὶ ἡ μὲν βιβλίδιον σοι τῷ αὐτοκράτορι ἀναδέδωκε, πρότερον συγχωρηθῆναι αὐτῇ διοικήσασθαι τὰ ἐαυτῆς ἀξιούσα, ἔπειτα ἀπολογήσασθαι περὶ τοῦ κατηγορήματος μετὰ τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῆς ¹¹ διοίκησιν. Καὶ συνεχώρησας τοῦτο. Ὁ δὲ ταύτης ποτὲ ἀνῆρ, πρὸς ἐκείνην μὲν μὴ δυνάμενος τανῦν ἔτι λέγειν, πρὸς Πτολεμαῖόν τινα, ὃν ¹² Οὐρβικὸς ἐκολάσατο, διδάσκαλον ¹³ ἐκείνης τῶν Χριστιανῶν μαθημάτων γενόμενον, ἐτράπετο διὰ τοῦδε τοῦ τρόπου. Ἐκατόνταρχον εἰς δεσμὰ ἐμβαλόντα τὸν Πτολεμαῖον, φίλον αὐτῷ ὑπάρχοντα, ἔπεισε λαβέσθαι τοῦ Πτολεμαίου καὶ ¹⁴ ἀνερωτῆσαι αὐτὸ τοῦτο μόνον, εἰ Χριστιανὸς ἐστι. Καὶ τὸν Πτολεμαῖον φιλαλήθη, ἀλλ' οὐκ ἀπατηλὸν οὐδὲ ψευδολόγον τὴν γνώμην ὄντα, ὁμολόγησαντα ἑαυτὸν εἶναι Χριστιανὸν ἐν δεσμοῖς γενέσθαι ὁ ἐκατόνταρχος πεποιήκε, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ἐκολάσατο. Τελευταῖον δὲ ὅτε ἐπὶ Οὐρβικὸν ¹⁵ ἤχθη ὁ ἄνθρωπος, ὁμοίως αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐξητάσθη, εἰ εἶη Χριστιανός. Καὶ πάλιν τὰ κατὰ ἑαυτῷ συνεπιστάμενος διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ διδαχὴν, τὸ ¹⁶ διδασκαλεῖον τῆς θείας ἀρετῆς ὁμολόγησεν· ὁ γὰρ ἀρνούμενος ¹⁷ ὅτι οὐκ ἦ κατεγνωκὼς τοῦ πράγματος ἕξαρνος γίνεται, ἢ ἑαυτὸν ἀνάξιον ἐπιστάμενος καὶ ἀλλότριον τοῦ πράγματος τὴν ὁμολογίαν φεύγει, ὧν οὐδὲν πρόσεστι τῷ ἀληθινῷ Χριστιανῷ. Καὶ τοῦ

ἀισχυῶς; sed, inquit, illud retinere nihil vetat.

9. αὐτὸν τὰ αὐτὰ] Hutchin. et Thalemann. αὐτὸν αὐτά, Goetz. αὐτὸν ταῦτα.

10. μὴ βουλομένου] Minus recte desunt haec verba in nonnullis Eusebii Codd. mstis eaque aut abjicienda censent Grabius et Thalemann. aut cum H. Stephano (in edit. epist. ad Diogn. p. 81.) pro βουλομένου accusativum βουλόμενον proponendum vel βουλόμενος, quod etiam Pearson. conjectavit et Goetz. recepit in textum. At vero βου-

λομένου defendi potest supplendo αὐτοῦ.

11. διοίκησιν] Sylburg., Morell., Grab., Thalemann. διοίχ. ὑπέσχετο. Sed ὑπέσχ. non comparat in Codd. Eusebii mstis antiquissimis, nempe Marano observante in duobus Colbertinis et uno Regio; atque abesse potest absque ullo sententiae damno.

12. Οὐρβικὸς] Euseb. Οὐρβικίος. Sed quum a Justino Urbicus vocetur (c. 1. p. 41. B: ἐπὶ Οὐρβικόν et infra ὁ Οὐρβικὸς), satius videtur in his etiam, quae ex

licenter perpetrabat, ab his jam faciendis deterrita fuisset ac ipsum etiam ab iisdem flagitiis deterrere studeret: quum id ipse nollet facere, digressam accusabat, quod esset Christiana. Atque illa quidem libello tibi, Imperator, oblato postulavit, ut prius sibi domui suae prospicere liceret, deinde domesticis rebus compositis responsuram se accusationi. Atque id quidem annuisti. At illius quondam maritus, qui tum adversus eam non jam dicere poterat, in Ptolemaeum quemdam, quem Urbicus supplicio affecit, quique mulieris in re christiana magister fuerat, impetum suum vertit hoc modo. Centurioni cuidam amico suo persuasit, ut Ptolemaeum in carcerem conjecturus apprehenderet idque tantum interrogaret, an esset Christianus. Tum Ptolemaeus, ut erat veritatis cultor et animo a fraude et mendacio alienus, quum se Christianum esse confessus esset, in vincula conjectus est a centurione diuque ab eo in carcere afflictus. Postremo coram Urbico adductus, similiter id unum interrogatus est, an esset Christianus. Ac praeclare sibi ob traditam a Christo doctrinam conscius, institutionem divinae virtutis iterum confessus est; nam qui negat quidpiam, vel ideo negat, quod rem ipsam condemnet, vel se ipse indignum illa et alienum judicans confessionem fugit, quorum neutrum inest in vero Christiano. Quum igitur Urbicus ad supplicium ab-

Eusebio desumta sunt, cum Marano, Goezio et Braunio eandem scripturam sequi, ceteroquin magis Romanam.

13. *ἐκείνης*] H. Stephan. (l. c.) et Goez. *ἐκείνη* legunt.

14. *ἀνερωτηῆσαι αὐτὸ τοῦτο μόνον, εἰ*] Ita cum H. Stephano (l. c.) et Pearsono pro vulg. *ἀνερω. εἰ αὐτὸ τοῦτο μόνον* reponendum censeo vel tota librariorum natione repugnante, quum praesertim mox sequatur *ὁμοίως αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐξητάσθη, εἰ εἴη Χριστιανός*. Adstipulatur Goez. nisi quod *αὐτὸν* scribit; sed *αὐτὸ* bene se habet.

15. *ἤχθη*] Hanc scripturam optimis Eusebii Codd. mstis firmatam nec Pearsono, Gallandio et Goezio improbatam reponere non dubitavi. Vulgo *ἤλθεν*.

16. *διδασκαλεῖον*] Ita Marano referente invenitur in duobus Colbertinis antiquioribus et duobus Regiis, quorum unus valde antiquus. Recte Goez. textui inseruit pro vulg. *διδασκάλιον*.

17. *ὅτι οὖν*] Ita Marano observante tres Colbertini codices et alius inter Regios antiquissimus. In editis Justiniani et Eusebii minus bene *ὅτι οὐκ εἴη*.

Οὐρβίκου κελεύσαντος αὐτὸν ἀπαχθῆναι Λούκιός τις, καὶ αὐτὸς ὢν Χριστιανός, ὄρων τὴν ἀλόγως οὕτως γενομένην κρίσιν πρὸς τὸν Οὐρβίκον ἔφη· ¹⁸ Τίς ἡ αἰτία; Τοῦ μήτε μοχλὸν μήτε πόρον μήτε ἀνδροφόνον μήτε λωποδύτην μήτε ἄρπαγα μήτε ἀπλῶς ἀδίκημά τι πράξαντα ἐλεγχόμενον, ¹⁹ ὀνόματος δὲ Χριστιανοῦ προσωνημίαν ὁμολογοῦντα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ἐκολάσω; Οὐ πρόποντα ²⁰ Εὐσεβεῖ αὐτοκράτορι οὐδὲ φιλοσόφῳ Καίσαρος παιδὶ οὐδὲ ²¹ τῇ ἱερατικῇ συγκλήτῳ κρίνεις, ᾧ Οὐρβικε. Καὶ ὅς οὐδὲν ἄλλο ἀποκρινάμενος καὶ πρὸς τὸν Λούκιον ἔφη· Δοκεῖς μοι καὶ σὺ εἶναι τοιοῦτος. Καὶ ²² τοῦ Λουκίου φήσαντος· Μάλιστα, πάλιν καὶ αὐτὸν ἀπαχθῆναι ἐκέλευσεν. Ὁ δὲ ²³ καὶ χάριν εἰδέναι ὁμολογεῖ, πονηρῶν δεσποτῶν ²⁴ τῶν τοιούτων ἀπηλλάχθαι γινώσκων καὶ πρὸς τὸν πατέρα καὶ βασιλέα τῶν οὐρανῶν πορεύεσθαι. Καὶ ἄλλος δὲ τρίτος ²⁵ ἐπελθὼν κολασθῆναι προσετιμήθη.

3. ¹ Καὶ γὰρ οὖν προσδοκῶ ὑπὸ τινος τῶν ὀνομασμένων ⁴⁵

18. Τίς ἡ αἰτία] Tres iidem Eusebii codices Τίς αἰτία. Vulgo apud hunc pariter atque Justinum legitur: Τίς ἡ αἰτία τοῦ μήτε etc.. Ne ἀνακολούθως haec dicta putentur, post αἰτία interrogationis signum posui*, id quod jam Braunius monuit. Tum vero τοῦ pro τινος positum est. Quod si vidisset H. Stephanus, quocum faciunt Sylburgius et Hutchinus, (l. c. p. 81. sq.) non scribendum putasset: Τίς ἡ αἰτία, δι' ἧν (Thirlb. conjectat Τίνι αἰτία τόν, quod probat Thalemann. et Goetz. male textui inseruit) nec saltem ἐκολάσω opinatus esset mutandum in σε κολάσαι. Imo Perionius legit κολασθῆναι.

19. ὀνόματος δὲ Χριστιανοῦ] Ita Eusebius. Uterque autem Justinii Cod. mstus et Stephan. παθήματος δὲ Χριστοῦ. Vid. not. 1..

20. Εὐσεβ. αὐτ. οὐδὲ φιλοσ. Καίσ. παιδί] Designat his verbis Marcum Aurelium et Lucium Verum.

Legitur quidem in utroque Justinii Cod. msto φιλοσόφου, at φιλοσόφῳ recte receperunt ex Eusebio (duo tantum ejus Codd. msti nempe Fuket. et Savil. praebent genitivum) Maran., Thalemann., Goetz. et Braun.. Vid. Apol. I. c. 1. not. 5. et librum meum: De Justinii Mart. scriptis et doctr. p. 18. sq.; adde quae Semisch. in Ullmanni et Umbr. Theolog. Studien u. Kritik. Hamb. 1835. fasc. 4. p. 919. sqq. observavit.

21. τῇ] Deest apud Eusebium.

22. τοῦ] Hunc articulum excerptis Thirlbio et Goezio omnes recte ex Eusebio repetierunt. Quod sequitur Μάλιστα perverse a Thalemanno et Goezio in suspicionem vocatur.

23. καὶ] Omisit Eusebius.

24. τῶν] Ita uterque Cod. mstus et longe plurimi Eusebiani; sed omissus articulus a Marano et Braunio. Ceterum Euseb. πονηρῶν γὰρ

duci Ptolemaeum jussisset, Lucius quidam, qui et ipse Christianus erat, tam alienum a ratione iudicium videns sic Urbicum compellavit: *Quid causae est? Cur huic homini nec adulterii nec stupri reo nec homicidae nec furi nec raptori nec ullius maleficii convicto, sed tantum christiani nominis appellationem confitenti poenam irrogasti? Non ut decet Pium Imperatorem, nec ut Philosophum Caesaris filium, nec ut sacrosanctum Senatum, judicas, Urbice!* Tum ille nihil aliud respondens sic Lucium alloquitur: *Tu quoque ex hoc hominum genere esse mihi videris.* Quum Lucius respondisset: *Maxime,* jussit eum Urbicus pariter ad supplicium duci. At ille gratias etiam agebat, quum se ab improbis ejusmodi dominis liberari et ad patrem ac regem coelorum proficisci cognosceret. Tertius alius superveniens eodem supplicio damnatus est.

3. Ego etiam exspecto, ut ab eorum, quos dixi, aliquo

δεσπ. τ. τοιούτ. ἀπηλλ. ἐπέιπε καὶ παρὰ ἀγαθὸν πατέρα καὶ βασιλέα τὸν θεὸν πορεύεσθαι. Ultima verba inde a καὶ παρὰ recepit Goezius praeter necessitatem.

25. ἐπελθὼν] Cod. Reg. et Stephan. ἀπελθὼν, quod jam hujus filii Henricus (l. c. p. 82.) emendavit.

1. *Κἀγὼ οὖν... ἀδιαφορίας*] Totus hic locus in Codd. mstis et editis exstat post c. 8. fin. ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος ἐδίδαξε et c. 9. init. *Ἴνα δὲ μή τις εἴπη* etc.. Recte tamen Maranus locum illum huc transtulit et cum Martyrum historia necessariis de causis jungendum duxit: 1^o. Eusebius, inquit, hunc ordinem perspexit in codicibus, quibus utebatur. Postquam enim (l. c. IV. c. 17. [ed. Heinich. Tom. I.] p. 374. sq.) S. Ptolemaei ejusque sociorum martyrium narravit, sic ait (p. 376.): *Τούτοις ὁ Ἰουστίνος εἰκότως καὶ ἀκολούθως ἄς*

προεμνηνύσαμεν αὐτοῦ φωνὰς ἐπάγει λέγων· *Κἀγὼ οὖν* etc. (Rufin.: *Post haec illa Justinus annexuit ex ordine, quae paulo ante retulimus; id est: Et ego, inquit, spero* etc.). 2^o. Totus hic de Crescente locus quum percommode cum Martyrum historia connectitur, tum vero positus, ut antea, inter haec verba c. 8. ὁ ἡμέτ. διδάσκ. ἐδίδ. et c. 9. *Ἴνα δὲ μή τις εἴπη*, ubi philosophorum adversus ignem aeternum cavillationes refellit, sententiae seriem, ut quisque facile perspicit, mirum in modum turbaret. Sic Maranus rectissime eumque Braunius secutus est. Illud jam Thirlbius ex parte cognoscens ita legendum censet (p. 120.), post *κολασθῆναι προσετιμήθη* (c. 2. fin.) ut statim addatur: *Οὕτως γὰρ καὶ οἱ προφηταὶ πάντες προεκήρυξαν γενήσεσθαι καὶ Ἰησοῦς ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος ἐδίδαξε* (c. 8. fin.); tum quae sequuntur, haec sunt: *Κἀγὼ*

² ἐπιβουλευθῆναι ³ καὶ ξύλω ἐμπαγῆναι, ⁴ ἢ κὰν ὑπὸ ⁵ Κρίσκεντος τοῦ ⁶ φιλοσόφου καὶ φιλοκόμπου. Οὐ γὰρ φιλόσοφον εἶπεῖν ἄξιον τὸν ἄνδρα, ⁷ ὅς γε περὶ ἡμῶν ἄμῃ ἐπίσταται δημοσίᾳ καταμαρτυρεῖ, ὡς ἀθέων καὶ ἀσεβῶν Χριστιανῶν ὄντων, πρὸς χάριν καὶ ἡδονὴν τῶν πολλῶν ⁸ τῶν πεπλανημένων ταῦτα πράττων. Εἴτε γὰρ μὴ ἐντυχῶν τοῖς τοῦ Χριστοῦ διδάγμασι κατατρέχει ἡμῶν, παμπόνηρός ἐστι καὶ ιδιωτῶν ⁹ πολὺ χείρων, οἱ φυλάττονται πολλάκις περὶ ὧν οὐκ ἐπίστανται διαλέγεσθαι καὶ ψευδομαρτυρεῖν. ¹⁰ ἢ εἰ ἐντυχῶν, μὴ συνῆκε τὸ ἐν αὐτοῖς μεγαλεῖον, ¹¹ ἢ συνείς, πρὸς τὸ μὴ ὑποπτειθῆναι τοιοῦτος ταῦτα ποιεῖ, πολὺ μᾶλλον ¹² ἀγεννῆς καὶ παμπόνηρος, ιδιωτικῆς καὶ ἀλόγου δόξης καὶ φόβου ἐλάττων ὢν. Καὶ γὰρ ¹³ προθέντα με καὶ ἐρωτήσαντα αὐτὸν ἐρωτήσεις τινὰς τοιαύτας, ¹⁴ καὶ μαθεῖν καὶ ἐλέγξει ὅτι ἀληθῶς μηδὲν ἐπίσταται, εἰδέναι ὑμᾶς βούλομαι. Καὶ ὅτι ἀληθῆ λέγω, εἰ μὴ ἀνηνέχθησαν

οὐκ προσδοκῶ etc.. Atque hac ratione Goezjus (p. 16. sqq.) edidit. — Mox pro ἀνομασμένων Cod. Reg. et Steph. male ὀνομασμένων.

2. ἐπιβουλευθῆναι etc.] Observante Marano ait Martyr, exspectare se, ut ab eorum quos recensuit (c. 1. p. 41. B) aliquo, h. e. a vicino aut amico aut cognato, insidiis appetatur, vel certe ab inimico Crescente. — Ceterum hic locus inde a Κἀγὼ οὐκ προσδ. usque ad Ἄλλ' οὕτι γε πρὸ etc. ab Eusebio l. c. IV. c. 16. p. 365. sqq. allegatur.

3. καὶ ξύλω ἐμπαγῆναι] Mira lectionis discrepantia apud Eusebium: Cod. Mazar. κὰν ξύλω ἐντιναγῆναι, Fuket. καὶ ἐν ξ. ἐντ., Savil. κὰν ἐν ξ. ἐντ., Medic. καὶ ἐν ξ. ἐνταγῆναι; Chron. Paschal. καὶ ξ. ἐντιναχθῆναι. Acquiescendum igitur in scriptura recepta, quae Cod. Reg. et Clarom. firmatur et ab editoribus probatur omnibus. Multimodis interpretati sunt ξύλον (Ruffin.: *baculo et clava feriendum*;

Vales.: *in nervum compingi*; Maran.: *ad stipitem affigat*; Brann.: *numella*), quod hand dubie crucis (de hac autem Justinus persaepe illo vocabulo utitur) supplicium denotat in Christianos illo tempore valde usitatum.

4. ἢ κὰν] Hanc lectionem multi quoque Eusebii, qui vulgo ἢ καὶ habet, Codd. msti (antiquissimi Mazar., Venet., Dresd. al.) tenent.

5. Κρίσκεντος] De hoc philosopho Cynico Tatian. Orat. adv. Gr. c. 19. p. 157. E. 158. A. ed. Colón.: Κρίσκης οὐκ, inquit, ὁ ἐννεοτεύσας τῇ μεγάλῃ πόλει (Romae), παιδραστεία μὲν πάντας ὑπερήνεγκεν, φιλαργυρία δὲ πάνυ προσεχῆς ἦν. Θανάτου δὲ ὁ καταφρονῶν οὕτως αὐτὸν ἐδεδίει τὸν θάνατον, ὡς καὶ Ἰουστίνον, καθάπερ καὶ ἐμέ, ὡς (ita lego cum Gesnero pro οὐς) κακῶ τῷ θανάτῳ περιβαλεῖν πραγματεύεσθαι etc.. — Ut obiter addam, vix dubium mihi est, quia Κρήσκεντος pro Κρίσκεντος

insidiis appetar et ligno affigar, aut certe ab illo strepitus et ostentationis amatore Crescente. Neque enim philosophi appellatione dignus est, quippe qui de nobis ea publice testetur, quae prorsus ignorat: atheos et impios esse Christianos, ad gratiam et voluptatem deceptae plebeculae asseverans. Nam si, licet doctrinam Christi non legerit, nos tamen exagitat, nequissimus profecto est ac multo deterior hominibus imperitis, qui saepe cavent, ne de rebus, quas ignorant, loquantur et falsum testimonium dicant; sin autem legit, non intellexit huius doctrinae majestatem, aut si intellexit, ne ipsum Christianum esse homines suspicentur, ita se gerit, ac multo magis ignavus est et pessimus, ut qui populari et a ratione aliena opinione ac metu superetur. Illud enim scire vos velim me, quum nonnullas ei interrogationes ejusmodi proposuissem, didicisse et deprehendisse illum revera nihil scire. Atque ut verum a me dici pateat, paratus sum, si disputationes illae

sit scribendum (sic revera legit Nicephorus) et *Κρήσκης* h. e. Crescens, quemadmodum *Κλήμης* (non *Κλίμης*) dicunt h. e. Clemens. Illa forma Iotacismo originem debere videtur (vid. Cohort. ad Gr. c. 20. not. 2. et Apol. I. c. 20. not. 2.). Quae quum etiam apud Tatianum et Eusebium inveniatur, nondum ausus sum mutare vulgarem scripturam.

6. φιλοσόφον] Eus. ἀφιλοσόφον.

7. ὅς γε περὶ ἡμῶν ἂ μὴ ἐπίσταται] Stephan. vitiose ἐπίστασθαι. Euseb. ὅς γε περὶ ὧν μὴ ἐπίσταται.

8. τῶν πεπλανημένων ταῦτα] Euseb. in edit. Vales. et Heinich. male πεπλανημένως τοῦτο.

9. πολὺ] Ita uterque Cod. mstus et editores excepto Marano, qui Braunio adstipulante recepit πολλῶ. Male; nam optimi Euseb. Codd. (Med., Maz., Fuk., Sav., Flor., Dr.) praebent πολὺ, quod Burton

merito suo loco restituit.

10. ἢ εἰ ἐντ., μὴ συνῆκε τὸ ἐν αὐτοῖς μεγαλείου] Vulgo ἢ εἰ ἐντ. τῶ ἐν αὐτοῖς μεγαλείῳ. Maranus, quem Braunio praecunte sum secutus, locum sanavit, sic quidem, ut μὴ συνῆκε, ob sequens συνείς necessarium, et τὸ ἐν αὐτ. μεγ. ex Eusebio reciperet, post ἐντυχῶν autem virgula posita subaudiret ex antecedentibus κατατρέχει ἡμῶν. Sensus: Aut Crescens libros legendo non intellexit aut intellexisse se dissimulat. Male Eus. καὶ εἰ ἐντυχῶν.

11. ἢ συνείς] Thirlb. vult ἢ εἰ συνείς, Thalémann. καὶ συνείς.

12. ἀγεννής] Sylburg., Morell., Hutchin., Thalem., Goetz. ἀγενής.

13. προθέντα] Ita pro vulg. προταθέντα restituendum ex Eusebio, jam Sylburgius monuit et reposuit Maranus, quocum facit Braunius. Conjicit προτιθέντα Grabius.

14. καὶ] Deest apud Eusebium.

ὑμῖν αἱ κοινωνίαι τῶν λόγων, ἔτοιμος καὶ ἐφ' ὑμῶν κοινωνοῦν τῶν ἐρωτήσεων πάλιν· βασιλικὸν δ' ἂν καὶ τοῦτο ἔργον εἴη. *Εἰ δὲ καὶ ἐγνώσθησαν ὑμῖν αἱ ἐρωτήσεις μου καὶ αἱ ἐκείνου ἀποκρίσεις, φανερόν ὑμῖν ἐστίν, ὅτι οὐδὲν* ¹⁵ *τῶν ἡμετέρων ἐπίσταται, ἢ εἰ* ¹⁶ *καὶ ἐπίσταται, διὰ τοὺς ἀκούοντας δὲ οὐ τολμᾷ λέγειν* ¹⁷ *ὁμοίως Σωκράτει, ¹⁸ ὡς προέφη, οὐ φιλόσοφος, ἀλλὰ ¹⁹ φιλόδοξος ἀνὴρ δείκνυται, ὅς γε ²⁰ μηδὲ τὸ Σωκρατικὸν ἀξιέραστον ὄν τιμᾷ· ²¹ Ἀλλ' οὐτι γε πρὸ τῆς ἀληθείας τιμητέος ἀνὴρ. Ἀδύνατον δὲ Κυνικῶ, ἀδιάφορον τὸ τέλος ²² προεμένῳ, τὸ ἀγαθὸν εἰδέναι πλὴν ἀδιαφορίας.*

4. ¹ *Ὅπως δὲ μὴ τις εἴπῃ· Πάντες οὖν ἑαυτοὺς φωνεῦσαντες πορεύεσθε ἤδη παρὰ τὸν θεὸν καὶ ἡμῖν πράγματα μὴ παρέχετε, ἐρῶ, δι' ἣν αἰτίαν τοῦτο οὐ πράττομεν καὶ δι' ἣν ἐξεταζόμενοι ἀφόβως ὁμολογοῦμεν. Οὐκ εἰκῆ τὸν κόσμον πεποιημέναι τὸν θεὸν δεδιδάμεθα, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ ἀνθρώπειον γένος· χαίρειν τε τοῖς τὰ προσόντα αὐτῷ μιμουμένοις ² προέφημεν, ἀπαρέσκεσθαι δὲ τοῖς τὰ φαῦλα ἀσπαζόμενοις ἢ λόγῳ ἢ ἔργῳ. Εἰ οὖν πάντες ἑαυτοὺς φρονεῦσομεν, ³ τοῦ μὴ γεννηθῆναί τινα καὶ μαθητευθῆναι εἰς τὰ θεῖα διδάγματα, ἢ καὶ μὴ εἶναι τὸ ἀνθρώπειον γένος, ὅσον ἐφ' ἡμῖν, αἴτιοι ἐσόμεθα, ἐναντίον τῆ τοῦ θεοῦ βουλῆ καὶ αὐτοὶ ποιοῦντες, ἐὰν τοῦτο πράξωμεν. Ἐξεταζόμενοι δὲ οὐκ ἀρνούμεθα διὰ τὸ συνεπίστασθαι ἑαυτοῖς μηδὲν φαῦλον, ἀσεβῆς δὲ ἡγούμενοι μὴ*

15. τῶν ἡμετέρων] Desunt in utroque Cod. msto, apud Stephanum et Thirlbium. Sed jam Sylburg. ex Eusebio reposuit.

16. καὶ] Non exstat apud Eusebium. Melius se haberet ἢ ἐπίσταται. Sed mutatione non est opus.

17. ὁμοίως Σωκράτει] Non habet Eusebius, quod Thirlbium probat. Sed illud recte; nam Justinus vult dicere: Non quod Socrates fecit, facere ausus est Crescens.

18. ὡς προέφη] Euseb. contra morem Justinī ὡς πρότερον ἔφη.

19. φιλόδοξος] Idcirco enim φιλόδοξος vocatur Crescens, quia

veritatem praedicare non audet, ac plus hominibus tribuit quam veritati. Paulo ante dicebatur ἰδιωτικῆς καὶ ἀλόγου δόξης καὶ φόβου ἐλάττων. Maranus. Cf. quae adnotavi ad Apol. I. c. 57. not. 4..

20. μηδὲ] Maran. et Braun. μὴ.

21. Ἀλλ' . . . ἀνὴρ] Cf. Plat. de republ. X. p. 595. C. ed. Steph. (ed. Bip. Vol. VII. p. 284.): Ἀλλ' οὐ γὰρ πρὸ γε τῆς ἀληθείας τιμητέος ἀνὴρ.

22. προεμένῳ] Fortasse προελομένῳ.

1. Ὅπως δὲ μὴ etc.] Dicterio isto, cui Justinus occurrit, saepe utebantur ethnici. Hutchinus citat

ad vos perlatae non sunt, coram vobis interrogationes iterum proponere; regium sane hoc etiam opus fuerit. Si vero ad aures vestras interrogationes meae illiusque responsa pervenerunt, liquet vobis nihil eum scire rerum nostrarum, aut si scit ille quidem, sed audientium metu non audet ad exemplum Socratis eloqui, non philosophum, ut jam dixi, sed opinionum amatorem deprehendi, quippe qui ipsum pulcherrimum illud Socratis dictum parvi faciat: *Sed plus honoris non est habendum homini, quam veritati.* Verum Cynico integrum non est, finem ultimum in indifferentia constituenti, aliud bonum praeter hanc indifferentiam existimare.

4. Sed ne quis ita dicat: *Omnes igitur morte vobis ipsis illata jam nunc abite ad Deum nec nobis negotia facessite, causam dicam, cur id non faciamus et cur interrogati impavide confiteamur.* Non frustra mundum a Deo conditum esse didicimus, sed propter humanum genus; placere autem illi jam diximus eos qui illum imitantur, contra displicere qui deteriora vel dicto vel facto amplectuntur. Quodsi omnes nobis ipsi manus afferamus, quominus quisquam gignatur et divina doctrina imbuatur, aut etiam quominus exstet humanum genus, in causa, quantum in nobis est, erimus, ipsi quoque contra Dei consilium venientes, si ita faciamus. Interrogati autem non negamus, tum quod nullius mali nobis conscii simus, tum quod impium existimemus veritatem in omnibus non dicere, quum

Tertullian. ad Scapul. c. 5. (Opp. ed. Leopold. Tom. I.) p. 252.: „Arrius Antoninus in Asia cum perqueretur instanter, omnes illius civitatis Christiani ante tribunalia ejus se manu facta obtulerunt; tum ille, paucis duci jussis, reliquis ait: Ὁ δειλοί, εἰ θέλετε ἀποθνήσκειν, κρημνοῦς ἢ βροχοῦς ἔχετε.“

2. προέφημεν] Apol. I. c. 10. p. 58. B. Sunt enim iidem imperatores, quibus prior apologia repraesentata fuit, M. Aurelius et L. Ve-

rus (vid. c. 2. not. 20.); hi illius memoriam sibi facile poterant redintegrare. Cf. librum meum: De Justini Mart. scriptis et doctr. p. 21. . Mallet Thirlbuis προσειλήφραμεν.

3. τοῦ μὴ γενν.] Vulgo τοῦ καὶ γενν.. Desiderari μὴ vel οὐ notavit Perionius et recte Sylburgius καὶ pro μὴ a librario infultam existimat; scilicet paulo post ait Justinus μὴ εἶναι. Perperam igitur Græbius et Braunius οὐ volunt, quod in textum recepit Goezius.

κατὰ πάντα ἀληθεύειν, ὃ καὶ φίλον τῷ θεῷ γινώσκομεν, ὑμᾶς δὲ καὶ τῆς ἀδίκου προλήψεως ἀπαλλάξαι νῦν σπεύδοντες.

5. ¹ Εἰ δὲ τινα ὑπέλθοι καὶ ἡ ἔννοια αὕτη, ὅτι εἰ θεὸν ὠμολογοῦμεν βοηθόν, οὐκ ἄν, ὡς λέγομεν, ὑπὸ ἀδίκων ἐκκρατούμεθα καὶ ἐτιμωρούμεθα, καὶ τοῦτο διαλύσω. Ὁ θεὸς τὸν πάντα κόσμον ποιήσας καὶ τὰ ἐπίγεια ἀνθρώποις ὑποτάξας καὶ τὰ οὐράνια ² στοιχεῖα εἰς αὐξήσιν καρπῶν καὶ ὠρῶν ³ μεταβολὰς κοσμήσας καὶ θεῖον ⁴ τούτοις νόμον τάξας, ἃ καὶ αὐτὰ δι' ἀνθρώπους φαίνεται πεποιηκώς, τὴν μὲν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν πρόνοιαν ἀγγέλοις, ⁵ οὓς ἐπὶ τούτοις ἔταξε, παρέδωκεν. Οἱ δ' ἄγγελοι, παραβάντες τήνδε τὴν τάξιν, γυναικῶν μίξειςιν ἠττήθησαν καὶ παιδάς ἐτέκνωσαν, οἳ εἰσιν οἱ λεγόμενοι δαίμονες. Καὶ προσέτι ⁶ λοιπὸν τὸ ἀνθρώπειον γένος ἑαυτοῖς ἐδούλωσαν· τὰ μὲν ⁷ διὰ μαγικῶν γραφῶν, τὰ δὲ διὰ φόβων καὶ τιμωριῶν ἐπέφερον, τὰ δὲ διὰ διδαχῆς θυμάτων καὶ θυμιαμάτων καὶ σπονδῶν, ὧν ἐνδεεῖς γεγόνασι μετὰ τὸ πάθεισιν ἐπιθυμιῶν δουλωθῆναι, καὶ εἰς ἀνθρώπους φόνους, πολέμους, μοιχείας, ἀκολασίας καὶ πᾶσαν κακίαν ἔσπειραν. Ὅθεν καὶ ποιητὰ καὶ μυθολόγοι, ἀγνοοῦντες τοὺς ἀγγέλους ⁸ καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν γεννηθέντας δαίμονας ταῦτα πρᾶξαι εἰς ἄρβυρας καὶ θηλείας καὶ πόλεις καὶ ἔθνη, ἅπερ συνέγραψαν, εἰς αὐτὸν τὸν θεὸν καὶ τοὺς ὡς ἀπ' αὐτοῦ σποροῦ γενομένους υἱοὺς ⁸ καὶ τῶν

1. *Εἰ δὲ τινα etc.*] Id solitos esse obhicere ethnicos testatur Clemens Alexandrinus, qui eorum dicta sic refert Strom. IV. c. 11. §. 82. (Opp. ed. Klotz. Tom. II.) p. 321.: *Διὰ τί δὲ οὐ βοηθεῖσθε διωκόμενοι; φασί etc.* Maranus. Add. Minuc. Fel. Octav. c. 12. p. 35. sqq. ed. Cellar. — Irenaeus adv. haeres. IV. c. 34. §. 1. p. 274. ed. Masuet.: „Si autem subito vos hujusmodi sensus, ut dicatis“ etc..

2. *στοιχεῖα*] I. q. ἄστρα, sidera, ut Dial. c. Tr. c. 23. p. 241. B et ep. ad Diogn. c. 7. p. 498. C, coll. ep. 2. Petr. III. 10. et Theophil. ad Autol. I. c. 4. — 6..

3. *μεταβολὰς*] Vulgo μεταβολαῖς. Illud bene conjectarunt Pearsonus et Thirlbius atque textui Goetius inseruit. Cf. c. 85. p. 311. E: *Γελοῖον μὲν γὰρ πρᾶγμὰ ἐστὶν ὄραν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἀεὶ καὶ τὰς τροπὰς τῶν ὠρῶν ποιεῖσθαι.*

4. *τούτοις*] Hanc cum Goetio recepi conjecturam Thirlbianam, quae etiam Marano, Thalemanno et Braunio valde arridet. Vulgo *τούτον*, quod originem debet accusativis, quibus inclusum est. *τούτοις* autem, nimirum *τοῖς οὐρανίοις στοιχείοις*, si legis, habes quo re-

id Deo gratum esse sciamus, tum etiam quod vos opinione ini- que anticipata nunc liberare studeamus.

5. Si quem autem haec cogitatio subeat, minime eventurum, si Deum adiutorem profiteremur, ut iniqui, quemadmodum dicimus, dominatu suo nos premerent ac suppliciis afficerent, id quoque a me dissolvetur. Deus, quum mundum universum creasset et terrena hominibus subiecisset et coelestia elementa, quae et ipsa hominis causa ab eo creata esse liquet, ad frugum proventum et ad temporum conversiones adornasset atque divinam iis legem sanxisset, hominum ac rerum sub coelo positarum curam angelis, quos huic praefecit muneri, commisit. Angeli autem ordinem institutum praetergressi, in stupra cum mulieribus prolapsi sunt ac filios susceperunt eos, qui daemones sunt appellati. Atque etiam postea genus humanum sibi in servitatem addixerunt: partim scriptis magicis, partim terroribus et suppliciis inferendis, partim sacrificiis, suffimentis et libaminibus edocendis, quibus rebus egere coeperunt, ex quo cupiditatum morbis emancipati sunt, denique in humanum genus caedes, bella, adulteria, flagitia atque omne vitiorum genus proseminarunt. Hinc poetae et fabularum scriptores, quum ignorarent angelos ex iisque progenitos daemones ea in masculos et feminas et in urbes et nationes perpetrasse, quae literis mandabant: in ipsum Deum et in eos, qui tum

feras id quod sequitur: ἃ καὶ αὐτὰ δι' ἀνθρ. φ. πεπ., rectoque ordine fluat oratio.

5. οὗς ἐπὶ τούτοις ἔταξε] Thirlbius: Nonnullis, inquit, fortasse magis placebit οὗς ἐπὶ τοῦτο vel τούτῳ ἔκτισε. Nos nihil mutamus. Athenagor. Legat. p. Chr. c. 24. p. 27. C. ed. Colon.: οἱ ἐπ' αὐτοῖς ταχθέντες ἄγγελοι.

6. λοιπὸν τὸ ἀνθρ.] Fortassis τὸ λοιπὸν ἀνθρ. . Sic jam Langus: Atque insuper reliquum genus humanum.

7. δ. μ. γραφῶν] Forte δ. μ. στροφῶν, ut in altera apologia (c. 14.) p. 61.. Verum minime quidquam muto. Thirlbius. Attamen mutavit Goezius. Mox illi ὧν ἐπέφερον legendum videtur, hic recipit confidenter, quamquam vulgaris lectio stare potest, ut quisque videt.

8. καὶ etc.] Scil. (εἰς) υἱός. Thirlbius malebat καὶ τοὺς λεχθέντας ἐκείνου ἀδελφούς, καὶ τέκνα ὁμοίως τὰ ἀπ' ἐκείνων, Ποσειδῶνος καὶ Πλούτωνος idque in textu posuit Goezius.

λεχθέντων ἐκείνου ἀδελφῶν καὶ τέκνων ὁμοίως τῶν ἀπ' ἐκείνων, Ποσειδῶνος καὶ Πλούτωνος, ἀνήνεγκαν. Ὀνόματι γὰρ ἕκαστον, ὅπερ ἕκαστος ἑαυτῷ τῶν ἀγγέλων καὶ τοῖς τέκνοις ἔθετο, προσηγή-
ρευσαν.

6. Ὀνομα δὲ τῷ πάντων πατρὶ θετόν, ἀγεννήτῳ ὄντι, οὐκ ἔστιν. ¹ ᾧ γὰρ ἂν καὶ ὀνόματι προσαγορεύηται, πρεσβύτερον ἔχει τὸν θέμενον τὸ ὄνομα. Τὸ δὲ πατὴρ καὶ θεὸς καὶ κτίστης καὶ κύριος καὶ δεσπότης οὐκ ὀνομάτα ἐστίν, ἀλλ' ἐκ τῶν εὐποιῶν καὶ τῶν ἔργων προσήσεις. Ὁ δὲ υἱὸς ἐκείνου, ὁ μόνος λεγόμενος κυρίως υἱός, ² ὁ λόγος πρὸ τῶν ποιημάτων καὶ συνῶν καὶ γεννώμενος, ὅτε τὴν ἀρχὴν δι' αὐτοῦ πάντα ³ ἔκτισε καὶ ἐκόσμησε, Ἐ Χριστὸς μὲν ⁴ κατὰ τὸ κεχρίσθαι καὶ κοσμηῆσαι τὰ πάντα δι' αὐτοῦ τὸν θεὸν λέγεται, ὄνομα καὶ αὐτὸ περιέχον ἄγνωστον σημασίαν, ὃν τρόπον καὶ τὸ θεὸς προσαγόρευμα οὐκ ὀνομά ἐστίν, ἀλλὰ πράγματος δυσεξηγήτου ἔμφυτος τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων δόξα. ⁵ Ἰησοῦς δὲ καὶ ἀνθρώπου καὶ σωτῆρος ὄνομα καὶ σημασίαν ἔχει. Καὶ γὰρ καὶ ἄνθρωπος, ⁶ ὡς προέφημεν, γέγονε κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ ⁴⁵ καὶ πατρὸς βουλὴν ἀποκηθῆεις ⁷ ὑπὲρ τῶν πιστευόντων ἀνθρώπων καὶ ἐπὶ καταλύσει τῶν δαιμόνων. ⁸ Καὶ νῦν ἐκ τῶν ὑπ' ὄψιν γινομένων μαθεῖν δύνασθε. Δαιμονιολήπτους γὰρ πολλοὺς κατὰ

1. ᾧ γὰρ ἂν etc.] Perion. vult perverse τοῦ θεμένου (Cohort. ad Gr. c. 21. p. 19. C) et Sylburg. conjicit ὃ γὰρ ἂν, ut extendatur oratio ad rem quamcunque. Alii fortasse legent ᾧ γὰρ ἂν ὀνομά τι. Sed vulgata bene habet. Thalemann. ἔχει legi jubet. Non male illud quidem, at haud quaquam est necessarium.

2. ὁ λόγος ... ἐκόσμησε] Cod. Clarom. γενόμενος idemque conjecerat Jos. Scaliger (Animadv. in Chronolog. Euseb. p. 163.). Sed γεννάσθαι est Justino verbum solemne, quo demonstrat, λόγον, qui una aderat cum Deo nimirum tamquam attributum divinum (σ υ -

ν ὰ ν sc. τῷ πατρὶ [Dial. c. Tr. c. 62. p. 285. E: πρὸ πάντ. τ. ποιημ. συνῆν τῷ πατρὶ] h. e. tamquam ejus mens: λόγος ἐνδιάθετος), ante mundi creationem (ὅτε τὴν ἀρχὴν etc.; ὅτε = quum, non quoniam [ὄτι], quod Langus quique ejus sunt versionem secuti exhibent) forma hypostatica indutum esse (γεννώμενος: λόγος προφορικός). Non firmat S. Martyr fidem Nicaenam, alioqui scribendum erat: πρὸ τ. ποιημ. καὶ γεννώμενος καὶ συνῶν. Enimvero in eadem est sententia atque Tertullianus adv. Hermog. c. 3. (Opp. ed. Leopold. P. IV.) p. 3.: Fuit autem tempus, cum — filius non fuit. Haec jam sufficiant.

ipsius satu geniti, tum ex ejus fratribus, Neptuno et Plutone, eorumque filiis procreati ferebantur, ea transtulere. Quod enim nomen unusquisque angelorum sibi et filiis suis imposuerat, eo quemque appellaverunt.

6. Nomen autem universorum parenti, quod ingenitus est, nullum prorsus inditum est; quocumque enim nomine appellatur, antiquiorem habet eum, qui nomen imposuit. Pater autem, Deus, Conditor, Dominus, Herus non sunt nomina, sed ex beneficiis et operibus appellationes. Ejus autem filius, qui solus proprie filius dicitur, Logos qui ante res creatas et una cum eo aderat et genitus est, quum per hunc initio omnia conderet et ornaret, hic, inquam, filius, quod unctus est et per eum Deus omnia ornavit, Christus vocatur, quo quidem et ipso nomine res significatur indeprehensa, quemadmodum Dei appellatio non nomen est, sed rei non enarrabilis insita naturae hominum opinio. Jesus autem et hominis et salvatoris nomen et significationem habet. Etenim et homo factus est, ut antea diximus, de Dei et patris voluntate partu editus pro credentibus hominibus et ad daemonum eversionem. Id profecto ex his, quae in omnium oculis geruntur, perspicere potestis. Plurimos

Bene disputat de nostro loco Semischius: *Justin d. Märtyr.* P. II. p. 278. sqq. not. 2.

3. ἐκτίσε καὶ ἐκόσμησε] Cod. Clarom. ἐκόσμ. κ. ἔκτ.. Grabius mallet ἔχρισε κ. ἐκόσμησε. — Ep. ad Coloss. I. 15. sq. coll. ev. Joann. I. 1. — 3..

4. κατὰ τὸ κερχίσθαι] Bene sane cum Scaligero (l. c.) legeretur κατὰ τὸ καὶ χρῖσαι, ut Logos propterea diceretur Christus, quod inunxit omnia et ornavit. Grabius male eandem tribuit vim formae passivae κερχίσθαι. Quod equidem de divina illa virtute summaeque potentia interpretor, qua ornatus est Logos ad opus perficiendum.

5. Ἰησοῦς ... ἔχει] Coll. Apol.

I. c. 33. p. 75. C. Nostro de loco velim consulas librum meum: De Justini Mart. scriptis et doctr. p. 112. not. 49.

6. ὡς προέφημεν] Cf. Apol. I. c. 23. p. 68. C. et c. 63. p. 96. A. D. Vid. c. 4. not. 2.

7. ὑπὲρ τῶν πιστ.] Frustra conjectat Thirlbius ἐπὶ σωτηρία τῶν πιστ., quod Goezius temere textui inseruit. At necessarium duxi ἐπὶ vulgo omissum ante καταλύσει reponere cum Perionio. Hanc scripturam firmant verba Apol. I. c. 57. p. 91. C: ἐπὶ κολάσει τῶν ἀσεβῶν.

8. Καὶ νῦν etc.] Fortasse aliquis legerit ὡς καὶ νῦν etc.. Quod tu cave faxis.

πάντα τὸν κόσμον καὶ ἐν τῇ ⁹ ὑμετέρα πόλει πολλοὶ τῶν ἡμετέρων ἀνθρώπων τῶν Χριστιανῶν, ¹⁰ ἐπορκίζοντες κατὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ὑπὸ τῶν ἄλλων πάντων ἐπορκιστῶν καὶ ἐπαστῶν καὶ φαρμακευτῶν μὴ ἰα-
θέντας ἴσασαντο καὶ ἔτι νῦν ἰῶνται, καταργοῦντες καὶ ἐκδιώκοντες τοὺς ¹¹ κατέχοντας τοὺς ἀνθρώπους δαίμονας.

7. Ὄθεν καὶ ἐπιμένει ὁ θεὸς τὴν σύγχυσιν καὶ κατάλυσιν τοῦ παντὸς κόσμου μὴ ποιῆσαι, ἵνα καὶ οἱ φαῦλοι ἄγγελοι καὶ δαίμονες καὶ ἄνθρωποι μηκέτι ᾧσι, διὰ τὸ σπέρμα τῶν Χριστιανῶν, ¹ ὃ γινώσκει ἐν τῇ φύσει ὅτι αἰτιὸν ἐστίν. Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν οὐδὲ ὑμῖν ταῦτα ἔτι ποιεῖν καὶ ἐνεργεῖσθαι ὑπὸ τῶν φαύλων δαιμόνων δυνατὸν ἦν, ἀλλὰ τὸ πῦρ τὸ τῆς κρίσεως κατελθὼν ἀνέδην πάντα διέκρινεν, ὡς καὶ πρότερον ὁ κατακλυσμὸς μηδένα λιπῶν, ἀλλ' ἢ τὸν μόνον σὺν τοῖς ἰδίοις παρ' ἡμῖν καλούμενον Νῶε, παρ' ὑμῖν δὲ Λευκαλίωνα, ἐξ οὗ πάλιν οἱ τοσοῦτοι γεγόνασιν, ὧν οἱ μὲν φαῦλοι, οἱ δὲ σπουδαῖοι. Οὕτω γὰρ ἡμεῖς τὴν ἐκπύρωσιν φαιμέν γενήσεσθαι, ἀλλ' οὐχ ὡς οἱ Στωϊκοὶ κατὰ τὸν τῆς εἰς ἄλληλα πάντων μεταβολῆς λόγον, ὃ αἰσχιστον ἐφάνη. Ἄλλ' οὐδὲ καθ' εἰμαρμένην πράττειν τοὺς ἀνθρώπους ἢ πάσχειν τὰ γινόμενα, ἀλλὰ κατὰ μὲν τὴν προαίρεσιν ἕκαστον κατορθοῦν ἢ ἀμαρτάνειν, καὶ κατὰ τὴν τῶν φαύλων δαιμόνων ἐνέργειαν τοὺς σπουδαίους, οἷον Σωκράτην καὶ τοὺς ὁμοίους, διώκεσθαι καὶ ἐν δεσμοῖς εἶναι, Σαρδανάπαλον δὲ καὶ Ἐπίκουρον καὶ τοὺς ὁμοίους ἐν ἀφθονίᾳ καὶ δόξῃ δοκεῖν εὐδαιμονεῖν. Ὅ μὴ νοήσαντες οἱ Στωϊκοὶ καθ' εἰμαρμένης ἀνάγκην πάντα γίνεσθαι ἀπεφήναντο. Ἄλλ' ἔστι αὐτεξούσιον τό τε τῶν ἀγγέλων γένος καὶ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἀρχὴν ἐποίησεν ὁ θεός, δικαίως ὑπὲρ ὧν ἂν πλημμελήσωσι τὴν τιμωρίαν ἐν αἰωνίῳ πυρὶ κομίσονται. Γεννητοῦ δὲ παντὸς ἦδε ἡ

9. ὑμετέρα] Stephan. et Thirlb. minus belle ἡμετέρα.

10. ἐπορκίζοντες] Conjicit H. Steph. (in edit. ep. ad Diogn. p. 95.) ἐξορκίζοντες et mox ἐξορκιστῶν aut certe ἐφορκίζοντες et mox ἐφορκιστῶν, retinet tamen lectionem vulga-

tam. Et recte quidem. Cf. Dial. c. Tr. c. 85. p. 311. C: ἐπορκισταί, nec adeo inusitatum est hoc vocabulum, de quo Suicerum adeas. Temere igitur ἐξορκ. nostro loco Goezianus recepit.

11. κατέχοντας] Cod. Clarom.

enim daemoneis agitados in toto orbe et in urbe vestra multi ex nostris Christianis, quum per nomen Jesu Christi sub Pontio Pilato crucifixi adjurarent, ab omnibus aliis adjuratoribus et incantatoribus et veneficis non sanatos sanaverunt atque etiam nunc sanant fractis et ejectis daemonibus homines detinentibus.

7. Quare Deus propter Christianorum semen, quod in causa esse novit, cur rerum natura conservetur, tenet se ne confusionem inducat et dissolutionem totius mundi, ita ut nulli jam improbi exstent angeli et daemones et homines. Nam nisi ita esset, non jam vobis haec facere et a pravis daemonibus incitari liceret, sed ignis iudicii delapsus nullo discrimine omnia dissolveret, quemadmodum olim diluvium, quod neminem reliquum fecit praeter unum cum suis apud nos vocatum Noachum, apud vos Deucalionem, ex quo rursus tanta hominum multitudo propagata est, partim improborum, partim bonorum. Sic enim nos conflagrationem dicimus futuram, sed non, ut Stoici, secundum omnium rerum mutuae in se invicem conversionis rationem, quod turpissimum videtur. Sed neque fato dicimus homines agere aut ea quae eveniunt pati, sed libero quemque arbitrio praeclare agere aut peccare, bonos autem malorum daemonum operatione, veluti Socratem et alios similes, vexari et in vinculis esse, contra Sardanapalum, Epicurum et alios ejusmodi in rerum omnium copia et splendore beatos videri. Quod quum Stoici minus intelligerent, fati necessitate omnia fieri decreverunt. Quoniam autem Deus ab initio liberum angelorum et hominum genus creavit, merito eorum, quae peccaverunt, supplicia in aeterno igne persolvent. Crea-

κατάσχοντας, sed ad marginem est scriptura vulgaris.

1. *ὁ γινώσκει ἐν τῇ φύσει ὅτι αἰτιὸν ἐστίν*] Nihil lacramur Segarii (ad Clement. Alex. librum Quis dives salv. p. 321.) conjectatione *κρεῖττον* pro *αἰτιον* legentis. Græbius minus recte ita interpretatur: *quod* (Christianorum semen) *prae-*

videt in genere humano (?), quoniam ipse prima rerum causa est.

Melius Langus: *quod naturae rerum causam esse novit*. Fortasse sic explicandum: *ὁ γινώσκει, ὅτι αἰτιὸν ἐστίν ἐν τῇ φύσει* h. e. quod novit in causa esse, rerum natura (*ὁ πᾶς κόσμος*) cur servetur. Hic certe sensus requiritur.

φύσις, κακίας καὶ ἀρετῆς δεκτικὸν εἶναι· οὐ γὰρ ἂν ἦν ἐπαινετὸν οὐδὲν αὐτῶν, ² εἰ οὐκ ἂν ἐπ' ἀμφοτέρω τρέπεσθαι καὶ δύναμιν εἶχε. Δεικνύουσι δὲ τοῦτο καὶ οἱ πανταχοῦ κατὰ λόγον τὸν ὀρθὸν νομοθετήσαντες καὶ φιλοσοφήσαντες ἄνθρωποι ἐκ τοῦ ὑπαγορευεῖν ³ τάδε μὲν πράττειν, τῶνδε δὲ ἀπέχεσθαι. Καὶ οἱ Στωϊκοὶ φιλοσοφοὶ ἐν τῷ περὶ ἡθῶν λόγῳ τὰ αὐτὰ τιμῶσι καρτερῶς, ὡς δηλοῦσθαι ἐν τῷ περὶ ἀρχῶν καὶ ἀσωμάτων λόγῳ οὐκ εὐδοῦν αὐτούς. Εἴτε γὰρ καθ' εἰμαρμένην φήσουσι τὰ γινόμενα πρὸς ἀνθρώπων γίνεσθαι, ⁴ ἢ μηδὲν εἶναι θεὸν παρὰ τρεπόμενα καὶ ἀλλοιούμενα καὶ ἀναλυόμενα εἰς τὰ αὐτὰ αἰεὶ, καὶ φθαρτῶν μόνων φανήσονται κατάληψιν ἐσχηκέναι καὶ αὐτὸν τὸν θεὸν διὰ τε τῶν μερῶν ⁵ καὶ διὰ τοῦ ὅλου ἐν πάσῃ κακίᾳ γινόμενον, ἢ μηδὲν εἶναι κακίαν μηδ' ἀρετήν, ὅπερ καὶ παρὰ πᾶσαν σῶφρονα ἔννοιαν καὶ λόγον καὶ νοῦν ἐστὶ.

8. Καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν Στωϊκῶν δὲ δογμάτων, ἐπειδὴ ¹ κἂν τὸν ἡθικὸν λόγον κόσμιοι γεγονάσιν, ὡς καὶ ἐν τισιν οἱ ποιηταὶ διὰ τὸ ἔμφυτον παντὶ γένει ἀνθρώπων σπέρμα τοῦ λόγου, μεμ- C σῆσθαι καὶ πεφρονεῦσθαι οἴδαμεν· Ἡράκλειτον μὲν, ² ὡς προέφημεν, καὶ ³ Μουσώνιον δὲ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καὶ ἄλλους οἴδαμεν. Ὡς γὰρ ἐσημίναμεν, πάντας τοὺς κἂν ὅπωςδὴποτε κατὰ λόγον βιοῦν σπουδάζοντας καὶ κακίαν φεύγειν μισεῖσθαι αἰεὶ ἐνήργησαν οἱ δαίμονες. Οὐδὲν δὲ θαναμαστόν, ⁴ εἰ τοὺς οὐ κατὰ σπερματι-

2. εἰ οὐκ ἂν] Ita cum Goezio scribo. Thirlbius vult εἰ οὐκ καὶ (aut οὐκ ἂν) ἐπ' ἀμφ. τρεπ. δύν. εἶχε. Vulgo εἰ οὐκ ἦν ἐπ' etc..

3. τάδε] Ita Goezius recte Thirlbii conjecturam secutus ob sequens τῶνδε edidit pro vulg. τόδε.

4. ἢ μηδὲν etc.] Locum non intelligens vult Thalemann., si recte video, verba ἢ μηδὲν ... αὐτὰ αἰεὶ collocari post κακίᾳ γινόμενον, quod praeter Goezium nemini puto probatum iri. Ad μηδὲν εἶναι θεὸν ex antecedentibus φήσουσι suppleas, pro vulg. παρατρεπόμενα legas παρὰ τρεπόμενα et ante φθαρτῶν re-

stituas καὶ; ἐσχηκέναι denique referendum videtur ad καὶ αὐτὸν τὸν θεόν. Sic sana omnia erunt ac liquida, ut ante me Maranus vidit. Haec interpretatio firmatur gemello Apol. I. c. 28. p. 71. C (coll. c. 43. p. 81. A) loco, ubi illo V. D. iam observante pariter Justinus ex Stoicorum de fato sententia ista incommoda consequi pronuntiat, ut vel Dei natura evertatur vel omne virtutem inter ac vitium tollatur discrimen.

5. καὶ διὰ] Maran. διὰ τε.

1. κἂν] Arcerius mallet κατὰ, quod in talibus loquendi generibus

tae autem cujuslibet rei haec natura est, ut virtutis et vitii sit capax; neque enim quidquam laudabile faceret, nisi sese in utramque partem vertendi facultatem haberet. Atque id etiam homines declarant, qui in qualibet regione apte ad rectam rationem leges tulere aut philosophati sunt, ex eo quod alia fieri praescribant, alia vitari. Etiam Stoici, quum de moribus disputant, eadem constanter probant, ut facile pateat in principiis et rebus incorporeis pertractandis non rectam eos viam insistere. Nam si fato fieri dicunt, quae ab hominibus fiunt, vel Deum nihil aliud esse statuunt praeter ea, quae vertuntur et immutantur et in eadem semper resolvuntur, sicque nullius rei, quae quidem corruptioni non sit obnoxia, notionem habere, ac Deum ipsum tum per partes tum per universum in omni miseria et nequitia constituere videbuntur: vel nihil esse vitium neque virtutem, quod ab omni sana notione et ratione et mente alienum est.

8. Quia tamen Stoici in his saltem, quae de moribus dixerunt, praeclare sese habuerunt, id quod poetis interdum contigit propter insitum omni hominum generi Logi semen, eos qui ab hac disciplina profecti sunt, odiis flagrasse et occisos esse scimus: Heraclitum quidem, ut antea diximus, et Musonium in his qui nostra aetate floruerunt et alios novimus. Effecere enim semper daemones, quemadmodum demonstravimus, ut qui quovis modo secundum Logon vivere et vitium fugere studerent, ii omnes odio haberentur. Minime autem mirum,

omitti solet: recepit Goezius; Braunius *κάν* delendum censet. Retinemus vulgatam haud ineptam; similiter infra legitur.

2. *ὡς προέφημεν*] Cf. Apol. I. c. 46. p. 83. C. Vid. c. 4. not. 2.

3. *Μουσώνιον*] Musonii multi fuerunt: vix tamen dubium esse potest, quin hic noster Musonius Tyrrenus ille philosophus Stoicus sit, quem Suidas *διὰ τὴν παρόουσίαν καὶ τὸ ἐλεγκτικὸν καὶ τὸ ὑπερβάλ-*

λον τῆς ἐλευθερίας a Nerone interfectum narrat. *Thirlbius*.

4. *εἰ τοὺς οὐ*] Negativam particulam *οὐ* in Codd. mstis et editis omissam addere non dubitavi. Ad *λόγου μέρος* autem subaudias *βιοῦν σπουδάζοντας*, quas voces antea positas non necesse fuit repetere, ut Maranus probe adnotavit. Ita omnia sana et perspicua erunt: Ethnici juxta particulam *λόγον*, Christiani autem secundum totum *λόγον* vix-

κοῦ λόγου μέρος, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ παντός λόγου, ὃ ἐστὶ Χρι-
στοῦ, γινώσκιν καὶ θεωρίαν πολὺ μᾶλλον μισεῖσθαι οἱ δαίμονες ἐλε-
χόμενοι ἐνεργοῦσιν· οἱ τὴν ἀξίαν κόλασιν καὶ τιμωρίαν κομίσονται
ἐν αἰωνίῳ πυρὶ ἐγκλεισθέντες. Εἰ γὰρ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἤδη
διὰ τοῦ ὀνόματος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠττῶνται, δίδαγμα ἐστὶ τῆς καὶ
μελλούσης αὐτοῖς· καὶ τοῖς λατρεύουσιν αὐτοῖς ἕξομένης ἐν πυρὶ
αἰωνίῳ κολάσεως. Οὕτως γὰρ καὶ οἱ προφηταὶ πάντες προεκήρυ-
ξαν γενήσεσθαι, καὶ Ἰησοῦς ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος ἐδίδαξε.

9. Ἴνα δὲ μή τις εἴπη τὸ λεγόμενον ὑπὸ τῶν νομιζομένων⁴⁷
φιλοσόφων, ὅτι κόμποι καὶ φόβητρά ἐστι τὰ λεγόμενα ὑφ' ἡμῶν,
ὅτι κολάζονται ἐν αἰωνίῳ πυρὶ οἱ ἄδικοι, καὶ διὰ φόβον, ἀλλ' οὐ
διὰ τὸ καλὸν εἶναι καὶ ἀρεστὸν ἐναρέτως βιοῦν τοὺς ἀνθρώπους
ἀξιούμεν, βραχυπεῶς πρὸς τοῦτο ἀποκρινοῦμαι, ὅτι, εἰ μὴ τοῦτο
ἐστίν, οὔτε ἐστὶ θεός, ἢ εἰ ἐστίν, οὐ μέλει αὐτῶ τῶν ἀνθρώπων,
καὶ οὐδὲν ἐστίν ἀρετὴ οὐδὲ κακία, καὶ, ¹ὡς προέφημεν, ἀδίκως
τιμωροῦσιν οἱ νομοθέται τοὺς παραβαίνοντας τὰ διατεταγμένα καλά.
Ἄλλ' ἐπεὶ οὐκ ἄδικοι ἐκείνοι ² καὶ ὁ αὐτῶν πατήρ τὰ αὐτὰ αὐτῶ⁴⁸
πράττειν διὰ τοῦ λόγου διδάσκων, οἱ τούτοις συντιθέμενοι οὐκ ἄδι-
κοι. Ἐὰν δὲ τις τοὺς διαφόρους νόμους τῶν ἀνθρώπων προβάλη-
ται, λέγων ὅτι παρ' οἷς μὲν ἀνθρώποις ³ τάδε καλά, τὰ δὲ αἰσχρὰ
νενομίσται, παρ' ἄλλοις δὲ τὰ παρ' ἐκείνοις αἰσχρὰ καλά, καὶ τὰ
καλὰ αἰσχρὰ νομίζεται, ἀκούετω καὶ τῶν εἰς τοῦτο λεγομένων. Καὶ
νόμους διατάξασθαι τῇ ἑαυτῶν κακίᾳ ὁμοίους τοὺς πονηροὺς ἀγ-
γέλους ἐπιστάμεθα, οἷς χαίρουσιν οἱ ὅμοιοι γενόμενοι ἀνθρώποι,

runt; quapropter in gravius, quam illi, dæmonum odium irruerunt. — Rejiciendae igitur sunt conjecturae Perionii τούς post ἀλλὰ repetentis (quod et Sylburg. et Braun. probant), Sylburgii εἰ οὐ κατὰ ... θεωρίαν βιοῦν σπουδάζοντας πολὺ etc. legentis, Grabii εἴτ' οὐ τούς κατὰ ... ἀλλὰ τούς κατὰ τὴν τοῦ παντός λόγου, ὃ (ὅς) ἐστὶ Χριστοῦ (Χριστός), γινώσκιν. Jam Perionius malebat ὅς ἐστὶ Χριστός. Sine ratione; nam ὃ ἐστὶ idem est quod του-

τέστι. Idem V. D. legit ἐλέγχονται ἐνεργοῦντες. Nec hac mutatione opus est; sensus enim est Sylburgio monente: ἐνεργοῦσι μισεῖσθαι διὰ τὸ ἐλέγχεσθαι h. e. quod coarguuntur suae improbitatis.

5. ἕξομένης] Commodius sane Sylburgio et Marano notantibus esset ἕσεσθαι.

1. ὡς προέφημεν] Cf. c. 7. p. 46. A.

2. καὶ ὁ αὐτῶν etc.] Locus perperam tentatus. Pro αὐτῶ vult

si, qui non ad partem aliquam Logi disseminati vitam instituere student, sed ad totius Logi, hoc est Christi, cognitionem et contemplationem, in eos multo majora convicti daemones odia concitant; qui quidem debitas poenas ac supplicia in aeterno igne inclusi persolvent. Nam si jam ab hominibus per nomen Jesu Christi superantur, documentum est futuri illis et eorum cultoribus in aeterno igne supplicii. Ita enim et prophetae omnes praenuntiaverunt futurum, et magister noster Jesus edocuit.

9. Sed ne quis forte idem dicat, quod ii qui existimantur philosophi, strepitus inanes esse ac terricula, quae de improborum in igne aeterno cruciatibus dicimus, ac nostram eo spectare sententiam, ut virtutem homines metu conducti colant, non propter ipsius pulchritudinem nec quia illis placet: paucis respondebo, nisi ita se res habeat, vel Deum non esse, vel, si sit, nullam hominum curam gerere, nec quidquam esse virtutem et vitium, ac inique, prout diximus, a legum latoribus puniri, qui praeclara instituta transgrediuntur. Sed quum iniqui non sint eorumque parens eadem, quae ipse facit, facere per Logon praecipiat, non iniqui sunt qui eis obsequuntur. Si quis autem varias hominum leges objiciat dicens apud alios quidem praeclara quaedam et quaedam turpia censerit, et quae apud istos turpia, apud alios praeclara, et quae praeclara, turpia existimari: is audiat quid ea quoque de re dicamus. Quum leges ab improbis angelis accommodate ad eorum nequitiam institutas scimus, quibus similes eorum homines delectan-

Sylburgius adstipulante Goetio *αὐτοῖς* et Grabius *αὐτὸν* vel *αὐτόν*. Maranus *οἱ τοῦτοις οὐ συντιθ. ἄδικοι* conjicit et Thalemannus perverse *οὐθ' ὁ αὐτῶν* etc.. Melius Langus et Braunius legunt *καὶ οἱ τοῦτοις* etc.; hic ita vertit: *Sed cum illi iniqui non sint: ne eorum pater quidem (?), qui eadem, atque ipse fecit, facere per Verbum docet, neque qui his praeceptis obe-*

diunt, inique agunt. Sed ne καὶ quidem videtur opus esse. Sensus: Quum legislatores iniqui non sint, sed multa praeclare praecipiant Dei Logo accommodata, minime iniqui sunt, qui eis obsequuntur. Proinde (id quod mente suppleri potest) iniqui sunt, qui illis non obsequuntur.

3. *τάδε*] Fortasse Justinus *τὰ μὲν* scripsit. Sed vulgatam lectionem facile ferimus.

καὶ ὀρθὸς λόγος παρελθὼν οὐ πάσας δόξας οὐδὲ πάντα δόγματα καλὰ ἀποδείκνυσιν, ἀλλὰ τὰ μὲν φαῦλα, τὰ δὲ ἀγαθὰ· ὥστε μοι καὶ πρὸς τοὺς τοιούτους τὰ αὐτὰ καὶ τὰ ὅμοια ⁴ εἰρήσεται, καὶ λεχθήσεται διὰ πλειόνων ἐὰν χρεία ᾗ. Τανῦν δὲ ἐπὶ τὸ προκειμένον ἀνέρχομαι.

10. Μεγαλειότερα μὲν οὖν πάσης ἀνθρωπείου διδασκαλίας φαίνεται τὰ ἡμέτερα ¹ διὰ τὸ λογικὸν τὸ ὅλον τὸν φανέντα δι' ἡμῶν Χριστὸν γεγονέναι, καὶ σῶμα καὶ λόγον καὶ ψυχὴν. Ὅσα γὰρ καλῶς αἰεὶ ἐφθέγγαντο καὶ εὖρον οἱ φιλοσοφήσαντες ἢ νομοθετήσαντες, κατὰ λόγου μέρος εὐρέσεως καὶ θεωρίας ἐστὶ πονηθέντα αὐτοῖς. Ἐπειδὴ δὲ οὐ πάντα τὰ τοῦ λόγου ἐγνώρισαν, ὅς ἐστι Χριστός, καὶ ἐναντία ἑαυτοῖς πολλάκις εἶπον. Καὶ ² οἱ προγεγενημένοι τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, λόγῳ πειραθέντες τὰ πράγματα θεωρῆσαι καὶ ἐλέγξαι, ὡς ἀσεβεῖς καὶ περιέργοι εἰς δικαστήρια ἤχθησαν. Ὁ πάντων δὲ αὐτῶν εὐτονώτερος πρὸς τοῦτο γενόμενος Σωκράτης τὰ αὐτὰ ἡμῖν ἐνεκλήθη· καὶ γὰρ ἔφασαν ³ αὐτὸν καινὰ δαιμόνια εἰσφέρειν, καὶ οὐς ἢ πόλις νομίζει θεοῦς μὴ ἡγεῖσθαι αὐτόν. ⁴ Ὁ δὲ δαίμονας μὲν τοὺς φαύλους ⁵ καὶ τοὺς πράξαντας ἃ ἔφασαν οἱ ποιηταί, ἐκβαλὼν τῆς πολιτείας καὶ Ὀμηρον καὶ τοὺς ἄλλους ποιητάς, παραιτεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐδάξε, πρὸς ⁶ θεοῦ δέ, τοῦ ἀγνώστου αὐτοῖς, διὰ λόγου ζητήσεως ἐπίγνωσιν προὔτρεπετο εἰπών· ⁷ Τὸν δὲ πατέρα καὶ δημιουργὸν πάντων οὐθ' εὐρεῖν ῥάδιον, οὐθ' εὐρόντα εἰς πάντας εἰπεῖν ἀσφαλές. ⁸ Ἄ ὁ ἡμέτερος Χριστὸς διὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἔπραξε. Σωκράτει μὲν γὰρ οὐδεὶς ⁹ ἐπέισθη ὑπὲρ τούτου τοῦ δόγματος ἀποθνήσκειν, Χριστῷ δέ, τῷ καὶ ὑπὸ Σωκράτους ἀπὸ μέρους γνω-

4. εἰρήσεται] Verius esse existimat Sylburg. εἰρήσθω τε vel εἰρηται τε h. e. dicta jam sunt et dicentur fusius.

1. διὰ τὸ] Vulgo διὰ τοῦτο. Reposui τό, quod Perion. conjecit nec Thirlb. et Maran. respuerunt; certe rectius dicitur quam διὰ τοῦ τό, quod Grabio, Pearsono, Goezio et Braunio placet. Aperte autem hoc loco S. Justinus idem quod

posthac Apollinaris docuit. — De verbis quae sequuntur κατὰ λόγον μέρος etc. vid. c. 13. not. 4..

2. οἱ προγεγενημένοι] Ita Thirlb. emendavit vulgarem scripturam προγεγραμμένοι. Cf. Apol. I. c. 46. p. 83. B. In textu posui cum Goezio.

3. αὐτὸν καινὰ ... αὐτόν] Vid. Apol. I. c. 5. not. 7..

4. Ὁ δὲ δαίμονας etc.] Cf. Plat. de republ. II. p. 377. sqq. ed Steph.

tur, tum vero rectus Logos adveniens non omnes opiniones nec decreta omnia praeclara esse demonstrat, sed quaedam mala, quaedam bona; quare ejusmodi hominibus eadem dicam et similia, et uberius, si opus erit, disseram. Nunc ad propositum redeo.

10. Liqueat ergo res nostras esse omni humana doctrina sublimiores, quia totus Logos exstitit Christus, qui pro nobis apparuit, nempe corpus et Logos et anima. Quaecumque enim praeclare umquam dixere aut excogitavere philosophi aut legumlatores, haec invento et considerato aliqua ex parte Logo elaboraverunt. Sed quia non omnia quae sunt Logi, quae est Christus, cognoverunt, persaepe secum ipsis pugnancia dixerunt. Et qui Christo secundum humanam naturam antiquiores unamquamque rem ratione investigare aut refellere aggressi sunt, ii ut impii et curiosi in iudicium abducti fuere. Quorum omnium longe firmissimus hac in re Socrates in eadem ac nos crimina vocatus est; dixerunt enim: *nova ab eo daemonia induci, et quos civitas existimat deos ab eo non existimari.* Atque hic quidem quum et Homerum et ceteros poetas ejiceret e civitate, auctor erat hominibus, ut daemones quippe malos eaque perpetrantes, quae poetae scripserunt, aversarentur, Deum autem ignotum ut rationis investigatione cognoscerent, his eos verbis hortabatur: *Parentem et opificem universorum neque invenire facile, nec, si inveneris, apud omnes praedicare tutum est.* Haec autem Christus noster sua ipsius potestate praestitit. Socrati enim nemo tantum habuit fidei, ut pro hac sententia mortem oppeteret, Christo

(Opp. ep. Bip. Vol. VI. p. 247. sqq.) et X. p. 595. sqq. (Vol. VII. p. 283. sqq.).

5. καὶ τοῦς] Melius abesset καὶ τοῦς Marano (in Addend.) observante.

6. θεοῦ . . . ἀγνώστου] Coll. Act. apost. XVII. 23..

7. Τὸν δὲ . . . ἀσφαλές] Vid. Cohort. ad Gr. c. 38. not. 11..

8. Ἄ] Sunt, opinor, quibus facile persuadere possem, Justinum non ἄ scripsisse sed ὄ. Verum nihil muto. Thirlbius.

9. ἐπίσθη] Vulgo ἐπιστεύθη, qua in forma confusa est Sylburgio adnotante duplex lectio ἐπίστευσεν et ἐπίσθη. Et hoc quidem cum Goetio reposui; mox enim ἐπίσθησαν.

σθέντι (λόγος γὰρ ἦν καὶ ἔστιν ὁ ἐν παντὶ ὄν, καὶ διὰ τῶν προ-
φητῶν προειπῶν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι καὶ δι' ἑαυτοῦ ὁμοιοπαθοῦς
γενομένου καὶ διδάξαντος ταῦτα), οὐ φιλόσοφοι οὐδὲ φιλολόγοι μόνον
ἐπέισθησαν, ἀλλὰ καὶ χειροτέχναι καὶ παντελῶς ἰδιῶται καὶ
δόξης καὶ φόβου καὶ θανάτου καταφρονήσαντες. ¹⁰ Ἐπειδὴ δύνα-
μὴς ἔστι τοῦ ἀρρήτου πατρὸς καὶ οὐχὶ ἀνθρωπείου λόγου κατασκευή.

11. Οὐκ ἂν δὲ οὐδὲ ἐφονευόμεθα οὐδὲ δυνατώτεροι ἡμῶν
ἦσαν οἱ τε ἄδικοι ἄνθρωποι καὶ δαίμονες, εἰ μὴ πάντως παντὶ
γεννωμένῳ ἀνθρώπῳ καὶ θανεῖν ἀφείλετο· ὅθεν καὶ τὸ ὄφλημα B
ἀποδιδόντες εὐχαριστοῦμεν. Καίτοι γε καὶ τὸ ¹ Ξενοφώντειον ἐκεῖνο
νῦν πρὸς τε Κρίσκεντα καὶ τοὺς ὁμοίως αὐτῷ ἀφραίνοντας καλὸν
καὶ εὐκαιρὸν εἰπεῖν ἡγούμεθα. Τὸν Ἡρακλέα ἐπὶ τριόδῳ τινα
ἔφη ² ὁ Ξενοφῶν βαδίζοντα εὐρεῖν τὴν τε Ἀρετὴν καὶ τὴν Κακίαν,
ἐν γυναικῶν μορφαῖς φαινομένας. Καὶ τὴν μὲν Κακίαν, ἀβροῶ
ἔσθῃτι καὶ ³ ἐρωτοπεποιημένῳ, καὶ ἀνθοῦντι ἐκ τῶν τοιούτων προσ- C
ώπῳ, θελκτικὴν τε εὐθύς ⁴ πρὸς τὰς ὄψεις οὔσαν, εἰπεῖν πρὸς
τὸν Ἡρακλέα, ὅτι, ἦν αὐτῇ ἔπηται, ἡδόμενόν τε καὶ κεκοσμημέ-
νον τῷ λαμπροτάτῳ καὶ ὁμοίῳ τῷ περὶ αὐτὴν κόσμῳ διαιτῆσαι
ἀεὶ ποιήσει. Καὶ τὴν Ἀρετὴν ἐν ἀύχμηρῳ μὲν τῷ προσώπῳ καὶ
τῇ περιβολῇ οὔσαν εἰπεῖν· Ἀλλ' ἦν ἐμοὶ πείθῃ, οὐ κόσμῳ οὐδὲ
κάλλει τῷ ῥέοντι καὶ φθειρομένῳ ἑαυτὸν κοσμήσεις, ἀλλὰ τοῖς αἰ- D
δίοις καὶ καλοῖς κόσμοις. Καὶ πάνθ' ὄντινῶν πεπεῖσμεθα φεύ-
γοντα τὰ δοκοῦντα καλὰ, τὰ δὲ νομιζόμενα σκληρὰ καὶ ⁵ ἄλογα
μετερχόμενον ⁶ εὐδαιμονίαν ἐκδέχεσθαι. Ἡ γὰρ κακία, πρόβλημα
ἑαυτῆς τῶν πράξεων τὰ προσόντα τῇ ἀρετῇ καὶ ὄντως ὄντα καλὰ
διὰ μιμήσεως ⁷ ἀφθαρτῶν περιβαλλομένη (ἄφθαρτον γὰρ οὐδὲν E

10. ἐπειδὴ ... κατασκευή] Male
vulgo λόγου τὰ σκεύη. Pearson. et
Thalemann. bene conjecerunt κα-
τασκευή, quod Braun. probat et
Goez. textui inseruit. Ep. ad Dioign.
c. 7. p. 499. A: Ταῦτα ἀνθρώπου
οὐ δοκεῖ τὰ ἔργα, ταῦτα δύναμὴς
ἔστι θεοῦ.

1. Ξενοφώντειον ἐκεῖνο] Ste-
phan. et Maran. Ξενοφώτειον.

2. ὁ Ξενοφῶν] Locus hic exstat

in Xenophont. Memorab. Socr. II.
c. 1. p. 107. sqq. ed. Herbst., unde
etiam repetierunt Cicero de offic. I.
c. 32., Lucian. Somn. c. 6., Silius
Ital. Pun. XV. 18. sqq. multique alii.

3. ἐρωτοπεποιημένῳ] Veretur
Thalemannus, ne legendum sit χρω-
ματοπεπ., quum Xenophon (l. c.)
dicat κεκαλλωπισμένην δὲ τὸ μὲν
χρῶμα. Defendit lectionem rece-
ptam Braunius his Xenophontis ver-

autem, quem Socrates aliqua ex parte cognovit (erat enim et est Logos ille omnia pervadens, qui et per prophetas futura praedixit et per se ipsum, quum natura nostra suscepta haec doceret), non philosophi solum et literati homines credidere, sed operarii etiam et omnino imperiti, qui et gloriam et metum et mortem contemserunt: quandoquidem haec virtus inenarrabilis patris efficit, non humanae orationis artificium.

11. Nec vero occideremur nec potentiores nobis essent iniqui homines et daemones, nisi omnino cuilibet homini genito etiam mori constitutum esset; hinc quum debitum persolvimus, gratias agimus. Nunc autem in Crescentem et eos, qui eadem ac ille insaniunt, praeclarum et opportunum esse arbitror Xenophontis illud proferre. Herculem enim scribit Xenophon in quodam trivio ambulans incidisse in Virtutem et Vitiositatem, quae ei specie muliebri visae essent. Ac Vitiositatem quidem molli et ad amores apto vestitu, et florescenti ex his ornamentis vultu, et oculis ad demulcendum promptis ita Herculem allocutam: *Si se sequeretur, facturam ut splendidissimo cultu, qualem gestaret ipsa, laetus et decorus perpetuo degeret. Virtutem autem squallenti vultu ac veste ita dixisse: Si mihi obsequeris, non te caduco et perituro cultu ac decore exornabis, sed aeternis et praeclaris ornamentis.* Quisquis igitur ea fugit, quae videntur pulchra, ea autem persequitur, quae dura et stulta existimantur, hunc pro certo tenemus beatam vitam adepturum. Vitium enim, postquam actionibus suis veluti quoddam integumentum ea, quae insunt virtuti ac vere bona sunt, imitatione rerum incorruptibilium obtendit (nihil enim incorruptibile habere aut facere potest), in servitutem redigit

bis: ἐσθῆτα δὲ ἐξ ἧς ἂν μάλιστα ὦρα διαλάμπου.

4. πρὸς τὰς ὄψεις οὖσαν] Apud Xenophontem ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα. Quare Maranus lubentius θελκτικὴν τε εὐθὺς τὰς ὄψεις οὖσαν scriberet.

5. ἄλογα] Sylburg. male conje-

cit ἀλγινά (hoc Goetz. collocavit in textu) vel ἀλγηρά, Pearson. ἄκοσμα.

6. εὐδαιμ. ἐκδ.] Commendavit Thirlb. εὐδαιμονεῖν ἐνδέχεσθαι, Goetz. textui inseruit.

7. ἀφθαρτῶν] Ita pro φθαρτῶν legendum cum Marano et Goetzio. Non enim, recte inquit ille,

ἔχει οὐδὲ ποιῆσαι δύναται), δουλαγωγεῖ τοὺς χαμαιπετεῖς τῶν ἀνθρώπων, τὰ προσόντα αὐτῇ φαῦλα τῇ ἀρετῇ περιθεῖσα. Οἱ δὲ νενοηκότες τὰ προσόντα τῷ ὄντι καλὰ καὶ ⁸ ἄφθαρτοι τῇ ἀρετῇ· ὃ καὶ περὶ Χριστιανῶν καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ἄθλου τῶν ἀνθρώπων καὶ ⁵⁰ τῶν τοιαῦτα πραξάντων, ὅποια ⁹ ἔφασαν οἱ ποιηταὶ περὶ τῶν νομιζομένων θεῶν, ὑπολαβεῖν δεῖ ¹⁰ πάντα νουνεχῇ, ἐκ τοῦ καὶ ¹¹ τοῦ φευκτοῦ καταφρονεῖν ἡμᾶς θανάτου λογισμὸν ἔλκοντα.

12. ¹ Καὶ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ τοῖς Πλάτωνος χαίρων διδάγμασι, διαβαλλομένους ἀκούων Χριστιανούς, ὁρῶν ² δὲ ἀφόβους πρὸς θάνατον καὶ πάντα τὰ ἄλλα νομιζόμενα φοβερά, ἐνενοούν ἀδύνατον εἶναι ἐν κακίᾳ καὶ φιληδονίᾳ ὑπάρχειν αὐτούς. Τίς γὰρ φιληδονος ἢ ἀκρατῆς καὶ ³ ἀνθρωπίνων σαρκῶν βορὰν ἀγαθὸν ἡγούμενος δύναται ἂν θάνατον ἀσπάζεσθαι, ὅπως ⁴ τῶν αὐτοῦ ἀγαθῶν στερηθῇ, ἀλλ' οὐκ ἐκ παντὸς ζῆν ⁵ μὲν αἰεὶ τὴν ἐνθάδε βιοτήν καὶ λανθάνειν τοὺς ἄρχοντας ἐπειράτο, οὐχ ὅτι γε ἑαυτὸν ⁶ κατήγγειλε φονευθησόμενον; Ἦδη καὶ τοῦτο ἐνήργησαν οἱ φαῦλοι δαίμονες διὰ τινων πονηρῶν ἀνθρώπων πραχθῆναι. Φονεύοντες γὰρ αὐτοῖς ⁷ τινὰς ἐπὶ συκοφαντίᾳ τῇ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς βασάνους ⁷ εἴλκυσαν οἰκέτας τῶν ἡμετέρων ἢ παῖδας ἢ γυναῖκα, καὶ δι' αἰκισμῶν φοβερῶν ⁸ ἐξαναγκάζουσι κατεπιεῖν ταῦτα τὰ μυθολογούμενα, ἃ αὐτοὶ φανε-

corruptibilia, sed incorruptibilia imitando vitiositas sub virtutis ornamentis delitescit. Obloquitur Braunius sine causa.

8. ἄφθαρτοι] Perion. et Goetz. legunt ἄφθαρτα praeter necessitatem. Heumannus (Miscell. Lips. nov. Vol. III. P. 2. p. 227.) Οἱ δὲ νεν. τὰ ὄντως ὄντα καλὰ ἄφθαρτοι τῇ ἀρετῇ, nimis recedens a vulgato contextu.

9. ἔφασαν] Uterque Cod. mstus et editi vitiose ἔφθασαν. Solus Goetz. probe ἔφασαν, quod primus Perion. coniecit ceterique probaverunt.

10. πάντα νουνεχῇ etc.] Cod. Reg. ὑπολαβεῖν δεῖ· πάντα οὖν ἔχει etc.; et sic editores Goezio excepto. In Clarom. reperitur tan-

tum ὑπολαβεῖν δεῖ πάντα λογισμὸν ἔλκοντα, ita tamen, ut quae omisit scriba, ad marginem restituta sint ab alia manu. Perion. pro ἔχει legendum arbitratur ἐστὶ, quod ad sequens ἔλκοντα refert, ut ἐστὶν ἔλκ. sit *distrakunt*. Sylburg. pro ἐκ τοῦ καὶ τοῦ φευκτοῦ commendat εὐκτοῦ καὶ οὐ φευκτοῦ. Ingeniose autem Thirlbicus pro οὖν ἔχει refingendum censet νουνεχῇ, ἐκ τοῦ etc., quod omnes posthac editores consensu comprobaverunt. At non adeo necessarium est cum illo legere: καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ἄθλου (Perion. καὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀπὸ τοῦ ἄθλου), καὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν τοιαῦτα πραξ. (Goez. τῶν ἀνθρ. τοιαῦτα πραξ.), vel cum Heumanno (l. c.

homines humi affixos, mala sibi inhaerentia virtuti affingens. Qui autem vera bona internoscunt, ii per virtutem sunt incorrupti; quod quidem et de Christianis ac de athleticis iisque qui res ejusmodi gessere, quales poetae de celebratis hominum opinione diis scripsere, non insulsissimus quisque existimare debet, hoc ductus argumento, quod mortem, quae videtur fugienda, contemnamus.

12. Nam et ipse ego, quum Platonis doctrina delectarer audiremque de criminibus in Christianos conjectis, eos autem ad mortem et ad omnia alia, quae videntur metuenda, impavidos cernerem, fieri non posse intelligebam, ut in nequitia et in voluptatum amore viverent. Quis enim libidinosus et intemperans ac humanae carnis epulas in bonis numerans mortem amplecti possit, ut bonis suis careat, ac non potius omnino in hac vita semper versari et magistratus latere conetur, nedum seipsum deferat morte damnandum? Ac pravorum quidem daemonum impulsu jam nefarii quidam homines hoc facinus edidere. Quum enim nonnullos occiderent ob afficta illa nobis crimina, rapuerunt etiam ad tormenta nostrorum servos aut pueros aut mulierculas, ac horrendis cruciatibus fabulosa illa

p. 227. sq.): ὁ κ. π. Χρ., τῶν ἀπλουτάτων [sic] ἀνθρώπων καὶ μὴ τοιαῦτα πράξαντων, ὅποια ... ροννεχῆ, ἐκ τοῦ καὶ αὐτοῦς καταφρ. θανάτου etc. — Athletae aliique, exemplum deorum quorundam (v. c. Hercules) imitati, in eo Christianis sunt similes, quod spre-tis voluptatibus morti constanter se offerunt.

11. τοῦ] Perperam omissum a Marano et Braunio.

1. Καὶ γὰρ ... φρονενησόμενον] Citat hunc locum Eusebius Hist. eccl. IV. c. 8. (ed. Heinichen. Tom. I.) p. 312. sq..

2. δὲ] Euseb. δὲ καὶ. Mox apud eundem deest ἄλλα.

3. ἀνθρωπίνων] Euseb. ἀνθρω-

πείων. Mox ἡγούμ. ἀγαθόν. Ceterum vid. Apol. I. c. 26. not. 29..

4. τ. αὐτοῦ ἀγαθῶν στερηθῆ] Euseb. τ. ἐαυτοῦ στερηθείη ἐπιθυμιῶν.

5. μὲν] Disideratur apud Eusebium, ut paulo infra γε.

6. κατήγγειλε] H. Stephan. (in edit. ep. ad Diogn. p. 84.) Justinī verba ad grammaticas revocans regulas vult κατήγγειλε (sic et Sylburg. ex Eusebio); sed quum eidem pro ἐπειρᾶτο videatur scriptum esse πειρᾶτο, quod respondeat illi δύναιτο, καταγγεῖλαι reponi jubet. Editores recte sustinuerunt se ab assensu.

7. ἐλκουσαν] Thirlb. conjecit ἔλκουσιν, quod Goetz. recepit in contextum.

ρῶς πράττουσιν· ὧν ἐπειδὴ οὐδὲν πρόσεστιν ἡμῖν, οὐ φροντίζομεν, θεὸν τὸν ἀγέννητον καὶ ἀρρήτον μάρτυρα ἔχοντες τῶν τε λογισμῶν καὶ τῶν πράξεων. Τίνος γὰρ χάριν οὐχὶ καὶ ταῦτα δημοσίᾳ ὁμολογοῦμεν ἀγαθὰ καὶ φιλοσοφίαν θείαν αὐτὰ ἀπεδείκνυμεν, ⁸ φάσκοντες Κρόνου μὲν μυστήρια τελεῖν ἐν τῷ ἀνδροφονεῖν, καὶ ἐν τῷ αἵματος ἐμπίπλασθαι, ὡς λέγεται, τὰ ἴσα ⁹ τῷ παρ' ὑμῖν τιμωμένῳ εἰδώλῳ, ᾧ οὐ μόνον ἀλόγων ζώων αἵματα προσβραίνεται, ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπεια, διὰ τοῦ παρ' ὑμῖν ἐπισημοτάτου καὶ εὐγενεστάτου ἀνδρός τὴν πρόσχυσιν τοῦ τῶν φονευθέντων αἵματος ¹⁰ ποιούμενοι, Διὸς δὲ καὶ τῶν ἄλλων θεῶν μιμηταὶ γενόμενοι ἐν Β τῷ ἀνδροβατεῖν καὶ γυναιξὶν ἀδεῶς μίγνυσθαι, Ἐπικούρου μὲν καὶ τὰ τῶν ποιητῶν συγγράμματα ἀπολογίαν φέροντες; Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα τὰ μαθήματα καὶ τοὺς ταῦτα πράξαντας καὶ μιμουμένους φεύγειν πείθομεν, ὡς καὶ νῦν διὰ τῶνδε τῶν λόγων ἠγωνίσμεθα, ποιήτως πολεμούμεθα· ἀλλ' οὐ φροντίζομεν, ἐπεὶ θεὸν τῶν πάντων ἐπόπτην δίκαιον οἶδαμεν. Εἰ δὲ καὶ νῦν τις ¹¹ ἄν τραγικῆ φωνῆ ἀνεβόησεν ἐπὶ τι βῆμα ὑψηλὸν ἀναβάς· Αἰδέσθητε, αἰδέσθητε ἃ φανερῶς πράττετε εἰς ἀναιτίους ἀναφέροντες, καὶ τὰ προσόντα καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ὑμετέροις θεοῖς περιβάλλοντες

8. φάσκοντες Κρόνου etc.] Aptissime hic a Martyre memoratur Saturnus; is enim puerorum sanguine maxime gaudebat, Christiani autem pueros dicebantur mactare. Prae ceteris Phoenices eorumque coloniae deum istum victimis colebant. Quarum coloniarum nobilissima Carthago metropolin suam impietate superavit. Cf. Lactant. Institt. div. I. c. 21. et Euseb. Praepar. ev. IV. c. 15. sqq. p. 154. sqq. ed. Viger. Colon.. Neque urbe eversa istud scelus extinctum est, verum etiam post vetitam Romanis legibus humanarum hostiarum immolationem, imo post sacerdotes in arboribus templi sui obumbratricibus per Tiberium proconsulem crucibus expositos Afri nihilominus eadem sa-

crificia in occulto faciebant, uti Tertullianus, ipse Afer, memoriae prodidit (Apol. c. 9. [Opp. ed. Leopold. P. I.] p. 67.). Has observationes Thirlbio debemus.

9. τῷ παρ' ὑμῖν τιμωμένῳ εἰδώλῳ] Sc. τελεῖν. Locus apprimè est insignis. Etenim his Justinus verbis Jovem Latiarem designat, cui illo ipso tempore Romae homines immolabantur. Quam superstitionem omnes Apologetae Romanis objiciebant, praecipue Tertullianus, qui in Apol. c. 8. p. 68. nostrum fortasse Justinum imitatus: Ecce, inquit, in illa religiosissima urbe Aeneadarum piorum est Jupiter quidam, quem ludis suis humano proluunt sanguine. Sed bestiarum, inquit. Hoc, opi-

facinora, quae palam ipsi perpetrant, proferre coegerunt; quae quidem quia a nobis aliena sunt, parum laboramus, quum ingenitum ac non enarrabilem Deum cogitationum et actionum testem habeamus. Quid enim causae est, cur non etiam publice profiteamur haec recte fieri ac divinam philosophiam esse demonstremus, Saturni mysteria a nobis peragi dicentes hominibus necandis: ac dum sanguine, ut vulgo dicunt, implemur, caerimoniam esse similem vestrae religioni in illud simulacrum, cui non pecudum solum, sed hominum etiam sanguis adspergitur, dum per clarissimum apud vos et nobilissimum virum occisorum sanguinem libatis: Jovis autem et aliorum imitatores esse, dum in puerorum stupris et promiscuo cum mulieribus concubitu volutamur, ex Epicuri etiam et poetarum scriptis patrociniū petentes? Sed quia et ab his institutis et ab ejusmodi facinorum auctoribus et imitatoribus refugiendum suademus, id quod etiam nunc hac in oratione contendimus, propterea variis modis oppugnamur; at parvi pendimus, quia Deum justum esse omnium inspectorem scimus. Utinam autem etiam nunc aliquis voce tragica e loco superiore clamaret: *Pudeat vos, pudeat, quae palam facitis, ea in homines innocentes conferre, et quae vobis ac diis vestris inhaerent, istis affin-*

nor, minus quam hominis. An hoc turpius, quod mali hominis? Certe tamen de homicidio funditur. Coll. contra Gnostic. c. 7. p. 232. Praeterea Maranus praeunte Thirlbio excitat Tatian. Orat. adv. Gr. c. 26., Theophil. ad Autol. III. c. 7., Minuc. Fel. Octav. c. 21. et 30., Lactant. Institt. div. I. c. 21. alios. Altum autem profani scriptores ea de re silentium tenent. Est unus excipiendus, Porphyrius scilicet, cuius (de abstinent. II. c. 56. p. 203. ed. Rhoer.) haec sunt verba: Ἄλλ' ἔτι καὶ νῦν τίς ἀγνοεῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῆ τοῦ Λατιναρίου Διὸς ἑορτῆ σφαζόμενον ἄνθρωπον;

10. ποιούμενοι] Legendum mo-

net Thirlbuis (deleta voce διὰ) ποιουμένου aut προσβαίνετε pro προσβαίνεται (ita Goetz. edidit). Bene quidem: nam melius fuit oratio; at vulgatam facile ferimus.

11. ἄν] Sic jam Goezium video scripsisse pro vulg. ἦν. Maran., Thalemann. et Braun. sine causa volunt Εἶθε καὶ... ἄν. Sylburgio et Hutchinsono aut ἦν redundare videbatur, aut reponendum ὅς s. ὅστις ante τραγικῆ. Quin imo Thirlbio pro τὶς in mentem venit Σωκράτης vel Κράτης, qui magnus concionator fuit et mirifice delectatus est clamitando et increpando cives suos ex superiore loco. Cf. Plutarch. de liber. educ. p. 4. et Suid. in v..

¹² τούτοις, ὧν οὐδὲν οὐδ' ἐπὶ ποσὸν μετουσία ἐστί. *Μετάθεσθε, σωφρονίσθητε!*

13. Καὶ γὰρ ἐγὼ μαθὼν περιβλήμα πονηρὸν εἰς ἀποστροφὴν **B** τῶν ἄλλων ἀνθρώπων περιτεθειμένον ὑπὸ τῶν φαύλων δαιμόνων τοῖς Χριστιανῶν θείοις διδάγμασι, καὶ ¹ ψευδολογουμένων ταῦτα καὶ τοῦ περιβλήματος κατεγέλασα καὶ τῆς παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξης. ² Χριστιανὸς εὐρεθῆναι καὶ εὐχόμενος καὶ παμμάχως ἀγωνιζόμενος ὁμολογῶ οὐχ ὅτι ἀλλότρια ἐστί τὰ Πλάτωνος διδάγματα ³ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐστί πάντῃ ὅμοια, ὥσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἄλλων, **C** Στωϊκῶν τε καὶ ποιητῶν καὶ συγγραφέων. ⁴ Ἐκαστος γὰρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ θείου λόγου τὸ συγγενὲς ὄρων καλῶς ἐφθέγγετο· οἱ δὲ τὰναντία αὐτοῖς ἐν κυριωτέροις εἰρηκότες οὐκ ἐπιστήμην τὴν ⁵ ἀποπτον καὶ γνῶσιν τὴν ἀνέλεγκτον φαίνονται ἐσχηκέναι. Ὅσα οὖν παρὰ πᾶσι καλῶς εἴρηται, ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐστί· τὸν γὰρ ἀπὸ ἀγεννήτου καὶ ἀρρήτου θεοῦ λόγον ⁶ μετὰ τὸν **D** θεὸν προσκυνοῦμεν καὶ ἀγαπῶμεν, ἐπειδὴ καὶ δι' ἡμᾶς ἀνθρώπος γέγονεν, ὅπως καὶ τῶν παθῶν τῶν ἡμετέρων συμμετοχὸς γενόμενος καὶ ἴασις ποιήσεται. Οἱ γὰρ συγγραφεῖς πάντες διὰ τῆς ἐνούσης ἐμφύτου τοῦ λόγου σποράς ἀμυδρῶς ἐδύναντο ὄραν τὰ ὄντα. Ἐτερον γὰρ ἐστί σπέρμα τινὸς καὶ μίμημα κατὰ δύναμιν δοθὲν καὶ ἕτερον αὐτό, οὗ κατὰ χάριν τὴν ἀπ' ἐκείνου ἢ μετουσία καὶ μίμησις γίνεται. **E**

14. Καὶ ὑμᾶς οὖν ἀξιοῦμεν ¹ ὑπογράψαντας τὸ ὑμῖν δοκοῦν προθεῖναι τουτὶ τὸ βιβλίδιον, ὅπως καὶ τοῖς ἄλλοις τὰ ἡμέτερα γνωσθῆ καὶ δύνωνται τῆς ψευδοδοξίας καὶ ἀγνοίας τῶν καλῶν ἀπαλλαγῆναι, οἱ ² παρὰ τὴν ἑαυτῶν αἰτίαν ὑπεύθυνοι ταῖς τιμω-

12. τούτοις, ὧν] Sylburg., Hut- chin. et Thirlb. malleut olz τούτων. Sed hac emendatione possumus supersedere.

1. ψευδολογουμένων] Ita cum Marano lego ex levi mutatione pro vulg. ψευδολογούμενον.

2. Χριστιανός] Thirlb. καὶ particulam opinatur praefigendam (hoc et Maran. vult) vel antea legendum καταγέλασας, quod Goetz. recepit. Etsi non malae, non tamen necessariae emendationes.

3. τοῦ Χριστοῦ] Monet Thirl- bius legere Jo. Clericum τῶν τοῦ Χριστοῦ, quod quidem non valde necessarium videtur. Maranus.

4. Ἐκαστος... ἐφθέγγετο] H. e. :

Quem ad modum pro sua quis- que parte Logon (τὸ συγγενὲς) cognovit, ita est praeclare locutus. Συγγενές, nimirum σπερματικοῦ λόγου; minime: quod sibi s. suo quisque ingenio cognatum videt. Dixerat antea Martyr, non prorsus alienam esse Platonis aliorumque doctrinam a Christo h. e. Logo, sed nec omnino ei similem. Nam qui aliqua ex parte illum invenit et rerum divinarum est notitiam adeptus cum illius cognitione conjunctam, egregie is locutus est. Cf. etiam c. 10. p. 48. C: Ὅσα γὰρ καλῶς αἰεὶ ἐφθέγγεσαντο —, κατὰ λόγου μέρος εὐρέσεως καὶ θεωρίας (struas: κατὰ μέρος εὐφ. κ. θεωρ.

gere, quos ne minima quidem ex parte contingunt. Immutamini, resipiscite!

13. Nam et ego quum nefarium integumentum a pravis daemonibus ad deterrendos alios homines divinis Christianorum doctrinis injectum viderem, et ejusmodi mendaciorum auctores et ipsum integumentum et popularem opinionem irrisi. Me profiteor laudi ducere ac dimicatione omni contendere, ut Christianus reperiar, non quod alienae sint a Christo doctrinae Platonis, sed quod non omnino similes sint, ut neque aliorum, videlicet Stoicorum, poetarum et historicorum. Quisque enim ex parte disseminati divini Logi cognatum videns praeclare locutus est; qui autem secum ipsi in rebus longe gravissimis pugnauerunt, ii nec scientiam firmam nec cognitionem, quae refelli non possit, assecuti videntur. Quaecumque igitur apud alios omnes praeclare dicta sunt, ea nostra sunt Christianorum; natum enim ex ingenito et non enarrabili Deo Logon secundum Deum adoramus et amamus, quandoquidem propter nos homo factus est, ut perpeccionum nostrarum particeps factus medicinam nobis faceret. Omnes enim scriptores per insitum Logi semen potuere illi quidem verum videre, sed subobscurae. Aliud enim est semen alicujus et effigies pro viribus concessa, aliud ipsum illud, cujus communicatio et imitatio secundum gratiam ab ipso proveniente conceditur.

14. Vos autem rogamus, ut hunc libellum, subscribentes quod vobis placet, promulgetis, ut ceteris quoque nostrae res innotescant et homines ad harum rerum cognitionem perveniant et erroribus optimarumque rerum ignoratione liberari possint: qui quidem se suppliciis culpa sua obnoxios praebent, quia in-

λόγου. Alii sic fortasse: *secundum particulam λόγου, qui auctor est εὐρέσεως κ. θεωρ.) ἐστὶ πονηθέντα αὐτοῖς.*

5. ἀποπτον] Stephan. mendose ἀπωπτον. Langus legit ἀπτωτον (*constantem*), quod probant Thalemann. et Goetz., vel ἀνύποπτον (*non suspectam*), Thirlb. ἐποπτικήν. Tenent ceteri vulgatam, ita tamen, ut Sylburg., Grab. et Maran. scientiam a communi captu remotam (*sublimiorem*) intelligant repugnantibus Davisio (ad Cicer. de na-

tur. deor. I. p. 3.) et Braunio. "Αποπτος enim Hesychio interpretante est ἀσφαλής, βέβαιος. Hoc quidem bene quadrat ad ἀνέλεγκτον.

6. μετὰ τὸν θεόν] Langus Justinii sensum non assecutus male legi vult μετὰ τοῦ θεοῦ. Vid. librum meum: De Justinii Mart. scriptis et doctr. p. 88..

1. ὑπογράφαντες] Vid. Brisson. De formul. etc. p. 292. sqq..

2. παρὰ τ. ἐαντ. αὐτ.] Perion. et Maran. recte vertunt *sua* (ethnicorum) *culpa*, ceteri perperam *prae-*

ρίας γίνονται, ³ εἰς τὸ γνωσθῆναι τοῖς ἀνθρώποις ταῦτα, ⁴ διὰ τὸ ἐν τῇ φύσει τῇ τῶν ἀνθρώπων εἶναι τὸ ⁵ γνωριστικὸν καλοῦ 52 καὶ αἰσχροῦ· καὶ διὰ τὸ ἡμῶν, οὓς οὐκ ἐπίστανται τοιαῦτα ὅποια λέγουσιν αἰσχροῦ καταψηφιζομένους, καὶ διὰ τὸ χαίρειν τοιαῦτα πράξασι θεοῖς καὶ ἔτι νῦν ἀπαιτοῦσι παρὰ ἀνθρώπων τὰ ὅμοια, ⁶ ὡς ἐκ τοῦ καὶ ἡμῖν, ὡς τοιαῦτα πράττουσι, θάνατον ἢ δεσμὰ ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ⁷ προστιμᾶν ἑαυτοὺς κατακρίνειν, ὡς μὴ δέεσθαι ἄλλων δικαστῶν.

15. Καὶ τοῦ ἐν τῷ ἐμῷ ἔθνει ἀσεβοῦς καὶ πλάνου Σιμωνιανοῦ διδάγματος κατεφρόνησα. Ἐὰν δὲ ὑμεῖς τοῦτο προγράψητε, **B** ἡμεῖς τοῖς πᾶσι φανερόν ¹ ποιήσαιμεν, ἵνα εἰ δύναιντο μεταθῶνται· τούτου γε μόνου χάριν τούσδε τοὺς λόγους συνετάξαμεν. Οὐκ ἔστι δὲ ἡμῶν τὰ διδάγματα κατὰ κρίσιν σώφρονα αἰσχροῦ, ἀλλὰ πάσης μὲν φιλοσοφίας ἀνθρωπείου ὑπέριστα· εἰ δὲ μή, κἂν ² Σωταδαίσι καὶ ³ Φιλαινιδίσι καὶ ὀρηγητικοῖς καὶ Ἐπικουρείσι καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τοιοῦτοις ποιητικοῖς διδάγμασιν οὐχ ὅμοια, οἷς ἐντυγγά- **C** νειν πᾶσι, καὶ ⁴ γενομένοις καὶ γεγραμμένοις, συγκεχώρηται. Καὶ παυσόμεθα λοιπόν, ὅσον ἐφ' ἡμῖν ἦν πράξαντες καὶ προσεπευξάμενοι τῆς ἀληθείας καταξιωθῆναι τοὺς πάντη πάντας ἀνθρώπους. Ἐἴη οὖν καὶ ⁵ ὑμᾶς ἀξίως εὐσεβείας καὶ φιλοσοφίας τὰ δίκαια ⁶ ὑπὲρ ἑαυτῶν κρίναι.

ter culram, quod Heumann. (Miscell. Lips. nov. Vol. III. P. 2. p. 229.) praeceuntibus Lango et Jo. Clerico (Hist. eccl. ad. ann. 162.) ad Christianos, Sylburg., Hutchin. et Goetz. ad ethnicos (Thirlb. vestra culpa) referunt. Dial. c. Tr. c. 88. p. 316. A: παρὰ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἐκάστου αὐτῶν (= τῇ ἑαυτῶν ἑκάστος αἰτία, ut Just. ait c. 140. p. 370. A.) πονηρῶσαμένου. Coll. Demosth. Phil. I. (Oratt. ed. Dindorf. Vol. I.) p. 33. sq.: οὐδὲ γὰρ οὗτος παρὰ τὴν αὐτοῦ ῥώμην τοσοῦτον ἐπηύξεται, ὅσον παρὰ τὴν ἡμετέραν ἀμέλειαν. Verum rem tam claram aliis exemplis aut rationibus confirmare, quid aliud est nisi lectoribus convitium facere?

3. εἰς... ταῦτα] Satis incom-

mode haec verba videntur hoc loco posita; pertinent enim ad προθεῖναι τοῦτὶ τὸ βιβλίδιον aut ad ἀπαλλαγῆναι.

4. διὰ τὸ] Vulgo διό, quod jam Perion. ista ratione ceteris criticis assentientibus emendavit.

5 γνωριστικόν] Hoc activum verius est quam vulg. γνωριστόν, id quod praeter Sylburgium etiam Thirlb., Maran. et Braun. notarunt.

6. ὡς] Particulam hanc jam Thirlb. proposuit neque dubitavi cum Goetio recipere. Minus belle legeretur καὶ ἐκ τοῦ ἡμῖν. Perion. ἐκ τοῦ, ὅτι καὶ, vel εἰ καὶ ἡμῖν.

7. προστιμᾶν] Sic bene vulg. πρόστιμον emendavit Thirlbius assentientibus editoribus. Jam Goetz. reposuit.

est naturae hominum facultas cognoscendi honesti atque turpis; tum etiam propter nos, quos illi tales ignorant, quales dictitant, damnare foeditates, dum ipsi diis gaudent, qui similia perpetrarunt et etiamnunc ab hominibus repossunt, ita ut ex eo, quod nobis quasi ejusmodi facinorum reis mortem aut vincula aut aliam ejusmodi poenam infligunt, sententiam in seipsos dicant, adeo ut aliis iudicibus minime sit opus.

15. Contemsi etiam impiam illam apud meos Samaritanos et erroris plenam Simonis doctrinam. Quodsi et vestra ad hunc libellum accedat auctoritas, omnium illum oculis exponeamus, ut, si fieri possit, immutentur; quod quidem unice nobis hanc orationem scribentibus propositum fuit. Sunt autem doctrinae nostrae recte judicanti minime turpes, sed humana omni philosophia sublimiores; sin minus, certe Sotadeis et Philaenideis et saltatoriis et Epicureis aliisque ejusmodi poeticis institutionibus absimiles, quas tamen et in scenam productas spectare et scriptas legere omnibus licet. Jam vero iis, quae in nobis sita erant, absolutis desinimus, illud etiam precantes, ut omnes ubique homines veritatis cognitione dignentur. Utinam et vos, ut pietatem et philosophiam decet, aequum vestra ipsorum causa iudicium feratis!

1. ποιήσαιμεν] Perion. et Braun. non male ποιήσομεν volunt. Ille totam hanc periodum, nempe Ἐὰν δὲ ὑμεῖς etc. usque ad συνετάξαμεν, post συνεχώρηται collocandam autumat.

2. Σωταδεῖοις] De Sotade Strabo Geogr. XIV. p. 573. ed. Siebenk. et Tzschuck.: Ἡρξε Σωτάδης μὲν πρῶτος τοῦ κιναιδολογεῖν. Suidas s. v.: Κρής Μαρωνεΐτης, δαιμονισθεῖς, λαμβογράφος· ἔγραψε φλύακος ἦτοι κιναιδους διαλέκτω Ἰωνικῇ. Coll. praeterea Athen. Deipnos. XIV. p. 620. ed. Lugd..

3. Φιλαινιδεῖοις] Philaenis, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ περὶ ἀφροδισίων ἀκόλαστον σύγγραμμα. Athen. l. c. p. 335.. Coll. Suid. s. v. Ἀστυνάσσα.

4. γενομένοις] Sunt fortasse, qui pro γενομένοις legendum putent λεγομένοις. Nos nihil mutamus et voce γενομ. scenam designari putamus, non ita tamen, ut reliquam ejus aetatis in rebus turpibus licentiam excludamus. Thirlbius.

5. ὑμᾶς] Stephan. ἡμᾶς, quod mendum jam Sylburg. correxit.

6. ὑπὲρ ἑαυτῶν] Perion. ὑπὲρ ἡμῶν vult legi et Sylburg. eodem sensu retinet. Sed Justinus ipse Apol. I. c. 8. p. 57. A: Λογίσασθε δ' ὅτι ὑπὲρ ὑμῶν ταῦτα ἔφημεν. Praeterea affert Thirlbius Tertulian. ad Scapul. c. 1. (Opp. ed. Leopold. P. 1.) p. 247.: ... magisque damnati quam absoluti gaudemus. Itaque hunc libellum non nobis timentes misimus, sed vobis et omnibus inimicis nostris.



